

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

COLLECTIO

LATINORVM SCRIPTORVM

CVM NOTIS.

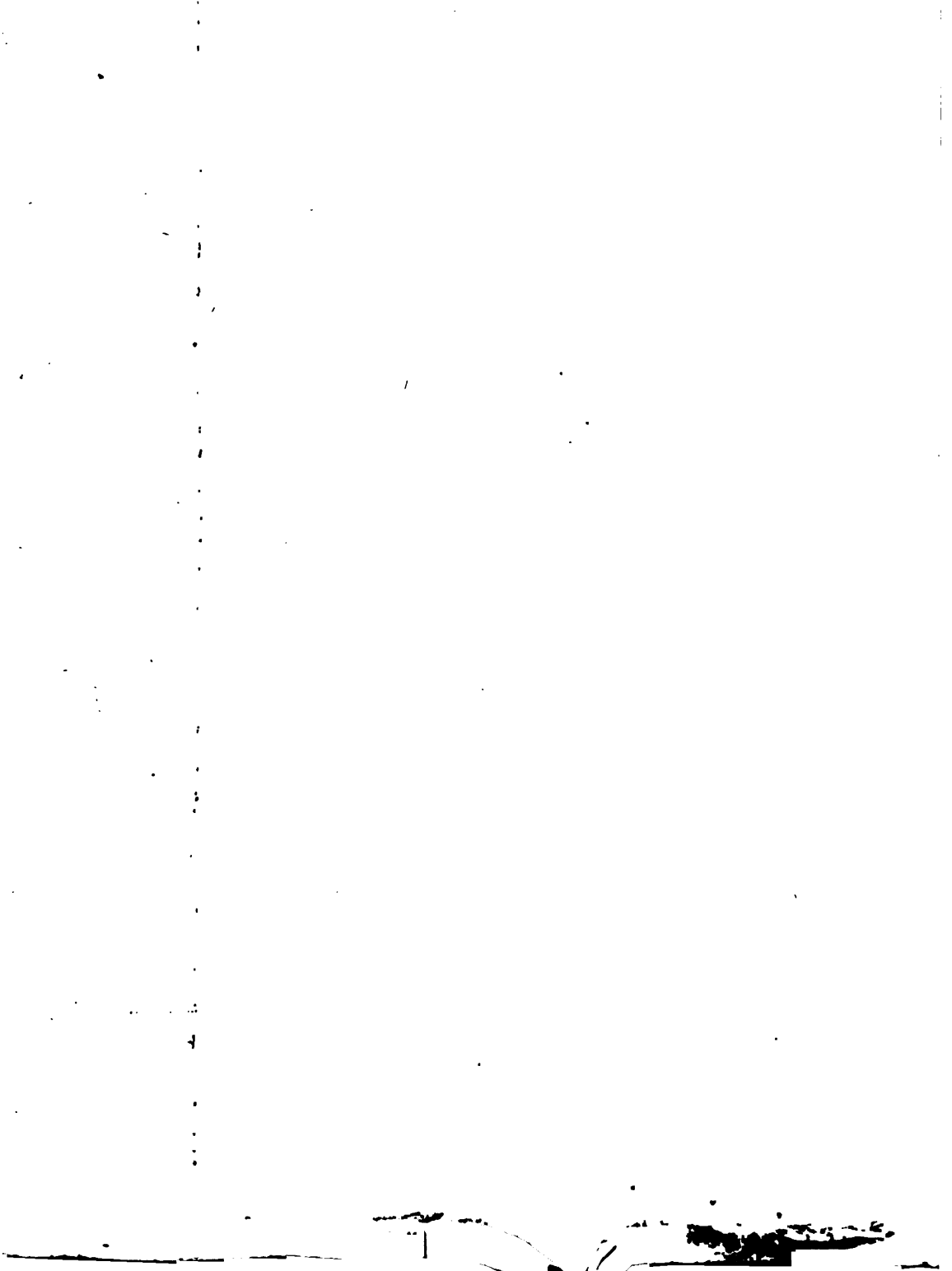
TAVRINI

MDCCLXXV

PER IOSEPHVM POMBA.

U,

CORNELII NEPOTIS

QVAE EXSTANT OMNIA

CORNELII
NEPOTIS

QVAE EXSTANT OMNIA

CVM

SELECTIS VARIORVM COMMENTARIIS

ET INDICIBVS

AVGVSTAE TAVRINORVM

EX TYPIS IOSEPHI POMBA

ANNO MCCCLXXV.

5277

TYPOGRAPHI

MONITVM

Cornelium Nepotem edituri, dubii pendebamus, utrum integram hanc vel illam editionem typis nostris exscriberemus, an potius quidquid boni in praestantioribus reperiretur, in nostram derivaremus. Dubium statim exemit praestantissima Parisiensis editio, anno 1820 publici iuris facta. In hac enim idipsum, quod iam constitutum erat agendum (nempe ut apum more optima quaeque colligeremus) peractum sensimus: modestiori praeterea volumine haec editio se commendat, bonaque fruge est referta. Huic igitur describendae manus protinus admovimus, ac tandem in lucem emittimus. Vtinam Studiosorum votis respondeat! Vltimum interea Ciceronis volumen urgemus, quod adhuc superest, brevique absolvemus.

1944

• 1944

The following information was obtained from the files of the Department of the Interior, Bureau of Land Management, regarding the land in question. The land was acquired by the Government in 1944 and is now being offered for sale. The land is situated in the State of California and is of the following description: [The text is extremely faint and illegible, but appears to contain a list of items or a detailed description of the land.]

PRAEFATIO

PARISINI EDITORIS

Quum iam saepissime, apud omnes litteras gentes, viri omni doctrinarum suppellectile instructissimi, Cornelii Nepotis aureum libellum in lucem emiserint, hac nostra scriptoris elegantissimi nova editione tantorum virorum laborem aemulari, multo minus elevare, nequaquam menti occurrit. Imo nos, quae facultatum et eruditionis nostrae infirmitas est, minime deceret horum menda, si quid aut negligentes aut fessi peccaverint, investigare et persequi, postquam laboris eorum quasi succum elicere, nobis utile admodum fructuosumque visum fuerit. Quoniam igitur de clarissimis illis editoribus, Lambino, Bosio, Heusingero, pluribusque nuperrimis fusius loqui pudor vetat atque ipsa grati animi memoria, peculiarem nostrae huius editionis indolem paucissimis verbis expromere satis erit.

Principio, ut ipsa Nepotis verba quam maxime integra accurataque hic proferrentur, magnum operae pretium fuit. Ergo, quamvis saepius Bipontinorum lectionem fuerimus secuti; innumeris tamen in locis, qui

vel subobscuri et perplexi videbantur, vel nimia emendationum audacia vexati, a veteribus nostris bibliothecae Parisiensis codicibus (praesertim n. 5857, 6143), vel ab optimis Batavorum Germanorumque scriptis aut editis libris, auxillum et lucem attenta comparatione mutuati sumus.

Varias vero lectiones, quippe quae solae iustum volumen implere possent, universas edere quum penes nos non esset, certis finibus circumscriptos, eas tantum delegimus annotationibus intermiscendas, quas sententiae vis, antiquitasve libri commendabat; neque adeo scribarum, sive operarum erroribus hinc inde colligendis insudavimus.

Delectus quoque habendus fuit in commentario. Multi enim explicanda praetereunt, in supervacuis immorantur. Dum elementa et syllabas examinant, annus est. Nos, perspicuae brevitatis studiosi, optimis Variorum notis et criticis, et, quae valde praestant, historicis, novas plures addidimus. Atque hic piaculum esset non fateri, quanto nobis adiumento fuerint editores Nepotis recentiores, I. Frid. Fischer, Th. Chr. Harless, Fr. Schmieder, F. R. Ricklefs, Chr. H. Paulfler, atque in primis vir diffusae doctrinae plenus, et rerum grammaticarum studiosissimus, Car. Henr. Tzschucke, cui quantum debeamus ipse liber fidem faciet. Paucas etiam Guil. Henr. Bardili notas, quum Staveriana editio a V. C. recognita, opere hoc fere absoluto, Stutgardiae prodisset, inter Excursus ad voluminis finem reiecimus. Quin, priscae eruditionis apparatus non sufficere his temporibus arbitrati, non

tantum cum Nepotis verbis Graecorum Latinorumque sententias usitate contulimus; sed, ut patriae ipsius nostrae quasi ingenium editio haec nova prae se ferret, Gallorum quoque scriptorum locos similes identidem laudavimus, pro quibus veniam nos vel ab alienigenis impetraturos confidimus. Sic et, exacta uniuscuiusque imperatoris aut illustris viri vita, post Graecos Latinosque, qui huius mentionem fecerint, ad Gallica etiam scripta lectorem, si quid explicatius velit, remittimus.

Restat, ut de additamentis pauca moneantur. Editionem hanc locupletavimus, statim ab initio, Vita Cornel. Nepotis a G. I. Vossio scripta, Notitia litteraria I. A. Fabricii, veterum ac recentiorum de Nepote testimoniis; exinde, mantissae instar, rerum memorabilium Chronologia ex editione altera Tzschuckii, ob brevitatem et fidem, desumpta, et fms, quos vocant, Excursibus: hic I. H. Schlegelii *Observationum* librum, quem Th. Chr. Harless, dum alias doctissimum et ad fructum plenissimum agnoscit, parcimoniae causa invitatus suppresserat, fere totum maxima, ut tale opus decebat, cura exscribi iussimus. Excursus claudet hactenus inedita inter Plutarchum et Nepotem comparatio. Tum occurrent duo Indices, novo studio emendati, alter historicus et geographicus, grammaticus alter; tandemque Index praecipuarum editionum, a V. C. Barbier ideo lingua vernacula scriptus, quod singulari diligentia de libris in Gallicum versis egit vir humanissimus.

Nihil porro neglectum nobis, nihil intentatum, quo nova haec puri et candidi scriptoris editio quum venustissima, tum quadam utilitate commendabilis esse posset. Quod si quid in longo opere maneam sit aut mendosum, ignosce, lector, et vale. Scr. Parisiis, MDCCCXX.

CORNELII NEPOTIS

VITA ET SCRIPTA

EX G. I. VOSSII LIB. I

DE HISTORICIS LATINIS, CAP. XIV.

Cornelius Nepos et ante Caesaris dictaturam, et eo dictatore, et postea; vixit. Hieronymus in Chronico Eusebiano refert illum ad annum Augusti quartum. Nec cuiquam repugnem, colligenti inde, tum demum divulgare ea coepisse opera, quibus maxime inclauit. Padi erat accola, teste Plinio lib. III, cap. 18: unde Catullo, epigrammate primo, Italus; Ausonio autem, Epigr. XXIV, Gallus vocatur; nempe quia Italia Transpadana diceretur Gallia Togata. De urbe patria quidquam se habere comperti, negat Elias Vinetus in Auson. Idyll. VII. At, Veronensem fuisse, in Leandri Alberti Italia lego, uti et in Cosmographia optimi atque amicissimi quondam viri, Pauli Merulae. Imo ex Veronensium historicorum syllabo (quem doctissimus amplissimusque Alexander Becellus, Veronensis urbis cancellarius, fecit, ac illustrissimus comes, Fernandus Nogarola, vir, ut genere, ita litterarum studio, nobilissimus, cum V. C. Laurentio Pignorio, atque is mecum communicavit) intelligo, natum fuisse Nepotem in Hostilia: qui Veronensium

(4) Parmensem tamen fuisse affirmat, inuis doctis, clarissim. comes *Rezzonico*, in Disquisitionibus Plinianis, tom. II, pag. 58.

vicus est, Tacito, Plinio, Cassiodoro, et Antonino in Itinerario memoratus, hodieque ecclesiasticae Veronensium iurisdictioni subditus. Historicus hic Ciceronis amicus familiaris a Gellio vocatur lib. XV, cap. 28. Chronica scripsisse, testis est idem Gellius lib. XXVII, cap. 21. In his pro triplici tempore, ἀδηλῶ, μυθικῶ, καὶ ἱστορικῶ (de quibus ex Varrone et aliis, libro de arte historica, diximus), tres videtur scripsisse libros, ac singulis unius temporis narrationem esse complexus. Sane tres libros fecisse Nepotem, quibus omne aevum comprehenderit, liquido testatur Catullus initio hendecasyllaborum. Nec historicum tempus ab eo solum esse tractatum, indicio est illud Ausonii: « Apologos Titiani, et Nepotis Chronica, quasi alios apologos (nam et ipsa instar fabularum sunt), ad nobilitatem tuam misi. » Item ex eo, quod Tertullianus in Apologetico adversus gentes (ubi eum inter antiquitatum commentatores disertim reponit) dicit, haud aliud Saturnum, quam hominem, promulgasse. Quod etiam Lactantius tradit lib. I, cap. 13. Reliquit praeterea libros Illustrium virorum, quorum Gellius meminit lib. XI, cap. 8, et Servius in I Aeneid. Eorum librum I, XV et XVI citat Charisius. Ex his habemus viginti duos exterarum gentium imperatores. Ceteris libris egisse de Romanis, haec eius verba ostendunt in extrema Hannibalis vita: « Sed nos tempus est huius libri facere finem, et Romanorum explicare imperatores; ¹ quo facilius, collatis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit

(1) In quibus erat et Iulius Caesar, teste Gulielmo Pastregico Veronensi, homine quartidecimi saeculi, De Ori-

ginibus rerum, p. 47: « Scripsit et Iulii Caes. vitam et tempora, cuius fulsit temporibus. »

indicari.» Operis eius genuina inscriptio patet. ex ultimis hisce praefationis verbis: «Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro VITAS EXCELLENTIVM IMPERATORVM.» Praeter imperatores seorsum exarasse librum de Regibus, argumento haec erunt, quae Timoleontis vitae subdit: «Hi fere fuere Graeciae gentis duces, qui memoria digni videbantur, praeter Reges: namque eos attingere nolimus, quod omnium res gestae separatim sunt relatae. Neque tamen hi admodum sunt multi.» Externi imperatores, quos habemus, Aemilii esse Probi a multis creduntur. Qui error inde provenit, quod librario id fuerit nomen, qui vitas eas, partim sua, partim patris et matris manu scriptas, Theodosio obtulit. Hoc ita esse, ostendunt versiculi, qui vitis istis praemitti in MSS. solent. Ac nec Aemilium, nec Theodosiani aevi quemquam, eorum esse librorum auctorem, abunde arguit pura et Romana dictio. Opinetur aliquis, ut Trogius ab Iustino, ita ab Aemilio, qui sub Theodosio vixit, in compendium esse redactum Nepotem. Sed aliud suadet operis concinnitas, et illa praefandi ratio, quae est in Epaminondae vita, ac in Pelopida inprimis, ubi brevitatem iustam pollicetur. Attamen sententia haec, licet erronea, minus periculi habeat, dummodo extra controversiam maneat, Aemilium omnia de purissimis Nepotis fontibus hausisse. Sane Tulliani esse aevi scriptorem, neque alium, quam Nepotem, tum veterum aliquot librorum indicio cognoscitur; tum etiam, quod ad Pomponium Atticum (cuius idem rogatu de vita Catonis librum fecit) vitae istae scribantur: utcumque id in quarto Miscellaneorum suorum neget Hieronymus Magius, qui ipsa Ne-

potis praefatione satis refellitur. Accedit et altera ratio. Nam his in libris ea legere est, quae opus hoc scriptum esse clamant, quo tempore Pompeius et Caesar plus poterant, quam libera in republica expediret. Ea Lambinus loca congegit, ut nihil attinent illa hic reponere. (1) Nec libris istis de Viris illustribus solum persecutus est excellentes imperatores; sed etiam commentationibus claros. Quod argumentum signat B. Hieronymus, praefatione de Scriptoribus ecclesiasticis, ubi Nepotem inter eos refert, quorum exemplo acturus sit de iis, qui scribendo claruerunt. Egit autem Nepos tum de Graecis scriptoribus, tum de Latinis. De Graecis, colligo inde, quod in Dionis vita dicat, librum se fecisse de illustribus historicis: in quo inter alia tractarit de Philisto historico. De Latinis, argumento sunt plurima. Nam de Terentio egisse, ex Suetonio scimus in Terentii vita, Donato perperam tributa. Ad haec, primum de vita Ciceronis librum Gellius citat lib. XV, cap. 28. Eoque ex opere fragmentum Hieronymus affert Epist. ad Pammachium. Imo verisimile est, inde esse tum vitam T. Pomponii Attici, quae exstat, tum vitam Catonis, quam istis claudit verbis: «Huius de vita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu Titi Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.» Aperte indicat, eo nunc de Catone brevius se agere, quia separatim de eodem scripserit. Ergo vita illa Catonis,

(1) Et nunc tamen repugnat G. Fr. Rinck toto libro: *Saggio di un Esame critico per restituire ad Emilio Probo il libro, De vita excell. imp.,*

creduto commente di Cornelio Nepote. Venetiis 1818. Respondit vero Ioelc Kohen *Considerazioni sul Saggio, etc.* Mediolani 1819.

quam paucis perstrictam habemus, maioris pars est voluminis, in quo Romanorum complurium vitae continerentur. Reliquit etiam Exemplorum libros, quos citant Gellius lib. VII, cap. 18, et Charisius lib. I. Alia quoque eiusdem laudant veteres; sed non item, quae ad historiam pertineant. ¹ Nam ex epistola eius ad Ciceronem quaedam Lactantius affert lib. III Instit. Divinar. cap. 15. Quemadmodum et Ciceronis ad Nepotem epistolae meminit Tranquillus in Iulio cap. 55, Ammianus Marcellinus initio libri XXVI, ac Priscianus lib. VIII. Imo et secundum Ciceronis epistolarum librum ad Nepotem Macrobius citat lib. II Saturnal. cap. 1. Quod si quis fragmenta omnia Nepotis desideret, longe iis colligendis priorum vicit industriam Andreas Schottus. Hermolaus Barbarus, castigationibus in Plinii lib. XV, cap. 24, censet, libellum de viris illustribus, qui Plinio tribui solet, Cornelii Nepotis esse, haud Plinii; atque id veteribus codd. adstrui posse asseverat. Etiam Iani haec Parrhasii sententia fuit. Vtrius sit, dabitari ait Vinetus, nec ea de re statuere quidquam ausus est. Imo aliqui, aut Suetonium, aut Tacitum esse auctorem, putarunt: ut indicat Gyraldus, dialogismo XXVI. Sed omnino sunt Sexti Aurelii Victoris, ut satis nunc constat ex

(1) Titzius, in *Introduct.* pag. 49, haec scribit: « Consideranti fragmenta scriptoris nostri, illa praecipue, quae ex Plinii maioris *Historia naturali* conquisita sunt, observabitur fortasse mecum, C. Nepotem plura insuper opera edidisse, quorum titulos etiam ignoramus. Namque aperte docent horum fragmentorum compluscula,

Geographica quaedam ab illo esse concinnata; sicut ex aliis concluderim, de *Antiquitatibus* peculiare eiusdem quoddam extitisse. » Ab hac Titzii sententia se non alienum profitetur recens editor; qui conficit ex Plinio, *Epist.* V, 3, Poëticen quoque attigisse Cornelium.

editione Andreae Schotti. Non dubito interim, quin pleraque ex Nepote Victor desumpserit: Nam quod Ludovicus Vives lib. V de tradendis disciplinis, Nepotem, ait, de Graecis solum ducibus scripsisse, id satis refellitur verbis Nepotis antea adductis. Vir doctissimus, Io. Maria Catanaeus, commentario in Plinii librum IV, epist. 28, quae ad Severum scripta est, etiam Daretem Phrygium a Nepote translatum arbitratur. Nempe decepit eum vulgaris *ἐπιγραφή*. Attamen et hic aqua haeret Vineto, notis in Auson. Idyll. VII. Negat esse, qui certi aliquid de translatione hac ausit affirmare. Atqui omnes, quibus ullum in hisce litteris iudicium est, satis vident, nec Daretem illum esse genuinum, nec dictionem eius Augusteam sapere aetatem, sed recentiore multo. Nepotem autem Caesaris Augusti obiisse aevo, Plinius testatur lib. IX, cap. 39. Atque hoc fortasse impulit Genebrardum, ut putaret, eum nato iam Christo superstitem fuisse: qui et Iacobum Gualterium, quum primum tabulas ederet chronographicas, in eam sententiam pertraxit. Sed Nepotem eo usque aetatem prorogasse, nemo temere dixerit, qui tanti eum in litteris nominis iam Tullii, Attici, Catulli temporibus, fuisse cogitarit.

NOTITIA LITTERARIA
DE
CORNELIO NEPOTE

EX IO. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA, A. IO. AVG.
ERNESTI AVCTIVS EDITA, T. I, C. 6.

Cornelii Nepotis aetas.

Cornelius Nepos natus fertur in Hostilia, ¹ qui vicus est Veronensium in Transpadana Italiae parte, quae antiquis Gallia Togata appellabatur. Padi accolam vocat Plin. III, 28, Hist. Scriptor ingenio, studio veritatis, sermonisque pura ac succincta elegantia laudatissimus, Catulli, qui ei carmina sua inscripsit, civis et amicus; amicus etiam Ciceronis, et T. Pomponii Attici, cuius rebus domesticis saepe propter familiaritatem interfuisse testatur in eius vita, c. 13. A Callisthene liberto ² venenis corruptus obiit primis annis principatus Augusti, hoc est, post annum V. C. 724, qui

(1) Vide Vossium, lib. 1 de Hist. Lat. c. 44. Onuphrius Panvinius, Veronensis, in catalogo illustrium scriptorum Veronensium, lib. sexto Antiquitatt. Veronens. p. 445: «Constantissimo civitatis nostrae testimonio Cornelium Nepotem virum doctissimum et antiquitatum omnium

peritissimum Veronensem fuisse traditur, cui in summa cum Catullo, Vitruvio et reliquis Veronensibus illustribus etiam statua posita est ex publica auctoritate.»

(2) Plutarch. in Lucull. c. 43. Sed errat gravissime Fabricius. Vide Frugent. *Ed. P.*

fuit ante Christum natum XXX. De Nepote exstat singularis dissertatio Dan. Guilielmi Molleri, Altdorfii a. 1683, 4; cui iungendus Io. Nic. Funccius, de virili aetate Latinae linguae, parte II, p. 224 seq.

Vitae, quae exstant,

Exstant eius vitae excellentium Graeciae imperatorum sive belli ducum XX, dicatae Pomponio Attico, atque uno volumine concludere gestientes, quorum separatim multis millibus versuum complures scriptores ante eum explicaverant, ut ipse ait in Epaminonda cap. 4. Ducum intellige, I, Miltiadis; II, Themistoclis; III, Aristidis; IV, Pausaniae; V, Cimonis; VI, Lysandri; VII, Alcibiadis; VIII, Thrasybali; IX, Cononis; X, Dionis; XI, Iphicratis; XII, Chabrisae; XIII, Timothei; XIV, Datamis; XV, Epaminondae; XVI, Pelopidae; XVII, Agesilai; XVIII, Eumenis; XIX, Phocionis; et XX, Timoleontis. In quibusdam editionibus, ut Oxoniensi, a. 1675 et 1697, 8, additur Vita Aristomenis Messenii, non auctore Nepote, sed Pausania, ex eius Messeniace, graece ac latine. Imperatorum Graecorum vitis Nepos subiecit, XXI, brevem de Regibus Persarum Graecorumque commemorationem, in cuius initio innuit, omnium se res gestas separatim retulisse, qui liber hodie non exstat. Sed exstat praeterea Vita XXII, Hamilcaris Barcae; et XXIII, filii eius Hannibalis, Imperatorum Carthaginiensium. Romanorum quoque belli ducum vitas similiter tradiderat Nepos, e quibus sola aetatem tulit XXIV, Catonis maioris, in cuius extremo testatur, se de Catone separatim librum fecisse rogatu T. Pom-

ponii Attici. Sed et ille pridem intercedit. Denique Nepote auctore scriptam habemus huius ipsius, XXV, Attici vitam; quam inter Ciceronis Epistolas ad Atticum servatam notat Vinetus, ad Ausonii Idyll. VII. Eius priora duodeviginti capita, Attico vivo, Nepos edidit, cetera post eius obitum subiunxit. Capite XVIII scripta Attici commemorat, de quibus vide, si placet, quae ibi annotarunt viri docti: nihil enim sortum aetatem tulit, licet ad nos pervenisse, quae de familiaribus Romanis, quae de Magistratibus scripserat Atticus, etiam atque etiam erat optandum. Integrum nomen Attici, cuius vitam Nepos describit, est T. Pomponius Atticus, et postquam a Q. Caecilio avunculo eum contigit adoptari, Q. Caecilius Pomponianus Atticus, ut notatum Ezechieli Spanhemio, t. II operis de usu numismatum, p. 81. Epicureum fuisse multa suadent, etsi diserte hoc videtur negare Cicero XIII, 1 Epist. ad familiar. Confer Petrum Victorium in castigationibus ad Ciceronem p. 203; Abbatís de S.-Real Caesarionem, in eius dialogis Historicis Moralibus p. 91 seq.; Guil. Templeum, in dissert. de horto Epicuri, t. II Opusculorum Gallice editorum pag. 115, 117; auctorem dissertationis insertae diario Hagensi (Journal littéraire t. V, p. 141 seq.); denique Nic. Mongaltum, Epistolarum Ciceronis ad Atticum interpretem Gallicum, et ex illo Petri Baelii Novellas Reipublicae litterariae, a. 1686, p. 1405 seq.; Memorias Trevol-

(4) In codice Gifanii ante vitam Attici legebatur: « Ex libro Cornelii Nepotis de Latinis historicis. » Sane de Illustribus historicis librum se-
 Echae antatate Nepos in Diene, 18

Vossio etiam animadversum. Vitam Attici separatim cum notis, glossario et nomenclatorum edidit Ernestus Amst. 1658, 8. Obiit Atticus ab V. C. 722, aet. 374.

tinus a. 1714, p. 1907; Iac. Bernardum in *Novellis Reip. litterariae*, a. 1716, p. 298; et Henrici Christiani Crellii diss. de Attico nec forti nec ingenuo civē, Lips. 1720, 4.

Earum auctor diversus ab Aemilio Probo.

Aemilium Probum, ad quem veluti auctorem *Vitarum imperatorum* variae editiones male referunt, constat vixisse sub Theodosio imperatore, cui Nepotis volumen sua et avi scriptum ac recensitum, matris manu ornatum forte et expolitum, obtulit, ut colligere licet ex ipsis illis versibus antiquo Codici praefixis, quibus Probum auctorem harum *Vitarum* facere viri docti valuerunt:

Vade liber, nostri, esto meliore, memento;
 Quum leget haec dominus, te sciat esse meum.
 Ne timeas fulvo strictos diademate crineis,
 Ridenteis blandum vel pietate oculos.
 Communis cunctis, hominum sed regna tenere
 Se meminit; vincit hinc magis ille homines.
 Oraentur steriles, facilis tectura, libelli
 Theodosio et doctis carmina nuda placent.
 Si rogat auctorem, paulatim detege nostrum
 Tunc Domino nomen; me sciat esse Probum:
 Corpore in hoc manus est genitricis, avique, meique:
 Felices, Dominum quae meruere, manus!

Diversus ab Aemilio Probo et iunior est Probus, vir doctus et illustris, de quo Sirmondus ad Ennodii lib. VII, Epist. 27.

Versiones.

Versionem *Vitarum Nepotis Graecam* habuit Io. Christophorus Wolfius, incerto auctore. Initium est:

ὁ Μιλτιάδης τοῦ Κίμωνος ; ἐκ τῆς τῶν Ἀθηνῶν πόλεως , τῆ παλαιᾷ γενέσει καὶ τῆ δόξᾳ τῶν προγεγενημένων, etc.

Versiones vernaculas, puerorum causa scriptas Germanice, non attinet commemorare, nec libellos phraeologicos, aut imitationum puerilium libros. Belgice versus est a Io. Hilaride, Roterod. 1688, 12, Gallice a Bernardo Girardo; Paris. 1568, 4; ab Ant. Pineto; quem saepe a vero sensu aberrasse notat Colomesius ad Gyrald. p. 202; ab Ant. le Gras, Paris. 1729, 12, quae parum fidelis esse iudicatur ab ipsis Gallis. Vitam Attici vertit Io. Franc. Sarasinus in Opusculis, Paris 1685, 2 vol. 12. Hic est Sarasinus, qui sub Attici secundi nomine scripsit bellum parasiticum, sive Satiram in Petr. Monmorium. Anglice a pluribus versus est, Oxon. 1684, 8. Vitam Iphicratis vertit Andr. Allam, teste Wood, Athen. Oxon. t. II, p. 595; Atticum Matth. Hale. Totus Nepos a Io. Clarke, additis notis et indice, Lond. 1726, 1732. Italice vertit Remigius Narninus, Florent., Venet. 1550, 8. Etiam Veron. 1732, 4, una cum versione Catonis et Attici a Dionys. Ramazzino facta. Vid. Act. Erud. nov. suppl. p. 248. Hispanicam et Polonicam versionem memorat D. G. Mollerus, in Diss. de Nepote, §. 19. Hungarice vertit Georg. Ballog. Vid. Czwitinger, in Hung. litter. p. 29, qui Sempronii editam hanc versionem tradit. Danice, interprete Io. Dabergio, prodiit Havn. 1669, 8.

(1) Non est praetereunda tamen versio novissima, ceteris praestantior, auctore clar. *Bergstraessero*, cum eiusdem annotationibus, quae prodiit Francofurti ad Maenum, anno 1783, octava forma.

(2) Errat hic iterum Fabricius, dum pro Plinio, XXXV, 2, Nepotem accipit: Plinium enim a Pineto versus sum citat Colomesius. *Ed. P.*

Libri, qui ad illustrandum Nepotem pertinent.

Ad illustrandum Nepotem pertinet Io. Scheferi specimen animadvers. in Nepotis Miltiadem, Hamb. 1675, et inter eius praelectiones.

Nepotem a Scioppio cum duobus MSS. collatum nactus Mich. Piccartus loca quaedam emendat in Periculis criticis, capite X. Nonnulla etiam castigaverat Scioppius ipse in libris Verisimilium et Suspectis Lectionibus.

Io. Mich. Heusingerus, Isenaci a. 1744, 4, edidit egregiam Spicilegium Emendationum et Observationum ad Cornelii Nep. vitas XVIII priores, quo plura menda corriguntur, loca obscuriora explicantur, alia a sinistris interpretationibus vindicantur. In hoc Spicilegium animadversiones dedit Van Staveren in Obs. Miscell. Dorvill. posterioribus t. VI, p. 513 seq., in quibus se adversus eius reprehensiones defendere conatur.

His addantur I. H. Schlegelii Observationes criticae et historicae in Corn. Nep. cum chronologia rer. Graecar. et Persicar. Carthaginiens. et Romanar. ad eundem auctorem illustrandum, Havniae 1778, 4, p. 11 seq.; Franc. Theodor. Kohlius in comment. criticis, Hamb. et Kiloni 1727, 8; I. C. S. explanatio verborum Nepotis; T. Pomponius Atticus ab ultima origine stirpis Romanae generatus, in Misc. Lips. nov. t. III, part. IV, p. 669; Schwabe, Rectoris Buttstad. comment. Periculum ad Corn. Epaminondam cap. VIII, 1780, 4.

Scripta deperdita.

Cornelii Nepotis scripta deperdita tum ab ipso, tum ab aliis veteribus, haec memorantur :

Libellus, quo distinguit litteratum ab erudito. Sueton. cap. IX, de Grammaticis.

Chronicorum libri tres, de quo opere Catullus :

Item tum, quam ausas es, unus Italorum,

Omnia septem tribus explicare chartis,

Doctis, Iupiter! et laboriosis.

Exemplorum libri, quorum quantum laudat Gellius VII, 18,

Illustrium Virorum libri complures, quorum undecimum, decimum quintum, et decimum sextum allegat Sosipater Charisius libro II. In his videntur fuisse Vitae Regum Graecorum aliorumque, etiam illustrium Romanorum, quas Nepos ipse composuisse se testatur, et liber de illustribus Historicis, quem scripsisse se refert in Dione. Sic etiam de illustribus Poëtis scripsisse colligas e Suetonio in Terentii vita, et de Oratoribus illustribus, etc.

Liber de Vita M. Porcii Catonis separatim scriptus rogatu Attici, ut Nepos ipse auctor est in extremo brevis de Catone commemorationis, quae hodie exstat,

Libri de vita Ciceronis, quorum primum laudat Gellius XV, 28.

(1) Ausonius, Epigr. XVI, (Venet. edit. III): « Nepotis Chronica quasi alios apologos, nam et ipsa instar sunt fabularum, ad nobilitatem tuam misi. » Quod nimirum non minus iucunde narrarent afficerentque lectorem, quam fabulae. Nam fidei

Nepotis nihil voluisse detrudere his verbis Ausonium, patet ex his, quae subiungit: « Gaudens atque etiam glorians fore aliquid, quod ad institutionem tuorum, sedulitatis meae studio conferatur. » Ex ead. Epistola.

Libri Epistolarum ad Ciceronem, quorum primus citatur a Lactantio III, 15. Quemadmodum et Ciceronis ad Nepotem Epistolas commemorant Suetonius in Caesare cap. 55, Macrobius, itemque alii.

In Catulli versibus ad Nepotem, «Quum ausus es, unus Italorum, Omne aevum tribus explicare chartis» Petro Possino in notis ad Nicetae Orat. de laudibus SS. Archangelorum pag. 59, *unus* videtur idem esse quod *primus*, perinde ut apud Hebraeos interdum *echad*, et apud Graecos *εἷς*. Sed si primus fuit illo tempore Nepos, qui id ausus est, facile etiam, quum Catullus scriberet, solus esse potuit: alloquitur enim Catullus eum ut aequalem. Magis placet praestantissimi viri Io. Antonii Vulpii coniectura, qui *tribus chartis* interpretatur libris non tribus praecise, sed paucis, vel brevibus. Vide, si placet, eius notas ad Catullum.

*Fragmenta, et de Corneliae matris Gracchorum
Epistola ad C. Gracchum.*

Fragmenta Nepotis ab Andrea Schotto diligenter collecta, atque inde in plerisque Cornelii editionibus recusa sunt, quibus subiiciuntur etiam e veteri libro Abbatiae Fesulanae et altero Britannico per Ant. Augustinum et Iac. Bongarsium A. Schotto transmissa fragmenta duo ex Epistola Corneliae, virtutibus et eloquentia clarissimae feminae, quae Scipionis Africani filia, Tiberii Gracchi Censoris uxor, Graccho-

(1) Quintilianus, lib. I, cap. 4: Gracchorum eloquentiae multum contulisse accepimus Corneliae matrem, cuius doctissimus sermo in posteris quoque est Epistolis traditus; et Laelii filia reddidisse in loquendo pa-

rum vero Tiberii et Caii, ac decem praeterea liberorum, mater fuit. Scripta est ad C. Gracchum filium, ut eum deterreret a capessenda Republica, et vindicanda nece fratris T. Gracchi; licet ipse quoque deinde fratre, qui ante trigesimum aetatis annum obtruncatus fuerat, novem annis minor, somnio monitus rem gessit, neglecta matris opportuna dehortatione, postque tribunatum occisus est, anno V. C. 633, ante Ch. CXXI. Cornelia illa maluit vidua Romae curam gerere educationis liberorum, quam cum Ptolemaeo, Aegypti rege, qui nuptias eius ambibat, regnare, ut refert Plutarchus in vita Gracchorum fratrum p. 824. Caii Gracchi librum memorat idem pag. 828; orationem pro Vettio p. 835. Tib. Gracchi eloquentiae specimina quaedam exhibet p. 828, 831 seq., C. Gracchi p. 836. Vbi etiam de eius in matrem veneratione, statuque Corneliae a filio posita; quae tantam domus suae cladem miserosque filiorum casus fortissimo atque invicto animo tulit, ut, praeter Plutarchum pag. 843 celebrat Seneca, consolatione ad Marciam c. XVI. Eloquentiae Gracchorum testimonium est et hoc Mamerti Claudiani, Epistola ad Sapaudum Rhetorem: Naevius et Plautus tibi ad elegantiam, Cato ad gravitatem, Varro ad peritiam, Gracchus ad acrimoniam, Chrysippus ad disciplinam, Fronto ad pompam, Cicero ad eloquentiam capessendam usui sint. »

Alia duo fragmenta e MS. Bibliothecae Guelferby-

ternam elegantiam dicitur; et Q. Hortensii filiae oratio apud Triumviros habita legitur non tantum in sexus honorem. v De Gracchorum

eloquentia vide Plutarchum, p. 825. Epistolarum Corneliae ad filium Caium quoque meminit in eadem vita, p. 840.

tanae edidit Cl. Heusingerus, Gymnasii Guelf. Rector, ad calcem Theodori de Metris, et Nepoti vindicavit. Ea reperit in antiquo Cod. Orationum Philippicarum Ciceronis, in cuius prima pagina scriptum est primo elogium eloquentiae Ciceronis e Lactantio, nominatum orationum Philippicarum; eique subiectum aliud cum hoc titulo: *Cornelius Nepos in libro de historicis Latinis*. Non abhorreret haec fragmenta a Nepotis, aut seculi istius caractere, disputat non improbabiler. Nec tamen audeam pro certo aliquid decernere.

Scripta Nepoti falsq̄ tributa.

I. Liber de *Viris illustribus*, incipiens a Proca rege Albanorum, non est Nepotis, nec Plinii secundi, neque Aemilii Probi, nec Suetonii, nec Aseonii Pediani, nec Taciti denique, sed Aurelii Victoris, ut in *Victore* dicam. Saepius tamen sub Nepotis nomine est editus, et confidentissime quidem a Raphaelo Eglino Iconio, Tiguri, anno 1600, 8, hoc titulo: «Cornelii Nepotis de Viris illustribus liber, additamento ex MSto auctus; antehac Aemilio Probo, post Suetonio Tranquillo, diutissime C. Plinio Capilio secundo, nuper Sex. Aurelio Victori, nunc liberali causa Auctori assertus.» Equidem Victorem e Nepotis opere de *Viris illustribus* multa in hunc suum libellum derivasse, libenter viris doctis assentiar; sed verum auctorem ex MSS. codicum fide et A. Schotti argumentis existimandum esse Victorem haud dubito. Sub Nepotis nomine prodit etiam Germanice, Argentorati 1535, fol. una cum Sallustio.

II. Daretis Phrygii *Historia excidii Troiae*, quae latine circumfertur cum Pseudo-Dicte, sive L. Septimii Romani libris VI Ephemeridos belli Troiani, ² etsi praefixam habet sub Nepotis nomine Epistolam ad Sallustium Crispum, qua affirmat, se Daretem e Graeca in latinam linguam Athenis transtulisse; communi tamen eruditorum suffragio tam eleganti ac terso scriptore indigna existimatur. Daretis librum ³ de bello Troiano ex perantiqua editione, sine anni et loqi notatione, in 4, cum tribus carminibus Prudentii servat Bibl. Paullina Lipsiensis, ut me monuit cl. Schoettgenius, qui etiam de Dicte Casp. Barthii iudicium iubet consulere ad Gratii Cynegeticum v. 21. Antiquissima editio horum scriptorum latina (Graeca enim pridem periere) est Mediolanensis, anno 1477. Inde com-

(1) Alii Quintum Septimium vocant, ut Barthius LVII, 7, LVIII, 44, Vossius de Hist. lat. pag. 742, et Tho. Bartholinus de legendis libris p. 93. Notas in Septimium hunc promisit idem Barthius, quem vide sis ad Gratii Cynegetic. v. 21. Prosper vero Mandosius, tomo 2. Bibl. Romanae, anno 1692 edito, p. 26, laudat editionem nuperam iuxta MSS. Codices emendatam, quae Lutetiae prodit apud Rob. Stephanum. »

(2) Auctor eos inscripsit Q. Aradio Rufino, qui sub imp. Constantino consulatum gessit, a V. C. 316, atque, Dictyn opus suum conscripsisse primum litteris Punicis, oratione Graeca; postea nescio quo *Praxi* sive *Eupraxida* litteris Atticis transcriptum obtatumque esse Neroni imp. atque inde a se versum latine. Ceterum S. Ambrosio aequalem vel supparem esse

hunc scriptorem sive interpretem, veri similis est Vossii coniectura, IV, 50, de Idololatria; quanquam Scioppius et alii longe antiquiorem esse putaverint. At enim vel propter styli naevos sequiorem redolere aetatem demonstraverunt viri doctissimi Jo. Frid. Gronovius, c. XXV observat. Ecclesiast. et Jac. Perizonius in diss. de Dicte, c. XXXVIII.

(3) De aliis Daretibus Reinesius ad inscriptiones veteres, pag. 852. Hoc loco ille innuitur, scilicet, de quo Homerus Iliad. l. v. 9: *Ἦν δὲ τις ἐν Τρώσσιν Δάρης ἀργυρῆς ἀμύμων, ἱππῆς ἠρτίστοτος*, etc. Vide lib. 4 Bibl. Graecae, cap. 5; ubi etiam de Dicte. Citatur Dares antiquis in scholiis ineditis ad Persii I, 51. Vide Josephi Wasse Bibliothecam litterar. anglice editam Lond. 1724, 4, num. VI, p. 5.

moranda venit Veneta Franc. Faragonii, anno 1499. Prodiere etiam Vitebergae 1512, apud Io. Grunebergium sive Viridimontanum; apud Augustinianos; et cum tribus Libanii declamationibus consimilis argumenti, Lugduni, apud Gryphium 1552, 12. (Et Dares seorsim 1516, 4, ibidem, et idem 1608, 8, Antv. apud Ioach. Trognaesium; Duaci, sumptibus Balth. Belleri, 1632, 8. Vna cum Dictye, Basil. 1529, 8, ab Erasmo Roterod. ibid. 1573, 8, per Pet. Pernam; Amst. apud Guiljelm. Blaeu. 1630, 16). Praetereo editionem Daretis Dictyisque Parisiensem, anno 1560, 8; et Lugdunensem, anno 1569, 8. Nec minus versionem Gallicam Ioannis de la Lande, Paris 1556, 8; et Italicam, Tho. Porcacchio auctore, excusam Venet. 1543, 8. Gallice ex versione Caroli Bourguille prodiit Dares Cadomi 1573. Dictyn Gallica veste donare molitus est Burdelinus. Vide Diarium Londinense, the history of the works of the learned, a. 1703, pag. 222. Dares Germanice ex interpretatione Marci Tatii, Augustae Vind. 1536, fol. cum iconibus. Novissime Parisiis vidit lucem Mythologia sive historia Deorum¹ cum versione Gallica Daretis a Puteano (par M. Dupuy), Paris 1731, 12. Dictys Germanice reditus a Ioanne Heroldo, Basil. 1554, fol. Etiam rusice Dictys et Dares excusus Moscauae, anno 1712, 8. Vide Acta Erud. 1714, pag. 488. Prodiit etiam Dares cum Homero Spondani, adiuncta Pseudo-Pindari²

(1) Journal des Sav. 1732, Mars, p. 291. Lettres sérieuses et badines, T. 6, p. 191.

(2) Allegatur a Lutatio ad Statii VI Thebaid. v. 120, ubi vult, si iuvat;

Lindenbrogium, itemque Barthium, t. 3, p. 393 seq., qui auctorem vetustum bonique ingenii appellat, LVIII, 44, et LIX, 4 et 15 Adversar., ubi integrum recenset, nec dubitat Ioseph

Thebani Epitoma Iliados, latino carmine, hexametro scripta, Basil. 1583, fol. Dares item Dictysque subiectus Diodoro Siculo ex Poggii versione edito latine, ibid. 1578, fol. Ab eo tempore Iosias Mercerus, elegantissimi vir ingenii, et exquisitae doctrinae, Daretem cum Dictye ad binos MSS. codices Petri Danielis et Pauli Petavii castigato, notisque illustrato, emendatus in lucem dedit Paris. 1618, 12. Mercerianam editionem secuta Amstelodamensis, anno 1631, forma minore. Digni quoque hi duo scriptores habiti sunt, qui in usum Delphini illustrarentur, uti factum est haud infeliciter ab Anna, Tan. Fabri filia, Paris. 1680, 4. Hinc cum Iosiae Merceri, Casp. Barthii, Vlrici Obrechtii, Praetoris Regii, qui vetus MS. Argentoratense contulit, Paullique Vindingii ad Dictyn notis, Dares recensitus est a V. C. Samuele Artopoeo, cuius diligentia index etiam insignis accessit, Argentorat. 1691, 8. Denique Amstelodamenses, anno 1701, in quarta et octava forma Daretem et Dictyn, utinam satis emendate, recuderunt ex editione in usum Delphini, cui, praeter notas universas ex editione Argentoratensi repetitas, adiunxere nunquam prius editam Iac. Perizonii viri eruditissimi dissertationem de Dictye, in cuius extrema parte varia huius scriptoris loca illustrantur; tum nummos quosdam gemmasque veteres

pho Icano Devonio praeferre. A Laurentio Valla inepte antelatas est ipsi Virgilio, ut notavit Iovianus Pontanus, libro primo de Sermone, capite 18. Primos edidit Laurentius Abstemius, teste Vossio. Antiquam Florentinam editionem, quarta forma, memoret Ioannes Cincellus, in Biblio-

theca volante, T. VIII, pag. 66, sub titulo: «Homerus de bello Troiano.» In MSS. Biblioth. Annaebergensis inscribitur: «Homerus per Pindarum insignem Oratorem de Graeco in Latinum traductus.» Vide Christiani Gotthold Willischii arcana Bibliothecae Annaebergensis, pagina 18.

ad illustrandum Dictyn a Ludovico Smida V. C. collectas; denique Iosephi Iscani ¹ Devonii, Excestrensis, poëtae, pro aetate illa, non inelegantis, poëma Heroicum in sex libros distinctum de bello Troiano, cum notis Samuelis Dresemii Dithmarsii, per singulas paginas substratis. Indicem quoque Dareti et Dictyi subiunxerunt, non qualem locutionum minus obviatum, ususque vocabulorum singularis adornavit clar. Artopoeus, sed qualis in editione Delphini occurrit, index omnium vocabulorum. Iosephi quoque Iscani poëma exhiberi poterat ex emendatiore et integriore Ioannis Mori editione Londinensi, anno 1675, 8. Dresemius enim, qui hoc poëma recte Iosepho Iscano restituit, et eruditis notis illustravit, Francof. 1623, 4, nullis codicibus MStis, sed tantum tribus editionibus anterioribus ² usus fuerat, quibus hi libri, maiore

(1) Iosephus Iscanus poëma suum de bello Troiano dicavit Thomae Balduino Archi-Episopo Cantiorum sive Cantuariensi. De Iscani porro nugis amatoris vide Menagii Anti-Bailletum, T. II, pag. 325, et p. 434 editionis maioris, cum Monetæ annotat. De bello eius Antiocheno sive Antiochide et aliis scriptis, Io. Lelandum de scriptoribus Britannicis editum nuper ab Antonio Hall, Oxon. 1709, 8, pag. 237. Alia de eo Chr. Daumius notis ad Bernardum Geystensem, p. 73.

(2) Prima editio est ab Albano Torino, Basil. 1541, 8, cum Pseudo-Pindari epitome Iliadis, Darete prosario, et Homeri Iliade ex latina Nicolai Vallæ et Viac. Obsopoqi versione. Tam corrupte autem vulgata est, notante Io. Lelando, p. 239,

de scriptoribus Britannicis, sicut si pater ipse in prolem rediivus oculis converteret tam informem, cogno- sceret plane nunquam. Hanc secuta est editio Henischii, Basil. 1573, 8. Altera extat ad calcem Homeri graeco et latine editi et illustrati a Ioanne Spondano, Basil. 1583, 8, et 1603, fol. Tertiam denique ab Alexandro Carolo Troguaesio editam Dresemius memora, quam non vidi. Ceterum non videtur esse dubitandum, quod Iosephus Iscanus argumentum sive periocham poëmatici sui adsciverit Daretem latinum prosarium, unde deinde factum est, ut, quemadmodum libet ipse Pseudo-Dareti, ita etiam Iscani poëma Cornelio Nepoti tribueretur. Scripsit et alia iste Iscanus Devonius, sed, quod sciam, nondum edita, Antiochidem, cuius in Britannia me-

adhuc inscitia, quam prosarius Dares, Cornelii Nepotis tanquam auctoris nomen gerunt praefixam. In omnibus vero istis editionibus omissi sunt, post lib. 4, v. 32, hi versus, quibus continetur encomium Baldini, cui poema hoc suum pro illa temporum suorum barbarie faciendum et comptum auctor dicavit, Archi-Episcopi Cantuariensis, sub finem seculi a nato Ch. duodecimi. Versus illos primus, quod sciam e MSS codice produxit Tan. Faber in notis ad Longinum pag. 169 edit. praeclaræ Tollianae:

In numerum iam crescit honos, te tertia possit
 Isfala, iam meminit Wigornis, Cantia discit,
 Romanus meditatur apex, et naufraga Petri
 Ductorem in mediis exspectat cymba procellis.
 Tu tamen occiduo degis contentus ovili,
 Tertius a Thoma (*Cantuariensi*), Thomasque secundus et alter
 Sol oriens, rebus successor, moribus heres.
 Felices, quos non trahit ambitus, etc.

Pseudo-Daretis duos Codices MSS., unum Canoniorum Lateranensium Patavii, alterum Aloysii Corradini, laudat Io. Rhodius in notis ad Scribonium Largum, p. 60. Citatur Dares a Freulfo, lib. 2 Chronici cap. 17.

Praeter novam Gallicam Daretis versionem obviam in libro edito Paris. 1731, 12, *Mythologie et histoire des Dieux, des demi-Dieux et des plus illustres Héros de l'antiquité païenne, par M. Dupuy, où l'on fait voir que le culte, les Mystères, les Sacrifices, et les autres Cérémonies du Paganisme ne sont que des*

amit Cambdenus, magno enim, quam viveret, inter suos habitum testatus. Vide Iohannam Prince in anglico scripta de illustribus Devonis, vel si

liber ille ad manus non sit, consulantur Acta Eruditor. anni 1702, pag. 289.

copies imparfaites de l'Histoire sainte; Daretem Gallica prosa verterat seculo iam tertio-decimo Gotofredus de Waterfordia, Hibernus, Ord. Praedicatorum. Vide Iac. Echardum; de scriptoribus Ordinis Dominicani, t. I, p. 467. Non omittendum, quod Dares Gallico etiam metro adstrictus exstat in codice seculi XII membranaceo bibliothecae Ambrosianae Mediolanensis. Vide V. O. Bernhardi de Montfaucon Diarium Italicum, p. 19, et Palaeographiam Graecam, p. 138, ubi habes versus quosdam Metaphrasi illi praemissos. Conferenda itidem Historia Troiana scripta a Guidone de Columna Messanensi, a. V. C. 1289, atque edita Argentinae 1486 et 1489 fol. Vtraque editio ad manus mihi est. Incipit: « Licet cotidie vetera recentibus obruantur. » In eius prologo haec verba leguntur, in quibus latinus Dictyos interpret multa Graeci omisisse arguitur: « Ea quae per Ditem (lege Dictyn) Graecum et Phrygium Daretem, qui tempore Troiani belli continue in eorum exercitibus fuere praesentes, et horum, quae viderunt, sunt fidelissimi relatores, et in praesentem libellum per me iudicem Guidonem de Columna Messana transumpta legentur, prout in duobus libris eorum inscriptum quasi una vocis consonantia inventum est Athenis. Quanquam autem hos libellos quidam Romanus, Cornelius nomine, Sallustii magni nepos, in latinum transferre curaverit, tamen dum laboraret nimium brevis esse, particularia historiae ipsius, quae magis possunt allicere animos auditorum, prae nimia brevitate indecenter omisit. In hac igitur serie libelli totum invenitur inscriptum, quod de tota historia universaliter et particulariter gestum fuit. » Idem scriptor ad calcem

operis: « Et ego Guido de Columna iudex de Messana praedictum Ditem (Dictyn) Graecum in omnibus sum secutus, pro eo quod ipse Dites (Dictys) perfectum et completum fecit in omnibus opus suum ad litterarum videlicet solatium, ut veram notitiam habeant praesentis Historiae, et ut magis delectentur in ipsa. Et ego historiam ipsam ornasse dictamine pulchriori per ampliores metaphoras et colores, et per transgressiones occurrentes, quae ipsius dictaminis sunt picturae. Sed territus ex magnitudine operis etc. » Non intermisit tamen Guido varia ex suo seculique sui ingenio attexere, ut lectori attento facile patebit. Italice lucem vidit Venetiis 1481, fol. Germanicae versionis MS. in Bibl. Caesarea meminit Lambecius t. II, p. 948. Latinos Codices MSS. laudat Mongitor t. I Bibl. Siculae, p. 266.

In Lucae Dacherii spicilegio, t. IV, p. 485, *Historia Homeri, ubi dicit et Dares*, legendum ubi *Dictys et Dares*, ut iam notatum Paulo Colomesio in *Bibl. selecta*, p. 168.

III. Falso quoque uti ad Alexandrum M. auctorem, sic ad Cornelium Nepotem tanquam interpretem refertur commentitia Epistola *de mirabilibus Indiae*, cum inscriptione: Alexander Magnus Aristoteli, praecptori suo, salutem dicit. Graeae nunquam vidit lucem; latine vero, praeter editiones in Bibliotheca Graeca, lib. II, c. X, sect. 17, a me memoratas, excusa est nuper Giessae Hassorum, 1706, 8, curante Andrea Paullino, qui nec de auctore, nec de interprete ambigendum ratus, in schola Darmstadiensi eam praelegere discipulis suis instituit. Quanquam vero certum est, in hac Epistola legi pleraque huiusce-

modi, qualia de Indiae mirabilibus vel commentati vel commenti olim sunt Onoesicritus, Orthagoras, et alii rerum gestarum Alexandri scriptores; tamen hanc Epistolam ab Alexandro scriptam, vel a Nepote versam, minime mihi persuadeo.

Plures Cornelii scriptores.

Petrus Nannius Alcmarianus librum singularem de claris Corneliis scripsit ad Cornelium Musium Delphium, eumque suae praeclarae Nepotis editioni inseruit A. Schottus. In illo libro caput V est de Corneliis scriptoribus. Sunt autem praeter Nepotem nostrum hi: Cornelius Gallus, et Cornelius Tacitus, Cornelius Calvus orator, et Cornelius Severus, ac Cornelius Licinius Calvus, poetae. His addi possunt non pauciores alii, ut Cornelius Thuscus, quem in Suasoriis deridet Seneca; Cornelius Alpinus apud Horat., quem cum Gallo confundunt nonnulli; Cornelius Capitolinus, laudatus Trebellio Polliani in Odenato; L. Cornelius Sulla dictator, eiusque libertus Cornelius Epicadus, qui librum, quem de gestis suis patronus scripserat, supplevit, teste Suetonio. Vide sis Vossium de Hist. latinis, apud quem habes etiam de Cornelio Boccho et Cornelio Valeriano, quos allegat Plinius. Ex Cornelianis libro contra Beronicem nonnulla affert Stobaeus, sermone IV. Alios Cornelios praeter Nannium retulit Io. Glandorpius in Onomastico Romano, et qui de familiis Romanis scripserunt Antonius Augustinus, Rich. Streinius, et alii. Adde sis T. Cornelium Nepotem architectum, cuius Monogramma ex templo S. Vitalis Ravennensis

refert idem vir doctissimus Montfauconus in Diario Italico, p. 98. Nepos apud Horatium, *Mod. I, 34, discinctus aut perdam ut Nepos*, nomen proprium, si credimus viro docto Mich. La Roche, t. V; *New memoirs of literature*, p. 32 seq.

DE CORNELIO NEPOTE

TESTIMONIA ET IUDICIA

TESTIMONIA VETERVM SCRIPTORVM.

NEPOS IPSE IN VITA ATTICI, CAP. XIII.

ATQVE hoc non auditum, sed cognitum praedicamus. Saepe enim propter familiaritatem domesticis (*Attici*) rebus interfuimus.

M. TVLLIVS CICERO,

LIB. XVI AD ATTIC. EP. V.

Nepotis epistolam exspecto. Cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime γαριῶ, legenda non putet? Et ais, μετ' ἀμίμονα: tu vero ἀμίμων, ille quidem ἄμβροτος.

C. VALER. CATVLLVS,

IN LIBELLO CARMINVM AD CORNEL. NEPOTEM, CARM. I.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expositum?
CORNELI, tibi. Namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Iam tum, quum ausus es, unus Italorum,

Omne aevum tribus explicare chartis
 Doctis, Iuppiter! et laboriosis.
 Quare habe tibi, quidquid hoc libelli est,
 Quaecumque: quod, o patrona virgo,
 Plus uno maneat perenne saeclo!

POMPONIVS MELA

LIB. III DE SITV ORBIS, CAP. V.

Cornelius Nepos, ut recentior auctor, ita certior.

PLINIUS,

LIB. III NATVR. HISTOR. CAP. XVIII.

Nepos Cornelius, Padi accola.

IDEM, LIB. V, CAP. I.

Minus profecto mirentur portentosa Graeciae mendacia, . . . qui cogitent, nostros nuper paulo minus monstrifica quaedam tradidisse: praevalidam hanc urbem, maioremque Carthagine magna, . . . quaeque alia Cornelius Nepos avidissime credit.

IDEM, LIB. IX, CAP. XXXIX; ET LIB. X, CAP. XXIII.

Nepos Cornelius, qui divi Augusti principatu obiit,

PLINIVS IVNIOR,

LIB. IV, EPIST. XXVIII.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis et Titi Cassii; petitque, si sint istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum iniungo: primum quia desideriis meis amicissime obsequeris; deinde quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum; postremo quod patriam tuam omnesque, qui nomen eius auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris et diligis.

IDEM, LIB. V, EPIST. III.

Scio non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis, sed honesta manere, quae saepius a bonis fiunt. Inter quos vel praecipue numerandus est P. Virgilius, Cornelius Nepos, et prius Ennius Actiusque; non quidem hñ senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus.

A. GELLIVS,

LIB. XV NOCT. ATTIC. CAP. XXVIII.

Cornelius Nepos et rerum memoriae non indiligens, et M. Ciceronis, ut qui maxime, amicus familiarisque fuit.

Q. SEPTIMIUS FLORENS TERTVLLIANVS,

LIB. II AD NATIONES, CAP. XII.

Exstat apud litteras vestras usquequaque Saturni census. Legimus apud Cassium Severum, apud Cornelios Nepotem et Tacitum, apud Graecos quoque Diodorum . . . quique alii antiquitatum canos collegerunt.

IDEM, IN APOLOGETICO, CAP. X.

Saturnum, quantum litterae docent, neque Diodorus Graecus aut Thallus, neque Cassius Severus aut Cornelius Nepos, neque ullus commentator eiusce modi antiquitatum, aliud quam hominem promulgarunt.

MINVCIVS FELIX,

IN OCTAVIO, CAP. XXII.

Saturnum omnes scriptores vetustatis, Graeci Romanique, hominem prodiderunt. Scit hoc Nepos et Cassius in historia, et Thallus ac Diodorus hoc loquantur.

L. COELIVS LACTANTIVS FIRMIANVS,

LIB. I DIVIN. INSTITVT. CAP. XIII.

Omnes, non tantum poetae, sed historiarum quoque ac rerum antiquarum scriptores, hominem fuisse

(*Saturnum*) consentiunt, qui res eius in Italia gestas memoriae prodiderunt: Graeci, Diodorus et Thallus; Latini, Nepos, et Cassius, et Varro.

S. HIERONYMVS,

IN CHRONICO EVSEBIANO, NVM. MDCCCLXXVII,

AD OLYMP. CLXXXV ANN. I.

Cornelius Nepos, scriptor historicus, clarus habetur.

IDEM, IN PRAEFAT. AD LIBR. DE SCRIPTORIBVS
ECCLESIASTICIS.

Hortaris, Dexter, ut, Tranquillum sequens, ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram, et, quod ille in enumerandis gentilium litterarum fecit viris illustribus, id ego in nostris faciam. Fecerunt quidem hoc idem apud Graecos Hermippus Peripateticus, Antigonus Carystius, Satyrus, doctus vir, et longe omnium doctissimus Aristoxenus Musicus; apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, et, ad cuius nos exemplum vis provocare, Tranquillus.

D. MAGNVS AVSONIVS,

CARMINE AD LATINVM PACATVM DREPANIVM
EPIGRAMMATIS PRAEFIXO.

Cui dono lepidum novum libellum?
Veronensis ait poeta quondam,
Inventoque dedit statim Nepoti.
At nos illopidum, rudem libellum,

Burras, quisquilias ineptiasque
 Credemus gremio cui fovendum?
 Inveni (trepidae silete nugae)
 Nec doctum minus, et magis benignum,
 Quam quem Gallia praebuit Catullo.

IDEM, EPISTOLA XVI AD PROBVM PRAEF. PRAET.

Apologos Titiani, et Nepotis chronica, quasi alios
 apologos (nam et ipsa instar sunt fabularum), ad
 nobilitatem tuam misi, gaudens atque etiam glorians,
 fore aliquid, quod ad institutionem tuorum seduli-
 tatis meae studio conferatur.

IVDICIA RECENTIORVM SCRIPTORVM.

ONVPHRIVS PANVINIVS,

Catalogo illustrium script. Veronensium, l. VI antiquit.

Constantissimo civitatis nostrae testimonio c. COR-
 NELIVM NEPOTEM, virum doctissimum, et antiquitatum
 omnium peritissimum, Veronensem fuisse, traditur,
 cui in summa curia cum reliquis Veronensibus il-
 lustribus etiam statua posita est ex publica aucto-
 ritate. Eum Plinius, lib. III H. N. cap. 18, Padi acco-
 lam vocat, et alibi saepius de eo mentionem facit.
 Ortus siquidem in vico Veronensium Hostilia, ad Padi
 ripas sito, ut Tacitus auctor est, lib. XIX historiae
 Augustae. Pius quoque Papa II, in Asiae descriptione
 eum Veronensem aperte fuisse scribit. Ad hunc Ca-
 tullus opus suum misit, tanquam civem suum. *Quoi*

dono lepidum novum libellum? Hic in urbe Ciceronis et Caesaris tempore vixit, pervenitque usque ad Augusti principatum. Scripsit disertissime *Illustrium virorum vitas*. Quarum tantum Pomponii Attici exstat, quae caeterarum facile specimen potest iudicari.

M. ANT. MVRETVS,

LIB. VII VAR. LECT. CAP. I.

Perelegans exstat Aemilii Probi ad T. Pomponium Atticum libellus, quo Graecorum imperatorum vitae mundissimo ac castissimo orationis genere explicantur. (*)

ROLLIN,

HIST. ANCIENNE, LIV. XXVII, CH. 2.

Son style (de Cornélius Népos) est pur, net, élégant. La simplicité, qui en fait un des principaux caractères, est mêlée d'une grande délicatesse, et relevée de temps en temps par de pensées nobles et solides. Mais ce qui me paroît de plus estimable dans cet auteur, est un goût marqué pour les grands principes d'honneur, de probité, de vertu, de désintéressement, d'amour du bien public, qu'il semble avoir dessein d'insinuer dans tous ses écrits.

(*) Reliqua recentiorum scriptorum de Nepote iudicia praetermittimus, haud magni utique momenti, alioquin facile obvia, praesertim in Pope-Bononii *Censura*. Addeamus tamen insigniores ex Gallicis. ED. TAVR.

MABLY,

DE LA MANIÈRE D'ÉCRIRE L'HISTOIRE ,

SECOND ENTRETEN.

On loue le style de Cornélius Népos; on trouve même en lui quelque légère étincelle de ce génie politique qui étoit encore commun à Rome, dans un moment surtout où l'on voyoit s'écrouter une république qu'on regrettoit si on n'étoit pas à portée de s'élever sur ses ruines. Cependant l'ouvrage de Cornélius Népos ne peut plaire qu'à des enfants. Pourquoi cet historien n'entre-t-il dans aucun des détails nécessaires pour faire connoître ses héros? Vous croyez être court, lui dirois-je; mais vous n'êtes que stérile, en supprimant des choses essentielles qu'un lecteur curieux et intelligent attend de vous..... Hâtez-vous lentement, on veut connoître les replis du cœur humain.

LA HARPE,

COURS DE LITTÉRATURE, PART. I, LIV. III, CH. I.

Parmi les biographes latins, on distingue Cornélius Népos et Suétone. Le premier écrit avec autant d'élégance que de précision. Les *Vies des hommes illustres* qu'il nous a laissées sont, à proprement parler, des sommaires de leurs actions principales, semés de réflexions judicieuses. Mais en rapportant les événements il a négligé les détails qui peignent les hommes, et ces traits caractéristiques dont la réunion forme leur physionomie. Rome n'a point eu de Plutarque.

INDEX

PRAECIPVARVM EDITIONVM

1471. *Venetis, per M. Nicolaum Ienson, gr. in-4.º*
Aemilius Probus (CORNELIVS NEPOS) de viro-
rum excellentium vita.

Editio princeps repetita ab eodem typographo, anno 1473 et 1476.

1522. *Venetis, in aedibus Aldi et Andreae Asulani*
in-8.º

Aemilii Probi (CORNELII NEPOTIS) vitae exter-
norum imperatorum (una cum *Iustino*).

1569. *Lutetiae, apud Benenatum, in-4.º*

CORNELII NEPOTIS seu Aemilii Probi liber de
vita excellentium imperatorum, a Dionysio
Lambino pluribus locis emendatus et com-
mentariis explicatus.

1640. *Argentorati, apud Frid. Sporium, in-8.º*

CORNELII NEPOTIS, vulgo Aemilii Probi, de
excellentibus viris quae exstant, cura Henr.
Boecleri.

Correctior editio prodiit anno 1648.

1675. *Ienae, apud Christ. Kirchnerum, in-8.º*

CORNELII NEPOTIS, vulgo Aemilii Probi, quae
exstant, emendata et illustrata annotationi-

- bus ac lucubrationibus secundis I. Andreae *Bosii*. Accedunt seorsim notae Henr. *Ernstii*, et liber commentarius I. H. *Boecleri*.
1675. *Parisius, apud Frid. Leonard, in 4.º*

CORNELIVS NEPOS de vita excellentium imperatorum. Interpretatione et notis illustravit Nicolaus *Courtin*, in usum Delphini.

Repetita Londini ann. 1694, 1720, 1729, 1773, 1780 et 1786, in-8.º

1675. *Lugduni Batavorum, in-8.*

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum cum notis variorum, accurante Roberto *Keuchenio*.

Maiori in pretio habenda quam praecedentes anni 1658 et 1667.

1715. *Londini, apud Tonson et Watts, in-12.*

CORNELII NEPOTIS excellentium imperatorum vitae, curante Mich. *Maittaire*.

1720. *Patauii, excudebat Ios. Cominus, in-8.º*

CORNELII NEPOTIS quae exstant omnia, curantibus *Vulpis* (praecipue Iosepho Antonio).

Repetita anno 1724, 1727 et 1733. Plurimi aestimandae.

1726. *Parisius, Brocas, in-18.º*

CORNELII NEPOTIS de vita excellentium imperatorum, editio novissima, notis gallicis adornata, monitisque cum politicis, tum moralibus, opera L. A. *de Préfontaine*.

Haec editio saepe repetita est, praecipue anno 1739, 1754, 1764 et 1779. Anno vero 1772 et 1788 prodiit denuo impensis I. Barbou; at Préfontanii *meditationes politicae ac morales* resectae sunt, additaeque in calce voluminis Tabula locorum insignium, de quibus in Cornelio Nepote fit mentio.

1754. *Jaugheni Batavorum*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum cum integris notis Iam Gebhardi, Henr. Ernestii, I. Andr. Bosii, et selectis variorum auctorum; accessit index locupletissimus omnium vocabulorum, studio et opera Bosii, curante Augustino Van Starckenro, qui et suas notas addidit.

1755. *Amstelredamum*, in-12.

CORNELII NEPOTIS de vita excellentium imperatorum, ex recognitione Steph. Andreae

Repetita Amstelredamum 1734, 1761 et 1784.

1756. *Amstelredamum*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum; accedit versio Gallica; curante I. P. Millero.

1747. *Isenaci et Lipsiae*, apud Christ. Krugium, in-8.º

CORNELII NEPOTIS de vita excellentium imperatorum liber cum amissorum operum fragmentis, sola vetustiss. exemplarium fide recensitus, perpetuisque emendationibus criticis emendatus a Io. Mich. Heusingero.

1759. *Lipsiae*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum, ex recensione I. A. Bosii; varias lectiones et praefationem addidit I. Frid. Fischerus.

Repetita anno 1768.

1734. *Lugduni Batavorum*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum cum integris notis Iamı *Gebhardi*, Henr. *Ernstii*, I. Andr. *Bosii*, et selectis variorum auctorum; accessit index locupletissimus omnium vocabulorum, studio et opera *Bosii*, curante Augustino *Van Starveren*, qui et suas notas addidit.

1745. *Parisiis*, *David*, in-12.

CORNELIVS NEPOS de vita excellentium imperatorum, ex recognitione Steph. Andreae *Philippe*.

Repetita a *Barbou*, ann. 1754, 1767 et 1784.

1746. *Berolini*, *Haude*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum; accedit versio Gallica; curante I. P. *Millero*.

1747. *Isenaci et Lipsiae*, apud *Christ. Krugium*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS de vita excellentium imperatorum liber cum amissorum operum fragmentis, sola vetustiss. exemplarium fide recensitus, perpetuisque emendationibus criticis emendatus a Io. Mich. *Heusingero*.

1759. *Lipsiae*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum, ex recensione I. A. *Bosii*; varias lectiones et praefationem addidit I. Frid. *Fischerus*.

Repetita anno 1768.

1761. *Glasgae, Foulis, in-12.*

CORNELII NEPOTIS excellentium imperatorum
vitas.

Iam ab anno 1749 iisdem typis prodierat Nepos. Tertio verso anno 1774.

1774. *Erlangae, ex officina Waltheria, in-8.º*

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum, cum animadversionibus partim criticis, partim historicis Aug. Van Staveren, cura Theoph. Christoph. Harless, qui et suas et I. Kappii notas adiecit.

1779. *Bernae et Lausannae, in-8.º*

Collectio nova classicorum Romae antiquae scriptorum; tomus primus, quo continentur CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum, cum notis lectissimis. Curavit I. S. Ith., Biblioth. reipubl. praefectus.

1782. *Biponti, in-8.º*

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum, ad optimas editiones collatae; praemittuntur vita a G. I. Vossio scripta et notitia litteraria. Accedunt indices, studii societatis Bipontinae.

Repetita anno 1788.

1796. *Parisiis, apud Renouard, 2 vol. in-18.*

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum.

1799. *Parmae, Bodoni, in-4.º*

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum.

1801. *Lignitii, 2 vol. in-8.º*

CORNELII NEPOTIS vitae, etc., ex recensione

Bosii, cum additionibus Io. Christ. Frid. *Wetzel*.

1804. *Gottingae*, sumptibus Henr. Dieterich, 2 vol. in-8.º

CORNELII NEPOTIS excellentium imperatorum vitae, prooemio, chronologia et indice rerum instructae a Carolo Henrico Tzschucke.

Eiusdem Editoris impensis iam prodierat alia editio, Lips. 1791 in-12.

1804. *Lipsiae*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum; curavit, notis et indice illustravit C. H. *Paufler*.

1806. *Lipsiae*, in libraria *Weidmannia*, in-8.º

CORNELII NEPOTIS vitae excellentium imperatorum, cum animadversionibus I. A. *Bosii*; varias lectiones, notas et praefationem addidit I. F. *Fischerus*.

Est repetitio editionis Fischeri anni 1759, cui accessere notae anecdotae eiusdem Fischeri, et Theoph. Christoph. Harlesii qui editioni praefuit, usus Van Staverenii editione, et aliis quae post Fischerum prodierunt. Vtut elegantissima sit haec editio, absolutior tamen a viris doctis habetur, quae curis Van Staverenii prodit anno 1774.

1807. *Mediolani*, per *Aloysium Mussium*, in-fol.

CORNELII NEPOTIS quae exstant omnia.

Emendatissima habita.

1820. *Stuttgartiae*, 2 vol. in-8.º

CORNELII NEPOTIS quae exstant, cum animadversionibus Aug. *Van Staveren*. Editio nova auctior, curante Guil. Henr. BARDILL, aa. ll. m. eccl. Vracensis diacono.

CORNELII NEPOTIS

PRAEFATIO¹

AD TITVM POMPONIVM ATTICVM

Non dubito fore² plerosque, Attice,³ qui hoc genus scripturae,⁴ leve, et non satis dignum summorum virorum personis iudicent, quum relatum legent¹, quis musicam docuerit Epaminondam;⁵ aut in eius virtu-

(1) *Praefatio.* Ne patriis moribus alienos metiamur mores, breviter eleganterque, Graecorum et Romanorum exemplo, in hac praefatione docet Cornelius Nepos.

(2) *Non dubito fore.* Ita passim noster; saepius hoc sensu: *Non dubito, quin plerique futuri sint, qui* etc. Etenim apud Ciceronem, *non dubito*, cum infinitivo, ut plurimum significat *audeo, non vereor*. Nec tamen similia optimos apud auctores exempla desunt. Vide Livium XXVI, 45 et alibi; Curtium, passim; Ciceronem ipsum, ad Attic. VII, 4. Vterque igitur dicendi modus, valuit, etsi alter magis. Plerumque tamen ita cum futuro infinitivi ponitur, rarius cum praeterito invenias; quale exemplum occurrit in Hannibale XI.

(3) *Attice.* Cuius vita in fine libri scribetur. Dicatur hoc opus T, Pom-

ponio Attico, C. Nepotis familiari. Ad eundem sexdecim epistolarum libros conscripsit Cicero.

(4) *Hoc genus scripturae.* Hoc operis genus. — *Personis.* Scilicet conditione, loco, dignitate summorum virorum; hic pro ipsis summis viris, quorum vitas descriptus est. — *Relatum.* Perscriptum, utpote memoria dignum.

(5) *Quis musicam docuerit Epaminondam.* Vide in Epaminonda II, et Cic. Tusc. quaest. I, 2: « Graeci summam eruditionem sitam censebant in nervorum vocumque cantibus. Igitur et Epaminondas, princeps, meo iudicio, Graeciae, fidibus praecclare cecinisse dicitur. » Longe alia mens erat Romanis: etenim Cato, secundum Macrob. Saturn. II, 40, cantare non serii esse hominis pronuntiabat.

tibus ¹ commemorari, saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse. Sed hi erunt fere, ² qui expertes litterarum graecarum, nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Hi, si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, ³ sed omnia maiorum institutis iudicari, non admirabuntur, nos in Graiorum virtutibus exponendis mores eorum secutos. Neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, sororem germanam ⁴ habere in matrimonio; quippe quum eius cives eodem uterentur instituto: at id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Graecia ducitur adolescen-

(1) *In eius virtutibus.* Inter eius virtutes. — *Saltasse.* « Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit. » Cic. pro Murena 6; et multo vehementius de Officiis 4; et pro Sext. adversus Gabinium. Hinc Horat. carm. III, 6, in luxuriam Romanorum invectus:

*Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.*

— *Commode.* Eleganter, apteque ad modos ac numeros. Gr. *Εὐαρμόστως.*
— *Scienter.* Perite. Epaminondam saltare, tibiisque cantare doctum fuisse tantummodo relatum in Epaminonda Il legimus; *commode* autem, *scienterque* absunt. — *Tibiis cantasse.* Inflasse tibus. Vt supra, apud Cic., *nervorum cantibus.*

(2) *Fere.* Vt plurimum. — *Expertes litterarum graecarum.* Ignari prorsus rerum graecarum, seu mores, studia, vel historiam spectaveris. *Rectum.* Laudabile.

(3) *Non eadem omnibus esse honesta atque turpia.* Ita apud Aristotelem I Eth. 3 et 4: *Τὰ μὲν κατ' ἀλήθειαν*

αἰσχρὰ, τὰ δὲ κατὰ δόξαν. Vide Cicer. in Verrem IV, 59 et 60, et de Epaminonda, Tuscul. disput. I. c.; Plutarchum in Themistocle, ubi Aetabanus Themistocli ait: *ὧ ξένη, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων, ἄλλα δ' ἄλλοις καλὰ.* Adde veterem philosophum nostrum Montaigne, passim et imprimis I. II, *Essais*, chap. 42: *Il n'est chose en quoy le monde soit si divers qu'en coutumes et loix; telle chose est icy abominable, qui apporte recommandation ailleurs.*

— *Nos in Graiorum virtutibus exponendis.*

Hexameter versus, quales optimis auctoribus tam multi exciderunt: exempla collegit, inter alios, Barthius XI, 45 advers.

(4) *Germanam.* Vt videbis infra in Cimone; nomine Elpimicen. *Germanam*, quasi ex eodem *germine genitam*, dicit Festus. Hic *ὀμοπάτριον*, eodem patre, diversa matre, natam. Contra, ap. Ciceronem in Verr. I, 49, *germani* fratres eadem matre sunt

talibus, quoniam plurimos habere amatores. Nulla Lacedaemoni² tam est nobilis vidua, quae non ad scenam est mercede conducta. Magnis in³ laudibus

gessit. — *Instituto.* More Solonis legibus comprobato, Sparta autem a Lycargo vetito. Simile in Sara et Abrphasso occurrat paeoplog. — *Nefas.* Moribus nostris, iure civili romano vetitum.

(1) *Adolecentulis.* Opprobrio fuisse adolecentibus, si amatores eos haberent, affirmat Cicero, Fragment. de Republica IV. Vide in Alcibiade I et II, cuius causa huic proceri retulit nosse, et in Pausania IV, ubi Παιδα Thucyd. de amore venereo interpretatus est. Adde Xenoph. in Sympos.; Plat. de educandis pueris, Apoph. Lac., Pelopid., et Cic. Tuscul. V, 33.

(2) *Lacedaemone.* Pro Lacedaemone; quippe olim, teste Sanctio, tertiae declinationis dativus et ablativus singularis in e vel in i desinebant. — *Scenam.* Valde hoc vocabulum exercuit interpretes. Si ludorum spectationem significat, ut diversimodum aliquid a sequentibus in scenam proferre infarat, inepte adinngitur mercede conducta. Alii igitur ad coenam emendant, quod sequentia (nam neque in convivium, etc.) consequunt. Alii ad scenam, quod quidem in hoc versu etiam ideo praesulerim, quod impudicitiae et quaestus fama laborarunt Lacedaemone mulieres. Alia praetereo: nam qui scenam de palestra explicant, etsi eam frequentasse tradunt auctores, non cogitarunt durius id esse, et a sequentibus deprimi. Tzschuk. Nunc tamen docti viri explicare praetulerunt, quae non est ad ludos spectandos, mercede conducta, id est, tessera ad sedem solvendam accepta.

Athenis enim, et forsitan Lacedaemone; ut pauperi divitiisque liberis spectaculorum aditus pateret, viris pariter ac mulieribus singulis duo a civitate oboli dabantur. De hac mercede, id est pecunia ad visendum spectaculum omnibus distributa, mentio est apud Plutarch. *Υπερθε τραγωδιων*, c. 4, et vii. Parisi, c. 16; sed Athenienses tantum nominat, non Lacedaemonios: de ea quoque loquitur Demosth. et vocat τα θεσμοτα κωμικα. — *Scenam* quidem habent Codd., non R. 5857, 6143. Nos vero *lenam* magis probamus: *lenam* enim non potest, quin, quum inter geminos sexus omnia esse communia iusserit Lycurgus, inde maxima pavlatim rorum corruptela exorta sit; nam Spartanum mulieres, reipublicae causa, manibus invidantibus, viros quos vocarent adulteros, ex ipsa Lycurgi lege, admittentibus. Vide Plutarch. in Lycurgo, cap. 29; et paulo infra idem fatetur minime integram suo tempore Lacedaenarum famam stetitisse; ibid. cap. 31. Quod igitur maritae iure faciebant, id postea viduas quasi continuata consuetudine fecisse, etque ministerio quod leges excusabant, quum mariti defuerint, lenas praefuisse non mirum videtur.

(3) *Magnis in laudibus.* Unde Horatius, Carm. I, 1, 3:

Sunt quos curricula pulverem Olympi-
Collegisse iurat, neque in ferridis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

tota fers fuit Graecia, victorem Olympiae citari. In scenam vero prodire, et populo esse spectaculo, ¹ nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini. Quae omnia apud nos ² partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur. Contra ea ³ pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? ⁴ aut cuius materfamilias non primum locum tenet aedium, atque in celebritate versatur? quod multo fit aliter in Graecia: nam neque in convivium adhibetur, ⁵ nisi propinquorum; neque sedet, nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconitis appellatur, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione coniunctus. Sed plura persequi tum ma-

Et Cic. pro Flacco XIII: «Olympionices, hoc est apud Graecos prope maius et gloriosius, quam Romae triumphasse. » — Victorem Olympiae citari. Praeconis voce praedicari: ὀλυμπιονίκης victor appellabatur. De Olympia, ceterisque locis, vide indicem rerum et verborum.

(1) *In scenam vero prodire, et populo esse spectaculo.* etc. Ita apud nos egregius censor castigatque morum, *La Bruyère, Caract.* ch. 42, *des jugemens.* — *La condition des comédiens était infâme chez les Romains et honorable chez les Grecs. Qu'est-elle chez-nous? On pense d'eux comme les Romains, on vit avec eux comme les Grecs.*

(2) *Nos.* Scilicet Romanos. — *Ponuntur.* Habentur. Translatoe a calculatoribus ducta.

(3) *Contra ea.* Pro contra passim

usurpat noster. Ita apud Sallustium in Marii oratione: «*Contra ea mihi videtur.*» — Illos, scilicet Graecos.

(4) *In convivium.* Testatur Cic. in Verr. I, 26. Innuptas tantum virginis Romani, ob liberiores sermonum iocos, a conviviis arcebant. ΤΕΣΧΟΚΕ. — *Primum locum tenet aedium.* Atrium, ἐν προθύρῳ. — *Celebritate.* Hominum frequentia.

(5) *Adhibetur.* Vocatur. Ita ap. Iustinum legas VII, 3, «*adhibitis in convivium suis ac filii uxoribus.*» — *Sedet.* Recte, pro habitat. Conclusae enim et velut affixae thalamis suis apud Graecos agebant feminae, texentes lanam, neque inde prodire et cum viris versari fas erat. — *Gynaeconitis.* Γυναικωνίτις, mulierum conclave; contra ἀνδρωνίτις locus erat viris adiectus. Aliquid huius moris retinuisse Angli hodierni videntur.

gnitudo¹ voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quae exorsus sum. Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro vitas excellentium imperatorum.

(1) *Magnitudo*. Modus, et mensura parva.—*Quae exorsus sum*. Quae scribenda suscepi. — *Quare ad propositum*. etc. Ultima haec in quibusdam MSS. desiderantur.

I.

MILTIADES

ARGVMENTVM

CAP. I; Dux colonorum Miltiades in Chersonesum mittitur. Irridetur a Lemniis. — II; Chersoneso potitur; Lemnum capit, et Cycladas. — III; Pontis in Istru custos a Dario, qui Scythas bello petebat, constituitur. Dat consilium excutiendae dominationis Persarum. Ab Histiaeio impeditur. — IV; Dario bellum in Graecos movente, auctor suis est, ut hosti obviam eant. — V; Ante sociorum adventum regem vincit. — VI; Praemium victoriae. — VII; Pari oppugnationem omittit. Damnatur, et in vinculis moritur. — VIII; Vera eius damnationis causa.

Miltiades, ¹ Cimonis filius, Atheniensis, quum et antiquitate generis, et gloria maiorum, et sua modestia unus omnium maxime floureret; eaque esset aetate, ut non iam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere ² cives possent sui, talem futurum,

(1) *Miltiades*. De alio Miltiade, Cypseli filio, multa narrat Herod. VI, 34, quae noster alios secutus auctores ad Cimonis filium refert. — *Cimonis*. Duo fuerunt Cimones; alter quidem Tisagorae filius ac Miltiadis pater, alter vero Miltiadis filius, de quo infra. — *Antiquitate*. Etenim ab Aeaco, Codro, Aiace etiam, genus Miltiadis ducunt; hinc additur *gloria maiorum*.

— *Floureret*, etc. Haec phrasis, contra scriptoris usum, si Attici vitam exceperis, Tullianum sermonem omnino repraesentat.

(2) *Confidere*. Plusquam sperare. — *Qualem cognitum iudicarunt*. Qualem postea agnoverunt. — *Colonos*. Novos incolas. *Colonus* interdum est qui agrum colit, agricola; alias, ut hic, designat eum qui e regione quapiam

qualem cognitum indicarunt; accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. Cuius generis ¹ quum magnus numerus esset, et multis eius demigrationis peterent societatem; ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem, quo potissimum duce uterentur: nam tum ² Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His consulentibus, nominatim ³ Pythia praecepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent: id si fecissent, incepta prospera futura.⁴ Hoc oraculi responso, Miltiades, cum delecta manu classe Chersonesum profectus, quum accessisset Lemnum, et incolas eius insulae sub potestatem redigere vellet Atheniensium, idque Lemnii sua ⁵ sponte facerent,

ad aliam incolendam transmigrat. — *Vellent.* Rogati a Chersonesi incolis, uti refert Herodot. VI, 34, de alio Miltiade, Cypseli filio.

(1) *Cuius generis.* Supple hominum, vel colonorum. Herodotus autem, ibid., ipse incolas Doloncos, qui tunc Chersonesum incolabant, Delphos deliberatum misisse narrat. — *Deliberatum missi sunt.* Idem est, ac missi sunt qui consulerent, ut constat e Themistocle II, miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, etc. Verba igitur sequentia, *quae consulerent Apollinem*, glossam reddere nemo ibi inficias.

(2) *Nam tum Thraces.* Dolonci, Herodoto teste, qui tunc gravi bello ab Apainthiis urgebantur, reges suos Delphos oraculum Apollinis sciscitantum miserunt.

(3) *Nominatim.* Aparte, et indicato

nomine, quum alias per flexuosas ambages respondere oraculum soleret. « Flexa, non falsa autumari dictis Delphis solet. » Pacuvius Peribaea. — *Pythia.* Pythonassa etiam et Phoebes dicebatur. Virgo sacerdos Apollinis, qui *Pythius*, a serpente Pythono interempto, vocabatur. Pythia autem insidens tripodi Apollinis, gravem spiritum e specu subeuntem excipiebat; sicque futuro exagitata vaticinabatur. « Nam terrae vis Pythiam Delphis incitabat, naturae sibyllam. » Cicero de Divinat. I, 36. Demosthenes Pythiam auro Philippi corruptam *φύλακτον* dicebat. Ceterum de oraculis vide Origenem III contra Celsam; et Fontenelle, *Hist. des Oracles*.

(4) *Futura.* Sebardi, dicit. Vide apud Sall. lug. XIV. « Si ea fecissent, etc. »

(5) *Sua sponte.* Ne qua vi opus esset. — *Vente aquilone.* Sic infra,

postulasset; illi irridentes responderunt, tum id se facturos, quum ille, domo navibus proficiscens, vento aquilone venisset Lemnum: hic enim ventus, a septemtrionibus oriens, adversum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades, morandi tempus non habens, cursum direxit, quo tendebat, pervenitque Chersonesum.

II. Ibi brevi tempore Barbarorum ¹ copiis disiectis, tota regione, quam petierat, potitus, loca castellis ² idonea communiavit; multitudinem, quam secum duxerat, in agris collocavit, crebrisque excursionibus locupletavit. Neque minus in ea re prudentia, quam felicitate, adiutus est: nam quum virtute ³ militum devicisset hostium exercitus, summa aequitate res constituit, atque ipse ibidem manere decrevit. Erat enim inter eos dignitate regia, ⁴ quamvis carebat no-

II, vento borea. — *Septemtrionibus.* A septemtrionali mundi parte. Sen. Quaest. nat. V, 16: « a septemtrionali latere summus est Aquilo, medius Septentrio, imus Thrascias. » — *Adversum tenet.* Ex adverso fiat, adversatur. Metaphora e re militari deprompta, qua directa acies contra alteram adversum tenere, hoc est, opposita esse, recte dicitur. — *Cursum.* Navigationem.

(1) *Barbarorum.* Thracum. Populi enim externi a Graecis *Barbari* vocabantur. Idem ap. Romanos, Aegyptios ac Scythas. — *Disiectis.* Dissipatis. Ita apud Caesarem I, 25, de bello Gall. « Phalange disiecta, gladiis disiectis in eos impetum fecerunt. »

(2) *Loca castellis idonea.* Herod. VI, 36, docet isthmum Chersonesi Miltiadem praesepisse muro, et ita Apsinthios cohibuisse. Ista autem omnia de

alio, ut supra diximus, Miltiade narrat Herod. — *Castellum autem munimentum castro minus est;* oppidum enim vallo, fossa, et turribus quum cingitur *castrum*, dum vicus *castellum* appellatur. « Erat mons saxeus mediocri castello satis patens. » Sallust. Jug. XCII. — *Collocavit multitudinem.* Quae agros assignatos coleret.

(3) *Virtute.* Fortitudine. Vt passim in optimis auctoribus ac praecipue in Sallustio: « Ni virtus fidesque vestra, etc. Nonne emori per virtutem praestat, etc. » Catil. XX. — *Devicisset.* Penitus prostravisset.

(4) *Dignitate regia.* Expulsis e Chersoneso Thracibus, rebusque suis ibi confirmatis, Miltiadem usurpasse tyrannidem testantur Plutarchus, de sera numinis vindicta, et Herodotus VI, 39. Non igitur diuturna eius dominatio: primum enim a Scythis,

mine: neque id magis imperio; quam iustitia; consecutus. Neque eo secius Atheniënsibus, a quibus erat profectus, officia praestabat. Quibus rebus fiebat, ut non minus eorum voluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant, quam illorum, ¹ cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constituta, Lemnum revertitur, et ex pacto postulat, ut sibi urbem ² tradant: illi enim dixerant, quum vento borea domo ³ profectus eo pervenisset, sese dedituros: se autem domum Chersonesi habere. Cares, ⁴ qui tum Lemnum incolebant, etsi praeter opinionem res ceciderat, tamen, non dicto, sed secunda fortuna adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate ceteras insulas, quae Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

deinde a Phoenicibus pulsus, Athenas confugit. — *Quamvis credebatur nomine.* Id est, titulo regis. *Quamvis* cum indicativo minus usitatum, magnis tamen exemplis, Tit. Liv. II, 40, etc. — *Consecutus.* Non qua imperator, sed qua iustus, id obtinuit. — *Officia.* Qualia absens praestare poterat, veluti frumentum mittre, etc.

(1) *Qui miserant, quam illorum,* etc. Id est Atheniensium ac colonorum voluntate.

(2) *Urbem.* Quidam *urbem* pro insula capiunt, quod tantum, si esset civitatem, intelligi posset. *Myrinam* autem hic intelligendam esse docet Charax apud Stephanum, urbem primariam, qua tradita, tota insula penes Miltiadem erat.

(3) *Domus.* Ex ea urbe, ubi domitium haberet. BUCHER.

(4) *Cares.* Pelasgos Lemnum hac tempestate incoluisse narrat Herodotus VI, 140. — *Praeter opinionem.* Aliter ac speraverant; praeter expectationem. Sic Sallustius in Jugurth. LVII: « quod Metellus amplius opinione morabatur. » Atque idem: « Contra opinionem Jugurthae ad Thalam perveniunt. » — *Ceciderat.* Evenerat. Metaphora e talorum iactu ducta, ubi fors, non consilium certum dominatur. Tzs. — *Dicto.* Conventione. Tum quia pactio seria non fuisset: quippe qui irridentes respondissent; tum quod de Miltiadis domo illa quam tunc habebat, non quam armis postea quaesierat, spondisissent. RAV. — *Sed secunda fortuna,* etc. Zenobius paullo aliter, Cent. 3, num. 37. GESARD. — *Capti.* Impulsi.

III. Eisdem temporibus, Persarum rex Darius, r ex Asia in Europam exercitu traiecto, 2 Scythis bellum inferre decrevit. Pontem fecit in Istro flumine, qua copias traduceret: eius pontis, dum ipse abesset, custodes 3 reliquit principes, 4 quos secum ex Ionia et Æolide duxerat; quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. Sic enim putavit, facillime se graeca lingua loquentes, qui Asiam 5 incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset, quibus, se oppresso, nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hic, quum crebri afferrent nuntii, male rem gerere 6 Darium, pre-

(1) *Darius*. Hytaspis filius, quem Edras et Philo Assuerum vocant; quippe sui equi hinnitu, occisis Magis regni Persarum usurpatoribus, rex electus est: unde postea in sigillo sculptum equum habuisse fertur. Adversus Iancrym, vel, ut alii volunt, Identhyrum, Scytharum regem in Europa, bellum movit, quod suam filiam sibi uxorem denegasset, teste Iustino II, 5; vel secundum Herod. IV, 1, quod Scythae in Mediam irrupissent.

(2) *Exercitu traiecto*. Per Thracicum Bosphorum, quem ponte iunxit. Septingentis hominum millibus constabat hic exercitus. Iust. II, 5; Herod. IV, 87; Diodor. II, 5, octingentis. — *Scythia*. Non Asiaticis, sed Europaeis, qui Tanaim inter et Iaxartem amnes siti erant.

(3) *Custodes*. Etenim non tantum ad transitum, sed et ad recursum hunc pontem fecerat.

(4) *Principes*. Primarios cives, quos hisce urbibus praefecerat.

(5) *Asiam*. Minorem scilicet. — *Se oppresso*. Si ipsemet Darius opprimeretur. — *Cui*. Refertur ad eorum numerum, quibus scilicet cura pontis tuendi committeretur.

(6) *Male rem gerere*. Vti adversa fortuna. Ita *malo pugnare*, pro cladem accipere, adhibere solet Sallust., vid. Iug. LIV, CII, CXIV et passim. — *Hortatus est*. Hoc ipsos Scythas fecisse, Miltiademque suasisse et approbasse commemorat Herod. IV, 137. — *Graeciae*. Asiaticae scilicet. — *Transportaverat*. Nempe ultra Istri pontem. — *Graeci genere*. Qui genus quidem e Graecia ducebant, domo tamen et patria barbari. — *Dominatione et periculo*. Tyrannide periculum Graecis faciente. Tanta enim Persarum crudelitas in devictas gentes, ut ipsas variis suppliciorum generibus excruciant, nec quietem ullam ipsis concederent. Vide Herod. de Zopyro

inque ab Scythis; Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandae Graeciae dimitterent: nam, si cum his copiis, quas secum transportaverat, interiisset Darius, non solum Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Graeci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et periculo. Id et facile effici posse: ponte enim rescisso, regem vel hostium ferro, vel inopia, paucis diebus interiturum. Ad hoc consilium quum plerique ⁷ accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit; dicens, non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire, et multitudinī; quod Darii regno ipsorum niteretur dominatio: quo extincto, ipsos potestate expulsos civibus suis poenas duros. Ita que adeo se abhorrere a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum. Huius quum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades, non dubitans, tam multis consciis, ad regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit, ac rursus Athenas demigravit. Cuius ratio etsi non valuit, ⁸ tamen magnopere est laudanda, quum amicior omnium libertati, quam suae fuerit dominationi.

III, 159. Hinc Nepos addidit et periculo. — Inopia interiturum. Commentibus interclusis. Supple dixit, ut supra hisce vocibus, nam si, etc.

(7) Plerique. Nomina eorum recenset Herodotus IV, 138. — Accederent. Mos fuit apud Romanos, ut, quum nimis longum esset singulorum senatorum sententias audire, duabus tribusve cognitis reliqui a subsellis discedentes in illorum, quorum sententiae assentebantur, subsellia

transirent. Hinc Sallustius, Cat. L: « Silanus pedibus in sententiam Neronis iturum se dixerat. » LV: « Sil. In Catonis sententiam discessit. » — Histiaeus. Mileti, urbis Ioniae, praefectus, uti constat ex Herod. V, 39, e quo h. locus Lambino expressus videtur. — Summas imperii. Visitatus, summam imperii capere, tenere.

(8) Cuius ratio etsi n. v. Quamvis ratio illa vel hoc consilium non vicerit. — Amicior omnium libertati, q.

IV. Darius autem, quum ex Europa in Asiam ¹ rediisset, hortantibus amicis, ut Graeciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum navium comparavit, eique Datim praefecit et Artaphernem; hisque ducenta peditum, decem millia equitum dedit: causam interserens, ² se hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio Iones Sardeis expugnassent, suaque praesidia interfecissent. Illi praefecti regii, classe ad Euboeam appulsa, celeriter ³ Eretriam ceperunt, omnesque eius gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. ⁴ Is abest ab op-

s. f. d. *Dominationi* apte libertati oppositur. Ita pp. Sall. Jug. X: «quis amicior quam frater fratri?» cum dativo.

(1) *Rediisset*. Hellesponto diversa via turpiter traiecto, Herod. IV. 143. — *Amicis*. Consiliariis, adiutoribus rerum gerendarum, inter quos Pisistratidae, ac praecipue Hippias, qui in exilium eiectus, sese Dario ducem obtulit adversus suam patriam. Vid. Herod. VI, 94 et 102; Thucydidem VI, 60; Iust. II, 9: «Nefarius Hippias, Pisistrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens.» Cic. ad Alt. IX, 10. — *Quingentarum*. Trecentas fuisse Plato ait in Menexeno; Herodot. VI, 95, mille triremes numerat, absque navibus *Hippagogis*, in quas equos imposuerunt. — *Datim praefecit et Artaphernem*. Hi ambo Persae et Darii Satrapae; Artaphernes quidem Darii frater: uterque post Marathoniam cladem in Graecia infeliciter periiit, a Spartanis in puteum con-

iectus, et superstructa pyra vivus suffocatus. Covarr. — *Ducenta peditum*, etc. Pausanias et Valerius Max. I. infra c. trecenta; Lysias, in epitaph., quingenta mill. numerant.

(2) *Interserens*. Id est, praetextens. Sic in Themist. VII, *interponens*. De belli Persici causa dissentiant auctores, ut fere de omnibus, quae in Miltiadis vita leguntur. — *Ionas*. Aristagora, Mileti tyranno, auctore. Herod. V, 99. — *Praesidia*. Milites in hac urbe praesidium agentes.

(3) *Celeriter*. Septimo die, Euphorbi et Philagri prodicione. Herod. VI, 101. Imo triduo, ut Plato in Menexeno, ac De legibus refert. — *Abreptos*, etc. Ex Darii mandato, qui Dati satrapae mortem minatus fuerat, nisi ad eum Eretrienses Atheniensesque captivos perduceret. Teste Platone, in Menexeno.

(4) *Marathona deduxerunt*. Deduxit Hippias, de quo supra. — *Oppido*, id est Athenis. — *Millia passuum decem*. Pro stadiis, quae sic ad Romanorum

rido circiter millia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo, tamquæ magno permoti, auxilium nusquam, nisi a Lacedaemoniis, petiverunt; Philippidemque, cursorem eius generis, qui Hemerodromi² vocantur; Lacedaemonem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri opus esset auxilio. Domi autem creant decem praetores,³ qui exercitui præessent; in eis Miltiadem: inter quos magna fuit contentio, utrum moenibus se defenderent, an obviam irent hostibus, acieque decernerent. Vnus Miltiades maxime nitēbatur,⁴ ut primo quoque tempore castra fierent:

rationem revocavit Nepos. Stadium vero, ait Plin. N. 23, «centum viginti quinque nostros efficit gressus, hoc est, pedes sexcentos viginti quinque.»

Le mille romain (mille passus et au pluriel millia passuum, ou simplement millia) est ainsi nommé parce qu'il se formait de mille pas romains. Le pas romain était composé de 5 pieds romains, et le pied romain revient à 10 pouces 10 lignes 1/3 environ du pied de Paris, c'est-à-dire, à 0,294,246 de mètre; par conséquent le pas romain revient à 4 pieds 6 pouces 4 lignes et un-peu moins de 1/12 de ligne, ou à 1,471 mètres, et le mille romain à 754 toises 5 pieds 4 pouce 3 lignes, ou à 1,471,232 mètres. Cette évaluation est fondée sur des mesures prises entre des pierres milliaires antiques, trouvées en 1777 sur la voie Appienne, dans les marais Pontins. (ΒΑΡΥΤΕΥΧΟ ΒΟΧΑΟΒ.)

(1) *Tumultu.* Recte bellum tam propinquam tamque subitum tumultus dicitur. — *Nisi a Lacedaemoniis,*

Tunc Atheniensium sociis, qui tamen non nisi post Marathoniam pugnam venerunt, nescio qua religione detenti, quam ex Lycurgi legibus propter crescentem aut evanescentem linguam habebant; quod Strabo refert ex Herodot. VI, 106; unde apud Iustinum II, 9, «quos ubi viderunt quadridui teneri religione, expectato auxilio, etc.»

(2) *Hemerodromi.* E graeco ἡμέρας δρόμος. «Ingens die uno cursu emittentes spatium» ut explicat Liv. XXXI, 24.

(3) *Praetores.* Graec. στρατηγοί.— *Contentio,* etc. Vt fit ubi plures imperant. Notum proverbium: Πολλοὶ στρατηγοὶ καρτίαν ἀπόλειπαι.— *Acieque decernerent.* Praelio dimicareant, et in campo congregarentur.

(4) *Nitēbatur.* Apte, propter magnam contentionem. — *Vt primo quoque tempore castra fierent.* Vt quam celerrime possent, moenibus relictis, castra in campis haberent Athenienses. — *Animum.* Fiduciam.

id si factum esset, et civibus animam accessuram, quum viderent de eorum virtute non desperari; et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent, audent adversus se tam exiguis copiis dimicare.

V. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit, praeter Plataensium; ¹ ea mille misit militum. Itaque horum adventu decem millia ² armatorum completa sunt; quae manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate: quo factum est, ut plus quam collegae Miltiades valuerit. Eius enim auctoritate impulsi Athenienses copias ex urbe ³ duxerunt, locoque idoneo castra fecerunt; deinde postero die sub montis radicibus, ³ acie e regione instructa, nova arte, vi summa praedium commiserunt: namque arbores multis locis erant

(1) *Praeter Plataensium.* Vid. Herod. VI, 108; Isocrat. orat. 9; et Plut. in Aristid. — *Mille misit milites.* Ita in Datame noster, ac saepius loquitur Livius. Consulendus praesertim de hac constructione Gronovius de Pecun. vet. I, 10. Herodotus l. c. duo millia numerat.

(2) *Decem millia.* Plutarchus quoque Atheniensium novem millia in *Parall.* numerat. Servos autem, hunc numerum ut completeret, certe omnium primus ad pileum, ut postea in rebus angustis consuevit, vocaverat Miltiades. Pausan. in Att. Justinus autem decem millia militum, praeter auxiliares mille Plataenses, Atheniensibus attribuit. — *Mamus.* Aple, exercitua loco; siquidem hic copiae exiguae cum immenso Darii exercitu conferantur. — *Flagrabat pugnandi cupiditate.* De Atheniensium alacritate merat Isocrates in Paneg. XXIV,

υ εως περιλιταυρος προκυρρισε, *ωσπερ εν αλλοτριαις ψυχαις πολλωνας ανδρωσαντων.* υ Iustina. quoque, II, 9, ait: υ Quum M. passus inter duas acies essent, citato cursu ante inactum sagittarum ad hostem venisset. υ Adde Lysiam in Epitaph.

(3) *Montis radicibus.* Imo monte, qui mons Panis dictus est, uti apparet ex Pausania I, 32 extr. — *E regions.* I. e. ex adverso hostium. Quomodo instructa fuerit acies, narrat Herod. VI, 111. — *Arbo.* Stratonemate. — *Stratae.* Plurimi legunt *raras.* *Stratae* vero cum Tzsch. Harles. etc., nec sine MSS. retinui, eo quod rectius explicentur verba *νομα ορτο.* Arbores enim fecerat *raras* natura vel alia prior causa; *stratae* *ορτο* disiecerat. — *Et arborum,* etc. Sequitur est ne circumventerentur a multitudine, quum longa arborum serie multiplicaretur hostium equitatus.

stratae, hoc consilio, ut et montium tegerentur altitudine, et arborum tractu equitatus hostium impederetur, ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non aequum ¹ locum videbat suis, tamen, fretus numero copiarum suarum, configere cupiebat; eoque magis, quod, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem peditum centum, equitum decem millia produxit, praeliumque commisit: in quo tanto plus virtute ² valuerunt Athenienses, ut decemplex numerum hostium profligarent; adeoque perterruerunt, ut Persae non castra, sed naves peterent. Qua ³ pugna nihil adhuc est no-

(1) *Non aequum.* Incommodum, iniquum. Ita apud Sallust. XCII, « *Propter iniquitatem loci.* » — *Priusquam Lacedaemonii.* Hi vero, ut iam dictum est, quadridui religione tenebantur, quod intra id tempus plena nondum luna esset, quam ante nefas ipsis educere exercitum. Herod. VI, 106; Pausan. I, 28; Lucian. Astrolog. 25, etc.

(2) *Tanto plus virtute, etc.* « *Tanta virtute,* inquit Iustinus II, 9, decertatum est, ut hinc viros, inde pecudes putares » quia more animalium inulti cadebant. *Decemplexiam,* id est decies maiorem. — *Sed naves peterent.* Neglectis castris, quorum tuendorum spes ex animis exiderat. Ita Iustinus II, 9: « *Victi Persae in naves confugerant, ex quibus multae suppressae, multae captae sunt.* » Sunium tamen praetervecti, Athenas expugnare tentabant; celeri autem Atheniensium auxilio fuerunt impediti. Herod. VI, 446.

(3) *Qua pugna, etc.* Bellam inter Scythicum, quod cap. 3 describitur, et pugnam Marathoniam de qua hic agitur, annos octodecim effluxisse animadvertit Schlegel. 8. — *Nihil adhuc.* Id est, haec hucusque. — *Est nobilius.* Adeo nobile fuit hoc praelium, ut etiam per eos, qui in illo interierunt, iurare solemne feret. Vide Demosthen. de Coron. cap. 60. — *Tantas opes prostravit.* Gr. *θόναμον πολεμικήν.* Ita in Thrasylulo, Conone, Dione et Annibale loquitur. De caesorum numero inter scriptores non convenit. Epigramma vero illud, quod Marathoniae pugnae in porticu Poecile inscriptum fuit, fide magis dignum:

Ἑλλήνων προμαχόντες Ἀθηναῖοι Μαρθῶνι
Ἐκτίσαν Μήδων εἰκοσι μυριάδας.

En illa tropaea quae Themistoclem respicientem excitabant!

bilis; nulla enim unquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

VI. Cuius victoriae, non alienum ¹ videtur, quale praemium Miltiadi sit tributum, docere: quo facilius intelligi possit, eandem omnium civitatum esse naturam. Vt enim populi nostri ² honores quondam fuerunt rari et tennes, ob eamque causam gloriosi, nunc autem effusi atque obsoleti; sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. Namque huic ³ Miltiadi, qui

(1) *Non alienum.* Non intemptivum, ut loquitur Sallustius: « Res ipsa hortari videtur. » Catil. VI. — *Naturam.* Consuetudinem, ingenium, mores et indolem.

(2) *Populi nostri.* Romani scilicet, cuius mores sua aetate corruptos perstringit noster. — *Honores... rari,* quia neque ambitioni, neque gratiae, sed uni virtuti dabantur. *Tennes,* nempe obsidionalis corona tantummodo graminea erat (Gell. V, 6) tanto autem honore habita, ut omnia ipsi decora cesserint. Sic et apud Graecos Olympionicarum praemium corona erat oleagina, Diodorus Siculus IV, 14. « Dona enim amplissima imperatorum et fortium civium tum, erant, quantum quis uno die circumaravisset; et quartarii farris aut heminae, conferente populo. » Plin. XVIII, 3. — *Effusi atque obsoleti.* Id est, promiscue vulgati et viles. Ita Curt. IX, 1: « lam vilia et obsoleta esse spolia de Persia. » Attamen ad antiquum morem ducum militumque praemia Augustus revocavit, ut Suetonius, II, 25, narrat: « Dona militaria aliquanto facilius, phaleras et torques, et quidquid auro argento-

que constaret, quam vallares ac murales coronas, quae honore praeclarent, dabat: has quam parcissime et sine ambitione, ac saepe etiam caligatis tribuit.

(3) *Huic M.* Celeberrimo illi Miltiadi. — *Pocile* porticus erat Athenis, variis picturarum generibus adornata, quarum auctor Polygnotus Thasius. Diog. Laert. VII, in Zenone. In hac porticu pugna Marathonica depicta est. Pocile autem, gr. Ποικίλη, oritur e ποικίλος (diversis coloribus distinctus). Ante Πισσαυάχριστος dicta. Vid. Diog. La. ibid. — *Depingeretur.* A Panaeno, Phidiae fratre, pictum id praelium ait Plinius maior, Nat. historiae XXXV, 8, ubi et quos duces in eo pinxit narrat. Aelianus a Micone, aut Polygnoto Thasio pictum vult. Hist. animal. VII, 28. — *Ponetur.* Ponere proprie dicitur de pictoribus. Propertius II, 2, 53.

Si quis vult fama tabulas intaire vestustas,
Hic dominam exemplo ponat in arte meam.

— *Hortareur,* etc. Id est depingetur habitu ducis milites adhortantis

Athenas, totamque Graeciam liberarat, talis honor tributus est, in portu, quae Poecile vocatur, quum pugna depingeretur Marathonia, ut in decem praetorum numero prima eius imago poneretur, isque hortaretur milites, praeliumque committeret. Idem ille populus, posteaquam maius imperium est nactus, et largitione magistratum corruptus est, trecentas¹ statuas Demetrio Phalereo decrevit.

VII. Post hoc praelium,² classem septuaginta navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, quae barbaros adiuverant, bello persequeretur: quo imperio³ plerasque ad officium redire coegit, nonnul-

et praelium committentis. Alterum Miltiadis praemium tropaea fuerunt ex hostium manubiis, quibus se a somno quotidie excitari querebatur Themistocles. Vide Tullium, IV Tusc. et Plut. Them.

(1) *Trecentas*. Numero noster pleno utitur. Alii enim, 350; alii, 360. positas fuisse produnt. Sed, ut apprius infra animadvertit noster, a parva munera diutina, locupletia non propria esse consuevere. *Les trois cents statues de Démétrius de Phalère furent toutes renversées de son vivant même; et le tableau où le courage de Miltiade était représenté subsista plusieurs siècles après lui.* Roll. H. Anc. I. VI, ch. 4. — *Phalereo*. Ita a Phalereo portu, Piraei propinquo, dictus est Demetrius. Hunc Macedoniae rex Cassander, populi auctoritate eversa, Athenis praefecerat. Decem ibi annis postquam imperasset, a Demetrio Poliorceta, Antigoni filio, quum ille priscam Atheniensibus libertatem restituisset, in exilium eiectus est;

simulque omnes statuae, dum viveret, fuerunt eversae. In solitudine autem quum se relictum videret, aspidis morsu necem sibi conscivit. *Adde Fontenelle, dialog. d'Éros. et de Démétrius de Phalère.*

(2) *Post hoc praelium*. Herodotus, VI, 132, paulo aliter. Narrat enim a Miltiadem ab Atheniensibus naves septuaginta et exercitum et pecunias petiisse, tacentem adversus quos bellum gesturus esset. Hoc tantum eis pollicitum, se eos locupletaturum, si se sequerentur; ei enim regioni se bellum illaturum, unde magnam vim auri facile essent laturi, etc. a LAMBERTVS. Videntur haec Petavio, pars I. Ration. temp. 3, 2, proximo anno ab victoria Marathonia evenisse. *Insulas q. b. a.* Nimirum Cycladas.

(3) *Quo imperio*. Supple dum functus est. — *Officium*. I. e. ad obedientiam, a qua desciverant, barbaros quum adiuvisset. Ita in Cimone, Conone, Datame et Eumene loquitur noster, a Postquam maiorem legio-

las vi expugnavit. Ex his Paron insulam, opibus elatam, quam oratione reconciliare ¹ non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit, omnique comteatu privavit: deinde, vineis ac testudinibus ² constitutis, propius muros accessit. Quum iam in eo esset, ³ ut oppido potiretur, procul in continenti

num partem in officio vident. « Tabulæ. Annal. I, 48.

(1) *Reconciliare*, etc. Divitiis Parum et potentia superbientem quum verbis, et admonitionibus, ad officium revocare non posset. Hanc rem longe aliter narrat Herod. VI; quod longum sit referre: quare petat lector a fonte. Quae autem hac de re scripsit, ex Ephoro sumpsisse videtur Nepos. — *Operibus clausit*. Munitionibus, i. e. fossa, vallo, et aggere circumdedit. — *Urbem comteatu privavit*. Nempe mari prohibitam atque interclusam.

(2) *Vineis ac testudinibus*. Vineae, instrumentum bellicum, lignis levioribus compactum, latum pedibus octo, altum septem, longum sexdecim, tectum duplici ligno, cratibusque contextum. Latera quoque vimine sepiuntur, ne saxorum ac telorum impetu perfringantur: extrinsecus, ne crementur, crudis ac recentibus coriis integuntur. Quum plures fuerint, iunguntur ordine; sub quibus oppugnantes tutius ad muros subruendos penetrant. — *Testudo*. Machina bellica. Erat autem materia tabulatis contexta, et coriis cilicinis aut centonibus, et aliis, quae difficulter comburi possunt, contexta. Haec intrinsicus habebat trabem, quae unco praefigebatur ferreo, et falx vocabatur, ab

eo quod incurvata esset, et de muro extraheret lapides. Retro enim ducebatur trabs funiculis suspensa, ut reducta impetuosius feriret: ideoque et testudo dicta a similitudine reptilis, quod caput pum exerat, nunc reducta. Testudo interdum dicebatur quam faciebat exercitus se tegumentis scutorum undique operiens, ut testudo suo obducta est putamine, eaque specie referebat tectum aedificiorum. Sic autem se operiebant crate perpetua clypeorum adversus sagittas Parthorum et adversus omnia missilia superne cadentia, quum urbem oppugnarent. E Veget. IV, 15; Lips. Poliorc. I, 7, etc.

(3) *Quam iam in eo esset*, etc. Id est, quum iam parum abesset ut, etc. Ita in Pausania V: *quam iam in eo esset ut comprehenderetur*. Liv. II, 17: *iam in eo esset ut muros evaderet miles*. « Sic Graeci ἐν τούτοις et ἐν ταύταις τῖναι dicunt. — *In continenti*. Supple terra. Ephorus vero: ὄλης τινός ἐξ αὐτομάτου περὶ τὴν Μύκονον ἐξαφθίσσης, quod quidem probabilius dicitur, quam de continenti, cui obstabant plures insulae. — *Nescio quo casu*. Ne quis spontaneam combustionem existimet; quippe, teste celeberrimo Gay-Lussac, harum combustionum certa adhuc exempla desiderantur.

lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu; nocturno tempore incensus est. Cuius flamma ut ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, ¹ signum a classariis regis datum: quò factum est, ut et Parii a deditioe deterrerentur, ² et Miltiades, timens ne classis regia adventaret, incensis operibus, quae statuerat, cum totidem navibus atque erat profectus, Athenas magna cum offensione civium suorum rediret. Accusatus ergo proditionis, ³ quòd, quum Parum expugnare posset, a rege corruptus, infectis rebus, a pugna discessisset. Eo tempore aeger erat vulneribus, quae in oppugnando oppido acceperat. Itaque, quoniam ipse pro se dicere non posset, verba pro eo fecit frater eius Tisagoras. ⁴ Causa cognita, ⁵ capitis absolutus, pecunia multatus est: eaque lis quinquaginta talentis ⁶ aestimata est, quan-

(1) *Venit in opinionem.* Sic in Attico IX: « nemini enim in opinio- nem venit. » Satis insolenter pro in mentem. — *Classariis regis.* Militibus classis Darii.

(2) *Deterrerentur.* A voluntate deditioe deducerentur, sibi a Persis metuentes. — *Incensis operibus.* Munitionibus: vallum enim ex sudibus et turribus constabat; ne quis cum Magio vinea, testudines, et machinas bellicas intelligi putet. Bosius.

(3) *Proditionis.* Teste autem Iustino II, 15; ac Seneca Controv. IX, 1, peculatus. — *Rege.* Persarum enim reges non solum a suis, sed etiam a graecis romanisque scriptoribus, nunc *μυγάλοι βασιλείς*, magni reges, nunc absolute *reges* dicebantur. — *Infectis rebus.* Ita apud Sallustium, Jug. CIV;

et passim: a Marius postquam, infecto quo intenderat negotio, Cirtam redit. »

(4) *Tisagoras.* Qui quidem vocatur ab Herod. J. c. Stesagoras, ac multo ante, quam hoc Miltiadi acciderit, obierat.

(5) *Causa cognita.* Causa examinata. — *Capitis absolutus.* Amicis causam eius agentibus, et beneficiis quibus patriam sibi obtrinxerat commemorantibus, Herod. VI; nam aliam mors proditionis poena.

(6) *Quinquaginta talentis.* Nostri aeris 285,537 fr. Vide *Letronne, Considérations générales sur les monnaies grecques et romaines*, pag. 93. *Aestimata.* Hic impensas in navium fabricatione spectat.

tus in classem sumptus factus erat. Hanc pecuniam quod solvere in praesentia non poterat, in vincula ⁴ publica coniectus est, ibique diem obiit supremum.

VIII. Hic etsi crimine Pario ² est accusatus, tamen alia fuit causa damnationis. Namque Athenienses, propter Pisistrati tyrannidem, ³ quae paucis annis ante fuerat, omnium suorum civium potentiam extimescebant. Miltiades, multum in imperiis magistratibusque ⁴ versatus, non videbatur posse esse privatus: praesertim quum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. Nam Chersonesi omnes illos, quos habitarat, annos perpetuam oblinuerat dominationem, ⁵ tyrannusque fuerat appellatus, sed iustus. Non erat enim vi consecutus, sed suorum voluntate; eamque potestatem bonitate retinuerat. Omnes autem

(1) *In vincula publicà.* Vincula respondere Romanorum *neruo*, quo pedes vincuntur eorum, qui propter aes nexi erant, putat Ravius. HARL.— *Diem obiit supremum.* Ita narrat A. Gell. XVII, 21. Val. Max. V, 3, ext. 3. Imo in Barathrum fuisset deiectus, nisi obstitisset Prytanis, nempe praeses concionis, Plat. in Gorgia. De concione et Prytanibus vide Periz. ad Aelian. lib. V et IX. Miltiadem ex putrefacto femore obiisse narrat Herod. VI, 136.

(2) *Crimine Pario.* Ob Pari obsidionem relictam. — *Damnationis.* Multae scilicet impositae et carceris.

(3) *Pisistrati tyrannidem.* Quomodo eam occupavit et gesserit videre est ex Solonis epistola ad Epimenidem, apud Diog. Laert. lib. I; Herodoto I, 59; Plutarch. in Solone, Diodoro Siculo XIII, 95; Val. Max. I, 3, & VIII,

9; Aelian. VIII, 16; Iust. II, 8. Ex recentioribus nemo quidem accuratior Ioh. Meursio qui integro libro omnia complexus est. Primus omnium Athenis bibliothecam publicavit Pisistratus, anno Romae conditae 228. Servio Tullio regnante e vita cessit. — *Quae paucis annis ante fuerat.* Anno scilicet, ut ex Thucyd. colligitur, vicesimo ante pugnam Marathoniam. *Potentiam extimescebant.* Videtur expressisse Thucyd. qui de Alcibiade eadem refert, I. V. Rav.

(4) *In imperiis magistratibusque.* Recte interpretatus est Heusinger: *imperia peregre, militaria; magistratus, domi, civiles erant.*

(5) *Dominationem.* Imperium. — *Tyrannus.* Nempe, ut Aristoteles loquitur, *τύραννος κατὰ νόμον, tyrannus legitimus, EXIST.*

et habentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa est. Sed in Miltiade erat quum summa humanitas, tum mira comitas; ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret: magna auctoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris ¹ maxima. Haec populus respiciens, ² maluit eum innoxium plecti, quam se diutius esse in timore.

(5) *Laus rei militaris.* Fama rebus bello gestis parva.

(6) *Respiciens.* Anxius considerans. — *Maluit eum innoxium plecti, quam se diutius esse in timore.* « Ainsi il (le peuple Athénien) aime mieux punir un innocent, que d'avoir toujours devant les yeux un tel sujet de crainte.

C'est ce même principe qui établit l'ostracisme à Athènes: mais il est difficile d'excuser pleinement une si étrange politique, à qui tout mérite devient suspect, et qui convertit la vertu même en crime » Roll. H. Anc. l. VI, ch. 6.

II.

THEMISTOCLES

ARGUMENTVM

Cap. I; Themistocles adolescens liberius vivit. Exhaeredatus reipublicae se dedit. — II; Clarus Corcyraeo et Persico bello. Oraculum de muris lignosis interpretatur. — III; Saecundum praelium ad Artemisium. — IV; Dolo Xerxem vincit iuxta Salamina. — V; Callido nuntio Graeciam liberat. — VI; Piraci portum et muros Athenarum extruit. Lacedaemonii repugnant. — VII; Lacedaemonios arte elusos acriter reprehendit. — VIII; Ostracismo in exilium eiectus, varia fuga agitur. — IX; Themistoclis ad Artaxerxem litterae. — X; Multis muneribus a rege ornatur. Magnesia moritur. Eius supultura.

Themistocles, Neoclis filius, Atheniensis. Huius vitia ineuntis adolescentiae ¹ magnis sunt emendata virtutibus: adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendum. Pater eius Neocles generosus ² fuit. Is uxorem Halicarnassiam ³ civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Qui quum

(1) *Vitia ineuntis adolescentiae*, etc. Ita apud Valer. Max. VI, 9, exter. 2: « Piget Themistoclis adolescentiam attingere, sive patrem aspiciam abdicationis inurentem notam, sive matrem suspendio finire vitam propter filii turpitudinem coactam, quum omnium postea Graii sanguinis viro-

rum clarissimus extiterit. » Ista autem omnia apud Plut. in Them. pro falsis ducuntur.

(2) *Generosus*. Nobili genere ortus. Aliter Plut. in Themist.

(3) *Halicarnassiani*. Ex Halicarnasso, Cariae capite. Hinc a Plut. νόθου πρὸς μητρός vocatur. Γνήσιοι enim,

minus esset probatus ⁴ parentibus, quod et liberius vivebat, et rem familiarem negligebat, a patre exhaereditatus est. Quae contumelia ⁵ non fregit eum, sed erexit. Nam quum iudicasset, sine summa industria ⁶ non posse eam extinguere; totum se dedit reipublicae, diligentius amicis famaeque serviens. Multum in iudiciis privatis versabatur, ⁷ saepe in concionem populi prodibat; nulla res maior sine eo gerebatur; celeriterque, quae opus erant, reperiebat. Neque minus in rebus gerendis promptus, ⁸ quam excogitan-

legitimi, cives habebantur, qui utrumque parentem Atheniensem habebant, *νόδοι* autem, *σπίρι*, quorum pater sive mater peregrina, ut docet Aristoteles lib. VI Polit. 4. Themistoclis matrem alii Threiciam meretriculam, Abrotonum nomine, fuisse asserunt; alii Cariam, Euterpenque dictam scribunt. Plut. Themist. Vide Athenaeum XIII, 15.

(4) *Minus esset probatus parentibus*. Qui nempe huius vitia segre ferebant. Haec verba illustravit Harles. in obs. Misc. A. 1744, p. 526, et sequentibus. Quum autem Plutarchus, Aelianus, ac Valer. Max. patris unius mentionem faciunt, *parentibus* immerito Schottus vituperat: quippe minus probare filium uterque parens; exhaereditare autem pater unus poterat. — *Liberius vivebat*. Dissolute nimis se ferebat. — *Exhaereditatus est*. Abdicationis verbo in hac re usi sunt Seneca, controvers. I, 7, et Valer. Maxim. Vide supra. Plutarchus quoque ἀνομήτως vocat. Inter causas abdicationis fuisse vitam liberiozem et prodigalitatem cognoscimus e Seneca, controvers. I, 8 et 9; Quintiliano, declam.

279 et 290. De Atheniensium abdicatione plura apud Petit. II, 4.

(5) *Quae contumelia*, etc. Paterna enim familia excidebat abdicatione iuvenis, publiceque per praekonem pronunclabatur patrem negare hunc suum filium esse amplius. Vide Petit. Vide apud Senecam, Controvers. I, 8, Themistocles dicitur, *abdicationem*, tanquam turpem notam; *virtute delervis*. — *Non fregit eum, sed erexit*, Themistocli, nedum frangeret, fuit incitamento. Similiter Curtius VII, 2, de cohorte seorsim a caeteris ignominiae causa iussa tendere: « Incitabat virtutem ignominiae delendae cupido. »

(6) *Summa industria*. Summo studio in omnibus officiis implendis. — *Amicis famaeque serviens*, Amicorum famaeque parandae studiosus.

(7) *Multum in iudiciis privatis versabatur*. Privatis litibus sese immiscebat, eas compositurus. Vide Plutarchum in Themist. — *Quae opus erant*. Scilicet consilia.

(8) *Neque minus in rebus gerendis promptus*, etc. Ita loquitur Herodianus II, 9: νοήσαι τε εἶναι, καὶ τὸ νοηθῆναι

dis, erat: quod et de instantibus, ut ait Thucydides, verissime iudicabat, et de futuris callidissime coniciebat. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

II. Primus autem gradus fuit capessendae¹ reipublicae bello Corcyraeo: ad quod gerendum praetor a populo factus, non solum praesenti bello, sed etiam reliquo tempore, ferociorem reddidit civitatem. Nam quum pecunia publica, quae ex metallis² redibat, largitione magistratum quotannis interiret; ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium aedificaretur. Qua celeriter effecta, primum Corcyraeos fregit; deinde, maritimos praedones consequendo, mare tutum reddidit. In quo quum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id quantae salutis fuerit³ universae Grae-

ἐπιταλίσου ταχύς. — Quod et de instantibus, etc. Id est, praesentibus, τῶν μὲν παρόντων, ut ait Thucydides I, 438; quem locum, contractis tantum verbis, noster expressit. — *Thucydides.* Atheniensis historiae scriptor peritissimus de bello Peloponnesio.

(1) *Primus autem gradus fuit capessendae reipublicae;* etc. i. e. primus gradus, cuius ope ad rempublicam administrandam accessit, fuit in bello Corcyraeo. Contra Herodotus VII, 444, et Thucydides pro *Corcyraeo*, Aegineticum scribunt. Corcyraei autem, teste Plutarcho, in Themistocle, cum Corinthiis habuerunt controversiam, quam Themistocles, arbiter adhibitus, Corcyraeorum commodo diremisse dicitur. Quare vel locus forsitan iam a nostro est corruptus, vel in nomine erravit, aut alios auctores est

secutus. — *Ferociorem.* Bellicosiorum.

(2) *Metallis.* Id est, ex argenti fodinis, quae erant in Laurio monte. Centum talentorum fuisse hunc reditum ait Polyaeus I, 30, 5. — *Interiret.* De pecunia dicitur, quae pravo usu sensim extinguitur. Haud dissimili metaphora *opes senescere* dixit noster in Alcibiade V. *Omnibus modis pecuniam trahunt, vexant,* ait Sallust. Cap. XX. Dividebatur autem haec pecunia, si Herodoto fides, viritum denis in singulos puberes drachmis. — *Centum.* Ita Polyaeus, l. c. et Plutarch. in Them. IV. Ducentas vero naves numerat Herodotus VII, 444. Quo autem artificio id persuaserit Themistocles refert Polyaeus l. c.

(3) *Quantae salutis fuerint.* Quam

ciae, bello cognitum est Persico, quum Xerxes et mari et terra bellum universae inferret Europae cum tantis copiis, quantas neque antea, neque postea habuit quisquam. Huius enim classis mille et ducentarum navium longarum⁴ fuit, quam duo millia oneriarum sequebantur: terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. Cuius de adventu quum fama in Graeciam esset perlata, et maxime Athenienses peti dicerentur, propter pugnam Marathōniam; miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus⁵ Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. Id responsum quo valeret,⁶ quum intel-

utile et salutare fuerit. — *Bello Persico*. Intelligitur bellum Persicum secundum. Primi enim in Miltiade facta est mentio. — *Xerxes*. Dajji Nothi, patris sui cladem Marathōniam vindicaturus. Herodot. VII, 5. — *Mari terraque*. Non tam apte mari terraque ad immensas regis copias quadrasse existimamus. — « Gravem illum et mari et terrae Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoque compedes, et coelo tenebras minitantem. » Valer. Max. III, 2, ext. 3. — *Inferret Europae*. Scilicet Graeciae Europaeae. Praecipue suasu Mardonii, etsi dissuaderet Artabanus patruus, nec non precibus Pisistratidarum et Alevadarum, Thesaliae regum, adductus. Vid. Herod. VII; Diod. XI. Herod. triennium integrum, Iustinus quinquennium, Iulianus, Orat. 4, decem annos huiusce belli apparatu fuisse consumptos memorat. De huius invasionis tempore non satis convenit inter scriptores;

ostendit autem Petavius, de Doctr. temp. XIII, 23, eam accidisse Olymp. 74 anno quarto exeunte, hoc est periodi Iulianae 4234, urbis Romae 274, imminente vere. — *Tantis copiis*. De navium hominumque numero scriptores non conveniunt: milites, seu potius homines 5,283,220 narrat Herodot. Adde Rollin, *Hist. Anc.* I, VI, c. 2.

(4) *Navium longarum*. Longae milites, onerariae commeatum vehabant.

(5) *Deliberantibus* Oraculum consulentibus. Vide in Miltiad. I. — *Pythia*. Vid. in Miltiad. loco citato. Nomen ei Aristonice fuit, teste Herodoto qui, VII, 441, oraculi responsum integrum refert.

(6) *Quo valeret*. . . . Id est quid significaret, quo spectaret. — *Nemo*. Narrat tamen Herodotus, VII, quosdam etiam de navibus intellexisse quod postea confirmavit Themist.

ligeret nemo; Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent; eum enim a Deo significari murum ligneum. Tali consilio probato, addunt ad superiores ² totidem naves triremes; suaque omnia, quae moveri poterant, partim Salamina, partim Troezena asportant; arcem sacerdotibus paucisque maioribus natu, ac sacra procuranda tradunt; reliquum oppidum relinquunt.

III. Huius consilium plerisque civitatibus displicebat, ¹ et in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti ³ cum Leonida, Lacedaemoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostilium non sustinuerunt, ³ eoque loco omnes interierunt. At classis

(7) *Ad superiores.* Nempe centum, inuente hoc capite. — *Triremes.* Sic diotae iuxta numerum transtrorum et remorum supra se invicem locatorum, serie quantumvis non directa. — *Omnia, quae moveri poterant.* Liberos scilicet, coniuges, servos et suppellectile. Ita rursus in Diōne, IV. — *Ac sacra procuranda.* Servanda sacra Minervae Poliadis; v. Strab. IX. *Sacerdotibus* quidem tradunt, quod sacra non viderentur praetermittenda; *senioribus* vero, sive quod nollent mutare sententiam de arce lignis vallisque munienda, vid. Herod. VIII, et Pausan. in Att.; seu quoniam senes in patria occumbere maluerunt, ut Romani apud Livium, V, 44. Herodotus pauperes quoque relictos fuisse scribit. Reliqui senes in insulam deportati, teste Aristide, in oratione *ὄρεσ τῶν τετράπων.* *Reliquum oppidum relinquunt,* deformis sane loquendi modus. Cicero lib. III de Officiis, c.

2, narrat Cyrsilum quemdam suasisse, ut in urbe manerent Xerxemque reciperent, sed cum ab Atheniensibus fuisse lapidibus obrutum.

(1) *Displicebat.* Nempe, ut censebant, arces atque urbes, hoste adventante, muniendae potius quam descendae. — *Dimicari.* Pro dimicare, ita saepissime noster.

(2) *Missi sunt delecti.* In numero tam delectorum et occisorum quam Persarum, quibuscum pugnarunt, mire discrepant. Hinc sane noster tantummodo *delectos* missos fuisse ait. Vide Herodot. VII; Aelian. III; Paus. III; Iust. II, 44. — *Leonida Lacedaemoniorum rege,* etc. De quo vid. Pausan. III, 4 et 44. — *Rege.* Quamvis enim imperium penes populum apud Lacedaemonios esset, regem tamen habebant, cuius potentiam coercerant Ephori.

(3) *Hi vim hostilium non sustinuerunt.* Ita quidem romani scriptoris

communis Graeciae trecentarum navium, in qua ducentae erant Atheniensium, ⁴ primum apud Artemisium, inter Euboeam continentemque terram, cum classariis regis conflixit; angustias enim Themistocles quaerebat, ne multitudine circumiretur. Hinc etsi pari praelio ⁵ discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere: quod erat periculum, ne, si pars navium adversariorum Euboeam superasset, ancipiti premerentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio di-

verba praelio omnium sane praeclarissimo minime respondent. Aequior Iustinus II, 44; « Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati, inter ingentes stratorum hostium catervas occiderunt. » Huiusce autem pugnae gloriam multo eloquentius *Montaigne* celebravit: *Il y a des pertes triumpantes à l'envi des victoires. Nyces quatre victoires seules, les plus belles que le soleil aye onques veu de ses yeux, de Salamine, de Platée, de Mycale, de Sicile, n'osèrent onques opposer toute leur gloire ensemble à la gloire de la desconfiture du roy Léonidas et des siens au pas des Thermopyles.* (*Essais*, liv. I, ch. 30) — *Et quae Ideo omnes interiorunt.* Horum ducisque interitum narrat Herod. VII, 224; Justin. II, 2; Diod. XI, 4. Vide apud nos egregiam *Bartholomy* narrationem, *Voyage d'Anacharsis*, nec non tabulam pictoris nostri nunc praeclarissimi. Quibus interemptis, publica monumenta erecta sunt, inscriptaque tropaeis epigrammata. V. Strab. IX; Herod. VII. Adde Cic. Tusc. I, 42: « Pari animo Lacedaemonii in Thermopylis occiderunt, in quos Simonides:

*Dic, hospes, Spartae nos te hic vidisse iacentes,
Dum sanctis patriae legibus obsequimur.* »

(4) *Ducentae erant Atheniensium.* Herodotus, princip. lib. VIII, solum Atticas et Plateensium CXXVII; in universum vero CCLXXI memorat. Diodorus Siculus Atheniensium CXL, universim CCLXXX. Isocrates in Areopagitico Atheniensium tantummodo LX fuisse scribit. Plutarchus, in Themistocle, ducentas fuisse affirmat: — *Apud Artemisium*, etc. Vid. Herod. VIII; Diodor. XI; Plutarch. in Themist. Sexto Thargelionis (secundi Atheniensium mensis vernalis) die pugnam hanc commissam ait Aelianus II, 25; sed ex Herodoto apparet, media aestate ineunte Olympiade LXXV, contigisse. *Cum classariis regis* — Quorum classis tum dissipata, quae iam paullo ante tridui tempestate CCC, ut Herodotus VII, 490, sed ut Diod. XI, 42, plus quam trecentas triremes amiserat.

(5) *Pari praelio.* Alias, *aequo Marte*, pari Marte, *aequis menibus*, *aequa manu*. — *Superasset.* Praeternavigasset. — *Ancipiti premerentur periculo*,

scederent, et exadversum ⁶ Athenas, apud Salamina, classem suam constituerent.

IV. At Xerxes, Thermopylis expugnatis, protinus accessit Astu, ¹ idque, nullis defendentibus, interfecit sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Cuius fama perterriti classarii ² quum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent, moenibusque se defenderent; Themistocles unus restitit, et, universos esse pares, aiebat, dispersos testabatur perituros. ³ Idque Eurybiadi, regi Lacedaemoniorum, ⁴ qui tum summae imperii prae-

Ne hostis a fronte et a tergo simul urgeret.

(6) *Exadversum*. Insolenter pro e regione, in conspectu Athenarum: ita *exadversus Thrasybulum*, VIII, 2. Plin. lib. V, caput 31, cum genitivo *exadverso* adhibet: « Posita est inter Samum et Lesbos, exadverso maxime Erythrarum. »

(1) *Astu*. Athenas, quae apud Atticos ἀστὺ per excellentiam dicebantur, quemadmodum Romani Romam urbem vocabant. Hanc tantum urbis partem in qua arx erat, ἀστὺ vocat Strabo IX. Astu nomen suum debet Theseo, ut Meursius, in Theseo, e Plutarcho docet. *Nullis defendentibus*. Astu defenderunt, sed frustra, teste Ctesia apud Photium, p. 418; Herodoto VIII, 52. — *In arce*. Eam quomodo occuparit refert Herodotus VIII, 53. — *Incendio delevit*. Ita in Iphicrate II: « Non prius Thebani Sparta abscessissent, quam captam incendio delessent. » Arcem cum urbe combustam narrat Herodotus; urbem solam, Gellius VI, 47.

(2) *Classarii*. Graecorum classis

milites. *Non auderent*. Isocrates contra, nimio laudandi studio abreptus, Athenienses non metuisse scribit, imo laudat quod socios cohortationibus retinuerint. Paneg, XXVII. Themistoclis orat. vide apud Herod. VIII, 60.

(3) *Universos esse pares aiebat, dispersos testabatur perituros*. « Insuperabiles sunt universas aggredientibus; easdem lacerabit et carpet, qui per partes attentaverit. » Frontin. I, 40: Sic et Cicero ad Atticum: « Nos, disiecta manu, pares adversarius esse non possumus. » Sallustius, in Jug. X: « Equidem ego vobis regnum trado firmum, si boni eritis; sin mali, imbecillum: nam concordia parvae res crescunt, discordia maxumae dilabuntur. » Eandem sententiam strictius expressit Lafontaine, Fables IV, 48:

Toute puissance est faible, à moins que d'être unie

(4) *Eurybiadi, regi Lacedaemoniorum*. Is Leonidae ad Thermopylas interempto successerat. Hunc regio

rat, fore affirmabat. Quem quum minus, quam vellet, moveret, ⁵ noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis, « adversarios eius in fuga esse: qui si discessissent, maiore cum labore, ⁶ et longinquiore tempore bellum confecturum, quum singulos consecari cogeretur: quos si statim aggredereetur, brevi universos oppresurum. » Hoc eo valebat, ut ingratiis ⁷ ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita, Barbarus, ⁸

genere fuisse negat Herodotus VIII, 42, Plutarchusque in Themist. eum *μαλακὸν πρὸς τὸν κίνδυνον* fuisse memorat: ad quem oratio Themistoclis extat apud Herodotum, ut diximus. — *Summae imperii.* Omnis ei belligerendi administratio, Atheniensibus et Themistocle consentientibus, fuerat commissa.

(5) *Quem quum minus, quam vellet, moveret.* Eurybiadi quum, prout cupiebat, non persuaderet. — *De servis suis, quem habuit,* etc. Notanda inversionis elegantia, pro fidelissimum servorum suorum ad regem misit. Nomen huic servo, liberorum Themistoclis paedagogo, Sicinnus erat. Herod. VIII, 75. Hunc salutationis genus invenisse, quod *Ξικίννις* dicebatur, ait Clemens Alex. Paedagog. 1, 7. Hoc autem de Themistoclis strategemate vid. Front. II, 2; Polyæn. I, 30; Justin. II, 42, 42. — *Suis verbis.* Themistoclis nomine.

(6) *Maiore cum labore,* etc. Haec pene eadem Frontin. II, 2: « Difficilioremque rem Xerxi futuram, si singulas civitates obsidione aggredereetur. » Alexander apud eundem, XI, 13: « Magno se aestu liberatum ait,

quod liceat cum omnibus Darii copiis configere; veritum se longam belli moram, si Persae exercitum divisissent. » Similiter Iustidus ait: « maiore labore ei singulas consecandas. »

(7) *Hoc eo valebat, ut ingratiis,* etc. Id eo tendebat, ut inviti omnes ad pugnam adigerentur. *Ingratiis* usurpaverunt Plautus, Terentius; *ingratis* vero Lucretius III, 1083, et pass. Quidam tribuunt et Cicer. pro Quint. cap. 44; sed alii aliter.

(8) *Barbarus.* Xerxes scilicet, e Graecorum more. — *Alienissimo.* Incommodo, iniquissimo. Ita Caesar de bell. Gall. I, 45: *Alieno loco praelium committunt.* — *Angusto mari.* Scilicet in freto inter Salamina et Heracleum, sive fanum Herculis, in Attica situm, supra quod Xerxes, classem et aciem speculaturus, in edito conederat. Diod. Sic. XI; Plut. in Themist. — Quod tamen de pugna tantum incipiente intelligendum; quippe multum quoque aperto mari pugnatum est. Diod. Addit Plutarch. Themistoclem non solum loci, sed etiam temporis commoditatem captasse, quo ventus, e mari increbrescens,

nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari confligit, ut eius multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo⁹ est magis consilio Themistoclis, quam armis Graeciae.

V. Hic etsi male rem gesserat,⁴ tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes. Interim ab eodem gradu depulsus est.² Nam Themistocles, verens, ne bellare perseveraret, certiozem eum fecit,³ « id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur; » idque ei persuasit. Itaque, qua sex mensibus iter fecerat, eadem⁴ minus diebus triginta

fluctus per fretum impelleret, magno Barbarorum navium, utpote quae altiores et graviores, incommodo. Rem prorsus Nepoti omissam, quae tamen non minimum ad victoriam contulit momentum. Addit et Front. II, 2, 44: « Effecit, ut exercitus Barbarorum primum inquietaretur, dum tota nocte in statione custodia est; deinde, ut sui mane integris viribus cum dictis Barbaris vigilia marcentibus configerent.

(9) *Victus ergo est.* Vide infra Chronologiam. Ipso huiusce pugnae die natus fertur Euripid. Plutarch. Sympos. VIII; Diog. Laërt. II, 45.— *Consilio.* Solertia, ut ait Frontinus. Omituntur a Nepote quae de Mardonio et Alexandro, Amyntae filio, Macedonum rege, ad Athenienses misso, referuntur ab Herod. VIII, 436. Plut. autem in Arist. rem aliter narrat.

(4) *Hic etsi male rem gesserat.* Quantum damni Xerxis cladi addidit Scyllis Scionens, vide Hard. ad

Plinium XXXV, 41. Sed confer de eo Herodotum, VIII, 8, eiusque interpretes.

(2) *Gradu depulsus est.* Metaphora a gladiatoribus deprompta, pro ab occasione rei bene gerendae deiectus est. Hac opportunitate fuit orbatus, perinde ac si quis in pugna de loco deiceretur.

(3) *Certiozem eum fecit.* Per eundem Sicinnum, quo antea fueratus. Ita Herod., Iust., Diod. Plutarchus vero scribit, missum Arnacem quemdam, e regis eunuchis, inter captivos inventum. Polyaeus uoum ex eunuchis Arsacen narrat. Rem quoque narrat Frontinus II, 6, 8. *Id agi, ut pons,* etc. Eo consilia tendere, ut pons rescinderetur. Atque id reuera agebatur, suadente in speciem Themistocle, renitente sive Euryb., sive Arist.

(4) *Eadem.* Supple via. *Minus diebus triginta.* Minus quam diebus, etc. Herodotus ait Xerxem nullam

in Asiam reversus est, seque a Themistocle non superatum, sed conservatum iudicavit. Sic unius viri prudentia Graecia liberata est, Europaeque succubuit Asia. ⁵ Haec altera victoria, quae cum Marathonio possit comparari tropaeo. ⁶ Nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriam classis est devicta.

VI. Magnus hoc bello Themistocles fuit, nec minor in pace. Quum enim Phalereo portu, neque magno neque bono, Athenienses uterentur; huius consilio triplex ¹ Piraei portus constitutus est; isque

copiarum partem ducentem intra quinque et quadraginta dies ad traiectum pervenisse. — *Seque a Themistocle non superatum*, etc. Ita Themistocles quum proditor videretur, nec tamen esset, eadem opera et servavit quos prodidisse credebatur, et conciliavit sibi quem deceperat. Quod non calliditatis tantum, sed etiam haud vulgaris felicitatis est. FISCHER.

(5) *Europaeque succubuit Asia*. Asiatici, sive Persae, ab Europaeis id est Graecis, fuerunt devicti. Non amplius haec verba notant.

(6) *Tropaeo*. Poetica fere locutione, iudice Heinrichio. Quum praecedat *victoria*, ad quam vocem simpliciter accommodari potuisset *Marathonis*, apparet variaudi studium. Tsz. Alludere videtur noster ad Themist. adhuc iuvenem, quem vel in somnis tropaeum Miltiadis excitaret. Cur in insula Psyttalia tropaeum fuerit erectum, docet Plut. in Aristide. — *Maxima classis*. Plusquam mille navibus constabat, quarum Diodorus, XI, 49, supra CC periisse ait, praeter eas quae cum viris captae sunt.

Ctesias autem D scribit amissas. — *Post hominum memoriam*. Ex quo homines memorantur esse. Ita loquitur in Aristide I. Et Cicero: *hoo post hominum memoriam contigit nemini*. In Cat. I, 7

(1) *Triplex*. Tres portus a natura facti, nimirum Piraeus ipse, Phalerus et Munychia, Themistoclis opera, uno muro conclusi sunt. Vide Thucyd. I, 93; Pausan. I, 4, 2. Piraeum autem triplicem dictum arbitratur Vossius, quod tres diversae stationes in eo essent. — *Dignitate*. Splendore, propter operis magnificentiam. Tanta enim latitudo muri erat, ut duo plaustra lapides comportantia e regione praeterirent: neque caemento intus lutoque expletus, sed constructis coagmentatisque saxis firmatus, ferro plumboque foris continebatur. Vid. Thucyd. I, c. — *Vtilitate*. Vtilitas porro ex ipsa urbis conditione aestimari debet. Quippe mari potissimum hostica vis timebatur, ita ut, portu occupato, parum aut nihil esset in oppido praesidii.

moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate aequipararet, utilitate superaret. Idemque muros² Atheniensium restituit praecipuo periculo suo. Namque Lacedaemonii, causam idoneam nacti,³ propter barbarorum excursiones, qua negarent, oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita, quae hostes possiderent, Athenienses aedificantes prohibere sunt conati. Hoc longe alio spectabat atque⁴ videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathoniam et Salaminiam, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent Lacedaemonii, de principatu sibi cum his certamen fore: quare eos quam infirmissimos esse volebant. Postquam autem audierunt, muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His praesentibus desierunt,⁵ ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles, et solus primo profectus est: reliqui legati at tum exirent, quum satis altitudo⁶ muri exstructa vi-

(2) *Muros*, etc. Muros a Persis ditutos restituit. *Praecipuo periculo suo*. Quod postea explicatur; gallice à ses risques et périls.

(3) *Lacedaemonii, causam idoneam nacti*, etc. De hoc praetextu silent auctores; invidiam vero Lacedaemoniorum obtundunt. Vide Iust. II, 45; Polyæn. I, 30, 4. — *Ullam urbem*. Supple muro circumdatam. Iustin. I, 45: « Mittant ergo legatos, qui moeant, ne munimenta hostibus et receptacula futuri belli exstruant ».

(4) *Hoc longe alio spectabat atque*, etc. Hac in re longe aliud intendebant, quam quod ostentabant. — *Atque*. Usitatius est hoc sensu, ac, ubi

consona subsequitur. — *De principatu*. Quem hactenus obtinuerant Lacedaemonii, murorum oppugnandorum imperiti, et a Lycurgo πυργομαχείην prohibiti. Vide Herodot. IX, 70.

(5) *Desierunt*. Supple, opus facere. Consilio Themistoclis, ne scilicet a Lacedaemoniis et reliquis Peloponnesiis ab opere incepto impedirentur. Diodor. XI. Paulo aliter narrat Thucydides; sed, apud Plut. in Themistocle, neque de legatis retentis, ut refert Thucydides, neque de opere intermisso, ulla mentio. Thucydidis narrationi congruunt Iustinus et Frontinus.

(6) *Quum satis altitudo*, etc. Quum

deretur, praecepit; interim omnes servi ⁷ atque liberi opus facerent; neque ulli loco parcerent, sive sacer esset, sive profanus, sive privatus, sive publicus; et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque ⁸ constarent.

VII. Themistocles autem, ut Lacedaemonem venit, adire ad magistratus ¹ noluit, et dedit operam, ut quam longissime tempus duceret, causam interponens, se collegas exspectare. Quum Lacedaemonii querebantur, opus nihilominus fieri, eumque in ea re conari fallere; interim reliqui legati sunt consecuti. A quibus quum audisset, non multum superesse munitionis, ² ad ephoros Lacedaemoniorum accessit, penes

satis alte murus extractus videretur. Eandem, maiori autem felicitate, formam adhibuit Phaedr. I, 8, de grege: *Gulas (Lupi) credens colli longitudinem.*

(7) *Servi.* Quippe tumultuarium opus erat. Vid: Thucyd. I, 93. — *Sive sacer.* Quanquam fuerit praeceptum aeternum, non esse movenda, seu violanda, neque altaria neque sepulcra aut heroum sacella. Vide Zenob. I, 54.

(8) *Ex sacellis sepulcrisque.* Haec tantum sacra enumerat, eo quod maxime mentes agitent.

(1) *Adire ad magistratus.* Ephoros adire. Praepositionum duplicatione gaudet imprimis noster, ut et optimae notae scriptores. Vide hic paulo inferius in Dione VIII; Hannibale II; et pass. — *Vt quam longissima tempus duceret,* etc. Ita apud Iustinum II, 45: « Et nunc in itinere, infirmitate simulata, nunc tarditatem colle-

garum accusans, sine quibus agi iure nihil possit, diem de die proferendo, spatium consummando operi quaerebat ». — *Causam interponens;* supra in Miltiade IV, *causam interserens,* i. e. causatus, hoc praetextu usus.

(2) *Non multum superesse munitionis.* Prope esse, ut munitio absolveretur. — *Ephoros.* Supremi magistratus erant Lacedaemoniorum, numero quinque. Hi autem a Theopompo oppositi regibus fuerunt, ut apud Romanos consulibus tribuni. Vt enim a consulibus ad tribunos provocare licebat, sic a regibus Lacedaemoniorum, ad ephoros. Tanta insuper erat eorum potestas, ut reges ipsos in vincula publica conicere valerent. Vide infra in Pausania. Triginta annis post latas Lycurgi leges fuerunt constituti. De his Arist. II Pol. c. 7, etc. — *Contendit.* Acriter affirmat; apte quidem, ut Lacedaemoniorum dicta refelleret.

quos summum imperium erat: atque apud eos contendit, falsa his esse delata; quare aequum esse, illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent; interea se obsidem retinerent. Gestus est ei mos,³ tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles iussit proficisci; eisque praedixit,⁴ ut ne prius Lacedaemoniorum legatos dimitterent, quam ipse esset remissus. Hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum senatumque⁵ Lacedaemoniorum adiit, et apud eos liberrime professus est: « Athenienses suo consilio, quod communi iure gentium facere possent, Deos publicos, suosque patrios ac penates, quo facilius ab hoste possent defendere, muris sepsisse; neque eo, quod inutile esset Graeciae, fecisse; nam illorum urbem ut propugnaculum oppositam esse barbaris, apud quam iam bis classes regias fecisse naufragium. Lacedaemonios autem male et iniuste facere,⁶ qui id potius intueren-

(3) *Gestus est ei mos.* Id est, ad eius sententiam accesserunt ephori.

(4) *Praedixit.* Praecepit. Frontin., *suis clam scripsit*; Iustin. II, 45, « Per servum magistratibus scribit Atheniensium. »

(5) *Ad magistratum senatumque.* Ad ephoros senatoresque, οἱ γερόντες, quorum honos perpetuus; illorum autem annuus. Ita apud Lacedaemonios triplex administrandae reipublicae constitutio: nam duo reges cum octo et viginti senatoribus et populo divisum habebant imperium. — *Deos publicos.* Publicos, i. e. toti Graeciae communes. — *Patrios.* Quos unaquae-

que civitas protectores habet; hic Atticorum dii. — *Penates.* Ita dicti a vocabulo *penitus*, quia in intima aedium parte colebantur: hinc penetrales vocantur a ποῖtis. Pro tota domo vox ea fere sumitur. — *Classes regias fecisse naufragium.* Cladem intelligit Marathoniam et Salaminiam. *Fecisse naufragium.* I. e. disiectas fuisse; Graecis haud inusitatum, μεγάλα ποιεῖν ναυόγια.

(6) *Male et iniuste facere.* Sallust. Iug. XXII: « Populum romanum neque recte, neque pro bono facturum, si ab iure gentium sese prohibuerit. »

tur, quod ipsorum dominationi, quam quod universae Graeciae utile esset. Quare, si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent, aliter illos nunquam in patriam recepturi. »

VIII. Tamen non effugit civium suorum invidiam; ¹ namque ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades, testarum suffragiis ² e civitate eiectus, Argos habitatum concessit. Hic quum propter multas eius virtutes ³ magna cum dignitate viveret, Lacedaemonii legatos Athenas miserunt, ⁴ qui eum absentem accu-

(1) *Non effugit civium suorum invidiam.* Patet ex epistolis quae sub Themistoclis nomine circumferuntur: prima ad Aeschylum, secunda ad Alcelam, quartadecima ad Pausaniam, et nona ad Habronychum. Per hanc vocem *invidiam*, cui nulla hic nostro in sermone respondet, neque *zelotypiae*, neque odii, quidam vero suspicionis atque inde timoris sensus, nimia civis unius constatus potestate, intelligitur. — *Namque ob eundem timorem*, etc. Vide in Miltiade VIII. *Namque* ita fere solet, pro *nam*, sequente vocali.

(2) *Testarum suffragiis.* Οστρακισμῶ. Recte autem in Themistocle observat Plutarchus « non poenam fuisse decennale illud exilium, sed mitigationem allevationemque invidiae, ut dignitatem eorum et auctoritatem deprimerent, qui uni omnium excellere maxime et antestarent ». Neque enim aut excidebant bonis suis, aut incurrebant infamiam: in eo omnis coercitio constabat, ut absent ab urbe ad definitum tempus, ne potentia et gratia, qua pollerent, ad invadendam tyrannidem invitarentur, et

populus libertate privaretur; quod in Pisistrato evenisse noverant. Nam, post exactum eius filium Hippiam, qui in Marathonis pugna ceciderat, contra patriam militans, institutus ostracismus est, et lata lex, ut nemo unus excellat, aut si existerit aliquis, alio loco et apud alios sit. Similia his Plut. scribit, Aristide, ubi etiam docet quomodo ipsa illa res institueretur. Bvca. Vid. in Aristid. I. — *Argos.* Vbi commemorantur, qui testarum suffragiis e civitate eiecti erant. Lamb.

(3) *Eius virtutes.* *Suas* dicendum erat. Fortasse explicandi causa aliena manu pronomen ascriptum est. Bvca. Attamen apud auctores non desunt similia, unde nulla existat ambiguitas.

(4) *Lacedaemonii legatos Athenas miserunt.* Causam, cur Lacedaemonii accusarent Themistoclem, Diodorus, XI, 54, hanc fuisse ait, quod ipsi ob Pausaniae proditionem male audirent; Atheniensium vero existimatio inclaresceret, propterea quod nullus dum ipsorum civis proditionis convictus esset; itaque eos parem nomini Athe-

sarent, quod societatem cum rege Persarum ad Graeciam opprimendam fecisset. Hoc crimine absens proditionis ⁵ est damnatus. Id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyram ⁶ demigravit. Ibi quum eius principes civitatis animadvertisset timere, ne propter se bellum his Lacedaemonii et Athenienses indicerent; ad Admetum, Molossorum regem, ⁷ cum quo ei hospitium fuerat, confugit. Huc quum venisset, et in praesentia ⁸ rex abesset; quo maiore religione se receptum tueretur, filiam eius parvulam arripuit, et cum ea se in sacrarium, quod summa co-

mensi ignominiae notam inurere pro-
perasse. Bos.

(5) *Hoc crimine absens proditionis*, etc. *Crimine*, id est criminatione. Proditionis nempe cum Pausanis initiae accusabatur, quod familiaris eo uteretur, ac quotidie litteras et nuntios ad eum missitaret. Thucyd. I, 435; Diod. Sic. XI, 54; Plut. in vita Themist. 23. Qui tamen eum huiusce proditionis immunem censent. Adde Plut. lib. de utilit. ex inim. capiendis; itemque Pseudo-Themistoclem, epist. XIV.

(6) *Corcyram*. Vide supr. II. Totam narrationem de Corcyraeis habes epist. 42 et 49 eorum, quae Themistocli tribuuntur. Memorat Plutarchus Themistoclem Corcyram demigrasse, fiducia veteris beneficii. Vide supra cap. II, not. 4.

(7) *Admetum, Molossorum regem*, etc. Thucydides autem I, 436, et historicorum plerique, itemque Cicero in Bruto, inimicum ei fuisse Admetum aiunt; et hospitii, cuius in nostro, nulla usquam mentio est.

(8) *In praesentia*. Tum, ea tempe-

state. *Rex abesset*. Sic quoque Thucyd. l. c. et falsae Themist. epist. 20. Diodorus tamen regem adfuisse comiterque Themistoclem excepisse contendit. *Filiam eius parvulam arripuit*. Nonne rectius legendum *filium*? Thucydides enim I, 436, ac Plutarchus ibid., filium, non filiam narrant. Sic Thucyd. ad verbum expressus: « Coactus est divertere ad Admetum Molossorum regem, qui non ei erat amicus; atque rex forte domi non erat. Hic vero ab illius uxore, ad quam supplex accesserat, edoctus, monetur, ut, sumpto suo ipsorum filio, ad Lares sederet. » — *In sacrarium*. Vbi erat *fortis*. Plut. ibid. Morem hunc omnium Graecorum fuisse apparet, ut e foco, veluti *aylo*, extrahere nefas ducerent; ut nec ab ara, nec a principis statua rapere licebat. — *Data dextra*. Fidei pignus apud omnes gentes. Virtuti et fidei veteres dextram, misericordiae genua, pudori mentum, sagacitati nasum, iudicio aurem, fastui supercilium assignabant. — *Publice*. Misis legatis. Diod. Sic. XI, 56.

lebatur caerimonia, coniecit. Inde non prius egressus est, quam rex eum, data dextera, in fidem reciperet: quam praestitit. Nam quum ab Atheniensibus et Lacedaemoniis exposceretur publice, supplicem non prodidit; monuitque, ut consuleret sibi: difficile enim esse, in tam propinquo loco tuto eum versari. Itaque Pydnam eum deduci iussit, et quod satis esset praesidii⁹ dedit. Hac re audita, hic in navem omnibus ignotus nautis ascendit. Quae quum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus;¹⁰ sensit Themistocles, si eo pervenisset, sibi esse pereundum. Hac necessitate coactus, domino navis, quis sit, aperit, multa pollicens, si se conservasset. At ille, clarissimi viri captus misericordia, diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in anchoris,¹¹ neque quemquam ex ea exire passus est. Inde Ephesum¹² pervenit, ibique Themistoclem exponit: cui ille pro meritis gratiam postea retulit.

IX. Scio plerosque¹ ita scripsisse, Themistoclem, Xerxe regnante, in Asiam transiisse. Sed ego potissimum Thucydidi credo, quod aetate proximus erat his, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et eius-

(9) *Præsidii*. Armatorum, pecuniaeque praesidium dedit. Diodor. *ibid.*, ἐφόδιον τῆς φυγῆς.

(10) *Vbi tum Atheniensium erat exercitus*. Naxum oppugnantium, ut aiant Thucyd. I, 137; Plutarchus, et Polyaenus.

(11) *In salo navem tenuit in anchoris*. Anchoris iactis, donec tempestas defervesceret, navem in mari turbido tenuit.

(12) *Ephesum*. Diod. multo aliter, XI, 56. — *Gratiam postea retulit*.

Nempe ingenti pecunia eum donavit, ut Thucyd. et Plut. referunt.

(1) *Plerosque*. Ephorum scilicet, Dimonem, Clitarchum, Heraclidem, aliosque complures Plutarcho laudatos. Adde Diodorum Siculum, l. c. Themistocliaque ep. 49. — *Aetate proximus erat*. Omnium auctorum, qui illorum temporum historiam reliquerunt, Thucydides proximus erat: nempe quadriennis ante Themistoclis exilium natus.

dem civitatis fuit. Is autem ait, ad Artaxerxem ² eum venisse, atque his verbis epistolam misisse : « Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum tuam intuli, quum mihi necesse fuit adversus patrem tuum bellare, patriamque meam defendere. Idem multo plura bona feci, postquam in tuto ipse, et ille in periculo esse coepit. Nam quum in Asiam reverti vellet, ³ praelio apud Salamina facta; litteris eum certiore feci, id agi, ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur : quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc autem ad te confugi, exagitatus ⁴ a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam : quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum ⁵ habebis, quam fortem

(2) *Artaxerxem*. Artaxerxes, Longimanus, qui Xerxi patri successerat. Porro inter nomen Xerxis et Artaxerxis hoc interest discriminis, quod alterum ab altero derivetur, cum additamento illo honorifico *Art*, quod quidem apud Persas, Hesychio interprete, significat *magnum*; ita ut Artaxerxes sit quasi *magnus domitor*. Adde nostrum *De regibus I. — Epistulam*. Sequitur Thucydides, I, 437. Haec autem regi ipsum increpanti respondisse ait, epist. 19, Pseudo-Themistocles. — *Themistocles veni ad te*, etc. Ita ad principem, pro rege tum Britanniae regna administrantem, Napoléon :

14 Juillet 1815.

ALTESSE ROYALE,

En butte aux factions qui divisent ma patrie et aux hostilités des puissances de l'Europe, j'ai dû terminer ma carrière politique, et viens, comme THEMISTOCLES, m'asseoir sur les

foyers du peuple britannique; je me place sous la protection de ses lois, et en réclame la sauve-garde de V. A. R. comme du plus puissant, du plus constant et du plus généreux de mes ennemis.

NAPOLÉON.

(3) *Vellet*. Xerxes enim, ante nuntium a Themistocle missum, iam de reditu suo cogitaverat, uti apparet apud Herodot. ex serie narrationis. Quaedam editiones *vollet* habent inconsulte.

(4) *Exagitatus*. Translatio a venatoribus, qui exactam cubilibus suis feram nullibi patiuntur consistere, donec in potestatem veniat. Ovidius Art. amat. III, 662 :

Et lepus hic aliis exagitatus erit.

GEBHARD.

(5) *Non minus me bonum amicum*, etc. Non his verbis Thucydides, quem ad verbum exprimere non sane dedecabit : « Themistocles ad te ve-

inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus, de quibus tecum colloqui volo, annum mihi temporis des, eoque transacto, me ad te venire patiaris. »

X. Huius rex animi magnitudinem admirans, cupiensque talem virum sibi conciliari, veniam dedit. ¹ Ille omne illud tempus litteris sermonique Persarum ² dedit: quibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse, quam hi poterant; qui in Perside erant nati. Hic cum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, ³ si suis uti consiliis vellet, illum Graeciam bello oppressurum; ³ magnis muneribus ab Artaxerxe donatus, in Asiam rediit,

nio, qui ex omnibus Graecis unus tuam familiam plurimis affeci malis, quamdiu necessitate patrem tuum, qui mihi bellum inferebat, propulsavi; sed longe pluribus beneficiis, postquam mihi quidem res in tuto essent, illi vero periculosa reversio. Et mihi beneficium debetur. (Scripserat hic Themistocles, quomodo et ante monuisset de receptu ex Salamiae, et de pontibus non solutis, quos ruptum iri propter ipsum tunc falso simularat) Et nunc ego, qui magnis possum beneficiis te afficere, adsum, quem Graeci persequuntur propter meam in te benevolentiam. Anno autem supersedens, ipse coram adventus mei causam tibi declarare volo ».

(1) *Veniam dedit.* Annuit postulanti veniendi potestatem.

(2) *Litteris sermonique Persarum.* Vide Thucyd. I, 438. Singularem enim eius memoriam praedicat Cicero de Finib. II, 32; nec non Valer.

Max. VIII, 7, ext. 15. — *Apud regem verba fecisse.* Iam antea, ut tradit Plutarchus, ib. XXIX, per litteras aut interpretem egerat: sed cum rege Persarum colloqui, nedum in conspectum eius venire, culquam, nisi qui Persarum more veneratus fuisset, licebat. Quem honorem primus e Graecis huic regi detulit Themist. Ita, olim victor, victi hostis genua complecti, ut ait Valer. Max. V, 3, ext. 3, coactus est. Artaxerxem venerari recusat Conon c. III; et quae volebat, huic scripta tradit.

(3) *Illum Graeciam bello oppressurum.* *Illum*, scilicet Artaxerxem. Id regi cum promississe caeteri quoque scriptores tradunt; imo, ut volunt falsae epist. XI et XX, fatetur ipse, quanquam, extr. epist. 49, se hoc unquam admissurum neget. — *Magnis muneribus.* De his Plutarch. in Themist.; Diod. Sic. XI, 57. — *In Asiam rediit.* Scilicet minorem, quae hodie *Anatolia* dicitur.

domiciliumque Magnesiae sibi constituit. Namque hanc urbem ei rex donarat, his usus verbis, quae ei panem praeberet⁴ (ex qua regione quinquaginta ei talenta quotannis redibant); Lampsacum, unde vinum sumeret; Myntem, ex qua opsonium haberet. Huius ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum,⁵ in quo est sepultus; statuae in foro Magnesiae. De cuius morte multimodis apud plerosque scriptum est; sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus: qui illum ait⁶ Magnesiae morbo mortuum; neque negat, fuisse famam, venenum sua sponte sumpsisse, quum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret.⁷ Idem, ossa eius clam in Attica⁸

(4) *Quae ei panem praeberet.* Sic Thucydid. I, 438; Diod. Sic. XI, 57; Plutarchus ibid. qui ex Neanthe et Phania addit, Percotam et Palaescopsis in stragula et vestitum: quos sequitur Athenaeus l. I. Hunc morem Persarum in donando commemorat et M. Tullius in Verr. III, 33: «Solere aiunt barbaros reges Persarum ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus civitates attribuere hoc modo: haec civitas mulieri redimiculum praebeat; haec in collum, haec in crines». LAMBLIN. De hoc Persarum more vide interpr. ad Thucyd. I, cap. 438, aliosque complures. — *Quinquaginta ei talenta q. redibant.* Ita apud Thucyd. I, 438. De hoc reditu tacent Diodor. Sic. II, 57; et Plutarch. in Themist.

(5) *Oppidum.* Athenas, ut supra Miltiad. IV. Themistoclis sepulcrum viderat Pausanias, uti affirmat Att. I. init., quod erat iuxta Piraeum; nam

ossa eius Magnesiae sublata eo deportarunt propinqui. Vixit autem Pausanias sub Marco imp. — *In quo. Referti debet ad sepulcrum.* Tzs. — *Statuae in foro Magnesiae.* Athenis etiam quaedam positae. Pausanias I, 8. Themistoclis quoque posteros summo honore habuerunt Magnesii. Vide Plut. in fine vitae.

(6) *Ait.* Vide Thuc. I, 438, quem Cornel. ad verbum expressit.

(7) *Desperaret.* «Themistocles, quem virtus sua victorem, iniuria patriae imperatorem Persarum fecerat, ut se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinem hausit; et ante ipsam aram, quasi quaedam pietatis clara victima, concidit». Val. Max. V, 6, ext. 3. Venenum pro certo sumpsisse affirmat Suidas: Thucydides, Herodotus, aliique complures de taurino sanguine nihil prodiderunt.

(8) *Ossa eius clam in Attica.* Pau-

ab amicis esse sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod prodicionis esset damnatus, memoriae prodidit.

sanias l. c., alique publico decreto factum fuisse prodiderunt, iussu oraculi, quod non prius fore pestilentiae finem responderat, quam Themistoclis ossibus Magnesia in patriam

reductis. — *Legibus non concederetur.* Ea de re vide Xenoph. l. I de rebus Graeciae, c. ultimo, et Plutarchum in Phocione, de quo infra.

III.

ARISTIDES

ARGUMENTVM

CAP. I; Aemulus Themistoclis, exilio propter virtutem multatur Aristides.—
II; Ante tempus revocatur; praetor contra Mardonium factus, maris
imperium Atheniensibus conciliat.—III; Aerario praest; pauper moritur.

Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis ¹
fere fuit Themistocli: itaque cum eo de principatu
contendit; ² namque obtreclarunt inter se. ³ In his
autem cognitum est, quanto antistaret ⁴ eloquentia
innocentiae: quanquam enim adeo excellebat Aristi-
des abstinentia, ⁵ ut unus post hominum memoriam,

(1) *Aequalis*. Scil. aetate G. Σύγ-
χρονος, ὁμηλιξ, quum tutoribus non
solum, sed et magistro eodem, ut
narrat Aelianus XIII, 44, usi fue-
rint, et simul educati.

(2) *De principatu contendit*. De
loco principe in civitate; uter alteri
in administranda republica cederet
aut praeferretur, hi summi viri de-
certarunt.

(3) *Obtreclarunt inter se*. Inter se
dissenserunt, ob invidiam mutuam,
qua alter alterum deprimere nititur.
Incitabant praeterea diversi mores;

Aristides enim placidum; ferventem
contra et ambitiosum animum gere-
bat Themistocles. Sed Xerxe in Grae-
ciam irrumpente, hanc simultatem
omnino, patriae studiosi, deposuerunt.
Vid. Plut. in Themist. et Aristid.

(4) *Antistaret, vel antestaret*. Ra-
rum admodum verbum, quo tamen
usus Cic. de Inv. II, 2; sig vero com-
positum in oratione vix reperias.

(5) *Abstinentia*. Integritate; et im-
primis invicto adversus pecuniam
animo.

quod quidem nos audierimus, cognomine Iustus sit appellatus; ⁶ tamen, a Themistocle ⁷ collabefactus testula illa, exsilio decem annorum multatus est. Qui quidem quum intelligeret, reprimi concitatam ⁸ multitudinem non posse, cedensque animadverteret quendam scribentem, ut patria pelleretur; quaesisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena dignus duceretur? Cui ille respondit, se ignorare ⁹ Aristidem; sed sibi non placere, quod tam cupide elaborasset, ut praeter caeteros Iustus appellaretur. Hic decem annorum legitimam ¹⁰ poenam non pertulit: nam postquam Xerxes in Grae-

(6) *Iustus sit appellatus.* Vid. Ciceronem pro Sextio c. 67, et Tusc. V, 36: « Aristid. nonne ob eam causam expulsus est patria, quod praeter modum iustus esset? Adde Plut. in eius vita; Herod. VIII, 79; Diod. XI, 47; Aeschin. adversus Ctesiph. Val. Max. V, 3, ext. 3; « Aristides etiam, quo totius Graeciae iustitia censetur, continentiae quoque eximium specimen, patria excedere iustus est. » « Felices, addit, Athenas, quae post illius exilium invenire aliquem aut virum bonum, aut amantem sui civem potuerunt! cum quo tunc ipsa sanctitas migravit. »

(7) *A Themistocle, etc.*; qui in vulgus sparserat, Aristidem, sublatis iudiciis, quod omnia iudicaret et disceptaret, dominatum in cives voluntarium clam sibi parasse. Plut. *Collabefactus*. Imminutus ac debilitatus. — *Testula illa.* Lege scil. ostracismi, ut paulo supra in Themistocle VIII.

(8) *Concitatam.* Themistoclis cri-

minationibus. Abiit precatus deos, ne se ipsum unquam patria desideraret: Camillus contra precatus ab diis immortalibus, si innoxio sibi ea iniuria fieret, primo quoque tempore desiderium sui civitati ingratae faceret. T. Liv. V, 32. — *Cedens se necessitati.* — *Scribentem.* In testula quivis nomen eius, quem exulare vellet, inscribebat. Plutarchus in *Arist. vita* et in *epophthegm.*, Suidasque, rusticum fuisse aiunt; ac testulam Aristidi, ut uni de plebe, tradidisse, et rogasse ut Aristidis nomen inscriberet; idque hunc fecisse.

(9) *Ignorare.* Ad homines quoque refertur. At de Aristidis nomine quod omnes sane noscebant cives, minus bene: rectius de facie intelligitur. Vim verbi expressit Curtius III, 34, de Sysigambi: *Ignoracionem nunquam antea visi regis excusans.*

(10) *Legitimam.* Lege ostracismi definitam.

ciam ⁴¹ descendit, sexto ⁴² fere anno, quam erat expulsus, populiscito in patriam restitutus est. Interfuit ⁴³ autem pugnae navali apud Salamina, quae facta est prius, quam poena liberaretur.

II. Idem praetor ¹ fuit Atheniensium apud Plataeas in praelio, quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus interfectus est. Neque aliud est ullum ² huius in re militari illustre factum, quam huius imperii memoria; iustitiae vero et aequitatis ³ et innocentiae, multa. In primis, quod eius aequitate fa-

(41) *Postquam Xerxes in Graeciam descendit.* Vsu graeco, de expeditione ex Asia, oriente, in Europam, occidentem, facta. Hinc intelligitur ὁ ἄνω βασιλεύς; et Xenophontis ἀνάβασις Κύρου. Tss. Regem ad Aristidem exulem misisse legatos, et tria Daricorum millia obtulisse scribit Suidas, apud quem vide quae responderit.

(42) *Sexto.* Imo tertio, iuxta Plut. — *Restitutus est.* Metuente populo, ne Aristides, quod Plutarchus observat, in Xerxis partes transiret: ita maximum hunc virum modulo suo metiebantur. *Restitutus* autem verbum in hac re solenne, et ex Cicero natum, pro *revocatus*, de exule rebus omnino suis reddito. Id Themistoclis opera factum tradit quoque Plut. Aristidem vero exulem Lacedaemona fugisse, unus Ov. de Ponto I, 4, 74; caeteri Aegina commoratum fuisse narrant.

(43) *Interfuit.* Inter quam, assumptis multis gravioris armaturae militibus, genere Atheniensibus, Persas, qui Psyttaliam insulam, ut adnantes suos e naufragio servarent, hostes necarent, occupaverant, omnes exce-

ptis quibusdam illustribus interemit: ut referunt Herodotus VIII, 95; Plut. IX. Bostus.

(1) *Praetor.* Ἀριστιδῆς μὲν ἐν Μαραθῶνι, καὶ πάλιν ἐν Πλαταιαῖς δέκατος ἦν στρατηγός. Plut. in Catoe maiore, additque in Aristide: Μέγιστον μὲν εἶχεν ἀξίωμα Μιλτιάδης, δόξῃ δὲ καὶ δυνάμει δεύτερος ἦν Ἀριστιδῆς. Haec omisit et Nepos. — *Quo Mardonius.* Vide infra in Pausania I. Hunc post cladem Salaminiam in Graecia reliquerat Xerxes. Plut. in Arist.

(2) *Neque aliud est ullum.* Fuit tamen praetor cum ceteris, bello Marathonio, atque in eo strenue se gessit. Vide supra. Sed quia consilio et auspiciis Miltiadis, in quem totum exercitus imperium transtulerat, pugnatum est, non huic, sed Miltiadi victoriae laus tributa fuit.

(3) *Iustitiae vero et aequitatis.* Exempla commemorat Plutarch. Aristid., et Tullius de Officiis III, 44 et 23. Ad illum quoque Athenienses traduxerunt versus Aeschyli de Amphirao, Sept. ad Th. 598:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἀριστοῦ, ἀλλ' εἶναι θελήσει.

ctum est, quum in communi classe ⁴ esset Graeciae simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi a Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses: ⁵ namque, ante id tempus, et mari et terra duces erant Lacedaemonii; tum autem et intemperantia ⁶ Pausaniae, et iustitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Graeciae ad Atheniensium societatem se applicarent, et adversus barbaros hos duces deligerent sibi, quo facilius repellerent, si forte bellum renovare ⁷ conarentur.

III. Ad classes aedificandas, exercitusque comparandos, quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est qui constitueret. ¹ Eius arbitrio quadringena et sexagena talenta ² quotannis Delum sunt collata. Id enim commune aerarium esse volue-

Quod de Catone Sallust. *Cat.* LIV: «Esse, quam videri bonus malebat.» — *Innocentiae* avaritiae opponitur, ut in sequentibus patet.

(4) *Quum in communi classe*, etc. Ab Atheniensibus dux ad bellum, collega Cimone, missus. Plutarch.

(5) *Vt summa imperii maritimi a Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses.* Id iam antea, incensa Lacedaemoniorum classe, quae tota ad Gytheum subducta erat, Themistocles fuerat machinatus. Aristides autem, quum Themistoclem consilium utile quidem, minime vero iustum animo volvere, civibus suis speruisset, eum protinus incepto desistere iusserat populus. Ita, quod Themistocles per prodicionem fuerat molitus, id aequitate et iustitia suis paravit Aristides.

(6) *Intemperantia.* Impotentia, sae-

vitia, superbia: *καύρησι*. Vide Plut. — *Vt omnes fere civitates*, etc. Plutarchus, in Cimone VI, Chios, Samios, Lesbios, eorumque socios recenset. *Se applicarent* validius quam accederent, aut se converterent.

(7) *Bellum renovare.* De novo et integro inferre. Sall. *Iug.* LI, *renovare praelium*.

(1) *Quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est qui constitueret.* Elegantiori verborum compositione, pro *Aristides delectus est, qui constitueret quantum* etc. Ab universa vero Graecia delectus est. Vide Plutarch. in Aristide.

(2) *Quadringena et sexagena talenta.* Talentum autem atticum nostri aeris summam efficit 5,740 fr. Vide *Letronne, Considérations sur les monnaies grecques et romaines.*

runt.³ Quae omnis pecunia postero tempore⁴ Athenas translata est. Hic qua fuerit abstinentia, nullum est certius indicium, quam quod, quum tantis rebus prae-fuisset, in tanta paupertate⁵ decessit, ut, qui efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut filiae eius publice⁶ alerentur, et de communi aerario dotibus datis collocarentur. Decessit⁷ autem fere post annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.

(3) *Id enim commune aerarium esse voluerunt.* Propter templi sanctitatem. Sic Romani pecuniam publicam in templo Saturni et Pacis solebant deponere. Vide Servium ad Virgil. Georg. II, 502.

(4) *Quae omnis pecunia postero tempore.* Quum tertium Messenii bellum repararent, Lacedaemonii in auxilium etiam Athenienses adhibuere; quorum quam fidem suspectam haberent, supervacaneos simulantes, a bello eisdem dimiserunt. Hanc rem Athenienses graviter ferentes, pecuniam, quae erat in stipendium Persici belli ab universa Graecia collata, a Delo Athenas transferunt, ne, deficientibus a fide societatis Lacedaemoniis, praedae ac rapinae esset. Justin. III, 6.

(5) *In tanta paupertate.* Vid. Plut.; Frontin. IV, 3, 5, ubi similia exempla habet. In dubium vocavit Aristidis paupertatem Demetrius Phalereus, cui respondet Plut. — *Efferretur.* Scilicet ex domo ad rogam. Verbum in hac re solemne. Gr. ἐκέρπειν, ἐκκομίζειν.

(6) *Publice.* Sumptu publico, scilicet a Prytaneo, ubi bene de re. meritis eorumque posteris victus communis dabatur. Vide Plut. in vita XXVII, et Meursium, Attic. I, 8. — *Collocarentur.* Nuptum darentur. Cicero lib. II de Officiis: « Quum consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocaret. » Idem, de Inventione: « P. Scipio Cornelian T. Graccho collocavit. » Unde collocatio, et apud nos établissement, eodem sensu; de re ipsa vide Plut.

(7) *Decessit.* De mortis genere, quod sciam, apud auctores nihil extat, nisi quod, restitutus in pristinum statum, quaestum functus honeste decesserit. Quamobrem non satis possum mirari, quod de eius morte a Seneca, Cons. ad Helviam, cap. 43, scriptum est: *Doceretur Athenis ad supplicium Aristides*, etc. Sed quia id plerique omnes Phocioni adscribunt, μνημονικὸν ἀμάρτημα in Senec. esse arbitror. Longol.

IV.

PAVSANIAS

ARGVMENTVM

CAP. I; Pausanias, Mardonii victor, fit insolens. — II; Byzantium expugnat, Xerxi favet, Graecias futurus proditor. — III; Peregre absentis mores et carcer. Helotes sollicitat. — IV; Litterarum commercium cum hoste; perturbatus se ipse indicat. — V; In aede Minervae obstruitur, et mox interit.

Pausanias, ¹ Lacedaemonius, magnus homo, sed varius in omni genere vitae fuit: nam, ut virtutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. ² Huius illustrissimum est ³

(1) *Pausanias*. Cleombroti filius, paterque alterius Cleombroti, Lacedaemoniorum ducis, qui, temere cum Epaminonda pugnans, vulnere occubuit. Vide Suidam, Thucyd. Plut. Hegesilaum Pausaniae patrem immérito facit Chrysermus, in Stob. serm. 38. — *Magnus homo*. Ita nonnunquam loquuntur Latini pro *magnus vir*. « Quae res minus verendos *magnos homines* ipsa satietate facit. » Liv. XXXV, 40. — *Varius*. Commutabilis et multiplex, non aequabili vitae morumque temperamento. *Antonius varius ingenio*, Flor. IV, 3; *Animus audax, subdolos, varius*, Sall. Cat. V.

(2) *Obrutus*. Obscuratus, nempe obscurantur obruta. Stat. Ach. I, 293:

Quantum virides Venus addita nym-
Obruit. (phas

(3) *Illustrissimum est praelium*, etc. Quod praelium proluxe describunt Herodotus IX, 27, usque ad 70; Plutarchus in Aristide; Diodor. Sic. XI, 31. Breviter narrant fragment. Ctesiae apud Photium; Strabo IX; Pausanias, Lacon. et Boeoticis; Iust. II, 14, etc. Contigit autem anno secundo Olymp. LXXV, archonte Xanthippo sive Xanthippide, die tertio Boedromionis, hoc est 25 septembris. Vide Plut. in Camillo et Aristide. Aelianus autem II, 25, hoc praelium mense Thargelionis, id est aprilis, commissum narrat.

praelium apud Plataeas. Namque ille duce Mardonius, ⁴ satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum et manu fortis et consilii plenus, cum ducentis millibus ⁵ peditum, quos viritim legerat, et viginti millibus equitum, haud ita magna manu Graecia fugatus est; eoque ipse dux cecidit praelio. Qua victoria elatus, plurima miscere coepit, ⁶

(4) *Mardonius*, etc. Gobriae filius. Vide Herodot. VI, 43; Pausan. IX, 1. — *Satrapes*. Persica vox: sic provinciarum dicebantur apud Persas *praefecti*, *σατράπαι*. Sic et apud Indos *Μαυάτραι*. — *Regis gener*. Artaxastram, Darii filiam, Xerxis sororem, duxerat. Herod. VI, 43. Si igitur regis ad Darium referas, *generum* proprie et vere dixit; sin ad Xerxem, quod non absurdum, latius intellexit, uti in Graecis γαμβρός, κνδιστής, quo nomine et ἀνψιός Xerxis vocatur a Diodoro XI, 1. Nempe *gener* a Latinis passim etiam is dicitur, qui sororis maritus. Tzs. — *In primis omnium Persarum et manu fortis*. h. c. Inter omnes Persas praecipue fortis. Ita in Themist. IX: « Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graecorum in domum tuam intuli. » — *Et consilii plenus*. In eo tamen plus audaciae, quam prudentiae fuisse, testatur Herod. in Calliope.

(5) *Cum ducentis millibus*. Herod. IX, 31, et Plutarchus, Aristide, CCC Persarum millia numerant; quibus Herodotus L millia auxiliariorum Graecorum addit. Diodor. Sicul. XI, ait exercitum Mardonii universum, sociis adnumeratis, constitisse quasi D. millibus. Ctesias XII tantummodo myriadas cum Mardonio adversus

Plataeenses missas scribit. Bos. — *Quos viritim legerat*. De more Romanorum, quo vir virum legebat, plura Victorius Varr. lectt. XVI, 19, et alii indicabunt. Hic tantum de militum praestantissimorum delectu agitur. — *Haud ita magna manu*. Centum millibus hominum, Diodor. l. c., Iustinus II, 14. CX millia refert Herodotus. Multo pauciores Ctesias habet: ait enim, « Mardonio occurrisse Pausaniam CCC spartanos et M. accolae, ex aliisque urbibus sex millia secum ducentem. » Bos. — *Eo ipse dux cecidit proelio*. Lapide ictus ab Arimnesto quodam Spartano, ut ait Plut. in Arist. Ctesias tamen, Mardonium vulneratum aufugisse, et postea de mum, quum ad Apollinis aedem diripiendam missus esset, grandine oppressum periisse narrat. Iustinus quoque, II, 14: « Victus Mardonius, veluti ex naufragio, cum paucis profugit. »

(6) *Elatus, plurima miscere coepit*. In superbiam concitatus, multa turbare aggressus est. *Miscere* autem verbum de seditionibus apte usurpatum. Cicero in Cat. IV, 3: « Ego magnum in republica furorem, et nova quaedam misceri, et concitari mala iam pridem videbam. » « Fortuna

et maiora concupiscere. Sed primum in eo est reprehensus, quod ex praeda tripodem⁷ aureum Delphis posuisset, epigrammate scripto, in quo erat haec sententia: SVO DVCTV BARBAROS APVD PLATARAS ESSE DELETOS, RIVSQVE VICTORIAE ERGO APOLLINI DONVM DEDISSE. Hos versus Lacedaemonii exculpserunt,⁸ neque aliud scripserunt, quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persae erant victi.

II. Post id praelium¹ eundem Pausaniam cum classe communi Cyprum atque Hellespontum miserunt, ut ex his regionibus barbarorum praesidia depelleret. Pari felicitate in ea re usus, elatius se gerere coepit, maioresque appetere res. Nam quum Byzantio expugnato, cepisset complures Persarum nobiles, atque in his nonnullos regis propinquos; hos clam Xerxi remisit, simulans ex vinculis publicis effugisse;

saevire ac misere omnia coepit, » Sall. Catilin. X, et passim.

(7) *Tripodem aureum Delphis posuisset.* Mos victoribus erat, ut ex hostium praeda tripodem Apollini plerumque consecrarent, idque praesertim inter Graecos vigeat. Thucyd. I, 8. — *Posuisset. Pro dicasset.* Gr. ἀναθήμη, hincque ἀναθήματα. Tripodes autem erant mensae, quibus superpositae Phoebades vaticinabantur. Alii sedilia quaedam perforata malunt, sic dicta, quod tribus pedibus niterentur. — *Epigrammate scripto.* Quod scripserat Simonides his verbis (Thuc. I, 132; Pausan. III, 8):

Ἑλλήνων ἀρχηγός, ἐπὶ στρατὸν ὄλασε
Μήδων,
• Πausanias Φοῖβῳ μνήμ' ἀπέθηκε τόδε.

COR. NRP.

(8) *Exculpserunt.* Insculptos deleverunt. Thucyd. c. I. ἐξέκλεψαν, i. e. ἐξορύσαντες ἀπέλειψαν, ut interpretatur scholiastes. Aliud epigramma, graeco Pausaniae epigrammati forte substitutum, profert Diodorus Sic. XI, 33. Adde Wesselingii notam.

(1) *Post id praelium.* Non statim, sed paulo post, ut ex auctorum narrationibus constat, duobus tribusve annis interiectis. Anno quarto Olympiadis LXXV, si sequimur Diodorum l. c. Meminere praeterea huius expeditionis Thucydides, Plutarchus in Aristide, Iustinus II, 45. — *Cum classe communi.* Quae constabat L triremibus e Peloponneso ductis et XXX Atticis, quibus Aristides praerant. Vid. Diod. et Thucyd., quem hic potissimum ducem sequi-

G

et cum his Gongylum Eretriensem,² qui litteras regi redderet, in quibus haec fuisse scripta Thucydides memoriae prodidit: « Pausanias, dux Spartae, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit; seque tecum affinitate coniungi cupit. Quare, si tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id si feceris, et Spartam, et ceteram Graeciam sub tuam potestatem, se adiuvante, redactorum pollicetur. His de rebus si quid geri volueris, certum³ hominem ad eum mittas face, cum quo colloquatur. » Rex, tot hominum salute tam sibi necessariorum⁴ magnopere gavisus, confestim cum epistola Artabazuta ad Pausaniam mittit: in qua eum collaudat, ac petit, nec cui rei parcat ad ea perficienda, quae pollicetur: si fecerit, nullius rei a se repulsam laturum. Huius Pausanias voluntate cognita, alacrior ad rem gerendam factus, in suspicionem cecidit⁵ Lacedaemoniorum. In quo facto domum revocatus, accusatus

tur noster. — *Barbarorum.* Persarum adhaeret, de more.

(2) *Eretriensem.* Civem ex Eretria, Euboeae civitate; cui Byzantii captivorumque curam mandaverat.

(3) *Certum.* Cui fides haberi possit, *Ἀσφα πτόρος.* Thucyd. l. c. — *Face.* Pro sic. Archalmo comicis frequentato, quem hic libri MS. tulerunt. Ovidius pariter, de Ponto II, 2, ad Messalinum:

Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruatur.

(4) *Tam sibi necessariorum.* Tam et amicitia et consanguinitate coniunctorum. Ita apud Sall. Iugurth. LXXV: « Impellit ut Romam ad suos neces-

sarios aspere in Metellum de bello scribant. » Ibid. CIII: « Tum Bocchus ex omni copia *necessariorum* quinque delegit, quorum et fides cognita et ingenia validissima erant. » — *Artabazum.* Pharnacis filium, summumque Xersis praefectum. De quo Herodot. IX; Thucyd. I. Hunc Diodorus, XI, *στρατηγόν* vocat.

(5) *In suspicionem cecidit.* Accusatum esse a Peloponnesiis, scribit Diodor.; sed de multa nec ipse, nec Thucyd. quidquam tradit. Thucyd. tantum ait, cum privatis quibusdam criminibus condemnatum, a maximis absolutum. Bos. Haec, et quae subsequuntur, reiicienda, si Thucyd. I, 130 seq., consulere et audire velis.

capitis, absolvitur; multatur tamen pecunia. Quam ob causam ad classem remissus non ⁶ est.

III. At ille, post non multo, sua sponte ¹ ad exercitum rediit, et ibi non callida, sed dementi ratione, cogitata patefecit. Non enim mores patrios ² solum, sed etiam cultum vestitumque mutavit. Apparatu regio utebatur, veste Medica; ³ satellites Medi et Aegyptii sequebantur; epulabatur more Persarum luxuriosius, quam, qui aderant, perpeti possent: aditum potentibus conveniendi non dabat; superbe respondebat, et crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat: Colonas, qui locus in agro Troadis est, se contulerat; ibi consilia, quum patrias, tum sibi inimica, capiebat. Id postquam Lacedaemonii resolve-

(6) *Remissus non est.* Imperio suo excidit, ne vindictae cupiditate, traductis in suas partes copiis imperio eius assuetis, aliquid moliretur.

(1) *Sua sponte* Privato consilio, arrogata sibi veteris militiae praefectura.

(2) *Non enim mores patrios, etc.* Vide Pseudo-Themistocli. epist. II, et XIV, in quibus Pausaniae hoc ipsum exprobratur. *Cultum latius* patet quam vestitum, ut sq. probant.

(3) *Veste Medica.* Pro Persica, sicuti Medi pro Persis ponuntur, quia iam unius imperio parebant. Athen. XII, 9: Περσικὰς, παραθήμενος τὸν πατριὸν τρόπον, τὴν Περσικὴν ἐνεδύσατο στολήν. Medice veste, qui Persarum gratiam captaret, uti voleit Pausanias, obiecto simul amictu patrio, veluti obsolescentis, quam qui fastigio, quod affectabat, convenire videretur. — *Satellites Medi et Aegyptii, etc.* Quales Persarum reges ha-

bent, qui *Doryphori et Melaphari* dicuntur, quod aures male hastis praefixas ferunt, vel a colore vestis melina. — *Sequebantur.* Thucydid. I, 130, addit, δὲ τῆς Θερμίδος νεπαύμενος. — *Epulabatur more Persarum.* Veteres Persas victu rigido et porcos usos fuisse constat e Xenophonte Cyrop. VIII. Haec autem temperantia, statim ut Medi Persarum imperio additi sunt, coepit hebescere; moxque omnino luxui victorum victores indulserunt. Quantopere autem gulae paruerint Persae, inde patet, quod peregrini, in eorum luxum prolapso, vitam cum morte mutarent, ut de Tacho, Aegyptiorum rege, narrat Aelianus V. II. lib. V. cap. 1. Quae mirari non debemus, si quidam Pausaniae comites haec lumuriam tam impatienter ferant. Satis nota est Horatii, I, 88:

Persicos adi, par, apparatus.

runt, legatos ⁴ ad eum cum scytala miserunt: in qua more illorum erat scriptum, nisi domum reverteretur, se capitis eum damnaturos. Hoc nuntio commotus, sperans, se etiam tum pecunia et potentia ⁵ instans periculum posse depellere, domum rediit. Huc ut venit, ab ephoris in vincula publica coniectus est. Licet enim legibus eorum cuiusvis ephoro hoc facere regi. ⁶ Hinc tamen se expedit: ⁷ neque eo magis ca-

Persae enim odores unguentaque profusae solebant adhibere: contra Lacedaemoniorum victus parcus admodum et tenuis. — *Superbe respondebat.* De arrogantia ista et crudelitate Pausaniae vid. Thucyd. I, 430; Plutarchum in Aristide et Cimone; Didor. Sic. XI, 44; et Aristidem rhetorem, Orat. de laudibus M. Aurelii:

(4) *Legatos.* Thucydides, *κῆρυκα*, id est, nuntium. *Λαμπ.* — *Scytala.* Litterae clandestinae, quibus ad imperatores suos Lacedaemonii utebantur. Scytalae formam Anlus Gellius, Noct. Attic. lib. XVII, cap. 9, ita describit: « Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento eiusdemque longitudinis, derasi atque ornati consimiliter: unus imperatori in bellum proficiscenti dabatur; alterum domi magistratus cum iure atque cum signo habebant. Quando usus venerat litterarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicae tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotundo et simplici; ita ut orae adiunctae undique et cohaerentes lori, quod plicabatur, coirent. Litteras deinde in eo loro per transversas iuncturarum oras, versibus a summo ad imum proficiscentibus, inscribebant.

Id lorum, litteris ita perscriptis, revolutum ex surculo imperatori commenti illius conscio mittebant: resolutio autem lori litteras truncas atque mutilas reddebat, membraque earum et apices in partes diversissimas spargebat. Propterea, si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo scripto quibat: sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat; surculo compari, quem habebat, capto, ad finem, perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita litterae per ambitum eundem surculi coalescentes rursus coibant, integramque et incorruptam epistolam et facilem legi praestabant. Hoc genus epistolae Lacedaemonii *στυτάλην* appellant. »

(5) *Pecunia et potentia.* *Pecunia*, qua corrumpere; *potentia*, qua iudices accusatoresve deterreret.

(6) *Regi.* Qua dignitate pollebat Pausanias, non ipse quidem rex, sed Plistarchi, Leonidae, qui ad Thermopylas occubuerat, filii, ac patruelis sui tutor. Vide Thucyd. I, 432. *Bozrus.* De Ephoris supra diximus in Themistocl. VII.

(7) *Se expedit.* Apte de vinculis. Ita loquitur Cicero, in Verrem IV,

rebat suspicione; nam opinio manebat, eum cum rege habere societatem. Est genus quoddam hominum, quod Helotes⁸ vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedaemoniorum colit, servorumque munere fungitur. Hos quoque sollicitare⁹ spe libertatis existimabatur. Sed, quod harum rerum nullum erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant de tali tamque claro viro suspicionibus oportere iudicari,¹⁰ sed expectandum, dum se ipsa res aperiret.

IV. Interim Argilius quidam adolescentulus,¹ quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, quum

42, et saepius. — *Rege*. Scilicet Persearum.

(8) *Helotes*. Servi publici erant apud Lacedaemonios, agris arandis et colendis praepositi, quorum tamen tantum lus erat, ut civitatem Spartanam assequi possent. Urbem Laconicam, quae dicitur *Helos*, incolebant. De quibus vide Thucydid. I, 6; Platonem VI de legibus; Aristot. Politic. II, 7. Horum fides admodum lubrica, impulsuque ad mutationem facilis.

COVATIS.
(9) *Sollicitare*. Verbum in motibus, seditionibusque haud insolens. « Catilina credebat posse servitium urbana *sollicitare*. » Sall. Cat. XXIV. Idem, ibid. XXVIII: « Interea Manlius in Etruria plebem *sollicitare*. » Et: « Legatis Allobrogum, qui tum forte aderant, in arma *sollicitatis*. » Florus IV, 4. Bell. Cat. — *Spe libertatis*. Et civitatis, quam illis pollicebatur, si una exurgerent, et in omni negotio conficiendo adjuvarent. Thucydides loco citato.

(10) *Suspicionibus oportere iudicari*. Nunquam enim propra de homine

Spartano, nisi certissimis indicis adducti, acerbius aliquid statuebant. Vide Plutarchum in Agesilao.

(1) *Argilius quidam adolescentulus*. Thucydid. I, 432, ἀνὴρ Ἀργιῶος: ubi, notante schollaste, alii nomen proprium; alii, quibus ipse accedit, gentile ab urbe Thraciae vel Macedoniae, *Argilus*, censuerunt. Eadem hic inter doctos interpretes fervet disceptatio. Neutra opinio linguae usu destituitur, quum et ἀνὴρ Graeci nominibus propriis passim praeponent. Quidquid est, equidem puto Nep. de proprio hominis nomine intellexisse. Tz. — *Venereo*. Παιδικά ποτὶ τὸν αὐτοῦ, Thuc. I, 432. De amore minus honesto, vid. Praefat. not. — *Vincula epistolae laxavit*. Veteres enim vinculis aliquando epistolas colligabant. Minus recte plurimae editt. habent *laceravit*. — *Signoque detracto*. *Signo*, id est sigillo, epistolae cuilibet impresso. — *Pertulisset*, uti *reddidisset*, verba in hac re usitata sunt. Tum plus quam perfecti usus notandus, ubi nos imperfecto uti solemus, minus sic quidem accurate. Tz.

epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset, aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum rediisset, qui super tali causa eodem missi erant; vinoula epistolae laxavit, signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse porcundum. Erant in eadem epistola, quae ad ea pertinebant, quae inter regem Pausaniamque convenerant. Has ille litteras ephoris tradidit. Non est praetereunda gravitas ² Lacedaemoniorum hoc loco: nam ne huius quidem indicio impulsus sunt, ut Pausaniam comprehenderent; neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. Itaque huic iudici, quid fieri vellent, praeceperunt. Fanum Neptuni ³ est Taenari, quod violari nefas putant Graeci. Eo ille index coh-fugit: in ara ⁴ consedit. Hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ⁵ ex quo posset audiri, si quis quid loque-

(2) *Gravitas*. Quid sit gravitas explicat Petit. IV, miscell. observ. c. 3, et nostrum Neptolis locum laudat: « *Gravitas*, loquit, habitus est mentis, quae quis neque facile opulenti cuiusdam assentitur, neque item ab ea, quam semel veram iudicavit, facile se, nisi fortiore rationi et manifestis rebus, deduci patitur. » — *Nam ne huius quidem indicio*. Aliam rationem offert Diod. Sic., nempe quia litteras operas tradiderat. LAMBIN. — *Quam se ipse indicasset*. Quam ipse proditorem se exhibuisset.

(3) *Fanum Neptuni*. Ανευλαίου. Ita vero dicebatur Neptunus, quod navigationem tutam ac secundam praestare posset, vel quod supplicibus cunctis hoc fanum asylo esset, τοῖς ἐπιτάξας ἀσφάλεια, ut de his locis sacris loquitur Pollux I, 1, 10. Huiusce

templi meminere Strab. IX; Mela III, 3; Plutarch. in Pompeio; Stephanus et alii. Vide Meursium in Miscellan. laconicis. — *Quod violari nefas*. Omnia quippe templa non olim asylo fuere. Vid. Strab. XIV.

(4) *In ara consedit*. Qui supplicantium mos erat. Graeci ἔκειν adhibent, quod imitati sunt Latini; unde apud Plaut. Rud. act. III, sc. 3: *Assidere in ara*; et in *aram abire sessum*, ibid. scen. 4. *Aram insidere* adhibet Tacit. Virgil. Aen. II, 574, de Helena:

Abdiderat sese, atque aris invisae sedebat.

(5) *Hanc iuxta locum fecerunt sub terra*. Διπλῆν σπήλιον circumdatam Argillo, in eaque ephoros occultatos refert Diodorus. Haud dissimili calli-

retur cum Argilio; huc ex ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit, Argillum confugisse in aram, perturbatus eo venit: quem quum supplicem Dei videret in ara sedentem, quaerit, causae quid sit tam repentino consilio: huic ille, quid ex litteris comperisset, aperit. Tanto magis Pausanias perturbatus orare coepit, « ne enuntiaret, ⁶ nec se, meritum de illo optime, proderet. Quod si eam veniam sibi dedisset, ⁷ tantisque implicitum rebus sublevasset, magno esse ei praemio futurum ».

V. His rebus ephori cognitiss, salius putaverunt, in urbe eum comprehendi. Quo quum essent profecti, et Pausanias, placato Argilio, ut putabat, Lacedaemonem reverteretur; in itinere, quum iam in eo esset, ut ¹ comprehenderetur, e vultu cuiusdam ephori, qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis ante gradibus, quam qui sequebantur, in aedem Minervae, quae Chalcioecos vocatur, ² confugit. Hinc ne exire posset, statim ephori

ditate apud Tacit. A. IV, 69: « Tectum inter et laquearia tres senatores haud minus turpi latebra, quam detestanda fraude sese obrudunt; foraminibus et rimis aurem admovent. »

(6) *Enuntiaret.* Apte de rebus arcanis.

(7) *Quod si eam veniam sibi dedisset.* Hoc sibi concessisset. Ita loquitur fere scriptor hic, Eumen. VI, et pluribus locis. At Cicero quoque ad Attic. V, ep. ult.; VI, 2; Caesar de Bell. Gall. VII, 15; Terent. Adelph. V, 8, 19; Plaut. Bacchid. III, 6, 3; Suet. in Tib. X.

(1) *Quum iam in eo esset ut,* etc. qua locutione imprimis delectatur

moster, Miltiad. VII, ac saepissime. — *E vultu cuiusdam ephori.* Duos hic ephoros commemorat Thucydides, quorum alter vultu, alter motu clandestino innuebat. — *Quam qui sequebantur comprehenderent,* aut similem aliam vocem supplendam existimabat Buchner. *Ibant, pergebant* mallet Bos. Frustra: nam sufficit praestatque vulgata lectio.

(2) *In aedem Minervae quae Chalcioecos vocatur.* In quam, velut ad asylum, qui confugerant, impunitate donabantur. *Chalcioecos* alii ad aedem, ut in Tit. Liv. XXXV, 36; alii ad Minervam fecerunt. Thucydides vero, quem potissimum Nepos sequi-

valvas eius aedis obstruxerunt, ³ tectumque sunt demoliti, quo facilius sub divo interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse, eamque iam magno natu, postquam de scelere filii comperit, ⁴ in primis, ad filium claudendum, lapidem ad introitum aedis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte ⁵ maculavit. Hic quum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit. ⁶ Cuius mortui corpus quum eodem ⁷ nonnulli dicerent inferri oportere, quo hi, qui ad supplicium essent dati, displicuit pluribus; et procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus. Inde posterius Dei Delphici res-

tur, ait τὸ ἱερὸν τῆς Χαλκιοίκου. Vnde ad Minervam referre malim. It̄ Diodorus c. 1.

(3) *Ephori valvas eius obstruxerunt.* Non ephoros, patrem v̄tro ipsum Pausaniam, eas obstruxisse narrat Plutarchus. Qua tamen in re errare videtur: id enim de matre eius, cui nomen vel Alcathea, vel, teste Polyae-no, Theano erat, traditum plures narrant. — *Sub divo.* Aperto coelo.

(4) *Postquam de scelere filii comperit.* Sic apud Sall. Iug. LXVIII: « Metell, postquam de rebus Vagae actis comperit. » Et de re ipsa confer patrem, qui filium, Catilinae conscium, iure paterno damnat necatque. Sall. Cat. XXXIX. — *In primis.* Hic proprie; nam exemplo illa praeivit Diodorus XI, 45. Tzs.

(5) *Turpi morte.* Fame periit Pausanias. Hoc autem supplicii genus ipsis Graecis, eorumque diis, ut siebant,

invisissimum. Vnde etiam noster recte Pausaniae mortem *turpem* vocavit.

(6) *Confestim animam efflavit.* Quum antea Simonidis illud, *πέμνησο ἄνθρωπος ὄν*, sprevisset, iam fame contabescens dixisse fertur: ὦ ξένοι Κεῖς! Et cetera, quae sequuntur ap. Aelianum IX, 41. Alia eius dicta referunt, praeter Herodotum, Pausanias et Thucydides. Xenoph. Histor. Graec. lib. III, Pausaniam damnatum narrat Tegeam profugisse, ibique morbo periisse; sed de alio Pausania, Plistonactis filio, haec fuga narratur.

(7) *Eodem.* Locus dictus *καῖδας*, s. *καῖδας*. Straboni, lib. VIII, c. 5, 7, *Καῖτρας*: maleficis destinatus. Tzs. — *Procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus.* Diodorus Siculus, XI, 45, defuncti cadaver propinquis ad sepulturam fuisse concessum refert.

ponso ⁸ erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam posuerat. *

(8) *Inde posterius Dei Delphici responso*, etc. Diodorus Apollinem refert, Lacedaemoniis iratum, quod supplicum a sylum violassent, respondisse, supplicem Deo restitui oportere; quod quum fieri non posse viderent, pro uno corpore vivo duas Pausaniae statuas posuisse. Ita etiam fere Thucydides; qui tamen, praeter duas statuas aeneas, corpus etiam Pausaniae huc delatum auctor est et conditum, mandato scilicet oraculi.

* Pausaniae res amplius memorant Plutarchus in Aristide et alibi; Thucydides, liv. I; Herodotus IX; Diodor. XI; Aelianus Varr. H. IV, 7; Polyaeus. VIII; Xen. Histor. Graec. II; Iustinus II, 45; V, 40; VI, 4; Valerius Maximus II, 6, 4; Suidas, etc. *Βομζαα*. Adde in primis apud nos *Rollin, Histoire Ancienne*, livre VI, chapitre 2; *Barthélemy, Voyage d'Anacharis*, etc.

CIMON

ARGUMENTVM

CAP. I; Vinculorum paternorum haeres ab uxore Cimon liberalatur. — II; Cimon dotes et res gestae. Persas eodem die navali et terrestri periculo vincit. — III; Ostracismo eiicitur. Revocatus pacem cum Lacedaemoniis conciliat. Citii moritur. — IV; eius encomium.

Cimon, Miltiadis filius, ¹ Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiae. Nam quum pater eius litem ² aestimatam populo solvere non potuisset, ob

(1) *Cimon, Miltiadis filius.* Eius, cuius mentio supra facta est. Tres enim Miltiades numerat Aelianus, Var. H. l. XII, c. 35: Μιλτιάδαι τρεῖς ὁ τὴν Σερρόνησον κτίσας, καὶ ὁ Κυβέλον, καὶ ὁ Κίμωνος. — *Duro admodum initio usus est adolescentiae.* Id est, iuventutis habuit exordium, multis malis calamitatibusque obnoxium. *Psus est* autem pro habuit more suo usurpavit, uti Graeci χρῆσθαι, tam de malis, fato quodam destinatis, quam de bonis quae nobis obveniunt, solent adhibere.

(2) *Litem.* Nimirum quinquaginta talents, ut supra in Miltiad. VII. Nostri aeris 285,537 fr. — *Eadem custodia tenebatur.* Nil de hac custodia Herodot. Plut. vel Demosth. Me-

minere tamen alii. Vid paulo inf. — *Neque legibus Atheniensium emitti poterat.* Vide Dem. Orat. adversus Androtionem, aliamque adversus Timocratem. Omnes ad unum, qui huiusce custodiae meminerunt, Cimonem pietate commotum narrant vincula sponte subiisse, ut iis corpus parentis ad sepulturam redimeret. Valerius Max.: « Imo ne corpus quidem eius (Miltiadis) sepulturae prius mandari passi sunt, quam filius eius Cimon eisdem vinculis se constringendum traderet. » V, 3, ext. 3; et loco altero: « Cimon, qui patri tuo sepulturam voluntariis vinculis emere non dubitasti. » Vide lib. V. c. 4, ext. 2. Justin. II, 45: « Patrem ob crimen peculatus in carcerem coniectum, ibi-

eamque causam in vinculis publicis decessisset; Cimon eadem custodia tenebatur, neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus esset, solvisset. Habebat autem in matrimonio sororem suam germanam, ³ nomine Elpinicem, non magis amore, quam patrio more ductus; nam Atheniensibus licet ⁴ eodem patre natas uxores ducere. Huius coniugii cupidus Callias quidam, ⁵ non

que defunctum, translatis in se vinculis ad sepulturam redemit. » Apud Seneca. Controv. 24, Cimon ipse: « Nequicquam Cimon habuit, quod dare pro patre, praeter se ipsum, posset. » Et mox *Miltiadis pretium* se et *victorium* vocat. Ac rursus: « Redemi, inquit, corpus tuum, Miltiades, ne faneri quidem interfuturus, in quod me ipsum impenderem. » Et paulo post: « Non erat mihi poena, in carcere esse; mea voluntate eo perveneram. » Quintil. quoque, Declam. 302: « Cimoni illi, qui patris corpus vicario corpore redemit. » Adde Diodorum Siculum, in Excerptis Peiresc. Estatque et apud Libanium, tomo I, Declamatio eius pro patre in carcerem ire volentis. Hac de re Fischum: « Haec miror, inquit, non adnotasse viros doctos, nec sollicitos fuisse, an et qua ratione cum iis, quae noscitur tradi, conciliari possint. An dicemus, hos omnes legem illam Atheniensem, moremque, quo patrum vinculorum haereditas ad liberos transiret, ignorasse? an potius, qui hoc casu aerarii fierent, non ut ceteros, qui sua culpa stabant, vinculis constrictos, nisi corpus defuncti parentis ad sepulturam hoc pacto

redimere vellent? Mihi, ut ingenue fatear, non liquet. »

(3) *Habebat autem in matrimonio sororem suam germanam.* Eodem patre, sed diversa matre natam, *ἐπινηπιον*, de quo confer ad Praefat. — *Nomine Elpinicem.* Duxit quoque Cimon Clitoriam iuxta Stasimbrotum; iuxta Diodorum Pariegeten Isodiam, Euryptolemo, Megacis filio, natam. Vide Plutarchum in Cimone. Impedicam autem Elpinicem fuisse quidam narrant. — *Non magis amore, quam patrio more ductus.* Lex autem erat Athenis, ut proximi virgines orbas et indotatas ducerent. Vide Pettit. *Leges Atticas* VI. Ceterum alii, apud Plut. in Cimone, Cimonem ferunt Elpinicem duxisse sororem germanam, quia propter inopiam sponsum genere suo dignum non inveniret.

(4) *Nam Atheniensibus licet,* etc. De quo testantur scholiastes Aristophanis ad *Nubulas*, Seneca in *Apocolocyntosi*, et alii. Sic Mnesiptolemam, filiam Themistoclis, ex secundis nuptiis genitam, Archepoliti frater, non ex eadem matre, (ὁ ἀδελφός, οὗκ ὡς ἀγομήτριος) duxit, ut refert Plutarch. in Themistocle.

(5) *Callias quidem.* Quam plures huiusce nominis viri nobiles exstite-

tam generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. Is quum talem conditionem aspernaretur, ⁶ Elpinice negavit se passuram, Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire, quoniam prohibere posset; seque Calliae nupturam, si ea, quae polliceretur, praestitisset.

II. Tali modo custodiâ liberatus Cimon, celeriter ad principatum pervenit. ⁴ Habebat enim satis eloquentiae, ² summam liberalitatem, magnam prudentiam

rint, hunc ut ab aliis discernat, addit Nepos, *Callias quidam, non tam generosus quam pecuniosus*. Hoc est, sibi origine ignotus; nam *quidam* a Latinis de ignoto dicitur. — *Qui magnas pecunias ex metallis fecerat*. Scilicet argentifodinis Laurei, Atticae regionis, de quibus supra in Themist. II. Harum fortasse argentifodinarum proventus redemptor erat Callias; vel potius privatim aliquot in Lauro metallo ipse possidebat.

(6) *Is quum talem conditionem aspernaretur*. Nempe ea, quae proposuerat Callias. Facilem contra Cimone, hancque ad conditionem paratum asserit Plut. — *Progeniem*. De uno filio. Tzs.

(4) *Celeriter ad principatum pervenit*. Profectus a populo fastidio Themistoclis; et praesertim ab Aristide, ut haberet, quem Themistoclis ingenio et audaciae obiceret; post etiam a Lacedaemoniis, eiusdem Themistoclis odio. Vide Plut. Bosvs. — *celeriter*. Poterat tempus definite notare, quod negligenter omissum esse monet Schlegel. Tzs.

(2) *Habebat enim satis eloquentiae*. Etiam Plato, in Theage, Cimoni eloquentiam tribuit. Nam facit eum virum politicum, et cum Pericle comparat: idque agnoscit Aristides sophista in Cimone. Sed Plutarch., auctorem secutus Stesimbrotum, scribit eum omnis liberalis doctrinae expertam fuisse, et solertia dicendi atque urbanitate Attica caruisse. Λαμπρῶν. Satis vero, ex linguae usu, mediocrem innuit. — *Summam liberalitatem*. In qua Pisistratum praecipue est imitatus. Vide Theopompum apud Athenaeum XII, 8, et Plutarchum in Cimone, ubi refert, quae de hoc viro Gorgias, τὸν Κίμωνά τὰ χρήματα κτῆσθαι μὲν ὡς χρεῖστο, χρῆσθαι δὲ ὡς τιμῆστο. — *Magnam prudentiam*, etc. l. e. magnam scientiam. *Iuris civilis*. Atheniensis. Nam quoties non additur nomen, cuius sit civitatis, ius civitatis significatur, de qua sermo instituitur. — *Tum rei militaris*. Fuit enim summus imperator, quippe qui a Plutarcho cum Themistocle et Miltiade conferatur. Hunc ἀγαθὸν στρατηγὸν vocat Diodorus Sic. in Exc. Παι-

quum iuris civilis, tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitiis fuerat versatus. Itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate, ³ et apud exercitum plurimum valuit auctoritate. Primum, imperator, apud flumen Strymona ⁴ magnas copias Thracum fugavit: oppidum Amphipolim constituit, eoque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud Mycalen ⁵ Cypriorum et Phoenicum du-

rech. p. 254. — *A puero.* A pueritia. a Cimonis vero incunabula opinione stultitiae fuerunt referta: eiusdem stultitiae imperia salutaria Athenienses senserunt. Itaque coegit eos stuporis semetipsos damnare, qui cum stolidum crediderant. — Valer. Max. VI, 9, ext. 3.

(3) *Populum urbanum in s. t. p.* Id ostendunt quae narrat Plut. in vita.

(4) *Apud flumen Strymona.* Vide Thucyd. I, 98; Diodor. Sic. XI; Plutarchum in Cimone, ac Pausaniam in Arcadicis. — *Magnas copias Thracum, etc.* Qui tunc in Persarum exercitu militabant, quod rebus Persarum studerent. — *Oppidum Amphipolim constituit.* Vide Meursium, Fortunae Attic. c. VI.

(5) *Idem iterum apud Mycalen.* Supple imperator factus: hoc praelium describunt Diodorus Siculus XI, 64, et Plutarchus in Cimone; memorantque idem, lib. de gloria Atheniensium; Thucyd. I, 100; Plato in Menexeno; Polyenus I; Frontinus IV, 7; Mela I, 14; Eusebius Chronico I. Hi autem omnes ad Eurymedontem fluvium, sive prope Cyprum pugnatum scribunt, nemo ad Mycalen. Et certe, sive Mycalen, Cariae urbem, cuius Stephan. de Urbibus meminit;

sive montem aut promontorium, sub quo Persae eodem die quo ad Plataeas victi sunt; seu denique insulam in ora Ioniae Plinio H. N. V, 34, memoratam intelligas; fieri non potuit, ut classis Persica, quae, Diodoro et Plut. testibus, ad Eurymedontem stationem habuit, apud Mycalen devinceretur; multo minus, ut eodem die et prope Eurymedontem, et apud Mycalen pugnaretur. Nam ea loca longissime inter se distant. Illa autem verba, *apud Mycalen*, a sciolo quodam esse inserta suspicatur Bosius. Ingeniosius vero Tschuckii coniectura, *Mycalen* forte fuisse locum ignotum ad Cyprum, ubi naves, quae huic praelio non interfuerant, aggressus est et attrivit Cimon. Vid. Thucyd. et Plutarch. — *Cepit.* Totamne, an partem maximam? discrepant auctores, sicuti de huiusce classis navium numero. Vid. Thucyd., Plut., Diodorum et alios. — *Eodemque die.* Ita Thucydides, Plutarchus et Frontin. Diodorus quoque ait, *statim* (παράχαρμα) post navalem victoriam, Cimonem ad terrestres Persarum copias classem duxisse. — *Ex classe copias eduxit.* Strategemate usus, dum milites suos Persico habitu navibus captis imposuit, et sic inopinos securosque

centarum navium classem devictam cepit; eodemque die pari fortuna in terra usus est; namque hostium navibus captis, statim ex classe copias suas edexit, barbarorum uno concursu maximam vim prostravit. Qua victoria magna ⁶ praeda potitus, quum domum reverteretur, quod iam nonnullas insulas, propter acerbitatem imperii, defecerant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit. Scyram; quam eo tempore Dolopes incolebant, ⁷ quod contumacius se gesserant, vacuefecit, sessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios, ⁸ opp-

oppressit. Ita Diodorus XI, 60; Polyaeus I, 34, 1. Tss. Adde Frontin. et Pausaniam VIII, 52. Nihil de hoc strateg. Plut.

(6) *Magna praeda.* Nempe ut Diodorus ait, trirēmibus CCCCXL, virorum XX millibus, et pecunia immensa potitus. — *Bene animatas.* In obsequio manentes: quibus opponit *alienatas*

(7) *Scyram, quam eo tempore Dolopes incolebant.* Id est, Scyram insulam a Dolopibus qui, teste Plutarcho, piraticam artem exercebant, occupatam vacuefecit. *Contumacius autem se generant,* quippe qui Athenianum imperium detrectarent. — *Vacuefecit.* Verbum minus obvium, a Cicetone tamen, Catil. I, 7, usurpatum. Infra in Timoleonte, III: « Novis bello *vacuefactas* possessiones divisit. » *Vacuefecere autem,* quum possessores vel sub corona venduntur, vel in alias trahuntur sedes, poena est antiquis temporibus in rebelles ac victos constituta. Iustinus VIII, 5, de Philippo: « Reversus in regnum, ut pecora pastores nunc in hibernas,

nunc in aestivos cultus trahunt; sic ille populos et urbes, ut illi vel replenda vel derelinquenda quoque loca videbantur, ad libidinem suam transfert. » Apud Graecos hic ponitur *ἀνδραποδίζων, ἰκέλαίον, ἕφαιζον.* — *Sessores veteres.* Veteres incolae. *Sessores* autem vox memorabilis, sed tamen ex cognationis similitudine dicta, qua sedere, sedas, de domiciliis seu habitationibus usurpatur. Tss. Alii legg. *possessores.* Golo Dolopes inde eiectos narrat Plutarch. — *Agros civibus divisit.* Scilicet Atheniensibus. Vide Diod. XI, 60.

(8) *Thasios.* Qui ab Atheniensibus quoque defecerant. Vide Thucyd. et Plut. De Thasiis vero, Herodot. VI, c. 46, 47, 48, et VII, 118, 119; Diodor. Sic. XI, 70. — *Opulentia fretos.* Superbos atque elatos: *an* opes animum subduunt. Tacit. A. VI, 34, *Fretus bellis,* pro elatus. Divites autem erant Thasii, et marmore, et aurifodinis in continente. — *Fregit.* Verbum in notanda clade, viriumque debilitatione, elegantī metaphora fre-

lentia fretos, suo adventu fregit. His ex manublis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est ornata.⁹

III. Quibus rebus quum unus in civitate maxime floreret,¹ incidit in eandem invidiam, quam pater suus ceterique Atheniensium principes: nam testarum suffragiis, quod illi ostracismum vocant, decem annorum exilio multatus est. Cuius facti celerius Athenienses, quam² ipsum, poenituit. Nam quum ille forti animo invidiae ingratorum civium cessasset, bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent;³ confestim notae eius virtutis desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum, quam expulsus erat, in patriam revocatus est.⁴ Ille, quod hospitio Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans contendere Lacedaemonem, sua sponte⁵ est profectus, pacemque

quantitum. Coniuncta enim et solida efficiunt valent. Tsa.

(9) *Est ornata.* Vide Diodorum XI, 61. Hoc laudi non fuisse Cimoni censet Plato apud Plutarch. in Aristide.

(1) *Quum unus in civitate maxime floreret.* Cicero in Verrem: « His in sua patria multis virtutibus ac beneficiis floruit. » Id. pro Caelio, et saepius: « Metellus quum in republica floreret integerrima aetate, optimo habitu, maximis virtutibus, etc. » Et: « Ipsi innocui, florentes, sine metu aetatem agere. » Sall. Catil. XXXIX. — *Sens.* Pro eius, ut saepe fit, quum nulla inde existit ambiguitas. — *Ceterique Atheniensium principes.* Theocritus scil., Solon, Aristides, Themist. Phocion, aliique complures. — *Quod.* Id est, quam rem. *Ostracismum*, quem iam supra in Themistocle VIII, *astiarum suffragia*, et in Aristide I,

testulam interpretatus est. — *Exilio multatus est.* Socrate et impulso Pericle, qui Laconum rebus favore credebatur. Vide Plutarch. Alias alii causas obtendunt.

(2) *Quam ipsum.* Quam ipse doluit, interpretatur Lambinus. Non enim Cimone salt penes, ne non pelleretur: atqui non poenituit. Sed poenituit, pro dote aut tacet, saepissime.

(3) *Bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent.* Et ingentem cladem ad Tanegram illis intulissent. Vide Plut. — *Notae eius virtutis desiderium consecutum est.* Infra in Epamin. VII: « Desiderari coepta ut Epaminondae diligentia. »

(4) *Revocatus est.* Decreto Periclis, ut tradit Plutarchus, qui (in eius vita) cur Pericles ipse hoc decretum scripserit docet.

(5) *Contendere Lacedaemonem*, etc.

inter duas potentissimas civitates conciliavit. Post neque ita multo, Cyprum cum ducentis navibus imperator ⁶ missus, quum eius maiorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus, in oppido Citio est mortuus.

IV. Hunc Athenienses non solum in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, ⁴ quum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut nunquam in eis custodem imposuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quo minus eius rebus, quibus quisque vellet, frueretur. Semper eum

Nempe in Spartanorum agris exul versatus fuerat. Nihil vero de hac protectione Plutarch., sed Cimone[m] statim Athenas rediisse, hasque civitates in gratiam reduxisse narrat. — *Pacemque... conciliavit.* Ita et in Thrasibulo III, et in Hamilcare I. « Legatos ad Vercingetorigem de pace et amicitia concilianda publice missos. » Caesar. VII, 55.

(6) *Imperator missus.* Sua vero sponte, quia Athenienses videbat in pace otii esse impatientes, ut refert Plutarchus. Diodori autem, sic et Thucydides, nostro congruunt sententiae. — *In morbum implicitus.* Alii, teste Plutarcho, vulnere, quod adversus barbaros pugnans acceperat, confectum tradidit. Bos. — *In oppido Citio.* Thucydides, et cum eo Plutarchus, non in oppido, sed dum illud obsideret, occubuisse Cimone[m] scribunt. Oppidum tamen a Cimone expugnatum refert Diodorus XII. Citii Stolcorum sectae conditor natus est Zeno.

(4) *Fuit enim tanta liberalitate. To-*

tum hunc locum usque ad finem capituli, e Theopompo desumptum, et quasi e verbo expressum esse, notavit Casaubonus, animadvers. in Athenaei XII, 8. Similis munificentia Gylliae Agrigentini fuit, de quo Valerius Max. IV, 8, ext. 2. De Cimone autem liberalitate Lactantius VI, 9 breviter: « Egentibus stipem dedit, et pauperes invitavit, et nudos induit.

— *Vt nunquam in eis custodem imposuerit.* Vide Plutarchum in Cimone, et in Pericle. Theophrastus apud Ciceronem, de offic. II, haec ad curiales sive contribules Cimone[m] restringit. Omnibus vero civibus hanc copiam concessisse scribit Theopompus apud Athenaeum. Simile quid de Ephialte refert Heraclides in Politia Atheniensium, permisisse ex agris suis fructus decerpere, qui vellent; atque inde multis cibum praebuisse. — *Custodem imposuerit.* Ita Cicero, pro Plancio XXV: « Sin autem emimus, quem villicum imponeremus, quem pecori praeficeremus, nihil in eo, etc. »

pedisequi² cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare.³ Saepe, quum aliquem offensum fortuna⁴ videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. Quotidie sic coena ei coquebatur,⁵ ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes convocaret; quod facere nullum diem praetermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit. Multos locupletavit; complures pauperes mortuos, qui, unde efferrentur, non reliquissent, suo symptu extulit. Sic se gerendo, minime est mirandum, si et vita eius fuit segura,⁶ et mors acerba.*

(2) *Semper eum pedisequi.* Hos Plutarchus *παιδαγωγούς ἀννήθεις* vocat, sitque eos tulisse pecuniam copiosam, et adstulisse elegantioribus inopum (τοῖς κομψοῖς τῶν πνήτων), nummulosque silentio in manus iniecit. Δύω ἢ τρεῖς *παιδαγωγοί*, ait Theopompus. Non admodum dissimile est, quod de L. Neratio narrat Gellius N. A. XX, 4. Bosius.

(3) *Ne differendo videretur negare.* Cui sententiae congruunt Scaev. verba, De benefic. II: « Omnis benignitas properat, et proprium est libenter facientis, cito facere; qui tarde profecit, non ex animo fecit. Tarde velle, nolentis est. » Et illud P. Syri: *Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.* Nec non illud Ausonii epigramma: ex Graeco;

*Gratia, quae tarda est, ingrata est
gratia. Namque
Quum fieri properat gratia, grata
magis.*

(4) *Offensum fortuna.* Forte fort;
COR. NEP.

tuna oblatum, casu obvium, *εἰ τις συνέχουσι.* Plutarchus in Cimone c. 40. *Amiculum.* Plutarchus *ἰμάτια*; sed alicuius e pedisequis, Plutarcho et Theopompo teste, amiculum dabit.

(5) *Coquebatur.* Apparabatur. *Invocatos.* Non invitatos ad epulas.

(6) *Secura.* Libera ab omni timore et civium invidia. — *Acerba.* Luctuosa civibus. Remotior quorundam explicatio praematuram infert; at et mors cari senis potest esse acerba. Tzs.

* Cimonis res scripsere Plutarchus, Cimone; Diodorus XI et XII; Herodotus VI et VII; Thucyd. I; Polyæn. I; Plato in Theage et Gorgias, Suidas; Athen. XII; Demosth. orat. contra Arist.; Andocides, orat. in Alcib.; Aristid. Plat. II, Justin. II, 45; Valerius Maximus, V, 3, ext. 3; V, 4, ext. 2; VI, 9, ext. 3; Cicero, De officiis II, 48. Boscl. Facies eius in nummorum meorum uno, inquit Bosconspicitur cum inscriptione KYMONOZ AΘΗΝΑΙΩΝ. In poetica parti-

H

VI.

LYSANDER

ARGUMENTVM

CAP. I; Athenarum victor decemviros civitatibus imponit Lysander. — II; In Thasios subdolos et crudelis. — III; Lacedaemoniorum reges tollere et oracula corrumpere conatur. Accusatus absolvitur; occiditur Thebanis.— IV; Ipse suus accusator.

Lysander,¹ Lacedaemonius, magnam reliquit sui famam magis felicitate, quam virtute partam. Athenien-

victoria seminuda armis insidens, dextra palmam, sinistra clypeum tenens, in quo ΝΙΚΗ: infra, ΑΘΗΝΑΙΩΝ, circum victoriam, ΚΑΤΑ ΔΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ. Recentiore, et superiore saeculo casum esse, vix dubito. Hermam eius, sed capite truncatum, exhibent Vrsini imagines, num. 46. Diversus ab hoc Cimon, Tisagorae filius, quanquam interdum cum nostro confundatur. De quo vide Rutgers. Var. lect. I, 9, pag. 33 et 47. Bosius. Adde in primis apud nos *Rollin, Hist. anc. livre VII, chap. I; Barthélemy, voyage d'Anacharsis, etc.*

(1) *Lysander.* Aristoclitii filius, ex Heraclidarum genere; sed, ut addit Plutarchus, οὐκ οὐκ βασιλευς. Etenim, duas praeter reges Heraclidarum

familias, aliae quoque apud Spartanos Heraclidarum, sed privatae erant familiae, ex quarum una ortuserat Lysander. De mothacibus, hoc est, vel servis pueris, vel liberis hominibus, vel libertate donatis, qui cum locupletiorum Lacedaemoniorum liberis educabantur, et quorum unus Lysander fuisse dicitur a Phylarcho, apud Athenaeum VI, 20; vide Meursium, Miscellan. Lacon. Pater eius non *Αριστοκλείτης*, ut a Plutarcho; sed Aristocritus a Pausania VI, 3, vocatur. *Lacedaemonius.* Lysander perpetuo a scriptoribus appellatur *Lacedaemonius*, uti a Cicerone de Divin. I, 34, *Lacedaemoniorum clarissimus.* Qui tamen hic non natus, sed civitate donatus. Vide interpr. ad Aelian. Var. Hist. XIII, 8, et Cragium de rep. Lae. I, 5.

ses enim, in ² Peloponnesios sexto et vicesimo anno bellum gerentes, confécisse apparet: id qua ratione consecutus sit, latet. Non enim virtute sui exercitus, sed immodestia ³ factum est adversariorum; qui, quod dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris, relictis navibus, in hostium venerunt potestatem. Quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dediderunt. Hac victoria Lysander elatus, quum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulisit, ⁴ ut eius opera in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint. Nam quum hanc causam Lacedaemonii dicitassent sibi esse belli, ut Atheniensium

(2) *In*. Pro adversus. Ita Sall. Catil. IX: *in hostem pugnaverant*. Sexto. Alii septimo et vicesimo narrant, prout belli initium ducitur. — *Bellum gerentes*. Et pestilentia vexatos, ut tradunt Plutarchus; Xenophon II, de rebus graecis; Diodorus Siculus lib. XIII extr. — *Confecisse*. I. e. penitus stravisse. — *Latet*. Ita habent nost. codd. regii, n°. 5826, 5837, et 6143. Non opus est igitur cum quibusdam emendare *patet*, vel *non latet*, vel *latet* *feminem*. Sensus est: res ipsa apparet, rei effectae modus latet. Similis locus extat in Datame c. 4 init.: « Quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. » Quae scilicet explicatio eo probabiliior esse videtur, quod alii fortunae, alii prodictioni illam tribuerint felicitatem.

(3) *Immodestia*. Disciplinae militaris neglectu. Vt in Alcibiad. VIII, et passim apud Tacitum. — *Dicto audientes*. Obedientes. Vide in Iphicrate II. *Audire alicui dicto*, pro *parere alicui dicto* ponitur, Ita gallice,

obéir à quelqu'un au moindre mot. Equidem dicto ablativum censeo. — *Imperatoribus*. Alcibiadi praecipue. Vide in eius vita, VIII. — *Dispalati*. Vox minus usurpata, aptius *dispalantes*. Sic rursus tamen in Anibal. c. V; et Sisenna, apud Nonium: « *Dispalati* ab signis, digressi omnes ac dissipati. » — *In hostium venerunt potestatem*. Imperatorum negligentia, non immodestia militum, hoc evenisse ait Aristides sophista, *Αὐτοκρίτω λόγῳ*. Nonnulli hoc tribuunt prodictioni, qua Tydeus et Adimantus, a Lysandro corrupti, Atheniensium classem in Lysandri potestatem tradidisse perhibentur. Attamen Athenienses Lysandri praecipue dolo prudenti decepti fuere, ut e Plutarcho in Lysandri vita, liquet. Adde Frontin. II, I, 48.

(4) *Sic sibi indulisit*. Sic his pessimis artibus, audaciae scilicet ac factionum furori, paruit. — *Eius opera*. Propter eum.

impotentem ⁵ dominationem refringerent; postquam apud Aegos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, quum id se Lacedaemoniorum causa facere simularet. Namque undique, qui Atheniensium rebus studuissent, ⁶ eiectis, decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium, potestatemque omnium rerum committeret. Horum in numerum ⁷ nemo admittebatur, nisi qui aut eius hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmaret.

II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebantur. Cuius crudelitate ac perfidia ¹ satis est unam rem, exempli

(5) *Impotentem*. Effrenatam. — *Aegos*. Sic Alcibiad. VIII; Conon I. Genitivus autem casus ab *Aex* nominativo, *αἴξ*, capra. Non tamen flumen, urbs vero sic nominatur. Stephanus: *Αἴγος ποταμοί, πόλις ἐν Ἐλλάδι*. Vide Plin. II, 58; IV, 44; Mela II, 2. — *Classis hostium est potitus*. Cum genitivo optimos apud auctores non inusitatum. Cicero Lentulo I, 7: « Si exploratum tibi sit, posse illius regni potiri » et passim. Sallust. Iug. LXXV: « Si eius oppidi potitus foret. » — *Quum id se Lacedaemoniorum causa facere simularet*. Ita fere apud. Salj. Cat. XXXVIII: « Senati specie, pro sua magnitudine. » Et post: « Bonum publicum simulantes, pro sua quisque potentia certabant. »

(6) *Qui Athen. rebus studuissent*, etc. Omnes se Argos et Thebas contulere. Vide Iustin. V, 9. — *Decem delegerat*. Athenis triginta praefecerat,

decem vero Piraeo. Plut. ibid.; Plat. Epist. VII. Hi postea triginta viri urbem servitute oppresserunt, et ad tyrannidem usque saevierunt. MACIVS.— *Quibus summum imperium, potestatemque omnium rerum committeret*. Arcanum dominationis, quo populos civitatesque nuper subactas in officio continere student victores. Vide Forstner ad Taciti Ann. XII, 32. FISCHER.

(7) *In numerum*, ut veteres nostri regii manuscripti 5826, 6143. Vulg. in numero. — *Hospitio contineretur*. Eleganter et apte ad notandam hospitii conjunctionem. Tzschnyck. Id est, esset inter eos, qui foedere hospitii cum Lysandro conjuncti erant. — *Se illius fore proprium fide confirmaret*. Sensus est: qui confirmaret iureiurando, se fore omnino Lysandro obnoxium.

(1) *Cuius de crudelitate ac perfidia*. Haec sunt illius perfidiae argumenta,

gratia, proferre, ne, de eodem plura enumerando, defatigemus lectores. Victor ex Asia quum reverteretur, Thasumque devertisset, quod ea civitas praecipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, ² eam pervertere concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset voluntatem, futurum, ut Thasii dilaberentur, ³ consulerentque rebus suis. Itaque..... ⁴

III. Decemviralem suam potestatem sui ab illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus, ¹ iniit con-

quod dicere solebat, tibi leonina pel-
lis non proficeret, vulpinam esse as-
sumendam; item, pueros taxillis,
homines autem iureiurando fallendos.
Vide Plutarch., a quo cum Sylla con-
fertur.

(2) *Qui constantes fuissent inimici.*
Porro intelligere licet ex Thucyd.
VIII, Thasios, antequam tantam in
Athenienses fidem praestitissent, eor-
um inimicos, Lacedaemoniorumque
amicos atque socios exstitisse. Nunc
igitur, quia Atheniensium eos amicos
videt, haecque in amicitia permansu-
ros iudicat, eos pervertere cupit Ly-
sander.

(3) *Dilaberentur.* Alius alio se re-
ciperet.

(4) *Itaque.....* Quod deest explere
licet ex Polyaeo I, 45, 4: *Itaque*
fraudem clementia ac religione velan-
dam censuit. Erat apud Thasios tem-
plum Herculis, quod summa ipsi caer-
rimonia colebant. Huc vocatis civibus,
insidiosae humanitatis plenissima ora-
tione veniam omnibus antecessorum
pollicetur; consternatione et tempore
facile excusari, quae in isto rerum
articulo accidissent; igitur frustra

timere quemquam, aut latere; siqui-
dem haecce, teste Deo ipsorum pa-
trio, et in Herculis atavi sui urbe,
profiteretur. Talia tam accurata simu-
latione affirmanti creditum est, et
prodierunt ex latebris, qui Athenien-
sium studio gravida extirpauerant.
Quos ille, post paucos dies, nihil
amplius suspicantes, salutisque peni-
tus securos, adortus omnes interfecit.
Similem, Plutarcho, Polyaeoque eod-
em teste I, 45, 4, in Milesios per-
fidiam exercuit Lysander. Thasios
enim apud et Milesios confugerant
permulti, qui Atheniensium partes
adversus Lysandri tyrannidem fue-
rant secuti. Vid. supra, cap. primo.

(1) *Quo dolore incensus.* Aliam
Diodorus causam, elatos nempe ac
feroces narrat animos, quod bellum
Peloponnesiacum confecisset, Lacedaemoniisque Graeciae et terra et
mari principatum peperisset, l. XIV,
c. 43. Refert autem Plutarchus in vita
XXIII, quia se ab Agésilao, rege, in-
tolerandae eius superbiae contunden-
dae studio; despectum ac depres-
sum vidisset. — *Tollere.* Abrogare.
Ad id tantum, Diodoro et Plutarcho

ailia reges Laeadaemoniorum tollere; sed sentiebat, id se sine ope Deorum facere non posse, quod Laeadaemonii omnia ad oracula referre consueverant. Primum Delphos corrumpere est conatus. ² Quum id non potuisset, Dodonam adortus est. ³ Hinc quoque repulsus, dixit se vota suscepisse, quae Iovi Ammoni ⁴ solveret, existimans se Afros facilius corrupturum. Hac spe quum profectus esset in Africam, multum eum antistites Iovis fefellerunt. Nam non solum corrumpi non potuerunt, ⁵ sed etiam legatos Laeadaemona miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fani corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine, iudicumque absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, ⁶ occisus est a Thebanis apud Haliartum. Quam vere ⁷ de eo foret iudicatum, oratio

tate, intendebat, ut, neglecta Proclis et Eurysthenis posteritate, vel omnibus Spartanis, vel Heraclidis tantum, e quibus ipse ortus erat, regnum dignitati aditus pateret. — *Tollere*, pro *tollendi*, qualla passim obiciuntur. Tzsca. — *Laeadaemonii omnia ad oracula referre consueverant*. Non tantum Laeadaemonii, sed omnes fere Graeciae populi. *Referre* autem verbum in hac re saepius usurpatum: « Sed de rebus obacuris ad Apollinem censeo referendum. » Cicero I de Divinatione.

(2) *Dolphos corrumpere est conatus*. Scilicet antistites, qui in templo Apollinis Delphici oraculis praecerant.

(3) *Dodonam adortus est*. Veluti supra, qui oraculi Dodonaei vates corrumpere.

(4) *Ammoni*. De Ammone vide passim Herodoti, Diodori, Q. Curtii

testimonium et interpretes. — *Se Afros facilius corrupturum*. Quod sint lubricae fidei, unde apud Livium, *fraus plus quam Punica*, et *Punio fides*. Nonnulli quoque *vafer e valde Afer* ortum arbitrantur.

(5) *Nam non solum corrumpi non potuerunt*. Corruptos tamen postea auro Alexandri Ammonis sacerdotes narrat Plutarchus in Alexandro. Adde Iustinum XI, 44.

(6) *Orchomentis missus subsidio*. In bello, quod tunc contra Thebanos gerebatur. Orchomenii autem Laeadaemoniorum partes sequebantur. Vide Plutarch, in Pelop. — *A Thebanis*. Ab Haliartio sive, Neochoro dicto. Vide Plut. in Lysandro. Hanc gloriam Atheniensibus vindicat Aristides Panathen.

(7) *Quam vere*. Heinrichii sententia, quam *iuste* condemnatus foret.

indicio fuit, quae post mortem in domo eius reperta est; in qua suadet Lacedaemoniis, ut, regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum; sed ita scripta, ut Deorum videretur congruere sententiae, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. Hanc ei scripsisse ⁸ Cleon Halicarnasseus dicitur.

IV. Atque hoc loco non est praetereundum factum Pharnabazi, satrapis regii.¹ Nam quum Lysander, praefectus classis, in bello multa crudeliter ² avaraque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi te-

ironice dictum quidam volunt; alii referunt ad Lacedaemoniorum de Lysandri perfidia suspicionem, oratione in eius domo reperta veram comprobata. Sensus vero simpliciter explicandus; Vtrum de eo verum esset, quo absolutus est, iudicium, oratio indicio fuit....

(8) *Hanc ei scripsisse*, etc. Ita nempe apud Graecos solebant sophistae; alii discabant et recitabant, *Δογμολογοί* vocabantur, qui aliis orationes scriptitabant, quae vox cum re deinceps in contemptum adducta. Isocratem primo aliis orationes scribere solitum refert Cicero in Bruto cap. XII.

(1) *Pharnabazi, satrapis regii*. Hic alterius Pharnabazi filius, olim Darii, Artaxersis postea satrapes, qui Alcibiadem iussit interfici. Vide Diodorum XIV, et infra in Alcibiade X. *Satrapis regii*. Vide supra in Pausania I.

(2) *Multa crudeliter*. Vide Plut. — *Avaraque*. Ab eodem tamen Plut.

eius continentis laudatur. Theopompus quoque ibidem eam pauperam defunctum refert. Opibus vero multum largiendo forsitan exhaustis, pauper decessit, hancque continentiam ad tempus simulaverat. — *Deque his suspicaretur*. Haec prolixè, sed tamen paulo aliter narrat Plutarchus. Vide quoque Polyaeum VII, 49: — *Ephoros*. A quibus, scytala missa, ut Plut. et Polyaeus narrant, fuerat revocatus. De ephoris vide supra Themistoclem VII; de scytalae forma, Pausaniam III. — *Quanta sanctitate*. Iustitia, moderatione atque integritate. Valer. Maxim. lib. IV, cap. I, 14, de posteriore Catone: « Cypricam pecuniam maxima cum diligentia et sanctitate in urbem deportaverat ». Hinc *sanctae manus*, non pollutae captandis et acceptandis muneribus provincialium, apud Valer. Max. II, 2, 8: « Tum etiam hominum continentia inerat, imperatoribus nostris, quam sanctas manus habere debeant, apud ista altaria discentibus ».

stimoniam daret, quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet; magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter³ pollicetur: librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. Quem quum legisset probassetque, dum obsignatur,⁴ alterum pari magnitudine, tanta similitudine, ut discerni non posset, signatum subiecit; in quo accuratissime eius avaritiam perfidiamque accusarat. Hinc Lysander domum quum rediisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum,⁵ quae voluerat, dixerat; testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc, summo Lysandro, quum ephori cognoscent,⁶ ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens⁷ ipse suus factus accusator.

(3) *Liberaliter pollicetur.* Libenter et magnifice, imo impensius quam exigebatur, pollicetur. Ita fere: «Cicero legatis praecepit, studium coniurationis vehementer simulent, ceteros adeant, bene polliceantur.» Sallust. Cat. XLI. — *Gravem.* Heusinger aliique plures docti viri gravem scribentis Pharnabazi gravitatem potius, quam libri molem, significare arbitrantur.

(4) *Dum obsignatur.* Dum epistolae sigillum imprimit. — *Signatum subiecit.* Loco alterius, supposuit alterum librum, cui sigillum suum impresserat. *Iam signat meus annulus lagenam,* Martialis IX, 69.

(5) *Maximum magistratum.* Ephoros scilicet.

(6) *Cognoscent.* Legendo, igitur legissent. Ita in Pausania IV: «Vinula epistolae laxavit, signoque de-

fracto, cognovit.» Ita loquitur Conone III; Datame, V. Graece, ἀναγγυλάστικον.

(7) *Imprudens.* Inscius, quippe qui litteras, in caput suum scriptas, aliter existimans, ad suos tulerit. — *Suus.* Cur non dixit sui accusator? Ita scilicet, ait Lambin., ut meus et tuus defensor dicitur, qui me et te defendit.

* * Lysander res habemus apud Plutarchum in vita et alibi; Thucydidem V; Xenophontem, Graec. Histor. II et IV; Diodorum XII et XIII; Polyaeum I et VII; Pausaniam, passim; Aelianum, passim; Iustinum V; Frontinum I, 5, 7; II, 4, 48; IV, 4, 9; Ciceronem, passim. BOSCHER. Adde apud nos Rollin, *Hist. anc.* liv. VIII, c. 2, et IX, c. 1 et 3; Barthélemy, *Voyage d'Anacharsis*, etc.

VII.

ALCIBIADES

ARGUMENTVM

CAP. I; Alcibiades et vitii et virtutibus celebris. — II; Adolescentis educatio et mores. — III; Belli dux contra Syracusanos, in suspicionem venit. — IV; Domum revocatus devovetur, ideoque Spartanis inservit. — V; Spartanis suspectus ad Tissaphernem venit. Atheniensibus reconciliatur. — VI; Gloriosa domi exceptus, resacratur. — VII; In invidiam recidit. In Thracia prospere pugnat. — VIII; Civibus, quantum potest, consultit. — IX; Spe patriae orbatus, ad Pharnabazum se confert. — X; Apud Pharnabazum in insidiis conficitur. XI; Alcibiades infamatus et laudatus.

Alcibiades, Cliniae filius, ¹ Atheniensis. In hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil eo fuisse excellentius, ² vel in vitiiis, vel in virtutibus. Natus in amplissima civitate, summo genere, ³

(1) *Alcibiades, Cliniae filius.* Huius Cliniae, qui in praelio ad Coroneam cecidit, et Dinomaches filius. Vide Platonem in Alcibiad. I, ac Plutarchum vit. Alcibiad.

(2) *Nihil etc.* Neminem scilicet ei praestitisse, vel vitiiis, vel virtutibus. Haec ita *Barthélemy, Voyage d'Anacharsis*: *Il semble que la nature avait essayé de réunir en lui tout ce qu'elle peut produire de plus fort en vices et en vertus.*

(3) *Summo genere.* Vide Isocratem in oratione *περι ζήλογος*, quae habetur ab Alcibiadis filio. Adde Meursium, Att. Lect. VI, 42. — *Omnium aetatis suae multo formosissimus.* Ita ut in proverbium abierit: *κατὰ Ἀλκιβιάδου μορφή.* Aristaeet. I, epist. 47. *Multo formosissimus.* Sic Sallust. Cat. LII: *Multo pulcherrimam eam nos haberemus.* Vnde et sculptores Athenis Hermas Alcibiadi assimilabant, ut refert Clemens Alexandrinus, Ad-

omnium aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus; namque imperator fuit summus et mari et terra: disertus, ut in primis dicendo valeret; et tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere: deinde, quum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus, non minus in vita, quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inserviens. Idem, simul ac se remiserat, ⁴ neque causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolu-

monis ad gentes. — *Imperator fuit summus*, Hinc Romani, bello Samnitico, iussi ab Apolline Pythio Graiae gentis fortissimo simulacrum dicere, Alcibiadi statuam in cornibus comitii posuere. Plin. XXXIV, 42. — *Tanta erat commendatio oris atque orationis*. Omnes adeo oris vocisque suavitate sibi conciliabat. Vide in Attico I: *Summa suavitatis oris eo vocis*. Porro utraque multum ad aures mentesque Atheniensium valebat. Sic Plutarchus, in vita, c. 4, quemdam illi habebendi modum decori habitum praedicat. *Un léger défaut de prononciation prêtait à ses paroles les graces naïves de l'enfance*. Barthél. Anach. — *Vt nemo ei dicendo posset resistere*. Belli itaque Siculi, Nicia frustra dissuadente, sussor et auctor fuit. Hinc quoque efficit, ut Athenienses vitiiis eius levissima nomina imponerent, eaque ut ludos, animi remissiones, et facilitatem, interpretarentur. Alcibiadis enim, ut ait Iustin. V, 2, *imorum vitia sub umbra eloquentiae primo latebant*. — *Non minus in vita quam victu*. *Vita* exteriorem inter homines, et in publico consuetudi-

nem; interioris vero familiarisque vitae instrumenta, domum scilicet, cultum et mensam, victus, complectitur. — *Temporibus callidissime inserviens*. Ita Cicero ad Atticum VIII, 147: *Servire tempori quam necesse sit*. Illum chamaeleonti non absimilem fuisse ait Plutarchus, quem etiam in eo vincebat, quod chamaeleon colorem candidum induere non valet.

(4) *Se remiserat*. Animum relaxaverat. Contra *intendere*. Vtrumque ab arcu ductum. — *Luxuriosus*, etc. Vide Plutarchum in vita; Athenaeum XII, 9, et alibi. — *In uno homine tantam inesse dissimilitudinem, tamque diversam naturam*. *Inesse in*: ita Sallustius Cat. XV, *in facie vultuque vecordia inerat*. Adde Ciceronem de Divinat. I, 9: *Inest in istis etiam ranunculis natura quaedam significans aliquid*. *Tamque diversam naturam*. Vide Val. Max. VI, 9, 6: *Quae tam diversa, tamque inter se contraria, si quis apud animum suum attentiore comparatione expendere velit, duos in uno homine Sullas fuisse crediderit*.

tus, libidinosus, faterperans reperiebatur: ut omnes admirarentur, in uno homine tantam inesse dissimilitudinem, tamque diversam naturam.

II. Educatus est in domo Periclis ¹ (privignus enim eius fuisse dicitur), eruditus a Socrate; socerum habuit Hipponicum, omnium Graeca lingua loquentium divitissimum: ut, si ipse fingere vellet, neque plura bona reminisci, neque maiora posset consequi, quam vel fortuna vel natura tribuerat. Ineunte adolescentia, amatus est a multis, more Graecorum: ² in eis a

(1) *Educatus est in domo Periclis.* Viri inter Athenienses eloquentia atque virtutibus insignis, adeoque auctoritate pollentis, ut quadraginta per annos rempublicam gubernaverit. Vide in primis egregiam eius effigiem, auctore *Barthélemy*, *Voyage d'Anacharsis*. — *Privignus enim eius fuisse dicitur.* Si *Diodoro Siculo* et *Suida* credimus, sororis eius filius fuit; unde *Valerius Max.* III, 1, ext. 1, et *Gellius* XV, 17, *Periclem avunculum eius vocant.* Quod tamen facile conciliari potest. Constat enim *Periclem*, si non *Alcibiadis ipsius*, illius tamen uxoris vitricum fuisse; quum *Alcibiades* in matrimonio habuerit *Hippareton*, filiam *Hipponici*, cuius uxorem postea duxit *Pericles*, ut *Plutarchus* in *Pericle* scribit. — *Eruditus a Socrate.* Quum prius *Sophili* fuisset discipulus. *Suidas.* *Socratis* quoque discipulum narrant *Xenoph.* I *Memorabil.* et *Lactantius Div. Instit.* III, 19. Quaequam *Socrates*, in *Apologia* a *Platone* scripta, negat se cuiusquam magistrum fuisse. Hoc quoque negat *Isocrates* in *Busiride*, *Polycratem* id asserentem redarguens. *Soc-*

rate, qui prévôt de bonne heure ce jeune homme serait le plus dangereux des citoyens d'Athènes, s'il n'en devenait le plus utile, rechercha son amitié, l'obtint à force de soins, et ne le perdit jamais. *BARTHÉLÉMY. Voyage d'Anacharsis.* — *Vt, si ipse fingere vellet, etc.* Sensus est: si *Alcibiades* sibi ipse fortunam fabricare atque componere vellet, non posset memoria ac mentis discursu plura excogitare bona, quam quae vel fortuna, vel natura ei tribuerat.

(2) *Mors Graecorum.* De quo supra, ad praef. — *Plato.* Philosophus, ita ab humerorum latitudine (*πλατὸς*) dictus; antea enim, ex avi nominis, *Aristocles* vocabatur. Fuit egregio corporis habitu, et in palaestra se exercuit apud *Aristonem* palaestriam, a quo primum cognominatus est *Plato*. Natus *Athenis* eo die dicitur, quo apud *Delon* *Apollo*. *Athenis* primum *Socrati* dedit operam; deinde, dum licuit aetate, in *Italiam*, ut *Pythagoreos* audiret, profectus est, ubi *Philolai* *Crotoniatae* libris de secta *Pythagorae* centum minis, etiam in rei familiaris difficultate, mercatus

Socrate, de quo mentionem facit Plato in Symposio. Namque eum induxit commemorantem, se pernoctasse cum Socrate, neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. ³ Posteaquam robustior ⁴ est factus, non minus multos amavit; in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicate iocoseque fecit: quae referremus, nisi maiora potioraque haberemus.

III. Bello Peloponnesiaco, ¹ huius consilio atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt; ad quod gerendum ipse dux delectus est. Duo praeterea collegae dati, ² Nicias et Lamachus. Id quoniam appareretur, prius quam classis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermae, ³ qui in oppido erant Athenis,

est; ¹ quibus multa in suum Timaeum transtulit. In Aegyptum deinde transiit, ut audiret sacerdotes, ibique libros Moseos legis creditur. Decessit annos natus unum et octoginta, morbo, uti quidam falso ferunt, pediculari. Adeo autem in omni disciplinarum genere, et praesertim in philosophia excelluit, ut divinus Plato et philosophorum Homerus vocatus sit. Hunc deum praedicat Cicero de Natur. Deor. II, 42. Platone magistro usus est Aristoteles, ut et alii celeberrimi viri. De quo vid. plura apud Plut. Diogen. Laërt. et Cicero-nem.

(3) *Neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit.* Notum illud Petronii in Satyrico, c. 428: «Non tam intactus Alcibiades in praeceptoris sui lectulo fuit».

(4) *Robustior. Aetate adultiori.* — *In quorum amore, quoad licitum est, etc.* In quorum amore, quoad licitum est, etc. In quorum amore, quoad licitum est, etc. In quorum amore, quoad licitum est, etc. In quorum amore, quoad licitum est, etc.

habuit, bisque amoribus iocos movit, nedum odium, ut decebat, concitaret.

(1) *Bello Peloponnesiaco.* Archidamium quoque hoc bellum vocatur. Vide Suidam; Plutarch. in Pericle; Thucydid. III, 4. De damno, quod Graeciae attulit, vide Pausaniam VIII, 52. — *Huius consilio.* Orationem de hoc bello habitam exhibet Thucydid. VI, 45. — *Atque auctoritate.* Dissuadebat enim, ut supra diximus, Nicias.

(2) *Duo praeterea collegae dati.* Vnum aliquando classis praefectum penes erat imperium, quod frequenter cum collegis, pari potestate praeditis, ea scilicet causa, dividebatur, ne imperii summam uni, si dominationem affectaret, infeliciter committerent; sed eius cupiditates, collegis additis, cohiberent. Plut. Alc.

(3) *Hermae.* Ab Ἐρμῆς, Mercurius. Statuae lapideae quadratae, et ad cubi figuram conformatae, sine manibus et pedibus, quae in aediam tam pri-

deicerentur, praeter unum, qui ante ianuam erat Andocidis. Itaque ille postea Mercurius Andocidis ⁴ vocitatus est. Hoc quum appareret non sine magna multorum consensione ⁵ esse factum, quod non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret; magnus multitudini timor est iniectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quae libertatem opprimeret populi. Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, ⁶ quod et potentior et maior quam privatus existimabatur. Multos enim liberalitate ⁷ devinxerat; plures etiam opera forensi suos reddiderat. Quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescumque in publicum prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. Itaque non solum spem in eo habebant maximam, sed etiam timorem, ⁸ quod et obesse

vatarum quam sacrarum vestibulis poni solebant. In triviis quoque ac compitis Hermae, qui iter ostenderent, super columnas constitui solebant. Hos primum ab Hipparcho Athenis erectos docet Plutarchus in dialogo de lucri cupiditate. — *Deicerentur*. Imo circumciderentur ac mutilarentur, ut referunt Thucydides VI; Diodorus XIII, 2; Plutarch. in Alcibiad.; et Andocides, orat. de Mysteriis. Circumcidendi modum eo loco Thucydidis scholiastes tradit; *Ἐπιμαρτυρίας* huiusce facinoris auctores vocarunt.

(4) *Andocidis*. Unius ex decem praecipuis Athenarum rhetoribus.

(5) *Consensione*. Mala parte. Ita in Attico VIII: « Sic ille *consensionis* globus huius unius dissensione disiectus est. » — *Magnus multitudini timor est iniectus*. Quia scil. multorum

in hac re *consensio ad publicam rem*, veluti conspirationem prae se ferens, pertinebat.

(6) *Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur*. Ita Cicero in Verr. III, 40: « Tarnetsi omnia ista in istum hominem *convenire* putetis. »

(7) *Liberalitate*. Pro largitione utitur pariter Caesar, bello Gall. I, 48: « Ipsum esse *Dumnorigem* summa audacia, magna apud plebem propter *liberalitatem* gratia, cupidum rerum novarum. » — *Plures etiam opera forensi suos reddiderat*. Plurimos etiam iudicio defensos sibi conciliaverat.

(8) *Sed etiam timorem*. Timorem in eo habebant, dici non potest: unum igitur verbum duobus aptatur, quod uni tantum conveniat. Est figura *σύλληψις*. — *Quod et obesse plurimum*, etc. Hinc Timon ille, quem *μακάθροπον* Lucianus sing. libello

plurimum et prodesse poterat. Aspergebatur etiam infamia,⁹ quod in domo sua facere mysteria dicebatur; quod nefas erat more Atheniensium: idque non ad religionem, sed ad coniurationem pertinere existimabatur.

IV. Hoc crimine in concione⁴ ab inimicis compellabatur. Sed instabat tempus ad bellum proficiscendi. Id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut, si quid de se agi² vellent, potius de praesente quaestio haberetur, quam absens invidiae crimine accusaretur. Inimici vero eius quiescendum in praesenti, quia noceri³ non posse intelligebant, et illud tempus expectandum decreverunt, quo exisset, ut sic absentem aggredierentur; itaque fecerunt. Nam, postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt,⁴ absentem, quod sacra violasset, reum

inducit, Alcibiadem adamabat, quod magno malo illum aliquando Atheniensibus fore, ut refert Plutarchus, praesagiret.

(9) *Aspergebatur etiam infamia.* Ita Cicero pro Caesio cap. X: « Qui istius facti non modo suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus ». — *Facere mysteria.* Id est, celebrare sacra Cereris, seu Eleusinis, quae per excellentiam mysteria dicebantur. *Facere mysteria* more Graecorum adhibuit. Ita apud Thucydid. II, 45, *ποιῶν Ἀποβάτων*, Bacchanalia facere. De mysteriis adde *De Sainte Croix, Recherches sur les mystères du paganisme.*

(1) *Hoc crimine in concione*, etc. Hoc crimine ab inimicis in concionibus publicis accusabatur. Alii legunt *in contentionem.*

(2) *Agi.* In iudicio tractari. — *Absens.* Quod tamen contra legem Atheniensium erat. Vide Raevardum, *Verlor.* V, 8. *Loccivus.* — *Invidiae crimine.* Invidiarum criminationibus.

(3) *Noceri.* Ita rursus et Cicero *Cat. III*, c. 42: « Mihi quidem ipsi nihil tam ab istis noceri potest ». Al. *nocere se ei.* — *Itaque fecerunt.* Pro et ita fecerunt. Ut occurrit in Cicero et Livio passim; et in Terentio *Andr. III*, 9:

Imo ita volo, itaque postulo ut fiat, Pro et postulo ut fiat ita.

(4) *Postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt.* Iustinus V, 4, hoc accidisse narrat, « dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius quam felicius gerunt. Alcibiadem vero, teste Plutarcho, non prius rediisse apparent, quam ia-

fecerunt. Qua de re quum ei nuntius a magistratu in Siciliam missus esset, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandae; non parere noluit, et in triremem, quae ad eum deportandum erat missa, ⁵ ascendit. Hac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia, crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus, impendentem evitare tempestatem, clam se a custodibus subduxit, ⁶ et inde primum Elidem, deinde Thebas venit. Postquam autem se capitis damnatum, ⁷ bonis publicatis, audivit, et, id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, eiusque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum, in pila lapi-

gentem in Sicilia eadem accepissent Athenienses.

(5) *Quae ad eum deportandum erat missa.* Nave Salaminia reduci iussum esse Alcibiadem tradunt Thucyd. et Diod. II. infra cc. Plut. in Pericle et Lysand., etc. Thucyd. et Diod. scribunt eum tamen in propria nave, sed una cum Salaminia vectum.

(6) *Clam se a custodibus subduxit.* Facilis autem Alcibiadis fuga: non enim custodes, ut ait noster, effugit; ζητούντας vero, teste Plutarcho. Qui ζητούντες erant in navi Salaminia, non in navi, qua vehebatur Alcibiades. Adde Thucyd. VI, 61 et Diodorum XIII, 5.

(7) *Postquam autem se capitis damnatum,* etc. Praeter Thucyd. Diodorum et Plutarchum, vide Aelianum et Iustinum. Nam capitale erat mysteria evulgare; et convicti capite damnabantur, bonisque eorum publi-

cabantur. Vide Petit. ad Leg. Attic. I, 4, et VIII, 4. Alcibiadem autem mysteria emulsiisse creditum e Iustino; sacrilegii damnatum, e nostro infra VI, apparet. Bosivs. — *Eumolpidas.* Ab Eumolpo quodam rege, quem Aegyptii generis fuisse refert Diodorus; vel, ut aliis placet, ab alio quodam Eumolpo, Atheniensi poeta, quem Suidas Musei poetae, quidam Orphei filium dicunt. Hic ante Homerum fuisse traditur. Vide *De Sainte Croix*, opere laudato. — *Testatior.* Per monumenta notior atque firmior. — *In pila lapidea.* Infra VI, plures fuisse ait pilas in quibus execratio esset incisa: « Pilaque il-lae... in mare praecipitatae ». — *Lacedaemonem demigravit.* Sic Plutarchus in Alcibiade, et Diod. Sic. XIII. Hoc item Polyaeus refert pluribus verbis, I Strateg.; Iustinus VI, 4. Migrationis causam exponit in eius vita Malvezsus Italus, p. 483 seqq.

dea incisum, esse positum in publico; Lacedaemonem demigravit. Ibi, ut ipse praedicare consueverat,⁸ non adversus patriam, sed inimicos suos, bellum gessit; « quod iidem hostes essent civitati: nam, quum intelligerent, se plurimum prodesse posse reipublicae, ex ea eiecisse, plusque irae suae, quam utilitati communi, paruisse. » Itaque huius consilio Lacedaemonii cum Persarum rege amicitiam fecerunt; deinde Deceliam in Attica munierunt,⁹ praesidioque perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerunt. Eiusdem opera Ioniam a societate averterunt Atheniensium: quo facto, multo superiores bello esse coeperunt.

V. Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti, quam timore ab eo alienati.¹ Nam, quum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt,² ne, caritate patriae ductus, aliquando ab ipsis descisceret, et cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus³ eius interficiendi

(8) *Vt ipse praedicare consueverat.* Exist de hac re popularis concio apud Thucydidem VI. Vide paciter apud Xenophontem I, 10, popularem eandem de re executionem et absolutionem. — Non aduersus patriam, etc. Iuxta Lacedaemonios impulsi Atheniensibus, aduerso Siciliae praesidio turbatis, ultra bellum inferre (Justinus V, 1), qui non magis Athenis ipsis, quam civibus eorum parcerent. Sic iniuriam sibi, uti putabat, illatum alienis armis suaeque ducta vindictam irat, obtento bello non patriae, sed inimicis faciendum. quasi per eorum latus patria non peteretur aut turbaretur. Locutus. — Persarum rege, Dario.

(9) *Deceliam in Attica munierunt.* Ea scilicet monte, ut Atheniensibus reliquam ex argentifodiis, et ea regione interciperent, immo eadem prohiberent. Vide Schol. Aristophanis in Ranis V, 1463; Polyam. I; Thucydidem VI, 91. — In obsidione Athenas tenuerunt. Absert enim Decelia Athenis studio maxime CXX, ut refert Thucyd. VII, 19.

(1) *Ab eo alienati.* In primis Agis ob apertum cum ipsis unum consuetudinem, ut plerique tradunt auctores.

(2) *Pertimuerunt.* Alios edii. timoris invidiosaque causas vide apud Plat., Thucyd. VIII; Justin. V, 2.

(3) *Tempus.* Opportunitatem. In

quaerere instituerunt. Id Alcibiadi diutius celari ⁴ non potuit: erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim quum animum attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem, ⁵ praefectum regis Darii, se contulit. Cuius quum in intimam amicitiam ⁶ pervenisset, et Atheniensium, male gestis in Sicilia rebus, opes senescere, contra Lacedaemoniorum crescere videret; initio cum Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, et de reditu suo facit mentionem. Erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiae non amicus, et optimatum fautor. Ab hoc destitutus, ⁷ primum per

infra VIII: tempus rei gerendae non dimisit. Sallustius Cat. XX: «Res, tempus, pericula, etc., magis quam oratio hortentur».

(4) *Id Alcibiadi diutius celari, etc.* Rara locutio, quam vituperat Heusinger. Vitur tamen Hirtius Bell. Alexandrin. c. 7, ubi multi *Alexandrinus* legunt; et Ovid. *Fast.* IV, 149, ubi multi *viros*. — *Erat enim ea sagacitate.* Iustinus vero per uxorem Agidis id eum rescivisse ait. Adde Plut. in Alcibiade XXIV.

(5) *Ad Tissaphernem.* Hunc Tissaphern. in Asia citeriori satrapem a Lacedaem. alienavit, et ad Atheniens. partes traduxit. Vide Periz. ad Aelian. V. H. lib. IV, c. 15.

(6) *Cuius quum in intimam amicitiam.* Morum scilicet eos coniunxit similitudo. Itaque, ut narrat Plutarch. statim Alcibiades apud eum fuit primus et maximus: nam quum Tissaphernes esset minime simplex, sed malitiosus et rerum improbarum amori deditus, mores Alcibiadis ver-

satiles et varios et inaequales, et singularem ingenii solertiam admirabatur. LAMBIN. Alias intimae huius amicitiae causas affert Iustinus VI, 5 et seqq. BOSIVS. — *Male gestis.* Vide Thucyd. VII et VIII; Diodorum Siculum XIII; Aristidem sophistam, oration. t. I, pag. 363 et seqq. De navium in Sicilia amissarum numero vide Perizon. ad Aelian. V. H. lib. V, cap. 10 etc. — *Cum Pisandro praetore.* Atheniensium scilicet.

(7) *Ab hoc destitutus.* Hunc contra a Pisandro adiutum scribit Thucydides. Eodem tamen ex Thucyde colligitur, Alcibiadem postea a Pisandro fuisse destitutum, eoque invito ab Atheniensibus receptum ac rerum summae praepositum. Thucyd. VIII. — *Thrasymbulum.* Thrasymbulus, de quo infra, dux Atheniensis, in exilium eiectus, Athenis comparato exercitu omnino restituit, exulesque, inter quos erat Alcibiades, plebis illo reduxit. Vid. Cicer. Philipp. I, et Valer. Max. IV, 1, ext. 4. —

Thrasybalam, Lycei filium, ab exercitu recipitur, praetorque fit apud Samum; post, suffragante Theramene, populiscito restituitur, parique absens imperio praeficitur simul cum Thrasybulo et Theramene. Horum in imperio tanta commutatio rerum⁸ facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. Victi enim erant quinque praeliis terrestribus, tribus navalibus: in quibus ducentas naves triremes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae, quarum expugnantur complures; in his Byzantium.⁹ Neque minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant, quod in captos clementia fuerant usi. Inde praeda onusti,¹⁰ locupletato exercitu, maximis rebus gestis, Athenas venerunt.

VI. His quum obviam¹ universa civitas in Piraeum descendisset, tanta fuit omnium esexpectatio vi-

Theramene. Nobili Atheniensi, Agnonis filio. Vid. Thucyd. lib. VIII, cap. 68 et 69.

(8) *Tanta commutatio rerum.* Quid et quantum Atheniensibus Alcibiadis reditus profuerit, multis verbis prosequitur Isocrates, orat. *περὶ ζεύγους*. Diodor. XIII, 68. — *Pacem peterent.* Post navalem pugnam ad Cyzicum pugnata, in qua Mindarus, Lacedaemoniorum imperator, ab Alcibiade interfectus est, ut tradunt Xenoph. de rebus Graec.; Plutarchus in Alcib.; Polyæn. I, etc.

(9) *In his Byzantium.* Hanc urbem prodicione captam refert Xenoph., proditorumque nomina, libro I, re-

censet. Qua de re consentiunt Diodorus XIII, 66, et Plutarchus. — *Consilio.* Quo consilio multas Alcibiades sibi urbes adiunxerit, vide Front. Strateg. II, 5, 44; III, 2, 6, et III, 9, 6. — *Clementia fuerant usi.* Nam Byzantinis suam urbem reddiderant, neque in eos saevierunt. Diodor. XIII, 67.

(10) *Praeda onusti.* Vide Diodor. XIII, 68.

(1) *His quum obviam,* etc. Lege quae de magnifico et glorioso Alcibiadis reditu scripta reliquerunt Xenophon I Rer. Graec.; Iustinus V, 4, et Plutarchus in vita.

sendi Alcibiadis, ut ad eius effremum vulgus confu-
ret, perinde ac si solus advenisset. Sic enim populo
erat persuasum, et adversas superiores, et praesenti-
tes secundas res accidisse eius opera. Itaque et Si-
ciliam amissam, ² et Lacedaemoniorum victorias eui-
pae suae tribuebant, quod talem virum e civitate
expulissent. Neque id sine causa arbitrari videban-
tur: nam postquam exercitui praesse coeperat, neque
terra neque mari hostes pares esse potuerant. Hic
ut navi egressus est, quamquam Therumenes et Tira-
sybulus eisdem rebus praefuerant, simulque venerant
in Piraeum, tamen illum unum omnes prosequen-
tur; et, id quod nunquam antea usi venerant, nisi
Olympiae victoribus, coronis aureis aeneisque vulgo
donabatur. Ille lacrymans ³ talem benevolentiam ci-
vium suorum accipiebat, reminiscens pristini tempo-
ris acerbitatem. Postquam Asta venit, concione ⁴ ad-

(2) Siciliam amissam. *ἡνᾶξ ᾤθητο*.
Est qui legit *admissum*. — *Id quod
nunquam antea usi venerat*, etc. Prio-
res non negat ducis coronis fuisse
honoratū, sed nulli praestet Alci-
biadem in ingressu fuisse a vulgo
promissae ingestas contempsit.

(3) Ille lacrymans. Prae gaudio
plerique volunt. Vossius autem, Theo-
log. gentil. III, 47, setum in multis
huiusmodi exemplis potius ex prio-
ris fortunae aut miseriae recordatio-
ne; quam gaudio ex praesenti felicitate
obtingere animadvertit. Ita nos-
ter *pristini temporis acerbitatis re-
cordatione lacrymans Alcibiadis im-
putat*. — *Reminiscens pristini tempo-
ris acerbitatem*. In Phocione IV, cum
genitivo: « Quum alii, reminiscen-

tes veteris famae, aetatis miserafere-
tur ».

(4) Concione. In qua pro se dicens
ostendit se nihil impie fecisse, et
contra iura omnia e civitate fuisse
eiectum. Vide Xenophot. I, de Re-
Graec. — *Proinde ac si alius popu-
lus*, etc. Similiter Tacitus I Hist. 45
ubi de Othone ad imperium erecto:
*Alium crederes venatum, et unum po-
pulum*, etc. Simile et populi in
constantiae exemplum in Cicero
habet olim expulso; et postea totius
Italiae humeris reportato. *L'histoire
nous représente le peuple d'Athènes
passant, avec la rapidité de l'éclair,
de la fureur à la pitié; du dévoue-
ment à l'indifférence; de l'hostilité au*

vocata, sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casum lacrymarit, inimicumque his se ostenderit, quorum opera patria pulsus fuerat: proinde ac si alius populus, non ille ipse, qui tum flebat, eum sacrilegii damnasset. Restituta ergo huic sunt publice bona; iidemque illi Eumolpidae sacerdotes rursus resacrare⁵ sunt coacti, qui eum devoverant; pilaeque illae, in quibus devotio fuerat scripta, in mare praecipitatae.

VII. Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit diuturna.⁴ Nam quum ei omnes essent honores decreti, totaque respublica domi bellique tradita,² ut unius arbitrio gereretur; et ipse postulasset, ut duo sibi collegae

repentir; mobile sur-tout et frivole, etc. Voyag. d'Anacharsis.

(5) *Resacrare. Al. restacrare. — In quibus devotio fuerat scripta. In quibus execratio fuerat inscripta. — In mare praecipitatae. Non pilas, sententias vero et lites in mare praecipites actas, narrat Diodorus XIII, 69.*

(1) *Non nimis fuit diuturna. Vide Isocratis orationem ad Philippum.*

(2) *Totaque respublica domi bellique tradita. Vide Plutarchum in Alcibiade XXXIII: ἡρόθη καὶ κατὰ γῆν ἅμα καὶ κατὰ θάλασσαν στρατηγός αὐτοκράτωρ. — Et ipse postulasset, etc. Scilicet ad declinandam procerum populi que mobilis invidiam. — Thrasylbulus et Adimantus. Aristocratem ei et Adimantum fuisse adiunctos tradit Xenoph. Hist. Gr. I, 4: cum nostro tamen consentit Diodorus XIII, 69. Ducum nomina non profert Plutarchus in Alcibiad. Datas autem ei fuisse, quos ipse elegerat, refert. — Minus ex sententia rem ger-*

erat. I. e. minus bene, quam voluisset, non ex voto, non feliciter. Absente tamen Alcibiade, qui vel Clageniensis auxilio profectus erat (Diodor. XIII, 7), vel in Caria pecuniam colligebat (Plutarch. 35), eius navarchus, cui nomen Antiochus, contra mandatum, temere, nimisque cupide pugnam cum Lysandro commiserat, ac quindecim naves amiserat. — In invidiam recidit. Magis hic valet criminatio, teste Diodoro conflata, quod Cymen, socii nominis urbem, aggressus esset; qua de re legatos questuru miserant Cymaei. Quanquam id aperte pugnat cum iis, quae noster subiicit. Xenoph. vero Alcib. ἀμειλιαν et ἀπράττων tanquam causas pugnae infelicitis ab Atheniensibus iactatas commemorat. Alias quoque criminationes prolatas fuisse indicant Diodorus et Plutarchus praesertim, qui earum auctorem Thrasylbulum refert.

darentur, Thrasybulus et Adimantus, neque id negatum esset; classe iam in Asiam profectus, quod apud Cymen minus ex sententia rem gesserat, in invidiam recidit. Nihil enim eum non efficere posse ducebant. ³ Ex quo fiebat, ut omnia minus prospere gesta eius culpa tribuerent; quum eum aut negligenter, aut malitiose ⁴ fecisse loquerentur: sicut tum accidit: nam, corruptum a Rege ⁵ capere Cymen noluisse, arguebant. Itaque huic maxime putamus ⁶ malo fuisse nimiam opinionem ingenii atque virtutis. Timebatur enim non minus, quam diligebatur: ne, ⁷ secunda fortuna, magnisque opibus elatus, tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est, ut absentem magistratum abrogarent, et alium ⁸ in eius locum substituerent. Id ille ut audivit, domum reverti noluit, et se Pactyen contulit, ibique tria castella communiavit,

(3) *Nihil enim eum non efficere posse duc.* Ita fere Sall. Iug. LXXVI: *Sed rex nihil iam infectum Metello credens.*

(4) *Negligenter, aut malitiose.* *Negligenter*, quippe qui Antiocho gubernatori, viro imprudenti ac vano, classem tradidisset. *Malitiose*. Ducis enim fraudi id tribuit Iust. V, 5, « apud quem plus prior offensa valuisse, quam recentia beneficia ».

(5) *A Rege.* A Dario, vel Cyro, eius filio, qui tunc Ioniae Lydiaeque, in loco Tissaphernis, erat praepositus. Vide Iustin. V, 5. Diodorus autem corruptum ait a satrape Pharnabazo, cuius amicitiam inimici ei crimini vertebant. — *Noluisse.* At socia fuit et foederata civitas. Quod Bosius de arcana Atheniensium iussu expli-

cat, nec ex aliis auctoribus evincitur, nec ipsa re probatur, quod in accusationis publicae causis hoc etiam ponebatur. Tum repugnant aperte ea, quae ex Diodoro notavimus; forte igitur, ait Tzschuck., legendum est *voluisse*.

(6) *Hulo maxime putamus*, etc. Al. *Imputamus*. I. e. arbitramur nimiam expectationem, quam de peritia eius et fortitudine Athenienses conceperant, Alcibiadi malo fuisse.

(7) *Ne.* Pendet a *timebatur*. *Tyrannidem concupisceret*. Hoc ambiguum fuisse ait Plutarchus.

(8) *Et alium.* Imo decem alios, quorum nomina commemorant Xenophon Hist. Gr. I, et Diodorus XIII. Cononem Alcibiadi successorem ait Iustin. V, 6.

Bornos, Bisenthen, Neontichos; manuque collecta ⁹ primus Graeciae civitatis in Thraciam introiit, glori-
sius existimans, barbarorum praeda locupletari, quam
Graiorum. Qua ex re creverat quum fama, tum opi-
bus, magnamque amicitiam sibi cum quibusdam regi-
bus ¹⁰ Thraciae pepererat.

VIII. Neque tamen a caritate patriae potuit rece-
dere. Nam quum apud Aegos flumen ¹ Philocles, prae-
tar Atheniensium, classem constituisset suam, neque
longe abesset Lysander, praetor Lacedaemoniorum,
qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime
duceret, quod ipsis pecunia a rege suppeditabatur;
contra Atheniensibus exhaustis, praeter arma et pa-
res, nihil erat super: Alcibiades ad exercitum venit
Atheniensium, ibique, praesente vulgo, agere coepit
si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare,
aut pacem petere: Lacedaemonios eo nolle configere
classis, quod pedestribus copiis plus, quam navibus,

(9) *Manuque collecta.* Ita Plutar-
chus: *ἐνναρχῶν εἶνοσε, ἐπολιμῆ
ταῖς ἀβραμειτοῖς ἄρσεν ἰδίῃ.* — *Gra-
iorum*, pro Graecorum, nec alii au-
ctores vel in prosa oratione respuunt.
Ψευδοκ.

(10) *Cum quibusdam regibus.* Quos
Diodorus XIV, 94, Medocum et Seu-
then vocat.

(1) *Aegos flumen.* Vid. in Lysan-
dro I. — *Neque longe abesset Lysan-
der.* Erat enim Lempsaci, quod paulo
ante ceperat. Lempsacus autem distat
ab Hellesponto, ut ait Xenophon,
stadia circiter XV, ubi erat Alcibia-
des Lempsaci. — *Et bellum quam diu-
tissime duceret.* Praetuleret, profer-
ret. *Ducere* enim saepius a Caesare

imprimis et Cicerone pro *mozae ue-
ctere* usurpatur. — *A rege.* Cyro,
Darii filio, qui Lysandro mille Dari-
cos miserat. Iussus deinceps a patre
Cyrus Lacedaemoniis necessarios sum-
ptus suppeditare. Vide Diod. XIII,
70; Plut. Pausan. IX, 32. — *Nihil
erat super.* Anastrophe, pro nihil su-
pererat. — *Praesente vulgo.* Scilicet co-
ram militibus. — *Agere coepit.* Tra-
ctare, loqui de negotio bellico. — *Se
coacturum Lysandrum.* Supple *coibat.*
Paulo aliter Plutarch. et Diodor. —
Bellum composituras. Id est, finituras.
Ita loquitur in Hamileare I et Hanni-
bale VI. Ita quoque Sall. Jug. CIII,
« Et quocumque modo belli compo-
nendi licentiam permittit ».

valerent : sibi autem esse facile Seuthen, regem Thracum, deducere, ut eos terra depelleret; quo facto, necessario aut classe conflicturos, aut bellum composituros. Id etsi vere dictum Philocles² animadvertibat, tamen postulata facere noluit; quod sentiebat se, Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum; et, si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore; contra ea, si quid adversi accidisset, se unum eius delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades: « Quoniam, inquit, victoriae patriae repugnans, illud moneo, iuxta hostes castra habeas nautica. ³ Periculum est enim, ne immodestias militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus. » Neque ea res illum fefellit. Nam Lysander, quum per speculatores⁴ comperisset, vulgum Atheniensium in terram praedatum exis-

(2) *Philocles*. Tanquam praecipuus, certe quod illo die imperium classis habuit (Diodor. XIII, 406), nominatur, quum et alii fuerint praetores Tydaeus et Menander, quos etiam Alcibiadem abire iussisse scribunt Xenophon in Hist. Gr. II, 4, 26; et Plutarchus cap. 37. *Tzs.* — *Momenti*. Auctoritate scilicet amissa, se prae illo parvi futurum sentiebat. — *Nullam in ea re suam partem fore*. Se laudis nequaquam participem futurum. Hic Philocles, a Lysandro in urbem Lampsaci abductus, iugulatus est, et quidem, ut Pausanias et Plutarchus referunt, cum tribus vel quatuor millibus captivorum Atheniensium.

(3) *Castra.....nautica*. Navium scilicet stationes. Falso nonnulli castra expli-

cant de praesidiis in proximo littore collocatis, quae iade naves ipsas tutarentur. Naves enim erant in portu, milites egressi per agros dispalabantur. Vide in Lysandro I. — *Ne immodestia militum*. Quod, ut praedixerat, factum. Vide Lysandrum I, atque ibi laudatos.

(4) *Per speculatores*. Paulo aliter Xenophon II; Diodorus XIII, 74, et Polyaeus I. *Bosivs.* — *Vulgum Atheniensium*. Gregarios milites. Ita in Homero dicitur λαός. — *Praedatum exisse*. Commeatus conquirendi causa, in terram descendisse. — *Eoque impetu totum bellum delevit*. Eaque repentina aggressionem bellum penitus confecit, plerisque navibus captis, multis etiam militibus vel captis vel occisis. Cf. Plut. 37.

se, navesque pene inanes relictas, tempus rei gerendae non dimisit, eoque impetu totum bellum delevit.

IX. At Alcibiades, victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, ¹ sperans ibi facillime suam fortunam oculi posse: falso. Nam Thraces, postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt: qui ea, quae apportarat, abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. Ille cernens, nullum locum sibi tutum in Graecia propter potentiam Lacedaemoniorum, ² ad Pharnabazum in Asiam transiit. Quem quidem adeo sua cepit humanitate, ³ ut eum nemo in amicitia antecederet. Namque ei Grunium dederat, in Phrygia castrum, ex quo quinquagena talenta vectigalis capiebat. Qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedaemoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. Sed videbat id sine rege ⁴ Persarum non posse fieri; ideoque eum

(1) *Penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit.* Alcibiadem in Bithyniam profugisse, ibique a Tracibus fuisse spoliatum tradit Plutarchus. Quod non prorsus a Nepotis mente alienum est. Nam et Thraces Bithyniae partem incolebant, atque ipsi Thraces Bithyni dicti, postquam in Asiam transfretassent. Vnde Claudianus, in Eutrop. II, 247:

Thyni Thraces erant, quae nunc Bithynia fertur.

Adde Plin. I, 31. — *Suam fortunam.* Opes scilicet.

(2) *Propter potentiam Lacedaemoniorum.* Qui, devictis Atheniensibus, et terrae et maris imperium obtinebant. — *In Asiam.* Nempe in Phrygiam, in qua tum, Plutarcho teste, erat Pharnabazus, quo adiutore et interprete sperabat fore, ut sibi ad Artaxersem pateret aditus.

(3) *Adeo sua cepit humanitate.* Seu potius singulari quadam vi in animis sibi conciliandis; de qua plura Malvezus p. 242 et seqq.

(4) *Rege Persarum, Artaxerxe Mnemone,* qui, Cyro fratre victo, Dario patri successerat. Tzscauck.

amicum sibi cupiebat adiungi. Neque dubitabat facile se consecuturum, si modo eius conveniendi habuisset potestatem. Nam Cyrum ⁵ fratrem ei bellum clam parare, Lacedaemoniis adiuvantibus, sciebat: id si ei aperuisset, magnam se ab eo initurum gratiam videbat.

X. Haec quum moliretur, peteretque a Pharnabazo ut ad regem mitteretur; eodem tempore Critias ¹ ceterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiozem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset: quare, si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. His Laco² rebus commotus statuit, accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renuntiat, quae regi cum Lacedaemoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem vivum aut mortuum tradidisset. Non tulit ³ hoc satrapes, et violare clementiam, quam regis opes minui, maluit. Itaque misit Sysamithren et Bagoam ⁴ ad Alcibiadem interficiendum, quum ille esset in Phrygia, iterque ad regem compararet. Missi clam vicinitali ⁵

(5) *Cyrum*, Artaxerxis fratrem, cui Darius civitates, quarum praefectus erat, testamento legavit. Vide Iust. V, 44. — *Ab eo initurum gratiam*. Se valde Artaxerxem demeriturum.

(1) *Critias*. Triginta tyrannorum immanissimus. Vide Cicer. Tuscul. quaest. I, 96. — *Certos homines*. Plutarchus tradit, non ante adductum esse Lysandrum, ut Alcibiadem de medio tollendum curaret, quam id nominatim ab ephoris ei mandatus esset. LAMBIN.

(2) *Laco*. Lacedaemonius Lysan-

der. Ita, apud Sallust., *Numida* pro Iugurtha, *Maurus* pro Boccho usurpatur.

3. *Non tulit*. Nempe cessit territus. Tzs. — *Clementiam*. Respicit hospitii tutelam fidemque datam exuli.

(4) *Itaque misit Sysamithren et Bagoam*. Sysamithren Pharnabazi patruum vocat Plutarch. Bagoam vero non tam nomen esse proprium, quam commune, putant, quo Persae eunuchum vocabant. Alii Bagoem.

(5) *Vicinitali*. Hanc *vicinitatem* Melissam urbem scribit Athenaeus,

in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi, quum eum ferro aggredi non aude-
rent, noctu ligna contulerunt circa casam eam, in qua
quiescebat, eamque succenderunt: ut incendio con-
ficerent, quem manu superari posse diffidebant. ⁶ Ille
autem, ut sonitu flammae ⁷ est excitatus, quod gla-
dius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum
eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia
hospes, qui nunquam discedere voluerat. ⁸ Hunc se-
qui se iubet, et id, quod in praesentia vestimento-
rum fuit, arripuit. His in ignem eiectis, ⁹ flammae
vim transiit. Quem ut barbari incendium effugisse
eminus viderunt, telis missis ¹⁰ interfecerunt, caput-
que eius ad Pharnabazum retulerunt. At ¹¹ mulier,
quae cum eo vivere consuevit, muliebri sua veste

XIII, 42. Urbis nomen esse vicinita-
tam absurde quidam volunt. *Vicin.* h.
e. iis qui in vicinitate habitabant.

(6) *Quem manu superari posse dif-
fidebant.* Nam, ut Plutarchus refert,
harbaris suo conspectu dissipabat,
neque quisquam praestolabatur eum,
vel cominus congredi audebat. Bosius.

(7) *Sonitu flammae.* Strepitu. Ita
Curt. VI, 47: *Sonabant* incendio sil-
vae. — *Subalare telum.* Sicam seu
pugionem, ita dictum, quia eius erat
brevitatis, ut *sub alis* gestari posset.

(8) *Qui nunquam discedere volue-
rat.* Hinc *familiaris*, qui cum eo erat,
qui sponte ipsi serviebat, non servus
dicitur.

(9) *His in ignem eiectis.* Quorum
pondere flammae vim obrueret.

(10) *Telis missis interfecerunt.* Vid.
Plutarch. et Diodor. Iustinus vero et
Quoniam vivum Alcibiadem in cubi-

culo, in quo dormiebat, crematum
aiunt. Aristoteles contra, de partibus
animalium VI, 29, in Elepho, Asiae
monte, eum occubuisse memorat. —
*Caputque eius ad Pharnabazum retu-
lerunt.* Ita apud Sallustium Jug. XII:
« Numidae caput Hiempsalis ad Iu-
gurtam referunt. » Etenim in caedi-
bus iniunctis, capita referebantur,
sceleris monumentum et fides; ali-
quando, ad gratiam praemiumve con-
sequendum. Vide Curtium ac Tacitum,
passim, et plures alios.

(11) *At mulier.* Hanc Plutarchus
Timandram vocat, et Laëdis Corin-
thiae matrem fuisse refert. Theodo-
tam vocant alii. — *Mortuum cremavit.*
Mora Graecorum, de quo Kircher.
de Funer. Rom. I, 2, et Lil. Girald.
de vario sepel. ritu, cap. XXI, cum
notis J. Faës.

sententiam, aedificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades, annos circiter quadraginta ¹² natus diem oblit supremum.

XI. Hunc, infamatum a plerisque, ¹ tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui eiusdem aetatis fuit; Theopompus, qui fuit post aliquanto natus; et Timaeus: qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando consenserunt. Nam ea, quae supra diximus, de eo praedicarunt, atque hoc amplius, quum Athenis, splendidissima civitate, natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate vitae superasse; postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset aequiparare. Omnes enim Boeotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini, inserviunt. ² Eum-

(12) *Annos circiter quadraginta velus.* Alii, quinque et quadraginta.

(1) *Hunc infamatum a plerisque.* Ab Eupoli et Pherecrate poetis; ipse oratores, ab Antiphone, qui librum scripsit contumelie adversus eum, ut testatur Athenaeus XII, 4; et a Lysia, qui orationem, teste eodem Athenaeo XIII, 4, adversus eum composuit. — *Thucydides.* Belli peloponnesiaci descriptione celeberrimus. Vide supra in *Themistocle*, atque has ipsas notas. — *Theopompus.* Chius, qui Philippi, Alexandri, horumque successorum aetate floruit. Huius scripta desiderantur. — *Timaeus.* Siculus, qui scripsit Pyrrhi et Tarentini belli tempore, et a maledicentia sua Epitimaecus, id est, obiurgator dictus

est. Vide Plutarch. in Nicia. Desiderantur quoque Timaei historiae. — *Duo maledicentissimi.* Theopompum autem non maledicum, veritatis tantummodo studiosum ostendit Vossius de hist. graec.; hocque veritatis studium saepe et diversa ab aliis de viris illustribus testimonia quasi extorsit.

(2) *Magis firmitati corporis, quam ingenii acumini, inserviunt.* Plus operae impendunt in acquirendo confirmandoque corporis robore, quam in excolendo ingenio. Hinc Boeotios aliqui παρὰ τοῦς βόας denominatos volunt. Cic. de Fato IV: Athenis tenue coelum, ex quo acutiores etiam censentur Attici crassum Thebis; itaque pingues Thebani et valentes. « Vide

dem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur,³ sic duritiae se dedisse, ut parcimonia victus atque cultus omnes Lacedaemonios vinceret. Fuisse apud Thracas, homines vinolentos,⁴ rebusque venereis deditos: hos quoque in his rebus antecessisse. Venisse ad Persas, apud quos summa laus esset fortiter venari, luxuriose vivere: horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut, apud quoscunque esset, princeps poneretur,⁵ habereturque carissimus. Sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

nostrum Epamin. c. V. Athenienses enim ingenio, Spartani Thebanique corpori exercendo maiorem dabant operam. Romae autem *Ingenium nemo sine corpore exercebat*, ut ait Salust. Catil. VIII.

(3) *Ponebatur*. Recte, non vero ponitur; quippe Nep. aetate, multoque ante, dura Lycurgi instituta in desuetudinem abierant. Lege Plut in Lycurgi vita. — *Sic duritiae*, etc. Id est, vitam adeo austeram duxisse.

(4) *Thracas, homines vinolentos*. Quos Graeci, sicut et Scythas, ἀπατοπόταξ vocarunt.

(5) *Princeps poneretur*, etc. Sic et

imitator: *Chez tous les peuples il s'attira les regards, et maîtrisa l'opinion publique. Les Spartiates furent étonnés de sa frugalité; les Thraces, de son intempérance; les Béotiens, de son amour pour les exercices les plus violents; les Ioniens, de son goût pour la paresse et la volupté; les satrapes de l'Asie, d'un luxe qu'ils ne pouvaient égaler. Il se fut montré le plus vertueux des hommes, s'il n'avait jamais eu l'exemple du vice; mais le vice l'entraîna sans l'asservir.* BARTHELEMY, l. c. *Le caractère d'Alcibiade n'est pas rare en France.* DUCLOS, *Considérations sur les mœurs.*

VIII

THRASYBVLVS

ARGVMENTVM

CAP. I; Thrasybulus, virtute clarus, patriam a triginta tyrannis liberat. — II; Phylen confugit; Munychiam occupat; parcit civibus. — III; Pace facta, legem fert oblivionis. — IV; Corona olivae, non aliter ac Pittacus agello modico, contentus fuit. Ad Ciliciam a barbaris interficitur.

THRASYBVLVS, Lyci filius, Atheniensis. Si per se ¹ virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito, an hunc primum omnium ponam. Illi sine dubio neminem praefero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. ² Nam quod multi voluerunt, pauci potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare; huic contigit, ut a triginta oppressam tyrannis ex servitute in libertatem vindicaret. Sed, nescio quo modo, ³ quum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate praecurrerunt. Primum Peloponnesio bello, multa hic sine Alcibiade ⁴ gessit; ille nullam rem sine hoc:

(1) *Per se*. Seorsim, sola. — *Dubito*, an ponam. Eleganter, pro dubito, an non ponam, existimem.

(2) *In patriam amore*. Vnde φιλόπολις et φιλόπατρις de se audiit.

(3) *Sed nescio quomodo*. Hac locutione in primis gaudet noster. Vide VII, 41. — *Nobilitate praecurrerunt*. Fama, gloria superarunt. *Praecur-*

rerunt autem, translatio a cursu in stadio certantibus.

(4) *Multa hic sine Alcibiade, etc.* Quas Xenophon I de rebus gr., et Diodorus XIII, narrant. *Sine Alcibiade*. Tunc in exilio versanti. Notanda quoque elegantia locutionis, qua usi sunt Cicero pro Murena IX: « Maximo in bello sic est versatus, ut

quae ille universa naturali quodam bono fecit lucrī. Sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum militibus et fortuna: quod in praelii concursu abit res a consilio ad vires⁵ vimque pugnantium. Itaque iure suo⁶ nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, seque hic plus valuisse, quam ducis prudentiam, vere potest praedicare. Quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli.⁷ Nam quum triginta tyranni, praepositi a Lacedaemoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives,⁸ quibus in bello pepercerat fortuna,

hic multas res et magnas sine imperatore gesserit, nullam sine hoc imperatore; Curtius, de Parmenione, VII, 8: « Multa sine tege prospere, sed sine illo nihil magnae rei gesserat; » Sidonius Apollin., Paneg. ad Avitum: « Nil sine te gessit, quum plerumque tu sine illo. » — Quae ille universa naturali quodam bono fecit lucrī. Alcibiades autem, optima quaedam natura, ex omnibus Thrasybuli gestis non mediocrem sibi gloriam comparavit.

(5) *Quod in praelii concursu abit res a consilio ad vires.* Quod tibi, ad manus ventum est, ducis consiliorum exitus ex militum viribus animisque pendet.

(6) *Iure suo.* Eleganter pro merito. Vide Ciceroem infra. — *Nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat.* Ita fere Cicero pro Marcello II: « Certe in armis, militum virtus, locorum opportunitas, auxilium seniorum, classes, comestus, multum iurant; maximum vero partem quae suo iure fortuna sibi vindicat, et quicquid est prospere gestam, id

pene omne ducit suum. » Quem locum a nostro Schottus expressum censebat. Ita, apud nos, *Mascaron*, *Orais. fun. de Turenne, deuxième partie: Conquerra l'Alsace, prendre Brisach, se rendre maître de ce fameux passage du Rhin, ce seroit l'effet d'une valeur héréditaire; mais dont les soldats, la fortune, qui veut avoir sa part dans tous les grands événements, partageraient la gloire avec M. de Turenne. Mais vaincra ses desirs, vaincre la force de l'occasion, renoncer à Brisach et à l'Alsace, c'est une victoire que M. de Turenne remporte seul, et dont il ne partage la gloire avec personne.* Quae certe ex alterutro desumpta credam. — *Seque hic plus valuisse,* etc. *Seque victoriae magis, quam imperatoris consilium contulisse, non falso potest gloriari.*

(7) *Proprium est Thrasybuli.* Ipsi uni tribuendum est.

(8) *Plurimos cives.* Mille quingentos amplius, et quidem indidit causa, teste Aeschine contra Cleoph. — *Partim patris expulsi.* In quibus et ipse Thrasybulus ob spes exitio pe-

partim patriâ expulissent, partim interfecissent; plurimorum bona publicata inter se divisissent; non solum princeps, sed et solus initio, bellum his indixit.

II. Hic enim quum Phylen confugisset; quod est castellum in Attica munitionissimum, non plus habuit decum, quam triginta ¹ de suis. Hoc initium fuit salutis Atticorum; hoc robur libertatis clarissimae civitatis. Neque vero hic non contemptus est ² primo a tyrannis, atque eius solitudo. Quae quidem res et illis contemnendis perniciosa, et huic despecto salutis fuit. Haec enim illos ad persequendum segnes, hos ³ autem, tempore ad comparandum dato, fecit robustiores. Quo magis praeceptum illud omnium in animis esse debet, « Nihil in bello oportere contemni; ⁴ » nec sine causa dici, « Matrem timidi flere non solent. » Neque tamen pro opinione ⁵ Thrasybuli auctae sunt opes. Nam iam tum illis temporibus ⁶ fortius boni

tria. Vide scholiast. in Arist. Plutum, v. 50. — *Princeps*. Primus, ut in Alcibiade, II.

(1) *Triginta*. Circiter septuaginta fuisse tradit Xenoph.

(2) *Neque vero hic non contemptus est*. Ellipsis, pro neque vero hic tantum contemptus est, sed etiam multo magis eius solitudo, paucitas scilicet eorum, qui Thrasybulum nova molientem secuti fuerant.

(3) *Hos*. Thrasybul. scil. et socios. — *Tempore ad comparandum dato*. Ita Liv. XXXV, 44: « Ut Romani tempus ad comparandum habeant. » Idem XXXVIII, 12; XLII, 52.

(4) *Nihil in bello oportere contemni*. Quod pariter docent Phaed. II, 14:

Magnum temerum despicere noli.

et optimus *Lafontaine* in fabulis II, 9, *le Lion et le Moucheron*. — *Timidi*. Cauti scilicet, providi, qui nihil temere audent, nec imprudens se periculo obiciunt. De hoc adagio vide *Erasmus*, *Timidi mater non flet*.

(5) *Pro opinione*. Ut ipse speraverat. — *Opes*. Tradit tamen *Diodorus* XIV, 33, brevi tempore mille et ducentos convenisse; hisque copiis eductis, Thrasybulum mane inopinato in triginta tyrannorum castra irrumpisse, multisque eorum interfectis, illos Athenas se recipere coegisse. Imo *Xenophon* in hist. gr. II, 4, seqq., septingentos fuisse narrat, qui mox ad mille accreverint. Maior huic sane fides.

(6) *Nam iam tum illis temporibus*.

pro libertate loquebantur, quam pugnabant. Hinc in Piræeum⁷ transiit, Munychiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti, ab eaque turpiter repulsi, protinus in urbem, armis impedimentisque amissis, refugerunt. Usus est Thrasybulus non minus prudentia,⁸ quam fortitudine. Nam cedentes violari vetuit:⁹ cives enim civibus parcere aequum censebat. Neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare¹⁰ voluit. Neminem iacentem veste spoliavit:¹¹ nil attigit, nisi arma, quorum indigebat, et quae ad victum pertinebant. In secundo proelio cecidit Critias,¹² dux tyrannorum, quum quidem exadversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

Carpit sui temporis ignaviam in bellis civilibus. Tzs. — *Fortius boni pro libertate loquebantur quam pugnabant.* Liv. XXXI, 44: « Athenienses litteris verbisque, quibus solis valent, bellum adversus Philippum gerabant. »

(7) *Hinc in Piræeum.* Sic Diodor. XIV, 33. Nisi quod tradit hoc factum esse post irruptionem illam matulinam in castra adversariorum, quam modo retulimus.

(8) *Non minus prudentia.* Nihilominus Conon Thrasybulum a nomine *temerarium* in capiendis consiliis appellabat, ut ait Aristoteles Reth. II, 23, ὡς Κόνων Θρασύβουλον θρασύβουλον ἐκάλει. Hoc vero nomen, ad quod alludit Conon, a patre sine dubio acceperat Thrasybulus. Huius τολμᾶν καὶ ἀπειρῆν laudavit Pelopidas apud Plut. Has vero dotes invidia temeritatem vocavit. Ab Orosio, II, 47, vocatur *vir strenuus et generis nobilitate*

inter suos clarus, qui auctor audendi pro patria fuit.

(9) *Cedentes violari vetuit.* I. e. Non resistantibus vim inferri prohibuit.

(10) *Impugnare.* Alteri ictum inferre. « Sceleratos cives timore ab impugnanda patria detertere. » Ita Cicero ad Brut. ep. XV.

(11) *Neminem iacentem veste spoliavit.* Id est, spoliandum censuit; ea scilicet mente, ut se tantum adversus improbos et armatos pugnare ostenderet; insuper, quod turpe, fortique duce indignum est ex mortuis lucrum captare. Vide Aristotelem Reth. II. *Iacentem* hic proprie de interfecto dicitur.

(12) *Cecidit Critias.* Cecidit proprie de interfectis in proelio usurpatur. Hoc quoque in bello cecidit tyrannus Hippomachus. Xenoph. II de reb. Graecis. Teste vero Iustino V, 9, Hippolochus et Critias, tyrannorum saevissimi, occubere.

III. Hoc deiecto, ¹ Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedaemoniorum. Is inter Thrasybulum, et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem ² his conditionibus: ne qui, praeter triginta tyrannos, et decem, qui postea praetores creati, superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio, neve bona publicarentur; reipublicae procuratio populo redderetur. Praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod, reconciliata pace, quum plurimum in civitate posset, legem tulit, ³ ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur: eamque illi legem oblivionis appellarunt. Neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam quum quidam ex his, qui simul cum eo in exilio fuerant, caedem facere eorum ⁴ velent, cum quibus in gratiam reditum erat; publice prohibuit, et id quod pollicitus erat, praestitit.

(1) *Hoc deiecto*, Critia scilicet matato. *Deiecere* enim verbum in sacrificiis aut venatione de bestiis et feris usurpatum. Eodem sensu Iustinus, V, 40: « Tyranni, ut pacis victimae, trucidantur. »

(2) *Fecit pacem*. Non *miseriordia*, ut Iustinus ait V, 40, sed simul quod Lysandro (qui paulo ante Lacedaemone tyrannus auxilio venerat) invideret; simul etiam, quod Spartam male apud Graecos audire intelligeret. Diodor. XIV. Adde Xenophonem Hist. gr. II. BOSIVS. — *Et decem, qui postea praetores creati*. Id est, et decemviri qui triginta tyrannis eiectionis, reipublicae ordinandae causa fuerant ab Atheniensibus creati. Iustin. V, 40. Ne pro decemviris habeas antea in Piraeo constitutis. — *Superioris more crudelitatis erant usi,*

Id est, qui triginta tyrannorum crudelitatem aemulati fuerant. Vide Iust. V, 40. — *Publicarentur*. Neve honorum pretium ad publicum aerarium conferretur. — *Reipublicae procuratio populo redderetur*. Nempe, democratia, ut antea, restitueretur.

(3) *Legem tulit*, etc. Quod praeclearum Thrasybuli factum omnes fere auctores laudibus celebravere. Eximiae Thrasybuli agendi rationis aemulatore se praestitit quicumque optavit pacem et gloriam. — *Legem oblivionis*. Valer. Max. IV, 4, cap. 4: « Haec oblivio, quam Athenienses ἀμνηστία vocant. » — *Vt valeret*. Ut servaretur, ac vigeret.

(4) *Caedem facere eorum*, etc. Hoc quum impone facerent post Antalcidae pacem aliquot Graeciae civitates, multis ac magnis tumultibus ac pe-

IV. Huic, pro tantis meritis, honoris corona ¹ a populo data est, facta duabus virgulis oleaginis: quae, quod amor civium, non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnaue fuit gloria. Bene ergo Pittacus ille, ² qui septem sapientum numero est habitus, quum ei Mitylenaei multa millia iugerum agri muneri darent, « Nolite, oro vos, inquit, id mihi dare quod multi inuideant, plures etiam concupiscant: quare ex istis nolo amplius, quam centum iugera, quae et meam animi aequitatem, et vestram voluntatem indicent. Nam parva munera, diutina, locupletia, non propria esse consueverunt. » ³ Illa igitur corona contentus Thrasybulus, neque amplius requi-

riculis se implicauerunt. Diodorus XV, 5. *Casa.* — *Publice prohibuit.* An nova lege, Archino rogante lata, de qua ex Isocrate Petitus?

(1) *Honoris corona.* Hac donabatur quisquis de republica bene meritus erat, in magna populi frequentia, adiuncto praecoris elogio. *Casaubon.* — *Facta duabus virgulis oleaginis.* Quod etiam in usu fuit apud Romanos, coronas antequam e floribus terrae didicissent. Vnde Virgil. Aeneid. VII, v. 453:

*Centum oratores augusta ad moenia
regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis
omnes.*

Quia vel qui pacem posebant, vel qui pacis auctores erant, dicatae Palladi olivae frondibus coronabantur. — *Quod amor civium, non vis expresserat.* Videtur autem et hic Nepos Caesarem perstringere, cui non amor

civium, sed vis et metus tot honores peperit. *Bosius.*

(2) *Pittacus ille.* Philosophus Mitylenaeus, de quo vide Diogenem Laertium in eius vita. *Covarr.* — *Septem sapientum.* Qui fuerant apud Graecos Solon, Pittacus, Bias, Thales, Cleobulus, Myson, et Chilon. De quatuor primis omnes consentiunt. Quidam autem, trium novissimorum loco, Periaudrum, Anacharsidem Epimenidemque ponunt. — *Quum ei Mitylenaei, etc.* Rem varie narrant Diog. Laert. I, 75, in Pittaco; Plutarchus, Praecept. Polit. et Valer. Max. VI, 5, ext. 4. — *Animi aequitatem.* Animum parvo contentum. — *Voluntatem.* Benevolentiam.

(3) *Locupletia, non propria esse consueverunt.* Opulenta non diutina esse solent; ob invidiam nihil solidae possessionis habent. *Plura timenda sunt divitiibus,* Phaedrus fab. I, 44. Sallust. Catil. VI: *Invidia ex opulentia orta est.*

stvit, neque quemquam honore se antecessisse existimavit. Hic, sequenti tempore, quum praetor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris eius agerentur vigiliae, a barbaris, ⁴ ex oppido noctu eruptione facta, in tabernaculo interfectus est.

(4) *A barbaris*. Ab Aspendiis, ut e Xenophont. IV, 8, 30, et Diodor. XIV, 99, constat; qui propter agrorum suorum devastationem in eum infensi, noctu, urbe sua erumpentes,

trucidarunt. Sepultus est Athenis in Ceramico extra oppidum, ut e Pausania, libr. I, docet Meursius in Ceramico gemino, cap. XXI.

IX

CONON

ARGUMENTVM

CAP. I; Peloponnesio bello bene de republica meretur Conon. — II; Afflictis patriae rebus, Pharnabazo contra Spartanos ussi fuit. — III; Tissapherne accusatur, per litteras agit cum Artaxerxe. — IV; Spartanos vincit apud Cnidum. Graecia liberatur et muri Atheniensium rescinduntur. — V; Ioniam et Aeoliam Atheniensibus restitaturus, a Tiribazo in viocula coniicitur.

CONON, Atheniensis, ¹ Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque eius opera magni fuit. Nam et praetor pedestribus ² exercitibus praefuit, et praefectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas praecipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unis insulis praefuit. ³ In qua potestate Pheras cepit, coloniam Lacedaemoniorum. Fuit etiam extremo

(1) *Conon, Atheniensis.* Timothei filium vocat eum Pausanias III, 9. Hunc diversum esse a Conone, astrologo Samio, Archimedis aequali et familiari, iam dudum a viris doctis, haud scio an pueriliter, observatum est.

(2) *Praetor pedestribus, etc.* Praetor tamen a nostro de classis praefecto, in Alcib. VIII, èt alibi, usurpatur. Praefuit autem primum, anno huiusce belli secundo et vicesimo, dum Corcyram, teste Diodoro XIII, 48, praesidio firmaret; dein, anno

quinto et vicesimo, cum aliis novem praetoribus Alcibiadi suffectus. Vid. Diodor. XIII, 74; Xenoph. Hist. Gr. I, et Iustinum V, 5.

(3) *Omnibus unis insulis praefuit.* Hoc neque apud Diodorum, neque apud Xenophontem, neque apud alium quemquam reperitur, nisi forte id tempus intelligatur, quo victis apud Cnidum Lacedaemoniis, adiuvante Pharnabazo, Persarum regis classi praefectus, omnes insulas a Lacedaemoniis, ut infra videbitur, avertit.

Peloponnesio bello ⁴ praetor, quum apud Aegos flumen copiae Atheniensium a Lysandro sunt devictae. Sed tum abfuit, ⁵ eoque peius res administrata est. Nam et prudens rei militaris, et diligens erat imperii. Itaque nemini erat his temporibus dubium, si affuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

II. Rebus autem afflictis ¹ quum patriam obsideri audisset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum, ² satrapem Ioniae et Lydiae, eundemque generum regis et propinquum: apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam quum Lacedaemonii, Atheniensibus devictis, in societate non manerent, ³ quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaum-

(4) *Extremo Peloponnesio bello.* Id est extremo huius belli anno. — *Apud Aegos.* Vide in Lysandro I.

(5) *Sed tum abfuit.* Xenophon. Hist. gr. II, et Plutarchus in Alcib., Cononem tradunt praelio interfuisse, suorumque clade perspecta (quum vidisset Atheniensium copias, collegarum incuria militibus dilapsis, esse devictas), cum sua aliisque septem navibus milite completis, et Paralo, nave publica, Cyprum ad Evagoram regem aufugisse.

(1) *Rebus autem afflictis.* Nam, ut Iustinus V, 8, «Deflectae ac prope perditae urbi hostes (Lacedaemonii) superveniunt, et, obsidione circumdata, obsessos fame urgent.» Cf. nostrum in Lysandro.

(2) *Contulit se ad Pharnabazum.* Non statim; prius enim, ut supra di-

ximus, Cyprum ad Evagoram regem aufugit; ubi quum diu latuisset, tum demum Pharnabazum adiit vel ipse, vel missis litteris, uti refert Plutarchus in Artaxerxe XXI. — *Generum regis.* Artaxerxis scilicet Mnemonis, cuius Apamam filiam duxerat. Plutarchus in Artaxerxe. — *Gratis valeret.* Id est, ut cum benevolam adiutorem haberet.

(3) *In societate non manerent.* Discrepat a Xenophonte et Plutarcho noster. Illi enim narrant Agesilaum a Lacedaemoniis in Asiam esse missum, eo quod exercitum et classes adversus Graecos ab Artaxerxe parari audiissent. Non igitur Lacedaemonii, sed Persae a societate deficiebant. Lambino ea videtur intelligenda societas, quam Lacedaemonii cum Dario secundo, huius Artaxerxis et Cyl-

que bellatum misissent in Asiam, maxime impulsit a Tissaphernae. qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat, et cum Lacedaemoniis coierat societatem; hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator, re quidem vera exercitui praefuit Conon, eiusque omnia arbitrio gesta sunt. Hic multum duces summum Agesilaum ⁴ impedivit, saepeque eius consiliis obstitit. Neque vero non fait apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam, Tauro tenus, ⁵ regi fuisse erepturum. Qui posteaquam donum a suis civibus revocatus est, ⁶ quod Bocotii et Athenienses Lacedaemoniis bellum indixerant, Conon nihilo secius apud praefectos regis versabatur, hisque omnibus maximo erat usui.

patre, fecerunt. — Maxime impulsit a Tissaphernae, etc. Persarum praefecto, cui regis inani, propter perfidiam crimen, caput abscissum est. — Qui — defecit. Paulo aliter Xenophon. *Res. Gr.* III, Diodorus XIV, 88, et Justinus VI, 1, qui Tissaphernam fidem regi fuisse, sed abscissa criminationibus eversum innotuit. Vnde videtur patuit societatem esse Lacedaemoniis nihilominus potius quam revera coisse. Ceterum, teste Plutarcho, homo perditus, et universo Graecorum generi infestissimus fuit Tissaphernae. Imo Nepotem secum pugnare in Agesilaum II, apparet, ubi: « Tissaphernae inducias a Lacone (Agesilaus) petivit; simulans se dare operam, ut Lacedaemoniis cum rege conveniret, re autem vera ad copias comparanda. » Re quidem vera consilium praefecit Conon. Quam Pharnabazus consiliis obstitit praefectum in-

stituit Artaxerxes. Vide Diodorum, et Justinum, *ibid.*

(4) Agesilaum Lacedaemoniorum duces. — Obstitit. In primis, quod Persarum regi sumit, ut Graecorum civitatum conciliantes sibi corrumpere. De quo Polybius I; Hecataeus, Artaxerxes; Pausanias, Laconicis. Quippe his artibus constitutum est Lacedaemoniis bellum domesticum, revocatiq; ad sua tuerenda, qui alieni invaderant. Boniv.

(5) Asiam — ante Ioniam scilicet, Aeoliam, Cariam, Lyciam, Lydiam, Phrygiam et Pamphyliae partem, quas regiones, in pace cum Antiocho inita, Asiam cis Taurum Romani vocant ap. Livium XXXVII, 45. Nam a Tauro monte Asia cis et trans Taurum divisa dicitur. Taz.

(6) Revocatus est. Vid. in Agril. IV.

III. Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Artaxerxi, quam ceteris, erat apertum. Multis enim magnisque meritis apud regem, etiam quum in officio non maneret, valebat. Neque id mirandum, si non facile ad credendum adducebatur, reminiscens eius se opera Cyrum fratrem superasse. ¹ Huius accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus, postquam venit, primum, ex more Persarum, ad chiliarchum, ² qui secundum gradum imperii tenebat, Tithrausten accessit, seque ostendit cum rege colloqui velle. Nemo enim sine hoc admittitur. Huic ille inquit: « Nulla mora est; sed tu delibera, utrum colloqui malis, an per litteras agere, quae cogitas. Necessesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem (quod *προσωναί* ³ illi vocant). Hoc si tibi grave est, per me nihilo secius editis mandatis conficies, quod studes. » Tum Conon: « Enimvero, inquit, non est grave quemvis honorem habere regi; sed vereor, ne civitati meae sit opprobrium, ⁴ si, quum

(1) *Cyrum fratrem superasse.* In illo bello, Xenophontis opere notissimo, quod contra Cyrum fratrem Artaxerxes de regno gessit. Diod. autem uous, lib. XIV, cap. 26, Tissaphernis in hoc bello operam, praemiaque idcirco ei a rege tributa refert. Nihil hac de re Xenophon, neque Plutarchus.

(2) *Chiliarcham.* *Χιλιάρχος* vulgo a Graecis dicitur, qui mille viris praepositus. Chiliarchus autem gradum secundum apud Persas a rege tenebat, totiusque regiae curationem habebat, quemadmodum apud Romanos praefectus praetorio, et apud Frances olim le maire du palais, cuius si-

ne venis nemini ad regem petebat aditus. — *Tenebat.* Vengata figura dictum. Sic Latini apte, non, ut nos, habebat. — *Tithrausten.* Qui regis iussu, Tissaphernis caput abscidit. Xenoph. in Agesilao.

(3) *Προσωναί.* Proprie de Diis dicitur. Persarum enim reges se solis et lunae fratres iactabant, et ut Deos se adorari volebant a pronis et terram fronte ferientibus. Vide Curtium VI, 44; VIII, 47, et in primis VIII, 30.

(4) *Sed vereor, ne civitati meae sit opprobrium,* etc. Graecis enim aut Atheniensibus, libero populo, turpis et indigna huiusmodi veneratio videbatur. Ideo v Athenienses Timago-

blum se iniurias patriae² putaret, plura concupivit, quam efficere potuit. Neque tamen ea non pia et probanda fuerunt, quod potius patriae opes augeri, quam regis, maluit. Nam quum magnam auctoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset, non solum inter barbaros, sed etiam inter omnes Graeciae civitates; clam dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam restitueret³ Atheniensibus. Id quum minus diligenter esset celatum, Tiribazus,⁴ qui Sardibus praecerat, Cononem evocavit, simulans ad regem eum se mittere velle, magna de re. Hulus nuntio parens quum venisset, in vincula coniectus est: in quibus aliquandiu fuit. Inde nonnulli eum ad regem abductum, ibique periisse,⁵ scriptum reliquerunt. Contra ea Dinon historicus,⁶ cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente, an imprudente, sit factum.

(2) *Iniurias patriae*. Passive, ut saepe in simili nexu, genitivus ponitur, id est, iniurias a Lacedaemoniis patriae illatas.

(3) *Vt Ioniam et Aeoliam restitueret* (Alii hoc obiectu usos Persas, veram autem huiusce criminis causam fuisse rerum a Conone prospere gestarum invidiam, memorent. Vide Diodorum XIV, 85, et Isocratem in Panegyrico.

(4) *Tiribazus*. Pedestrium copia-

rum praefectus, Diodor. XIV, 85. — *Cononem evocavit*. Ad se vocavit. Paulo aliter haec Xenophon et Diodorus l. c. narrant.

(5) *Ibique periisse*. Imo supplicium de eo sumptum. Vide Diodorum XV, 43.

(6) *Dinon historicus*. Clitarchi pater, Artaxerxis Ochi Philippique aetate vixit, et Persica scripsit post deperdita. — *Imprudente*. l. e. incerto.

X.

DION

ARGUMENTVM

Cap. I; Dionysiorum affinis et intimus Dion. — II; Platonis discipulus et amicus. — III; Minorem Dionysium offendit; Platonis reditum obstat; ei Philistus adversatur. — IV; Corinthum deportatur. Vxor traditur alii; filius corrumpitur. — V; Syracusarum potitur; tyrannum ad pactiones adigit. — VI; Morte filii tristatur. Heraclidis caede populum a se alienat. — VII; Largitionibus militem conciliat, amittit optimates, tyrannus non ferendus audit. — VIII; Callicratidis laudibus decipitur. — IX; Domi suae die festo occiditur. Post eius necem fit tumultus et caedes. Desideriosus meriti sequitur.

DION, Hipparini filius, ¹ Siracusanus, nobili genere natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. Namque ille superior ² Aristomachen, sororem Dio-

(1) *Hipparini filius*. Sic Diodorus XVI, 9; Plutarchus in Dion. vita; Suidas et Aelianus patrem eius vocant. — *Nobili genere natus*. Hipparinus enim, Syracusanorum princeps, Dionysiique collega, nuncupatur a Plut. in Dion. et a Platone epist. VIII. — *Implicatus*. Necessitudinis scilicet et familiaritatis habita ratione. — *Dionysiorum*. Patris scilicet et filii, qui ambo tyranni dicti sunt.

(2) *Superior*. Pater nempe, qui

etate superior. Sic et a Cicerone, *De officiis*, II, 7, 2, appellatur. Sic *Caelus superior* apud Valer. Maxim. VIII, 16 2, pro *stater* legitur. — *Aristomachen*. Huius uno die uxores duxit Dionysius maior, alteram Locrensem nomine Doridem, alteram Aristomachen, Hipparini filiam. Ex Locrensi Dionysium iuniorem habuit; ex Dionis sorore Hipparinum et Nysaeum filium vel Narsaeum, ut vocat Diodorus XVI, 6. Vide Ciceronem V *Tuscul.*

nis, habuit in matrimonio: ex qua duos filios, Hipparinum et Nysaeum, procreavit; totidemque filias, nomine Sophrosynen et Areten. Quarum priorem Dionysio filio, ³ eidem, cui regnum reliquit, nuptum dedit; alteram, Areten, Dioni. Dion autem, praeter nobilem propinquitatem, generosamque maiorum famam, multa alia ab natura habuit bona: in his ingenium docile, come, ⁴ aptum ad artes optimas; magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendatur, magnas praeterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores, quam affinitatem. Namque, etsi Dionysii crudelitas ipsi displicebat, tamen salvum esse propter necessitudinem, ⁵ magis etiam suorum causa, studebat. Aderat in magnis rebus; eiusque consilio, multum movebatur tyrannus, nisi qua in re maior ipsius cupiditas intercesserat. Legationes vero, quae essent illustriores, per Dionem administrabantur: quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen ty-

quaest. Adde Plutarchum, et Aelianum XIII Var. Hist., qui quidem a nostro circa Aristomaches nomen dissentit. Hanc enim Dionis uxorem facit; Dionysiique uxorem modo *Aristaenetam*, modo *Arsten* appellat. Adde nostrum, De regibus, c. 2. et not. — *Hipparinum*, qui, olympiadis CVI anno IV, pulso Syracusis Callippo, paternum dominatum recuperavit, et per biennium obtinuit. Bosiva.

(3) *Dionysio filio*, qui, ut supra diximus, ex Doride altera uxore natus erat. — *Dioni*. Qui sororis suae filiam pro uxore habuit.

(4) *Ingenium docile, come, etc.* Durum austerumque Dioni ingenium fuisse ceteri auctores referunt: come tamen et facile fuit erga Platonem ad capienda ab eo virtutum vitaeque praecepta, uti Plato ipse in epistola VII ad Dionis propinquos scribit; quod infra noster, c. II, post multos alios confirmat.

(5) *Necessitudinem. Affinitatem.* Ita passim apud Sallustium. — *Suorum causa.* Nimiram propter sororem, eiusque liberos.

ranni sua humanitate tegebat. ⁶ Hunc, a Dionysio missum, Carthaginienses suspexerunt, ut neminem unquam Graeca lingua loquentem ⁷ magis sint admirati.

II. Neque vero haec Dionysium fugiebant: nam quanto esset sibi ornamento, sentiebat. Quo fiebat, ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus diligeret ac filium. Qui quidem, quum Platonem ¹ Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcesseret, quum Dion eius audiendi cupiditate flagraret. Dedit ergo huic veniam, magnaue eum ambitione ² Syracusas perduxit. Quem Dion adeo admiratus est atque adamavit, ut se totum ei traderet. ³ Neque vero minus Plato delectatus est Dione. ⁴ Itaque, quum a Dionysio tyranno crudeliter violatus esset, quippe

(6) *Nomen tyranni sua humanitate tegebat.* Sensus est: effecit mitissimis moribus, ut, quae de tyranni crudelitate ferrentur, nemo crederet; et sic quasi occultavit. Ita loquitur Tacitus, quum saepe, tum Ann. IV, 44: «Vbi specie studiorum nomen exilii tegetur.»

(7) *Graeca lingua loquentem.* Ita in Miltiade III: «Putavit facillime se Graeca lingua loquentes.... sub sua retenturum potestate.»

(1) *Platonem.* De quo supra in Alcibiade II, in not. Causam profectiois Apuleius, lib. de dogmate Platonis, fuisse ait, ut naturam Aetnae, et incendia concavi montis intelligeret. — *Adolescenti.* Dion scilicet tum admodum iuveni.

(2) *Magna ambitione.* Comitatu et apparatu ad ostentationem et obse-

quum composito. Ita fere Suetonius in Othone IV: «Nullo officii aut ambitionis in quemquam genere omisso.» Plinius enim, H. N. VII, 30, ex eoque Solin. I, 123: «Dionysius tyrannus vittatam navem Platoni obviam misit. Ipse cum albis quadrigis egredientem in littore occurrens honoratus est.» Nihil autem de hac ambitiosa deductione, ceteri auctores; sed tantum a Dionysio Platonem Dionis precibus accitum, venisse Syracusas, et cum eo colloctum narrant. Vid. inf. eiusdem reditum.

(3) *Vt se totum ei traderet.* Quare Dion communi nomine a scriptoribus vocatus, *Dion, amicus Platonis.*

(4) *Plato delectatus est Dione.* Imo Dionem a Platone ardentem amatum ferunt, ut Diog. Laërt. ibid.; et Apuleius, Apologiae orat. I,

quem venundari iussisset: ⁵ tamen eodem rediit, eiusdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit ⁶ Dionysius. Quo quum gravi conflictaretur, quaesivit a medicis Dion, quemadmodum se haberet? simulque ab his petiit, « si forte maiori esset periculo, ut sibi faterentur. Nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno; quod sororis suae filios, ex illo natos, partem regni putabat debere habere. » Id medici non tacuerunt, ⁷ et ad Dionysium filium sermonem retulerunt. Quo ille commotus, ne agendi cum eo esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coegit. Hoc aeger sumpto, ut somno sopitus, ⁸ diem obiit supremum.

III. Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis, ¹

(5) Quippe quem venundari iussisset. Quod parasiticae imperitus esset, ait Lucianus, Parasito; Diodoro autem et Diogene, et Plutarcho teste, quum Plato de virtute viri boni et iustitia quamdam inter disceptationem dixisset, iustorum beatam, tyrannorum autem vitam esse miseram, adeo inhumane eum habuit tyrannus, ut tanquam mancipium in foro venundari iussit. — Eodem rediit. Extincto seniore Dionysio. Vide Platon. epist. VII; Plutarchum, ac nostrum infra III.

(6) In morbum incidit. Morbi causam fuisse immoderatas epulas, compotationes, et ebrietatem tradit Diodorus XV, 74. LARVIN. — Velle se cum eo colloqui. Ita Plutarchus ibid. — Quod sororis suae filios. Hipparinum scilicet et Nysaeum, qui ex Aristomache, sorore eius, et Dionysio maiore erant nati. Vide supra, cap. I.

(7) Id medici non tacuerunt. Putoro principi, ut Plutarchus ait, gratificantes, more in aulis recepto. — Ne agendi cum eo esset Dioni potestas. Ne posset colloqui cum patre. — Soporem. Medicamentum soporiferum (πάπυρον ύπνωτικόν vocat e Timaeo Plutarchus in Dione). Quod ex nigri papaveris vel cicutae succo parari solet: quo mortis genere Athenienses capite damnatos necare solebant.

(8) Ut somno sopitus. Sensus est, tanquam hominem somno gravatum obiisse. — Diem obiit supremum. Quum annos octo et triginta regnasset.

(1) Dionis et Dionysii simultatis. Dionysii Iunioris. Tum nota duos genitivos diversi regiminis: quod quum sit, diverso tamen eorum sono auribus consuli solet. Ceterum simultatem illam non inde, sed ex criminationibus aliorum de affectatione regni

eaque multis rebus aucta est: sed tamen prius temporibus aliquandiu simulata inter eos amicitia mansit. Quumque Dion non desisteret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret, et eius consiliis uteretur; ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari, morem ei gessit; ² eodemque tempore Philistum historicum ³ Syracusas reduxit, hominem amicum non magis tyranno, quam tyrannidi. Sed de hoc in eo meo libro ⁴ plura sunt exposita, qui de historicis conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium auctoritate potuit, valuitque eloquentia, ut ei persuaserit tyrannidis facere finem, ⁵ libertatemque reddere Syracusanis. A qua voluntate Philisti consilio deterritus, ⁶ aliquanto crudelior esse coepit.

repetit Plutarchus, cap. VII et XII, ex suspitione Dionysii, quam moverant Dionis virtutes, Diodor. lib. XVI, cap. 6. Dissensionem tamen noster in seq. capite ipse occurrit. Тазарук.

(2) *Morem ei gessit.* Eius postulatis annuit. Ita saepius. Imo iuniorem Dionysium, Dione primum impellente, dein sponte, crebrisque et ipsius et aliorum epistolis et precibus, tremibus etiam missis, Platonem advocavisse, ipsoque Dionysio in curru Platonem imponente aurigamque agente, eum excepisse, magnoque in pretio habuisse, ex eiusdem Platonis epist. III et VII, Plut. et Aeliano cognoscimus.

(3) *Philistum historicum.* Qui quum, inaeo seniore Dionysio, uxorem Leptinae fratris eius duxisset, a tyranno pulsus, Adriae, teste Plut., Thuriis, ex Diod., exulabat: ubi de Sicul. et Aegyptiacis, quae perierunt, scripsit. Qui quidem aulicorum instinctu, ut

haberent quem Platonis consiliis et philosophiae opponerent, in patriam revocatus est. De quo Philisto plura Vossius, De historicis Graecis I, 6. — *Hominem amicum non magis tyranno, quam tyrannidi.* Id est, qui tyrannum quidem, et magis tyrannidem amabat. Alii *quam tyrannus.* Ita codex noster R. n° 5837.

(4) *In eo meo libro.* Qui desideratur. *Meo* quibusdam a MSS. abest.

(5) *Tyrannidis facere finem.* Idem Plato in epistola III ad Dionysium, circa init., profertur. Adde Plutarchum, Dione. Sed, ut Dionysius erat *veterator magnus* (veluti Tullius II, epistola 12 ad Quintam fratrem, eum appellat), hoc postea invertit, et Platonem calumniatus est, quasi ille huiusmodi conatui oblocutus esset; quum contra Plato sedulo suaderet, sed tyrannus recusatet. Loccinius.

(6) *Philisti consilio deterritus.* Dionysius apud tyrannum criminando, et

IV. Qui quidem quum a Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi; verens, ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, ¹ qua Corinthum deveneretur; ostendens se id utriusque facere causa, ne, quum inter se timerent, alteruter alterum praecoccuparet. Id quum factum multi indignarentur, magnaëque esset invidiae tyranno; Dionysius omnia quae moveri poterant ² Dionis in naves imposuit, ad eumque misit. Sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, ³ sed suae salutis fecisse causa. Postea vero quam audivit, eum in Peloponneso manum comparare, sibi que bellum facere conari; Areten, Dionis uxorem, alii nuptum dedit, ⁴

multas gravesque suspiciones in illum commovendo. Accessit et Dionis epistola ad Carthaginiensium magistratus et procuratores data, intercepta, et ad Dionysium allata. LAMSIUS. *Deterere*, hic notat, metu periculi obiecto debortari. — *Aliquanto crudelior esse coepit*. In primis in Platonem, quem mortis periculo obiecisset, nisi eum eripuisset Archytas. *Aliquanto*, non paulo, sed longe, multo, valet.

(1) *Navem ei triremem dedit*. Plauto, epist. VII, parvo navigio positam et eiectum dicit; Plutarchus *ἀξαρίας*: scatum vero idem, quod scapha. Vide Schefferum, de Militia navali, II, 2, pag. 70. BOSIUS. — *Corinthum*. Exponi eum iussit in ora Italiae (Plutarch. cap. XIV extr.), unde forte postea Corinthum petiit; quod narrat Diodorus, XVI, 6: primum delituit apud amicos; post Corinthum fugit. Valer. Max. IV, 4, ext. 3, pulsam eum Megara contendisse scribit. TSS.

— *Ostendens se id utriusque facere causa*. Aliter Plutarchus ac Diodorus narrant. — *Praecoccuparet*. i. e. prior insidiis opprimeret.

(2) *Omnia quae moveri poterant*. Exclusis uxore et filio, de quibus postea. Ita vero iam in Themistocle, c. II, ad extrem. locutus est noster.

(3) *Non odio hominis, sed suae salutis fecisse causa*. Plutarch., ibid., ait eum amicos et uxorem monuisse, non in exilium, sed peregre missum Dionem, ne in praesentis arrogantiam gravius ex ira consulere cogere-retur. BOSIUS.

(4) *Alii nuptum dedit*. Timocrati scilicet, familiari suo, sed invitam. Plutarch. Pro Timocrate vitiose *Polycrates* in Aeliano, Var. hist. XII, 47, legitur. — *Filium*. Cuius in nomine ipsi dissenserunt veteres, uti ex Plutarcho XXXI discimus. Alii hunc Aretaeum, Hipparium al.; Hippa-

filiumque eius sic educari iussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur, vino epulisque obruebatur,⁵ neque ullum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eo vitae statum⁶ commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent), ut se de superiore parte aedium deiecerit, atque ita interierit. Sed illuc revertor.

V. Postquam Corinthum pervenit Dion, et eodem perfugit Heraclides,¹ ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat equitum; omni ratione bellum comparare coeperunt. Sed non multum proficiebant, quod multorum annorum tyrannis magnarum opum

rionem Polyaeus vocat.— *Indulgendo.* Per summam licentiam.

(5) *Vino epulisque obruebatur.* Cicero pro Deiotaro, c. IX: «Hac laetitia Deiotarum elatum vino se obruisse» et Philippic. III, 42. Ita Petron. Satyr. c. V. — *Neque ullum tempus sobrio relinquebatur.* Eleganter, pro neque, ut sobrius esset, tempus ei dabatur.

(6) *Is usque eo vitae statum,* etc. Sensus est: is adeo aegre vivendi morem adventu patris mutatum tulit, ut, etc. — *A pristino victu deducerent.* Id est, a corruptis moribus abstraherent, et ad meliorem frugem revocarent. — *De superiore parte aedium.* Plutarchus, Dione, tecto se praecipitem egisse scribit; idque ex dolore quodam et ira, e parva et puerili occasione orta. Id. in Consol. ad Apollon., de tecto lapsum, eaque re audita patrem cum amicis consultan-

tem, nihil consternatum, corpusculo mulieribus tradito, deliberationem institutam prosecutum. Adde Aelianum III, 4. Bostus.

(1) *Heraclides.* Hunc turbulentum, seditiosum, mobilem, infidum, at rei militaris peritum fuisse docet Plutarchus in Dione. Eius quoque meminit Diodorus XVI, 46. Ille vero magnam Dioni, hoc in bello, operam praestitit. Vide ap. Longinum de sublimitate, IV, 7. Praecipuus tamen belli auctor Dion; unde huic uni id saepius, omisso socio, fuit adscriptum. — *Ab eodem expulsus Dionysio.* Plato, epistola III, ad Dionis propinquos, clam fugam arripuisse scribit, suspectum velut auctorem tumultus militum ob imminuta stipendia, quae crebra turbarum castrensium materia esse solet. Loccarius. *Bellum comparare coeperunt.* Vid. Diodorum XVI, et proluxe Plutarch.

putabatur.² Quam ob causam pauci ad societatem periculi³ perducebantur. Sed Dion, fretus non tam suis copiis, quam odio⁴ tyranni, maximo animo, duabus onerariis navibus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum, quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest, « Nullum esse imperium tutum, nisi benevolentia munitum. »⁵ Eo tempore aberat Dionysius,⁶ et in

(2) *Quod multorum annorum tyrannis magnarum opum putabatur.* Id est, quod tyrannis, quae multos per annos extiterat, stabilis ac valida omnibus videbatur. Octo enim et triginta pater, filius duodecim annos iam regnabat. Se relinquere filio tyrannidem adamantem, seu vinculis adamantinis vinculam, prior dicitabat Dionysius. Plut. in Dione.

(3) *Pauci ad societatem periculi perducebantur.* Quum non minus mille proscripti fuissent a tyranno, tamen quinque et viginti se illi adiunxerunt, uti refert Plutarchus, vel triginta, secundum Diodorum. Ex aliis tamen in Zacyntho insula, quod receptaculum futuri belli constituerat, convenerunt 800, Plut. pro iis 4000 habet Diod. Quos, sub eius adventum, in Sicilia ad insignem numerum crevisse addit. Tzs.

(4) *Quam odio tyranni.* Quod noverat exosum esse tyranni imperium, ac propterea populum, uti evenit, ad se defecturum. Odio non tantum, sed et contemptu tyranni fretus Dio fuit, uti ex Aristotele, Politic. V, 40, ap-

paret. — *Maximo animo.* Ita se animatum dicitans, ut, quocumque posset progredi, satis illi futurum sit; et, si vel vix in terram egressus mortem oppeteret, haud gravem sibi futuram. Bosius. — *Duabus onerariis navibus.* Totidem et Diodorus et Plutarchus numerant. Sed hic addit eas comitatum navigium non magnum, et duas τριπλοτρόπους; ille, Chariclem triremes quasdam et alias onerarias a tergo Syracusas ducere iussum. Bosius. — *Quinquaginta annorum.* Cum nostro consentit Diodorus; Plutarchus vero octo et quadraginta scribit. — *Imperium.* Quod maximum totius Europae dominatum vocat Diodorus. — *Quingentis longis navibus.* Quadringentas tantum numerat Diodorus. — *Perculit.* Ita Græci καταπλήττειν. — *Syracusas introierit.* Cuius reditus magnificentiam, Syracusanorumque lætitiā exhibent Diodor. et Plut.

(5) *Nullum esse imperium tutum, nisi benevolentia munitum.* Sall. Iug. X: « Non exercitus neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici. » E Xenophont. Cyropaed. VIII, 7.

Italia classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum. Quae res eum fefellit: nam Dion iis ipsis,⁷ qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totiusque eius partis Siciliae potitus est, quae sub potestate Dionysii fuerat; parique modo urbis Syracusarum, praeter arcem, et insulam adiunctam oppido; eoque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet; Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dionysius.

VI. Has tam prosperas, tamque inopinatas res consecuta est subita commutatio: quod fortuna sua mobilitate, quem paulo ante extulerat,¹ demergere est adorta. Primum in filio, de quo commemoravi supra,

(6) *Eo tempore aberat Dionysius.* Tunc enim in Italia circa Cauloniam seu Colonen erat oppidum, arcis custodia Timocrati, sororis marito, commissa; nec nisi septimo post Dionis reditum die Syracusas reversus est. Vide Diodorum XVI, 11, et Plutarchum in Dione cap. XXXV. — *Classem opperiebatur.* Cui praererat Philistus: qui, quum venisset tandem cum multis triremibus, sed sero navi, qua vehabatur, capta, manus sibi attulit, vel, ut alii tradunt, in potestatem adversariorum venit, ab iisque foede et contumeliose trucidatus est. Plutarch et Diod. Sic. XVI. Lambius.

(7) *Iis ipsis.* Praefectis scilicet ad se deficientibus. — *Regios spiritus repressit.* Superbiam tyranni, potentiae opinione conceptam, contudit. Ita passim Cicero in primis et Caesar. *Spiritus* apud Graecos *εὐρύνημα*, *ὑπερ-εὐρύνημα*, *φύσημα*. — *Insulam.* Insula

parva erat urbis Syracusarum, et instar urbis, ut ait M. Tullius in Verrem. Syracusae enim constabant ex quatuor urbibus. Lambius. — *Talibus pactionibus.* Paulo aliter has Plutarchus Diodorus rem pene eodem modo recenset; nisi quod Apollocratis nullam mentionem facit. Bos. — *Pacem facere vellet.* Singulariter dixit *vellet*; nec enim acceptarunt conditiones Syracusani, sed Dionysium vivum capturos se sperabant, ut referunt Plut. et Diod. Bos. — *Apollocrates.* Dionysii maior natu filius, cui arcem, quam pater in Italiam aufugiens tuendam tradiderat, eripuit Dion, teste Plutarch.

(1) *Extulerat.* Ab exilio ad summa exexerat victoriae et potentiae fastigia. — *Demergere.* Eleganti metaphora pro deprimere, deicere. Tza. — *Adorta.* Al. *adorsa* leg.

suam vim exercuit. Nam quum uxorem² reduxisset, quae alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem a perdita luxuria; accepit gravissimum parens vulnus morte filii. Deinde orta dissensio est inter eum et Heraclidem:³ qui quidem, Dioni principatum non concedens, factionem comparavit. Neque is minus valebat apud optimates, quorum consensu praerant classi,⁴ quum Dion exercitum pedestrem tene- ret. Non tulit hoc animo aequo Dion, et versum il- lum Homeri⁵ retulit ex secunda rhapsodia, in quo

(2) *Uxorem reduxisset.* Areten sci- licet, Timocraui divortio violento tra- ditam, de novo assumpsisset. — *Ae- cepit gravissimum parens vulnus morte filii.* Verba apprimè ad patris dolorem notandam cogmentata et inter se disposita. Dolorem et luctum, pro- pinquorum morte all-tum, vulgus saepissime vocant suctores, in pri- misque Tacitus, velut in vita Agric- olae, cap. VII et XXVIII.

(3) *Inter eum et Heraclidem.* Ca- ius varias contra Dionem machinatio- nes passim refert Plutarchus in Dio- ne. Diodorus I. XVI, cap. 47, scribit mox a fuga Dionysii Syracusanos in partes discessisse, aliosque militare imperium summamque potestatem He- raclidi, quod nunquam is tyrannidem affectaturus videretur, demandandam censuisse; alios Dionem rerum sum- mae praesciendum contendisse. Bos. — *Principatum.* Τὴν τῶν ἀπάντων ἡγεμονίαν, τὴν τῶν ὅλων ἐξουσίαν, ut Diod. loquitur. Dionem autem He- raclides tyrannidem affectare aiebat, quum potius Laonicam quamdam et Creticam reipublicae formam me- ditaretur, ex regno et democratia mixtam, in qua et optimatibus sum-

ius esset. Ipse vero Heraclides popu- lare imperium, et agrorum aedificio- rumque divisionem, ac civium aequa- litatem inducere conabatur, teste Plu- tarcho. Bosius. — *Factionem compa- ravit.* Insidias eum nexuisse cum Cal- lippo Dioni, etiam Valer. Maxim. re- fert III, 8, ext. 5; sed Dionem, qui fidei eorum plurimum credebat, mo- nitum, ut adversus eos cautior esset, respondisse, se se vita malle excedere, quam metu violentiae mortis amicos inimicosque iusta ponere. Idem.

(4) *Quorum consensu praerant classi.* Ipso Dione semel atque iterum con- cedente; quum ipse terra marique im- perator cum libera potestate a populo creatus esset. Vide Plut.

(5) *Homeri.* Graecorum poetarum excellentissimi, qui, Hesiodi fere aequalis, annis circiter ante Romam conditam centum et sexaginta, teste Nepote, fragm. I, vixisse dicitur. Quem si quis caecam genitum pu- tat, inquit Velléus I, 5, omnibus sensibus orbis est. Eius ignota fuit patria. De quo Cic. pro Archia, et fere omnes. — *Ex secunda rhapsodia.* Ex secundo libro Iliados. Nulla de

haec sententia est: « Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis. » Quod dictum magna invidia consecuta est. Namque aperuisse videbatur se omnia in sua potestate esse velle. Hanc ille non lenire obsequio,⁶ sed acerbitate opprimere studuit, Heraclidemque, quum Syracusas venisset, interficiendum curavit.

VII. Quod factum omnibus maximum timorem iniecit: nemo enim, illo interfecto,¹ se tutum putabat. Ille autem, adversario remoto, licentius eorum bona,² quos sciebat adversus se sensisse, militibus dispertivit. Quibus divisis, quum quotidiani maximi fierent

operis titulo mentione facta, ait Magius, citavit, quia Iliadem Odyssaeae praeferi nemini fuit unquam obscurum. Hac autem voce (*rhapsodia*) Iliada Homeri, singulasque eius partes, vel libros, olim solebant designare. Male autem apud nos ea vox audit, ferruginem significans. — *Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis:*

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἴς κοίρανος ἔστω. Iliad. II, 204.

Qui versus non semel a tyrannis usurpatus est. Vide Suetonium in Caligula c. XXII, et Domitiano cap. XII. Simile illud Senecae in Agamemnone 257: « Nec regna socium ferre, nec taedae sciunt. » et Curtii X, 25: « Nam insociabile est regnum. »

(6) *Obsequio*. Mitigare civilitate, comitate et indulgentia. Notum est Tereostianum illud in And. I, 1, 35: *Obsequium amicos, veritas odium parit.* — *Acerbitate opprimere*. Vi et rigore extinguere. — *Interficiendum curavit*.

Per Corinthios, quum eum videret insanabilem; quum aliquoties iam cum eo in gratiam redisset; quum denique, antea militibus interficere volentibus, et seditiosum, et factiosum, et popularem, et turbulentum, et invidum, et bonis consiliis ac rationibus obstantem, longa oratione habita eripuisset ac servasset. LAMBI.

(1) *Nemo enim, illo interfecto, etc.* At contra, teste Plutarcho, Syracusani per orationem, a Dione post Heraclidem exequias habitam, intellexerunt motus civiles, Heraclide et Dione una rempublicam gerentibus, nullo alio modo sedari potuisse.

(2) *Licentius eorum bona...* Munificum quidem erga socios belli, civisque familiares et externos milites fuisse, Plutarchus ait; sed de bonis adversariorum distributis nihil apud eum reperio, sicuti nec apud Diodorum: qui contra scribit, captivos omnes, qui multi fuerint, nullo redemptionis pretio accepto dimissos. Borsius. Ergo alios suctores secutus est

sumptus, ³ celeriter pecunia deesse coepit; neque, quod manus porrigeret, suppetebat, nisi in amicorum possessiones. Id huiusmodi erat, ut, quum milites ⁴ reconciliasset, amitteret optimates. Quarum rerum cura frangebatur; et, insuetus male audiendi, ⁵ non aequo animo ferebat, de se ab iis male existimari, quorum paulo ante in coelum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem, offensa in eum militum voluntate, liberius loquebatur, et tyrannum non ferendum disputabat.

VIII. Haec ille intuens, quum, quemadmodum sedaret, nesciret, et quorsum evaderent, ¹ timeret; Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et callidus, et ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, et ait: eum in magno periculo esse propter offensionem populi et odium militum; quod

Nepos. — *Adversus se sensisse.* Id est, diversae factionis fuisse.

(3) *Quum quotidiani maximi fierent sumptus.* In milites nempe et amicos, quos liberalius, quam facultates eius ferre possent, donabat. Ipse enim tenuiter et vulgari modo vivebat, tam moderatum se vestitu et famulatio et mensa praebent, ut si cum Platone in Academia viveret. Vide Plut. cap. III. Boston. — *Neque, quo manus porrigeret, suppetebat, nisi,* etc. Sensus est neque, quod auferret, spererat, praeter ea, quae ab amicis possidebantur. Quidam codices haec omittunt.

(4) *Id huiusmodi erat, ut quum milites,* etc. Eo difficultatis erat adductus, ut, quum sibi militum captasset, optimatum gratiam amitteret.

(5) *Insuetus male audiendi.* Probre

de se audiendi insolens. Sic Caesar, Bell. Gall. V, 6: «Insuetus navigandi.» Livius vero XXXI, 48: «Insuetus vera audire;» et IV, 31: «Civitas vinci insueta.» Praestare videtur prior compositio. — *In coelum fuerat elatus.* Ita Sallust. Catilin. XLVIII: «Ciceronem ad coelum tollere.» Id, ib. LIII: «Virtutem animi ad coelum ferunt.» — *Offensa in eum militum voluntate.* Cic. Tusc. V, 37: «Aliena est offensa populi voluntas.»

(1) *Quorsum evaderent.* Quem exitum haberent. Terentiana locutio de incerto rerum exitu — *Callicrates.* Auctorem nescio quem secutus est noster; istum alii omnes *Callippum* vocant. — *Acutus.* Plus quam exercitatus valet.

nullo modo evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum. Quem si invenisset idoneum,² facile omnium animos cogniturum, adversariosque sublaturum; quod inimici eius dissidenti suos sensus aperturi forent. Tali consilio probato, excipit has partes³ ipse Callicrates, et se armat imprudentia Dionis: ad eum interficiendum socios conquirat: adversarios eius convenit, coniurationem confirmat. Res, multis consciis quae gereretur, elata⁴ defertur ad Aristomachen, sororem Dionis, uxoremque Areten. Illae, timore perterritae, conveniunt,⁵ cuius de periculo timebant. At ille negat a Callicrate⁶ fieri sibi insidias, sed illa, quae agerentur, fieri praecipito suo. Mulieres nihilo secius Callicratem in aedem⁷ Proserpinae deducunt, ac iurare cogunt, nihil

(2) *Quem si invenisset idoneum.* Si Dion hominem huiusce personae sustinendae peritum inveniret. — *Facile omnium animos cogniturum.* Non admodum dissimili arte usus Augustus, apud Suetonium c. XV; et Latiarius Latianus, apud Tacitum Ann. IV, 68 et 69. Eadem vero fraude periit Datames infr. X et XI. Bossus. — *Dissidenti.* Huic homini, qui se a Dione dissidere simularet.

(3) *Excipit has partes.* Ducta ab histrionibus metaphora, qui aliorum vultus et mores in scena induunt. — *Armat.* Eleganter, quod Dionis imprudentia, tanquam armis, praesidiis, adminiculis, utebatur. Tza. — *Coniurationem confirmat.* Ita Sallustius, Cap. XXII: «Mandat, quibus rebus possent, opes factionis confirmant.» Idem, Iugurth. XLV: «Exercitum brevi confringaris.»

(4) *Elata.* Cognita, detecta; *effari* aliquando de arcano divulgato dicitur. Ita apud Caesarem de Bell. Gall. I, 46: «Posteaquam in vulgus militum elatum est, qua arrogantia in colloquio Ariovistus usus.»

(5) *Conveniunt, quibus,* etc. Suppletur, Dionem scilicet.

(6) *Negat a Callicrate,* etc. Aliter Plutarchus, in Apophthegmatis; cum noluisse inquirere, quod diceret, moriendum potius esse, quam vivendum, ubi non ab hostibus modo, sed etiam ab amicis esset cavendum. Id quod etiam in vita Dionis innuit, conamque fuisse coniecit, quod necem Heraclidis, ut aliquam vitae suae asperam labem, moleste ferret. Adde Valer. Max. III, 8, est. 5. Bossus.

(7) *In aedem Proserpinae.* Cereris et Iovis filiae, quae, quum in campis Ennaeis in Sicilia flores legeret

ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione ⁸ non modo ab incepto non deterritus, sed ad maturandum concitatus est, verens, ne prius consilium suum aperiretur, quam conata perfecisset.

IX. Hac mente, ¹ proximo die festo, quum a conventu remotum se Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubisset; consciis loca munitiora oppidi tradit, domum custodibus sepi, a foribus qui non discedant, certos praeficit: navem triremem armatis ornat, Philostratoque, fratri suo, tradit: eamque in portu agitari iubet, ut si exercere remiges vellet; cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, quo fugeret ad salutem. Suorum autem e numero Zacynthios adolescentes ² quosdam eligit,

a Plutone rapta est. Vid. Ovidium et mythologos. Hinc in Proserpinae Cererisque honorem templum a Siculis erectum. — *Iurare cogunt.* Magno, ut vocabatur, iureiurando praestito; quod quo ritu fieret, ita docet Plutarchus in Dione: Qui fidem praestabat in Cereris templum descendens, Deae purpuram, quibusdam peractis sacrificiis, induebat, tumque facem tenens, se fidem servaturum iurabat.

(8) *Hac religione.* Hoc iureiurando, hoc sacramenti vinculo.

(1) *Hac mente.* Hoc consilio, ut passim. — *Die festo.* Proserpinae scilicet, per quam iuraverat Callicrates. Vide hic Meursium, Graeciae feriatum lib. IV. — *In conclavi edito.* Alto, sublimi. Solebant veteres, quum vacare precibus, aut sine arbitris agere vellent, in editum locum ascendere, vel etiam huius rei peculiare conclave in superiori parte domus habere. De Iuditha lugente, historia eius VIII,

5: « In superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum. » Actorum X, 9: « Ascendit Petrus in superiora domus, ut oraret. » De Augusto Suet. LXXIII: « Si quando quid secreto, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis. » De Tiberio Tacitus, Annal. VI. 24: « Quoties super negotio consultaret, edita domus parte utebatur. » Ceterum Plutarchus ait Dionem « ἐν εὐχέματι, κλίμας τινὲς ἔχοντι, cum amicis consediisse. Bosius. — *Certos.* Fidos, ut alibi. *Praeficit.* Nempe idem, quem vocat hic Callicratem, alii Callippum. — *Armatis ornat.* Pro instruit. Ita Caesar, Bell. Gall. III, 44: « (naves) omni genere armorum ornatissimas. » Lucret. parriter II, 24, *classem ornatam armis*, pro instructam, ait. Sallust. passim *exornare* ita usurpat. — *Philostrato.* Al. *Philocrati.*

(2) *Zacynthios adolescentes.* Quos

quam audacissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sic uti conveniendi eius gratia viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi. At illi, ut limen eius intrarunt, foribus obseratis,³ in lecto cubantem invadunt, colligant: fit strepitus, adeo ut exaudiri posset foris. Hic, sicut ante dictum est, quam invisita sit singularis potentia, et miseranda vita, « qui se metui, quam amari malunt, »⁴ cuius facile intellectu fuit. Namque illi ipsi custodes, si propitia fuissent voluntate, foribus effractis, servare eum potuissent; quod illi inermes, telum foris flagitantes, vivum tenebant. Cui quum succurreret nemo, Lyco⁵ quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est.

X. Confecta caede, quum multitudo visendi gratia introisset, nonnulli ab insciis¹ pro noxiis conciduntur. Nam, celeri rumore dilato, Dioni vim allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. Hi, falsa suspitione ducti, immerentes, ut sceleratos, occidunt.² Huius de morte ut palam factum est, mi-

haud dubie e Zacyntho adduxerat Dion. Ea enim in insula, ut tradunt Diodorus et Plutarchus, milites congregavit, atque inde in Siciliam traiecit. Quod iam annotavimus.

(3) *Foribus obseratis.* Has ab illis, qui foris erant, clausas, seu ad se adductas ait Plutarchus. — *Colligant.* Vinculis astringunt.

(4) *Qui se metui, quam amari volunt.* Pertinet huc verbum illud Syllano seculo scriptum (Seneca teste, De ira I, 16), ac deinceps a Caligula iactatum: *Oderunt, dum metuant.* Vide Sueton. Caligul. cap. XXX.

(5) *Lyco.* Pro *Lycón*, uti Dion dicitur; nimirum prout usus invaluit. Gr. *Λύκος*, ex more. Tzs. — *Interfectus est.* Adde ex Plutarcho, cap. LVII, sororem eius cum coniuge praegnante in carcerem coniectam, in quo haec filium peperit.

(1) *Ab insciis.* Ab iis, qui caedis auctores ignorabant.

(2) *Immerentes, ut sceleratos, occidunt.* Sentes insontesque iuxta interficiunt. Hoc autem de populi concursu, eaque caede, nihil apud Plutarchum legitur.

rabiliter vulgi mutata est voluntas. Nam qui vivum eum tyrannum vocitarant, iidem liberatorem patriae, tyrannique expulsorem praedicabant.³ Sic subito misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere.⁴ Itaque in urbe, celeberrimo loco,⁵ elatus publice, sepulcri monumento⁶ donatus est. Diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus, quartum post annum, quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

(3) *Idem liberatorem patriae, tyrannique expulsorem praedicabant.* Neque de hoc quidquam Plutarchus, nec Diodorus; sed hic principatum excepisse Callippum, se per tredecim menses tenuisse; ille, initio quidem, quam Dionem interfecisset, inclytum, et rerum summa Syracensis politum ait; sed paulo post poenas dedisse, eodemque, quo Dion, gladio interfectum. Bossius.

(4) *Ab Acheronte cuperent redimere.* Id est, ad vitam revocare cuperent. Ita loquitur Cic. Post. red. ad Sen. A. Acheron autem, apud poetas, inferorum fluvius, sic dicitur ἀπό τοῦ ἄχρονος καὶ πόνου, quasi doloris fluvius.

(5) *Celeberrimo loco. Celeberrimo,*

ut in *græcâ. celebritate*, de loco magna hominum frequentia stipato dicitur. In foro suspicatur Kirchmanus de funer. Rom. II, 26: nam et iste Græci clarus viros sepelire soliti sunt. — *Publice.* Alii ad *donatus est*, alii ad *elatus* referunt; alii denique eligendi arbitrium faciunt. Intelligendum autem puto *elatus publice.* Confer in Arist. III; Conone IV; Timotheonte V, et passim.

(6) *Sepulcri monumento.* Ita Cicero, Tuscul. I. 14: « Quid ipsa sepulcrorum monumenta, quæ etiam significat, nisi nos futura etiam cogitare? » Inconsulte igitur Lambinus vocem *sepulcri* suppositam delectandamque putat, Cave credas.

IPHICRATES

ARGUMENTVM

CAP. I, Iphicrates disciplina militari nobilis. — II; Bellum gerit cum Thracibus; Lacedaemonios fugat; Persarum conductitiis praest; Epaminondam retardat. — III; Eus indoles et dotes; filij exprobratio de uxore barbara.

IPHICRATES, Atheniensis, non tam magnitudine rerum gestarum, quam disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ¹ ut non solum aetatis suae cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu quidem quisquam anteponeretur. Multum vero in bello est versatus, saepe exercitibus praefuit; ² nusquam culpa

(1) *Fuit tamen talis dux.* s Huius (Iphicratis) adolescentis supra aetatem virtus admirabilis fuit; nec unquam ante cum Athenienses, inter tot tantosque duces, aut spei maioris, aut indolis maturioris, imperatorem habuerunt: in quo non imperatoriae tantum, verum et oratoriae artes fuere. s Iustin. VI, 5. — *De maioribus natu.* Id est, de summis imperatoribus, qui superioribus aetatibus vixerant.

(2) *Saepe exercitibus praefuit.* Vingtiquidem annos natus, teste Iustino VI, 5, imperator factus est. — *Nusquam culpa sua male rem gessit.* Recte addidit culpa: quippe omnino

nusquam male rem gessisse, affirmare non poterat; nam aliquando victum, in locum asperum, et plenum arboribus fugisse, e Polyaeo III, 6, cognoscimus. In Aegypto quoque, sed Pharaonibus culpa, quoniam male rem gessisse, Diodorus XV, 43, docet. Denique, qui tempore Lacedaemoniis subsidio adversus Thebanos missus est, ab eo omnia partim temere, partim nullo cum fructu gesta esse refert, exemplisque declarat Xenophon. Hist. gr. VI extr. Boetius. — *Constitutio* Hinc *σπαρτηρχία ἀρχιτοκία* illi tribuit Diodorus XV, 44; qui cum nostro utiliter confecti possit. Tm.

sua male rem gessit; semper consilio vicit; tantum-que eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit: namque ille pedestria³ arma mutavit, quum ante illum imperatorem maximis clypeis, brevibus hastis, minutis gladiis uterentur. Ille e contrario peltam pro parma fecit⁴ (a quo postea peltastae pedites appellantur), ut ad motus concursusque essent leviores: hastae modum duplicavit: gladios longiores fecit: idem genus loricarum mu-

Iphicrates quantum valuerit consilio, testantur eius strategemata praeclara, a Frontin. I, §. 7; I, 5, 24, et alibi relata. — *Vt multa in re militari.* Consentanea his tradit Diod. XV, 44, ex iisdem historicis descripta, unde noster expressit. L.

(3) *Pedestria.* Id est, quibus utebantur pedites. — *Clypeis.* Clypei, inquit Servius, Aeneidos VII, 686, «scuta maiora; dicti ab eo, quod ce-
lent corpus, id est, ἀπὸ τοῦ κλύπτειν.» Idem Servius, alio loco: *clypei peditem sunt, scuta equitum.* Clypeus rotundus erat; scutum vero formae oblongae, maiusque clypeo. Itaque, ut ait Livius I, 43, pro clypeo secundae classi datum est, quod sine lorica essent, ut scutum et clypei et loricae loco esset, et totum corpus protegeret. *Clypeum ἀπὸ τοῦ γλύφειν,* hoc est, scalpere, caelare, deducit Plinius XXXV, 3: «Scutis enim, inquit, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines, unde et nomen habuere clypeorum.» — *Hastis.* *Hasta* ab astare dicta, inquit Varro, quod astans ferri solet. Hastas, si Diodoro credimus, sesquipla magnitudine auxit Iphicrates. — *Gladius.* *Gladius* o in g mutato a clade oritur, ait

Varr. de ling. lat.; quod fit ad hostium cladem. Gladios fere duplices fecit Iphicrates. Conf. Diodorum.

(4) *Peltam pro parma fecit.* *Pelta,* clypeus parma brevior et habilior, lunae iam mediae effigiem referens, quo uti solebant Amazones, Virgil. Aeneid. I, 494:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Parma autem clypeus brevis et ovatus, nulla imagine insignis, quo, donec egregie quodam facto inclaruerint, virones utebantur. Tunc quidem temporis scutum maius, suisque facinoribus bellicis decoratum gerebant. Hinc *scuta gentilia.* Virgil. Aeneid. IX, 548:

Ense levis nudo, parmaque inglorius alba.

— *Peltastae.* Livius XXXI, 36, bello Macedonico: *quos peltastas vocant.* *Οπλίται* antea dicti, Diodoro teste. Lactantius quoque *peltastas* vocat, et Livius iterum XXVIII, 5; sed alii legunt *peltatis.* De aliis huiusce ducis inventis vide in primis Plut. in Pelopida et Suidam.

tavit, et pro sertis⁵ atque aeneis linteas dedit. Quo facto⁶ expeditiores milites reddidit; nam, pondere detracto, quod aequae corpus tegetet, et leve esset, curavit.

II. Bellum cum Thracibus gessit: ¹ Seuthen, socium Atheniensium, in regnum restituit. Apud Corinthum ² tanta severitate exercitui praefuit, ut nullae unquam in Graecia neque exercitatiores copiae, neque magis dicto audientes fuerint duci; in eamque consuetudinem adduxit, ut, quum praelii signum ab imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordinatae consistere-

(5) *Sertis*. Alii *ferreis*. Loricarum genus quoddam annulis ferreis inter se nexis, hamis et laminis consertarum Plura de his armis peti possunt ex Potteri *Archaeologia graeca*, et I. Lips. III de *Milit. Rom.* — *Linteas dedit*. Nempe linum in aceto ac sale diu maceratum ad eam crassitudinem cogebatur, ut ferro resisteret. Nihil de loriceis Diodor., sed calcramenta militibus fecisse ait Iphicratem, quae soluta facilia ac levia essent, atque ad sua usque tempora *Iphicratides* vocata sint.

(6) *Quo facto*. Totam hanc armorum mutationem ab Iphicrate factam respicit Plutarchus in *Pelopida*.

(1) *Bellum cum Thracibus gessit*. Ab Atheniensibus missus; Anaxibiumque, Lacedaemoniorum ducem, res Atheniensium in Hellesponto turbantem, fugavit. Vide Xenoph. *Hist. Gr.* IV, 8; Front. *Strateg.* I, 4; eundem II, 5. — *Seuthen*. De quo supra in Alcibiade VIII.

(2) *Apud Corinthum*. Meminere Diodorus XIV, 94; Polyaeus III, et

Xenophon. *H. Gr.* IV, 4, 8 et sq. — *Tanta severitate*. Vel unum severitatis exemplum pro multis sit: « Quum praesidio Corinthum teneret, et sub adventum hostium ipse vigilias circumiret, vigilem, quem dormientem videret, transiit cuspide. Quod factum quibusdam tanquam saevum increpantibus: *Qualem inveni*, inquit, *talem reliqui*. » Front. *Strategem.* III, 42, 2, Epaminondas Thebanus idem fecisse dicitur. *Id.* III, 42, 3. — *Neque*. Notandum, quum praecedat *nullae*; quod Graecorum more, ubi fortius negare volunt, optimi adhibent auctores. Ita apud Ciceronem: « Negabunt id nisi sapienti non posse concedi; » et alibi: « Neminem unquam non re, non verbo, non vultu denique ostendi. » Ita Liv. III, 44: « Ut nemo non lingua, non manu promptior in civitate haberetur. » Quod quidem, multo saepius elegantiusque fit, quum, disiunctivae coniunctionis *vel loco*, usurpatur negativa. Ita Cicero ipse, *Acad.* I, 2: « Quod bonum quale sit, negat Epicurus... nec suspicari. »

sunt, ut singuli ab peritissimo imperatore dispositi viderentur. Hoc exercitu Moram³ Lacedaemoniorum intercepti: quod maxime tota celebratum est Graecia. Iterum⁴ eodem bello omnes copias eorum fugavit; quo facto magnam adeptus est gloriam. Quum Artaxerxes Aegypto regi⁵ bellum inferre voluit, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem praeficeret exercitui conductitio, cuius numerus duodecim millium fuit; quem quidem sic omni disciplina militari erudit, ut, quemadmodum quondam Fabiani⁶ milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude fuerint. Idem, subsidio Lacedaemoniis⁷ profectus, Epaminondae retar-

(3) *Moram*. Μόρα, apud Lacedaemonios, pars exercitus, quae milites quingenos vel amplius pro temporum ratione complectebatur. Huic quatuor in λόχοις divisae, praerant πολεμάρχος.

(4) *Iterum*. De hac victoria nihil aliunde constat. *Artaxerxes* vero, *Maemon* cognomine, Persarum rex.

(5) *Aegypto regi*. Pro regi Aegypti vel Aegyptiorum, Graecis ac Latinis usitatissimum. Rex erat Achoris, qui bellum adversus Persas comparabat. In cuius mortui locum forte successit Nectanebis, quem memorat Diodorus Siculus XV, 42. Vide in *Chabria* II. — *Conductitio*. Conductitius ille est exercitus, μισθωτός, qui ex peregrinis constat militibus mercede conductis, seu mercenariis. — *Duodecim*. Imo viginti millia, si Diodoro fides. Ceterum Iphicrates hoc in bello male rem gessit, eo quod inter eum Pharnabazum magna orta esset

contentio. Hac de re vide Plutarchum in *Artaxerxe* XXIV, et Diodorum Siculum XV, 43.

(6) *Fabiani*. Sic dicti a Fabio Maximo, qui vires Annibalis, secundo Punico bello, attrivit. Illius passim, ut a Velleio II, 5, militaris disciplinae laudatur.

(7) *Lacedaemoniis*. Post cladem Leuctricam, victoribus Thebanis, quorum dux erat Epaminondas; qua accepta clade, Lacedaemoniorum opes conflictatae sunt. *Lambin.* Admiranda hic quum fortunae vicissitudo, dum Spartani auxilium ab Atheniensibus petunt, quorum paulo ante mures diguerant, totamque urbem excindere voluerant; tum magnitudo animi Atheniensium, qui, pristinorum iniuriarum inmemores, nec potentia Thebanorum deterriti, auxilium non denegant. Quod, hac re commemorata, observavit Diodorus Siculus XV, 63. *Boeup.*

davit impetus; nam, nisi eius adventus appropinquaret, non prius Thebani Sparta abscessissent, quam captam incendio delessent.

III. Fuit autem et animo magno et corpore, imperatoriaeque forma, ¹ ut ipso aspectu cuius iniiceret admirationem sui. Sed in labore remissus nimis, ² parumque patiens, ut Theopompus memoriae prodidit; bonus vero civis, fideque magna: quod quum in aliis rebus declaravit, tum maxime in Amyntae Macedonnis liberis tuendis. Namque Eurydice, ³ mater Perdiccae et Philippi, cum his duobus pueris, Amynta mortuo, ad Iphicratem confugit, eiusque opibus defensa est. Vixit ad senectutem, placatis in se suorum civium animis. Causam capitis semel dixit, ⁴ bello sociali, simul cum Timotheo; eoque iudicio est abso-

(1) *Imperatoriaeque forma.* Quae his Trebellii Pollionis recte verbis explicantur: «Ea corporis magnitudine, ut dignus videretur impetio.» Ita de Iulio Caesare *Vertot, Revol. Rom.* l. XIII: *La nature, qui semblait l'avoir fait naître pour commander au reste des hommes, lui avait donné un air d'empire et de dignité.*

(2) *Remissus nimis, parumque patiens.* Qui pugnare secum Nepotem, in cap. I, contendunt, Theopompi scriptoris, ut Alcibi. Il noster fateatur, maledicentissimi, verba referri cogitent. Neque tamen ex iis, quae vitae huius initio narrantur, efficitur, ut Iphicrates laborum valde patiens fuerit. Potuit enim «disciplina militari nobilitari, saepe exercitiis praeesse, consilio valere, copias exercitatas habere, omnique disciplina militari erudire» et tamen in labore re-

missus nimis, parumque patiens esse: haec enim inter se non pugnant.

(3) *Eurydice.* Latius haec apud Aeschinem, orat. de falsa legatione, haud longe a principio. Vide quoque Curtii supplementum in principio, ubi de Eurydice et Perdicca sermo est. — *Cum his duobus pueris.* Macedonum rex Amyntas «ex Eurydice tres filios sustulit, Alexandrum, Perdiccam, et Philippum, Alexandri magni Macedonis patrem, et filiam Euryonem.» Justin. VII, 4.

(4) *Causam capitis semel dixit.* Proditionis accusatus, quod Chareti collegae, socios rebelles adortus, obsequi nolisset, Diodor. Sic. XVI. — *Bello sociali.* Quod per triennium gesserunt Athenienses adversus Byzantinos, Chios, Rhodios et Coos, qui, foedere inito, Atheniensibus bellum intulerant. Diodor. — *Est absolutus.*

Iutus. Menesthea filium reliquit, ex Thressa⁵ natum, Cotyis regis filia. Is quum interrogaretur, utrum pluris patrem, matremne faceret: Matrem, inquit. Id quum omnibus mirum videretur, at⁶ ille: Merito, inquit, facio; nam pater,⁷ quantum in se fuit, Thracem me genuit; contra ea mater, Atheniensem.

Orationem ab Iphicrate in iudicio habitam laudat Dionys. Halicarnass. de Lysia. Stricto autem gladio iudices terruisse, absolutionemque expugnasse narrat cum aliis Polyaeus III, 9, 29.

(5) *Thressa*. Muliere Thracis. De quo Menestheo vide in Timotheo, III, *Cotyis* autem, Thraciae rex.

(6) *At*. Indignantis. Forte at coniungi debet cum *merito facio*.

(7) *Nam pater*. Timothei filius vocatur Iphicrates, Pausan. I. IX. Istum autem locum suspectum habet Bosius: quippe noster in Timotheo III, Menestheum, Iphicratis filium, Timothei generum vocat. Plutarchus contra eum respectui fuisse habitum memorat, quod cerdopis (*αυτοτομου*) filius existimaretur, eumque refert Harmodio cuidam, generis ignobilitatem expro-

branti, respondisse: Το μὲν ἐμὸν ἀπ' ἐμοῦ γένος ἄρχεται, τὸ δὲ σὸν ἐκ τοῦ πατρὸς. — *Quantum in se fuit*, etc. Sic patris cum barbarâ muliere matrimonium carpere videtur, eumque solum arguere, si quid a Graecorum moribus et urbanitate alienum haberet: eius enim pater, quantum in se fuit, Thracem genuit, quippe qui, Atheniensis, Thressam duxisset uxorem; mater contra, quantum potuit, Atheniensem fecit, quum viro nupsisset Atheniensi. Simile apud Athenaeum XIII, 5, Timothei responsum legitur; qui, quum aliquando irrideretur, quod matre Thressa et metrice genitus esset, respondit: Καὶ χάρη γὰρ αὐτῇ οἶδα, ὅτι δι' αὐτῆν Κόωνος ἐπι' ὑπὸς. — *Contra ea*. Pro contra. Ita Cornel. Nepos, Caesar, Sallustius, alique passim loquuntur.

CHABRIAS

ARGUMENTVM

CAP. I; Chabrias, novo pugnandi modo invento, clarus. — II; Res eius cum Nectanebo Aegyptio, et Evagora Cyprio. Classi Aegyptiae praest. III; Domum revocatur; propter invidiam plerumque abest. — IV; In bello sociali, a suis desertus, interficitur.

CHABRIAS, Atheniensis. Hic quoque in summis habitus est ducibus, resque multas ¹ memoria dignas gessit. Sed ex his elucet maxime inventum eius in praelio, ² quod apud Thebas fecit, quum Boeotiis subsidio venisset: namque in eo, victoria fidente summo duce Agesilao, ³ fugatis iam ab eo conductitiis cater-

(1) *Res multas.* Navalem apud Naxum victoriam memorare, forte quia Phocion praecerat, omisit Nepos. De qua vide Diodorum XV, cap. 32, 33 sqq. et Aeschinem adversus Ctesiphontem. Chabriam res memoria dignas non tantum gessisse, sed etiam dixisse testatur Plutarchus in Apophtegmatibus. In primis dictitabat terribiliorem esse cervorum, duce leone, quam leonum, duce cervo, exercitum.

(2) *In praelio.* Adversus Lacedaemonios, quo auxiliarius Atheniensibus praecerat.

COR. NEP.

(3) *Namque in eo, victoria fidente summo duce Agesilao.* Id est, quum in hoc praelio victoriae iam certus esset Agesilaus, vel de victoriis, tanquam certa, fiduciam haberet. — *Reliquam phalangem.* Apud Macedones agmen erat octo peditum millibus constans, qui, consertis clypeis, pressisque ordinibus pugnabant. Hic vero, stabile agmen Atheniensium. — *Obnixoque genu scuto.* Clypeis ad genu firmiter acclinatis. Καὶ τὰς ἀσπίδας πρὸς τὸ γόνυ κλίνας. Diodorus. τὰς ἀσπίδας πρὸς γόνυ προσηρμένα-

M

vis, reliquam phalangem loco vetuit cedere, obnixoque genu scutu, proiectaque hasta impetum excipere hostium docuit. Id novum Agesilaus contuens, progredi non est ausus, suosque iam incurrentes tuba revocavit. Hoc usque eo ⁴ tota Graecia fama celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuas fieri voverit, quae publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletae, ceterique artifices, ⁵ his statibus in statu is ponendis uterentur, in quibus victoriam essent adepti.

II. Chabrias autem multa in Europa bella administravit, quum dux Atheniensium esset; in Aegypto sua sponte ¹ gessit: nam Nectanabin ² adiutum profectus, regnum ei constituit. Fecit idem Cypri, ³ sed

πύλων. Polyaeus. — *Proiectaque hasta.* Id est, porrecta, vel adversus irruentem hostem erecta. Τὰ δέματα ὀρθὰ πορτινομήτων. Polyaeus. Εὐ ἐπὶ δέματι μύτων. Diodorus.

(4) *Vsque eo.* Pro adeo. — *In foro.* Veteri scil., ubi et aliae illustrium virorum statuae et omnia rerum praeclararum (ut Aeschines ait contra Ctesiph.) monumenta collocata. Vide Meursii Ceramium geminum, c. XVI. Bos.

(5) *Ceterique artifices.* Veluti scenici, musici, pantomimi, alique eius modi. — *His statibus in statu is ponendis uterentur.* Id est, in eo corporis habitu statuas sibi ponendas curarent, in quo victoriam retulissent. Hisce enim statu is, quae victis incitamento essent, decorabantur palaestrae. MS. Eren.: *iisdem statibus.*

(1) *In Aegypto sua sponte.* Id est, privato consilio, sine publica auctoritate. Vnam tantum bellum a Plu-

tarcho et Diodoro commemoratur, in quo classi praefuit Chabrias. *Multa* igitur vel *nulla* quaedam edd. inconsulte habent. Intelligendam vero est bellum.

(2) *Nam Nectanabin.* Quem Plut. in Ages. Νεκτάναβιν perpetuo vocat; Polyaeus II, in Agesil. Νεκτάναβιν. Idem l. III, perhibet Chabriam Thamo adfuisse; qui Thamus erit, quem Plutarchus alique Tachum vocant. Ceterum nihil de his regibus inter veteres constat.

(3) *Fecit idem Cypri.* In Cypri insula. De hac expeditione vide in primis Xenophontem III, 4, Hist. Gr. — *Sed publice.* Opponitur *sua sponte.* — *Evagoras.* Qui, olympiade XCVII, in regnum suum restitutus, universam insulam in ditionem suam vindicare instituit, et paulo post ab Artaserze Moemone bello fuit vexatus. Vide Inocrat. in Evagor. Ad eundem Evagoram, praelio apud Aegos flumen

publice ab Atheniensibus Evagorae adiutor datus; neque prius inde discessit, quam totam insulam bello devinceret; qua ex re Athenienses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Aegyptios et Persas conflatum est. ⁴ Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedaemoniis cum Aegyptiis; a quibus magnas praedas Agesilaus, rex eorum, faciebat. ⁵ Id intuens Chabrias, quum in re nulla Agesilao cederet, sua ⁶ sponte eos adiutum profectus, Aegyptiae classi praefuit; pedestribus copiis Agesilaus.

III. Tum praefecti regis Persiae legatos miserunt Athenas questum, quod Chabrias adversum regem bellum gereret cum Aegyptiis. Athenienses diem certam Chabrae praestituerunt, ¹ quam ante domum nisi redisset, capitis se illum damnaturos denuntiarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit; neque ibi diutius est

male pugnato, perferat Conon. Huic Chabriam ab Atheniensibus, adversus Artaxerxem, adiutorem datum scribit Xenophon l. c.

(4) *Conflatum est.* Ita loquitur Hirtius VIII, 6: «Sub tempus aestivorum nullum summum bellum posse conflare;» et initio Belli Alexand, Noster Eumene: «Interim conflat illa bella.» Adde Paterculum II, 55; Ciceronem, de Aruspicum responsis: «Clodius nefarias cum multis scelerum pactiones societatesque conflavit.» De hoc bello vide Diodor. XV, et Plut. Agesil.

(5) *A quibus magnas praedas Agesilaus... faciebat.* Id est, a quibus, ad hoc bellum gerendum, multis munibus donabatur. «Maximos questus praedasque facisse,» Cic. in Verr.

(6) *Sua sponte.* Conf. supra. At Tachum adiuvisse, non Nectanabin, narrat Plutarchus XXXVII, ubi tamen de Agesilao consentit. — *Pedestribus copiis.* Et pedites et equites intelligit.

(1) *Diem certam Chabrae praestituerunt.* Certam omitti in hoc nexu solet. Tz. «*Diem praestituerunt.* Diem praestituerunt, elegantia romana. Curt. lib. III, c. 1: «Postquam nihil inde praesidii mittebatur, ad praestitam diem permiscepe regi.» Cicero in Verrem et alibi: «Diem praestituit operi faciendo kal. decembr.» Dies autem praestituta ē *προδραξια*. GARNAND. — *Denuntiarunt.* Minuti sunt. Hic enim, ut passim, praepositioni *de* ea vis inest, ut notet minis additis iudicare.

moratus, quam fuit necesse. Non enim libenter erat ² ante oculos civium suorum: quod et vivebat laute, et indulgebat sibi liberalius, quam ut invidiam vulgi posset effugere. Est enim hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes ³ sit, et libenter de his detrahant, quos eminere videant altius: neque animo aequo pauperes alienam opulentium intuantur fortunam. Itaque Chabrias, quoad ei licebat, plurimum aberat. ⁴ Neque vero solus ille aberat Athenis libenter; sed omnes fere principes fecerunt idem: quod tantum se ab invidia ⁵ putabant futuros, quantum a conspectu suorum recessissent. Itaque Conon plurimum Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus ⁶ Lesbi, Chares in Si-gaeo. Dissimiles quidem Chares horum et factis et moribus, sed tamen Athenis et honoratus et potens.

IV. Chabrias autem periit bello sociali, ¹ tali modo: oppugnabant Athenienses Chium; erat in classe Cha-

(2) *Non enim libenter erat.* Ingratiss enim apud cives suos versabatur. Ducta haec sunt ex Theopompo, cuius verba servavit Athen. XII, 8.

(3) *Invidia gloriae comes.* Sallust. Cat. VI: «Sicuti pleraque mortalium habentur, invidia ex opulentia orta est.» — *Detrahant.* Ita in Timol. IV. *Detrahant de aliquo,* de invidiosa et obtreptatoria depressione, apud Ciceronem et alios passim reperitur. — *Neque animo aequo pauperes alienam opulentium intuantur fortunam.* Hoc vulgi ingenium ita expressit Sallustius, Cat. XXXVII: «Semper in civitate, quos opes nullae sunt, bonis invident, malos extollunt; vetera odere, nova exoptant; odio suarum re-

rum, mutari omnia student; turba atque seditionibus sine cura aluntur, quoniam egestas facile habetur sine damno.»

(4) *Plurimum aberat.* Id est, plerumque, saepissime.

(5) *Quod tantum se ab invidia putabant futuros, quantum etc.* Id est, quod se ab obtreptationibus invidiorum eo magis remotos arbitrabantur, quo saepius a patria abessent.

(6) *Timotheus.* De quo infra. — *Chares.* Atheniensium dux ad pollicendum facilis et promptus; unde proverbium natum, *Χάρητος ὑποσχέσις, Charetis pollicitationes.* Vnde Suidam, et qui res graecas scripsere.

(1) *Bello sociali, συμμαχικὸν πό-*

brias privatus, ² sed omnes, qui in magistratu erant, auctoritate anteibat; eumque magis milites, quam qui praeerant, aspiciebant. Quae res ³ ei maturavit mortem: nam dum primus ³ studet portum intrare, et gubernatorem iubet eo dirigere navem, ipse sibi perniciei fuit. Quum enim eo penetrasset, ceterae non sunt secutae. Quo facto circumfusus ⁴ hostium concursu, quum fortissime pugnaret, navis, rostro percussa, coepit sidere: hinc refugere quum posset, si se in mare deiecisset, quod suberat classis Atheniensium, quae exciperet natantis; perire maluit, quam armis abiectis ⁵ navem relinquere, in qua fuerat vectus. Id ceteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt; at ille praestare honestam mortem existimans turpi vitae, cominus pugnans telis hostium interfectus est. ⁶

λεπὸν Graeci vocant. Conf. ad Iphicratem, cap. III. Tzs.

(2) *Privatus*. Sine imperio. Diod. tamen eum classi, et Charetem pedestribus copiis, praefuisse tradit XVI, 7. — *Quam qui praeerant*. Quam eos, qui praeerant. — *Aspiciebant* autem reverentiam notat. « Omnes, exuta aequalitate, iussa principis aspectare. » Tac. Ann. I, 4.

(3) *Nam dum primus*. Fuit enim in periculis adeundis calidior, quam cautior; in aliis segnis et tardus. Vide Plutarchum, Phocione. Bosius. — *Studet*. Festinat. Hinc studium, σπουδὴ, festinatio, in primis apud Caesarem passim.

(4) *Circumfusus* etc. Eleganti metaphoram hostium undique instantium multitudinem exprimit; tum notanda orationis Latinae forma, qua, participio praemisso, quum subiici solet,

quod in primis frequentat Livius. Tzs. — *Rostro*. Navis Chabrias, rostro adversariae navis icta. Lamus. — *Sidere*. Subsidere, mergi, obrui undis. Nam sidere anchorae dicuntur, quae fundo infixae haerent. Horat. Epod. V, 79:

Priusque coelum nitet inferius mari.

(5) *Armis abiectis*. Quod probrum erat et dedecus militare.

(6) *Interfectus est*. Plutarchus tamen, in vita Phocionis, refert Chabriam, imperatorii muneris oblitum, se temere periculis obiectasse: quum enim in pugna navali pro exponendo in terram milites audacius in hostes incurrentes se effudisset, pugnantes confossum esse. Loccen. Ceterum Chabrias periit, archonte Cephisidoro, olympiad. CV anno tertio. GERNARD. Sepulcrum eius extabat Athenis extra oppidum in Ceramicco, teste Pausania,

TIMOTHEVS

ARGVMENTVM

CAP. I. Timothei virtutes et res gestae — II; Ipsi, Laedaeemoniorum victori, statua ponitur. — III; Senex Menestheo praetori in consilium datur. A Chaerete praetore accusatus damnatur. — IV; Filius eius Conon muros reficere cogitur. Iasonis erga Timotheum fides.

TIMOTHEVS, Cononis filius, ¹ Atheniensis. Hic a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. ² Fuit enim disertus, ³ impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neque minus civitatis regendae. Multa huius sunt praedare facta, sed haec maxime illustria. Olynthios et Byzantios bello subegit. ⁴ Samum cepit: in qua oppu-

de quo lapides filius Ctesippus vendebat, ut haberet quod voluptatibus innumerat: testis Athenaeus IV. Conf. Meursii Ceramieum, c. XXI. Bos.

(1) *Cononis filius*: Ex Thressa, metreticae quidem primum, sed quae postea exemplar clarissimum modestiae evasit. Timotheus autem, quum matris conditio sibi abideretur: «Atqui, inquit, per eam sum Cononis filius.» Auctor Athenaeus XIII, 5, iam in Iphicrate III laudatus.

(2) *A patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus*. Idem de Timotheo testatur Cicero de Officiis, I, 32: «Timotheus, Cononia filius, qui

quam belli laude non inferior fuisse quam pater, ad eam laudem doctrinae et ingenii gloriam adiecit.»

(3) *Disertus*. Παιδων πιν δια τῶν τοῦ λόγου δυνάμεως. Diod. Sic. XV, 36. Isocrate magistro, quem ditavit, v. Plut.; Platone familiari usua est, teste Cic. III, de Orat. et Tuscul. V, 38. — *Rei militaris peritus*. Etiam invidi acemulque res ab illo egregie gestas fortunae tribuerunt, ut narrat Plutarchus in Sylla VI. Tqs. — *Impiger agendi alicritatem*, alterum constantiam indicat. Idem.

(4) *Olynthios et Byzantios bello subegit*. Nampe eorum urbibus expu-

granda, superiore bello, ⁵ Athenienses mille et ducenta talenta consumpserant. Id⁶ ille sine ulla publica impensa populo restituit. Adversum Cotym⁷ bella gessit, ab eoque mille et ducenta talenta praedae in publicum retulit. Cyzicum ⁸ obsidione liberavit. Ariobarzani ⁹ simul cum Agesilao auxilio profectus est. A quo quum Laco ¹⁰ pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augere maluit, quam id sumere, cuius partem domum suam ferre posset. Itaque accepit Crithoten et Sestum. •

II. Idem, classi praefectus, circumvehens ¹ Peloponnesum, Laconicam populatus, classem eorum fugavit. Corcyram sub imperium ² Atheniensium redegit; sociisque idem adiunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas,

gnatis. *Samum* quoque cepit. Vid. Polyaeum lib. III, cap. 10. Tanta in expugnandis urbibus usus est felicitate, ut cum dormientem ac manu relicta tenentem, in quod ipsa fortuna urbes cuncticiebat, depinxerint. Hanc autem picturam aegre tulit Timotheus. Vide Perizon. ad Aelian. Var. Hist. XIII, 43.

(5) *Superiore bello.* Quo Pericles, post magnam cladem, Samum cepit. Vide Plat. in Pericle XXV seqq.

(6) *Id.* Hoc argenti pondus. Alii *homo.* — *Restituit.* Per praedam, de qua infra: quippe quae, ut impensa, mille et ducentis talentis constaret. •

(7) *Cotym.* Ephlegonum regem. Alter, in Iphigrate, III, Cotys, Thracum rex.

(8) *Cyzicum.* Vide Diodor. XV, 81.

(9) *Ariobarzani.* Hic Phrygiae satrapes, qui cum Tacho, Aegyptiorum rege, in Persas, jussu Diodoro, XV, 90, conspiravit. Virum de eo-

dem Ariobarzane loquatur noster in Datame X, non liquet. Ceterum Iulius belli mentio fit apud Demosthenem in oratione de libertate Rhodiensium. •

(10) *A quo quum Laco.* A quo Ariobarzane, Laco Agesilao. Hae autem ita iunctae voces ingrate sonant.

(1) *Circumvehens.* Pro circumvectus, scilicet classe; ut Cic. in Brut. XCVII: « Quadrigis vehementem » pro vectum. — *Laconicam.* Supple regionem. — *Eorum.* Synthesis, pro eius, seu Peloponnesi.

(2) *Coreyram sub imperium,* etc. Sic quoque Xenophon, Hist. Gr. V; et Aeschines, orat. adversus Ctesiphontem. Boiss. — *Quae mare illud adiacent.* Veteri loquenti modo, pro quae ad mare illud iacent. *Iacere* etiam de gentibus verbum geographicum. « Quae gens iacet supra Ciliciam. » Iosif. in Datame IV.

omnesque eas gentes, quae mare illud adiacent. Quo facto Lacedaemonii de diutina contentione destiterunt, et sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt, pacemque³ his legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. Quae victoria⁴ tantae fuit Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice sint factae, eique Deae pulvinar sit institutum. Cuius laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro⁵ posuerunt: qui honos huic unquam ante id tempus contigit, ut, quum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Sic iuxta posita recens filii, veterem patris renovavit memoriam.

III. Hic quum esset magno natu, et magistratus gerere desisset, bello Athenienses unquam premi sunt coepti. Defecerat Samus: descierat Hellespontus:

(3) *Pacemque*. De qua Demosthenes, orat. Corona. Bosys.

(4) *Quae victoria*. Ad Leucada, Acarnaniae oppidum, Olympiad. CI anno primo. — *Vt tum primum arae* etc. Arae Paci iam, Olympiad. LXXVII anno tertio, positas post Cimonis in Persas ad Eurymedont. victoriam narrat Plutarchus in Cimone XIII, quum ad Leucada, ut supra diximus, Olympiad. CI anno primo, pugnatum fuerit. — *Pulvinar*. Pulvinaria lectuli erant in templis, pulvinis instructi, ubi Deorum statuae adorandae proponebantur. Interdum ante lectulos mensae ferculis onustae struebantur, quasi Dii essent accubaturi, idque lectisternium vocabatur. Hunc Graecorum morem usurparunt Romani. Inde Horat. sodales suos, ob victoriam Actiacam, ad laetitiam hortatus:

Nunq. Suliaribus

Ornare pulvinar deorum

Tempus erat dapibus, sodales.

Od. I, 37.

(5) *In foro*. Veteri scilicet. Vide Meursii Ceramicum, c. XVI; et sup. Chabriam I. Pausanias, in Atticis, prope porficum (quae regia dicta, et ingredienti Ceramicum prima occurrebat ad dextram) stetit Cononem et Timotheum eius filium tradit. Idem in ara Cecropia utramque positam scribit. Denuo Meursium vide c. III, et in Cecropia c. XIII. Bosys.

(1) *Defecerat Samus*. Quae insula a Pericle in Atheniensium potestatem fuerat redacta, Diodor. XII, 27, 28. — *Hellespontus*, etc. Id est, populi ad Hellespontum ab Atheniensium partibus defecerant. — *Philippus*. Ale-

Philippus iam tum valens Macedo multa moliebatur; cui oppositus Chares quum esset, non satis in eo praesidii putabatur. Fit Menestheus praetor, filius Iphicratis, gener Timothei, et, ut ad bellum proficiscatur, decernitur. Huic in consilium dantur duo usu et sapientia praestantes, quorum consilio uteretur, pater et socer: ² quod in his tanta erat auctoritas, ut magna spes esset, per eos amissa posse recuperari. Hi quum Samum profecti essent, ³ et eodem Chares, adventu eorum cognito, cum suis copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum videretur; accidit, quum ad insulam appropinquaret, ut magna tempestas oriretur. Quam evitare duo veteres imperatores utile arbitrati, suam classem suppresserunt. ⁴ At ille, ⁵ temeraria usus ratione, non cessit maiorum natu auctoritati, et, ut in sua navi esset fortuna, quo contenderat, pervenit; eodemque ut sequerentur, ad Timotheum et Iphicra-

xandri Magni pater. — *Multa moliebatur.* Plurima dominationis studiosus machinabatur. « Catilina interea Romae multa simul *moliri.* » Sall. Cat. XXVII. *Moliri* de consiliis arduis, operosoque studio perficiendis apte dicitur. — *Non satis in eo praesidii putabatur.* Erat enim imprudens, atolidus, superbus, contumax, imperitus, et nihil praee milite quovis egregium habens. Bosivs. Vide Diodor. XVI, 85; et supra Chabria III, not. 6.

(2) *Huic in consilium etc. pater et socer.* Id est Iuveni Menestheo duo viri experientia ac prudentia praestantes, cum suis consiliis adiuturi, dantur Iphicrates scilicet et Timotheus. MS. Boecler. *In consilio.*

(3) *Hi quum Samum profecti essent.* Diod. Sic. XVI, 21, non Menestheum cum Iphicrate et Timotheo classi praefuisse, sed Iphicratem et Charetem; neque illos Samum, sed Byzantium oppugnasse tradit; nisi forte, quae ibi narrat Diodorus, alio tempore gesta sunt. LAMB

(4) *Suam classem suppresserunt.* Scilicet a cursu represserunt.

(5) *At ille.* Chares scilicet. Diodorus enim, XVI, 21, haec omnia a Charete facta scribit. — *Temeraria unus ratione.* Temere egit. Hic enim ratio pro modo agendi usurpatur, — *Vt in sua navi esset fortuna.* Notum illud Caesaris ad paventem nautam: *Caesarem fers et fortunam eius.* Alii ut si in sua... legunt.

tem nuntium misit. Hinc, male re gesta, compluribus amissis navibus, eodem, unde erat profectus, se recepit, litterasque Athenas publice misit, sibi proclive * fuisse Samum capere, nisi a Timotheo et Iphicrate desertus esset. Ob eam rem in crimen vocabantur; populus acer, suspicax, mobilis, adversarius, invidus etiam potentiae, domum revocat: accusantur proditionis. Hoc iudicio ⁷ damnatur Timotheus, lisque eius aestimatur centum talentis. Ille, odio ingratae civitatis coactus, Chalcidem se contulit. ⁸

IV. Huius post mortem quum populum iudicii sui poeniteret, multae novem partes detraxit, et decem talenta Cononem, filium eius, ad muri quamdam partem reficiendam iussit dare. In quo fortunae varietas ¹ est animadversa. Nam quos avus Conon muros ex hostium praeda patriae restituerat, eosdem nepos, cum summa ignominia familiae, ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatae sapientisque vitae ² quum pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus contenti, quod ex eo facile conici poterit, quam carus suis fuerit. Quum Athenis adolescentulus causam diceret, ³ non solum amici privatique

(6) *Proclive*. Factu facile. Ita Caesar, de Bell. Civ. I, 48: « Quibus erat proclive transire flumen. »

(7) *Hoc iudicio damnatur*. Aristophonte cum praecipue accusante. Vid. Aelian. Var. Hist. XIV, 3.

(8) *Chalcidem se contulit*. Et in hoc exilio vita cessit. Confer Perigon. ad Aelian. Var. Hist. III, 47.

(1) *Fortunae varietas*. « Varietas est propria fortunae. » Cicero de Divinatione lib. II.

(2) *Moderatae sapientisque vitae*. De Timothei sapientia testimonium egregium dedit Hegesander apud Athenaeum, descriptum ab Aeliano Var. Histor. II, 49.

(3) *Causam diceret*. Id est, accusaretur. Causa ipsa alteram expeditionem Coreyream spectat. De qua conf. supra cap. II. — *Iason*. Pherarum in Thessalia tyrannus, cuius meminere Xenophon, Diodorus, Plutarchus, aliique complures: « Divinae fortunae

hospites ad eum defendendum convenerunt; sed etiam in eis Iason tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. Hiç quum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit; tantique hospitem fecit, ut, mallet se capitis periculum adire, quam Timotheo, de fama dimicanti, deesse. ⁴ Hunc adversus tamen Timotheus postea, populi iussu, bellum gessit; patriaeque sanctora iura, quam hospitii, esse duxit. Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium, ⁵ Iphicratis, Chabriae, Timothei: neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

vulnus Pheraeo Iasoni quidam exitii eius cupidus intulit. Nam quum inter insidias gladio eum percussisset, vomitum, quae a nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, ut hominem pestifero malo liberaret. Teste Val. Maxim. lib., I, cap. 8 de Miraculis, ext. 6.

(4) *Deesse.* Locutio e foro desum-

pta, cui contrarium est *deesse*. HARK.

(5) *Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium.* Hi fuerunt extremi Atheniensium imperatores. Exstitit tamen postea Phocion. Sed, ut ipse fatetur noster, XIX, 1: « Multo eius notior integritas vitae, quam militaris labor.»

DATAMES

ARGVMENTVM

CAP. I; Datames barbarorum clarissimus. Bello Artaxerxis contra Cadusios, Ciliciae partem, meretur. — II; Thyum vivum capit. — III; Captum ad regem adducit. Copiis contra Aegyptios praeficitur. — IV; Revocatur. Aspin Cappadocem capit. — V; Aulicorum insidias edoctus, Cappadociam sibi et Paphlagoniam occupat. — VI; In bello adversum Pisidas amittit filium. Proditores et hostes Pisidas superat. — VII; A filio natu maximo proditur. — VIII; Autophradatem, contra se missum, vincit. — IX; Regis insidias callide declinat. — X; Mithridatis dolo capitur. — XI; In colloquio per fraudem occiditur.

VENIO nunc ad fortissimum virum, maximique ¹ consilii omnium barbarorum, exceptis duobus Carthaginensibus, Hamilcare et Hannibale. De quo hoc plura referemus, quod et obscuriora ² sunt eius gesta pleraque, et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantum

(1) *Maximique consilii.* Maximaque prudentia praeditum. — *Hamilcare et Hannibale.* Quorum inf. XXII et XXIII leguntur vitae.

(2) *Obscuriora.* Pauca admodum de Datame, rebusque ab eo gestis exposuerunt Diodorus Siculus, Polyae-

nus et Frontinus. — *Quae prospere ei cesserunt.* Res eius feliciter gestae, victoriae. Ita loquitur Sallust. Catil. XXVI: « Neque insidiae, quas consilibus in campo fecerat, prospere cessere. » *Tantum non.* Fere, propemodum, μὲν οὖν.

non omnes superabat, acciderunt. Quorum nisi ratio ³ explicata fuerit, res apparere non poterunt. DATAMES, patrē Camissare, ⁴ natione Care, matre Scythissa natus, primum militum numero fuit apud Artaxerxem eorum, qui regiam tuebantur. Pater eius Camissares, quod et manu fortis, et bello strenuus, et regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam partem Ciliciae iuxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri. Datames militare munus fungens ⁵ primum, qualis esset, apparuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit. Namque hic multis millibus regionum interfectis, magni ⁶ fuit eius opera. Quo factum est, ut, quum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei traderetur provincia.

II. Pari se virtute postea praebuit, quum Autophrades iussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Namque huius opera ² hostes, quum castram intrassent, profligati sunt, exercitusque reliquus conservatus regis est: qua ex re maioribus rebus prae-

(3) *Quorum nisi ratio.* Sensus est: Omnia illius gesta clare et perspicue cognosci non poterunt sine causarum adiunctorumque omnium accurata expositione.

(4) *Patre Camissare.* Pater Camissares ex Caria, mater ex Scythia orta est. Quae quidem Thyl, Paphlagoniae regis, erat amita. Confer. inf. II. — *Eorum.* Σαραποφύλακων, quibus praeerat Chiliarch. De Chiliarchi munere vid. in Con. III, n. 2.

(5) *Militare munus fungens.* Cum accusativo passim, etsi rarius, reperitur. Quod in primis usurpant Terentius et Plantus:

Parasitus octo hominum munus facile fungitur.

Plant. Menechm. I, 44.

« Suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur. » Tacit. Annal. III, 2.

(6) *Magni fuit, etc.* Sople pretif.

(1) *Autophrades.* Lydiae satrapes, qui et ipse postea a rege defecit. De quo Diodorus XV, 99. — *Eos qui defecerant.* Lycios scilicet Pisidas, Pamphylios, Cilices, Syros, Phoenices, ac fere omnes Asiatici maris accolae. Diodor. XV, 90.

(2) *Huius opera.* Per Datamem.

esse coepit. Erat eo tempore Thyus, dynastes ³ Paphlagoniae, antiquo genere natus a Pylaeone illo, quem Homerus troico bello a Patroclo interfectum ait. Is regi dicto audiens non erat. Quam ob causam bello eum persequi constituit, eique rei praefecit Datamem, propinquum Paphlagonis: namque ex fratre et sorore erant nati: quam ob causam Datames omnia primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem quum venisset sine praesidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, paene interiit: nam Thyus eum clam interficere voluit. Erat mater cum Datame, amita Paphlagonis; ea, quid ageretur, rescuit, filiumque monuit: ille fuga periculum evitavit, bellumque indixit Thyo. ⁴ In quo quum ab Ariobarzane, ⁵ praefecto Lydiae et Ioniae totiusque Phrygiae, desertus esset; nihilo segnius perseveravit, vivumque Thyum cepit cum uxore et liberis.

III. Cuius facti ne prius fama ad regem, quam ipse, perveniret, dedit operam. ⁴ Itaque omnibus insciis, eo, ubi erat rex, venit; posteroque die Thyum, hominem maximi corporis, ² terribilique facie, quod et niger,

(3) *Thyus dynastes P.* Hunc Paphlagoniae regem vocat, ex Theopompo, Athenaeus IV, 40. Thyus, inf. c. III, *nobilis rex* a nostro vocatur. — *A Patroclo interfectum.* Hunc a Menelao interfectum, non autem a Patroclo, ex Hom. Iliad. V, 576, et seqq. cognoscimus.

(4) *Thyo.* Consobrino suo. Lambinus Thyum hunc et Datamem, quum amitini sint, patruales vocat.

(5) *Ab Ariobarzane.* Qui etiam post a rege defecit, et cum aliis conspira-

vit in eo bello, quod moverat Tachus, rex Aegypti Diod. Sic. XV, 90: nam, quae hic Nepos narrat, ante id bellum facta sunt, ut apparet ex cap. III. f. Cxs. — *Nihilo segnius.* Ita Sall. Iug. LXXV: « Nihilo segnius bellum parare. »

(1) *Cuius facti ne... dedit operam.* Vt ipse nuntius veniret.

(2) *Maximi corporis, terribilique facie.* Notanda, quae aliquando fit, casuum in eadem serie mutatio. — *Optima veste.* Nimiram purpura au-

et capillo longo, barbaque erat promissa, optima veste textit, quam satrapae regii gerere consueverant; ornavitque etiam torque, et armillis aureis, ceteroque regio cultu. Ipse agresti duplici amiculo³ circumdatus, hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clavam, sinistra copulam, qua vinctum ante se Thyum agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem omnes quum prospicerent propter novitatem ornatus, ignotamque formam, ob eamque rem magnus esset concursus; fuit non nemo, qui agnosceret Thyum, regique nuntiaret. Primo non accredidit. Itaque Pharnabazum misit exploratum, a quo ut rem gestam comperit, statim admitti iussit, magnopere delectatus quum facto, tum ornatu: in primis quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat.⁴ Itaque magnifice Datamem donatum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur,⁵ duce Pharnabazo et Tithrauste, ad bellum Aegyptium; parique eum, atque illos, imperio esse iussit. Postea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

roque distincta, qua provinciarum rectores uti solebant. Vnde *purpurati* dicebantur.

(3) *Ipse agresti duplici amiculo ....* Ipse agresti et crassiori contextus indumento. Sic Horat. *epist. I, 17, 25: duplici panno. — Galeam venatoriam.* Galeae autem venatoriae ex ferarum caesarum exuviis fiebant, atque adeo hirsutis pellibus obductae erant. Vid. Vegetium II, 17. — *Clavam.* Fustis teres, ad clavi similitudinem capitatus. — *Copulam.* Lorum, quo ligantur canes venatici. « Copula detrahitur canibus. » Ovid. *Metam. VII, 18.*

— *Feram bestiam.* Alias *fera* absolute ponitur.

(4) *Quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat.* Quod Thyus (quem modo dynasten vocaverat) opinione citius captivus sibi traderetur. *Inopinans,* saepius in Caesare.

(5) *Qui tum contrahebatur.* Sive in Phrygia, cui Pharnabazus praecerat, sive in Syria, unde brevior in Aegyptum traiecit: vide Lambin. n. 42 et 44. *Bosivs.* — *Tithrauste.* Pro hoc Iphicratem narrant Plutarchus in *Artaxerxe cap. XXIV;* et Diodorus Siculus XV, 41.

IV. Hic quum maximo studio ¹ compararet exercitum, Aegyptumque proficisci pararet; subito a rege litterae sunt ei missae, ut Aspim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat, quae gens iacet supra Ciliciam, confinis Cappadociae. Namque Aspis, saltuosam regionem, castellisque munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, ² et, quae regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longe aberat ³ ab his regionibus, et a maiore re abstraheretur, tamen regis voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus navem conscendit, existimans, id quod accidit, facilius se imprudentem parva manu oppressurum, quam paratum, quamvis magno exercitu. Hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque ⁴ iter faciens, Taurum transit, eoque, quo studuerat, venit: quaerit, quibus locis sit Aspis: cognoscit haud longe abesse, profectumque eum venatum; quem dum speculatur, adventus eius causa cognoscitur. Pisidas cum iis, quos secum habebat, ad resistendum Aspisi comparat. Id Datames ubi audivit, arma sumit, suosque sequi iubet;

(1) *Maximo studio*. Id est, ut Cicero eam vocem interpretatur, cum assidua et vehementi ad istud bellum magna cum voluptate applicata occupatione. De inventionione I, 25. Graeci dicunt κατὰ σπουδὴν et κατὰ σπουδῆς. Eamst.—*Aegyptumque proficisci*. Absque praepositione, ut fit passim.—*Iacet*. Sita est. Conf. ad Timoth. II, n. 2.

(2) *Finitimas regiones vexabat*. Populabatur, incursionibus ac direptionibus graviter infestabat, uti saepis-

sime loquitur Cicero, et in primis Caesar. — *Abripiebat*. Intercipiebat, praedabatur.

(3) *Etsi longe aberat*. Nempe exercitus adversus Aegyptios contrahebatur Aeg, seu Ptolemaide in Phoenice, unde postea incursio facta est in Aegyptum. Vide Diodor. XV, 41. — *A maiore re*. A bello Aegyptio, quod tanto studio parabat.

(4) *Dies noctesque*. Ita etiam Salustius, nec non alii. Rarius *dies* postponitur.

ipso equo concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspim conspiciens ad se ferentem, ⁵ pertimescit, atque a conatu resistendi deterritus, sese dedit. Hunc Datames vinctum ad regem ducendum tradit Mithridati. ⁶

V. Haec dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, ¹ a quanto bello ad quam parvam rem principem ducum misisset; se ipse reprehendit, et nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamem profectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. Hic, ² priusquam perveniret, quo erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. Qua celeritate quum magnam benevolentiam regis Datames consecutus esset; non minorem invidiam aulicorum excepit, ³ qui illum unum pluris, quam se omnes, fieri videbant: quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. Haec Pandates, gazae custos regiae, amicus Datami, perscripta ei mittit; in quibus docet, « eum magno fore periculo, si quid, illo imperante, in Aegypto adversi accidisset: namque eam esse consuetudinem regiam, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunae suae; quo fieri, ut facile impellantur ad

(5) *Ad se ferentem.* Id est, ruentem. Hic autem activum pro passivo ponitur. Vide Vossium de Analogia III, 3.

(6) *Mithridati.* Ariobarzani satrapae filio, a quo, ut infra videbitur, capite ultimo, per fraudem occiditur Datames.

(1) *Reminiscens.* Post factum perpendens — *Principem ducum.* Praecipuum ex ducibus suis. — *Se ipse re-*

prehendit. Eleganter, ut solet noster, pro se ipsum reprehendit. Suum scilicet damnavit consilium. — *Acen.* Phoeniciae civitas, quae postea Ptolemais dicta. — *Profectum.* Ad persequendum Aspim.

(2) *Hic.* Nuntius. *Convenit.* Scilicet eos.

(3) *Excepit.* Idem ac suscepit. Ita Curtius VI, 40: « Quid inimicitarum creditis excepturum fuisse, si inson-tes laessem? »

eorum perniciem, quorum ductu res male gestae nuntiantur: illum hoc maiore fore in discrimine, quod, ⁴ quibus rex maxime obediat, eos habeat inimicissimos. Talibus ille litteris cognitis, quum iam ad exercitum Acen venisset, quod non ignorabat, ea vere scripta, desiscere a rege constituit. Neque tamen quidquam fecit, quod fide sua esset indignum: nam Mandroclem Magnetem ⁵ exercitui praefecit; ipse cum suis in Cappadociam discedit, coniunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans, qua voluntate esset in regem; clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas suis tuendas tradit.

VI. Sed haec propter hiemale tempus minus prospere procedebant. Audit Pisidas ⁴ quasdam copias adversus se parare. Filium eo Arsidaeum cum exercitu mittit: cadit in praelio adolescens. Proficiscitur eo pater, non ita cum magna manu, celans quantum vulnus ² accepisset; quod prius ad hostem pervenire cupiebat, quam de re male gesta fama ad suos perveniret, ne, cognita filii morte, animi debilitarentur militum. Quo contenderat, pervenit; hisque locis castra ponit, ut neque circumiri multitudine adversario-

(4) *Illum hoc maiore fore in discrimine, quod, etc.* Datamem eo maiore in periculo versari, quod ei maxime infesti erant illi, quibus rex credat et indulgeat plurimum, sive quorum consilio ita omnia agat, ut his ipsis rex obedire videatur. MS. Boec. *obediabat et habebat.*

(5) *Magnetem: ex Magnesia. — Paphlagoniam.* Tum vacuum, ex quo Thyas captus fuerat. Vide supra II. — *Cum Ariobarzane.* Qui et ipse iam pridem defecerat. De quo conf. ad c.

II, not. 5. — *Manum comparat.* Copias scilicet; exiguas autem, si cum exercitu, quem reliquerat, conferantur. Hinc *manum.*

(1) *Audit Pisidas, etc.* Aliter Diodorus Siculus XV, 9. Artabazam enim Cappadociam cum magno Persarum exercitu invasisse, Datamemque adversus eum pugnasse narrat.

(2) *Vulnus.* De acri et mordaci dolore. Ita Dion VI: *Accepit gravissimum prope vulnus morte filii.*

rum posset, neque impediri, quominus ad dimican-
 dum manum haberet expeditam. Erat cum eo Mithro-
 barzanes, socer eius, praefectus equitum: is, despe-
 ratis generi rebus, ad hostes transfugit. Id Datames
 ut audivit, sensit, si in turbam exisset,³ ab homine
 tam necessario se relictum, futurum, ut ceteri consi-
 lium sequerentur. In vulgus edit: ⁴ « suo iussu Mithro-
 barzanem profectum pro perfuga, quo facilius redeptus
 interficeret hostes: quare relinqui eum non par esse,
 sed omnes confestim sequi. Quod si animo strenuo
 fecissent, futurum, ut adversarii non possent resistere;
 quum et intra vallum et foris caederentur. » Hac re
 probata, exercitum educit, Mithrobarzanem persequi-
 tur: qui tantum quod ⁵ ad hostes pervenerat, Data-
 mes signa inferri iubet. Pisidae, nova re commoti, in
 opinionem adducuntur, perfugas mala fide composito-
 que fecisse, ut, ⁶ recepti, essent maiori calamitati:
 primum eos adoriuntur. Illi quum quid ageretur, aut
 quare fieret, ignorarent, coacti sunt cum eis pugnare,
 ad quos transierant; ⁷ ab hisque stare, quos relique-
 rant. Quibus quum neutri ⁸ parcerent, celeriter sunt
 concisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames invadit,

(3) *Si in turbam exisset.* Si huiusce defectionis rumor apud milites vulgaretur. — *Turbam.* Δατς, Hom.

(4) *In vulgus edit.* Apud milites rumorem spargit.

(5) *Qui tantum quod.* Alii qui dum ad hostes pervenerat. Sed tantum quod. graeca locutio; τοσοῦτον ὅσον, viz, commodum quum, ut Plut. in Sylla c. XXXVIII. Non rarus is apud Ciceronem ἀλλήως.

(6) *Mala fide, compositoque fecisse,*

ut, etc. Composita cum hostibus fraude venisse, ut, admissi in castra, maiorem perniciem afferrent.

(7) *Ad quos transierant.* Pro transfugerant. — *Ab hisque stare, quos reliquerant.* Eorumque, quos deseruerant, partes tueri. *Relinquere,* pro deserere, usurpat in primis Tacitus; Sallustius quoque Catilina IX, *signa relinquere.*

(8) *Neutri.* Scilicet neque hostis, neque Datames.

primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. Tali consilio⁹ uno tempore et proditores perculit, et hostes profligavit; et, quod ad perniciem fuerat cogitatum, id ad salutem convertit: quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum; neque celerius factum usquam legimus.

VII. Ab hoc tamen viro Scismas, maximo natu filius, desciiit, ad regemque transiit, et de defectione patris detulit.¹ Quo nuntio Artaxerxes commotus, quod intelligebat, sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse,² qui, quum cogitasset, facere auderet, et prius cogitare, quam conari consuesset: Autophradatem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset,³ saltum,

(9) *Tali consilio* Quod quidem referunt Frontinus Strateg. II, 7, 9; Polyæn. VII, 24, 7, et Diod. Siculus XV, 94. Hi autem a nostro et ipsi inter se tum nominibus tum etiam totius rei gestae narratione discrepant. Frontinus, exempli gratia: Datames, inquit, dux Persarum adversus Autophradatem in Cappadocia, quum partem equitum suorum transfugere comperisset; ceteros omnes venire secum iussit, assecutusque transfugas, laudavit, quod eum acriter praecessissent, hortatusque est eos ut fortiter hostem adorirentur. Pudor transfugis attulit poenitentiam, et consilium suum, quia non putabant deprehensum, mutaverunt. — *Acutius cogitatum.* Strategema callidius repertum. Notanda crebra eiusdem verbi repetitio, quam paulo ante legatur cogitatum.

(1) *Et de defectione patris detulit.* Defectionemque patris sui regi spe-

ruit. *Detulit.* Vnde apud Latinos *detulor*, gallice *détaleur*.

(2) *Sibi negotium esse.* Pro decertandum sibi fore: eodem sensu gallice dicimus *avoir affaire à*. — *Qui, quum cogitasset, facere auderet.* Id est, qui quum cogitasset, rem deliberatam auderet efficere, et nunquam efficeret, antequam cogitasset. Eadem apud Sallustium, Cat. I, sententia: « Priusquam incipias, consulto; et ubi consulueris, mature facto opus est. » Quae quidem γνώμη e prima Demosthenis adversus Philipp. oratione omnino expressa videtur: *Ἀπὸ μὲν βουλευόμεθα ἐφ' ἡσυχίας, πάντων δὲ τὰ δεῖξαντα μετὰ σπουδῆς.* Isocrates multo brevius, in orat. ad Demonicum: *Βουλευόμεν μὲν ἠραδίως, ἐπιπέσει δὲ ταχέως τὰ δεῖξαντα.* *Autophradatem.* Satrapem Lydiae, de quo supra II, not. 4.

(3) *Ne intrare posset.* Scilicet in Cappadociam. — *Portae.* Angustiae

in quo Ciliciae portae sunt sitae, Datames praecoccupare studuit. Sed tam subito copias contrahere non potuit. A qua redepulsus, cum ea manu, quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque praeteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur; et, si dimicare cum eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset.

VIII. Haec etsi Autophradates videbat, tamen statuit congregari, quam cum tantis copiis refugere, aut tam diu uno loco sedere. Habebat barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, quos illi Cardacas appellat; eiusdemque generis III funditorum; praeterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aspendiorum et Pisidarum circiter tria, Cilicum duo, Captianorum totidem, ex Graecia conductorum tria millia; levis armaturae maximum numerum. Has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se

viarum, arctissimae fauces, per quas, tanquam per portas, in latius spatium exitur. Graec. πύλας, quod verbum exceperunt etiam Latini, ut Mela. Nos *enge passe*; Gallo-Franci, *défilés*. Nempe Cilicia Tauro et Amano montibus a Cappadocia dirimitur. Ex Ciliciae autem versus Cappadociam situ apparet, portas fuisse septentrionales. Tzschavca.

(4) *A qua re depulsus*. Eleganter, quum consilio dimoveretur. — *Ancipitibus locis premeretur*. Quin a fronte et a tergo urgeretur. Curt. III, 47, de his pylis: « Vbi circumiri (regis copiae), ubi ancipiti acie opprimi

possent. » — *Suae paucitati*. Cui eleganter opponitur *multitudo*.

(1) *Sedere*. Morari. *Sedere* autem de castris dicitur.

(2) *Cardacas*. Hocce Asiae minoris populos tradunt. Polybius et Aelianus. Cardacas autem Strabo, XV, fuisse tradit apud Persas militum genus, qui ex raptis vixerint. Nempe *καρδά* apud Persas virile et bellicosum, ut Suidas in fine libr. XV. Vide in Eustathium ad Homer. II, II, 867. — *Eiusdem generis tria funditorum*. Supple millia. — *Praeterea Cappadocum, Armeniorum, etc.* De his omnibus populis vide indicem.

locique natura: namque huius³ partem non habebat vicesimam militum. Quibus fretus confixit, adversariorumque multa millia concidit; quum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset: quam ob causam postero die tropaeum posuit, quo loco pridie pugnatum erat. Hinc quum castra movisset, semperque inferior copiis, superior omnibus praeliis discederet, quod nunquam manum consereret, nisi quum adversarios locorum angustiis clausisset, quod perito regionum⁴ callideque cogitanti saepe accidebat; Autophradates, quum bellum duci maiore regis calamitate, quam adversariorum videret, ad pacem amicitiamque hortatus est, ut cum rege in gratiam rediret. Quam ille etsi fidam non fore putabat, tamen conditionem accepit, seque ad Artaxerxem legatos missurum dixit. Sic bellum, quod rex adversus Datamem susceperat sedatum: Autophradates in Phrygiam se recepit.

IX. At rex, quod implacabile odium in Datamem susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit: quas ille plebrasque vitavit. Sicut¹ quum nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero (de quibus, quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit); experiri voluit, verum falsumne esset relatum. Itaque eo profectus est, quo itinere futuras insidias dixerant. Sed elegit corpore

(3) Namque huius partem. Huius, suppl. numeri, seu exercitus.

(4) Perite regionum. Id est, ut ait Sallustius passim, locorum scienti. Quorum admodum duci prodest peritia. — Dicit, ut passim, pro trebi.

(1) Sicut. Exempli gratia. — Quum nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari. Vide Polytaemum VII, 21, 4. — Quod inimici detulerant. Id est, amicorum suorum inimici.

et statura simillimum sui, ² eique vestitum suum dedit, atque eo loco ire, quo ipse consueverat, iussit: ipse autem ornatu vestituque militari inter corporis custodes iter facere cœpit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui suppositus erat. ³ Prædixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati essent facere, ⁴ quod ipsum vidissent. Ipse, ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos coniecit. Hoc idem quum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ceciderunt.

X. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est Mithridatis, Ariobarzani filii, dolo. ¹ Namque is pollicitus est regi, se ² eum interfecturum, si ei

(2) *Elegit corpore et statura simillimum sui.* Vtraque apta ad fallendum, præsertim quibus et statura et vestitus non erant itocognita. Curtius VIII, 44: «Attalum et æqualem sibi, et haud disparem habitu oris et corporis, utique quom procul visceretur, veste regia exornat, præbiturum speciem ipsam regem illi ripæ præsidere, nec agitare de transitu.» Gemano. *Simillimum sui.* Præter vulgarem usum, quod ad exterram speciem referatur, pro *sibi* dictum esse volunt. Recte id quidem, sed promissio usus exempla sunt satis multa. *Temp.* — *eo loco* in eo agminis ordine, quo ipse deus alias conspicit solent.

(3) *In eum faciunt impetum, qui suppositus erat.* Repente adoriuntur eum, qui loco habituque Datamis ire iussus erat.

(4) *Vt parati essent facere. Pro ad faciendum, ut fit passim apud poetas.* Per multa vero apud Sallustium occurrunt ætempla: «Nisi forte militatus fallit, et vos servire magis, quam imperare parati estis.» Cat. XX. «Parati frumentum dare, continentium portare, etc.» Jugurth. XLVI. «Proinde parati intentique essent, signo dato, Romanos invadere.» Jug. XLIX. «Illi omnia perpeti parati.» Caesare, de Bell. Civ. III, 9. Hic vero molestus sane eiusdem verbi facere repetitio.

(1) *Captus est Mithridatis, Ariobarzani filii, dolo.* Rom. sed paulo aliter, narrat Polyænus quoque lib. VII, in Mithrid. comen. 4. Bænavs.

(2) *Namque is pollicitus est regi, se, etc.* Hac de re nihil Polyænus, Mithridatém tantum sit a rege iussum aut occidere Datamem, aut adducere. — *Dextra dedit.* Nec enim

rex permetteret, ut, quodcunque vellet, liceret impune facere, fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset. Hanc ut recepit a rege missam, copias parat, et absens amicitiam cum Datame facit, regis provincias vexat, castella expugnat, magnas praedas capit: quarum partem suis dispertit, partem ad Datamem mittit; pari modo complura castella ei tradit. Haec diu faciendo persuasit homini, ³ se infinitum adversus regem suscepisse bellum: quum nihilo magis, ne quam suspicionem illi praeberet insidiarum, neque colloquium eius petivit, neque in conspectum venire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ⁴ ut non beneficiis mutuis, sed odio communi, quod erga regem susceperant, contineri viderentur.

XI. Id quum satis se confirmasse arbitratus est, certio-
torem facit Datamem, tempus esse maiores exercitus ⁴
parari, bellum cum ipso rege suscipi: deque ea re, si
ei videretur, quo loco vellet, in colloquium veniret.
Probata re, colloquendi tempus sumitur, locusque quo

erat apud Persas, ut, quemcumque rex in fidem reciperet, ipsi dextram daret, ut supra in Themistocle; illudque omni sacramento sanctius dicebatur, atque observabatur. Sic Auctor scholiorum in Aristophanis Nub. Item docet Diodor. XVI, 34. COURT. De missis dextris, vid. interpretes Taciti Hist. I, 54.

(3) *Homini*. Datami. *Homo* autem de summis viris, veluti de Pompeio, Caesare et aliis occurrit, in primis ubi conditionem notat. Vide in Eumene IV; « Pro hominis dignitate. » — *Infinitum*. Sine fine. Implacabile. — *Suscepisse*. Atqui nondum bellum susceperat, inquit Lambinus, quia,

cap. XI, « certio-
torem facit Datamem,
tempus esse bellum cum ipso rege
suscipi. » Quare corrigit *suscepisse*
odium. Verum vox *ipso* satis indicat,
ibi de nova ratione belli suscipiendi
sermonem esse. Nempe hactenus pro-
vincias *vexaverat*, castella *expugna-*
verat, praedas *ceperat*: nunc ipsum
regem *aggrediendum* esse monet.
BOSIVS.

(4) *Amicitiam gerebat*. Exercebat.
Apte autem *gerebat* de externa specie.
— *Contineri viderentur*. Id est, artissi-
sime cohaerere viderentur. Confer ad
Lysandrum I, not. 7.

(1) *Tempus esse maiores exercitus
parari*. Pro parandi, ut fit passim.

conveniretur. Huc Mithridates cum uno, cui maximam habebat fidem, ante aliquot dies ² venit, compluribusque locis separatim gladios obruit, eaque loca diligenter notat. Ipso autem colloquendi die, utrique, locum qui explorarent, atque ipsos scrutarentur, ³ mittunt. Deinde ipsi sunt congressi. Hic quum aliquandiu in colloquio fuissent, et diversi ⁴ discessissent, iamque procul Datames abesset; Mithridates, priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur, atque ibi, ubi telum erat

(2) *Ante aliquot dies.* Non satis accurate Nepotem hic locutum esse monet Bremius, quum nexus et Latini sermonis indoles requirat *aliquot diebus ante*, quia illud respiciat loquentem, hoc rem narratam. Notandum certe videtur hic locus. Tzs. — *Obruit.* Terra operit, abscondit.

(3) *Atque ipsos scrutarentur.* Nul- lum colloquium unquam commissum sine excussione, seu scrutatione, antiquitus fuit, ne quis sicam aliudve telum occulto abditum loco stringeret; quod Latini *scrutari, praetantare*, atque *excutare*, Graeci *ἔξευον*, *ἔξευον* et *ἔξευον* appellant. Vide Sueton. Claudio, cap. XXXV. Scrutatio autem ista fiebat per delectos invicem utriusque partis. Verbi gratia, Datamis delectus excutiebat Mithridatem, et contra huius explorator Datamem. Isti officio destinatos Polyaenus vocat *ἀγγελοι*, qui non solum vestes pertrectabant, sed penitus detrahebant. Docet me hoc Polysen. III, in Iphicrate, comm. 40, et lib. VII, in Mithrid. comm. 4. Iust. lib. XXXVIII, 4: «Sollicitato iuvene ad colloquium, quum ferrum occulta-

tum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso, curiosius inum ventrem pertrectanti, ait, caveret ne aliud telum inveniret, quam quaeereret. » Sic paedagogus Sarpedon Catonem ad Syllam semper excussum adduxit. Valer. Maxim. III, 3, 3. Imo ex perpetuo metu Alexander Phraeus non prius se lecto uxoris Thisbes committebat quam a stipatoribus diligenter esset scrutatus. Item Dionysius superior neutrius unquam sive Aristomaches Syracusanae, sive Chloridis Locrensis, nisi excusae complexum petiit, ut refert idem IX, 43, ext. 4. GARNARD.

(4) *Diversi discessissent.* In diversas partes, alter huc, alter illuc. Ita apud Sall. Iug. LXXXVII: «At reges ubi de adventu Marii cognoverunt, divorsi in locos difficilis abeunt. » — *Simulans, se quiddam.... oblitum.* Sic passim oblivisci cum accusativo usurpant. «Et artificium obliviscatur. » Cic. pro Roscio Amer.

Quisquis es, amissos hinc iam obliviscere Graios.

Virg. Aeneid. II, v, 148.

impositum, resedit, ut si a lassitudine cuperet acquiescere; Datamemque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum, quod latebat, protulit, ⁵ nudatumque vagina veste texit, ac Datami venienti ait, digredientem se animadvertisse locum quemdam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. Quem quum digito demonstraret, et ille conspiceret; aversum ⁶ ferro transfixit, priusque, quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est ⁷ amicitia.

(5) *Telum, quod latebat, protulit.*
Telum obrutum eruit. Hic autem telum pro ferro quocumque accipitur. *Supra in hoc capite: « Compluribusque locis separatim gladios obruit. »*

(6) *Aversum.* Datamem scilicet averso corpore stantem; hinc per tergum.

(7) *Captus est.* Deceptus et interceptus est.

EPAMINONDAS

ARGUMENTVM

CAP. I; De moribus Graecorum animadversio. — II; Epaminondae pueritia et adolescentia. — III; Eius animi virtutes — IV; Eius abstinentiae exemplum. — V; Arguta eius contra Meneclidem dicta. — VI; Etus dicta contra Callistratum, maxime contra Spartanos. — VII; Iniuriarum immemor, exercitum incolumem domum reducit. In Peloponneso bellum gerit. — VIII; Accusati defensio. — IX; Apud Mantineam invictus moritur. — X; Coelibatus criminatio diluta. Horror a civili victoria. Thebarum gloria.

EPAMINONDAS, Polymni filius, Thebanus. De hoc priusquam scribamus, haec praecipienda ¹ videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant; neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim, musicen nostris moribus abesse a principis persona; ² saltare vero etiam in vitis

(1) *Praecipienda*. Edocenda, praemonenda. Ne quis tamen cum Magio Nepotem putet praefationis oblitum hac scripsisse: absoluto enim, ut fieri solet, operi accessit praefatio. — *Ne alienos mores ad suos referant*. Ne ex patriis moribus alienos metiantur mores. Cf. ad Praef.

(2) *Scimus enim, musicen nostris moribus abesse a principis persona*. Id

est, principem non decere. De *persona* confer ad Praef. not. 4. Haec autem ad vetus aevum spectant; nam postea mutatum fuit. In his artibus omnibus eruditus fuit Antoninus philosophus et Alexander Severus. *Bycher*. — *Saltare vero etiam in vitis poni*. Confer ad Praefat. not. 6. Non tamen ubique et apud omnes vitio ducebatur; quin iotes conspicuos et

poni: quae omnia apud Graecos et grata et laude digna³ ducuntur. Quum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare⁴ dicemus primum de genere eius; deinde quibus disciplinis, et a quibus, sit eruditus; tum de moribus, ingeniique facultatibus, et si qua alia digna memoria erunt; postremo de rebus gestis, quae a plurimis omnium anteponuntur virtutibus.

II. Natus igitur patre, quo diximus, honesto¹ genere, pauper iam a maioribus relictus. Eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis: nam et citharizare,² et

probos viros aliqua eius cura fuit, sed non curiosa usque ad artis perfectionem. Vnde illud est Sallustii de Sempronio, Cat. XXV: «Psallere et saltare elegantius, quam necesse est probae.» Vide etiam Horat. III, Od. 6. Loccessivs.

(3) *Quae omnia apud Graecos et grata, et laude digna ducuntur.* Confer iterum ad Praef. not 5 et 6.

(4) *Quare dicemus, etc.* Vide quam accurate de Epaminonda dicturum se promittat: quod in aliis non fecit. Sed maiore diligentia opus erat, quod maior esset qui describebatur. Sane Cicero Epaminondam principem Graeciae appellat, Tuscul. I, 2, et summum omnis Graeciae virum, de Or. III, 34. ВУСНЕНА. — *Si qua alia.* Veluti acute dicta, qualia servavit Plutarchus. Tzs. Vide in Apophthegmatis et in Pelopida. — *Quae a plurimis.* In primis a Cicerone, de quo supra. — *Omnium.* Scilicet Graecorum imperatorum.

(1) *Honesto genere.* Quod quidam referebant ad Spartos illos in Cadmi

historia. Pausan. VIII, 11. *Honestus* minus quidem est quam *nobilis*, neque tamen mediocri vel adeo humilis, quod olim volebat Gebhard. Γένους δόξαν diserte notat Pausan. IX, 13; etsi ποτίφα ἀπαυῶ illi tribuit Aelian. V. H. XII, 43 extr. Quod tamen ad res gestas, vel paupertatem, quam et alii cum nostro memorant, referri potest. Tzs. — *Eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis.* Luculentior et efficacior superlativi periphrasis. Idem testatur Iustin. VI, 8: «Iam litterarum studium, iam philosophiae doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiae scientia homini inter litteras nato.» Adde Diodorum XV; Cicer. III, de Oratore, et de Officiis I; Plutarchum in Pelopida; Diogenem Laertium in Pythagora. Inter Philosophos, qui militarunt, et rem publicam simul gesserunt, Epaminondam etiam recenset Aelianus, Variarum historiarum lib. III, c. 17, et I. VII, c. 14.

(2) *Citharizare.* Pro citharam tangere, verbum minus obvium: κίθα-

cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria, quam Damon, aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina; carmina cantare tibiis ab Olympiodoro; saltare a Calliphronē. At philosophiae praeceptorem habuit Lysim³ Tarentinum, Pythagoreum: cui quidem sic fuit deditus, ut adolescens tristem et severum senem omnibus aequalibus suis in familiaritate anteposuerit; neque prius eum a se dimiserit, quam in doctrinis tanto antecesserit condiscipulos, ut facile intelligi posset pari modo superaturum omnes in ceteris artibus. Atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia, et potius contemnenda; at in Graecia utique⁴ olim magnae laudi erant. Postquam ephebus factus est,⁵ et palae-

pp. detv. — *A Dionysio.* Lyrista Thebano valde perito. Auctor Plutarchus de Musica. — *Damon, aut Lamprus.* 1° Damonis meminerunt Plato, de Republica III, 44; Alcib. I; Plutarch. in Pericl. IV; Diog. Laert. II, 49; et Athenaeus XIV, 44. Huncque Lydiam harmoniam remissam excogitasse testatur Plutarchus de Musica; solitumque ebrios ac petulantes homines harmonia sua ad modestiam reducere. 2° Lamprus ab eodem Plutarcho, ibid., inter eos, qui recte movendis instrumentis lyricis excelluerunt, annumeratur; quamvis a Platone imperitus dicatur musicus in Menexeno: qua in re non consentit Athenaeus I, 46 et II, 2. *Courtiſ.* — *Olympiodoro.* Viro in sua arte versatissimo, praeter quem tamen et ab Orthagora Epaminondam doctum fuisse testatur Athenaeus lib. IV, cap. ultimo. *Courtiſ.* — *Calliphronē.* Id no-

men alibi mihi occurrisse non memini. Idem.

(3) *Lysim.* Quem Laërtius, in vita Pythagorae, Lysiden vocat. Lysis autem ille Epaminondam, Philippumque, Amyntae filium, philosophiam Pythagoricam docuit. — *Tristem et severum senem.* Cui opponitur *adolescens.* Attamen Van Staveren Lysim a nostro *senem* non propter aetatem vocatum existimat, sed quia philosophus fuit. Ita, inquit, Phaedrus II, in prol. v. 8:

Equidem omni cura morem servabo senis etc.

— *Doctrinis.* Nempe, ut videtur, philosophicis

(4) *Vtique.* Certe, ut ut sit, utcumque.

(5) *Postquam ephebus factus est,* etc. Graec. ἑφηβός. Postquam pubes factus est. — *Palaestrae dare operam*

strae dare operam coepit; non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati. Illam ⁶ enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum currendo et luctando, ad eum finem, quoad ⁷ stans complecti posset, atque contendere. In armis plurimum studii consumebat.

III. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi ¹ bona accesserant. Erat enim modestus, ² prudens,

coepit. Ludicris scilicet corporis exercitationibus. Gymnasticam enim apud *Ἐσσεος* pueri artem addebantur. Vide Vossium lib. De quatuor artibus popular. cap. 3.— *Non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati.* Non tam studuit ut robustus, quam ut agilis, inde fieret.

(6) *Illam.* Virium magnitudo. *Hanc.* Scilicet velocitas.

(7) *Ad eum finem quoad.* Usque eo quoad. Ita cap. IX: « Ferrum usque eo retinuit, quoad renunciatum est vicisse Boeotias. » Sensus igitur est: Epaminondas eatenus currebat et luctabatur, quatenus astans complecti posset adversarium atque cum illo contendere. *Stans* ad luctationem erectam pertinet, quum alia esset volutatoris incertium, a qua, ut videtur, abstinuit.

(1) *Plura etiam animi bona.* « Tria genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia, » Cicer. Tuscul. V, 30. *J'ay autrefois logé Epaminondas au premier rang des hommes excellents, et ne m'en desdis pas .... Voilà une âme de riche composition: il méritoit, aux plus rudes et violentes actions humaines, la bonté et l'humanité, voire mesme la plus*

délicate qui se treuve en l'eschole de la philosophie .... Horrible de fer et de sang, il va fracassant et rampant une armée invincible contre tout autre que contre luy seul; et gauchit au milieu d'une telle mêlée, au renouëtre de son hoste et de son amy. V'payment celuilà commandoit bien à la guerre, qui luy faisoit souffrir le mors de la baignois sur le point de sa plus forte chaleur, ainsi enflammée qu'elle estoit, et toute esouueuse de fureur et de meurtres. Montaigne, Essais, III, 1.

(2) *Modestus.* Epaminondas modestus fuit in munitis citra ambitum et fastum susceptis gestisque, in cultu corporis, et sensu de se moderato. Munia humiliora non spreuit, donec ad maiora se praepararet, et accenderet. Eadem ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Iustinus VI, 8; Valer. Max. III, 7, ext. 5. Simplici veste et victu utebatur. Ael. V. H. V, 5; Plut in Lyc. Arma magis ad usum, quam ornamentum, habebat. Attico adolente ensis Epaminondae capulum irridens, velut ex vilissimo ligno, rudem et inchoatum: « Atqui, inquit Epaminondas, dum pugnabimus, capuli quidem periculum non facies;

gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patiensque admirandum in modum; non solum populi, sed etiam amicorum ferens iniurias; in primisque comissa celans, quod interdum non minus prodest, quam diserte dicere; studiosus audiendi: ³ ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. Itaque quum in circulum venisset, in quo aut de republica disputaretur, aut de philosophia sermo haberetur; nunquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. Paupertatem adeo facile perpessus est, ⁴ ut de republica nihil, praeter gloriam, ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus; ⁵ fide ad alios sublevandos saepe

ferrum autem non poenitendum tibi videbitur. Syn. in Orat. de Regno. Pastridie pugnae Leuctricae, quum ante serena et exporrecta fronte solitus esset in publicum prodire, subtristis et humilis processit. Interrogantibus amicis. « Numquid ipsi adversum accidisset, » ille: « Nihil, inquit, sed heri me sensi animo fuisse, quam par sit, solutiore et lactiore: quocirca hesterni gaudii intemperantiam hodierna castigo tristitia. » Plut. Apophteg. Haec de modestiae eius exempla. Laccensis. — *Adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur.* Simile quidpiam de Ptolemaeo Arrianus; de Iuliano Mamertinus; de Aristide Plutarchus, in vita; de Attico idem Nepos, Attic. c. XV.

(3) *Studiosus audiendi.* Ex consuetudine enim fortasse, licet iam eruditus, morem tacendi in disciplina Pythagorica receptum libenter servabat; et silentio facile disci arbitra-

batur: nam silentio parari sapientiam Pythagorici consueverunt: ideoque non minus quam biennium discentes audiendo tacebant. Lege A. Gellium I, 9. MACIVS. Imo plerique quinquennium integrum silebant. De quo silentio post alios accurate egit Celsus. Schefferus noster lib. de Natura et Constit. philosophiae Pythagor. c. XII. Plutarchus, in Socratis genio, ait Epaminondam fuisse ἀκλήρον τοῦ μανθάνειν καὶ ἀποβάδειν. BOSIVA.

(4) *Paupertatem adeo facile perpessus est.* Eius paupertatem testantur Iustinus VI, 8; Frontinus IV, 3; Aelian. V, 5; II, 43; et IX, 44. *Facile perpessus est.* Hanc levem ac tolerabilem philosophando faciens, ut ait Plutarchus, Pelopida, ubi plura in hanc rem. Hinc Apuleius, in Apologia, ei strenuam paupertatem tribuit.

(5) *Amicorum in se tuendo caruit facultatibus.* Necessariorum suorum opibus, quibus se sustentaret, uti no-

sic usus est, ut possit iudicari, omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam quum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus, aut virgo amici nubilis propter paupertatem collocari non posset; amicorum concilium habebat, et quantum quisque daret, pro cuiusque facultatibus imperabat. ⁶ Eamque summam quum fecerat, ⁷ priusquam acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad eos qui conferebant, eique ut ipsi numerarent, faciebat; ut ille, ad quem ea res perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

IV. Tentata autem eius est abstinencia a Diomedonte Cyziceno. ¹ Namque is, rogatu Artaxerxis, ² Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit, et Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem: quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam convenit, et causam adventus Diomedontis ostendit. At ille, Diomedonte coram: « Nihil, ³ inquit, opus pecunia est; nam si ea rex vult, quae Thebanis sint utilia, gratis facere sum paratus; sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis: nam-

luit. Pelopidae quidem, suas offerenti, morem gerere noluit. Vide Plut. in Pelopida. — *Fide ad alios sublevandos.* Id est, ubi de aliis sublevandis ageretur, tunc demum fide sua usus est. Gallice, *employer son crédit.*

(6) *Imperabat.* Saepe leni et amico sensu accipi debet, ut graece *καλίστην.*

(7) *Quum fecerat.* Collegerat. — *Eum, qui quaerebat.* Id est, virginis sponsum. Alii malunt, qui ab amicis opitulantibus aliquid petebat.

(1) *A Diomedonte C.* Idem testan-

tur Plutarchus, Apophtheg. Reg. et Aelianus V. H. V, 5. A Iasone quoque, Thessalorum tyranno, tentatum narrat Plutarch. l. c. et Aelianus II, 9, ubi et de Pelopida, Phocione, et Ephialte similia refert. Bosius. *Cyziceno.* Id est, ex Cyzico, urbe Bithyniae.

(2) *Artaxerxis.* Mnemonis scilicet, qui multum auri Epaminondae mississe dicitur ab Aeliano V, 5.

(3) *Nihil.* Minime, Graecorum *οὐδέν.* TEs.

que orbis terrarum divitias accipere nolo pro ⁴ patriae caritate. Te, quod me incognitum tentasti, tuique similem existimasti, non miror, tibi que ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, quum me non poteris. Tu, Micythe, argentum huic redde: nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui⁵. Hunc Diomedon quum rogaret, ut tuto exire, suaque, quae attulisset, liceret efferre: «Istud, inquit, faciam, neque tua causa, sed mea; ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat, id ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem.» A quo quum quaesisset, quo se deduci ⁵ vellet, et ille Athenas dixisset; praesidium dedit, ut eo tuto perveniret. Neque vero id satis habuit; sed etiam, ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra mentionem fecimus, effecit. Abstinentiae ⁶ erit hoc satis testimonium. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est, quoniam uno hoc volumine vitas excellentium virorum concludere constituimus, quorum separatim multis millibus ⁷ versuum complures scriptores ante nos explicarunt.

V. Fuit etiam disertus, ¹ ut nemo Thebanus ei par

(4) *Pro.* Commutationem notat. Graecor. ἀπὸ. *Te, quod,* etc. Al. *Tu.*

(5) *Deducti.* Vt iam vidimus, de comitatu e loco in locum. Al. *duci.*

(6) *Abstinentiae.* De hac abstinentia sua ipse Epaminondas praeclare disputat apud Plutarchum, de genio Socratis. Imitatus eam Philopœmen est, sicut in aliis etiam hunc virum exemplum sibi proposuit vitae. Fuit ei et fortuna et morte similis. Vide Plutarchum, Philopœmen. ВУСНУВА.

(7) *Multis millibus versuum.* Hæ

COR. NÆP.

versus sunt lineae, quarum numero metiri libros solebant, eumque in ultima cera adscribebant. Ea scilicet mente librorum magnitudinem metiebantur veteres, ne quid alienum inculcarentur vel quid detraberetur.

(1) *Fuit etiam disertus.* Idem Plutarchus in Praeceptis politic. testatur: «Quod si forte, causam dicturus vel legationem obiturus, tu te ipsum ad dicendum intelligas parum idoneum, virum dicendi peritum adiutorem tibi, sociamque muneri ad-

esset eloquentia? neque minus concinnus in brevitate respondendi, quam in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Meneclidem quemdam² indidem Thebis, et adversarium in administranda republica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet. Namque illi genti plus inest virium, quam ingenii.³ Is, quod in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera desideraretur. Hic ille: « Fallis, inquit, verbo cives tuos, quod hos a bello avocas; otii enim nomine servitutem concilias.⁴ Nam paritur pax bello.⁵ Itaque qui ea diutina volunt frui,⁶ bello exercitati esse debent. Quare, si principes Graeciae esse vultis, castris est vobis utendum, non palaestra». Idem ille Meneclides quum huic obiceret, quod

achens, ut Pelopidas Epaminondam. — *Neque minus concinnus.* Responsiones eius breves et congruentes, conationes ornatae erant.

(2) *Meneclidem quemdam.* De quo Plutarchus in Pelopida. — *Indidem Thebis.* Qui pariter Thebis natus erat. *Indidem.* Ex eodem loco. — *Vt Thebanum scilicet.* Id est, quoad de homine Thebano id praedictum licet.

(3) *Namque illi genti plus inest virium, quam ingenii.* Ob crasum, ut voluit, aërem:

Boeotum in crasso iurares aere ustum. Horat. epist. II, 4, 224. « Thebis herbæ et brutos nasci relatum est. » Tertullian. de Anima cap. 20. Pindarus apud Strabon. lib. VII, olim porcos inde dictos notat. Confer notam in Alcibiad. cap. XI. Attamen Epaminondas, Pelopidas, Ismenias, Gabos, Pindarus, omnes Thebani, ca-

tis ingeniosi fuerunt. Hic autem, ut in ceteris, plurimum valet primæ ætatis institutio.

(4) *Otii enim nomine servitutem concilias.* Pacis falso nomine cives tuos dominationi alienæ subiicis. Ita M. Lepidus ad populum in Sallustii Fragm. XXIII: « Ne, nomine rerum ad ignaviam mutantes, otium pro servitio appellent. » Pariter Petronius Turpilianus apud Tacitum, Ann. XIV, 39: « Honestum pacis nomen æqui otio imposuit. »

(5) *Nam paritur pax bello.* Ita fere apud Sallustium, Catil. cap. LVIII, « Nemo, nisi victor, pace bellum mutavit. » Qui fortasse locum Thucyd. I, 124, expressere: Ex πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον διακρούεται.

(6) *Qui ea diutina volunt frui.* Elegans adverbii diutius in adiectivum mutatio.

liberos non haberet, neque uxorem⁷ duxisset, maximeque insolentiam, quod sibi Agamemnonis belli gloriam videretur consecutus; at ille: « Desine, inquit, Meneclida, de uxore mihi exprobrare; nam nullius in ista re minus uti consilio volo. (Habebat enim Meneclides suspicionem adulterii⁸). Quod autem me Agamemnonem aemulari putas, falleris: namque ille cum universa Graecia vix decem annis unam cepit urbem; ego contra ea, una urbe nostra, dieque uno, totam Graeciam, Lacedaemoniis fugatis, liberavi ».

VI. Idem quum in conventum venisset Arcadium, optens, ut societatem cum Thebanis et Argivis facerent; contraque Callistratus, Atheniensium legatus, qui eloquentia omnes eo praestabat tempore, postularet, ut potius amicitiam sequerentur Atticorum; et in oratione sua multa invecus esset in Thebanos et Argivos, in eis que hoc posuisset, « animadvertere debere Arcadas, quales utraque civitas cives procreasset, ex quibus de ceteris possent iudicare. Argivos

(7) *Neque uxorem duxisset.* Uxorem vero commemorant Polyaeus II, 3, in. et Plutarchus in Parallelis. — *Nam nullius in ista re minus uti consilio volo.* Nam tu is omnium es, cuius sententia hoc in negotio minus apud me valet.

(8) *Suspicionem adulterii.* Vel a se vel ab uxore admissi. *Suspicio* et a Cicero saepius passive usurpatur. — *Una urbe nostra, dieque uno.* De pugna Leuctrica hic loquitur, in qua, intra unum diem, soli Thebani, duce Epaminonda, omnes Lacedaemoniorum vires fregerunt. COVATII.

(1) *In conventum v. Arcadium.* Εἰς τοὺς μυστικούς. Sic enim dicebatur Ar-

cadium conventus, quippe quod legatis decem millibus constaret. Megalopoli autem fiebat conventus. Vide Harpocrat. — *Callistratus.* De quo Xenophon VI, de Reb. Gr., cuiusque ibid. exstat oratio apud Lacedaemonios habita. — *Multa invecus esset in Thebanos.* Pari modo infra loquitur XX, 4: « Nonnulla invecus in Timoleonta. » Eodem modo *multa gerens, multa querens*, dixere. Ita Salust. Catil. XXVII: « Multa de ignavia eorum questus. » Scilicet adverbii vicem, ex graeca ratione, talia saepe sustinent. — *Ex quibus de ceteris possent iudicare.* Ab uno discere omnes. Aen. II, 65.

enim fuisse Orestem ² et Alcmaeonem matricidas; Thebis Oedipum natum, qui, quum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreasset; » hic in respondendo Epaminondas, quum de ceteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit: « Admirari se, dixit, stultitiam rhetoris Attici, qui non animadverterit innocentes illos natos, domi scelere admissis, quum patria essent expulsi, receptos esse ab Atheniensibus ³ ». Sed maxime eius eloquentia eluxit Spartaë legati, ante pugnam Leuctricam. Quo quum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum ⁴ conventu sic Lacedaemoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione opes eorum concusserit, quam Leuctrica pugna. Tum enim

(2) *Orestem*. Orestes, Agamemnonis et Clytemnestraë filius, qui, cunctam patris mortem ultor, matrem interfecit; propter quod patricidium furis agiturus est, quibus non ante purgari potuit, quam ad aram Dianae Tauricae pertratatum scelus expiaverit. *Covaris*. Vide Aeschylus *Eumenid.*; Euripidis *Orest.* — *Alcmaeonem*. Alcmaeon, Amphiarai et Eriphyles filius, qui pariter matrem interfecit, quod illa, monili aureo corrupta, Amphiarai martium suum, qui in bello Thebano hiatu terrae absorptus est, prodidisset Polynici. *Covaris*. — *Thebis Oedipum natum*. Pater eius Laus, quem nescius occidit; mater vero Iocasta, Creontis Thebanorum regis filia, quam, soluto Sphingis aenigmate, uxorem quoque nescius duxit, ex qua Eteoclem et Polynicem suscepit, qui de regno disceptantes mutuis se vulneribus confoderunt. Haec sunt ipsius

met verba apud Senec. in *Thebaide*, v. 261:

*Occidi patrem,
Sed matrem amavi; proh! loqui hy-
menaeum pudet.* Covaris.

(3) *Receptos esse ab Atheniensibus*. Idem testatur Valer. Max V, 3, ext. 3.

(4) *Legationum*. Pro legatorum. — *Sic Lacedaemoniorum tyrannidem coarguit*. Lacedaemonios, exprobratione adhibita, tyrannidis convicti. Hanc vero illi tyrannidem, sive in ceteros Graecos superbum dominatum, post victoriam ad Aegos flumen reportatam affectabant. — *Quam Leuctrica pugna*. De qua Diodorus XV; Xenophon VI, *Hist. Graec.*; Plutarchus, Pelopida; Pausanias, Boeoticis. Polyaeus lib. II, aliquot Epaminondae in hoc praelio refert strategemata. *Lambis*.

perfectit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum ⁵ Lacedaemonii privarentur.

VII. Fuisse patientem, ¹ suorumque iniurias ferentem civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. Quum eum propter invidiam ² cives praeficere exercitui noluissent; duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore eo esset deducta illa multitudo militum, ut omnes de salute peritescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur; desiderari coepta est Epaminondae diligentia. Erat enim ibi privatus, numero militis. ³ A quo quum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae; et exercitum, obsidione liberatum, domum reduxit incolumem. Neque vero hoc semel fecit, sed saepius. Maxime autem fuit illustre, quum in Peloponnesum exercitum duxisset adversus Lacedae-

(5) *Sociorum.* Quales erant Elei, Argivi, Arcades. Vide Plutarchum in Pelopida cap. XXIV, et Xenophont. in Agesilao II, 23. Tzs.

(1) *Fuisse patientem.* Luculentum quoque exemplum praebet Valerius Max III, 7, ext. 5: « Siquidem Epaminondas, quum ei cives irati; sternendarum in oppido viarum, contumeliae causa, curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidum); sine ulla cunctatione id recepit, daturumque se operam, ut brevi speciosissimum fieret, asseveravit. Mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium pro amplissimo ornamento expetendum. Thebis reddidit. »

(2) *Propter invidiam.* In primis, quod, in praello ad Corinthum re-

pressa caede, Lacedaemoniis pepercerat. Diodorus XV, 72. Tzs. — *Duxque esset delectus belli imperitus.* Quem Cleomenem vocat Pausanias, Boeoticis IX, 45. De bello agitur, quod susceperunt Thebani adversus Alexandrum Pheraeum Thessaliae tyrannum, qui mala fraude Pelopidam in vincula coniectum tenebat. Vide Diodorum XV, 74, et nostrum in Pelopida V.

(3) *Erat enim ibi privatus, numero militis.* Nam, ut Diodorus XV, 74 et 72 refert, populus proditionis accusato magistratum abrogaverat, privatumque fecerat. *Numero militis.* Id est, loco, conditione. Ita Cicero in Verrem, Divin. cap. 49, *parentis numero*, quum paulo ante dixisset *loco*. — *Reduxit.* Liberato Pelopida. Confer ad vitam Pelopidae V.

menios, haberetque collegas duos, ⁴ quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hic quum criminibus ⁵ adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii praetores successissent; Epaminondas populiscito non paruit, idemque ut facerent, persuasit collegis, et bellum, quod susceperat, gessit. Namque animadvertibat, nisi id fecisset, totum exercitum propter praetorum imprudentiam inscientiamque belli ⁶ periturum. Lex erat Thebis, ⁷ quae morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset, quam lege praefinitum foret: hanc Epaminondas, quum rei publicae conservandae causa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; et quatuor mensibus diutius, quam populus iusserat, gessit imperium.

VIII. Postquam domum reditum est, collegae eius ¹ hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, ut omnem causam in se transferrent, ² suaque opera

(4) *Collegas duos.* Ita etiam Appianus, in Syr. c. XLI. Alii plures memorant, summum tamen Epaminondam. Tsa.

(5) *Criminibus adversariorum.* Vti saepe, criminationibus. Sallust. Cat. XXXIV: «Se falsis criminibus circumventum.» — *imperium his esset abrogatum.* Plutarchus, in Pelopida, hoc non scribit, sed solum elapsum fuisse dicti temporis imperii a lege praefinitum. Masivs. — *Atque in eorum locum alii,* etc. Diodorus XV, nultum de aliis successoribus in eorum locum subrogandis, neque de lege verbum facit. Lampin.

(6) *Inscientiamque belli.* Id est, belli imperitiam, ignorantiam. Cicero

pro Sylla XIV: «In tantis tenebris erroris et inscientiae.»

(7) *Lex erat Thebis.* Vide Cicer. I de Invent; Plutarchum, Apophth. et Aelian. Var. Hist. XIII. Bosivs.

(1) *Collegae eius.* Idem Aelianus. Epaminondam tantum et Pelopidam hoc crimine accusatos testatur Plutarchus in Apophtheg.

(2) *Omnem causam in se transferent.* Ad verbum Plutarchus, εἰς τὰν τὸν ἀναλήπην τὴν αἰτίαν. Causam cur non paruisent, hinc culpam. — *Suaque opera factum contenderent.* Id est, affirmarentque se effecisse, ut legi non parereut. Elegantius quam si dixisset, *suoque opera legi non obediisse.*

factum contenderent, ut legi non obedirent; qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid diceret, non haberet. At ille in iudicium venit; nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant, confessus est; neque recusavit, quominus legis poenam subiret; sed unum ab iis petivit, ut in periculo suo³ inscriberent: EPAMINONDAS A THEBANIS MORTE MULTATUS EST, QVOD EOS CORGIT APVD LEUCTRA SVPERHARE LACEDAEMONIOS, QVOS ANTE SE IMPERATOREM NEMO BOEOTIORVM AVSVS FVIT ASPICERE⁴ IN ACIE; QVODQVE VNO PRAELIO NON SOLVM THEBAS AN INTERITV RETRAKIT; SED ETIAM VNIVERSAM GRAECIAM IN LIBERTATEM VINDICAVIT, EOQUE RES VTRORVMQVE PERDVXIT, VT THEBANI SPARTAM OPPVGNARENT, LACEDAEMONII SATIS HABERENT, SI SALVI ESSE POSSENT; NEQVE PRIVS BELLARE DESTITIT, QVAM, MESSÈNE CONSTITUTA, VRBEM EORUM OBSIDIONE CLAUSIT. Haec quum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est; neque quisquam

• (3) *In periculo suo.* In sua damnatione, vel in tabulis publicis, in quibus reorum status et causa mortis proponebatur. Alii *periculo.*

(4) *Ausis fuit aspicere.* Solo igitur, ante imperatorem Epaminondam, Lacedaemonii aspectu Boeotios debellabant. Id terroris habebant et Romani: • *Viderent modo adversos, et aspicerentur, id satis ad victoriam.* v. Tacit. Annal. III, 45. — *Vniversam Graeciam.* Nam Lacedaemonii, clade Leuctrica et Mantineensi accepta, principatum Graeciae amiserunt; quod et Diodorus testatur I, 45.

LANSKY. — *Satis habere.* Eleganter pro contentis essent, nihil amplius requirerent. Ita loqui amant optimi scriptores. Satis habebatis animam retinere. v. Sallust. Iug. XXXI. — *Messene constituta.* Quae multos annos deserta fuerat, atque adeo diruta atque eversa iacuerat, ut narret Diod. XV. LANSKY. Hanc enim urbem opportuno ad invadendam Spartam citius everterant Spartani, quam de integro revocatis Messeniis, additis colonis et republica constituta, condiderat Epaminondas.

index ausus est de eo ferre suffragium. Sic a iudicio capitis maxima discessit gloria. ⁵

IX. Hic extremo tempore imperator apud ¹ Mantineam, quum acie instructa audacius instaret hostes, cognitus a Lacedaemoniis, quod in unius pernicie eius patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt; neque prius abscesserunt, quam, magna caede facta, multisque occisis, fortissime ipsum Epaminondam pugnans, sparo eminus percussum, concidere viderunt. Huius casu aliquantum retardati sunt Boeotii: ² neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas ³ quum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset; animam statim emissurum; usque eo

(5) Sic a iudicio capitis maxima discessit gloria. Simile ferme exemplum extat de Scipione apud Livium lib. XXXVIII et Appian. in Syriac. Aelian. Var. Histor. XIII, 42, refert, quum Epaminondas domum curia regressus, et Melitensia catellus ei obviam cauda blanditus esset, dixisse ad praesentes: «Hic mihi pro beneficio gratiam reponit; Thebani, de quibus saepe praecclare sum meritus, mihi capitis supplicium minabantur» Loc. cit.

(1) Apud Mantineam. Prolixe de hoc praelio Diodorus XV; Strabo IX; et Xenoph. Hist. Graec. VII, prope fin. — Instaret hostes. Romani veteres utrumque dicebant *insto illi et illum*, ut observat Priscianus VIII. Est igitur ἀρχαϊκός. — Vnius. Tenenda hic oppositio et forma periodica. Tzs.—

Sparo. Sparos, inquit Servius, in Aeneid. XI, 682, telum est rusticum, in modum pedis recurvum, quo frequenter Graeci utebantur. Covar.

(2) Huius casu aliquantum retardati sunt Boeotii. Animos et ardorem pugnandi parumpèr remisissent.

(3) At Epaminondas. De vulnere, et ex eo consecuta Epaminondae morte, paullo aliter narrat Pausanias in Arcadicis. Sed cum postro convenit Diodorus XV; itemque Cicero, Fam. epist. V, 12. Βουχάρια. Consuli et Aelianus potest, XII, 3; ac Valer. Max. III, 2, ext. 5; itemque Plutarchus in Apophth.; et Iustinus VI, 8. Bosius. — Visisse Boeotios. Dubiam tamen alii faciunt victoriam. Testis Xenophon, qui hoc praelio suae rerum Graecarum historiae finem imposuit.

retinuit, quoad renuntiatum est, vicisse Boeotios. Id postquam audivit: « Satis, inquit, vixi; invictus enim morior. » Tum, ferro extracto, ⁴ confestim exanimatus est.

X. Hic uxorem nunquam duxit. ¹ In quo quum reprehenderetur (quod liberos non relinqueret) a Pelopida, qui filium habebat infamem; ² maleque eum in eo patriae consulere diceret: « Vide, inquit, ne tu peius consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. Neque vero stirps mihi potest deesse; namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quae non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit necesse est. » Quo tempore, duce Pelopida, exules Thebas occuparunt, et praesidium Lacedaemoniorum ex arce ³ expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta est caedes civium, domo se tenuit; quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret: namque omnem civilem victoriam funestam putabat. Idem, postquam apud Cadmeam ⁴ pugnari cum Lacedaemoniis coepit, in primis stetit. Huius

(4) *Tum, ferro extracto, confestim exanimatus est.* « E corpore deinde, suo hastam educi iussit, eoque vulnere expiravit. » Valer. Max. l. c. Lethali nempe haemorrhagiae ferrum, dum fuit infixum, obstitit.

(1) *Hic uxorem nunquam duxit.* Polyaeus tamen II, 2, illi dat *γυναῖκα*, quod vel suspectum habent, vel de meretrice explicant. Filium eius Stesimbrotum memorat Plutarchus in Parallelis.

(2) *Qui filium habebat infamem.* Ex Plutarcho cognoscere licet, filios aliquot Pelopidam ex uxore sua ha-

buisse. Sed neque quot fuerint, neque ullum ex iis infamem fuisse narrat. LAMBIN. — *Ex me natam relinquo pugnam Leuctricam.* Haec est concinnitas in brevitate respondendi, quam supra V de eo praedicavit. Tsa. « Oribus quoque, non tamen sine liberis morior, quoniam mirificas filias Leuctra et Mantineam relinquo. » Valer. Max. III, 2, ext. 5. Mantineae victoriam addunt pariter Diodor. et Xenoph.

(3) *Ex arce.* Cadmea scilicet.

(4) *Apud Cadmeam.* Thebarum artem, a Cadmo conditam,

de virtutibus, vitæque satis erit dictum, si hoc unum adiunxero, quod nemo eat inficias, ⁵ Thebas et ante Epaminondam natum, et post eius interitum, perpetuo alieno paruisse imperio; contra ea, quamdiu ille praesuerit reipublicae, caput fuisse totius Graeciae: ex quo intelligi potest, unum hominem pluris, quam civitatem fuisse. ⁶

(5) *Quod nemo eat inficias.* Quod nemo negaverit. Ita multi; Terentius Ad. lph. III, 2; Aul. Gell. XVI, 19; et Quintilianus III, 7. — Post eius interitum, etc. Similia tradit Diodorus.

(6) *Unum hominem pluris, quam civitatem fuisse.* Ita fere Sallust. Cat.

LIII; «Mihî multa agitati constat paucorum civium egregiam virtutem cuncta patrasse, etc.» *Ainsi tout le royaume pleure la mort de son défenseur, et la perte d'un seul homme est une calamité publique.* Fléchier, Orais. fun. de Turenne.

XVI.

PELOPIDAS

ARGUMENTVM

Cap. I; In exilium elicitur. — II; Cum duodecim adolescentibus clam Thebas revertitur. — III; Interfectis tyrannis, libertatem patriae restituit. — VI; Reliquae eius expeditiones communes cum Epaminonda. — V; Praelio adversus Alexandrum Phraeam cadit.

PELOPIDAS, Thebanus, magis historicis, quam vulgo notus. Cuius de virtutibus dubito quemadmodum exponam, quod vereor, ne, si res explicare incipiam, non vitam eius enarrare, sed historiam² videar scribere; si tantummodo summas attigero, ne rudibus litterarum Graecarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantum potero; et medebor quum satietati, tum ignorantiae lectorum, Phoebidas Lacedaemonius, quum exercitum

(1) *Pelopidas Thebanus*. Hippocli alius, nobili Thebis genere. Vide Plutarch. in vita, c. III. Notum igitur ad nostram Pelopidam pertinet, quod e Suida adducit Ernestius. — *Historia*. Alii *Historia*. Id est, doctis, litteratis, quos Cic. pro Murena, a. VII, cum historicis coniungit, populoque opponit.

(2) *Sed. historiam*. Quae, ut appri-

me animadvertit Taschuck., plura dat plurium, dum vita ad unum, de quo agitur, omnia maxime refert. Quod si historiam scripsisset noster, ea, quae superius de Epaminonda dicta, aliaque non pauca ab eo gesta, hic repetere debuisset, quae, ut ipse memorat, communia cum eo habuit Pelopidas. Ita Plut. in Alex.: Οὗτε γὰρ ἱστορίας γράφοντες, ἀλλὰ βίους.—

Olynthum duceret, ³ iterque per Thebas faceret, ar-
cem oppidi, quae Cadmea nominatur, occupavit im-
pulsu perpaucorum Thebanorum, qui, adversariae fa-
ctioni quo facilius resisterent, Laconum rebus stude-
bant; idque suo privato, non publico fecit consilio.
Quo facto eum Lacedaemonii ab exercitu removerunt,
pecuniaque multarunt. ⁴ Neque eo magis arcem The-
banis reddiderunt; quod, susceptis inimicitiis, ⁵ satius
ducebant eos obsideri, quam liberari. Nam post Pe-
loponnesium bellum, Athenasque devictas, cum The-
banis sibi rem esse ⁶ existimabant, et eos esse solos,
qui adversus resistere auderent. Hac mente amicis suis ⁷

Summas. Res praecipuas. — Attigero
opponitur *explicare.*

(3) *Quam exercitum Olynthum du-*
ceret. Vt Amyntae, Macedonum regi,
opem ferret, qui, quum ei satisfacere
recusassent Olynthii, eorum urbem
oppugnare meditabatur. Diod. Sic. XV,
19. Paulo aliter Xenophon in *Histor. Graec.* V,
2. — *Arcem oppidi, quae Cadmea nomi-*
natur. Ita, ut supra diximus, vocata, quod a Cadmo,
Agenoris Phoenicum regis filio, fuerat
exstructa. Prolixe de hoc Xenophon et
Plutarchus, brevius Diodorus XV, 20,
aliique. — *Impulsu perpaucorum.* Qui
fuerunt Archias, Leontides et Philippus,
viri, teste Plutarcho, principatu quidem
et divitiis clari, sed nihil modestum
sentientes. — *Adversariae factioni.* In
qua numerabantur Ismenias, Pelopidas,
Pherenicus, Androclides, Epamiondas.
— *Non publico.* Diodorus contra XV,
20, Ephoros narrat clam ei mandasse,
ut, opportunitatem nactus, arcem
occuparet. Adde Polybium IV.

(4) *Pecuniaque multarunt.* Decem
myriadibus drachmarum, ut Plut. ait,
Pelopida. Imo ab interitu eum servavit
Agelilaus; quippe qui id factum probaret,
atque ideo mandasse vulgo crederetur,
quum patrias utilitati magis quam
iustitiae consulere.

(5) *Quod, susceptis inimicitiis, etc.*
Hoc est, quod, quum iam propter
istud facinus inter se commotae essent
inimicitiae, satius ducebant Thebanos
obsideri, quam liberari. *COURTIN.*

(6) *Sibi rem esse.* Sibi esse contentionem.
— *Adversus.* Absolute, ut in Ages. IV:
iratus videbatur omnibus, qui adversus
arma tolerant.

(7) *Amicos suis.* Id est, civibus
Thebanis, suae potentiae fautoribus.
— *Alteriusque factionis principis.* Is-
meniam, capitis accusatum, damnarunt.
Androclides, Pelopidas, Pherenicus,
et multi alii plus CCCC, Athenas
profugerant, ex quibus Androclidem
Leontides dolo interficiendum curavit,
ut Xenophon et Plutarchus

stimmas potestates dederant, alteriusque factionis principes partim interfecerant, alios in exilium eiecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

- II. Hi omnes fere Athenas se contulerant, non quo sequerentur otium, sed ut, quemque ex proximo¹ locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. Itaque quum tempus est visum rei gerendae, communiter² cum his, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt, ad inimicos opprimendos civitatemque liberandam, eum, quo maximi magistratus simul consueverant epulari. Magnae saepe res non ita magnis copiis sunt gestae; sed profecto nunquam ab tam tenui initio tantae operis sunt profligatae. Nam duodecim adolescentuli coierunt³ ex his, qui exilio erant, multati, quum omnino non essent amplius centum, qui tanto se offerrent periculo. Qua paucitate percussa est Laedaemoniorum potentia.⁴ Hi enim non magis adver-

narrant. LAMUR. — *Partim*. Debat sequi *partim*, ut c. III: quod alibi dicitur *alii*, *alii*. Sed ita passim deflectunt auctores et latini et graeci. Tsa.

(1) *Sed ut, quemque ex proximo*, etc. Scil., ut, quam primam occasionem fortuna dedisset, ea ad patriam recuperandam uterentur.

(2) *Communiter*. Communis consilio. Hanc vocem in primis adhibere solet Cicero. « Conspirerunt communiter edictum; idque, quod communiter compositum fuerat, solus edixit. » De Offic. III, 20. « Rosc. omnia cum Chrysogono communiter possidet. » Pro Rosc. Am. XXXVII. — *Eum*. (diem scil.), quo maximi

magistratus... Quam rem fise narrat Xenophon, de Reb. Graec. V, 14, aitque eum diem fuisse, quo Veneris celebrabatur festum, quoque suum Polemarchi imperium deponere solebant. Plutarchus autem, quum in Pelopida, tum in Genio Socratis, maximos magistratus s Phyllida, eorum scriba, convivio exceptos narrat.

(3) *Duodecim adolescentuli coierunt*. Id est, conspirarunt. Quorum de numero cum Nepote consentit Plutarchus. Xenophon vero sex duntaxat exules fuisse tradit cum Mellone, qui erat septimus.

(4) *Percussa est Laedaemoniorum potentia*. Nam bellum, quod Spartaee dignitatem ac maiestatem fregit, quod-

saviorum factioni, quam Spartanis⁵ eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius Graeciae: quorum imperii maiestas, neque ita multo post, Leuctrica pugna, ab hoc initio percussa, concidit. Illi igitur duodecim, quorum erat dux Pelopidas, quam Athenis interdum exissent, ut vesperascente caelo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis⁶ exierunt, retia ferentes, vestitu agresti, quo minore suspicionem facerent iter. Qui quum tempore ipso, quo studuerant,⁷ pervenissent, domum Charonis devenerunt, a quo et tempus et dies erat datus.

III. Hoc loco libet interponere,¹ etsi sanctum ab re proposita est, nimia fiducia quantae calamitati soleat esse. Nam magistratum Thebanorum, statim ad aures pervenit, exules in urbem devenisse. Id illi, viis opulisque dediti, usque eo despexerunt, ut ne quae-rere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam,

que Lacedaemonios maris et terrae imperio spoliavit, ea illa nocte, qua hi duodecim iuvenes Thebani tyrannos oppresserunt, natum est. Sic Plutarchus, Pelopida, et Diodorus XV. Lammus.

(5) *Spartanis*. Qui Cadmeam tenebant, hancque factionem tuebantur.

(6) *Cum canibus venaticis*. Hoc se consilio, ut venatores mentirentur.

(7) *Quo studuerant*. Pervenire scilicet. Xenophon tradit eos ea hora ad urbis portas venisse, qua ab opere rustico in urbem ii redeunt, qui postremi et maxime aeger redeunt. Lammus. Diodorus noctu rediisse ait; Plutarchus, *ἔτι ἡμέρας ὄψεως*, et aere ob ventum et nivem mutari incipiente, coeque plerisque civium in aedes suas

ob tempestatem reversis. Bosius. Plutarchus, de Socratis genio, rem latius scribit. — *Charonis*, Charon autem potens et dives fuit Thebis, qui domum coniuratis obtulerat, et ad Plataeas feliciter pugnaverat. Ad quem etiam Leuctricae pugnae laudem Meneclides orator invidiose transferebat. Plutarchus auctor. SONORUS. — *Et tempus et dies*. Et dies et tempus dicit.

(1) *Hoc loco libet interponere*. Id est, hanc sententiam, licet ab historia simpliciter pertextenda alienam, me iuvat hoc loco inserere. — *Nimia fiducia*. Congruè illud Velleii Patriculi II, 118: «Neminem celerius opprimi, quam qui nihil timet, et frequentissimum initium esse calamitatis securitatem.»

quod magis aperiret eorum dementiam: allata est etiam epistola Athenis ab Archia hierophante, ² uni ex his, Archiae, qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat: in qua omnia de profectione exulum perscripta erant: Quae quum iam secubanti in convivio esset data, sicut erat signata, sub pulvinum ³ subiiciens: « In crastinum, inquit, differo res severas. » At illi omnes, quum iam nox processisset, ⁴ vinolenti ab exulibus, duce Pelopida, sunt interfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, praesidium Lacedaemoniorum ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberaverunt, ⁵ auctores Cadmeae occupandae partim occiderunt, partim in exilium eiecerunt.

(2) *Ab Archia hierophante, uni ex his, etc.* Ita Plutarchus: ἡκέ τις ἐξ Ἀθηνῶν παρ' Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν, τὸν ὀμώθυμον ἔτινος ὄντα καὶ φθόνον, ἐπιστολὴν κομίζων. Ergo Atheniensis ille, qui scripsit, Archias nomine, et hierophantes erat; et ille, cui scribebatur, Archias etiam, Polemarchi munere Thebis fungebatur. Hierophantae autem sacerdotes erant Atheniensium, qui sacrorum custodiae praefecti erant, et, ut addit Taschuck, maxime caerimoniis Eleusiniis praerant. Alii Hierophante Archiae cognomen volunt. — *Maximum magistratus.* Nempe erat Polemarchus cum Philippo et Leotide. Hi autem Polemarchi a Plutarcho, Agesil., τῶν πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας κύριοι vocantur. Plerumque duo; summa tamen urgente necessitate, tres creantur. Vide Plut. Pelop. Apud Aeto-

los Polem. claudendarum portarum et urbis curam gerebat, claves noctu detinebat; interdum autem custodiis portarum assidebat.

(3) *Sub pulvinum.* Cui incumberebat.

(4) *Quum iam nox processisset.* Ita Salmast. Iugurth. XXI: « Vbi plerumque noctis processit. » Nullum hic scriptor de exulibus vestitu muliebri ornatis verbum facit, neque Diodorus. Ceteri, Xenophon, Plutarchus, Polyaeus, mulierum nobilium noctes promissas fuisse, et iuvenes exules muliebri ornatu in domos tyrannorum, Lacedaemoniorum rebus studentium, congruentes inter se narrant. LAMBIN.

(5) *Patriam obsidione liberaverunt.* Non quod eam obsiderent, sed quod tenerent arcem Lacedaemonii, quo fiebat, ut obsessae urbs Thebanorum et clausa videretur. Sic iam c. I:

IV. Hoc tam turbido tempore, sicut supra ¹ docuimus, Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque haec liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidae: ceterae fere omnes communes cum Epaminonda. Namque Leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, hic fuit dux delectae manus, ³ quae prima phalangem prostravit Laconum. Omnibus praeterea periculis affuit: sicut ⁴ Spartam quum oppugnavit, alterum tenuit cornu; quoque Messena celerius restitueretur, legatus in Persas est profectus. Denique ⁵ haec fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda, ita ut proxima esset Epaminondae.

V. Conflictatus autem est cum adversa fortuna: nam et initio, sicut ostendimus, exul patria caruit; ¹ et

¹ Satius ducebant eos obsideri. — Auctores. Quorum impulsu res gesta erat. Vide supra I.

(1) *Supra*. In Epaminonda X. Plutarchus autem, in Pelopid. II, et passim, tradit eum cum Gorgia populum congregasse, et auxilio venisse. Neque tamen ille in exilium missus erat; sed, ob paupertatem et philosophiae studium, quum minus timeretur, domi manere potuerat.

(2) *Liberandarum*. De consilio. Poterat utique dicere *liberatarum*. Haec autem saepe mutantur participia, Vide Perizonium ad Sanctii Minervam I, 15, not. 8 — *Propria laus est Pelopidae*. Gloria ex commendatione huiusce liberationis soli Pelopidae, tanquam facti auctori, debetur.

(3) *Delectae manus*. ἱεροῦ λόχου, sacrae cohortis, Diodor. XV, 84, quae trecentis, plurimi tradunt, viris fortissimis constabat, aut vincere aut una perire coniuratis. Haec autem

cohors a Gorgia fuit instituta. Vid. Polyæn. II. De cohorte hac multa Plutarchus, Pelopida.

(4) *Sicut*. Exempli gratia. *Legatus*. Effecit auctoritate et nominis gloria, ut legatio Lacedaemoniorum et Atheniensium, de societate ineunda ad Artaxerxem missa, irrita cederet, et Messene αὐτονόμος ἀπὸ Λακεδαιμονίων restitui posset. Ita Plutarchus in vita c. XXX, aliique. Tzs.

(5) *Denique*. Breviter, omnino; ubi, praetermissis pluribus, ad summam reliqua redigimus. Idem. — *Haec fuit altera persona*, etc. Translatio e scena sumpta. Sensus autem est: Thebis, hac tempestate, duo viri exsisterunt, qui eminent et praecipuas partes agerent, Epaminondas scilicet et Pelopidas; ita tamen ut ille priorem locum teneret, proxime sequeretur Pelopidas.

(1) *Exul patria caruit*. Eleganter pro fuit. Sic supra, *patria caruit*.

quum Thessaliam in potestatem Thebanorum ceperet redigere, legationisque iure satis tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, a tyranno Alexandro Pheraeo simul cum Ismenia comprehensus, in vincula coniectus est. Hunc Epaminondas recuperavit, ² bello persequens Alexandrum. Post id factum, nunquam is animo placari potuit in eum, a quo erat violatus. Itaque persuasit Thebanis, ³ ut subsidio Thessaliae proficiscerentur, tyrannosque eius expellerent. Cuius belli quum ei summa esset data, eoque cum exercitu profectus esset; non dubitavit, simul ac conspexit hostem, ⁴ confligere. In quo praelio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira, ⁵ equum in eum concitavit, proculque digressus a suis, coniectu telorum confossus concidit. Atque hoc secunda victoria ⁶ accidit: nam iam inclinatae erant tyrannorum copiae. Quo facto, omnes Thessaliae civitates ⁷ interfectum Pelopidam coronis aureis, et staturis aeneis, liberosque eius multo agro donarunt.

rebat. — *Legationis iure.* Vide Plutarchum in Pelop. Alexandrum Pheraeum, quem immanem tyrannum fuisse constat, accusaverant Thessali, quod civitates eorum vexasset.

(2) *Hunc Epaminondas recuperavit.* Cum Ismenia. Vide Plutarch. in Pelopida c. XXIX. Notandum autem recuperare de hominibus hic usurpatum, quum vulgè ad res referatur. Iterum in Ages. VI: « Adolescentulos simulata laudatione recuperavit. »

(3) *Persuasit Thebanis.* Expeditus a Thessalis, quos iterum vexabat Alexander, uti narrant Plutarchus et Diodorus.

(4) *Simul ac conspexit hostem.* Sic
COR, NKP.

Diodorus et Plutarchus, licet, Diodoro teste, militum amplius viginti millia haberet Alexander.

(5) *Incensus ira,* etc. Plutarchus ob id factum Pelopidae temeritatis notam inurit. MAGIVS.

(6) *Secunda victoria.* Propitia, quum iam se ad Thessalos inclinasset victoria, ut quidam interpretatur. Tzschucke *secunda* ex propria vocis significatione intelligit, cuius sententiam confirmat Diodorus:

Ο Αλέξανδρος συνεστρά μάλιστα λιθοβεί.

(7) *Omnes Thessaliae civitates.* Quibus honoribus et studiis prosecutae sint Pelopidas funus, docet Plutarchus in vita, non minus eleganter quam

---

XVII.

AGESILAVS

ARGUMENTVM

CAP. I; Cum fratris filio de honore regni contendit Agesilaus. — II; Pactis cum Tissapherne inducias religiose servat. — III; Phrygiam depopulatur. Ephesi hiemat, et militem exercet. Alio it, alio se iturum simulat. Semper in Asia victor. — IV; Domum revocatur. Boeotios vincit, iisque parcat. — V; Bello circa Corinthum victor, miseratur caedem Graecorum. — VI; Ad pugnam Leutricam ire recusat. Spartam a Thebanis oppugnatam singulari servat commento. — VII; Patriam sublevit pecunia. — VIII; Corpore deformis, apparatuque utens vulgari, contemnitur a Barbaria. In portu Menelai moritur.

AGESILAVS, Lacedaemonius, quum a ceteris scriptoribus, tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est: ¹ eo enim usus est familiarissime. Hic primum

copiose. — *Coronis aureis*. Quae etiam mortuis imponi solebant, ut docet Cicero pro Flacco.

(1) *A Xenophonte Socratico collaudatus est*. Socratico, quippe qui Socrate praeceptore et duce usus fuisset. Ita Xenophontem appellat Cicero de Officiis II, 24. *Collaudatus est*. Id est, maxime fuit laudatus. Extat adhuc laudatio haec praestantissimi philosophi ac ducis, *Λόγος εἰς Ἀγησίλαον*. Hunc quidem libellum nonnulli, et

in primis Walkenæer, a sophista aliquo profectum putant; videndum vero, quid viri clariss. Weiske et Schneider pro eiusdem operis auctoritate disputaverint. — *Eo enim usus est familiarissime*. Vter altero? Etsi omnino parum refert. Sine dubio, in hac scripturae continua serie, Agesilaus Xenophonte. Eum enim in magno honore habuisse affirmat Plutarchus in vita Agesil. c. XX, et Apophtheg. Lacon. Tss.

de regno cum Leotychide, ² fratris filia, habuit contentionem. Mos est enim a maioribus Lacedaemoniis traditus, ut duos haberent semper reges, nomine magis quam imperio, ³ ex duabus familiis Proclis et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis Sparta reges fuerunt. Harum ex altera in alterius familiae locum fieri non licebat. ⁴ Itaque utraque suum retinebat ordinem. ⁵ Primum ratio habebatur, ⁶ qui maximus natu esset ex liberis eius, qui regnans decessisset. Sin is ⁷ virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex, ⁸ frater Agesilai; filium reliquerat Leotychidem, quem ille natum non agnorat, ⁹ eundem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum

(2) *Leotychide*. *Λευτυχίδα* perpetuo hunc vocat Herodotus.

(3) *Nomine magis quam imperio*. Quippe Spartanorum regum imperium Ephorum et senatus auctoritate circumscriptum erat. Quod pluribus exponunt Aristoteles Politic. II, 4, 7, 10; Xenophon, Cragius, Vbo Emmius, de Repub. Lacedaemon.; Polybius, liber VI, et alii. *Locum*. Ita de Regibus I, Agesilaum nomine, non potestate fuisse regem tradit, Quorum regum alter exercitui, alter civitati praeerat. — *Qui principes ex progenie Herculis*, etc. *Principes*. Id est, primi. De *duabus familiis* inter se non consentiunt ipsi veteres.

(4) *Harum ex altera in alterius familiae locum fieri non licebat*. Sensus est: Qui ex Proclidarum familia erat, non poterat rex fieri in locum eius, qui ex Eurysthenidarum familia ortus esset, et vice versa. Alii legunt ho-

rum, scilicet Proclis et Eurysthenis.

(5) *Suum retinebat ordinem*. In successione scilicet, et iure familiae.

(6) *Primum ratio habebatur*, etc. Regis extincti puerorum natu maximus patri suo primus succedebatur. Sumpta est autem ab usu Romanorum locutio.

(7) *Sin is*. Rex, qui decesserat.

(8) *Mortuus erat Agis rex*. De morte obsepultura Agidis lege Xenophonem Hist. Gr. III, 3.

(9) *Non agnorat*. Scilicet pro legitimo parto. Leotychides enim ex Alcibiade, qui Timasam, Agidis uxorem, corrupisset, susceptus credebatur. Plut. in Lysandr. et Athacorum XII. *Agnorat*. Ita apud nos, *reconnaître un enfant*. — *Suum esse dixerat*, Nempe filium. Fieri, teste Plutarcho, precibus ac lacrymis expugnatus; vel, ut tradit Pausanias III, 8, poenitentia ductus.

Agesilao, suo patruo, contendit; neque id, quod petivit, consecutus est. Nam Lysandro suffragante, ¹⁰ homine, ut ostendimus supra, factioso, et his temporibus potente, Agesilaus antelatus est.

II. Hic, simul atque imperii potitus est, ¹ persuasit Lacedaemoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellumque regi facerent, docens satius esse in Asia, quam in Europa dimicare. Namque fama exierat Artaxerxem comparare classes, pedestresque exercitus, ² quos in Graeciam mitteret. Data potestate, ³ tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum copiis perveniret, quam regii satrapae eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. Id ut cognovit Tissaphernes, ⁴ qui summum

(10) *Lysandro suffragante.* Qui, teste Plutarch. in Ages. et Lysandr., puerum Agesilaum amaverat. — *Vt ostendimus supra*, in eius vita I, et II.

(1) *Imperii potitus est.* Alias imperio. — *Persuasit Lacedaemoniis.* Impellente Lysandro. Xenoph. in Hist. Graec. III, 4; Plutarchus in Lysandro XXIII, et Agesilao VI; sed, ut noster, Xenophon. in Agesil. I. Contra, iussum esse Agesilaum exercitum in Asiam traicere, scribit Pausanias III, 9. Tzs. — *Exercitum.* Exercitus fuit sex M militum, qui numerus postea crevit, ut omnino essent decem millia pedites, equites quadringenti. Diod. Sic. XIV, 70. Minuit tamen hunc numerum Xenophon in Hist. Gr. III, 4, a se ipse discrepans, si recte legitur in Agesilao, ubi etiam omnino octo militum millibus constituisse tradit. Tz. — *Bellumque regi facerent.* Hanc etiam locutionem usurpat Sallust. Cat. XXVI: *Constituit*

bellum facere. Adde Tacitum, Ann. III, 48: « Quando M. Antonii, qui bellum patriae fecisset, nomen maneret, etc. »

(2) *Pedestresque exercitus.* Pro terrestres Latini usurpant.

(3) *Data potestate.* Belli scilicet gerendi. — *Tanta celeritate usus est.* Impeditus quidem a Boeotarchis, quominus sacrificiis circa Aulidem immoraretur. De quo Xenophon Hist. Graec. III, 4, et prolixius Plut. in vita, c. VI. Tzs. Magna autem Agesilai iter facientis celeritas celebratur, ita ut aliquando iter duorum dierum uno confecisse dicatur, teste Polyaeu. II, 4, 11.

(4) *Tissaphernes.* Ille, Cyrum minorem apud Artaxerxem fratrem criminando, causa fuit eius belli, quod postea inter fratres exarsit: occisus est tandem eiusdem Artaxerxis iussu, quod adversus Agesilaum rem perfide gerere videretur. Vide Xenophon.

imperium tum inter praefectos habebat regios, inducias a Lacone petivit, simulans se dare operam, ut Lacedaemoniis cum rege conveniret, re autem vera ad copias comparandas: easque impetravit trimestres. Iuravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum; in qua pactione summa fide mansit Agesilaus: contra ea Tissaphernes nihil aliud, quam bellum comparavit. Id etsi sentiebat Laco, tamen iusiurandum servabat, multumque in eo se consequi⁵ dicebat, quod Tissaphernes periurio suo et homines suis rebus abalienaret, et Deos sibi iratos redderet; se autem, servata religione, confirmare exercitum, quum animadverteret Deorum numen facere secum; hominesque sibi conciliari amiciores, quod his studere consuissent, quos conservare fidem viderent.

III. Postquam induciarum praeteriit dies, ⁴ Barbarus, non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, et ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eo potissimum hostes impetum facturos; omnes suas copias eo contraxerat. At Agesi-

de Reb. Gr. I. III, c. 44. COURTIN. — *Inducias a Lacone petivit. Lacone*, i. e. Agesilao. Ita Sall. Iugurtham *Numidam*, Bocchum passim *Maurum* vocat. De iisdem induciis mala fide a Tissapherne factis loquitur Xenoph. III, 8. — *Vt Lacedaemoniis cum rege conveniret. Vt pax inter utrosque conciliaretur. Convenire pro pacisci.* Tunc autem Graecarum civitatum in Asia ἀντρονομία agebatur, Xenoph. III, 4.

(5) *Consequi.* Id est, lucrari. — *Quum animadverteret.* Exercitus scilicet. — *Deorum numen facere secum.*

Numen. Sic, in Timoleonte IV, noster, et alii. Id est auspiciam, potestatem, auxilium, vel omnino ex periphrasi pro *deos*. Tzs. *Facere secum*, pro favere tueri, partes suas sequi. Cic. pro Quint. c. 3: « Veritas cum illo facit. » Qv. de Arte III, 762:

Cum Veneris puero non male, Baoshe, fasis.

(4) *Dies.* Terminus ultimus. — *Barbarus.* De more, Persa, Tissaphernes. — *Domicilia in Caria.* Diodorus refert, lib. XIV, in eiusmodi domiciliis, seu castellis, hortos fuisse stae-

laus in Phrygiam ² se convertit, eamque prius depulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. Magna praeda militibus locupletatis, Ephesum hie-matum exercitum reduxit; ³ atque ibi, officinis armorum institutis, magna industria bellum apparavit. Et quo studiosius armarentur, insignisque ornarentur, praemia proposuit, ⁴ quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in exercituum generibus, ⁵ ut, qui ceteris praestitissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet exercitum. Huic quum tempus esset visum, copias extrahere ex hibernaculis; vidit, si, quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non credituros, aliasque regiones praesidiis occupaturos, nec dubitatos aliud esse facturum, ac pronuntiasset. Itaque, quum ille Sardis iturum se dixisset, ⁶ Tissaphernes eandem Ca-

niissimos, omnibusque rebus ad voluptatem et delicias comparatis instructos. COONT.

(2) *In Phrygiam.* Sic quoque Xenophon, etsi rem paullo aliter narrans, et Plutarchus in Agesilao. Neque, uti Maglo ac Lambino visum est, a nostro discrepant Polyaeus II, 8, et Frontinus I, 8, 42; qui Agesilao in Lydiam irrupisse scribunt. III enim de altero loquuntur strategemate, de quo mox noster. Infra eqim, quum ille Sardis iturum se dixisset. Sardes autem urbs Lydiae primaria fuit.

(3) *Exercitum reduxit.* Quia extra sacrificanti partim laeti fuerant; et victimae sine fibris etiam extiterant, ideo longius non progressus est. Sic

refert Diodorus lib. XIV; alterum adde causam, quia ipsi deerat equitatus, cuius defectu barbaris impar esse videbatur. Xenophon. III, 4. — *Magna industria.* Equos cum sensoribus eo bello extorsit ditioribus, qui, misso vicario milite, vacationem militiae impetrabant. Vid. Plut. in vita, et Apophth. Lacon.; et Xenophon. in Agesilao.

(4) *Praemia proposuit.* De hac re vide Xenophon. l. c.

(5) *Fecit idem in exercituum generibus.* Hoc pluribus verbis persequitur Xenophon in Agesilao, et de Reb. Gr. III, 4, 6. LAMBIN.

(6) *Quum ille Sardis iturum se dixisset.* Confer ad Polyae. II, in Agesilao, comm. 9, et ad Frontinum I,

viam defendendam putavit. In quo quum eum opinio
 fefellisset, victumque se vidiſſet consilio; sero suis
 praesidio profectus est: 7. Nam quum illo venisset, iam
 Agesilans, multis locis expugnatis, magna erat praeda
 potitus. Loco autem, quum videret hostes equitatu su-
 perare, nunquam in campo sui fecit potestatem, et his
 locis manum conseruit, 8. quibus plus pedestres cop-
 iae valerent. Populit ergo, quotiescumque congres-
 sus est, multo maiores adversariorum copias, et sic in
 Asia versatus est, ut omnium opinione victor ducere-
 tur. 9

IV. Hic quum iam animo meditaretur proficisci in
 Persas, et ipsam regem adoriri; nuntius ei domo
 venit ephorum iussu, bellum Athenienses et Boeo-
 tios indixisse Lacedaemoniis; quare venire ne dubita-
 ret. In hoc non minus eius pietas suspicienda est, 2.

8, ex. 12. — *Eandem Curiam.* Quam
 antea tutatus erat.

(7) *Sero suis praesidio profectus est.*
 Quarto scilicet die, postquam in Ly-
 diam ingressus haec iam populatus
 erat Agesilans, ut tradit Xenophon
 Ages I, 44; Hist. Gr. III, 4.

(8) *Et his locis manum conseruit.*
 Confixit tamen ad Maeandrum Age-
 silans, quod videbat nondum pedi-
 tatum hostium adesse; et quum ho-
 stes praemissi ab Agesilao equitatus,
 interea dum pedestres copias instruit
 ac disponit, impetum satis fortiter
 excepissent, reliquo iam exercitu pro-
 ducto, illi statim larga dederunt, etc.
 Agesilans, autem castris hostium po-
 litus est, et plus quam septuaginta
 talenta praedae ractus est, etc.
 Sic Xen. de Reb. Graec. III, 4. Ad-
 dunt alii scriptores, hac victoria par-

ta, Agesilaum facultatem adeptum
 esse Asiae diripiendae, etc. LAMPR.

(9) *Victor duceretur.* Imo reversa
 esset, nisi victor latius valeat.

(1) *Nuntius.* Id est, scytala, vel
 epistola. Agesilao enim missam fuisse
 scytalam narrant Plut. et Xen. (IV,
 4. — *Bellum.... indixisse Lacedaemo-
 niis.* Quod bellum dictum fuit Corin-
 thiacum. Confer ad c. V, et ad Pau-
 saniam c. IV. Diodorus et Xenophon
 regem Persarum narrant pecunia ur-
 bibus graecarum praesides corrupisse,
 ut Lacedaemoniis bellum inferrent.
 Suasu et auctoritate Cononis, per ara-
 tores Graeciae Persico auro corruptos,
 hoc bellum constatum refert Polyae-
 nus I, in Conon. comm. 3.

(2) *Pietas suspicienda est.* Admi-
 randum est in patriam obsequium.
 — *Victori praesert exercitui.* Ita etc.

quam virtus bellica: qui, quum victori praeesse exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Peloponnesiarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit iussis absentium magistratum, ut si privatus in comitiis esset Sparta. Cuius exemplum utinam³ imperatores nostri sequi voluissent! Sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno praeposuit bonam existimationem; multoque gloriosius duxit, si institutis patriae paruisset, quam si bello superasset Asiam. Hac igitur mente Hellespontum copias traiecit, tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente⁴ confecerat, hic transierit triginta diebus. Quum iam haud ita longe abesset a Peloponneso, obsistere ei conati

pe victor tanquam adiectivum substantivis adiungitur, ut *victrix*, aliaque substantiva, quae usu cognoscuntur, bellator, contemptor, hortator, doctor, arator, consultor, monitor, largitor, amator, extinator, etc. Ita Sallustius, Iug. LVIII: « Obsecrat, ne quam contumeliam remanere in exercitu victore... sinat. » Idem, c. LXIV: « (Metello) inerat contemptor animus. » — et LXXXVI: « Vt sumat aliquem ex populo monitorem officii. » *Tanta modestia*. Valde extollunt hoc factum, laudantque Xenophon et Plutarchus, quos semper in fidem advocare longum esset. — *In comitio*. Id est, in loco ubi comitia habebantur.

(3) *Cuius exemplum utinam*, etc. Haec in Iulium Caesarem perspicue dicuntur, qui invito sensu et contra leges exercitum retinuit, unde natum est bellum civile inter eum et Pompeium. Verba autem sequentia e Xenophonte sunt: Ελόμενος, ἀντι τοῦ μέγιστος εἶναι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, οἴκισι

τὰ νόμιμα μὲν ἀρχῶν, τὰ νόμιμα δὲ ἀρχεσθῆαι.

(4) *Anno vertente*. Id est, anni circulo circumacto, sive anni spatio. In re consentit Xenophon Agesil. II, 4; a se ipse dissidet noster, quum in Themistocle V dixerit: « Itaque, qua sex mensibus Xerxes iter fecerat. » — *Triginta diebus*. Mirum, nam obsistere ei conati sunt Thraeces, quos gravi praelio superavit, ut testatur Plutarchus in Agesilao; idemque conati sunt et Thessali, quorum dux erat Polycharnus Pharsalius: quos etiam in fugam vertit, alios interfecit, alios cepit, in eaque Thessalorum fuga et clade Polycharnus ipse occubuit. Itaque tropaeum inter Prantem et Narthacium constituit, ut tradit Xenoph. in Agesil. II, 5, et lib. IV de Reb. Gr.; neque praetermisit Plut. LAMB. Imo Xen. in Ages. II, 4, minori quam mensis spatio, μῆτον ἢ ἐν μηνί, hoc iter confectum narrat.

sunt Athenienses et Boeotii, ceterique eorum socii, ⁵ apud Coroneam: quos omnes gravi praelio vicit. Huius victoriae vel maxima fuit laus, quod, quum plerique ⁶ ex fuga se in templum Minervae coniecissent, quaerere-
returque ab eo, quid his fieri vellet; etsi aliquot vuln-
nera acceperat eo praelio, et iratus videbatur omni-
bus, qui adversus arma tulerant, tamen antetulit irae
religionem, et eos vetuit violari. Neque vero hoc so-
lum in Graecia fecit, ut templa Deorum sancta ⁷ ha-
beret; sed etiam apud barbaros summa religione omnia
simulacra arasque conservavit. Itaque praedicabat mi-
rari se, non sacrilegorum numero haberi, qui suppli-
cibus eorum ⁸ nocuissent; aut non gravioribus poenis

(5) *Ceterique eorum socii.* Hos numerat Xenophon in Agesilao II, 6; et IV de Rebus Graecis: Argivos, Corinthios, Aenianas, Euboeenses, Locros utrosque; et multis verbis praelium illud eiusque eventum narrat. Diodorus, ut fere in ceteris, summam breviter adhibuit. Multa autem profert Polyaeus, lib. III, strategemata, quibus usus sit Agesilao adversus Thebanos sibi obsistere conantes. LAMBIN. — *Coroneam.* Graec. Κορώνεια, urbs Boeotiae, quae non debet confundi, ut fit passim, cum Chaeronea haud procul inde dissita, ubi Philippus insignem illam de Graecis victoriam reportavit. Tzs. — *Gravi praelio.* Xenophon, qui, auctore Plutarcho c. XVIII, ipse illi interfuit, vivide descripsit in Hist. Graeca IV, 3, 46 sqq. et in Agesilao cap., II, 9 sqq. Tzs.

(6) *Plerique.* Mirum, quum Xenophon, Agesil. II, 43, tantum dixerit octoginta, τῶν πολέμων ὄνθόνοντα

σὺν τοῖς ὄκλοις. Sed plerique pro multis. — *Se in templum Minervae coniecissent.* Plutarchus XIX, affirmat Minervae templum Itoniae prope fanum illud fuisse, in quod asyli quaerendi causa confugissent. Se... coniecissent. Apte ad notandam fugae trepidationem. Tzs. — *Aliquot vulnera.* Xenoph. Agesil. II, 43: Τετραμῆρος δ' αὐτὸς προσνήχθη πρὸς τὴν φέλαγγα, i. e. castra ipsa, ut probat Weiske ex Laced. Rep. XII, 3. — *Adversus.* Absolute, ut passim contra. Tzs. — *Religionem.* At monet Polyaeus II, 4, 4, callide id potius, cauteque fecisse: « Quod esset periculosum cum eis confingere, qui in rebus desperatis praelium de integro inirent. »

(7) *Templa sancta.* Id est, inviolabilia; « Aerarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant tribunum, iussit effringi. » Florus IV, 2.

(8) *Supplicibus eorum.* Id est, templorum supplicibus, vel potius ipsorum Deorum, ita Xenophon in Age-

affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.

V. Post praelium collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum. Hic quum una pugna decem millia hostium, Agesilao duce, ¹ cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatae viderentur; tantum abfuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae, supplicium Persas dare potuisse. Idem quum adversarios intra moenia compulisset, et, ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur; negavit id suae virtuti convenire; ² se enim eum esse, dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Graeciae. « Nam si, inquit, eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescen-

silao XI, 1, ὁμῶν ἰσχυρὰς, Deorum supplices vocat.

(1) *Agesilao duce.* Dubitatur, an praelio interfuerit, quia scriptores Graeci narrant, de clade nuntium ad eum venisse; quae tamen sic componi possunt, ut ad cladem hoc referatur, pugna confecta, quod quidam volunt, aut potius auspiciis eius pugnatum fuerit. Ceterum illud praelium fusius describit Xenoph. in Histor. Graec. IV, 4. Neglexit plane, quod mirum, Plutarchus in vita, forte, quis proxime ad res ab Agesilao gestas non referret. Τὰ — *Tantum abfuit ob insolentia gloriae.* Id est, a superbientii gloriatione. — *Vitio adversariorum.* Pertinacia et culpa ceterorum

rorum Graecorum, qui foedus adversus Lacedaemonios iniverant. — *Namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae,* etc. Id est, namque per hanc multitudinem, si Graeci saperent, Persas supplicio affici poterant, e Xenoph. Agesil. VII, 5. *Si sana mens esset.* Proverbialis fere locutio, significans, si Graeci consilii non fuissent expertes. *Mens sana* alibi mens bona vocatur, cui opponitur *mens mala, et laeva,* ut in Virg. Eclog. I, 46: « Si mens non laeva fuisset. »

(2) *Negavit id suae virtuti convenire.* Vide Xenoph. in Agesil. VII, 6, qui rem paulo aliter narrat. — *Eum esse.* Id est, talem, eiusmodi hominem, tali animo praeditum.

tibus² quo facto sine negotio, quum voluerint, nos oppriment. »

VI. Interim¹ accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedaemoniis: quo ne proficisceretur, quum a ple-risque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divi-naret, exire noluit. Idem, quum Epaminondas Spar-tam oppugnaret, essetque sine muris oppidum,² talem se imperatorem praebuit, ut eo tempore omnibus ap-paruerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas eius consilii³ sa-luti fuit universis. Nam quosp⁴ quidam adolescentuli,

(2) *Illis quiescentibus.* Non se mo-ventibus, donec partes collisae inter se imminerentur. Eiusmodi arte Graecos inter se collisit Artaxerxes, uti regem suo etiam ab ipsis consti-tueret. — *Sine negotio.* Scilicet sine labore, facillime, quippe bello civili fractos.

(1) *Interim.* Adverbium *interim*, ut passim temporis vocabula, latius valere recte animadvertit Schmied. Duo enim et viginti annis post bel-lum Corinthium consecuta est pugna Leuctrica. Vid. Cors. in Fast. Att. t. IV. — *Quo ne proficisceretur. Lege proficiscerentur.* Sensus est: quem in locum ne illi pergerent, ipse, quasi eventum praesentiret, pluribus ad pro-ficiscendum illam urgentibus, profi-cisci recusavit. — *Vt si pro quasi* usurpatur. Ita in Dione IX, et Data-mae XI. Molestia autem ea ter occur-runt, *exeundum, exitu, exire.* Vnde Ricleffius omnia haec corrupta iure putat.

(2) *Essetque sine muris oppidum.* Extincto autem Alexandro, » Spartani

urbem, quam semper armis, non mu-ris defenderant, tum contra responsa fatorum et veterem maiorum gloriam, armis diffisi, murorum praesidio in-cludunt. Tantum eos degeneravisse a maioribus, et, quem multis saeculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc clves salvos se fore non existimave-riat, nisi intra muros laterent! » Iust. XIV, 5. — *Nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse.* Eleganter, ait Tzschuck., idem verbum reddit, ut quasi fatalem utriusque aeternissimum-que connexum indicet. *Futuram non fuisse.* Id est, perituram esse. Notum illud Virgillii, Aen. II, *fuimus Troes, fuit Ilium*, etc. Paulo aliter narra-t Diodorus III. Cum nostro autem Plu-tarchus magis convenit.

(3) *Celeritas eius consilii saluti fuit universis.* Quod praeter nostrum re-ferunt Polyaeus II, 14, et Plutar-chus in Ages.; sed paulo aliter.

(4) *Quidam adolescentuli.* Numero fere ducenti. Plut. XXXII, in Ages. *Adolescentuli.* Mala in parte accipi-tur; imbelles scilicet. — *Et loquum*

hostium adventu perterriti, ad Thebanos transfugere vellent, et locum extra urbem editum cepissent; Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset, quemquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit, atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent, et se id quoque fieri debere animadvertisse. Sic adolescentulos simulata laudatione recuperavit, ⁵ et, adiunctis de suis comitibus, locum tutum reliquit; namque illi, aucto numero eorum ⁶ qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quae cogitarant.

VII. Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedaemonii se nunquam refecerunt, ¹ neque pristinum imperium recuperarunt: quum interim Agesilaus non destitit, quibuscumque rebus posset, patriam iuvare. Nam quum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a rege defecerant, praesidio

extra urbem editum cepissent. Ἰσώριον, locum munitum expugnatumque difficilem, ubi Dianae templum fuit. Vid. Plut. ibid. — Cum suis eo venit. Plutarchus et Polyaeus tradunt, solum, aut cum unico servo, et inermem eo venisse, dixisseque non illuc, nec unum in locum, omnes, sed alios huc, alio loco demonstrato, alios illuc convenire iussos; ipsum vero Isosorium, aliis continuo accitis, occupasse. BOSIUS. — Animadvertisse. Dixit, addidit.

(5) *Recuperavit. Ex transfugio retraxit. Recuperare autem notandum de hominibus, ut in Pelopida V. Ex istis proditoribus quindecim, teste Plutarcho, necavit.*

(6) *Namque illi, aucto numero eorum; etc. Sensus est: Illi perfidi nihil ultra moliti sunt, quum numerus bonorum, seu huiusce transfugii non consclorum, iis augetur, quos Agesilaus ex urbe eo miserat. — Quae cogitarant. Cogitata, consilia de transfugio.*

(1) *Se refecerunt. Translatio ab iis, qui a deliquio aut gravi morbo se recolligunt, aut vires reparant. Ita Sallust, Cat. XLVIII: « Quo et ceterorum animos reficeret. » Propria usus est Virg. Georg. III, 235:*

Post ubi collectum robur, viresque refectae.

fuit: ² a quibus magna donatus pecunia, patriam sublevavit. Atque in hoc illud in primis fuit admirabile, quum maxima munera ei a regibus, et dynastis, civitatibusque conferrentur: nihil unquam in domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. ³ Domo eadem fuit contentus, qua Eurysthenes, ⁴ progenitor maiorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriae videre poterat: contra ea, plurima patientiae atque abstinentiae. Sic enim erat instructa, ut nulla in re differret a cuiusvis ⁵ inopis atque privati.

VIII. Atque hic tantus vir, ut naturam ¹ fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore fingendo: nam et statura fuit humili, et corpore exiguo, et claudus altero pede. ²

— *Neque primum impertum.* Scilicet in ceteros Graecos.

(2) *Omnibus, qui a rege defecerant, praesidio fuit.* Tacho in primis Aegypti, et Mausolo Cariae regi, a quibus etiam maxima accepit munera. Vid. Xenoph. in Agesil. II, 27.

(3) *Nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit.* Eadem fere de Viriato testatur Iustinus XLIV, 2: «Cuius, inquit, ea virtus continentiaeque fuit, ut, quum consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique cultum mutaverit; sed in eo habitu, quo primum bellare coepit, perseveraverit, ut quisvis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.»

(4) *Eurysthenes.* Qui fuit Aristodemii filius, et Proclis frater. Vide Pau-

saniam. — *Contra ea, plurima patientiae atque abstinentiae.* Vide Plutarchum in Agesilao, qui de eius frugalitate in victu, cultuque corporis, plurima verba facit. Covr.

(5) *A cuiusvis,* etc. Supple. domo.

(1) *Naturam,* etc. Elegans periphrasis ob formam elocutionis et oppositionis concinnitatem. Ita fere Sappho in Ovid. Epistol. XV, 31:

*Si mihi difficilis formam natura negavit,
Ingenio formae damna rependo
meae. Tzs.*

(2) *Claudus altero pede.* Hunc tamen sibi ducem militiae omnium consensu decreverunt, quis in rerum difficillimo statu malebant regem claudicare, quam regnum, ut dicit Orosius III, 4.

Quae res etiam nonnullam afferebat deformitatem: ³ atque ignoti faciem eius quum intuerentur, contemnebant; qui autem virtutes noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usu venit, ⁴ quum annorum octoginta subsidio Tacho in Aegyptam isset, et in acta cum suis accubuisset, sine ullo tecto; stratunque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque huc amplius quam pellis esset iniecta, eodemque comites omnes accubuissent, vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem praerberet. Huius de adventu fama quum ad regios ⁵ esset perlata, celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata. His, quaerentibus Agesilaum, vix fides facta est, unum esse ex his, qui tam accubabant. Qui quum regis verbis, quae attulerant, dedissent; ille, praeter vitulina, et huiusmodi genera obsonii, quae praesens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas, ⁶ secundamque mensam servis dispertiit, cetera referri iussit. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, ⁷ quod eum

(3) *Nonnullam afferebat deformitatem.* Hinc forte se pingi noluit. Vide Xenophontem in Agesil. et Cicero-nem ad Famil. epist. V, 12.

(4) *Quod ei usu venit.* Id est, quod quidem expertus est. — *Et in acta.* Adnumerandum iis vocibus graecis, quas Latini acceperunt, et suis litteris notant, ut *actu*. Est nempe Graecum ἀκτῆ, Latinis lituus, quas Cicero in eadem narratione, in Verr. V, 25 et 37, promiscue adhibet. Τάσχυρα.

(5) *Ad regios.* Id est, ad regis Aegypti praefectos.

(6) *Coronas.* Ex papyro-coronaria

vocata confectas. Refert enim Athenaeus XV, 6, ex Theopompo, Aegyptios Agesilo, in Aegyptum proficiscenti, inter alia munera papyrum coronariam misisse. Plinius XIII, 11, papyri florem ad Deos coronandos usui fuisse dicit. Idem XXI, 3, *Aegyptiarum coronarum* mentionem facit. Macrobius. — *Secundamque mensam.* Secunda sercula.

(7) *Magis etiam contempserunt.* Imo verò etiam irriserunt, et dictis salsis atque amaris insectati sunt, ut aliiarrant, in quibus est Plutarchus et Athenaeus. LAMBL. — *Ignorantia*

ignorantia bonarum rerum illa potissimum stumpsisse arbitrabantur. Hic quum ex Aegypto reverteretur, donatus a rege Nectanabide ⁸ ducentis viginti talentis, quae ille muneri populo suo daret; venissetque in portum, qui Menelai vocatur, faciens inter Cyrenas et Aegyptum; in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt; ⁹ atque ita domum retulerunt.

bonarum rerum. Bonae res hic sunt ex nexu unguentis, cibi delicati, etc. Hi nempe homines immersi voluptatibus, ac verse virtutis tanto magis ignari, quanto pluris haec inania facerent, abstinentiam vitium ac rusticitatem existimabant.

(8) *A rege Nectanabide.* Ad quem, Tacho regno pulso, desciverat Agesilaus. Vide Plutarch., Xenoph., etc. — *Ducentis viginti talentis.* Imo ducentis ac triginta talentis donatum fuisse Agesilaum refert Plutarchus. — *Quae ille muneri populo suo daret.* Quae Agesilaus Lacedaemoniis, aeraarii inopia tunc laborantibus, daret. Vide Plut. in Agesilao, prope finem. — *Quae Menelai vocatur.* Supple por-

tus. De quo vide Strabon. I, et geographos. — *Decessit.* Annos quum vixisset quatuor et octoginta, et Lacedaemone unum et quadraginta regnasset. Plutarchus.

(9) *Quod mel non habebant, cera circumfuderunt.* Contra Diod. scribit, Agesilai corpus in melle Spartam deportatum esse. Nam antiquitus cadavera, quae servari vellent, melle condiebant. Persarum tamen mos fuit non melle, sed cere circumfondere, teste Herodoto lib. I; et Cicero in Tuscul. I. Covaxii. — *Atque ita domum retulerunt.* Sola enim regum, teste Plutarcho, peregre mortuorum corpora Spartam referre licitum.

affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.

V. Post praelium collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum, Hic quum una pugna decem millia hostium, Agesilao dūce, ¹ cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatae viderentur; tantum abfuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae, supplicium Persas dare potuisse. Idem quum adversarios intra moenia compulsisset, et, ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur; negavit id suae virtuti convenire; ² se enim eum esse, dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Graeciae. « Nam si, inquit, eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescen-

silao XI, 1, *Θεῶν ἱκέτας*, Deorum supplices vocat.

(1) *Agesilao dūce*. Dubitatur, an praelio interfuerit, quia scriptores Graeci narrant, de clade nuntium ad eum venisse; quae tamen sic committi possunt, ut ad cladem hoc referatur, pugna confecta, quod quidam volunt, aut potius auspiciis eius pugnatum fuerit. Ceterum illud praelium fusius describit Xenoph. in *Histor. Graec. IV, 4*. Neglexit plane, quod mirum, Plutarchus in vita, forte, quia proxime ad res ab Agesilao gestas non referret. *Tz.* — *Tantum abfuit ab insolentia gloriae*. Id est, a superbienti gloriatione. — *Vitio adversariorum*. Pertinacia et culpe cete-

rorum Graecorum, qui foedus adversus Lacedaemonios iniverant. — *Namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae*, etc. Id est, namque per hanc multitudinem, si Graeci aspererent, Persas supplicio affici potuissent, a Xenoph. Agesil. VII, 5. *Si sana mens esset*. Proverbialis fere locutio, significans, si Graeci consilii non fuissent expertes. *Mens sana* alibi *mens bona* vocatur, cui opponitur *mens mala, et laeva*, ut in *Virg. Eclog. I, 46*: « Si mens non laeva fuisset. »

(2) *Negavit id suae virtuti convenire*. Vide Xenoph. in Agesil. VII, 6, qui res paulo aliter narrat. — *Eum esse*. Id est, talem, eiusmodi hominem, tali animo praeditum.

disset in ea tempora, quibus Macedones florērent; multum ei detraxit inter hos viventi, quod alienae erat civitatis; ² neque aliud huic defuit, quam generosa stirps. Etsi ille domestico summo genere erat, ³ tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant; neque tamen non patiebantur: vincebatur enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate, et celeritate ingenii. Hic peradolescēntulus ⁴ ad amicitiam accessit Philippi, Amyntae filii, Brevisque tempore in intimam pervenit familiaritatem. Fulgebat enim iam in adolescentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribae loco: ⁵ quod multo apud Graecos hono-

(2) *Quod alienae erat civitatis.* Apte haec Gebh. illustrat Curt. loco VIII. c. 27: « Callisthenem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum; nunc Olynthio non idem iuris est. Idem fecerunt et iudicaverunt Romani.

(3) *Domestico summo genere erat.* Id est: domi, in Thracia, nobilis erat; generis vero nobilitatem peregrinam parvi faciebant Macedones. Hinc, quamvis summo genere natus esset, stirps generosa defuit. Eumenis vero patrem ex aurigatione victum sibi quaesivisse in Plut. legitur, quod Macedonum invidiae et calumniae tribuendum putat Periz.

(4) *Peradolescēntulus.* Ex Bostii computatione, vicesimo eius anno inchoato sive currente. Vide infra cap. XIII. *Peradolescēntulus*, vox rarior, ut *peradolescens* apud Ciceronem pro leg. Manil. XXI; infra, in Hamilcare I, *Admodum adolescēntulus* dixit noster. Vt vero *pueri*, sic *adolescēntis* aetas ulterius, quam apud

nos, in primis hodie profertur; ita ut adolescens virilem etiam aetatem attingat; uti apud Ciceronem, de Senectute II, et in Quaest. Tuscul. I, 39, ab anno 40 *vir*, ab anno 60 *senex* incipit. — *Ad amicitiam accessit Philippi.* Ait Plutarchus Philippum, quum per otium Cardiae Eumenem strenue inter reliquos pueros decertare luctarique conspexisset, pueri prudentia et fortitudine delectatum, eum sibi desumpisse; verum alios probabilius dicere, Eumenem hospitii et amicitiae paternae causa ad altiores provectum. MACIVS.

(5) *Eum habuit ad manum scribae loco.* Id est, semper eum praesto habuit, veluti amanuensem. Quidam ad manum glossam putant. — *Quod multo apud Graecos honorificentius est.* Itaque Phyllidas Thebanus, non contemptus civis, Archiae Thebani et aliorum polemarchorum scriba erat, apud Xenoph. V, 4, de Reb. Graec. Et apud Isocratē, idem fungitur scribae et quaestoris munere; et hoc

rificentius est, quam apud Romanos. Nam apud nos revera, sicut sunt, mercenarii scribae existimentur: at apud illos contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, et fide et industria cognita; quod necesse est, omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiae⁶ apud Philippum annos septem. Illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim.⁷ Novissimo tempore praefuit etiam alterae⁸ equitum alae, quae hetaerice appellabatur. Vtrique autem in consilio semper affuit,⁹ et omnium rerum habitus est particeps.

II. Alexandro Babylone mortuo,¹ quum regna sin-

utrumque munus laudi gloriaeque sibi vertit. LAMBIN. Athenis tamen, pariter ut Romae, vile fuisse scribarum munus docet Petitus, Commentar. ad leges Atticas III, 2.

(6) *Hunc locum tenuit amicitiae.* Ad eundem modum loquuntur purissimi scriptores, ne quis in Cornelio Nepote seculum Theodosianum agnoscere se dicat. Caesar lib. I, de Bello Gall. c. XX: « Quum ipse eum locum amicitiae apud eum teneret, etc. » GERHARD.

(7) *Annos tredecim.* At Alexander regnavit tantum annos duodecim, menses octo, ut tradit Arrianus de expeditione Alexandri VII, 29. Praeterea novissimo tempore equitum alae praefuit. Igitur minus accurate refert. Tzschuck.

(8) *Alterae.* Quae quidem forma a grammaticis veteribus probatur. Prisc. VI. Alii, *alteri*. — *Alae.* Ita dicuntur equitum ordines, quod alarum vice pedites tegunt. Vid. Prisc. lib. VI. — *Hetaerice.* A voce graeca

ἑταίριον, socialis; ita apud Macedones honoris causa vocabatur ab amicitia et sodalitate regia. Vide Arrian. de Reb. Alex. Magn. VI, 18.

(9) *In consilio semper affuit.* Tamen offendit Alexandrum, primo propter Hephæstionem, deinde propter simulatam argenti inopiam, ita ut tabernaculum Eumenis incendi iusserit, et mendacem fuerit expertus; quocum tamen in gratiam rediit, temporibus inservire probe doctus. Vide Plut. Eumen. VAN STA-
VEN.

(1) *Alexandro Babylone mortuo.* Longior solito periodus, multarumque sententiarum interpositione perplexa. Connectuntur autem haec cum verbis: *hoc tempore data est.* Ita cap. III. Tzs. *Mortuo.* E longo tempore, quo cadaver eius insepultum iacuit, haud falso conicitur, veneno non fuisse extinctum. Vid. Plut. Alex. — *Quum regna singulis familiaribus dispertirentur.* De regnorum Alexandri divisione, vid. Curtium, Inst.,

gulis familiaribus dispertirentur, et summa remana tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccae; ex quo omnes coniecerant, eum regnum ei commendasse, quoad liberi eius in suam tutelam pervenissent (aberant enim Craterus et Antipater, qui antecedere hunc videbantur, mortuus erat Hephaestio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fecerat); hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive potius dicta: nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adiunxerat magno studio, quod in homine ² fi-

Oros., Arrianum, multosque alios quem sacros tum profanos scriptores. — *Perdiccae.* » Detractum annulum digito Perdiccae tradidit, adiecit mandatis, ut corpus suum ad Ammonem ferri iuberet. Quaerentibus his (amicis), cui relinqueret regnum, respondit, ei qui esset optimus ». Curtius X, 12. Vnde eiusdem Curtii cap. 25, verbis: « Iam factis admovebantur Macedonum genti bella civilia: nam et insociabile est regnum, et a pluribus expetebatur ». — *Ex quo omnes coniecerant.* Quoniam alias annuli traditio signum imperii, aut haereditatis traditae, fuisse videtur. (De quo vide Kirchmann. et Licetum, de Annulis, illum, cap. XXII; hunc, cap. LI.) — *Liberi eius.* De quibus, nec non de uxoribus Alexandri, disceptatur. Vid. Plat.; Diodorum XIV; Arrianum VI, etc. — *Craterus.* Quem Alexander, teste Diodoro XIX, secundum Hephaestionem plurimum amabat, quique, Antipatro ad Alexandrum evocato subrogandus, cum veteranis et emeritis Macedo-

niam petebat. Iust. XII, 42. — *Antipater.* Iolai fil., in urbe Macedoniae Paliura natus; qui Macedoniae regnum tandem obtinuit. Lamb. Tunc autem *aberat*: quippe Macedoniae praefectus. — *Mortuus erat Hephaestio.* De morte Hephaestionis, et Alexandri ob eam luctu, Plutarchus, Alexandro, Pelopida et Eumene; Arrianus de Reb. Alexandr. VII, et dissert. Epicteti II, 22; Aelianus Var. Hist. VII, 8. Bos. Hephaestione autem omnium arcanorum arbitro usus erat Alexander, ideoque Alexandrum alterum appellaverat. Confer Curtium III, 34. — *Cappadocia, sive potius dicta.* Id est, destinata, verbis adiecta. Nempe Ariarathes rex illam tunc tenebat. Plut. Eum. Cappadociae Paphlagoniam et finitimas regiones ad Trapezuntem addunt Diodorus XVIII, 3; Plut. in Eumene III; Iustinus XIII, 4.

(2) *In homine.* Pro eo, ut passim. Tum de viris, etiam clarissimis, dicitur. Taz.

dem et industriam magnam videbat: non dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. Cogitabat enim, quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes³ corripere atque complecti. Neque vero hoc ille solus fecit; sed ceteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonnatus⁴ Macedoniam praecoccupare destinaverat. Is multis magnis⁵ pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. Quum perducere eum non posset, interficere conatus est; et fecisset, nisi ille clam noctu et praesidiis eius effugisset.

III. Ipterim conflata sunt illa bella,¹ quae ad inter-
necionem post Alexandri mortem gesta sunt, omnes-
que concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. Quem
etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resistere
cogebatur; tamen amicum non deseruit, neque salutis,
quam fidei, fuit cupidior. Praefecerat eum Perdiccas
ei parti Asiae² quae inter Taurum montem

(3) *Omnium partes corripere*, etc. Omnium ducum et familiarium Alexandri provincias invadere.

(4) *Leonnatus*. Ex tribus, quos recenset Arrianus, is, qui Phrygiam minorem ad Hellespontum, sortitus fuerat. Adde Iustin. XIII, 4: « Leonnato minor Phrygia evenit ». — *Macedoniam praecoccupare*. Specie ferendi auxilii Antipatro; revera, ut eius possessionem sibi ipse assereret.

(5) *Multis magnis*. Omissa copula, quae duobus adiectivis, uni substantivo praemisissis, interponi alias solet. Neque tamen vel sic sine exemplis.

Addidit eam tamen ex duobus codd. Wetzelius. Tzs.

(1) *Conflata sunt illa bella*. De his bellis, quae sane atrocissima fuerunt et imperium Macedonicum in mille partes sciderunt, lege Curtium X; Iustin. XIII; Diodor. et alios. — *Ad internecionem*. Ita gallice: *guerre à mort*.

(2) *Ei parti Asiae*. Id est, Armeniae, Ciliciae et Cappadociae, non servata prima divisione, ob turbatum discordiis statum. — *Iaoet*. De locorum situ. Tzs. — *Europaeis adversariis*. Antipatro sc., Cratero, Pithoni et Aridaeo, Alexandri ex alia matre

iacet atque Hellespontum, et illum unum opposuerat Europaeis adversariis: ipse Aegyptum oppugnatum adversus Ptolemaeum erat profectus. Eumenes quum neque magnas copias, neque firmas haberet, quod inexercitatae, et non multo ante erant contractae; adventare autem dicerentur, Hellespontumque transisse Antipater et Craterus magno cum exercitu Macedonum, viri quum claritate, tum usu belli praestantes (Macedones vero milites ea tunc erant fama, qua nunc Romani feruntur: etenim semper habiti sunt fortissimi, qui summam imperii potirentur³); Eumenes intelligebat, si copiae suae cognosset, adversus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaque hoc eius fuit prudentissimum consilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non possent, et his persuaderet, se contra quosdam barbaros⁴ proficisci. Itaque tenuit hoc propositum,⁵ et prius in aciem exer-

fratri, qui postea Philippus dictus est. LAMB. — *Ptolemaeum*. Lagi filium, qui ex gregario milite inter duces et successores Alexandri habitus est, atque illo mortuo Aegyptum occupavit. A quo postea omnes Aegyptii reges Ptolemaei dicti sunt. COVAT.

(3) *Qui summam imperii potirentur*. I. e., qui ceteris imperarent. Ita Cic. XIII Philipp.: Vincamus odium, pacemque potiamur. Genit. igitur, ablativo et accusativo iunctum *potiri* apud nostrum reperitur. — *Eumenes intelligebat*. *Ἐκινάληψις*, propter longam interpositionem inter ea, quae multo ante dicta sunt. Pendet enim sententia ab illo loco, *Eumenes quum neque, etc.* Idcirco repetitione nomi-

nis utitur ad memoriam lectoris renovandam. LAMBEN. — *Simul cum nuntio*. Statim ac nuntiatum esset; non nuntii societatem indicat.

(4) *Contra quosdam barbaros*. Plutarchus de Garrulitate: Eumenes quum audivisset Craterum adversus se cum copiis venire, nemini amicorum rem aperuit, sed Neoptolemaum esse finxit. Hunc enim milites Eumenes contemnebant; illius et gloriam admirabantur, et virtutem diligebant. Rem ipsam, excepto Eumene, norat nemo. Vide ibi plura. BOSSVS.

(5) *Itaque tenuit hoc propositum*. Solemne quoque est ita loqui Casari, ut Bell. Civ. I, 33, pro *in pro-*

citum eduxit, praeliumque commisit, quam milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. Effecit etiam illud locorum praecupatione, ⁶ ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

IV. Quorum acerrimo concursu quum magnam partem diei esset pugnatum, cadit Craterus ¹ dux, et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat: cum hoc concurrat ipse Eumenes. Qui quum inter se complexi, ² in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset, inimica mente contendisse, animoque magis etiam pugnasse, quam corpore; non prius distracti sunt, quam alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis ³ Eumenes vulneratur, neque eo magis ex praelio excessit, sed acrius hostis insitit. Hic equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis pra-

posito permanere. Sic tenax propositi apud Horat. Od. III, 3, 4; et Ovid. Met. X, 405. — *Quam milites sui scirent.* Miris hoc Eumenis consilium laudibus effert Plutarchus. Sed idem Plutarch. et Diodorus tradunt, ante hoc praelium, illud praeterea commissum fuisse, in quo Neoptolemus victus cum paucis equitibus fugerit. *Lamin.*

(6) *Locorum praecupationis.* Praecupatis locis aequalibus.

(1) *Cadit Craterus.* A Thraece quodam vulneratus, ex equo decidit et proculcatus est, Plut. cap. VII. *Cadere* autem hoc loco non solum vulnus, sed mortem etiam significat. Narrat enim primum scriptor qui fuerit certaminis eventus; tum sigillatim resumit historiam, a quo quisque, et quomodo ceciderit. — *Neo-*

ptolemus. Huic Carmaniam, Persidis provinciam, traditam fuisse gubernandam refert Dexippus apud Photium p. 204. — *Secundum locum imperii tenebat.* Sinistro enim cornu praecerat, sicuti Craterus dextro. Diodor. XVIII, 7. *Bosivs.*

(2) *Inter se complexi.* Horum singulare certamen atque atrox pulchre appingit Plutarchus. *Maorva.* Adde Diodorum XVIII, 8; Iustinum XIII, 8; Arrianum. *Bosivs.* — *Non prius distracti sunt.* Non ante divulsi sunt, quam alter (Neoptolemus) vitam amiserit.

(3) *Aliquot plagis.* Tribus in brachio et feminibus, sed magis territus iis, quam laesus. Diodor. et Plut. *Bosivs.* — *Hostis insitit.* Pro hostes: *i* pro *s* vulgo usurpat in accusativo plurali tertiae declinationis, antiqui-

terea et maxime nobilibus captis, pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit: quam quum impetrasset, in fide non mansit, et ⁴ se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum, ex acie semianimem elatum, recreare ⁵ studuit. Quum id non posset, pro hominis dignitate, proque pristina amicitia (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter), amplo funere extulit, ⁶ ossaque in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit.

V. Haec dum apud Hellespontum geruntur, Perdicas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco et ¹ Antigone; rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hic, qui deseruerant, ² exercitu suffragium ferente,

tatis amator. Instare autem hostes, idem ac stare in vel adversus hostes.

(4) *Et. Pro sed* ponitur post praepositiones negantes, ubi contrarium subicitur. Conf. ad Datamem, cap. VI, et infra VI; quare etiam cum *sed* in simili nexu commutatur in Pausania cap. III, extr. Tzs.

(5) *Recreare.* Id est, reficere semianimem.

(6) *Ampla funere extulit.* Funere, in prosaïcis quidem auctoribus, constanter de pompa funebri. *Extulit* porro verbum in hac re proprium. Tzs. — *Ossaque in Macedoniam, etc.* Summus olim in patria sepeliri honos habebatur, et praesertim magnorum monumentis condi; quod ex sacris ac profanis scriptoribus constat. Hinc summa votorum peregre morientibus, ut osses in patriam reportarentur.

(1) *A Seleuco et Antigono.* Immo

ab equitibus suis, si Diodoro XVIII, 36, et Arriano credimus, vel, ut Pausanias, Atticis, ait, a custodibus corporis suis. Bostvs. *Seleucus*, Antiochi filius, Philopator dictus, qui, mortuo Alexandro, Syria et Babylone politus est. Vide Cedrenum, Arrianum, Diodorum et alios. *Antigonus* vero, Philippi regis spurius, qui in Asia minore diu dominatus est. — *Rerumque summa ad Antipatrum.* Diodorus narrat, antequam hoc factum sit, imperii summam et regum curationem Pithoni et Aridaco, de sententia Ptolemaei et Macedonum, delatam esse. Lambis. Idem refert et Arrianus.

(2) *Hic, qui deseruerant.* Hic, de tempore, pro iam, ut alia loci adverbia. Tzs. — *Qui deseruerant.* Id est, qui ab Antipatri partibus non steterant. — *Exercitu suffragium ferente.* Curtius VI, 8: « De capitalib

affici, qui religionem minuerent, quam qui sana spoliarent.

V. Post praelium collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum. Hic quum una pugna decem millia hostium, Agesilao dux, ¹ cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatae viderentur; tantum abfuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae, supplicium Persas dare potuisse. Idem quum adversarios intra moenia compulisset, et, ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur; negavit id suae virtuti convenire; ² se enim eum esse, dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Graeciae. « Nam si, inquit, eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescen-

silao XI, 1, θεῶν ἱκέτης, Deorum supplices vocat.

(1) *Agesilao dux.* Dubitatur, an praelio interfuerit, quia scriptores Graeci narrant, de clade nuntium ad eum venisse; quae tamen sic componi possunt, ut ad cladem hoc referatur, pugna confecta, quod quidam volunt, aut potius auspiciis eius pugnatum fuerit. Ceterum illud praelium fusius describit Xenoph. in Histor. Graec. IV, 4. Neglexit plane, quod mirum, Plutarchus in vita, forte, quis proxime ad res ab Agesilao gestas non referret. Tzsch. — *Tantum abfuit quod insolentia gloriae.* Id est, a superbienti gloriatione. — *Vitio adversariorum.* Pertinacia et culpa cete-

rorum Graecorum, qui foedus adversus Lacedaemonios inierant. — *Namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae, etc.* Id est, namque per hanc multitudinem, si Graeci saperent, Persas supplicio affici potuissent, a Xenoph. Agesil. VII, 5. *Si sana mens esset.* Proverbialis fere locutio, significans, si Graeci consilii non fuissent expertes. *Mens sana sibi mens bona vocatur, cui opponitur mens mala, et laeva, ut in Virg. Eclog. I, 16: « Si mens non laeva fuisset. »*

(2) *Negavit id suae virtuti convenire.* Vide Xenoph. in Agesil. VII, 6, qui temp paulo aliter narrat. — *Eum esse.* Id est, talem, eiusmodi hominem, tali animo praeditum.

tibus: quo facto sine negotio, quum voluerint, nos oppriment. »

VI. Interim ¹ accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedaemoniis: quo ne proficisceretur, quum a plerisque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem, quum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, ² talem se imperatorem praebuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas eius consilii ³ saluti fuit universis. Nam quum quidam adolescentuli, ⁴

(3) *Illis quiescentibus.* Non se momentibus, donec parvas collisae inter se imminerentur. Eiusmodi arte Graecos inter se collisit Artaxerxes, uti regno suo etiam ab ipsis constitueret. — *Sine negotio.* Scilicet sine labore, facillime, quippe bello civili fractos.

(1) *Interim.* Adverbium *interim*, ut passim temporis vocabula, latius valere recte animadvertit Schmied. Duo enim et viginti annis post bellum Corinthium consecuta est pugna Leuctrica. Vid. Cors. in Fast. Att. t. IV. — *Quo ne proficisceretur.* Lege *proficiscerentur.* Sensus est: quem in locum ne illi pergerent, ipse, quasi eventum praesentiret, pluribus ad proficiscendum illum urgentibus, proficisci recusavit. — *Et si pro quasi* usurpatur. Ita in Dione IX, et Damae XI. Molestae autem ea ter occurrunt, *exeundum*, *exitu*, *exire*. Vnde Ricleffius omnia haec corrupta iure putat.

(2) *Essetque sine muris oppidum.* Extincto autem Alexandro, » Spartani

urbem, quam semper armis, non muris defenderant, tum contra responsatorum et veterum maiorum gloriam, armis diffusi, murorum praesidio includunt. Tantum eos degeneravisse a maioribus, ut, quum multis seculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc cives salvos se fore non existimaverint, nisi intra muros laterent! » Iust. XIV, 5. — *Nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse.* Eleganter, ait Tschuck., idem verbum reddit, ut quasi fatalem utriusque aeternissimumque connexum indicet. *Futuram non fuisse.* Id est, perituram esse. Notum illud Virgillii, Aen. II, *fuimus Troes, fuit Ilium*, etc. Paulo aliter narret Diodorus III. Cum nostro autem Plutarchus magis convenit.

(3) *Celeritas eius consilii saluti fuit universis.* Quod praeter nostrum referunt Polyaeus II, 14, et Plutarchus in Ages.; sed paulo aliter.

(4) *Quidam adolescentuli.* Numero fere ducenti. Plut. XXXII, in Ages. *Adolescentuli.* Mala in parte accipiuntur; imbelles scilicet, — *Et loquum*

dri, quum litteras et nuntios misisset in Asiam, consultum, utrum repetitum Macedoniam veniret (nam tum in Epiro habitabat) et eas res occuparet; huic ille primum suavit, ne se moveret, et expectaret, quoad Alexandri filius regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium iniuriarum oblivisceretur, et in neminem acerbiorer uteretur imperio. Horum nihil ea fecit; nam et in Macedoniam profecta est, ² et ibi crudelissime se gessit. Petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur Philippi domus et familiae inimicissimos stirpem quoque interimere, ferretque opem liberis Alexandri: ³ quam veniam si sibi daret, quamprimum exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret: id quo facilius faceret, se omnibus praefectis, qui in officio manebant, misisse litteras, ⁴ ut ei parerent, eiusque consiliis uterentur. His rebus ⁵ Eumenes permotus, satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam, quam ingratum vivere.

uxorem habuit, ex qua Alexandrum magnum genuit. Vide Iustinum I, IX, c. 7. COVART. — *Et expectaret.* Paulo aliter Diodorus. LAMAR. — *Alexandri, filius.* Quem Alexander ex Roxane genuerat, quemque alii Philippum, alii Herculem, alii vero, idque probabilius, ex patris nomine, Alexandrum appellatum fuisse scribunt, ut testatur Pausanias in Atticis et Boeoticis, et Diodorus XIX. COVART.

(2) *In Macedoniam profecta est, et ibi crudelissime,* etc. Vide Iustin. XIV, 5.

(3) *Ferretque opem liberis Alexandri.* Ex opposito *no*, supplendum est

ut; tum que pro sed, ut passim et. De quo antea et aliquoties alibi. Tzs. — *Liberis.* Ni Barsines filium simul hic cogites, liberos de uno omnino dixit, uti volunt sup. c. II. Maiori tamen ibi veri specie. Tzs. *Quam veniam si sibi daret.* I. e. si annuisset. Ita Theon. II; Paus. III.

(4) *Misisse litteras.* Lege Diodor. lib. XVIII, et Plutarchum in Eumene, apud quos harum litterarum formulas et argumenta invenias. COVART.

(5) *Pro rebus: Al. His verbis.* — *Bene meritis.* Iis, qui in se beneficia contulissent; quippe qui Philippi et Alexandri beneficiis usus fuisset.

VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus Antigonom comparavit. Quod una erant Macedonum complures nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem, Antigenes, cuius sub imperio phalanx erat Macedonum; invidiam verens (quam tamen effugere non potuit), si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quam alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo; in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur: credens minore se invidia fore, si specie imperii, nominisque simulatione Alexandri, bellum videretur administrare. Quod et fecit. Nam, quum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodo latebat; quum tamen per eum unum gererentur omnia.

(1) *Quod una erant.* Quum in exercitu suo complures adessent Macedones nobiles, etc. — *Peucestes.* Hic primum armiger, postea factus est unus ex septem Alexandri custodibus post victum Forum. Amplissima vero dignitas erat, nec nisi summis ducibus collata. Vide Arrianum, l. VI. — *Antigenes.* Praefectus fuit cum Teutismo τῶν ἀργυροκίδων, quae erat phalangis pars ab argenteis clypeis nomen sortita: igitur non toti phalangi praefuit. Phalanx ipsa satis ex Curtio nota. Tsa. — *Invidiam verens.* Vide Diodorum XVIII. — *Effugere non potuit.* Aliter Diodorus et Plutarchus. Nam ille *invidiam a se depulso* ait, hic *non acceptis pecunias lo-*

vasse. Sed noster, ut videtur, de postremo vitae tempore loquitur; illi, de eo, quod adventum Eumenis proxime excepit. Bosivs. — *Alienigena.* Quippe, ut supra dictum, Cardianus erat. — *Summi imperii potiretur.* Vti noster ac Sallustius passim usurpant. — *In principiis.* Locus in castris princeps, unde nomen; ubi positum erat imperatoris tabernaculum, et quo principes, exercitus ac duces, deliberaturi conveniebant. Vide passim scriptores de re militari. — *Nomine Alexandri.* Commentus erat, apparuisse sibi in somnio Alexandrum, et auxilium suum promississe. Vide, praeter Plutarchum, Polyzenum in Eumene, ac Diod. XVIII.

VIII. Hic in Parætacis cum Antigono conflixit, non acie instructa, ¹ sed in itinere; eumque male acceptum in Mediam hiematum coegit redire. Ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. Namque illa phalanx Alexandri Magni, quæ Asiam peragrarat, deviceratque Persas, inveterata quum gloria, tum etiam licentia, non parere se ducibus, sed imperare postulabat: ut nunc veterani faciunt ² nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt, sua intemperantia nimiaque licentia ut omnia perdant; neque minus eos, cum quibus steterint, ³ quam adversus quos fecerint. Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscât; neque rem ullam nisi tempus, interesse ⁴ iudicet. Sed ad illos revertar. Hierna sumpserant ⁵ non ad usum belli, sed ad ipso-

— *Eoque omnes quotidie convenire.* Nam dedignabantur ad eum, tanquam inferiorem, accedere; et ipse Eumenes erubescibat aut ipsorum fores conspici. Plut. BOSIUS. — *Minore se invidia fore.* Supple in. Se minus posse peti invidia.

(1) *Non acie instructa.* Acies iter conficere non potest, sed agmen et itineri et praelio paratum. Quare, ut rei bellicae scientiam in Eumene demonstrat Nepos, ita agmine instructo iter fecisse ait, ut victoriam tam luculentam retulerit, non secus ac si summa industria et arte in campo acie dimicasset. GERHARD. — *Male acceptum.* Clade affectum. Cic. ep. fam. XI, 13: «copiis meae inopia omnium rerum pessime acceptae»: Amiserat enim Antigonus pedites 3700; equites 540; vulnerati erant

plures quam 400. Sed confer Diodorum.

(2) *Vt nunc veterani faciunt nostri.* Hic veteranorum aetatis suae ferociam et insolentiam carpit, in quam acriter etiam invehitur Cicero Philipp. II, cap. 5, multisque aliis locis. Occiso quippe Caesare, liberius agere et grassari veterani coeperunt.

(3) *Neque minus eos, cum quibus steterint....* Scilicet periculum est, ne simul hos, quorum partibus fuerint, et illos, adversus quos pugnaverint, perditum eant.

(4) *Interesse.* Differentiam habere.

(5) *Sumpserant.* Cur hoc potissimum verbum usurpaverit noster, notant sequentia: non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam. Libidinem igitur et licentiam respicit. Infra contra: *Vbi ille hiemabat.*

rum luxuriam, longeque inter se discesserant. Hoc Antigonus quum comperisset, intelligeretque, se parum non esse paratis adversariis; statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum. Duae erant viae qua ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset perveniri: quarum brevior per loca deserta, quae nemo incolebat propter aquae inopiam, ceterum dierum erat fere decem; ⁶ illa autem, qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum, sed erat copiosa, omniumque rerum abundans. Hac si proficisceretur, intelligebat, prius adversarios rescituros de suo adventu, quam ipse tertiam partem confecisset itineris; sin per loca sola ⁷ contenderet, sperabat, se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam, imperavit, quam plurimos utres atque etiam culleos ⁸ comparari; post haec pabulum; praeterea cibaria cocta dierum decem; utque quam minime fieret ignis in castris: iter, quod habebat, omnes celat. Sic paratus, qua constituerat, proficiscitur.

IX. Dimidium fere spatium confecerat, quum ex fumo castrorum eius suspicio allata est ad Eumenum, ¹

(6) *Dierum erat fere decem.* Id est, haec via decem diebus absolvi poterat. — *Qua omnes commeabant.* Altera trita. — *Altero tanto longiorem habebat anfractum.* Id est, duplo maiorem habebat circuitum.

(7) *Sola.* Hominibus destituta. — *Proficiscitur in loca sola.* Sall. I. CIII.

(8) *Culleos.* Saccos, coriis confictos, quibus aqua per aridam solitudinem conveheretur. — *Post haec*

pabulum. Praeteres pabulum equis paratum. — *Vtque quam minime...* Scilicet, imperavit ut quam minime etc. Ignes vero nocturnos intelligit, qui in castris fieri solebant. Hoc igitur praecipuum est, ne ignium indicii proderetur adventus.

(1) *Suspicio allata est ad Eumenum.* Nimirum a barbaris, qui non fumum, sed ignium fulgorem videntes, teste Plutarcho, ex summitate collium circumiacentium, camelis

hostem appropinquare. Conveniunt duces : quaeritur, quid opus sit facto. Intelligebant omnes, tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus affuturus videbatur. Hic, omnibus titubantibus,² et de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere, et imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. Nam, quod diebus quinque hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio³ retardaretur : quare circumirent, suas quisque copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum impetum, tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum ; hisque praecepit, ut prima nocte,⁴ quam latissime possint, ignes faciant quam maximos, atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant ; et, assimilata castrorum consuetudine, suspicionem iniciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse praenuntiatum ; idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter praeceptum curant. Antigonus, tenè-

circumirent montibus Eumenes et Peucestae attulerunt, ut refert Diodorus; Plutarch. vero, soli Peucestae, quippe qui propius esset hostibus. *Cover.*
 (2) *Titubantibus.* Anxietatem consiliique ambiguitatem corporis gestu declarat, qualis apparet in incessu et lingua ebriorum. *Tze.* — *Se rem expediturum.* Se negotium intricatum et anceps explicaturum.

(3) *Totidem dierum spatio.* Plutarchus: «Vt tribus diebus posterius, quam expectentur, adsint v. Diodorus: «Vt tribus aut quatuor diebus tardius adveniat.» *Boeva.* — *Quare*

circumirent, etc. Id est, sua hiberna circumeundo, milites suos palantes congregarent.

(4) *Vt prima nocte...* Prima enim vigilia exercitus adhuc vigilat, curaque corpus, reficiendo se calor, adque ignem cibum praeparando et amendo; secunda vero vigilia, iam somno vacat; et tertia, vigiles tantum, ceteris quiescentibus, igne utuntur. Tres in vigiliis Graeci, in quatuor vero Romani noctem solebant dividere. Sic ἐπευδάσαντες νύκτα, uti explicat Eusebiius, legimus in Homero Iliad, X, 253.

his obortis, ignas conspicatur; credit de suo adventu esse auditum, et adversarios illuc suas contraxisse copias. Matat consilium, et, quoniam imprudentes adoriri non posset, festit iter suum, et illum infractum longiorem copiosae viae capit, ibique diem unum operitur, ad lassitudinem sedandam militum, ac reficienda iumenta, quo integriore⁵ exercitu decerneret.

X. Hic¹ Eumenes callidum imperatorem vicis consilio, celeritatemque impedivit eius: neque tamen multum profecit. Nam invidia ducum, cum quibus erat,² perfidiaque militum Macedonum veteranorum, quum superior praelio discessisset, Antigono est deditus; quum exercitus ei ter ante, separatis temporibus, iurasset, se eum defensurum, nec unquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum³ virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quam eum non prodere. Atque hunc Antigonus, quum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum; quod ab nullo se plus adiuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendere iam apparebat omnibus. Imminabant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemaeus,⁴ opi-

(5) *Integriore exercitu.* Milite re-collectis viribus valentiore; gallice, *avec des troupes fraîches.*

(1) *Hic* adverbium. *Al. Sic.* — *Vicit consilio.* Idem testatur Plut.

(2) *Invidia ducum cum quibus erat.* Peucestae, Antigenis, Teutami, Eudami, Phaedrini et aliorum. *Lamm.* — *Perfidiaque militum.* Quos ad hanc perfidiam apud Plutarchum et Iustinum impulsos fuisse narratur, ut, quae amiserant in praelio, ab Antigono reciperent. — *Quum superior praelio discessisset.* Antigonum con-

tra superiorem fuisse dicit Iustinus. Adde Diodorum et Plutarch. Cum nostro tamen facit Polyaeus. — *Quum exercitus ei ter ante... iurasset.* Imo apud Iustinum XIV, 4: « Quater intra hunc annum in mea verba iureiurando obstricti estis ».

(3) *Nonnullorum.* Duo genitivi, ut passim in nostro, quorum alter alterum regit et regitur, quod potest fieri, ubi diversa est eorum terminatio, et soni et sensus causa. Cf. infra cap. XI. Tsa.

(4) *Imminabant.* Mira dicendi forg

bus iam valentes, cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt hi, qui circa erant; ⁵ quod videbant, Eumene recepto, omnes prae illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe ⁶ maximarum rerum, leniri non posset.

XI. Itaque, quum eum in custodiam dedisset, ¹ et praefectus custodum quaesisset, quemadmodum servari vellet? ut acerrimum, inquit, leonem, aut ferocissimum elephantum. Nondum enim statuerat, servaret eum, nec ne. Veniebat autem ad Eumenum utrumque genus hominum; ² et qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere vellent; et qui propter veterem amicitiam colloqui, consolarique cuperent: multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu, tamque valde timuissent, cuius in pernicie positam spem habuissent victoriae. At Eumenes, quum diutius in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiae, se mirari; quare iam tertium diem sic tene-

ma, quum, quae de rebus praemiserat, ad homines revocat. — *Seleucus*, *Lysimachus*, etc. Seleucus tenebat Babyloniam, Lysimachus Thraciam, Ptolemaeus Aegyptum, ut docet Diod. XVIII, 3 et 39. T. I. ●

(5) *Qui circa erant*. Comites, amici; paraphrasi in Graecis maxime usitata, οἱ ἄππῃ, περί τινα. Tzschuck. — *Eumene recepto*. Scilicet in partes suas et amicitiam.

(6) *Nisi magna spe*, etc. Nisi Eumenes promitteret, se ad res summas perficiendas adiumento fore.

(1) *In custodiam dedisset*. Hanc,

propter veterem familiaritatem, in suum conspectum venire non sustinuit Antigonus. Teste Iust. et Plut. — *Praefectus custodum quaesisset*. Scilicet ab Antigono? *Praefectus vero custodum* infra Onomarchus dicitur. His nempe, qui captivos custodiebant, praecerat.

(2) *Utrumque genus hominum*. Id est, diversi homines. Notandum vero utrumque, quod nihil, ut fit, praecedat ad quod referatur, ac simul de tribus hominum generibus contra morem usurpetur.

retur; non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic deuteretur ³ victo: quin aut interfici, aut misum fieri iuberet. Hic quum ferocius Onomarcho loqui ⁴ videretur: « Quid? tu, inquit, animo si isto eras, cur non in praelio cecidisti potius, quam in potestatem inimici venires? » Huic Eumenes: « Vtinam quidem istud evenisset! inquit; sed eo non accidit, quod nunquam cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit: non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi ⁵ ». Neque id falsum: nam et dignitate ⁶ fuit honesta, et viribus ad laborem ferendum firmus, neque tam magno corpore, quam figura venusta.

XII. De hoc Antigonus quum solus constituere non auderet, ad consilium ¹ retulit. Hic, quum plerique omnes ² primo perturbati admirarentur, non iam de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent ad-

(3) *Deuteretur*. Pro abuteretur. Vno tantum MS. legitur: *sic se uteretur*.

(4) *Ferocius Onomarcho loqui*. *Ferociter loqui* dixit quoque Livius, lib. II, c. 28; *ferocius* vero, passim apud Sallustium in primis, ac Tacitum, pro *arrogantius* usurpatur.

(5) *Sed amicorum perfidia decidi*. Id est, de mea fortuna deiectus sum. *Decidi* autem dignitatis plenum. Confer ad Plutarchum XVIII.

(6) *Neque id falsum: nam et dignitate*, etc. Haec ultima verba, ait Tzschucke, cum proximis non cohaerent; nec, si *nam* transitioni, uti passim in Cicerone, iuservire volueris, huc valent. — *Dignitate fuit*, etc. Id est, formae supra vulgarem augu-

stae, robore ad fatigationes sustinendas firmo, et habitu non tam magno, quam congruenti.

(1) *Ad consilium retulit*. Referre, verbum in hac re solemne. Vnde gallice, *référer*.

(2) *Plerique omnes*. Non omnes ergo: nam Eumenem servatum enpiebant Nearchus et Demetrius, ipsius Antigoni filius, teste Plutarcho XVIII. *Plerique omnes*. Hellenismus ab Atticis, qui *πάσις πάντες* usurpant. — *Maximos duces interfocisset*. Craterum scilicet et Neoptolemum. Vide supra IV. — *In quo uno esset tantum*. Qui unus tantum posset. — *Negotii*. Molestiae.

ducti, quique maximos duces interfecisset; denique in quo uno esset tantum, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto nihil habituri negotii essent; postremo, si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus? aese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic, cognita consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem, quum iam vereretur, ne qua seditio exercitus oriretur, vetuit ad eum quemquam admitti, et quotidianum victum amoveri iussit. Nam negabat, ³ se ei vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. Hic tamen non amplius, quam triduum, fame fatigatus, quum castra moverentur, insciente Antigono, iugulatus est a custodibus. ⁴

XIII. Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, quum ab anno vicesimo, ⁴ uti supra ostendimus, septem annos Philippo apparuisset; et tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset; in his uni equitum alae praefuisset; post autem Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset, summosque duces partim repulisset, partim interfecisset; captus

(3) *Nam negabat, se, etc.* Quasi vis non esset inedia hominem exhaustire.

(4) *Iugulatus est a custodibus.* Confer, praeter alios, Iustinum XIV, 4, de mortis genere silentem.

(1) *Ab anno vicesimo.* Id est, anno vicesimo natus; numero autem rotundo, ut passim, utitur noster. Nempe ministerii Eumenis initium, ut supra diximus, incidit in annum vitae vicesimum inchoatum sive currentem (XIX, ac fortassis unus alterve praeterea mensis). Igitur, ex

Boaii calculo, Eumenes supervixit Alexandro,

Ann. 7..... mens. 8.....

Apparuit Alexandro,

12.....4, vel 8.

Philippo, 6.....6, vel 2.

Ante ministerium vixit, 49.

— *Apparuit.* Ministrasset. *Apparere* autem pro adesse, praesto esse, dicitur de ministris, qui magistratibus semper in conspectu sunt. «Quatuor et viginti lictores apparere consueverunt». Livius II, 55. «Quid tibi autem illi scribae, quid lictores,

non Antigoni virtute, sed Macedonum periurio, talem habuit exitum vitae. In quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari, quod nemo, Eumene vivo, ² rex appellatus est, sed praefectus; iidem, post huius occasum, statim regium ornatum ³ nomenque sumpserunt: neque, quod initio praedicarant, se Alexandri liberis regnum servare, id praestare voluerunt; et, uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Huius sceleris ⁴ principes fuerunt Antigonus, Ptolemaeus, Seleucus, Lysimachus, Cassander. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquus eius sepeliendum tradidit: hi militari honesto funere, comitante toto exercitu, humaverunt; ⁵ ossaque eius in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

quid ceteri, quos apparere huic quaestioni video, volunt? Cicero pro Cluent. — *Macedonum periurio*. A quo ipse sibi postea metuit Antigonus; quare eos callida ratione separavit, et quasi ex oculis amovit. Adeo illud Taciti verum: «Proditores etiam iis, quos anteponunt, inuisi sunt». Ann. I, 58.

(2) *Quod nemo, Eumene vivo*. Hoc eos non Eumenis, sed *versandiae* gratia fecisse ait Iustinus XV, 2.

(3) *Regium ornatum*. Diadema scilicet, sceptrum, purpureamque stulam. — *Nomenque sumpserunt*. Ita Curt. quoque IV, 2: «Ille, cuius nomen sumpsiisti, Darius». GERHARD.

(4) *Huius sceleris*. Periurii scilicet: quippe qui, quod initio praedicarant, se Alexandri liberis regnum servare, id praestare noluerint.

(5) *Humaverunt*. Id est, cineres ex more collectos terra condiderunt. Nempe *sepelire*, quod multi docuerunt, more antiquo cremationem indicat; atque hinc, quod in Suetonii Augusto c. 100, est *crematus*, ab Eutropio VII, 8, §. 5, dicitur *sepultus*. — *Atque uxorem*. Barsinam, natione Persicam, Artabazi filiam, ex qua filium nomine Herculem suscepit Alexander. Teste Curtio lib. X, 17. Adde Plutarch, esp. 4.

XIX.

PHOCION

ARGVMENTVM

CAP. I; Phocion virtutibus suis clarior, quam re militari. — II; Senex in civium invidiam incurrit ob tradendam Antipatro urbem. Exilium Demosthenis. Proditum Piraeum. — III; Exilio multatur. Causam dicit apud Philippum. Athenas deducitur. — IV; Damnatus, et ad supplicium datus, a servis sepelitur.

PHOCION, ¹ Atheniensis, etsi saepe exercitibus praefuit, summosque magistratus cepit; tamen multo eius notior integritas est vitae, quam rei militaris labor. Itaque huius memoria est nulla, ² illius autem magna

(1) *Phocion*. Huius patrem, quem Suidas Phocum vocat, fabrum cochlearium fuisse scribit Aelianus, Var. Hist. lib. XX, cap. 43. *Covarruv.* — *Etsi saepe exercitibus praefuit.* Quadragies et quinquies, auctore Plutarcho in eius vita VIII, quum ne semel quidem comitiis interfuisset. — *Integritas vitae.* « Phocion vero his dotibus.... eloquentia et integritate instructissimus ». Val. Max. V, 3, ext. 3.

(2) *Huius memoria est nulla.* Neptis forsitan aetate; multas tamen eius res militiae gestas, muneraque imperatoria commemorat Plutarchus;

ac, teste eodem, eius uxor ornamenta sua dicebat esse viri sui consilia factaque imperatoria. At vero non raro fit, ut in viro bono si una virtus prae lucens ceteras non obruat, saltem fama anteat. Exemplum praebet Aristides. — *Bonus est appellatus.* Idem testatur Val. Max. III, 8, ext. 2: « Placidi et misericordes et liberales, omnique suavitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto consensus omnium bonitatis cognomine decorandos censuit ». Unde *χρηστός*; a Suida dictus est, quia aliis omnibus magis, quam sibi consulebat. Hanc vero famam usque ad

fama: ex quo cognomine *Bonus* est appellatus. Fuit enim perpetuo pauper, ³ quum divitissimus esse posset, propter frequentes delatos honores, potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. Hic quum a rege Philippo ⁴ munera magnae pecuniae repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam; his ille: « Si mei similes erunt, idem hic, inquit, agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit; sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam. »

II. Idem quum prope ad annum octogesimum ¹ prospera pervenisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. Primo quod cum Demade ² de urbe tradenda Antipatro consense-

aetatis annum 75 sustinuisse refert Aelianus. In reliqua vita et cultu morosum, durum, asperumque fuisse Plutarch. addit.

(3) *Fuit enim perpetuo pauper.* In pauperrimorum numero ex claris Graecis Phocionem recenset Aelian. Var. Hist. II, 43; illumque ea paupertate gloriatum esse tradit Plutarchus XXX. Adde Athenaeum lib. X, cap. 4; et Plutarchum, *περὶ φιλοπλουτίας*.

(4) *A rege Philippo.* Philippo scilicet Aridaeo, Alexandri magni fratre, de quo infra c. III. Non autem a Philippo, sed ab Alexandro magno munera fuisse oblata tradunt Plutarchus et Aelianus. Sed quae de liberis hic adduntur, non memorant. Hanc historiam latius enarrat Diodorus Siculus XVII, 15. — *Legatique*

hortarentur accipere. Graeco more. *Vsitatus, ut acciperet.* Haec autem constructio inprimis locum habet in verbo *hortari*. Vide Valer. Max. III, 3, 4; ac Tacitum in indice, — *Liberis tamen suis prospiceret.* De uno tantum Phoco loquitur Plutarchus cap. XXX, quem, cap. XX, vinosum ac dissolutum Spartam ad frugalitatem discedam missum fuisse scribit. Lege et Athenaeum IV, 19.

(1) *Quum prope ad annum octogesimum*, etc. Sic et Plutarchus c. XXIV. Aelianus autem, ut supra diximus, habet 75.

(2) *Cum Demade.* Cum quo ad Antipatrum legatus missus fuerat. Vid. Plut. et Diod. XVIII, prolixè hæc narrantes. Demades vero Atheniensis orator fuit, Demosthenis semulus, qui ex Macedonum gratia,

rat; eiusque consilio Demosthenes cum ceteris, qui bene de republica mereri existimabantur, populiscito in exilium erant expulsi. Neque in eo solum offenderat, quod patriae male consuluerat: ³ sed etiam, quod

potestatem sibi et opes quaerebat, quique, sepearta epistola, qua vel Perdiccam vel Antigonum ad invadendam Macedoniam instigaverat, supplicium capitis legatus adivit. Huiusce Demadis oratio aliqua, etiam dubia, inerta est oratoribus Atticis a Reisk. collectis, vol. 4. — *Eiusque consilio*. Phocionis scilicet. Id est, eo, ut ait Lambin., Phocione approbante; quia plus poterat Antipater, quam populus Atheniensis, neque aliter saluti civitatis consuli poterat. Antipater enim Graecos ad Cranonem, Thessaliae urbem, vicerat, et pacem ea conditione, cui assensit Phocion, promiserat, ut Athenienses praesidium Macedonicum in Munychiam acciperent. Idem vero ille ab Alexandro Magno, ad expeditionem Persicam discedente, Macedoniae praepositus erat; in eaque, Alexandro extincto, regnavit. — *Demosthenes*. Atheniensis, Graecorum oratorum longe princeps, cuius vitam scripsit Plut., laudesque Cicero saepissime.

(3) *Quod patriae male consuluerat*. Miror hoc a Probo, seu Nepote, scriptum esse. Quid enim Phocion faceret? unusne armis Antipatri obsteret? Praeterea iam Demost. et Hyperides, et ceteri, antequam Antipater Atticae appropinquaret, post pugnam ad Cranonem, urbem Thessaliae, ut tradit Plutarchus, seu ad Peneum flumen, ut scribit Diodorus, commissam, ex urbe discesserant,

populo diffidentes; itaque absentes, Antipatro iam victore, et armis plus valente, damnati sunt. LAMB. — *Quod amicitiae fidem non praestiterat*. Sed nonne patriae iura, quam amicitiae, sunt sanctiora? Praeterea, quaenam amicitia Phocioni cum Demosthene intercedebat, nisi civilis, et ex societate reipublicae administrandae nata? Promiseratne Phocion Demostheni, se eius causa omnino facturum, etiam contra reipublicae utilitatem, et contra patriae salutem? Illa vero non iam amicitia, sed coniunctio in rempublicam fuisset. Praeterea profitebatur Phocion, ut testatur Plutarchus Apophteg. reg. et duc., sibi nihil eorum probari, quae ab aliis et fierent et dicerentur. Postremo Demosthenes quum dicendi finem faceret, surgente ad dicendum Phocione, dicere solebat familiaribus suis prope sedentibus: « En verborum meorum bipennis. Auctor idem Plutarchus in Phocione. Idem iterum, in Apophteg. reg. et duc., scribit, quum aliquando Demosthenes Phocioni ita dixisset: « Interficiet te Athenienses, si insanire coeperint; » respondisse: « Me quidem, si insanire; te vero, si sapere coeperint. » Ex quibus intelligere licet, non ita magnam Phocioni cum Demosthene amicitiam intercessisse, ut ea patriae charitatem superaret. LAMBIN. Vide notam sequentem.

amicitiae fidem non praestiterat: namque, auctas adiutusque a Demosthene, eum, quem tenebat, ascenderat gradum, quum adversus Charetem eum subornaret; ⁴ ab eodem in iudiciis; quum capitis causam diceret, defensus, aliquoties liberatus discesserat: hunc non solum in periculis ⁵ non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maxime uno crimine: quod, quum apud eum summum esset imperium populi, ⁶ et Nicanorem, Cassandri praefectum, insidiari Piraeo Atheniensium a Dercyllo moneretur, idemque postularet, ut provideret, ne comaeatibus civitas privaretur; hic, audiente populo, Phocion negavit esse periculum, seque eius rei obsidem fore pollicitus est.

(4) *Quam adversus Charetem eum subornaret.* Unde haec sumpserit Nepos coniecere non possum, nisi forte ex Theopompo aut Timaeo, maledicentissimis hominibus, ut hic scriptor fatetur VII, 44: nam ii, quos Plutarchus secutus est in Phocionis vita, nihil tale de Phocione, quod sciam, scripserunt. Quin Plutarchus, in Apophlegm. reg. et duc., refert contra haec, Phocionem aliquando in Charetis locum a populo suffectum et substitutum imperatorem fuisse. LAMB. Chares autem, ut iam annotavimus, Atheniensium dux in promittendo^o facilis et promptus, unde *Charetis pollicitationes* apud Suidam. *Subornaret.* Nomen illi praesidio, quibus Charetem deiceret, clam subministraret. Nec videre est, invito Lambino, quid hic pugnaret cum Plutarchi testimonio.

(5) *In periculis.* Id est, in iudiciis: quo sensu saepius a Cicerone usurpatur. Pericula enim recte vocantur

iudicia, vel commotiones, ex quibus vitae, bonorum, honoris pericula instant. — *Sed etiam prodidit.* Non poterat Phocion, ex Lambini verbis, unus civitatis pene subactae civis, Antipatro victore, armaque et vim intentante, et Demosthenem cum minis exposcente, multaque alia iniquissima postulante atque adeo imperante, quominus imperata faceret civitas, recusare, nedum prohibere.

(6) *Summum esset imperium populi.* Ἐπατριὸς καὶ ἀρχὸν. LAMB. — *Et Nicanorem, Cassandri praefectum.* Cassander, Antipatri filius, unus fuit ex Alexandri ducibus, qui, ipso mortuo, regium nomen accepit, et, Macedonia occupata, Olympiadem, Alexandri magni matrem, occidi iussit, et immensi saevitia omnem familiam regiam abolevit. Iust. XIV, 6. — *A Dercyllo.* Quem Attice extra urbem, praefectum Antipater reliquerat.

Neque ita multo post Nicanor⁷ Piraeo est potitus. Ad quem recuperandum, sine quo Athenae omnino esse non possunt,⁸ quum populus armatus concurrisset; ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem praeesse voluit.

III. Erant eo tempore Athenis duae factiones: quarum una populi causam agebat,¹ altera optimatum; in hac erat Phocion et Demetrius Phalereus. Harum utraque Macedonum patrociniis nitebatur. Nam populares Polysperchonti² favebant: optimates cum Cassandro sentiebant. Interim a Polysperchonte Cassander Macedonia pulsus est. Quo facto populus superior factus,³ statim duces adversariae factionis

(7) *Neque ita multo post Nicanor.* Neque, attamen non, uti in Ages. I, et passim. Phocionem vero Nicanoris verbis, quibus nimiam fidem habebat; fuisse deceptum pluribus narrat Plutarchus in vita XXXI.

(8) *Sine quo Athenae omnino esse non possunt.* Piraeo scilicet. — *Neminem ad arma vocavit.* Quod ex decreto fieri iusserat Philomedes, Lamprensis. Plutarchus vero ait Phocionem tunc tumultuantem populum frustra conatum educere, et odio et contemptui omnibus fuisse. *MAGIVS.* Male igitur Nepos Phocionem prodicionis reum agere videtur.

(1) *Populi causam agebat.* Cui parum studebat tunc temporis Phocion, cum Demade, Demosthenis aemulo; Callimedonte, et Pericle, ut refert Plut. in Phocione. *COURT.* — *Demetrius Phalereus.* De quo in Miltiade VI.

(2) *Polysperchonti.* Qui ab Antipatro Graeciae ac Macedoniae fuerat

praepositus, et cum Neoptolemo in praelio, quod adversus Eumenem commiserunt, occisus est. *IUSTIN.* XIII, 8. — *Cassandro.* Antipatri, tunc mortui, filio.

(3) *Populus superior factus.* Polysperchon enim legatis Graeciae civitatum promiserat, libertatem iis, sublata paucorum potentia, ab Antipatro instituta, se redditurum. Ratus hoc pacto Cassandri res se labefacturum, multorumque benevolentiam sibi comparaturum. Refert Diod. XVIII, BOSIVS. — *Duces adversariae factionis.* Magistratus in oligarchia creatos: in quorum locum suffecti alii & maxime popularibus. Ex eodem Diodor. — *Capitis damnatos patria pepulit.* Nempe capitis damnatio a iurisconsultis ad supplicium, vel exilium refertur. Demetrium, aliosque absentes, capitis damnatos fuisse tradit Plutarchus; Phocion, non tam urbe pulsus, quam a magistratu remotus, ipse inde cessit. Affermat vero Diod. XVIII,

capitis damnatos patria pepulit; in his Phocionem et Demetrium Phalereum; deque ea re legatos ad Polysperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc eodem profectus est Phocion. Quo ut venit, causam apud Philippum ⁴ regem verbo, re ipsa quidem apud Polysperchontem iussus est dicere: namque is tum regis rebus praeerat. ⁵ Hic ab Agnonide ⁶ accusatus, quod Piraeum Nicanori prodidisset, ex consilii ⁷ sententia in custodiam coniectus, Athénas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret iudicium.

IV. Huc ubi perventum est, quum propter aetatem, pedibus iam non valeret, ¹ vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti; quum alii, reminiscentes veteris famae, aetatis misererentur; plurimi vero ira exacererentur, propter prodicionis suspicionem Piraei, maximeque, quod adversus populi commoda in

66, Phocionem urbe pulsum ad Polysperchontem confugisse, et ab eo, quum Athénas missus esset, mortis poena affectum fuisse. — *In his Phocionem et Demetrium Phalereum.* De Demetrio silent Diodorus et Plutarchus; hic Callimedontem et Periclem ex urbe tum profugisse refert.

(4) *Apud Philippum regem.* Ariadaem, fratrem Alexandri Magni. Vid. Iust. XIII, 3.

(5) *Namque is tum regis rebus praeerat.* Curator regni et administrator. LAMBIN.

(6) *Ab Agnonide.* Rhetore et sy-cophanta, seu delatore, accusandi Phocionem gratia misso. V. Plut.

(7) *Ex consilii, al. consimili sententia.* Re vera ad unum Polysper-

chontem rediit iudicium. — *Athénas deductus.* Vt scilicet capitis causam diceret. Vide Diodor. XVIII, et Plutarchum in Phocione. Obiter observabis reos honoratiores Athénas missos fuisse, ut magistratibus traderentur, utque, legitimis confectis, aut absolventur aut addicerentur, quod et apud Romanos invaluit. Vide not. ad Sidon. ep. 7, lib. VII. SAVAÑO.

(1) *Pedibus iam non valeret.* Pedes incedere tunc non posset. — *Vehiculoque portaretur.* Plutarchus tamen non propter infirmitatem pedum sic vectum refert, sed contumeliae causa. Alioquin invalidi debilesque sellis gestatoriis ad supplicii locum ferebantur. Vide Ammianum XXIX, 2.

senectute steterat. Quæ de re ne perorandi quidem ² ei data est facultas, et dicendi causam. Inde iudicio, legitimis quibusdam confectis, ³ damnatus, traditus est undecim viris, quibus ad supplicium, more Atheniensium, publice damnati tradi solent. Hic quum ad mortem duceretur, ⁴ obvins ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat usus. Is quum lacrymans dixisset, « O quam indigna perpeteris, Phocion ! » huic ille : « At non inopinata, inquit ; hunc enim exitum plerique clari viri ⁵ habuerunt Athenienses ». In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire : ⁶ itaque a servis sepultus est.

(2) *Ne perorandi quidem, etc.* Quia crebris clamoribus interpellabatur. Confer Plutarchum et Diodorum, rem copiose ac lucide narrantes. Ex eodem Diodoro proditos Athenienses fuisse a Polysperchonte constat.

(3) *Legitimis quibusdam confectis.* Id est, formulis aliquot, ut in iudiciis solet, observatis. Non autem omnia lege sancita secuti sunt; quippe ne dicendæ quidem causæ ei data fuerit copia. — *Undecim viris.* Iudicibus, quibus cura carceris et suppliciorum demandata, ut in capitalibus rebus adessent, iudiciumque an legitime exequerentur carnifices, viderent. Conf. Aristot. Politic. VI, cap. ultimo; et Platonem in Phaedone. Hosce autem a triumviris capitalibus Romanorum non multum absimiles fuisse scribit Budæus.

(4) *Ad mortem duceretur. Duci.*

proprie de his, qui ad supplicium ducuntur. Gr. *ἔγχεσθαι*.

(5) *Plerique clari viri.* Quorum vide catalogum apud Lucianum in dialogo, De non temere credendo calumnie. Adde Dionem Pruseum, Orat. LXXIII; et Valerium Maxim. V, 3, ext. 3.

(6) *Nemo ausus sit eum liber sepelire.* Proditores enim palam sepelire non licebat, quod ipse tradit Nepos in Themistocle, cap. X. Omnes damnatos, negata sepultura, extra fines Atticæ proiectos fuisse narrat Diodorus XVIII, 67, extr. Ultra Eleusinem corpus a vespillone portatum et crematum, a muliere Megarica ceno-taphium aggestum esse scribit Plut. XXXVII, additque Athenienses paulo post, poenitentia et desiderio tactos, ossa publice humasse, ipsi statuam seneam posuisse, et Agonidem interfecisse. Tzs.

TIMOLEON

ARGUMENTVM

CAP. I; Timoleon, patria liberata, tyrannum tollit fratrem. — II; Dionysiam Sicilia depulsum Corinthum mittit. Ictam superat. Pecosas fundit. Mamercum capit. — III; Instauratis insulae rebus, imperium deponit. — IV; Oculis captus, reipublicae consultit. Patientiae eius exempla. Funus.

TIMOLEON, Corinthius. ¹ Sine dubio magnus omnium iudicio ² hic vir existit: namque huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut et patriam, in qua erat natus, oppressam a tyranno ³ liberaret; et a Syracusis, quibus auxilio erat missus, inveteratam servitutem depelleret, totamque Siciliam, multos annos bello vexatam, a barbarisque oppressam, suo adventu in pristinum restitueret. Sed in his rebus non simplici fortu-

(1) *Timoleon, Corinthius.* Cuius pater, auctore Diod. Sic. XVI, fuit Timosenetus; ex Plutarcho autem, in Timoleontia vita, Timodemus, mater vero Demariste.

(2) *Magnus omnium iudicio.* Si Polybium, Excerptis de virtutibus et vitiis, excipias. Revera autem magnus, et in primis in eo fuit Timoleon, quod regnum sibi oblatum non acceperit, et convitia in se ingesta contemnens responderit: «Tota vita

mea id egi, ut omnes liberi essemus. Vide Ampelium. Adde Diodorum XVI, 90.

(3) *A tyranno.* Scilicet, ut infra videbitur, a fratre suo Timophane. — *Inveteratam servitutem.* Quippe quae per annos amplius senaginta duraverit. — *Bello vexatam.* Quod gestum est a Carthaginensibus, partim adversus Dionysium maiorem, duce Dione; et, Dione interfecto, Callippum, qui menses XIII tyran-

na ⁴ conflictatus est, et, id quod difficilius putatur, multo sapientius tulit secundam, quam adversam fortunam. Nam quum frater eius Timophanes, ⁵ dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupasset, particepsque regni posset esse; tantum abfuit a societate sceleris, ut antetulerit suorum civium libertatem fratris saluti, et patriae parere legibus, quam imperare, satius duxerit. Hac mente ⁶ per haruspicum, communemque affinem, cui soror, ex eisdem parentibus nata, nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipse non modo manus non

nidem obtinuit, ut narrat Diodorus XVI; et, Callippo subiecto, Hipparinum, Dionysii filium, qui annos duos imperio paterno potitus est; deinde Dionysium ipsum, qui imperium amissum recuperavit. LAMB. — *A barbaris*. Scilicet a Carthaginensibus. — *In pristinum*. Statum scilicet. Eodem modo Iustinus XXXI, 1: « Civitates... in integrum restitui iubet ». Adde Suetonium in Caesare c. XVI.

(4) *Non simplici fortuna*. Id est, varia, multiplici, mutabili fortuna: hinc bene additur *conflictatus*, quippe quod verbum difficultatem ac relictionem indicet. — *Et, id quod difficilius putatur*..... 'Ita fere Aristoteles Politic. V, 8, *ἐπέσει οὐ πάντως ἀνδρὸς σὺντυχία*. Imo Sallust. Catil. XI: « Secundae res sapientium animos fatigant ».

(5) *Timophanes*. Homo nulla in re Timoleonti fratri suo similis. Vide Plut. in Timol. — *Dux a Corinthiis delectus*. In bello adversus Argivos

et Cleonaeos, uti refert Plutarchus c. IV. — *Fratris saluti*. Quem quidem in superiore bello ex equo inter hostes excussum servaverat. Vide Plutarchum cap. IV.

(6) *Hac mente*. Vt passim apud Sallustium et alios, hoc consilio. — *Per haruspicum*. Μάγιστον, Plutarch. l. c., qui ab aliis Satyrum, ab aliis Orthagoram vocatum esse addit. Tzs. — *Affinem*. Aeschylum, fratrem uxoris Timophanis. Plut. c. l. Ipse etiam Timoleon graviter et subinde eum dehortatus est. Idem c. l. Tzs. *Communemque affinem*, id est, propinquum ex utraque parte. — *Cui soror, ex eisdem parentibus nata*. Scilicet, quibus Timoleon et Timophanes. Bos. — *Fratrem tyrannum interficiendum curavit*. Iustam censens iniuste imperium aut tyrannidem occupantis interfectionem, ex veteri lege Rhadamanti, et pluribus Graecorum, de quibus Grotius, de I. B. et P. I, 4, 47. Loccz. Adde iudicium Clapmarii de Arcanis rerump. IV, 20. Bosivs.

attulit, ⁷ sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem voluit: nam, dum res conficeretur, procul in praesidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc praeclarissimum eius facinus ⁸ non pari modo probatum est ab omnibus: nonnulli enim laesam ab eo pietatem putabant, et invidia laudem virtutis obterebant. ⁹ Mater vero, post id factum, neque domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin eum fratricidam impiumque detestans ¹⁰ compellaret. Quibus rebus ille adeo est commotus, ut nonnunquam vitae finem facere voluerit, ¹¹ atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere.

II. Interim Dione Syracusis interfecto, ¹ Dionysius rursus Syracusarum potitus est; cuius adversarii opem a Corinthiis petierunt, ducemque, quo in bello uterentur, postularunt. Huc Timoleon missus, incredi-

(7) *Manus non attulit.* Sic Plutarchus c. l. narrat, eum, quum frater dehortationes cum indignatione repulisset, recessisse, obvolutoque capite (*ne aspicere quidem*, Nepos) lacrymabundum constitisse. At idem in Polit. Praeceptis, p. 222 (Opp. vol. IX) caedis socium et adiutorem fuisse affirmat; et Piodorus XVI, 65, fratrem in foro deambulantem ab ipso occisum esse scribit. Tzs.

(8) *Praeclarissimum eius facinus.* Ita Sallust. Cat. XX: «Maximum atque pulcherrimum facinus incipere». Vtroque sensu dicitur *facinus*, etsi plerumque malo.

(9) *Obtereabant.* Vt deterere, eleganter de iis, quae sensim sensimque repetito vel continuato tentamine

imminuuntur, quod facit invidia, obtreclatio. Tzscavck.

(10) *Detestans.* Addit Plutarchus eam diris filium devovisse.

(11) *Vitae finem facere voluerit.* Inedia, ut tradit Plutarchus cap. V; quod autem ne faceret, prohibuerunt amici.

(1) *Interim Dione Syracusis interfecto.* Fraude nimirum ac scelere Callippi Atheniensis, quem auctor noster in Dione c. VIII, Callicratem vocat. Diodor. Sicul. XVI, et Plut. in Dione. ERNST. — *Syracusarum potitus est.* Ita tamen ut; Iceta tyranus Acradinam et Neapolim teneret, Dionysius insulam, ut tradit Diodorus XVI. LAMBIUS. — *Opem a Corinthiis.* Quorum coloni erant Syracusani. Vide infra cap. III.

bili ² felicitate Dionysium tota Sicilia depulit; quam interficere posset, noluit; itaque ut Corinthum perveniret, effecit: ³ quod utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii saepe adiuti fuerant, cuius benignitatis memoriam volebat exstare; eamque praeclaram victoriam ducebat, in qua plus esset clementiae, quam crudelitatis; postremo, ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem, et ex quanto regno, ad quam fortunam detrusisset. Post Dionysii decessum ⁴ cum Iceta bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio; quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quod ipse, expulso Dionysio, imperium dimittere noluit. Hoc superato, ⁵ Timoleon

(2) *Incredibili felicitate.* Quam multa ostenta, et prodigia, et somnia praesignificaverunt, ut tradunt Plutarchus ac Diodorus. LAMBERG.

(3) *Itaque ut Corinthum perveniret effecit.* Vbi, teste Valer. Maxim. VI, 8, ext. 6, « Propter inopiam, litteras puerulos docuit ». Adde Plut. in Timol. et Cic. ad Atticum IX. Unde proverbium, Dionysius Corinthi. *Qui, j'aime mieux cent fois le roi de Syracuse, maître d'école à Corinthe, et le roi de Macédoine, greffier à Rome, qu'un malheureux Tarquin ne sachant que devenir, s'il ne règne pas.* J. J. ROUSSEAU, *Émile*. — *Utrorumque Dionysiorum.* Pro utriusque Dionysii. Ita passim ap. Sall. et alios. — *Quem, et ex quanto regno....* Ennius, ap. Cic. Tuscul. III, 49:

*Vi scias quanto e loco,
Quantis opibus, quibus de rebus lapsa
fortuna occidat.*
— *Detrusisset. Deiecisset.* Quo pacto autem Dionysius se et arcem totum-

que apparatus tyrannicum tradiderit, et e potentissimo tyranno privatus et inbecillie evaserit, docet Plutarchus in Timol.

(4) *Post Dionysii decessum.* Ex Sicilia vel Syracusis: neque enim de decessu ex vita, vel Corintho, cogitari debet. Hinc deinceps expulsio Dionysio. Cf. Plutarchum c. I. Nempe quam primum expulsus tyrannidem ex Italia redux recepisset, nunc iterum excedere coactus Corinthum petiit. Vide Iustinum libr. XXI. TSS. — *Iceta.* Ex Dionis amicis uno, Leontinorum dynasta, natione Syracusano. Vide Plutarchum.

(5) *Hoc superato.* Vivum eam filio cepit, et utrumque necavit. TSSCH. — *Maximas copias Carthaginiensium.... fugavit.* De hac Timoleontis victoria, qua Poenos fugavit, conf. Diod. Sicul. XVI, a cap. 78 usque ad cap. 83, et Plutarchum in Timol. Sed Nepos non suo ordine rem refert; nam colonos hos Corintho iam ante

maximas copias Carthaginiensium apud Crimessum flumen fugavit, ac satis habere coegit, si liceret Africam obtinere, qui iam complures annos possessionem Siciliae tenebant. Cepit etiam Mamercum, ⁶ Italicum duces, hominem bellicosum et potentem, qui tyrannos adiutum in Siciliam venerat.

III. Quibus rebus confectis, quum propter diurnitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, ¹ conquisivit, quos potuit, primum Siculos, deinde Corintho arcessivit colonos, quod ab his initio Syracusae erant conditae. Civibus veteribus sua restituit, novis bello vacuefactas possessiones divisit, urbium moenia disiecit, fanaque deserta refecit, civitatibus leges ² libertatemque reddidit: ex maximo bello tantum otium totae insulae conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi, qui initio deduxerant, videretur. Arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis disiecit; cetera tyrannidis propugnacula demolitus est; deditque operam, ut quam minime multa vestigia servitutis manerent. Quum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset; tantum autem haberet amorem omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtineret; ³ maluit se diligere, quam metui. Itaque, quum

arcessiverat Timoleon, de quibus mox capite tertio agit. VAN STAVREH.

(6) *Mamercum*. Catanæ tyrannum. Plutarchus cap. XXX, et de re ipsa, cap. XXXIV. ТАСЧУСЛ.

(1) *Urbes desertas videret*. Quum, teste Plutarcho XXII, equi in foro Syracusano pascerentur. — *Syracusae erant conditae*. Ab Archia Corinthio, Hæraclidarum uno. ТАС.

(2) *Leges*. *ἰσωνομίαν* Graeci vocant et tyrannidi opponunt. ТАСЧУСЛ. — *Otium*. Pacem scilicet; quietem, opposito bello. — *Qui initio deduxerant*. Deducere, verbum de coloniis condendis solemne. Vide Servium ad Virgil. Aeneid. II, 800.

(3) *Regnum obtineret*. Pro obtinere posset. Sic in Eum. c. VI, *venisset*. — *Maluit se diligere, quam metui*.

primum potuit, imperium ⁴ deposuit, et privatus Syracusis, quod reliquum vitae fuit, vixit. Neque vero id imperite fecit: ⁵ nam, quod ceteri reges imperio potuerunt, hic benevolentia tenuit. Nullus honos huic defuit: neque postea res ulla Syracusis gesta est publice, de qua prius sit decretum, quam Timoleonis sententia cognita. Nullius unquam consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est, neque id magis benevolentia ⁶ factum est, quam prudentia.

IV. Hic quum aetate iam proventus esset, sine ullo morbo ¹ lumina oculorum amisit; quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, ² quum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vectus iumentis iunctis, atque ita de vehiculo, quae videbantur, dicebat. Neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae: nihil enim unquam neque insolens, neque gloriosum, ex ore eius exiit. ³ Qui quidem, quum

Melius tutiusque, quam qui vocem diram et abominandam iactavere: *Oderint, dum metuant.* Sen. de Ira I, 16.

(4) *Imperium.* Potentiam, qua ad ordinandam rempublicam fruebatur.

(5) *Neque vero id imperite fecit.* Id est, sapienter et praeclare fecit.

(6) *Benevolentia.* Qua sui favebant ei cives. — *Prudentia.* Ipsius scilicet Timoleonis.

(1) *Sine ullo morbo lumina oculorum amisit.* Id est, factus est caecus, quum prius aliunde non aegrotasset. Multos, qui et oculis capti fuerint, moderateque eum casum tulerint, enumerat Cicero Tuscul. V, et Mar-

cus Marullus Spalatensis. SCHOTTVS. Exempla eorum, qui non modo caecitatem patienter tulerunt, sed etiam lumine mentis, etsi oculis capti, multum privatim publiceque profuerunt, habes in Passeratii oratione de caecitate, quam ipse tunc caecus habuit. LOCZENIVS.

(2) *In theatrum, quum ibi concilium, etc.* Nam Graecis et Graecensibus plerisque theatrum pro curia, foro, comitio fuit, uti observarunt viri docti. — *Vectus iumentis iunctis.* Sic ap. Romanos App. Claud. senex et caecus lectica in senatum ferebatur.

(3) *Ex ore eius exiit.* Ita Cic. in

suas laudes audiret praedicari, nunquam aliud dixit, quam se in ea re maximas Diis gratias agere atque habere, quod, quum Siciliam recreare ⁴ constituissent; tum se potissimum ducem esse voluissent. Nihil enim rerum humanarum sine Deorum numine ⁵ geri putabat. Itaque suae domi sacellum *αἱροματίας* ⁶ constituerat, idque sanctissime colebat.

V. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserunt castus. Nam praelia maxima natali die suo fecit omnia; ⁴ quo factum est, ut eiusdem natalem festum haberet universa Sicilia. Huic quidam

Vatinium II: «Non puto fas esse verbum ex ore exire cuiusquam, quod non iucundum et honorificum ad aures tuas accidat». Idem in Or. «Vt verbum ex ore nullum, nisi aut elegans aut grave exeat». Adscripseret uni codicum suorum Barthius: *Phrasis biblica*; neque tamen loca citata ex bibliis desumpta sunt.

(4) *Recreare*. Id est, ad pristinam libertatem revocare. Ita Cicero, de Provinc. et alibi: «Macedonia ita vexata est, ut vix possit se diuturna pace recreare».

(5) *Sine Deorum numine*, etc. *Dei* apud Plutarch. Ita sentit Sallustius, Orat. ad Caes. II: «Namque mihi pro vero constat, omnium mortalium vitam divino numine invisi».

(6) *Αἱροματίας*. Fortis fortunae. De divina potentia alii propter superiora intelligunt. Neque tamen illud repugnat. Plutarch. De sui laude, p. 446 (Opp. vol. VIII, Lips.), *Ἐμπὸν Αἱροματίας ἐπὶ ταῖς πράξεις* constituisse; domum *ἀγῶδῶ δαίμων* consecrasset tradit. Idem, in Politic. Praecept. p.

254, v. IX, tantum *αἱροματίας* habet *ἰσὸν*. Tzs.

(1) *Nam praelia maxima natali die suo fecit omnia*. Traianus natali die optatus est, et ad imperium aspiravit. Plin. Paneg. cap. 92; nisi tamen ibi *natalis* pro die, quo adoptatus est, accipi debet. Carolus V, natali suo ad Ticinum vicit, et Franciscum regem Galliae cepit anno 1525; Bononiae eodem die coronam a pontifice accepit. Thuanus lib. I, p. 39, 44. Augusto mense Augusto et primus consulatus, et pleraeque victoriae contigerunt. Suet. c. 34; idem Augustus sub summo natalem plerumque languit. Suet., vita eius, cap. 84. Vid. Moret. ad Tacitum p. 416. Bvcm. Memorabile quoque est, quod Commodus princeps eodem mensis et hebdomadae die, eademque hora, qua natus erat, iussu regis et reginae captus fuit, ut refert qui longius protulit hist. Thuanus l. IX; p. 664. Fuit autem natalis Timoleontis, XXVII thargelionis (aprilis): nam eo Carthaginienses vicit, teste Plutarcho XXVII. Boivv.

runt, ut nos iudicamus, Persarum Cyrus, et Darius, Hystaspis filius: quorum uterque privatus virtute regnum est adeptus. Prior horum apud Massagetas in praelio cecidit; ⁴ Darius senectute diem obiit supremum. Tres sunt praeterea eiusdem generis, Xerxes, et duo Artaxerxes, Macrochir ⁵ et Mnemon. Xerxi maxime est illustre, quod maximis post hominum memoriam exercitibus ⁶ terra marique bellum intulit Graeciae. At Macrochir praecipuam habet laudem amplissimae pulcherrimaeque corporis formae, quam incredibili ornavit virtute belli: namque illo Perses nemo fuit manu fortior. Mnemon autem iustitiae fama floruit: nam quum matris suae ⁷ scelere amisisset uxorem, tantum indulisit dolori, ut eum pietas

(4) *In praelio cecidit.* In praelio contra Scythas sive Massagetas eum cecidisse, etiam Herodotus I; Polyzen. VIII; Iust. I, 8, narrant: unus Diodorus, hunc captum et cruci affixum fuisse tradit. Aliter et Xenophon VIII, et Ctesias in Persicis, et qui ex acie saucium elatum, et in castris, postquam filiis praecepta dedisset, mortuum aiunt. Rursum aliter Ioannes Malela; et Lucianus libro de longaevia.

(5) *Macrochir.* Sequior aetas Longimanum dixit. Ita vero dictum fuisse Strabo lib. XV sub f. affirmat, quod genua iis contingere potuerit; Plutarchus in Apophteg., quod alteram manum habuerit longiorem. Quae ridet Kappius, et, quum alias pulcherrimus praedicetur, de amplissima eius potentia explicat. Alii ab Ardschir, Persica voce, ducunt, ut sit fortissimus, seu leo, et potentissimus; sic ut ex uno nomine duo finxerint

Graeci, Artaxerxes et Macrochir. Tzs. Xerxis filius fuit. — *Mnemon.* Seu memor, Cyri ianioris frater. Huius res praeter Ctesiam, Diodorum, Iustinum, separatim tradit Plutarch. in vita illius, et magis partem auctor librorum septem de expeditione Cyri, fratris eius, sive is est Xenophon, sive Themistogenes Syracusanus. Bos.

(6) *Maximis post hominum memoriam exercitibus.* De quo virium apparatu, supra in Themistocle.

(7) *Quum matris suae.* Parysatidis quae Statiram, uxorem eius, veneno necavit. Vide Ctesiam et Plutarch. Bosius. — *Tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret.* Hactenus matri pietatem debitam cum dolore, quem ex uxoris suae nece capiebat conciliavit, ut in animo vinceret pietas: quippe qui solam scelere ministram supplicio affecit ancillam, et matrem tantum Babylonem dimisit. Vide Cte-

vinceret. Ex his duo eodem nomine, ⁸ morbo naturae debitum reddiderunt; tertius ab Artabano praefecto ferro interemptus est.

II. Ex Macedonum autem genere duo ¹ multo ceteros antecesserunt rerum gestarum gloria: Philippus, Amyntae filius, et Alexander Magnus. Horum alter Babylone morbo ² consumptus; Philippus Aegis a Pausania, quum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est. Vnus Epirotes, Pyrrhus, ³ qui cum populo Romano bella⁴vit: is quum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interit. Vnus item Siculus, Dionysius prior. ⁴ Nam et manu fortis, et belli peritus fuit, et, id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosus, non luxuriosus, ⁵ non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi singularis perpetuique imperii; ob eamque rem crudelis: nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitae, quem eius insidiatorem putaret. Hic quum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate; maiorque

siam. Ita vero obscurius iustitiam eius illustrat Nepos.

(8) *Ex his duo eodem nomine.* Respicit id, quod supra dixerat, *Tres sunt praeterea.* Igitur duo sunt Artaxerxes, et paulo post tertius Xerxes est.

(1) *Duo.* Hinc Plinius Nat. Hist. IX, 40: «Macedonia duobus regibus incluta v.

(2) *Morbo.* Quem ex visui immo-dico usu contraxerat; non veneno, quo celeriter putrescunt corpora, ut deportari alio, quod in hoc factum est, nequeant Tss. — *A Pausania,* iuveni integre Macedones nobilitate

claro, ob neglectam a Philippo vindictam, quam ab ipso de iniuria sibi turpiter illata petiverat. De Philippo nece ex pluribus scriptor. conf. in primis Inst. IX, 6 et 7.

(3) *Vnus Epirotes, Pyrrhus.* Id est, unus inclutus, illustris, inter Epirotarum reges, qui primus ex Graecis cum Romanis bellavit. Hic, quemadmodum Alexander, paterno genere ab Hercule, materno ab Achille se esse gloriabatur.

(4) *Dionysius prior.* De quo vide nostrum in Dione I et II.

(5) *Non luxuriosus.* Sunt tamen, qui de hoc et aliis dissentiant. Tss.

annos sexaginta natus, decessit ⁶ florente regno: neque in tam multis annis cuiusquam ex sua stirpe funus vidit, quum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent nepotes.

III. Fuerunt praeterea magni reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum eius imperia ceperunt. In his Antigonus, ¹ et huius filius Demetrius; Lysimachus, Seleucus, Ptolemaeus. Ex his Antigonus, quum aduersus Seleucum Lysimachumque dimicaret, in praelio ² occisus est. Pari letho affectus est ³ Lysimachus a Seleuco: nam, societate dissoluta, bellum inter se gesserunt. At Demetrius, quum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello, ⁴ in cu-

(6) *Decessit.* Plinius gaudio, alij vno immodice hausto, Iustinus autem XX, 5, Dionysium suorum iudiciis supremum diem obiisse tradit. — *Ex tribus uxoribus.* Duae tantum memorant Cicero Tuscul. V, 20; Valer. Max. IX, 43, ext. 4; Aelianus XIII, 40, et Diod. XIV; sed uno die ductas, postquam danuo tyrannidem recepisset. Verum, quum primum eam occupasset, Hermocratis Syracusani filiam duxerat, quae, ob immanes Syracusanorum contumelias, ipsa sibi mortem conscivit. Vide Plutarchum, principium vitae Dionis.

(1) *Antigonus.* De quo supra; in Eumene V. — *Demetrius.* Cognomine *Poliorestes*, oppidorum expugnator, vel, ut Plaut. Mil. glor. IV, 64, *urbicapus*. — *Lysimachus.* Vnus quondam e custodibus Alexandri magni, illustri quidem Macedoniae loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior; quae tanta in illo

fuit, ut animi magnitudine, philosophia ipsa, viriumque gloria omnes, per quos oriens domitus est, vicerit. Iust. XV, 3. De quo vide ex Iustino, Montesquieu, *Oeuvres posth. Lysimache*. — *Seleucus.* Cognomine *Nicator*. — *Ptolemaeus.* Lagi filius, cognomine *Soter*.

(2) *In praelio.* De quo prolixè Plutarchus, Demetrio.

(3) *Pari letho affectus est Lysimachus.* Non seruat temporum ordinem Cornelius Nepos: nam, post Demetrii mortem, Lysimachus cum Seleuco confligit. LAMB.

(4) *Captus bello.* Ipse quidem necessitate coactus se dedit. Conf. Plutarch. in vita; Iust. XVI, 2. — *In cust. soo.*, etc. Peninsula Syriae inclusus, ut Plutarchus; seu, ut Diodor. XXI, in exceptis Peirescianis, Pellae custoditus. BOSIVS. — *Periit morbo.* In quem ex otio, sagina et vino delapsus erat. Plutarch. Bos.

stodia socer generi periit morbo. Neque ita multo post Seleucus a Ptolemaeo Cerauno ⁵ dolo interfectus est, quem ille, a patre expulsus Alexandria, alienarum opum indigentem, receperat. Ipse autem Ptolemaeus, quum vivus filio regnum tradidisset, ab illo ⁶ eodem vita privatus dicitur. De quibus quoniam satis ⁷ dictum putamus, non incommodum videtur non praeterire Hamilcarem et Hannibalem; quos et animi magnitudine, et calliditate, omnes in Africa natos praestitisse constat.

(5) *A Ptolemaeo Cerauno.* Ptolemaei Lagidae ex Eurydice filio. Caedem hanc narrant Iust. XVII, 24; Appianus Syriacis; Pausanias Atticis; Memnonis excerpta apud Phot. cap. 13; Plinius XI, 11. Bosivs. *Cerauno.* Hoc nactus est ἀπὸ τοῦ κεραινοῦ cognomen, quod in bello quasi fulminaret. — Ille. Seleucus.

(6) *Ab illo.* Aut ignotum hodie scriptorem secutus est Nepos, aut erravit, quod solet in Ptolemaeis. Hunc enim a Gallis captum esse, et,

amputato antea capite, occisum tradit Iustinus lib. XXIV, 5. Sed Ptolemaeus Lagi filio, cognomine Philadelpho, regnum tradidit, Iustin. XVI, 2; et Ptolem. Evergetes a filio, cui ex facinoris crimine cognomentum Philopator datum, occisus est, Iust. XXIX, 1. Quod si est, miscet diversa Nepos. Tzs.

(7) *Satis.* Scilicet pro instituti ratione. Tzs. De aliis scriptoribus *satis* intelligit Ernestius.

HAMILCAR

ARGUMENTVM

CAP. I; Hamilcar Erycem defendit. Pacem constantia sua patriae conciliat.— II; Remotis a Carthagine militibus mercenariis, otium toti Africae restituit. — III; Filium suum Hannibalem in Hispaniam ducit. Hasdrubal eius gener, et in imperio successor. — IV; In Hispania praello adversus Vettones cadit.

HAMILCAR, Hannibalis ¹ filius, cognomine Barcas, Carthaginiensis, primo Poenico bello, sed temporibus extremis, admodum adolescentulus in Sicilia praesesse coepit exercitui. Quum ante eius adventum et mari et terra male res gererentur Carthaginiensium; ² ipse,

(1) *Hannibalis*. Eum putant, qui a Valerio Maximo VII, 3, extr. 7, superior *Hannibal*, et ab Orosio IV, 7, senior vocatur. — *Barcas*. Hinc Hannibal *Barcae* filius a Plut. vocatur. Hinc passim in Livio *Barcina factio*, familia *Barcina* et *Barcini*. — *Praesesse coepit exercitui*. Carthaginiensi successit. Vide Polyb. I, 54-56, anno huius primi belli Punicum XVIII. Ipsum vero bellum tres et viginti annos duravit, quippe quod anno urbis conditae 489 coeptum fuerit, et anno 512 finitum. De quo, praeter Poly-

bium I, et Silium Italicum VI, consuli potest Florus II, 2, compluresque alii.

(2) *Male res gerentur Carthaginiensium*. Hos enim Romani navali pugna ad Aegimurum insulam et aliquot terrestribus praeliis superaverant, urbes multas ceperant, et magnam praedam fecerant. Vide auctores supra laudatos, quibus adde Diodor. XXIII; Eutrop. II. — *Neque locum nocendi dedit*. Id est, nunquam occasionem aperuit, qua ei hostes nocere possent. — *Semperque supe-*

ubi affuit, nunquam hosti cessit, neque locum nocendi dedit; saepeque contrario, occasione data, lacessivit, semperque superior discessit: quo facto, quum pene omnia in Sicilia Poeni amisissent, ille Erycem sic defendit, ³ ut bellum eo loco gestum non videretur. Interim Carthaginienses, classe apud insulas Aegates a C. Lutatio consule Romanorum superati, ⁴ statuerunt belli finem facere, eamque rem arbitrio permisissent Hamilcaris. Ille etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci serviendum putavit; ⁵ quod patriam, exhaustam sumptibus, diutius calamitatem belli ferre non posse intelligebat: sed ita, ut statim mente agitaret, si paulum modo res essent reffectae, bellum renovare, Romanosque armis persequi, donec aut certe vicissent, aut victi manus dedissent. Hoc consilio pacem conciliavit: in qua ⁶ tanta fuit ferocia, ut, quum Catu-

rior discessit. Eius itaque hoc bello singularem industriam et fortitudinem cum eximia prudentia coniunctam praedicat Diodorus XXIV, in excerptis Peirescianis.

(3) *Erycem sic defendit.* Non de monte Eryce, seu vertice montis, ait Bosius, cui templum Veneris Erycinae inaedificatum erat, loquitur noster, quem, et radicem montis tenebant Romani; sed de urbe, inter fastigium et radices montis sita, quam Hamilcar occupaverat, atque adversus Romanos undique prementes tuebatur. Vide Polib. I, 58; II, 7; Diodorum XXIV, 2.

(4) *Superati.* Memorant hanc victoriam Polybius; Orosius IV, 41; Livius Epitom. XIX; Flor. II, 2; auctor de Viris illust., Valerius Max., Ampelius, Zonaras, etc.

(5) *Paci serviendum putavit.* I. e. paci faciendae operam dandam putavit. Quibus autem conditionibus facta fuerit, vide apud Polybium. — *Donicum*, donec; antiquè, ut in Lucretio II, 4144, et Plaut. Aulul. I, 4, 46: « Si respexis, donicum ego te iussero ». — *Aut victi manus dedissent.* Locutio a gladiatoribus victis ducta. Cicero in Consolatione, apud Lactantium, III, 28: « Victum se a fortuna turpiter confitetur. Cedo, inquit, en manus tollo s. Ita Gallice, *donner les mains.*

(6) *In qua.* Scilicet concilianda. — *Ferocia.* Animosa scilicet elatione. — *Catulus.* Q. Lutat. Catulus, consul romanus, qui victoriam reportaverat. — *Tanto flagitio.* Cum tanta infamia, turpitudine.

las negaret; «se bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerant, armis relictis, Sicilia decederent; succumbente patria, ipse, perituum se potius, dixerit, quam cum tanto flagitio domum rediret: non enim suae esse virtutis, arma, a patria accepta adversus hostes, adversariis tradere. Huius pertinaciae cessit Catulus.

II. At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter, ac sperabat, rempublicam se habentem cognovit: namque diuturnitate externi mali tantum exarsit intestinum bellum, ¹ ut nunquam pari periculo fuerit Carthago, nisi quum deleta est. Primo mercenarii milites, qui adversus Romanos fuerant, desciverunt: quorum numerus erat viginti millium. Hi totam abalienarunt Africam, ² ipsam Carthaginem oppugnarunt. Quibus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut etiam auxilia a Romanis petiverint, eaque impetrarint. Sed extremo, ³ quum prope iam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solum hostes a muris Carthaginis removit, quum amplius centum millia facta essent armatorum; sed etiam eo compulit, ut locorum angustiis clausi, plures fame, quam ferro, interirent; ⁴ omnia oppida abalienata,

(1) *Tantum exarsit intestinum bellum.* Huiusce belli causam atque auctores narrat Polybius.

(2) *Totam abalienarunt Africam.* Id est, ad defectionem impulerunt.

(3) *Sed extremo.* Etenim per aliquot annos graviter ab istis mercenariis sunt afflictus et in angustias coacti. Vide Polyb. Ipse vero mercenariorum iste exercitus ex variis populis, Gallis scilicet, Hispanis, Li-

guribus, Nomadibus, Afris, multisque aliis conflatus fuit.

(4) *Plures fame, quam ferro, interirent.* Adeo, ut occisos in praelio, captos, et servos, ac denique se invicem devorarent. Testes Polybius I, 84, 85; Porphyrius, de abstinentia II, 57. Addit tamen Polybius, postea plures XL millibus trucidatos ab exercitu Hamilcaris et elephantis. Bosis.

in his Uticam atque Hipponem, valentissima totius Africae, restituit patriae: neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit, tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis annis fuisse.

III. Rebus his ex sententia peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, ¹ eoque secum duxit filium Hannibalem, annorum novem. Erat praeterea cum eo adolescens illustris, formosus, Hasdrubal; quem nonnulli ² diligi turpius, quam par erat, ab Hamilcare, loquebantur: non enim maledici tanto viro deesse poterant. Quo factum est, ut a praefecto morum ³ Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non poterat interdici socero gener. ⁴ De hoc ideo mentionem fecimus, quod, Hamilcare occiso, ille exercitui

(1) *Effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur.* Ita quidem et Polybius II, 4; et Iustinus XLIV, 5; sed Zonaras ait, contra magistratum voluntatem in Hispaniam Hamilcarem abiisse. Diodorus et Appianus neque negant missum, neque affirmant, sed tantummodo ad columnas Herculis, Gadesque transiisse, bellumque adversus Hispanos gessisse tradunt. — *Secum duxit filium Hannibalem.* Vide in Hannib. II et III.

(2) *Hasdrubal; quem nonnulli, et cetero* Livius, XXI, 2: «Hasdrubal, flore aetatis, uti ferunt, primo Hamilcare conciliatus». Idem XXI, 3: «Florem aetatis Hasdrubal, quem ipse

patri Hannibalis fruendum praebuit.

(3) *A praefecto morum.* Alii de publico magistratu intelligunt, quales Romae fuerunt censores, qui inde magistri morum vocantur a Cicerone, ad Divers. III, 45, f. Alii referunt ad comitem rectoremque morum Hannibalis; quod, quum ad Hispaniae expeditionem res pertineat, non alienum a veterum disciplina videtur. Sic magistri et tutores dicuntur a Livio XXIV, 25.

(4) *Non poterat interdici socero gener.* Id est, contubernium et convictus generi socero licebat. Sed apud Romanos, non lavantur cum soceris generi. Cic. Offic. I.

praefuit, ⁵ resque magnas gessit; et princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium; eiusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

IV. At Hamilcar, postquam mare ⁴ transiit, in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes subegit: equis, armis, viris, pecunia totam locupletavit Africam. Hic quum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno postquam in Hispaniam venerat, in praelio, pugnans adversus Vettones, occisus est. ² Huius perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum bellum Poenicum. Namque Hannibal, filius eius, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ³ ut interire, quam Romanos non experiri, mallet.

(5) *Ille exercitui praefuit.* Ille, Hasdrubal scilicet; quia tunc Hannibal imperio immaturus erat.—*Resque magnas gessit.* De quibus prolixius exponit Polybius, II. cc. Strictius in excerptis Diodorus XXV, 2. Exercitui praefuit per octo annos, Polyb. II, 36, vel novem, Diod. c. 1. et tandem interfectus est. Tzs. — *Ab exercitu accepit imperium.* Vide in Hannibale III: «Hoc (Hasdrubale) interfecto, exercitus summam imperii ad eum detulit».

(4) *Mare Fretum Gaditanum,* Polyb. VI, 4. Tzs. — *Magnas res secunda gessit fortuna.* De quibus consule Polybium, Diodorum, Appianum et Zonaram.

(2) *Occisus est.* Reliquitque quatuor filios, quos se veluti quatuor catulos leoninos in Romanorum perniciem

alere dicitur. Sic Valer. Max. IX, 3, ext. 2.

(3) *Assiduis patris obtestationibus eo est perductus, etc.* E quibus (scilicet quatuor filiis Hamilcaris) Hannibal mature adeo patris vestigia subsequutus est, ut, eo exercitum in Hispaniam traiecituro, et ob id sacrificante, novem annorum natu, altaria tenens iuraret, se, quum primum per aetatem potuisset, acerrimum hostem populi Rom. futurum; ut pertinacissimis precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens, quanto inter se odio Carthago et Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatoque pulvere, tunc inter eas fore finem belli dixit, quum alterutra urbs in habitum pulveris esset redacta v. Valer. Max. IX, 3, ext. 3. — *Experiri.* I. e. Romanorum

HANNIBAL

ARGUMENTVM

CAP. I; Hannibal, omnibus ducibus maior, suorum invidia debilitatur — II; Capitalis Romanorum hostis. — III; Imperator Hispaniam subigit. Saguntum expugnat. Per Alpes in Italiam transit. — IV; Saepius feliciter pugnat in Italia. — V; Reliquae res ab eo in Italia gestae. — VI; Patriam defensum revocatus, a Scipione vincitur. — VII; Domo ad Antiochum profugit. — VIII; Cives suos ad bellum frustra tentat inducere. Rhodiorum victor. — IX; Cretensium avaritiam deludit. — X; Regem Ponti adversus Romanos armat. — XI; Dolo pugnat adversus Eumenem. — XII; Ne Romanis tradatur, veneno hausto mori mavult. — XIII; Eius amor litterarum.

HANNIBAL, Hamilcaris filius, Carthaginiensis. Si verum est, quod nemo dubitat, ¹ ut populus Romanus omnes

rum virtutis et potentiae periculum facere; graece *κσιπᾶν*.

(1) *Quod nemo dubitat*. Alias usitate, de quo. Supple tamen sic: *quod verum esse nemo dubitat*, ex more, quo noster infinitivum huic verbo adiicit, uti ad praefationem est dictum; nisi ad accusativum graecum malis confugere. Tzs. — *Ut populus Romanus... superarit*. Pro *populum Romanum superasse*. Cuius modi exempla vel apud Cicaronem occurrunt in verbo *verisimilis*, Pro Rosc. Am. XLI;

in Verr. IV, 6; pro Sext. XXXVI. — *Virute*. Bellica scilicet, ut passim, fortitudine. — *Hannibalem tanto praestitisse... prudentia*. Hic pro artibus imperatoris in universum ponitur. Ipse Hannibal « maximum imperatorem Alexandrum magnum, Pyrrhum secundum, tertium se ipsum esse dixit » apud Livium XXXV, 44, et Appian. Syriacis. Adde Lucianum in Dialogis mortuorum, ubi de praestantia bellica Alexander, Hannibal et Scipio inter se contendunt.

gentes virtute superavit; non est inficiandum, Hannibalem tanto praestitisse ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedit fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescumque cum eo congressus est in Italia, semper² discessit superior. Quod nisi domi³ civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos videretur superare potuisse; sed multorum obtrectatio devicit unius virtutem. Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic conservavit, ut prius animam, quam id, deposuerit: qui quidem, quum patria pulsus esset, et alienarum opum indigeret, nunquam destiterit animo bellare⁴ cum Romanis.

II. Nam ut omittam Philippum, ¹ quem absens ho-

(2) *Semper*. Non simpliciter et vere, sed *fore semper*; victus enim est ad Notam a Marcello, teste T. Livio XXIII, 46, f. Tum *semper*, vicem tenet particulae *toties*; et sic praecedenti *quoties* sensu, non usu, respondet. Tzschuyck.

(3) *Domus*. Latius de patria dicitur, et sic Iustin. XXXVIII, 4, *domesticas* aemulationi atque invidiae tribuit. Livius XXX, 20, sic: «Vicit Hannibalem non populus Romanus toties caesus, fugatusque; sed senatus Carthaginiensis, obtrectatione atque invidia.» Obtrectavit autem maxime Hanno, princeps factionis Barcinis infestae. Tzs.

(4) *Nunquam destiterit animo bellare*. Id est, proposito, spe, desiderio, opinione bellare. Ita fore, apud Sallust. Jug. c. XX: «Totam eius regnum animo iam inavaserat.»

(1) *Philippum*, Demetrii, Macedonum regis, filium, patremque Per-

sel, quem devictum acie et captum Paulus Aemilius in triumphum Romanum duxit. De hoc Philippo vide Velleium Patroculum I, 9; et Iustinum lib. XXIX, c. 3.— *Quem absens hostem reddidit Romanis*. Observat Magius aliter haec narrare Iustinum XXIX, 4, quod verum est. At enim Philippum legatum ad Hannibalem, iungendae societatis gratia, misisse. Idque et Livius tradit XXIII, 33. Neque tamen idcirco non ad stipulatur nostro. Nam potuit nihilominus Philippus ab Hannibale instigari, ante quam ad eum mitteret. Nec magis adversatur Florus II, 7; cum nostro autem plane facit, quod apud Livium XXXIII, 49, legati Romani in senatu Carthaginiensi exponunt, comperit patribus Rom. esse, Philippum regem ante ab Hannibale accensum maxime, bellum populo Rom. coepisse. Formulam foederis cum Philippo sancti habes apud Polybium VII, 3.

stem reddidit Romanis, omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. Hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro mari arma conatus sit inferre Italiae. Ad quem quum legati venissent Romani, qui de eius voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ² ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tanquam ab ipsis corruptum, alia, atque antea, sentire; neque id frustra fecissent, idque Hannibal comperisset, seque ab interioribus consiliis segregari vidisset; tempore dato adiit ad regem, eique quum multa de fide sua et odio in Romanos commemorasset, hoc adiunxit: « Pater, inquit, meus, Hamilcar, puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine, ³ Iovi optimo maximo hostias immolavit. Quae divina res dum conficiebatur, quaesivit a me, vellemne secum in castra proficisci? Id quum libenter accepissem, atque ab eo petere coepissem, ne dubitaret ducere; tum ille, Faciam, inquit, si fidem mihi, quam postulo, dederis. Simul me ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque, ceteris remotis, tenentem ⁴ iurare iussit, nunquam me in

Βουρα. — Antiochus. Cognomine magnus, rex Syriae, de quo Iustinus XXXII et XL, et multi.

(2) *Consiliis clandestinis, ut Hannibalem.* Secretis congressibus et colloquiis cum Hannibale, ut Antiochus suspectam haberet eius fidem. Της. Alii consiliis clandestinis, pro occultis machinationibus volunt. — *Alia, atque antea, sentire.* « Reconciliatam eius cum Romanis gratiam » dixit Iustinus explicatius, Βουρα.

(3) *Proficiscens.* Profecturus; nempe in eo erat, ut proficisceretur, uti in simili nexu passim solent deponentia poni, vel etiam praeteritorum vices sustinere. Τησινεν.

(4) *Tenentem.* Mos enim erat antiquitus, ut a sacrificantibus et iurantibus arae tenerentur:

Talibus orantem dictis, arasque tenentem.

Audiit omnipotens. *tem,*
Virg. Aen. IV, 289. « Ego te, omi,

amicitia cum Romanis fore. Id ego iusiurandum, patri datum, usque ad hanc aetatem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eadem mente sim futurus. Quare, si quid amice de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me cecularis; quum quidem bellum parabis, te ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.»

III. Hac igitur, qua diximus, aetate cum patre in Hispaniam profectus est: cuius post obitum, Hasdrubale imperatore suffecto, equitatu omni praefuit. Hoc quoque interfecto, ¹ exercitus summam imperii ad eum detulit. Id, Carthaginem delatum, publice comprobatum est. ² Sic Hannibal, minor quinque et viginti annis natus, imperator factus, proximo triennio omnes gentes Hispaniae bello subegit: ³ Saguntum, foederatam civitatem, vi expugnavit: tres exercitus

si aram tenens iuraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet, iniuratus probabit. Cicero pro Flacco XXXVI.

(1) *Hoc quoque interfecto.* Idem supra in vita Hamilcaris, cap. III, dictum est. Medius postquam inter patrem et filios octo ferme annos imperium obtinuerat, barbarus quidam eum palam, ob iram interfecti ab eo domini, obtruncavit; comprehensusque a circumstantibus, haud alio, quam si evasisset, vultu, tormentis quoque quum laceraretur, eo fuit habita oris, ut, superante laetitia dolores, ridentis etiam speciem praebuerit. Livius lib. XXI, cap. 2. EXISTIVS.

(2) *Publice comprobatum est.* Dissentiente tamen Hannone, factionis

Barcinis infestae principe, sed frustra. Vide Livium XXI, 4.

(3) *Omnes gentes Hispaniae bello subegit.* Nempe capta excisaque Sagunto, et quum ad bellum Romanis inferendum profectus fuisset. Vid. Liv. XXI, 23, et Polybium III, 35. Vnde idem Polybius III, 38, ait Pœnos, quum Italiae Hannibal bellum inferret, totam usque ad Pyrenaeos montes Hispaniam tenuisse. Antea vero fere intra Iberum eorum imperium consistebat, teste eodem Polyb. III, 44, et Livio XXI, 5. — *Saguntum, foederatam civitatem, vi expugnavit.* Foederatam; quae foedus inierat cum Romanis. Huiusce urbis interitum luget Augustinus, de Civitate Dei III, 20, cuius verba memoria sane digna sunt.

maximos comparavit. Ex his unum in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania reliquit, tertium in Italiam secum duxit. Saltum Pyrenaeum transiit. Quaecumque iter fecit, cum omnibus incolis confligit: ⁴ neminem, nisi victum, dimisit. Ad Alpes ⁵ posteaquam venit, quae Italiam ab Gallia seiungunt, quas nemo unquam cum exercitu ante eum, praeter Herculem Graium, transierat (quo facto is hodie saltus Graius appellatur); Alpico, conantes prohibere transitum, concidit, loca patefecit, itinera muniit, effecitque, ut ea elephantus ornatus ire posset, qua

(4) *Cum omnibus incolis confligit.* Quod multis verbis docent Polybius et Livius.

(5) *Ad Alpes.* Quae Poeninae ab Hannibale denominatae sunt, Plin. lib. III. Hist. Nat. c. 47; et Paulus Warnefridus, lib. II, de gestis Longobard., c. 48, ait: «Alpes Apenninae dictae sunt a Punicis, hoc est, Hannibale et eius exercitu.» Eas. — *Quas nemo unquam cum exercitu ante eum,* etc. Falsum hoc esse docet Polybius III, 48; quippe Gallos monet, Rhodani accolae, semel iterumque cum magnis exercitibus Alpes transiisse. Dein facilem ad victorias euntibus hunc transitum esse; non semel recentiores Galli documentum dederunt. — *Praeter Herculem Graium.* Hunc Herculis transitum, a plurimis scriptoribus laudatum, fabulis adnumerat Livius III, 5. Vade tamen Silius Italicus III, 496: *Primus inexpertas adiit Tirynthius aros,*

Graium addidit noster, quia plures Hercules celebrantur, veluti Aegyptius, Tyrius, etc. — *Saltus Graius appellatur.* Vel Graiae Alpes, ubi hodie, ut creditur, stat *mons Sancti Bernardi*, etsi alii aliter sentiunt. — *Alpico.* Visitatus Alpinos vocant, uti et hic probabiliter coniecit Lambinus. Mutatio facilis. Polybio III, 50, 51, sunt Allobroges; Livio XXI, 33, montani. Tzs. — *Patefecit.* De modo Livius XXI, 32, et Polyb. III, 50. Nempe aceto infuso saxis, et accenso ligno ardentibus, et hinc putrefacta. Hunc vero modum veteres inter fabulas adnumerandum censeo. Quippe 1°, vix totum universae Hispaniae acetum ad aliquot, calcaria quidem natura, saxa solvendum satis Hannibali fuisset; 2°, hic autem tantum pro calcaria terra stant immensi syenitae, qui acido acetoso, imo acetico acerrimo, solvi negant. — *Elephantus ornatus.* Rebus scilicet ad usum belli aptis instructus.

antea unus homo inermis vix poterat reperere: hac copias traduxit, in Italiamque pervenit.

IV. Confluxerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione ¹ Cos. eumque pepulerat. Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit: ² saucium inde ac fugatum dimittit. Tertio idem Scipio cum collega Tiberio Longo ³ apud Trebiam adversus eum venit: cum his manum conseruit, utrosque profligavit. Inde per Ligures Apenninum transiit, ⁴ petens Etruriam. Hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ⁵ ut pō-

(1) *Confluxerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione.* Vnus Nepos hoc narrat, et infra, cap. VI, repetit. Pugnatum est quidem ibi cum Gallia Romanorum sociis; Scipio autem ipse huc praelio cum suis non interfuit. Polyb. III, 43; Liv. XXI, 28.

(2) *Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit.* Ecce iterum Hannibal cum Scipione decernit apud Padum, propter Clastidium vicum, quo magnam frumenti copiam congregerant Romani. Scipionem vero cum Hannibale de Clastidio non decernisse ex Polybio et Livio constat. Nihil enim amplius, quam illum vicum ab Hannibale prodicione captum scribant, idque, quum iam hic ad Padum, Ticinumque, Scipionem fugasset. Liv. XXI, 47 et 48; Polyb. III, 66, 68, 69: *De Clastidio* igitur glossema suspicatur Bosius. — *Saucium inde ac fugatum dimittit.* Revera in illo certamine ad Padum, non autem, ut vult Plinius, ad Trebiam vulneratus est Scipio. Tunc, Scipione duce, fusus exercitus; saucius

et ipse venisset in manus hostium imperator, nisi protectum patrem praetextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Florus II, 6. Adde Livium.

(3) *Longo.* Tiberio Sempronio Longo consule; absente vero propter vulnera Scipione, vel dissentiente, solum Sempronium pugnasse tradunt Polybius III, 70, et Livius XXI, 53; alii Scipionem fugientibus Romanis supervenisse narrant. — *Apud Trebiam.* Lamb. ad Treb. legit.

(4) *Inde per Ligures Apenninum transiit.* De Hannibale, post praelium ad Trebiam commissum, itineribus inter nostrum, Polybium et Livium non convenit.

(5) *Gravi morbo afficitur oculorum.* Alpibus frigoribus Hannibalem, elephantem invecum, oculum amississe tradunt Polybius ac Liv. Hinc lepide Satyric. Aquin., Sat. X, 1578.

*O qualis facies, et quali digna tabella,
Quum Getula ducem portaret bellua
lucum!*

Hannibalem vero alii non in transitu

stea nunquam dextero aequè bene usus sit. Qua valetudine quum etiam nunc premeretur, lecticaque ferretur, ⁶ C. Flaminium Cos. apud Trasimenum cum exercitu insidiis circumventum occidit. Neque multo post C. Centenium praetorem, ⁷ cum delecta manu saltus occupantem. Hinc in Apuliam pervenit. Ibi obviam ei venerunt duo consules, C. Terentius et L. Paulus Aemilius. Vtriusque exercitus uno praelio fugavit; ⁸ Paulum consulem occidit, et aliquot prae-

Apennini, sed dum per paludes in Etruriam veniret, hunc oculorum morbum contraxisse scribunt. — *Et postea nunquam dextero aequè bene usus sit.* Pro hac locutione dicit Cicero de Divinat. I, 24: «Oculum, quo bene videret.» Suet. Aug. cap. 79: «Sed in senecta sinistro minus vidit.» STAVRZEV. Hannibalem ophthalmia vehementi, quae indolem chronicam induit, laborasse suspicor: hunc enim morbum vel albus color in oculis repercussus, ut in locis nive obductis, vel putris paludum aer, conflare ut plurimum valent.

(6) *Lecticaque ferretur.* Ut solent affecti duces iter facere et exercitui circumferri. Ita apud Livium XXIV, 42: «Scipio in aciem illatus lecticula conflavit, nec dubia victoria fuit.» Vide passim auctores. *Trois fois le jeune vainqueur (le duc d'Enghien) s'efforça de rompre ses intrépides combattants; trois fois il fut repoussé par le valeureux comte de Fontaines, qu'on voyait porté dans sa chaise, et, malgré ses infirmités, montrer qu'une ame guerrière est maîtresse du corps qu'elle anime.* Bossuet, *Orais. fun.* — *apud Trasimenum.* Locum scilicet.

De hoc praelio Liv. XXII, 7, in.: «Nobilis pugna, atque inter paucas memorata populi Romani clades.» — *Occidit.* Non ipsa Hannibalis manu, sed dolo militari, quem ipsi struxerat Hannibal, occisus est Flaminius. Hunc a Gallis Polybius, ab Insubre equite, Ducario, occisum tradit Livius.

(7) *Centenium praetorem.* Propraetorem ait Livius XXII, 8. Praetores vero et consules, ut animadvertentur viri docti, propraetorum et proconsulum vice poni solent. Sic noster Q. Fabium Maximum, cap. V, dictatorem vocat, qui a Livio predictator dicitur. — *Cum delecta manu.* Cum quatuor millibus equitum, testibus Polybio et Livio, qui de saltibus a Centenio occupatis nihil commemorant. Cum nostro consentit Appian. de B. Hannibal. cap. 10. Sed octo millia habet. Notandum *manus* de tam multis militibus, *isae*, uti pessimè, de exercitu magno.

(8) *Vtriusque exercitus uno praelio fugavit.* Ad Cannas, Apuliae vicum ignobilem, hinc maxime celebratum, perierunt plus 50,000 Romanorum. Prolixius id describunt Polybius et Livius. Miram igitur, quod Nepos

terea consulares: in his Cn. Servilium Geminum, qui superiore anno fuerat consul. . . .

V. Hac pugna pugnata, ¹ Romam profectus, nullo resistente, in propinquis urbis montibus moratus est. Quum aliquot ibi dies castra habuisset, et reverteretur Capuam, Q. Fabius Maximus, dictator ² Roma-

tantum stigit. Tzs. — *Paulum consulem occidit, etc. Rome fut un prodige de constance. Après les journées de Tésin, de Trébie et de Trasimène, après celle de Cannes plus funeste encore, abandonnée de presque tous les peuples d'Italie, elle ne demanda point la paix. C'est que le sénat ne se départait jamais des maximes anciennes: il agissait avec Annibal comme il avait agi autrefois avec Pyrrhus.... Rome fut sauvée par la force de son institution. Il ne fut point permis aux femmes mêmes de verser des larmes.... Le sénat alla au-devant de Varron, et le remercia de ce qu'il n'avait pas désespéré de la république... Ce n'est pas ordinairement la perte réelle que l'on fait dans une bataille (c'est-à-dire celle de quelques milliers d'hommes), qui est funeste à un état, mais la perte imaginaire et le découragement, qui le privent des forces mêmes que la fortune lui avait laissées. Montesquieu, Grandeur et Décadence des Romains, chapitre IV.*

(1) *Hac pugna pugnata. Ex graeca ratione a Latinis etiam excepta, qua voces cognatae et affines coniunguntur. Tzs. Ita Plant. Pseud. I, 5, 110. Et: « Quae negotia multo magis, quam praelium male pugnatum, regem terrebant. » Sallust. Jug. LIV. Anno autem urbis 535, ad Cannas pugnatum*

est. Vide Chronol. — *Romam profectus est. At in Campaniam deflexit, cuius deliciae ac voluptates feroces suorum militum animos molliaverunt. Hinc Capuam Hannibali Cannas fuisse dictum. Adde Livium, Florum, Polyb., Appian., Eutrop., multosque praeterea scriptores. Longe autem alia mens est maximo nostro viro: Les soldats de cette armée, devenus riches après tant de victoires, n'auraient-ils pas trouvé par-tout Capoue? — Q. Fabius Maximus dictator. Qui Hannibalis impetum mora fregit, unde cunctator dictus est. De quo Ennius:*

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

et Virg. Aen. VI, 845:

Tu maximus ille es, Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Hinc Scutum imperii, primusque ex Fabiorum gente Maximus appellatus est.

(2) *Dictator. Prodictator a Livio XXII, 8, dicitur. Sic sup. praetor loco propraetoris. Sed male hic noster temporis rerumque gestarum seriem turbat, quum ante pugnam Cannensem ex Liv. XXII, 16 et 17; Polyb. III, 93; Appian. de JB. Hannibal. XIV, et ex Silio Italico VII, hoc factum*

nus, in agro Falerno se ei obiecit. Hic clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit. Fabio, callidissimo imperatori, ³ verba dedit: namque, obducta nocte, ⁴ sarmenta in cornibus iuvenorum deligata incendit, eiusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit; quo repentino obiectu viso, tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus, M. Minucium Rufum, magistrum equitum, *pari ac dictatorem* ⁵ imperio, dolo productum in praelium, fugavit. Tib. Sempronium Gracchum, iterum consulem, in Lucanis absens ⁶ in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quinquies consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. ⁷ Longum est enumerare praelia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex

esse appareat. Dictator vero summus erat reipublicae magistratus sine provocatione, qui in magno reipublicae periculo, et tantum semestris, creabatur.

(3) *Fabio, callidissimo imperatori.* Calliditatem ei Cicero etiam tribuit, lib. I de Officiis, quod videlicet facile celaret, taceret, dissimularet, insidiaretur, hostiumque consilia prae-riperet. *EARS.* — *Verba dedit.* Proverbiali locutione, *latuit atque obrepsit*, quemadmodum interpretatur Gellius XVII, 2, has voces Claudii Quadrigarii: « Cominius qua escenderat, descendit, atque Gallis verba dedit. »

(4) *Obducta nocte.* Id est, nebulosa, obscura. — *Sarmenta.* Arida scilicet, ut addit Livius. — *Iuvenorum.*

Al. *iuventorum.* Boum, ut omnes tradunt.

(5) *Pari ac dictatorem imperio.* Quod nunquam antea factum erat. Vide Polyb., Livium, et alios. — *Productum.* Id est, fraude in praelium adductum. Laborantem vero Minucium servavit Fabius.

(6) *Absens.* Res per Magonem gesta, absente Hannibale, ad quem ille exanimem consulem extemplo misit. — *In insidias inductum.* Fraude Flavii Lucani hospitis deceptus, et in insidias praeceps datus est, ubi tamen fortiter pugnans perit. Vide Livium XXV, 16. Confer cum ceteris.

(7) *Interfecit.* De quo confer Livium, Appian., Silium Italicum, ac Plutarchum in vita ipsius Marcelli.

quo intelligi possit, quantus ille fuerit. ⁸ Quamdiu ⁹ in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.

VI. Hic invictus, ¹ patriam defensum revocatus, bellum gessit adversus P. Scipionem, filium eius, quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat. Cum hoc, exhaustis iam patriae facultatibus, ² cupivit in praesentiarum bellum componere, quo valentior postea congregaretur. In colloquium convenit; conditiones non convenerunt. Post id factum paucis diebus ³ apud Zammam cum eodem conflixit: pulsus, incredibile dictu, biduo et duabus noctibus Adrumetum pervenit, quod

(8) *Intelligi possit, quantus ille fuerit* La seconde guerre Punique est si fameuse, que tout le monde la sait. Quand on examine bien cette foule d'obstacles qui se présentèrent devant Annibal, et que cet homme extraordinaire surmonta tous, on a le plus beau spectacle que nous ait fourni l'antiquité. Montesq. l. c.

(9) *Quamdiu*. Sexdecim annos Livius et alii commemorant. Viginti annos habet Seneca, de Ira II, 3, qui autem Hispaniae bella simul complectitur, XVII tradit Diodorus, in excerpt. de Virt. et Vit., addito forte, ut sit, anni proximi initio. — *Nemo ei in acie restitit*, etc. Plane sic Diodorus, in excerptis Pelroclianis. At vero, aperto etiam Marte, restiterunt Marcellus, qui ter ad Nolam cum eo pugnavit, itemque Sempronius et Licinius in agro Crotonensi. Qua de re vid. Liv.

(1) *Invictus*. Vide quae diximus supra, cap. I. — *P. Scipionem, filium*. Eum qui, victo Hannibale, subactaque Africa, prior Africanus dictus est. Ceterum hic *ἀνεξήρατος* est, vel mendum latet.

(2) *Exhaustis... facultatibus*. Id est, opibus diuturno bello consumptis. — *In praesentiarum*. Ex τῷ παρῶν, *in praesentia rerum*, quam vocabuli huius originem esse coniecit Vossius, in Etymolog. suo.

(3) *Paucis diebus*. Imo postero die, secundum Livium et Polybium, in primis de hoc proelio consulendus. — *Conflixit*. Quanta vero atrocitate pugnatum, inde liquet indicare, quod ab iisdem auctoribus mille amplius et quingenta Romanorum, Carthaginiensium vero viginti milia caesa dicuntur.

abest a Zama circiter millia passuum trecenta. In hac fuga Numidae, qui simul cum eo ex acie excesserant, insidiati sunt ei: quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit. ⁴ Adrumeti reliquos ex fuga collegit: novis delectibus, paucis diebus, multos contraxit.

VII. Quum in apparando ¹ acerrime esset occupatus, Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt, Ille nihilo secius exercitui postea praefuit, resque in Africa gessit, ² itemque Mago frater eius, usque ad P. Sulpicium et C. Aurelium consules. His enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt, ³ qui senatui populoque Romano gratias agerent, quod cum his pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent, simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent, captivique redderentur. His ex senatusconsulto responsum est, munus eorum gratum acceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captivos non remissuros, quod Hannibalem, cuius opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, ⁴ etiam nunc cum im-

(4) *Non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit.* Rem ipsam narrat Appian.

(1) *In apparando.* Scilicet bello.— *Composuerunt.* Ipso, propter exhaustas patriae vires, susdente Hannibale. Vide Polyb. XV, 49; Liv. XXX, 35; Appian. c. LV.

(2) *Resque in Africa gessit.* Ab Appiano Δούκῃ narrata. — *Itemque Mago.* Qui in Insubrium agro auxiliatus, quum Carthaginiensium iussu patriam revocatus esset, ex vulnere circa Sardiniam, auctore Livio XXX, 48 seqq., obierat. Alium igitur au-

ctorem secutus est noster, quippe qui infra sibi constat, cap. VIII et IX.

(3) *Legati Carthaginenses Romam venerunt.* Ad annum urbis conditae 552, teste Livio. — *Gratias agerent, quod cum his pacem fecissent.* Sed parum bona fide, teste eodem XXX, 46, etc. *« Carthage reçut la paix, non pas d'un ennemi, mais d'un maître. » Montesq. ibid. c. V.*

(4) *Nomini Romano.* Pro Romanis; qua locutione in primis delectatur Liv. Ita nomen Romanum, Etruscum, Latinum, Volscum; imo de singulis

perio apud exercitum haberent, itemque fratrem eius Magonem. Hoc responso Carthaginienses cognito, Hannibalem domum Magonemque revocarunt. Huc ut rediit, ⁵ praetor factus est, postquam rex fuerat, anno secundo et vicesimo. Vt enim Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges ⁶ creabantur. In eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit, ac fuerat in bello: namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere penderetur, sed etiam superesset, quae in aerario reponeretur. Deinde, anno post praeturam, Marco Claudio, Lucio Furio Coss., Romani legati Carthaginem venerunt. ⁷ Hos Hannibal sui exposcendi gratia missos ratus, priusquam his senatus daretur, ⁸ navem conscendit clam, atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palam facta, Poeni naves duas, quae eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt: bona eius publicarunt: domum a fundamentis disiecerunt, ⁹ ipsum exulem iudicarunt.

VIII. At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, L. Cornelio, Quinto Minucio Coss., cum

gentibus, Fabium nomen pro Fabiis saepe usurpat.

(5) *Huc ut rediit.* Carthaginem. Hannibal ipse in concione: « Novem annorum a vobis praefectus, post trigintimum sextum annum redii. » Liv. XXX, 37. — *Praetor factus est.* Ita Livius XXXIII, 46. Iustinus Hannibalem consulem tum fuisse ait, XXXI, 2.

(6) *Reges.* Carthaginensium suffetes noster reges appellat. Ceterum in interpretanda voce Punica *suffes*, parum ipsos sibi constitisse veteres apparet.

(7) *Legati Carthaginem venerunt.* Vide Livium, Iustinum et Appianum, Syriacis.

(8) *Priusquam his senatus daretur.* Aditus ad senatum. Ita Sallustius: « Die constituto, senatus utrisque datur. » Iugurth. XIII.

(9) *Domum a fundamentis disiecerunt.* Tanquam maiestatis rei: ita etiam solebant Romani. Lacedaemonii quoque Leotychidis profugi, eidem crimini affinis, domum exciderunt. Herod. VI, 72.

quinque navibus Africam accessit, ¹ in finibus Cyrenaeorum, si forte Carthaginenses ad bellum, Antiochi spe fiduciaque, inducere posset: cui iam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc Magonem fratrem excivit. ² Id ubi Poeni resciverunt, Magonem eadem, qua fratrem, absentem poena affecerunt. Illi, desperatis rebus, quum solvissent na-
ves, ³ ac vela ventis dedissent; Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria prodita est. ⁴ Namque alii naufragio, alii a servis ipsius interfectum ⁵ eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem, si tam in agendo bello ⁶ parere voluisset con-

(1) *Africam accessit.* Livius XXXIV, 64, in.; et Appian. de rebus Syriacis, c. 8, in., tantum abest ut in hac narrationis parte assentiantur, ut ne litteras quidem hac de causa scribere eum ausum affirmant; sed Aristonem quemdam cum mandatis Carthaginem misisse. Alios igitur fontes, hodie incognitos, adisse et adhibuisse videtur, ni Magones miscuit. Tzs. — *Cui iam persuaserat, ut cum exercitibus,* etc. Idem testatur Iust. XXXI, 4.

(2) *Excivit.* Advocavit, arcessivit.

(3) *Solvissent nares.* E portu scilicet. — *Ac vela ventis dedissent.* Poëtica locutio: proveci in altum.

(4) *Duplex memoria prodita est.* Rarior forma. Frequentius memoriam rei posteris tradere, prodere. Ita tamen etiam Caesar, de B. G. I, 43, extr.; Gellius 49, in. Tzs. Oeterum de Magonis morte vide, quae supra VII notavimus.

(5) *Interfectum.* Per zeugma. Naufragio enim interfici insolens locutio. Nempè, in unius verbi cum duobus

etiam diversis substantivis nexu, propius spectatur. Sic in Thrasymbulo, c. IV: «Quod amor civium, non vis expresserat.» Tzs.

(6) *Agendo bello.* Agere bellum, pro gerere, dixere etiam Caesar, Livius, Curtius, sicut alii pacem agere, et Graeci ἄγειν πόλεμον, εἰρήνην, γέλλαν. Imo agere pro regere, administrare, poni passim ostenditur. Hic vero *agendo* continuationem, ut infra *suscipiendo* initium belli spectat. — *Parere voluisset consilii eius.* Sententia enim Hannibalis una atque eadem semper erat, ut in Italia bellum gereretur. Vide Livium XXXIV; Iustin. XXXI, 3. Cur autem Hannibalis consilio non paruerit Antiochus, ita docet Iust. XXXI, 6: «Huic sententiae obtrectatores amici regis erant; non utilitatem rei cogitantes, sed verentes ne, probato consilio eius, primum apud regem locum gratiae occuparet. Et Antiocho non tam consilium quam auctor displicebat, ne gloria victoriae, Hannibalis, non sua, esset.» — *Pro-*

siliis eius, quam in suscipiendo instituerat, propius Tiberi, quam Thermopylis, de summa imperii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari⁷ videbat, tamen nulla deseruit in re. Praefuit paucis navibus, quas ex Syria⁸ iussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem in Pamphylia mari confluit. Quo quum multitudine adversariorum sui

pius Tiberi. Nempe, teste eodem Iustino, negabat Hannibal, « Opprimi Romanos nisi in Italia posse. »

Annibal l'a prédit, croyons-en ce grand homme: Jamais on ne vaincra les Romains que dans Rome.

Racine, Mithridate, Act. III, Sc. 4. — *Quam Thermopylis.* 'Locus, ex Flori verbis, trecentorum Laconum speciosa caede memorandus II, 8.

(7) *Stulte conari.* Notantur ab auctoribus maxime otia et luxus in ipso belli cursu, veluti aurea et serica tentoria, tibiarius fidiumque concentus, nuptiae, collatae quamvis per hiemem rosae, convivia acta, aliaeque voluptates, in quas etiam exercitus effusus ruit. Vid. Livium XXXVI, 44; Florum II, 8; Iust. XXXI, 6. Tza. Hac de re Aul. Gell. Noct. Att. Lib. V, c. 5: « In libris veterum memoriarum scriptum est, Hannibalem Carthaginiensem apud regem Antiochum facetissime cavillatum esse. Ea cavillatio huiusmodi fuit. Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturum comparaverat, convertere

batque exercitum insignibus argenteis et aureis florentem; inducebat etiam currus cum falcibus, et elephantos cum terribus equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris praefulgentem. Atque ibi rex, contemplatione tanti ac tam ornatu exercitus gloriabundus, Hannibalem aspexit, et, *Putasne*, inquit, *conferris posse, ac satis esse credis Romanis haec omnia?* Tum Poenus eludens ignaviam imbelliamque militum eius pretiose armatorum: *Satis plane*, inquit, *satis esse credo Romanis haec omnia, etiamsi avarissimi sint.* Nihil prorsum neque tam lepide, neque tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de aequiparatione aestimanda quaesierat: respondit Hannibal de praeda »

(8) *Quas ex Syria.* Vnde, teste Livio XXXVII, 8; et Applano, de reb. Syriacis, c. 22 f., post navalem ad Corcyrum pugnam missus erat, qui alias naves ex Phoenice et Thracia accesseret. — *Adversus Rhodiorum classem.* Describit hanc pugnam Livius XXXVII, 23 seqq. Memisit et Appianus I. c.; itemque Iustinus et Orosius, qui ambo, ex Bosii sententia, duo diversa praelia videntur confudisse.

superarentur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior.⁹

IX. Antiocho fugato,¹ verens, ne dederetur, quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem, Cretam ad Gortynfos venit, ut ibi, quo se conferret, consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculo, nisi quid providisset,² propter avaritiam Cretensium: magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam. Itaque capit tale consilium: amphoras complures complet plumbo;³ summas operit auro et argento. Has, praesentibus principibus,⁴ deponit in templo Dianae; simulans, se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem inductis, statuas aeneas, quas saecum porta-

(9) *Fuit superior.* Initio quidem, nam et ipse postea, irruentium multitudine superatus, fugit. Livius et Appianus ll. cc. Tzschvck. Quare et hic alios Noster secutus est.

(1) *Antiocho fugato.* Et ad pacem compulso, in cuius conditionibus hae fuerunt, ut Asia Romanis cederet; contentus Syriae regno esset; naves universas, captivos et transfugas traderet; sumptumque omnem belli Romanis restitueret. Justin. XXXI, 7 et 8. Adde Liv. XXXVII, 45 et 55; Appian. de reb. Syriacis, c. 38. — *Cretam ad Gortynfos.* Namque Hannibal, quum ab Antiocho Romani, inter ceteras conditiones pacis, dedicationem eius depuscerent, admonitus a rege, in fugam versus, Cretam deferatur. Justin. XXXII, 4.

(2) *Nisi quid providisset.* Nisi consilium quoddam reparasset, cavisset. — *Avaritiam Cretensium.* A Polybio IV, 8 et VI, 44 et 45, graphice de-

pictam. De Hannibalis ipsius avaritia vide Polyb. excerpt. de virtutibus et vitiis.

(3) *Amphoras complures complet plumbo.* Valkenarius ad Herodotum llb. III, cap. 123, credit, Hannibalem graece solentem, et a litteris nequaquam aversum, hoc ex Herodoto cepisse consilium, apud quem Oroetes, ad fallendum Polycratem, octo areas lapidibus implevit praeter admodum parvam partem circa ipsos ocos, iisque auri nonnihil superiniecit. Vbi plura. In fictilibus amphoris, vel fideliis, aurum confiatum servare haud inusitatum fuit Persis. De Dario, Persarum rege, hoc adnotat Herodotus l. I. c. 96. VAN STAVEN. De hoc Hannibalis strategemate confiteri potest Iustinus lib. XXXII, c. 4.

(4) *Principibus.* Gortynae scilicet. — *Deponit in templo Dianae.* Ita solebant veteres, propter sanctitatem loci et securitatem.

bat, omnes sua pecunia complet, ⁵ easque in propatulo domi abiicit. Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam a ceteris, quam ab Hannibale, ne quid ille, inscientibus his, ⁶ tolleret, secumque asportaret.

X. Sic, conservatis suis rebus, Poenus, illis Cretenisibus omnibus, ad Prusiam ⁴ in Pontum pervenit. Apud quem eodem animo ² fuit erga Italiam, neque aliud quidquam egit, quam regem armavit et exercuit adversus Romanos. Quem quum videret domesticis rebus minus esse robustum, ³ conciliabat ceteros reges, adiungebatque bellicosas nationes. Dissidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes, ⁴ Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur et mari et terra: quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi. Sed utrobique ⁵ Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem: quem si removisset, faciliora sibi

(5) *Pecunia complet.* Quippe cavae erant, et caput demi poterat. Iust. c. l.: « Auro suo in statuis, quas secum portabat, infuso. » — *In propatulo.* In loco aperto, et ad conspectum exposito. Sall. Catilin. XIII: « Pudicitiam in propatulo habere. »

(6) *Inscientibus his.* Quasi de aliis loquatur: rectius, *se inscientibus.*

(4) *Ad Prusiam.* Bithyniae regem. De quo passim Polybius, Livius, Appianus, Iustinus, alii, etiam Cicero, de Divinat. II, 24, et Suidas. Exstat effigies eius in nummis vet. (unde exhibent Vrsini Imagines illustrium, et Patinus in Thesauro, c. II), itemque in nonnullis gemmis annularibus, teste Io. Fabro, Num. 420. BOSVVS.

(2) *Eodem animo.* Semper hostili.

(3) *Domesticis rebus minus esse robustum.* Viribus scilicet propriis et intestinis non satis valere adversus Romanos.

(4) *Pergamenus rex Eumenes.* Cuius filius Attalus populum Romanum regni sui heredem instituit. Vid. Florum II, 20. — *Romanis amicissimus.* Hunc φιλορῶμαιον in Catone maiore, cap. VIII, Plutarchus vocat. « Asiae rex Eumenes, amantissimus nostrae urbis. » Val. Max. II, 2. Adde Florum, l. c. — *Bellumque inter eos gerebatur.* Quod attigunt Iustinus XXXII, 4, et Livius XXXIX, 46.

(5) *Utrobique.* Et mari et terra.

cetera fore arbitrabatur. Ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decreturi: superabatur navium multitudine: dolo erat ⁶ pugnandum, quum par non esset armis. Imperavit quam plurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia coniici. Harum quum confecisset ⁷ magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale praelium, classarios convocat, hisque praecipit, omnes ut in unam Eumenis regis concurrant navem, a ceteris tantum satis habeant se defendere; id facile illos serpentium multitudine consecuturos. Rex autem in qua nave veheretur, ut scirent, se facturum: quem si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur praemio fore.

XI. Tali cohortatione militum facta, classis ab utrisque in praelium deducitur. Quarum ¹ acie constituta, priusquam signum pugnae daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in scapha cum caduceo mittit: qui ubi ad naves adversariorum pervenit, epistolam ostendens, se regem professus est quaerere. Statim ad Eumenem deductus est, quod nemo dubitabat aliquid de pace esse scriptum. Tabellarius, ducis nave declarata suis, eodem, unde ierat, se recepit. At Eumenes, soluta epistola,

(6) *Dolo erat pugnandum*, etc. Hoc commentum Frontinus IV, 7, 40; et Iustinus XXXII, 4, brevius narant.

(7) *Confecisset*. Comparasset. — *Tantum satis*. Tantum omitti poterat. Sed et ita Cicero, de Finib. I, 9, improbante licet Ernestio.

(1) *Quarum*. Classium scilicet. —

Cum caduceo. Signo legationis in prora navis defixo. Caduceus bacillum est, quod hinc inde amplectuntur angues duo, insertis transductisque decussatim in summa bacilli parte capitibus, caudis in ima; cetero in hemicyclum circa mediam virgam utrimque circumfuso. Dictum a cadendo caduceum volunt, quod eius ope cadant bella et dirimantur,

nihil in ea reperit, nisi quod ad irridendum eum ² pertineret. Cuius etsi causam mirabatur, neque reperiebatur, ³ tamen praelium statim committere non dubitavit. Horum in concursu Bithyni, Hannibalis praecepto, universi navem Eumenis adoriuntur: quorum vim quum rex sustinere non posset, fuga salutem petiit; quam consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset, quae in proximo littore erant collocata. Reliquae pergamenae naves quum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus supra mentionem fecimus, conijci coepta sunt: quae iacta initio risum pugnantibus excitarunt, nec, quare id fieret, poterat intelligi; postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, quum, quid potissimum vitarent, non viderent, puppes averterunt, seque ad sua castra ⁴ nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit: neque tum solum, sed saepe alias pedestribus copiis ⁵ pari prudentia pepulit adversarios.

XII. Quae dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiae Romae apud L. Quintium Flaminium consularem coenarent, atque ibi, de Hannibale mentione facta, ex his unus diceret, eum in Prusiae regno

(2) *Ad irridendum eum.* Pro se, ut passim auster solet usurpare.

(3) *Neque reperiebatur.* Scilicet causa. Regiminis mutationem molestam praeterea facit solum repetitio; quum utrumque vitari facile et rectius possit. *Tas. Reperiebatur dedit Lom-
bardi in v. 1299. — Committitur. De*

duce, vel qui eius iussu pugnae signum dant. Hinc actio. *Tas.*

(4) *Castra nautica.* Militarem navium stationem. Confer supra in Alcibiade VIII.

(5) *Pedestribus copiis.* Ut passim apud nostrum, pro terrestribus, quippe quae et equitatum amplectantur. Confer in Agostino II.

esse. Id postero die Flaminius senatui detulit. ¹ Patres conscripti, qui Hannibale vivo ² nunquam se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flaminiun, qui a rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet, sibi que dederet. His Prusias negare ausus non est: illud recusavit, ³ ne id a se fieri postularent, quod adversus ius hospitii esset: ipsi, si possent, comprehenderent; locum, ubi esset, facile inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, ⁴ quod ei ab rege datum erat muneri; idque sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitum sibi haberet, semper verens, ne usu eveniret, quod accidit. Huc quum legati Romanorum ⁵ venissent, ac multitudine domum eius circumdedissent, puer ab ianua prospiciens Hannibali dixit, plures praeter consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret, ac prope sibi renuntiaret, num eodem modo undique obsideretur. Puer quum celeriter, quid esset, re-

(1) *Senatui detulit.* Saepius, ad senatum referre.

(2) *Qui Hannibale vivo.* Romani Hannibalem, annis licet et exilio fractum, pro igne habebant, cui abesset nihil, nisi qui eum excitaret. Plut. Flaminiu, c. XXXVII. — *Qui a rege peterent.* Alia de causa eo missos Hannibalem ibi deprehendisse tradunt Plutarchus in Flaminiu, cap. XX, et Appianum de rebus Syriacis, cap. XI. Alii cum nostro consentiunt. Тзсчвчх.

(3) *Illud recusavit.* Paulo aliter Livius, Prusias pro supplice et familiari, sed frustra deprecatum scribit Plutarchus. — *Facile inventuros.* Supple dicens, subiciens.

(4) *In castello.* Libyssam vocant Plutarchus in Flaminiu, cap. XX, aliique, et vel regionem, vel vicum, vel castellum Bithyniae faciunt. Nomen a Libyso, Bithyniae fluvio, ducit Appian. in Syriacis, cap. XI. Тсч. — *Exitum.* Ita Livius et Plutarchus memorant.

(5) *Legati Romanorum.* Inter quos princeps erat Q. Flaminius, qui factum id Romana virtute indignum parum senatui et bonis probavit. Plutarchus Flamin.; Appianus in Syr.— *Еуер.* Servus, ut apud Graecos παῖς. Gallice etiam tale verbum pro servo interdum usurpamus.

nuntiasset, omnesque exitus occupatos ostendisset; sensit, id non fortuito factum, sed se peti, ⁶ neque sibi diutius vitam esse retinendam. Quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum, venenum, ⁷ quod semper secum habere consueverat, sumpsit.

XIII. Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo. ¹ Quibus consulibus interierit, non convenit: ² namque Atticus, Marco Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Coss. mortuum in annali suo scriptum reliquit; at Polybius, L. Aemilio Paulo et Cn. Baebio Tamphilo; Sulpicius autem, P. Cornelio Cethego, M. Baebio Tamphilo. Atque hic tantus vir, tantisque bellis districtus, nonnihil temporis tribuit litteris: namque aliquot eius libri sunt, Graeco sermone confecti; in his ad Rhodios de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis. Huius bella gesta multi memoriae prodiderunt: sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est, Silenus, ³ et Sosilus Lacedaemo-

(6) *Se peti.* Ita in Themistocle II: « Athenienses peti dicerentur. »

(7) *Venum.* Annulo inclusum, ut quidam tradunt. Livius XXXIX, 54: « Poculum exhausit. » Ceterum huius in mortis genere discrepant auctores. Suprema vero Livius Hannibalis verba haec fuisse refert: « Solvamus diuturna cura populum Romanum, quando mortem seuis expectare longum censent » et seq.

(1) *Acquievit septuagesimo.* Acquievit, significanter de morte, tanquam vitae laboriosae portu. Decessisse anno 70 non constat: 63 inter et 65

arbitrantur viri docti. « Insignis hic annus trium toto orbe maximorum imperatorum mortibus fuit, Hannibalis et Philopoemenis et Scipionis Africani. » Justin. XXXII, 4, e Livio.

(2) *Non convenit.* Ceterum inter annos urbis conditae 570 et 572. Quippe hi consules, ut e Cassiodori chronicis patet, annuatim et continua serie consulatum gesserunt.

(3) *Silenus.* Quem et hoc nomine commemorant Livius XXVI, 49; et Cicero de Divin. I, 24. Revocavit hoc nomen ex aliquot MSS. Bossius in Ed. II, quum antea *Philimus*

nus. Atque hoc Sosilo Hannibal litterarum Graecarum usus est doctore. Sed nos tempus est huius libri facere finem, et Romanorum explicare imperatores; quo facilius, collatis utrorumque factis, qui viri praefereendi sint, possit iudicari.

legeretur. Tzs. — *Sosilus*. Hunc res ab Hannibale gestas septem libris scripsisse, auctor etiam est Diodor. Sic. eclog. XXVI, 3; etsi hic Iliensem facit. Polybius vero III, 20, eum et Chaeream tonsorias et plebeias fabulas divulgasse affirmat. Tzs.

M. PORCIUS CATO

(EX LIBRO POSTERIORE CORNELII NEPOTIS)

ARGUMENTVM

CAP. I; Catonis ortus, adolescentia et officia. — II; Consul Hispaniam ceteriorum sortitus est. Censor gravissimus. — III; Eius elogium, studia, scripta.

CATO, ¹ ortus municipio Tusculo, adolescentulus, priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis, quod ibi heredium a patre relictum habebat. Hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu censuraeque habuit collegam, ut M. Perperna Censorius

(1) *Cato*. In patria dicebatur *Priscus*: Romam deinde transgressus, ob solertiam *Catonis* cognomen accepit, ab antiqua voce *Catus*, h. e. solers, sapiens, callidus, doctus. Plutarchus in eius vita c. I. — *Ortus*. Anno postquam primum consul fuerat Quintus Fabius Maximus, qui Tarentum receperat: vide Ciceronem, de senectute. Id est anno V. C. 524. — *Municipio Tusculo*. Valer. Max. III, 4: «M. Porcius Cato, qui nomen suum Tusculi ignobile, Romae nobilissimum reddidit.» Gentis enim nomen a *porcis* pascendis derivant. Plut. in Val. Public. II; et Varro de R. R. II, 40. Sic Taurus, Equitius, Caprilus, Ovi-

nus, etc. *Tusculum*, civitas olim Latii celeberrima, quae municipalis fuit, id est suo iure et legibus utens, ad munera tamen populi Romani atque honores admissa. — *Priusquam honoribus operam daret*. Vt alias, ad rempublicam accederet, honores capesseret. — *Versatus est in Sabinis*. Sabinorum autem tristis et tetrica disciplina; unde severitas Catoni adhaesit. Vide plura, in primis, apud Schneideri comm. de M. Porcii Catonis vita, studiis et scriptis. — *Heredium a patre relictum*. Parvulum praedium avitum. Heredium autem vox rarior ab *herede* orta, secundum Festum, quia heredem sequitur.

narrare solitus est, Romam demigravit, in foroque esse coepit. ² Primum stipendium meruit annorum decem septemque, ³ Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. Tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C. Claudii ⁴ Neronis, magnique eius opera existimata est in praelio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal, frater Hannibalis. Quaestor ⁵ obtigit P. Cornelio Scipioni Africano consuli; cum quo non pro sortis necessitudine vixit: namque ab eo perpetua dissensit vita. Aedilis plebis factus est cum C.

(2) *In foroque esse coepit.* Id est, causas agere coepit. Eius orationes Ciceronis aetate ferebantur amplius 450. Vide in Bruto c. XVII. Tzs.

(3) *Primum stipendium meruit annorum decem septemque.* Ea militaris aetas, qua et toga sumebatur. Romanorum autem nulli ad magistratus urbanos patebat aditus, nisi qui ante decem stipendia fecisset. Vide Lipsium de Milit. Rom. I, dial. 2. Porro *stipendiorum* numero annos militiae signabant Romani. *Stipendium* autem proprie est pecunia militibus in diem dari solita, *stips*, quae illis penditur. *Annorum decem septemque.* Catonem vero ex fastis annos tunc circiter undeviginti natum fuisse contendunt viri docti. — *Tribunus militum in Sicilia.* Anno aetatis XXIV, M. Claud. Marcello V, T. Quintio Crispino Coss. Ita Lambinus, quem et Schottus in chronologia sequitur. *Bos.* *Tribunus* vero legioni praecerat. Numerus tamen tribunorum in legione varius fuit.

(4) *Claudii Neronis.* Qui Hasdrubalem, exercitu recentis cinctum, cum quinquaginta sex millibus homi-

num occidit ad Metsurum, Umbrinae amnem. Vide Livium XXVII.

(5) *Quaestor obtigit,* etc. Catonem Scipioni quaestorem fuisse testatur Livius XXIX; 25. Iterumque C. Corn. Cethego, et P. Tuditano Coss., teste Cicer. in Bruto, c. XV. Quaestor autem, cum consulibus ac praetoribus, sorte mittebatur ad administrandam rem pecuniariam, et praedam ac manubias in rationes publicas referendas, ut passim apud Livium videre est. Diu quaestura patricius magistratus; deinde autem, ut ceteri omnes, penes plebem. — *Cum quo non pro sortis . . .* Quandoquidem, ut refert Cicero pro Plancio XI, et in Verrem I, 45, praetores aut consules liberorum loco habebant quaestores, ac « nullam neque graviolem neque iustiolem causam necessitudinis posse reperiri, quam consuetudinem sortis, quam provinciae, quam officii, quam publicam muneris societatem. » — *Namque ab eo perpetua dissensit vita.* Cuius rei testimonio haec sunt Livii verba, XXXVIII, 54: « Morte Africani crevere inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Percius Cato,

Helvio. ⁶ Praetor ⁷ provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quaestor superiore tempore ex Africa decedens, Q. Ennium poetam deduxerat: quod non minoris existimamus, quam quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum.

quī, vivo quoque eo, alletrare eius magnitudinem solitus erat. s. Contra Suidas. Idem vero testantur Plutarchus et A. Gell. IV, 18. Huiusse quidem inimicitiae causam suspicatur Lambin, ex eo, quod ad amicitiam Q. Fabii Maximi se adolescens applicasset Cato. Q. Fabio autem cum Scipione Africano non bene convenisse notum.

(6) *Aedilis plebis factus est cum C. Helvio.* Hos in aedilitate pariter ac praetura commemorat Liv. XXXII, 7. Aediles vero ab aedibus dicti sunt quod aedes sacras et privatas curarent. Ii quoque urbis annonae, ludorumque solemnium curam gerebant. Duo tantum ab initio fuerunt. Pomponius lib. II de Origin. iuris. Postea vero, ex Iulii Caesaris instituto, sex creati sunt, duo patricii, qui Cereales dicti sunt, et quatuor ex plebe.

(7) *Praetor.* Penes praetorem omnis publici privatiq̄ue iuris erat facultas, ut et novum ius condere, et vetus abrogare posset. Primo quidem unus creatus est, cui alter adiunctus propter concursum advenarum; hicque *praetor extraneus seu peregrinus*, alter *praetor urbanus* dictus est. Deinceps autem, postquam Sardiniam, Siciliam, Hispaniam, et Narbonensem provinciam subegerunt Romani, tot instituti sunt praetores, quot erant subactae provinciae. — *Ennium poetam deduxerat.* Hic Tarentinū fuit, teste

Eusebio; Pomponius autem Mela II, 4, eum fuisse Calabrum scribit. Huius in sententia discedunt Silius XII, 396, et Cic. pro Archia postea, c. X. Anno post Romam conditam quadringentesimo decimo natus est Ennius, septuagintaque annos teste Cic. de Senect. cap. V, vixit; ac propter suam eam Africano superiori necessitudinem, in sepulcro Scipionum putabatur is esse constitutus e marmore. Cic. pro Arch. IX; T. Liv. XXXVIII, 56; Plin. VII, 30; Val. Max. VIII, 14, 4; Ov. de Art. III, 409. Hunc a Catoe quaestore Romam translatum, in Aventino habitasse, et unius ancillae ministerio fuisse contentum ait Eusebius. Marcum deinde Fulvium Nobiliorem, cuius filium erudit, ad bellum Aetolium secutus est. Cic. Tuscul. I, 2. Ab hoc et Cato senex dicitur graecas litteras didicisse. Scripsit plurima, inter quae *annales*, et bellum Punicum secundum hexametris, quae sane non exstant. Supersunt fragmenta ap. Cic., Quintil., Senec., A. Gell. Ex iis quoque nonnulla Macrobius, quae Virgilius ab eo mutatus, manifestat. Virgilius enim (Donat. in vita) dicere solebat, se aurum ex Ennii stercore colligere. Quippe

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

Ovid. Trist. II, 424. Eius autem sepulchri elogium scribit Cicero, Tusc. Quaest. I, 45:

II. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco, sorte ¹ provinciam nactus Hispaniam citeriorem, exque ea triumphum deportavit. Ibi quum diutius moraretur, P. Scipio Africanus consul iterum, cuius in priore consulatu quaestor fuerat, voluit eum de provincia depellere, ² et ipse ei succedere. Neque hoc per senatum efficere potuit, ³ quum quidem Scipio in civitate principatum obtineret: quod tum non potentia, sed iure, respublica administrabatur. Qua ex re iratus senatui, consulatu peracto, privatus in urbe mansit. ⁴ At Cato, censor cum eodem Flacco factus, severe praefuit ei potestati. ⁵ Nam et in complures nobiles animadvertit, ⁶ et multas res novas in edictum addi-

*Nemo me lacrimis deceat, neu funera fetu
Faxit: nam volito vivu per ora vi-
rum.*

— *Quod non minoris existimamus*, etc. Quippe Ennius in primis litterarum amorem, sensumque pulchri in Romanis incitavit. Tzs. — *Sardiniensem triumphum*. I. e. quam si omnino devicta esset Sardinia.

(1) *Sorte*. Sorte enim consulibus dividebantur provinciae, nominibus in urnam coniectis. — *Ex quo ea triumphum deportavit*. Triumphasse Catonem testantur Appianus in Iber. et Plutarchus in vita eius. Vna enim cum P. Scipione Nasica crebris praeliis Hispanos domuit, ita ut imperata facere coacti sint. Vide Liv. XXXIV.

(2) *Voluit eum de provincia depellere*, etc. Propter similitudinem de qua supra I.

(3) *Neque hoc per senatum efficere potuit*. Efficasse tamen Plutarchus

trahit in Catone cap. II. Nihil Livius de illa successione. Tzs. — *Quod tum non potentia, sed iure, respublica administrabatur*. Morem aetatis suae arguit, quippe tunc oppressa iaceret antiqua libertas, cuius noster multo studiosissimum passim se profitetur.

(4) *Privatus in urbe mansit*. Quod ex Liv. XXXVIII, c. 52 et 53, suppleri potest, postea Liternum concessit. Antea tamen, cum fratre L. Cornelio Scipione Asiatico, legatus contra Antiochum Syriae regem in Asiam profectus est. Conf. Liv. XXXVII, 4. Tzs.

(5) *Severe praefuit ei potestati*. Vnde illi *Censorium* nomen inditum est. Hinc Lucanus de Catone II, 389: « Rigidi servator honesti. » COURTIS.

(6) *In complures nobiles animadvertit*. L. Quintium Flaminium consularem cum sex aliis, quod multi narrant, senatu movit. Conf. Liv. XXXIX, 42. *Animadvertit autem*, proprie: unde *animadversio censoria*

dit, qua re luxuria reprimeretur, quae iam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octoginta⁷ usque ad extremam aetatem ab adolescentia, reipublicae causa suscipere inimicitias non destitit. A multis tentatus,⁸ non modo nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit.

III. In omnibus rebus¹ singulari fuit prudentia et industria. Nam et agricola solers,² et reipublicae peritus, et iurisconsultus, et magnus imperator, et probabilis orator, et cupidissimus litterarum fuit. Qua-

na apud Cicer. pro Cluentio, c. 46 exir. Tzs. — *Multas res novas in edictum addidit.* Priorum censorum edicto nova quaedam adiecit, quae ad coercendam morum luxuriam valerent. Cf. Liv. XXXIX, 44. Alias *tralatitium edictum* dicitur. Tzs. — *Pullulare.* Crescere, elegans metaphora, a pullis, et novis arborum ramis desumpta.

(7) *Circiter annos octoginta.* «Octogenerarius erat, quum Galbam accusavit, accusator assiduus malorum.» Aurelius Victor, in Catone Censorio. — *Reipublicae causa suscipere inimicitias non destitit.* Inimicorum Catonis non uno loco Cicero meminit. Adde Livium XXXIX, 40. Bosivs.

(8) *A multis tentatus.* Id est, in iudicium vocatus, quum omnes corripere. «Ipse quadragies quater accusatus, gloriose absolutus.» Aurel. Vict. Imo quinquagies fere ei diem dictum fuisse narrat Plut. — *Quoad vixit, virtutum laude crevit.* Quod si tamen Horatio fides,

*Narratur et prisoi Catonis
Saepe mero caluisse virtus.*

Od. III, 21.

*La vertu du vieux Caton,
Chez les Romains tant prônée,
Était souvent, nous dit-on,
De Falerne enluminée.*

J. B. Rousseau, Od. II, 2.

(1) *In omnibus rebus...* Similia habes apud Liv. XXXIX, 40. Adde Ampelium XIX: «Hic est omnium rerum peritissimus, et, ut Sallustio Crispo videtur, Romani generis disertissimus Cato.»

(2) *Nam et agricola solers.* Livius, loco citato: *Vrbanas*, inquit, *rusticasque res pariter callabat*, etc. Idem de *Rebus rusticis* librum edidit; in quo, teste Plutarcho, in eius vita, adeo laudis avidus visus est, ut in singulis rebus proprius, elegans et copiosus esse voluerit. Promvs. Adde Plinium lib. XVII. Exstant adhuc eius *Rei rusticae* libri, quos e graecis fontibus deprompsit. — *Et probabilis orator.* Probabilis, id est, qui probatur laudabilis. «Cato tres summas in homine res praestitisse existimatus est, optimus orator, optimus imperator,

rum studium etsi senior³ arripuerat, tamen tantum in eis progressum fecit, ut non facile reperire possis, neque de Graecis, neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adolescentia confecit orationes.⁴ Senex scribere historias instituit,⁵ quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani: secundus et tertius, unde quaeque civitas orta sit Italica; ob quam rem omnes Origines videntur appellasse:⁶ in quarto autem bellum Poenicum primum: in quinto secundum: atque haec omnia capitulatim sunt dicta; reliquaque bella pari modo persecutus est, usque ad praeturam Ser. Galbae, qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit,⁷ sed sine nominibus res notavit. In iis-

optimus senator. » Plin. lib. VII, cap. 27.

(3) *Senior.* Idem affirmat Cicero de Senectute c. I, cum aliis. Tzs.

(4) *Ab adolescentia confecit orationes.* Conscriptit; quae a Cicerone et Gellio citantur. Catonem orationum multitudine cum Lysia confert Cic. in Bruto XVII. Imo Plutarchus cap. IV, cum Demosthenem Romanum vocatum fuisse affirmat. Cic. quoque in Bruto cap. LXXXV, et alibi, eius orationes, ut illis temporibus, valde laudandas censet, ingeniique quamdam formam, sed admodum impolitam ac rudem tribuit. Quarum orationum, ut et reliquorum operum, fragmenta collegit Ausonius Popma, et notis illustravit.

(5) *Senex scribere historias instituit.* Instituit, pro coepit. Sallustius, quod prisca vocabula ex libris senioris Ca-

tonis desumpsisset, graviter ab Augusto, Pollione, Quintiliano, A. Gellio vituperatus est. Notum vetus illud epigramma:

Et verba antiqui multum furato Ca-
tonis,
Crispe, Iugurthinas conditor histo-
rias.

(6) *Omnes Origines videtur appellasse.* De his lege Ciceronem in Catone. COVATIN. — *In quinto secundum.* Tertium, sive ultimum describere non potuit; nam, ut Plutarchus scribit, suscitavit quidem tertium bellum Punicum, sed in eius initio excessit e vita. — *Capitulatim.* Summatim, per distincta capita. Occurrit rarior alias haec vox apud Plinium Hist. nat. II, 42. Tzs.

(7) *Non nominavit.* Idem testatur Plinius VIII, 5: » Imperatorum nomina annalibus detraxit.»

dem exposuit, quae in Italia Hispanisque viderentur admiranda. In quibus multa industria et diligentia comparet, multa doctrina. Huius de vita et moribus plura in eo libro ⁸ persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu Titi Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.

---

(8) *In eo libro.* Qui cum aliis multis desideratur. Sed fragmentum elementis vide, ex Gellio II, 8, in fragmentis.

T. POMPONII ATTICI VITA

ARGUMENTVM

CAP. I; Atticus, clarus parente, ingenio et studio. — II; Athenas se confert, Athenienses pecunia sublevat. — III; Athenis ante alios carissimus. — IV; Sullae acceptus, Romam remigrat. — V; Q. Caecili heres ex do-
drante. Eius cum Cicerone et Hortensio rara amicitiae copula. VI; Honoribus, litibus, praefecturis abstinens, soli dignitati servit. — VII; In civili bello neque Pompeium, neque Caesarem offendit. — VIII; Occiso Caesare, Brutum pecunia adiuvat. — IX; Ne Antonio quidem infestus est; sed eius uxori et liberis opitulatur. — X; Antonius officiorum Attici memor. — XI; Proscriptis plurimis auxilio est. — XII; Vipsanio et Antonio tanto utitur in deprecandis amicorum periculis. — XIII; De vita Attici privata. Bonus paterfamilias et civis. — XIV; Eius coena semper lectione condita. Prudens pecuniae usus. — XV; Mendacii odor et laboris amans. — XVI; Senibus adolescens et adolescentibus senex pariter iucundus. — XVII; Eius pietas in matrem. — XVIII; Antiquitatis amor. — XIX; Morum elegantia pervenit in affinitatem Octavii. — XX; Caesaris et Antonii cum Attico familiaritas. — XXI; Extremus eius morbus. — XXII; Eius mors et sepultura.

T. POMPONIVS ATTICVS, ab origine ultima stirpis Romanae generatus, perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus est dili-

(1) *Pomponius*. Quippe qui esset a gente Pomponis, quae ortus a Pomponis, Numae regis filio (Plut. in Numae cap. XXI), vel a Pomponis, Nu-

mae patre (Aurel. Vict. de V. ill. c. III), originem ducebat. — *Vltima*. Si ad primos huiusce gentis auctores ascendas, antiquissima; si ad posteros

gente, ² indulgente, et, ut tum erant tempora, *diū*, in primisque studioso litterarum. Hic, prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas impertiri debet, filium erudit. Erat autem in puero, praeter docilitatem ingenii, summa suavitas oris ³ ac vocis, ut non solum celeriter acciperet, quae trahebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret. Qua ex re in pueritia nobilis inter aequales ferebatur, ⁴

descendas, prima. Ita apud Virgilium, *Aeneid.* VII, 49: « Tu sanguinis *ultima* auctor. » Saepius autem *ultima* *strpis* homo de vilissimo dicitur. — *Generatus*. Insolenter cum origine coniungitur; uncis igitur quidam incluserunt: quippe quod verbum salvo sensu abesse possit. — *Perpetuo*. Quamdiu vixit. — *Equestrem obtinuit dignitatem*. Hoc honore contentus, senatorium non affectavit. Equestris autem dignitatis insignia erant equus publico datus, et annulus aureus. Hic ordo patricios inter et plebeios medius erat.

(2) *Diligente*. Rei familiaris et domesticae assiduum curam indicat. — *Indulgente*. Verbum situ remotum videtur et alienum. Non male igitur codex Medicaeus omittit. Tss. — *Et ut tum erant tempora*. Pro conditione temporum illorum. Formula elegans et antiquis usitata. Ita gallice, *riche pour le temps*. Haec Nepos addidit, quia nondum Asiaticae opes urbem invaserant.

(3) *Oris*. De vultu quidam explicant, cuius hic ratio vix haberi potest, uti subiecta explicatio docet, in qua singulis singula respondent, nempe

« docilitas ingenii — celeriter accipere; suavitas oris ac vocis — excellenter pronuntiare. » Aptissime tamen ita coherent, ut eandem rem uberior exponant; quare etiam alibi coniunguntur. Cf. Alcib. c. I. Locum similem exhibet Quintilianus in praef. lib. VI, ubi nostrum egregie explicat « Vocis iucunditas claritasque, oris suavitas, et in utraque lingua expressa proprietas omnium litterarum. » Nempe, ut excellenter aliquis pronuntiet, requiritur, praeter soni ipsius gratam modulationem, apta etiam linguae et litteris accommodata oris eiusque partium conformatio, quae ipsam pronuntiationis facit excellentiam, ut docilitas accipiendi celeritatem. Tss. — *Acciperet*. Ita libri scripti. Adde Quintil. I, 3, 3: « Puer meus, quae tradentur, non difficulter accipiet. Non igitur Lambino opus erat emendare *arriperet*.

(4) *Nobilis inter aequales ferebatur*. Efficacius quam *erat, habebatur*, de aperta et manifesta significatione et praedicatione. Sic eleganter ad ipsum Atticum refert *explendescibat*. Tss. *Nobilis*, clarus. — *Quam*. Suppl. *us*. Ita in Pausania III. — *Generosi*. Spiritu scilicet et ingenio,

clariusque explendescebat, quam generosi discipuli animo aequo ferre possent. Itaque incitabat omnes studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, ⁵ C. Marius filius, M. Cicero, quos consuetudine sua sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior.

II. Pater mature ¹ decessit. Ipse adolescentulus, ² propter affinitatem P. Sulpicii, qui Tribunus plebis interfectus est, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia, Pomponii consobrina, nupserat M. Servio, fratri Sulpicii. ³ Itaque interfecto Sulpicio, postquam vidit, Cinnano tumultu ⁴ civitatem esse pertur-

(5) *Torquatus*. Eius elegantiam in dicendo, aliasque virtutes laudat Cicero in Bruto c. LXVIII. Perit Torquatus in bello civili. Tzs. — *C. Marius filius*. Filius scilicet Caii Marii septies consulis. Eadem forma, ait Tzs., et alii utuntur: quare non opus est legere, ut olim, *C. Marius, C. filius*. — *Cicero*. Oratorum Romanorum princeps, secundum quem Cornelius Nepos, Attici iudicio, optimus scriptor ferebatur. Vide Ciceronis ad Atticum Epist. XVI, 5.

(1) *Mature*. Cito et ante tempus. Alias vero *mors natura* est opportuna.

(2) *Adolescentulus*. Annos natus tres et viginti, quum Sulpicius occisus sit A. V. C. 665; Atticus natus A. 643. *Adolescentulus* autem sic et in Eumene c. I dicitur, ut alibi adeo *puer* contra saeculi nostri morem. Cf. paulo post. Tzs.

(3) *Sulpicii*. Clarissimi oratoris, hominisque violenti, qui, dum tribunus plebis esset, et Marium contra Syllam tueretur, huius iussu occisus est. Vid. Cic. Cat. III, 40; de Oratore

III; adde Velleium Paterculum II, 48 sqq.

(4) *Cinnano tumultu*. Civili bello, quo Cinna consul expulsus cum Mario rediit, et in Syllanos saeviit. Quantas vero turbas istae factiones excitaverint nemo nescit, qui vel tantillum historiae Rom. delibaverit. — *Pro dignitate*. Iuxta dignitatem ordinis equestris et vitae honestae. — *Quin alterutram partem offenderet*. Vel Cinnam vel Syllam, quod ipse infra explicat. Cf. Charron, de la Sagesse III, 4: *Advis pour les particuliers en toutes les susdictes divisions publiques. — Il y a deux questions: l'une, s'il est loisible à l'homme de bien de prendre party, ou demeurer ooy; l'autre, en tous les deux cas, c'est à dire, estant d'un party, ou n'en estant point, comment on s'y doit comporter.... 1° Or la premiere question a des raisons et des exemples contraires.... 2° Venons à l'autre point.... Or il se vuide en un mot, par l'advis et la reigle de modération, suivant l'exemple d'Atticus, tant renommé pour sa modestie et prudence en tels orages, tenu tous-*

batam, neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis civium, quum alii Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus; idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit. Neque eo secius adolescentem ⁵ Marium, hostem iudicatum, iuvat opibus suis, cuius fugam pecunia sublevavit. Ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei ⁶ familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. Hic ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Nam, praeter gratiam ⁷ quae iam in adolescentulo magna erat, saepe suis opibus inopiam eorum publicam levavit. Quum enim versuram facere ⁸ publice necesse esset, neque eius conditionem aequam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque

jours et estimé pour favoriser le bon party, toutes fois sans s'envelopper aux armes et sans offense de l'autre party.

(5) *Adolescentem.* De viro, uti passim; hic iuniorem Marium notat. — *Cuius fugam.* Id est, quem fugientem et expulsum.

(6) *Detrimentum aliquod afferret rei familiari.* Bona enim proscriptorum et absentium aliorum insontium vendebantur; exclusivae paternis bonis liberi etiam petendorum honorum iure prohibebantur. Velleius Paterc. II, 28; Ep. Liv. LXXXIX et alii. *EAST.*

(7) *Gratiam.* Ita passim, ait Tzs., de moribus qui placent, gratiam conciliant. Ego vero explicare malim gallico verbo *ordit*.

(8) *Versuram facere.* Hoc est, mutare creditorem. Versuram si facere dicuntur, qui, ut aes alienum

dissolvant, aes alienum contrahunt, et mutuum maiori foenore sumunt ab uno creditore, ut alteri satisfaciant; quod illi dum faciunt, non solvunt debita, sed creditorem tantum mutant et vertunt, unde *versuras* nomen. — *Neque eius conditionem aequam haberent.* Neque hanc versuram, nisi gravissimo intolerandoque foenore, impetrare, a foeneratoribus possent. Centesimas enim poscere foeneratores solebant. Qua de re vide Manut. Comment. in Epist. Cic. I, 40, ad Atticum. — *Semper se interposuit.* Opibus suis intervenit, pecuniam obtulit. — *Versuram unquam... acceperit.* Contra officium esse ratus, pro eo, quod gratis erat praestandum, mercedem exigere. Pro *unquam* comiecit *iniquam* Gottschalch. — *Eos abest a multis libris.* Nonnulli aes habent.

usuram unquam ab iis acceperit, neque longius, quam dictum esset, eos debere passus sit. Quod utrumque erat iis salutare. Nam neque indulgendo ⁹ inveterascere eorum aes alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis septem ¹⁰ modii tritici darentur: qui modus mensurae medimnus Athenis appellatur.

III. Hic autem sic se gerebat, ut communis ¹ infimis, par principibus videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, civemque facere studerent. ² Quo beneficio ille uti noluit, ³ quod nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam, alia adscita. Quamdiu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: ⁴ absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi et Piliae ⁵ locis san-

(9) *Indulgendo*. Debiti solutionem non urgendo. — *Neque multiplicandis usuris crescere*. Si ipse, ex aliorum creditorum more, tales quoque usuras pettisset: quod ipse facere noluit. Ingeniosa igitur Gottschalch. coniectura, *iniquam*; neque necessaria tamen videtur.

(10) *Septem*. Ita omnes libri scr. At, quia Veteres tradunt, medimnum sex modios aequasse, Lambin., suadente Faern., aliique posuerunt *sex*. Tzs. — *Medimnus*. Cic. *medimnum*, in Verrem V, 47; gallice, *une mine*.

(1) *Communis infimis*, κοινὸς, ἐπιεικῆς. Ita Cicer. Ep. fam. IV, 9. Frustra, apud Sueton. Claud. XXI, Vespasian. XXII, *comis* pro *communis* emendare volunt.

(2) *Civemque facere studerent*. Qui singularis honos fuit, et solum iis,

qui de republica praecclare meriti essent, exhibitus. Vide Meursium Fortun. Attic. caput V. Bosivs.

(3) *Quo beneficio ille uti noluit*. Civem tamen Atticum Cicero vocat, respiciens, credo, ad cognomen, non ad ius civitatis lib. I, Epist. 16, et lib. II, Epist. 1: « In eis orationibus, quae Philippicae nominantur, enituerat civis ille tuus Demosthenes. » Schnorr. Recusarunt hoc beneficium et Zeno et Cleanthes, ne patriae suae iniuriam facere viderentur. Auctor Plutarchus, de Stoicorum repugnantibus. Bosivs. — *Quod nonnulli*, etc. Haec verba, usque ad *adscita*, nonnulli recentiori manu adsuta existimant.

(4) *Restitit*. Ms. cod. Medic. *darius respuit* habet.

(5) *Piliae*. Quaedam edd. *Phidiae*

ctissimis posuerunt. Hunc enim in omni procuratione reipublicae auctorem actoremque ⁶ habebant. Igitur primum illud manus fortunae, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset ⁷ imperii, ut eandem et patriam haberet et domum. Hoc specimen prudentiae, quod, quum in eam ⁸ civitatem se contulisset, quae antiquitate, humanitate, doctrina praestaret omnes, unus ei ante alios fuerit carissimus.

IV. Huc ex Asia Sulla decedens ¹ quum venisset, quamdiu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis et humanitate et doctrina. Sic enim Graece ² loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem suavitas erat sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quemdam leporem esse, non adscitum. ³ Idem poemata ⁴ pronuntiabat et Graece et Latine sic,

quasi Attici aetate fuisset aliquis Phidias, de rebus Atheniensium bene meritus; etsi mirentur, quod unus Nepos illius viri mentionem in re tam insigni fecerit. Absurda vero leq̄io. *Pilia* est, uxor Attici, quam Cic. passim, Epist. ad Attic., salutat.

(6) *Auctorem actoremque.* *Auctor* suadet, praecipitve rem et rationem gerendi monstrat; *Actor* agit, administrat et curat.

(7) *Esset imperii.* Loquitur de urbe Romana, quasi fortuna imperii ibi habitaret. — *Domum.* Libri veteres subiiciunt *voluit*, ed. pr. *voluerit*. Si prius probo cum Kappio, ut mutari debet in *et*. Pro *domum* Lambinus reposuit *dominam*, quod et aliqui probarunt, nuper Bremius. At languet non solum haec repetitio, sed et dissiat consensorum rationem. Nempe

quo spectat *patriam*, eo etiam transferri debet vox adiuncta. *Domus* est domicilium, sedes, tribus; et civitatis ius innuit. *Tas*.

(8) *Eam civitatem.* Athenas scilicet.

(1) *Ex Asia Sulla decedens.* Finito bello Mithridatico, contra Marium iturus. *Tas*.

(2) *Sic enim Graece loquebatur.* Vnde Attici cognomen, uti ex Ciceronis de Senectute libro in. apparet: « Teque non cognomen solum Athenis deportasse, sed humanitatem et prudentiam intelligo. »

(3) *Adscitum.* Id est, Attico, latine quum loqueretur, sermonis huiusce gratia adeo pura et inaffectedata inerat, ut hanc suavitatem nativam, non autem labore partam omnes sentirent.

(4) *Poëmata.* Aliorum scilicet, qui-

ut supra nihil posset addi. Quibus rebus factum est, ut Sulla nusquam eum ab se ⁵ dimitteret, cuperetque secum deducere. Qui ⁶ quum persuadere tentaret: « Noli, oro te, inquit Pomponius, adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui ». At Sulla, adolescentis officio ⁷ colaudato, omnia munera ei, quae Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri. Hic complures annos moratus, quum et rei familiari tantum operae daret, quantum non indiligens deberet pater familias; et omnia reliqua tempora aut litteris, aut Atheniensium reipublicae tribueret; nihilominus amicis urbana officia praestitit. Nam et ad comitia ⁸ eorum ventitavit; et, si qua res maior acta est, non defuit. Sicut Ciceroni in omnibus eius periculis singularem fidem praebuit: cui ex patria fugienti ⁹ sestertium ducenta et quinquaginta millia donavit. Tranquillatis autem rebus Romanis, ¹⁰ remigravit Romam, ut opinor, L. Cotta et L. Torquato Coss.; quem diem sic universa civitas

bus vocis suavitate maiorem gratiam afferebat.

(5) *Nusquam eum ab se dimitteret.* Eius consuetudine assidue frueretur. — *Secum deducere.* Sibi itineris committentem adsciscere.

(6) *Qui.* Immerito docti, Lambino duce, in cui mutaverunt. *Qui*, etc. Id est, quum Sylla persuadere tentaret, ut secum proficisceretur. — *Oro te.* Interponitur, ut *quaeso*, *amabo*. Tzs. — *Noli.... velle.* Pro *noli*, sed multo validius.

(7) *Officio.* Virtute scilicet et fidelitate in amicos et cives.

(8) *Ad comitia eorum.* Id est, ad comitia ventitabat, in quibus de ami-

corum suorum dignitatibus agebatur. quum illorum petitionem auctoritate et suffragio iuvare posset.

(9) *Fugienti.* Nempe ante exilium, Clodio auctore decretum, secesserat Athenas, quum, Chrysogono in oratione pro Roscio Amerino offenso, Syllae iram metueret. Tzs. — *Sestertium ducenta.* Vid. eundem V. C. *Leironne*, opere laudato.

(10) *Tranquillatis autem rebus Romanis.* Sopitis odiis civilibus. — *Quem diem*, etc. Atticum discedentem tanto nimirum affectu prosecuta est Atheniensium civitas, ut lacrymis dolorem ex desiderio futuro conceptum indicaret.

Atheniensium prosecuta est, ut lacrymis desiderii futuri dolorem indicaret.

V. Habebat avunculum Q. Caecilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli, ¹ divitem, difficillima natura. Cuius sic asperitatem veritus est, ² ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum. Caecilius enim moriens testamento adoptavit eum, ³ heredemque fecit ex dodrante. Ex qua hereditate accepit circiter centies sestertium. ⁴ Erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni; ⁵ easque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiscipulatu vivebat coniunctissime, multo etiam familiaris, quam cum Quinto; ut iudicari possit, plus in amicitia valere similitudinem morum, quam affinitatem. Vtebatur autem intime Q. Hortensio, ⁶ qui his temporibus

(1) *Luculli*. Qui ex Asiatico bello contra Mithridatem magnas divitias reportaverat, et postea se in luxum pronus demerserat. Inde Xerxem togatum appellavit Tubero, ant. Plut. Lucullo XXXIX. Tzs. — *Difficillima natura*. Qua praediti morosi vocantur.

(2) *Veritus est*. Indulsit, cessit cum reverentiae sensu, unde delectus verbi intelligitur. Mox pietatem eam appellat. Tzs.

(3) *Testamento adoptavit eum*, etc. Ita Valer. Max. VII, 8, 5: « Pomponium Atticum testamento adoptavit. » — *Ex dodrante*. Quum tota hereditatis summa vocabulo *as* designaretur, *dodrans*, id est 9/12 novem eius partes complectitur. Ceterum discrepat Valer. Max. VII, 8, 5, qui omnium honorum heredem eum relictum esse tradit. Tzs.

(4) *Accepit circiter centies sestertium*. Rursus op. cit. adire iuvabit.

(5) *Q. T. Ciceroni*. Is M. T. Ciceronis, oratorum principis, frater fuit Pomponiamque, Attici sororem, duxerat. *Quam cum Quinto*. Vide infra XVI: « Atticum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit. » Testatur ipse Cicero ad Famil. XIII: « Pomponiam Atticum sic amo, ut alterum fratrem: nihil est illo mihi nec carius, nec iucundius. » *Plus in amicitia valere*. Hinc Cic. in Laelio: « Nihil est quod ad se rem tam alliciat, tam attrahat, quam ad amicitiam similitudo. »

(6) *Q. Hortensio*. Testatur ipse Cicero ad divers. II, 16: « Tunus familiaris Hortensius quam plena manu nostras laudes in astra sustulit! » — *Principatum eloquentiae tenebat*.

principatum eloquentiae tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius; et id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantae laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtretractio, essetque talium virorum copula.

VI. In republica ita est versatus, ¹ ut semper optimarum partium et esset; et existimaretur; neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se iis dedissent, quam qui maritimis iactarentur. Honores non petiit, quum ei paterent propter vel gratiam vel dignitatem, ² quod neque peti more maiorum, neque

Quum hac tempestate secundum Cicero locum obtineret. De Hortensio Quintilianus, Inst. or. XI, 3: «Diu princeps oratorum, aliquando aemulus Ciceronis existimatus est; novissime, quoad vixit, secundus.» De eodem Gellius I, 7: «Hortensius, omnibus ferme oratoribus aestis suae, nisi M. Tullio, clarior.» Hortensianae autem eloquentiae hereditas non nisi ad Hortensiam, clari huiuscæ oratoris filiam, transiit. Vid. Valer. Max. VIII, 3, 3.—*Obtretractio*. Confer ad Aristid. I. Ex nostro loco discrimen inter aemulationem et obtretractionem intelligi potest. Illa bono, haec malo, sensu dicitur; illa imitari, consecrari virtutes, haec carpere, suasque quovis modo extollere et obtrudere solet. Tsa.—*Copula*. Aemulorum scilicet conciliator, qui veluti medius intercedebat, ne in obtrectionem erumperet aemulatio.

(1) *In republ. ita est versatus*. Vide supra c. II, not. 4.—*Fluctibus*. Bellis scilicet: elegans metaphora, quam et

comparatione facta apte persequitur. Ita passim multi. Nota est allegoria Hor. I, 44:

*O navis, referent in mare te novi
Fluctus!*

Confer inf. X. *Iactarentur*. Proprium in hac re verbum. Vid. Serv. ad Virgil. Aen. I, 7; nec non Vell. I, 2: «Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi *iactatique* quum variis casibus tum saevitia maris.» *Maritimis* autem posuit pro *marinis*, neque tamen hoc absque exemplis.

(2) *Dignitatem*. Nempe equestrem.—*More maiorum*. Scilicet, absque dolo et fallaciis, una virtute: etenim haec temporibus «etiam homines novi, qui antea per virtutem soliti erant nobilitatem antevenire, furtim et per latrocinia potius, quam bonis artibus, ad imperia et honores nitentur.» Sallust. Jug. IV.—*Geri e republica*. Locus in libris vitiat et amputatus prodit. Alii enim omittunt *geri*, alii *e republica*, vel *res. geri* ex-

capi possent conservatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri e republica sine periculo, corruptis civitatis moribus. Ad hastam³ publicam nunquam accessit. Nullius rei neque praes, neque maniceps⁴ factus est. Neminem neque suo nomine, neque subscribens,⁵ accusavit. In ius⁶ de sua re nunquam iit, iudicium nullum habuit. Multorum consulum praetorumque praefecturas delatas⁷ sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum. Qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, quum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, quum praeturam gerere nolisset, asseclam⁸ esse praetoris. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, quum suspicio-

hibent. In diversa abeunt virorum doctorum sententiae; ex quibus probata emendatio Lambini, maxima veri specie commendabilis, et mutua librorum ope concinnata. *E* autem in hoc nexu significat ad commodum reipublicae. Tzs.

(3) *Ad hastam*. Auctionis publicae signum, sub qua tunc in primis publicata proscriptorum bona veniebant. *Spectores*, qui ea emebant, vocabantur. Tzs. Bona distrahenda *hastae subiici* dicebantur.

(4) *Neque praes, neque maniceps*. 1° *Praes*, qui aut suo aut alterius nomine cavet, populo se obligat, et a magistratu interrogatur, in publicum ut praestet; inde quum respondet, dicitur *praes*. 2° *Maniceps*, qui a populo aliquid redimit aut conducit; ita autem dictus quod in licitationibus sublata manu se emptionis

auctorem esse profiteretur. Vide Ernest. in clava Cic. hisce vocibus. Publicorum autem vectigalium redemptionem, quam faciebant publicani, spectare Ngpos videtur. Quorum tamen socium et vectigalium participem Atticum fuisse nonnulli, ex Ciceronis ad Att. Epist. I, 19, et II, 15, colligunt, hincque Nepotem reprehendunt.

(5) *Subscribens*. Subscriptionem suam alterius accusationem iuvans.

(6) *In ius ... nunquam iit, iudicium nullum habuit*. Id est, neque iit in ius, neque ipse alios vocavit.

(7) *Delatas*. Id est, praefecturas deferri solitas a consulibus, praetoribus, et ab imperatore in exercitu. — *Honore fuerit contentus*. Oblati scilicet muneris.

(8) *Asseclam*. Legatum scilicet.

nes quoque vitaret criminum.⁹ Quo fiebat, ut eius observantia¹⁰ omnibus esset carior, quum eam officio, non timori neque spei tribui viderent.

VII. Incidit Caesarianum civile bellum,¹ quum haberet annos circiter sexaginta. Vsus est aetatis vacatione,² neque se quoquam movit ex urbe. Quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit. Ipsum Pompeium coniunctum³ non offendit: nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant; quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem quies⁴ tantopere Caesari fuit grata, ut victor, quum privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

(9) *Criminum.* Cupiditatis scilicet, rapacitatis. Hinc *repetundarum rei* magistratus dicebantur.

(10) *Observantia.* Cantâ vitae ratio

(1) *Caesarianum civile bellum.* De quo scripsit ipse Caesar.

(2) *Aetatis vacatione.* Id est, sexagenarius, aetatis habuit excusationem ne se partibus misceret. Lex a quinquagesimo anno militem non cogit, a sexagesimo senatorem non citat. Senec. de Brev. vit. XX. — *Movit ex urbe.* Non in castra profectus est, se autem continuit domi.

(3) *Coniunctum* (alii non iunctum). Cognatione iunctum. Gens enim Caecilia, unde maternum genus ducebat

Atticus, cum gente Cornelia, ex qua Pompeius duxerat uxorem, erat iuncta. — *Ornamentum.* Quidam docti *auctoramentum* rectius legendum existimant. Quid iubet? — *Cum eius offensione.* Pompeius enim se pro hostibus habiturum dixerat, qui extra sua castra essent; Caesar vero pro amicis, qui in Pompeii castris non essent.

(4) *Quies.* Quod nullius partes secutus fuerit. — *Privatis.* Aliis, domi qui se continuerant. — *Sororis filium et Q. Ciceronem.* Conf. c. V. Ita vero ex hac MSS. lectione, intelligit patrem et filium, quos Pompeii castra secutos, ipso devicto, Attico condonavit. Tzs.

VIII. *Secutum est illud. Occiso Caesare,*¹ quum res publica penes Brutos videretur esse et Cassium, ac tota civitas se ad eos convertisse videretur; sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens aequali familiaris, quam hoc sene, neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est a quibusdam, ut privatam aerarium Caesaris interfectoris ab equitibus Rom. constitueretur. Id facile effici posse arbitrati sunt, si et principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse voluisset. At ille, qui officia amicis praestanda sine factione existimaret, semperque a talibus se consiliis removisset, respondit: si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset,² usurum, quantum eae paterentur; se neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. Sic ille consensionis globus³ huius unius dissensione disiectus est. Neque multo post superior esse coepit Antonius; ita ut Brutus et

(1) *Occiso Caesare.* Nemo nescit Iulium Caesarem tribus et viginti vulneribus in curia occisum fuisse a Bruto et Cassio, caedis suctoribus, postquam, devictis Pompeianis partibus, dictaturam perpetuam invasisset, idibus martiis, anno urbis conditae 708, ipso Iulio Caesare et M. Antonio Cons. Covarrus. — *Brutos.* Marcum scilicet et Decimum, de quibus vide Sueton. in Caes. LXXX. — *Adolescens.* Vt iam monitum est, de viro, tunc, ex Ciceronis Bruto cap. LXIV et XCIV, duo et quadraginta annos nato. — *In convictu.* Compone, uti recte monuit Heusinger, eum ha-

beret, non cum principem. Ita nempe diversi casus saepe construuntur. Vid. in Datame I et III; in Attico V. Tsa.

(2) *Voluisset.* Cur voluisset, non vellet? Causam non video, nisi quaeratur in usurum. Aliter, si vellet, uti posse, Tsa. — *Neque coiturum.* Ad factiosi consilii societatem accessurum.

(3) *Consensionis globus.* Ita hunc consentientium coetum unus dissentiens disturbavit. — *Globus.* Ita autem apud Sallust. legas, Iug. LXXXV: « Si quem ex illo globo nobilitatis... » Anglice, club.

Cassius, provinciarum, ⁴ quae iis necis causa datae erant a consulibus, desperatis rebus, in exilium profiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abiecto ⁵ Bruto, Italiaque cedenti, sestertium centum millia muneri misit; eidem in Epiro absens trecenta iussit dari; neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit.

IX. Secutura est bellum gestum apud Mutinam.¹ In quo si tantam eum prudentem dicam, minus, quam debeam, praedicem,² quam ille potius divinus fuerit;

(4) *Provinciarum.* Referrī debet ad verba sequentia, *desperatis rebus.* — *Necis causa.* Haec librorum lectio sine dubio praefenda est coniecturae Cuiacii *dicis causa*, quam protulit in *Observat.* X, 37, et aliqui exceperunt. Nam, ut librorum auctoritate nititur, ita et fert historiae testimonium, quod luculentum est in Ciceronis *Orat.* XI; cf. cap. XII. Quamquam de ipsis provinciis, quae fuerint, ex Plutarcho, Appiano et Dione Cassio, disputatur. Cretam disertè nominat Cicero de Bruto, alii de Cassio, Cyrenen, quum ipsi alias occupassent: Consules sunt M. Antonius et Dolabella. Tzs. Altera autem lectio *dicis causa* gallice valet, *par manière d'aquí.* Brutus enim et Cassius, per speciem et nomen provinciarum e republica remoti fuerant, et velut exules facti. Haec autem vetus loquendi formula apud Cíc. ad *Attic.* I, 18, et alibi occurrit.

(5) *Abiecto Bruto.* Id est, Bruto reflante fortuna prostrato.

(1) *Bellum gestum apud Mutinam.* Cuius belli causa fuit testamentum

Caesaris. Vide *Florum* IV, 4. Hoc autem inter Antonium et Octavium Caesarem tum iuvenem motum est. Mutina vero, urbs Galliae Cisalpinæ, nunc vulgo *Modène.* *COVATIN.*

(2) *Praedicem.* Non satis laudem. — *Divinus.* Ex nexu valet praescium rerum futurarum, ut *divinitas* et similia alibi, deinceps *divinatio*; utrumque, ad signandum singularem et solito maiorem prudentiam, quo facit cap. XVI. Quae sequuntur, primo intuitu parum respondere videntur, moverantque Buchnerum, ut mallet *divinitas*, id est, divina natura. Quidam, quum eam mutationem libri respuerent, ita certe explicandum censuerunt. Sed easam subiicit Noster, qua factum sit, ut sic se gereret Atticus, quasi callidissime omnia praesensisset seque parasset. *Bonitas* enim non est peritia, ut vult Staverenus, sed, quod adiecta postulant, insita a natura usuque confirmata animi bona indoles. Sic infra X, bonitatis signa referuntur. Tzs. — *Agitur.* Id est, agitur, a proposito dimovetur. Al. *Agetur.*

si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quae nullis casibus neque agitur, neque minuitur. Hostis Antonius iudicatus, ³ Italia cesserat; spes restituendi nulla erat. Non solum eius inimici, ⁴ qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam qui adversariis eius se dabant, et in eo laedendo se aliquam consecuturos sperabant commendationem, Antonii familiares insequabantur; uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant; liberos etiam extinguere parabant. Atticus, quum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulisit ad Antonium violandum; sed e contrario familiares eius, ex urbe profugientes, quantum potuit, texit, quibus rebus indiguerunt, adiuvit. P. vero Volumnio ⁵ ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviae, quum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa stiterit vadimonium ⁶ sine Attico; hic sponsor omnium rerum fuerit.

(1) *Hostis... iudicatus.* Cuius iudicii causam expositam reperias apud Cic. Philipp. II. — *Italia cesserat.* Galliam citeriorem petiit, et inde pulsus Alpes transiit, ut se cum Lepido coniungeret. Velleius II, 46 sqq. Tsa.

(4) *Eius inimici.* Quorum e numero acerrimum Ciceronem expertas est. — *Commendationem.* Quaedam editiones *commodatam* habent; utrumque vero, si sequentia cogites, potest adhiberi. Spoliatio enim commoditatem, occisio commendationem parabat. — *Extinguere parabant.* Parare non semel optimos apud scriptores eam infinitivi praesente iun-

ctum reperias. Ita sp. Sallust: Catil. XVIII: « Cum hoc Catilina et Antonius, consilio communicato, parabant in Capitolio kal. ian. L. Cottam et L. Torquatam consules interficere. » Idem Cat. XX: « Servire magis, quam imperare parati estis. » Idem Jug. XXII: « Dum proficisci parant. » Adde Caesar. B. C. I, 83; Ter. Phorm. prol. v. 3.

(5) *Volumnio.* Is inter Antonii familiarissimos erat, qui et Eustrapelus dicebatur, praefectus fabrum de quo Cic. Epist. 26, lib. IX. Covarr.

(6) *Vt nullum illa stiterit vadimonium.* Vt nunquam, vadibus data,

Quin etiam, quum illa fundum secunda fortuna ⁷ emisset in diem, neque post calamitatem versuram facere potuisset; ille se interposuit, pecuniamque sine foenore, sineque ulla stipulatione ei credidit; maximum existimans quaestum, memorem gratumque cognosci, simulque aperire, se non fortunae, sed hominibus solere esse amicum. Quae quum faciebat, nemo eum temporis causa ⁸ facere poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat, ⁹ Antonium rerum potiturum. Sed sensim ¹⁰ is a nonnullis optimatibus reprehendebatur; quod parum odisse malos cives videretur. Ille autem sui iudicii, potius quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alii laudaturi forent.

X. Conversa subito fortuna est. Vt Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum futurum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti. Itaque ad adventum imperatorum ¹ de foro decesserat, timens proscriptionem; latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus, paulo ante opem tulerat (tanta varietas iis temporibus fuit fortunae, ut modo hi, modo illi, in summo essent aut

comparuerit in iudicio. — *Sponsor.* Atticus ubique fidem suam interposuit.

(7) *Secunda fortuna.* Ita veteres habent editiones: uncus igitur, hic vulgo appositus, remotos inuimus. — *In diem.* Solvendum scilicet in certam diem. — *Sine foenore, sineque ulla stipulatione.* Id est, remota omni usura solemnique promissione.

(8) *Temporis causa.* Vt tempori

inserviret, fortunaeque vicibus se accommodaret. *Tss.*

(9) *Nemini enim in opinionem veniebat.* Ciceroniana locutio. Ita Philippi II, 16: «Qui istuc venit tibi in mentem?»

(10) *Sensim.* Paulatim, vel, si cum Heusingero malis, clam, tacite. Aliiter, *sensus eius.* Sequimur ed. pr.

(1) *Imperatorum.* Antonii scilicet, Octavii et Lepidi. De quibus vide Florum IV, 6.

fastigio, aut periculo²); habebatque secum Q. Gellium Canum, aequalem simillimumque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognoverat, adeo coniuncte vixit, ut ad extremam aetatem amicitia eorum creverit. Antonius autem etsi tanto odio ferebatur³ in Ciceronem, ut non solum ei, sed omnibus etiam eius amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere; multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii, et ei, quum requisisset, ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret; se eum et illius causa Gellium Canum de proscriptorum numero exemisse. Ac, ne quod in periculum incideret, quod noctu fiebat, praesidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit. Neque enim suae solum⁴ a quoquam auxilium petiit salutis, sed coniunctim; ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo velle fortunam. Quod si gubernator praecipua laude fertur, qui navem ex hieme⁵ marique scopuloso servat; cur non singula-

(2) *Periculo*. Non proprie in hac oppositione respondet *fastigio*, sed per eius explicationem et sensum, ut saepe fit, ubi sensus verborum, non verba spectantur. Tzs. — *Gellium Canum*. Non autem *Canium*, ut quidam dederunt, quippe quod cognomen Gellijs proprium. Cani memini Cicero passim, ut Epist. ad Att. XIII, 34. Sic et vet. libri.

(3) *Ferebatur*, irae impetum, quam erat, magis ostendit. — *Eius*. Quidam libri *uis* habent. Hic autem, propter praecedens *ei*, eius anteposuerim.

(4) *Neque enim suae solum*, etc. Nec enim separatim quemquam suae vitae protectorem quaesivit. Covarr.

(5) *Hieme*. Hiems saepissime a Latinis, et a poetis praecipue pro tempestate usurpatur. Consule Servium ad Virgil. Aeneid. V, v. 44:

Olli caeruleus supra caput adstitit imber,

Noctem hiememque ferens . . .

— *Singularis existimetur prudentia*, etc. Si quis, reipublicae nave fluctibus civilibus agitata, optimum itineris ducem investigare studuerit, ra-

ris eius existimetur prudentia, qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?

XI. Quibus ex malis ut se emergerat, ¹ nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. Quum proscriptos praemiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum ² venit, cui res ulla defuerit; nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta est. Qui etiam post praelium Philippense, ³ interitumque C. Cassii et M. Bruti, L. Iulium Mocillam praetorium, et eius filium, Aulumque Torquatum, ceterosque pari fortuna percussos, instituerit tueri, atque ex Epiro his omnia Samothraciam supportari iusserit. Difficile est omnia persequi, et non necessaria. Illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem ne-

tionem vitae exigit, ut veteris scriptoris nostri verba iterum usurpem, *« Suivant l'exemple d'Atticus, tant renommé pour sa modestie et prudence en tels orages, tenu toujours et estimé pour favoriser le bon party, toutesfois sans s'envelopper aux armes et sans offense de l'autre party. »*

(1) *Se emergerat.* Ita omnes libri: quod licet stat rariori usu, quum emergere neutraliter ponatur, ita tamen etiam occurrit apud Cicer. de Harusp. resp. XXV, et Cicerentium in Andr. III, 3, 30. Sic se passim additur verbis similibus *erumpere, penetrare, abstinere*; contra in aliis omititur, veluti *movere, vertere*, quae est linguarum libido. Quare non opus erat contra libros, se convertere in ipse. In verbo ipso *emergerat* elegans est metaphora de calamitosis, qui ad meliorem sortem enituntur et assurgunt. Ita vero praecedentem meta-

phoram, quam, inserta voce *malis*, finitam invenerat, resumit, et novo augmento adscito, persequitur sic, ut alio convertat. Nempe praecedentia salutem ex tempestate et mari scopuloso continent; haec notionem naufragii afferunt. Ceterum hanc periodum superiori capiti adnectunt quaedam editiones. Tzs. — *Nihil.* Intantum studium denotat, Id.

(2) *In Epirum.* Vbi praedia habebat. *« Omnisque eius pecuniae redditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. »* Infra XIV. — *Res ulla.* Non male olim edd. aliquae, *res ulla.* Tzs.

(3) *Praelium Philippense.* In quo Brutus et Cassius, interfectores Caesaris, ab Antonio et Octavio devicti ceciderunt. Florus, IV, 2. Praelium autem Philippense a Philippis, Macedoniae urbe, dictum. — *Mocillam.* Ignotum cognomen. Quidam conti-

que temporariam, neque callidam ⁴ fuisse. Id ex ipsis rebus ac temporibus iudicari potest, quod non florentibus se venditavit, ⁵ sed afflictis semper succurrit. Qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus post mortem eius, quam florente, ⁶ coluerit. Sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, quod neque laedebat quemquam, neque, ⁷ si quam iniuriam acceperat, malebat ulcisci, quam oblivisci. Idem immortalis memoria percepta retinebat beneficia; quae autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: « Sui cuique mores fingunt fortunam ⁸ ». Neque tamen prius ille fortunam, quam se ipse, finxit: qui cavet, ne qua in re iure ⁹ plecteretur.

XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, ¹ intima familiaritate coniunctus adolescenti Cae-

ciunt Motacillam, quod avis et nomen. Tzs. — *Samoethraciam*. Fuit insula maris Aegaei, prope Thraciam, quae tota olim sacra habebatur, et hinc asylum praebat. Hodie *Samo-drachi*. Tzs.

(4) *Neque temporariam, neque callidam*. Huius munificentiam nec temporis causa fictam, nec captatricem extitisse. COVARIU.

(5) *Non florentibus se vendicavit*. Numquam usura vel gloriatione potentibus obsecutus est.

(6) *Florente*. Alii *florantem*, oppositione minus concinna.

(7) *Neque ... malebat ulcisci, quam oblivisci*. Alii aliter legunt. Sallustius vero similiter de prius Romanis: « Accepta iniuria, ignoscere, quam persequi malebant. » Iug. IX.

(8) *Sui cuique mores fingunt fortunam*. Quis hanc sententiam primus apud Romanos ediderit docet Sallustius, ad Caesar. de ord. rep. Orat. I: « Sed res docuit id verum esse, quod in carmin. Appianus ait: *Fabrum esse iuae quemque fortunae.* »

(9) *Iure plecteretur*. Erroris admissi merito poenam daret.

(1) *Vipsanius Agrippa*. Hic, ut fert Seneca Epist. XXI, Attici gener fuit. Et tres habuit uxores; quarum prima, Pomponia, Attici filia; altera Marcella, Octaviae filia; tertia Lulia, Aug. Caesaris, ex qua Caius et Lucius Caesar, Posthumum Agrippam, Agrippinam et Iuliam habuit: dux quoque belli peritissimus, de quo Virg. Aeneid. VIII, 682 sqq.:

sari, quum, propter suam gratiam et Caesaris potentiam, nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum eius deligeret affinitatem, praeoptaretque equitis Romani filiam generosarum nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius triumvir reipublicae constituendae: cuius gratia quum augere possessiones posset suas, tantum abfuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. Quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. ² Nam quum L. Saufeii, equitis Romani, aequalis sui, qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiae, ³ habitabat, habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumviri bona vendidissent, consuetudine ea, qua tum res gerebantur, Attici labore atque industria factum, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse et recuperasse. Idem L. Iulium Calidum, quem, post Lucretii Catullique mortem, ⁴ multo elegantissimum poë-

*Parte alia, ventis et dis Agrippa secundis,
Arduus, agmen agens: qui, belli insignne superbum,
Tempora navali fulgent rostrata corona.* COURTIN.

— Nullius conditionis non haberet, etc. Penes eum omne coniugium esset. Conditio autem verbum nuptiale; gallice, *parti, alliance*.

(2) *Quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit.* Eo quod, quum certatim proscriptorum bona inter amicos suos triumviri dividerent, recusaverit Atticus, imo amicos adempta reddiderit.

(3) *Philosophiae.* Epicureae scilicet, uti ex Ciceronis epistolis docti contendunt. Atticum vero Epicureum fuisse negat Ernatus.

(4) *Post Lucretii Catullique mortem.* Lucretius, poëta insignis, et philosophus Epicureus, qui *de rerum natura* libros sex edidit, Catullus autem Veronensis, poëta mordax et lascivus, qui Syllae Mariique aetate florebat — *Praefecto fabrum Antonii.* Qui ab Antonio fabris, quibus in bello opus erat, quique machinas aedificant ut curator operisque exactor fuerat praepositus. *Fabrum* autem, forma antiqua, pro *fabrorum*, et in hoc titulo solemnia. — *Expedivit.* Id est,

tam nostram tulisse aetatem vere videor posse contendere, neque minus virum bonum, optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas eius Africanas possessiones, in proscriptorum numerum a P. Volumnio, praefecto fabrum Antonii, absentem relatum, expedit. Quod in praesenti⁵ utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit iudicare; quod in eorum periculis non secus absentes, quam praesentes, amicos Attico esse curae cognitum est.

XIII. Neque vero minus ille vir, bonus paterfamilias habitus est, quam civis. Nam quum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus aedificator.¹ Neque tamen non in primis bene habitavit, omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum habuit in colle² Quirinali Tamphilanam, ab avunculo hereditate relictam; cuius amoenitas non aedificio, sed silva constabat. Ipsum enim tectum, antiquitus³ constitutum,

proscriptorum numero eximendum curavit.

(5) *In praesenti.* Tum temporis. Quae quidem verba videntur languere, ideoque nonnulli hunc locum corruptum existimarunt. — *Attico esse curae.* Hinc probatum fuit, Atticum eodem studio invigilare amicorum suorum, sive praesentium, sive absentium, saluti.

(1) *Minus fuit emax, minus aedificator.* Ex publica Attici vita ad privatam transit Nepos, cuius sententiae subscribit Cic. Parad. VI, his verbis: « Non esse emacem, vectigal est. » Et Lacones, si cui mala imprecabantur, quatuor ipsi accidere optabant, quorum primum erat aedificandi desi-

derium. Locus exstat apud Suidam. COURTIX.

(2) *In colle Quirinali.* Vnus ex septem Romae montibus, ubi templum Quirini erat. — *Tamphilanam.* A Tamphilo quodam Romano sic vocatum. — *Ab avunculo.* Q. Caecilio scilicet, de quo supra cap. V.

(3) *Antiquitus.* More vetusto. Quo verbo in primis delectatur Tacitus, quippe qui usdecies illud usurpaverit. Vide Annal. II, 56; XI, 5, etc. — *Plus salis, quam sumptus.* Plus elegantiae, gratiae, ob antiquitatis laudem, quam impense exhibebat. *Salis* autem mire et insolite ad domum transfertur.

plus salis, quam sumptus, habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. Vsus est familia, si utilitate iudicandum est, optima; si forma, vix mediocri: namque in ea erant pueri litteratissimi anagnostae optimi,⁴ et plurimi librarii; ut ne pedisequs quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset. Pari modo artifices⁵ ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni. Neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domique factum, habuit; quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. Nam et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas, continentis debet duci; et potius diligentia, quam pretio, parare, non mediocris est industriae. Elegans, non magnificus; splendidus, non sumptuosus; omni diligentia munditiam, non affluentiam, affectabat. Supellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset.⁶ Nec hoc praeteribo, quanquam nonnullis leve visum iri putem: quum in primis lautus⁷ esset eques

(4) *Anagnostae optimi*. Lectores scilicet, ἀναγνώσται, quorum officium erat tam in seriis studiis, quam inter epulas, librum aliquem perlegere. — *Librarii*. Servi in describendis et curandis libris apud Romanos adhibiti. Quorum tres nominat Cicero; epist. XIII, 44, Pharnacem scilicet, Anthaeum et Salvium. — *Pedisequs*. Apte ad vividam descriptionem litteratae domus subiungit, quis in hoc certe nemo litterarum inscitiam culpet. Tzs. — *Vtrumque horum facere*. Id est, anagnostae vel librarii munera obire.

(5) *Artifices*. Ultra cultum intel-

ligi non debent, verbi causa, funambuli, gladiatores, ut quidam faciunt. Tzs.

(6) *Vt in neutram partem conspici posset*. Illustrat hoc in primis, ait Tzs., clarissimus locus Ovidii in Tristibus II, 443, 444: « Domus neque divitiis, neque paupertate notanda, Vnde sit in neutrum conspiciendus eques. » Id est, ut nec dives, nec pauper haberi, appellarique possit.

(7) *Lautus*. Quod quidam ad divitias referunt, nexus de epulis vult intelligi, quod et confirmat Iuvenalis XI, in Tzs. — *Terna millia aeris*. V. cl. Letronne, *Considérations sur*

Rom. et non parum liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret; scimus, non amplius, quam terna millia aeris, peraeque in singulos menses, ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum. Atque hoc non auditum, sed cognitum praedicamus. Saepe enim propter familiaritatem domesticis rebus interfuimus.

XIV. Nemo in convivio eius aliud acroama¹ audiuit, quam anagnosten: quod nos quidem iucundissimum arbitramur. Neque unquam sine aliqua lectione apud eum coenatum est; ut non minus animo, quam ventre,² convivae delectarentur. Namque eos vocabat,³ quorum mores a suis non abhorrerent. Quum tanta pecuniae facta esset accessio,⁴ nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitae consuetudine; tantaque usus est moderatione, ut neque in sestertio vicies, quod a patre acceperat, parum se splendide gesserit, neque in sestertio centies affluentius vixerit, quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque

les monnaies Grecques et Romaines.
— *Ex ephemeride.* Εφημερίς, latine diurnum seu diarium, libellus seu commentarius diurnus, in quem acceptum et expensum cuiusque diei referre solent.

(1) *Acroama.* Gr. ἀκρόαμα. Acroamata vocabantur, qui partim seriis, partim iocosis recitationibus, adiunctis etiam cantorum et tibicinum modulis, convivarum aures delectabant. Testatur Plinius, *epist. VI, 34.* Adde Gellium III, 2. Cf. Ernesti *Clav. Cicero.*

(2) *Non minus animo, quam ventre,* etc. Sic de Platonis coena Timotheus,

homo clarus Athenis, et princeps civitatis, quum vidisset eum postridie: «Vestrae, inquit, coenae non solum in praesenti, sed etiam postero die iucundae sunt.» Cicero *Tuscul. V, 35.*

(3) *Vocabat,* ad prandium invitabat. Ita Graeci καλεῖν.

(4) *Pecuniae accessio.* Scilicet ex avunculi hereditate. Cf. *supr. V.* — *In sestertio vicies.* Vide *Letronne, op. laud.* — *Pari fastigio,* etc. Eundem vitae modum servaverit in utraque fortuna; nempe liberaliter adversa, non luxuriose secunda vixerit.

fortuna. Nullos habuit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam villam, neque in Italia, praeter Ardeatinum et Nomentanum, rusticum praedium; omnisque eius pecuniae reditus⁵ constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest, eum usum pecuniae non magnitudine, sed ratione, metiri solitum.⁶

XV. Mendacium neque dicebat,¹ neque pati poterat. Itaque eius comitas non sine severitate erat, neque gravitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur,² an amarent. Quidquid rogabatur, religiose³ promittebat; quod non liberalis, sed levis arbitrabatur, polliceri, quod praestare non posset. Idem in nitendo, quod semel annuisset,⁴ tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. Nunquam suscepti negotii eum pertaesum est. Suam enim existimationem⁵ in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius. Quo fiebat, ut

(5) *Pecuniae reditus*. Hinc gallice, *le revenu*. — In *Epiroticis*. Prope Thyamini fluvium, qui Thesprotiam et Cestrinam disternit, Atticum habuisse villam amoenissimam colligunt interpretes Ciceronis. Vide *Epist. ad Attic. VII, 2*, et *Iac. Palmerium, Graeciae II, 5*.

(6) *Metiri solitum*. Non quantum potuisset, sed quantum necesse esset, impensam faciebat.

(1) *Mendacium neque dicebat*, etc. Ita de Epaminonda III, praedicat: « Adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. »

(2) *Vererentur*. Venerarentur.

(3) *Religiose*. I. e. caute, certa fide.

(4) *In nitendo, quod semel annuisset*. Dum nitebatur, quae semel annuisset, praestare. Aliae ed. *admisisset* habent. Priorem vero lectionem antepono. Ita *Virg. Aeneid. XII, 487*: « Sin nostrum annuerit nobis victoria mactem; » et *Horatius od. IV, 6*: *Annuerere muros*. — *Tanta erat cura*. In ablativo intelligi debet, propter *idem*, etsi paulo hoc est insolentius; minus tamen quam anacoluthon in *idem* pro *eidem* effingere.

(5) *Existimationem*. Bonam scilicet famam. Conf. in *Catone II*. — *Existimationem .... agi*. Ita vero *Cicer. in Verr. VI, 51*: « Aguntur iniuriae sociorum, agitur vis legum, agitur existimatio veritasque iudiciorum. »

omnia Ciceronum, Catonis, Marii, ⁶ Q. Hortensii, Auli Torquati, multorum praeterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo indicari poterat, non inertia, sed iudicio, ⁷ fugiase reipublicae procurationem.

XVI. Humanitatis vero nullum afferre maius testimonium possum, quam quod adolescens ¹ idem seni Sullae fuerit iucundissimus, senex adolescenti M. Bruto; cum aequalibus autem suis, Q. Hortensio et M. Cicerone, sic vixerit, ut iudicare difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus. Quanquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt indicio, praeter eos libros in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus iam sunt editi, sexdecim volumina epistolarum, ² ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum missarum; quae qui legat, non multum desideret historiam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de studiis principum, ³ vitiiis ducum, mutationibus reipublicae perscripta sunt, ut nihil in iis non appareat;

(6) *Marii*. Vncis includunt, quia varie in libris legitur, fideque dubia, *M. que Hortensii, Marci Q. H. vel Marique H.* Ex *Marci Q.* quum ineptum esset, et duo praenomina male iungeret, sinxerunt *Marii*, qui tamen Attico admodum adolescente, mortuus erat. Alii utrumque scriptum fuisse putant M. Q., ut praepositum nomini Ciceronum, post a sua sede motum, quam illi adeo assignavit Lambinus et quidam alii. Q. praenomen commode possit referri ad Hortensium, sed *Marii*, vel, ut est in libris, *Marci* male redundat. Hinc aliqui *M. Catonis, Q. Hortensii*, emendarunt. Illam vero cum Hor-

tensio et Torquato amicitiam attigit, cap. V et XI. *Tss.*

(7) *Sed iudicio*. Scilicet prudentia. Testatur Cicero, *Epist. I, 17.*

(1) *Adolescens*. Agens annum 27, quum Sylla ageret 55. Post Atticus senex annorum 66, Brutus adolescens annorum 42. *Tss.*

(2) *Sexdecim volumina epistolarum*. Quidquid olim circumvolvi solebat in charta aut scripto codice, volumen dicebatur; id autem patet ex sexdecim epistolarum libris ad Atticum. *COUATIN. — Historiam contextam. Gallice, l'histoire suivie.*

(3) *Principum*. Optimatum, in iisque Caesaris, Pompeii et similia.

et facile existimari possit, prudentiam quodammodo esse divinationem. Non enim Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt, futura praedixit; ⁴ sed etiam, quae nunc usu veniunt, oecinit ut vates.

XVII. De pietate ¹ autem Attici quid plura commemorem? quum hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suae, quam extulit² annorum nonaginta, quum esset septem et sexaginta, se nunquam cum matre in gratiam rediisse, nunquam cum sorore fuisse in similitate, quam prope aequalem habebat. Quod est signum, aut nullam unquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas

TIS. — *Ut nihil in iis non appareat.* Ut ibi omnia lucide inveniantur.

(4) *Futura praedixit.* Pauca de multis exempla collegi augurii et vaticinii Ciceronis. Ep. VII, 44: «Προδιδίκα», noster Attice, non hariolans, ut illa, cui nemo credidit (*Cassandra scilioet*) sed coniectura prospiciens

Iamque mari magno.

Non multo, inquam, secus possum vaticinari: tanta malorum impendet *Διάς*. Et VIII, 3: «Et a me est (tute scis) propter suspicionem huius impendentis tempestatis multo ante provisum.» Mox VIII, 42: «Scripseram eas litteras, quarum vaticinationem falsam esse cupio.» X, 8: «Et tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non haec collegii nostri ab Attio, sed illa Platonis de tyrannia.» Et statim: «Nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. Corruat iste

COR. NEP.

neesse est.» Idem, epistola ad Licinium Calvum, apud Nonium: «praesentit animus atque augurat quodam modo, quae futura sit suavitas.» SCAUR. Ciceronem vero quis non mirabitur hisce verbis M. Antonio perniciem futuram minantem: «Quis autem meum consulatum, praeter P. Clodium, qui vituperaret inventus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet; quoniam id domi tuae est, quod fuit illorum utriusque fatale.» Philipp. II. — *Quae nunc usu veniunt.* Quae nunc accidunt. — *Cecinit.* Vox propria de oraculis, vaticibus et poetis.

(1) *De pietate.* Hic in propinquos vel necessitudines suas affectus notat *pietas*.

(2) *Quam extulit.* Quam sepeliendam curavit. — *Se nunquam... in gratiam rediisse.* Per metonymiam consequentis pro antecedente significat eum cum matre sine ulla controversia vixisse.

Y

duceret. Neque id fecit natura solum, quanquam omnes ei paremus; ³ sed etiam doctrina. Nam et principum philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem ⁴ uteretur.

·XVIII. Moris ¹ etiam maiorum summus imitator fuit, antiquitatisque amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ordinavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quae non in eo, suo tempore, sit notata; et, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexit, ² ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idem separatim in aliis libris: ut M. Bruti ³ rogatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem ordine enumeravit, notans, qui, a quo ortus, quos honores, quibusque temporibus cepisset. Pari modo

(3) *Quanquam omnes ei paremus.* Sic olim Chrysippus clamitabat: Τὸ εὖλος εἶναι ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν. Adde Senecam de Vita beat. III: « Interim, quod inter omnes Stoicos convenit, rerum naturae assentior. Ab illa non deerrare, et ad illius legem exemplumque formari, sapientia est. »

(4) *Non ad ostentationem.* Eorum instar, de quibus D. Hieronymus, epist. XXXIV: « Philosophus, gloriae animal, et popularis aurae vile mancipium. »

(1) *Moris.* Pro *morum*: ita autem solent scriptores. « Iugurtha ubi naturam Publii Scipionis, qui tum Romanis imperator erat, et *morem* hostium cognovit. » Sall. Iug. VII. « Nihil usquam prisci et integri *moris.* » Tac. A. I, 4. — *Volumine.* la-

scripsit eum librum *Annalem*, ut noster indicavit in Hannibal. XIII; et sic in Cic. ad Att. XII, 23, appellatur, qui eum saepe laudat, et septingentorum annorum memoriam continuasse affirmat. *Tzs.* — *Ordinavit.* Id est, disposuit, et, ut mox ipse loquitur Nepos, *suo quemque tempore notavit, ordine enumeravit.* Ita cum Vossio et Barthio malo legere, quam cum aliis *ornavit.*

(2) *Subtexit.* Eleganter, id est, inseruit, rerum summae admiscuit. — *Propagines.* Metaphora ab arboribus ducta; gallice, *la généalogie.*

(3) *M. Bruti.* Qui fuit ex gente Iunia. Gens autem Iunia una ex nobilissimis, quae a Troianis et Aenea originem sumpserant.

Marcelli ⁴ Claudii, Marcellorum; Scipionis Cornelii et Fabii Maximi, Fabiorum et Aemiliorum quoque: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum. Attigit quoque poetice: credimus, ne eius expertus esset suavitatis. Namque versibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine ceteros Romani populi praestiterunt, exposuit; ita, ut sub singulorum imaginibus ⁵ facta magistratusque eorum non amplius quaternis quinisque versibus describeret: quod vix credendum sit, tantas res tam breviter potuisse declarari. Est etiam unus liber, Graece confectus, de consulatu ⁶ Ciceronis. Hactenus, Attico vivo, edita haec a nobis sunt.

XIX. Nunc, ⁴ quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur; et, quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, «suos cuique mores plerumque conciliare fortunam.» Namque hic contentus ordine eque-

(4) *Marcelli*. Scilicet rogatus, quae vox proximis nominibus Scipionis et Fabii supplenda est, ut, in ceteris genitivis numeri pluralis, *familiam* ex superioribus repetere necesse est. Plutarchus *Marcellum* a Marte deducit. — *Fabiorum*. Qui suam originem ad Fabium, Herculis filium, referunt. Plutarchus, in Fabio Maximo. — *Aemiliorum*. Qui, teste Festo, ab Aemilio, Ascanii filio, se ortos celebrabant. Plutarchus vero in Paulo eos Mamercus, Numae regis filio, natos fuisse scribit. Vnde *Aemilii* pariter dicti sunt et *Mamertini*.

(5) *Vt sub singulorum imaginibus*. Sub uniuscuiusque effigie. «Imaginum amore flagrasse quondam testes

sunt et Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, et Marcus Varro, benignissimo invento, insertis voluminum suorum fecunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed et aliquo modo imaginibus.» Plinius Hist. nat. XXXV, 2. — *Credendum sit*. Notandus hic gerundii usus, illa aetate rarior. Tzs.

(6) *Consulatu*. Quem gessit A. V. C. 690. Hunc librum Cicero ad Atticum II, 4, *commentarium* vocat.

(4) *Nunc*. Igitur, quae sequuntur, scripta sunt post annum 721, quo mortuum esse Atticum ex ipso Nepote, cap. XXII, apparet. Tzs. — *Sicut supra significavimus*. Attico XI: «Sui cuique mores fingunt fortunam.»

stri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi filii; ² quum iam ante familiaritatem eius esset consecutus nulla alia re, quam elegantia vitae, qua ceteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortuna humiliore. Tanta enim prosperitas Caesarem eum est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerit; et conciliarit, quod civis Romanus quivit consequi. ³ Nata est autem ⁴ Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Caesar, vix anniculam, ⁵ Tiberio Claudio Neroni, Drusilla nato, privigno suo, despondit: quae coniunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiore.

(2) *Filii*. Abest *Iulii* a multis libris; quare etiam a Bosio, aliisque, uncas attraxit. Contendunt autem viri docti, in primisque Bosius ex nummis et lapidibus evicit, *Divi* (i. e. Iulii Caesaris) *filium* proprium tunc fuisse cognomen Octaviani, antequam Augustus vocaretur. Neque tamen desunt nummi, in quibus *Iulii* etiam additur, et vel Caesaris nomen praecedit, vel Augusti sequitur. In utramque igitur partem de hoc nomine disputari possit, nec diversi regiminis genitivi moram faciunt. Vero est similis, per explicationem accessisse. Tzs. — *Elegantia vitae*. Universi moris cuncta. — *Ceteros ceperat principes*. Syllam scilicet, Pompeium, Caesarem, Antoniam, Brutum et Ciceronem.

(3) *Quod civis Romanus quivit consequi*. Quippe qui ex cive Romano potentissimus tyrannus evaserit.

(4) *Nata est autem Attico*, non ei, indicant, excursu quasi confecto, Ne-

potem ad Atticum redire: antecedens igitur periodus de Caesare, potius quam de Attico, intelligenda prorsus est. — *Neptis*. Quam Tacitus, *Annal.* I, 12, Vipsaniam; Suetonius in Tiberio VII, Agrippinam vocat; ut patris (Vipsanii Agrippae, cf. *Attico XII*) non tantum nomen, sed et cognomen tulerit.

(5) *Vix anniculam*. Vix unum annum natam. — *Tiberio Claudio Neroni, Drusilla nato*. Livia Drusilla duorum Neronum mater erat, qui praenomine Drusi, cognomine Tiberii, a se invicem discernebantur. Antiquus nummus: NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GERMAN. COS. DES. ET. NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMAN. IMP. Vide stemma domus Augustae, quod Tacito suo affixit quondam Iustus Lipsius. — *Necessitudinem eorum sanxit*. Id est, confirmavit, stabilivit. Lambin. legendum putat *auxit*. ERNST.

XX. Quamvis ante haec sponsalia, ¹ non solum, quum ab urbe abesset, nunquam ad suorum quemquam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret, in primis quid legeret, quibus in locis, et quamdiu esset moraturus; sed etiam, quum esset in urbe, et propter suas infinitas occupationes minus saepe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies tamen temere intercessit, quò non ad eum scriberet: quum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam ei quaestionem poeticam proponeret; interdum iocans eius verbosiores eliceret epistolas. Ex quo accidit, quum aedis Iovis Feretrii, ² in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut, Attici admonitu, Caesar eam reficiendam curaret. Neque vero ab M. Antonio minus absens litteris

(1) *Sponsalia*. Futurarum scilicet nuptiarum promissionem. Gallice, *fiançailles*. — *Quin Attico mitteret*. Litteras scilicet, in quibus nuntiabat, quid ageret, etc. Ita Graeci absolute *ἰνστέλλειν* usurpant. — *Attico frueretur*. Attici scil. praesentia et colloquiis. — *Temere intercessit*. Id est, facile praeteriit. — *Eliceret epistolas*. Occasione suppeditata rescribendi, litteras ei extorqueret proliziores.

(2) *Iovis Feretrii*. Iupiter ita cognominatus, quod arma et spolia hosti ablata in eius templum ferrent, et istic consecrarent; vel a *ferendo* pacem, quum ex eius templo sumerent sceptrum, per quod iurare, et lapidem silicem, quo ferire foedus solebant. De quo, et causa conditi templi, vide Livium I, 40; Florum I, 4; Valer Max. III, 2, 3. — *In capitolio*

ab Romulo. Qua de re prae aliis insigniter Livius, l. c.: « Romulus, duce hostium occiso, urbem primo impetu capit; inde exercitu victore ducto, ipse, quum factis vir magnificus, tum factorum ostentator haud minor, spolia ducis hostium caesi suspensa, fabricato ad id apte feretro gerens, in Capitolium ascendit; ibique quum ea ad quercum pastoribus sacram deposuisset, simul cum dono designavit templo Iovis fines, cognomenque addidit Deo. » Iupiter Feretri, inquit, haec tibi victor Romulus rex regia arma fero, templumque de his regionibus, quas modo animo metatus sum, dedico, sedem optimis spoliis, quo, regibus, ducibusque hostium caesis, me auctorem sequentes posteri ferant. » — *Detecta*. Tecto scilicet admodum corrupto.

colebatur; adeo ut accurate ille ex ultimis terris,³ quid ageret, curae sibi haberet certiolem facere Atticum. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quanta sit sapientiae, eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed obtreclatio tanta intercedebat, quantam fuit incidere necesse inter Caesarem atque Antonium, quum se uterque principem non solum urbis Romanae, sed orbis terrarum, esse cuperet.

XXI. Tali modo quum septem et septuaginta⁴ annos compleisset, atque ad extremam senectutem non minus dignitate, quam gratia fortunaque crevisset (multas enim hereditates nulla alia re, quam bonitate, est consecutus), tantaque prosperitate usus esset valetudinis, ut annis triginta medicina non indiguisset; nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contempserunt: nam putarunt esse tenesmon, cui remedia celeria faciliaque proponebantur. In hoc quum tres menses sine ullis doloribus, praeterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset; subito tanta vis

(3) *Ex ultimis terris.* Id est, ut interpretatur Manutius, ex Aegypto; alii legunt, *exul tum his terris*; quia hostis iudicatus Antonius Italia cesserat; sed hanc lectionem minus probat. COVARTIX.

(4) *Quum septem et septuaginta.* Qui est annus *climactericus* hebdomadicus magnus, ducto septenario in undecim: nam *climactericis* viros praestantissimos extinctos, veteres memorise monumentaque declarant. SCHORRVS. — *Tantaque prosperitate.* Quam quidem nonnunquam interpellatam fuisse, Ciceronis epistolae in-

dicant. Tzs. — *Nactus est.* Rarior haec locutio, quae tamen passim et alibi ad mala refertur. Sic Sueton. in Tito, *febrim nactus.* Tzs. — *Tenesmon.* Graecorum *τενεσμων*, quem sic describit Celsus IV, 48: « In hoc aeque atque in torminibus frequens desidendi cupiditas est; aeque dolor, ubi aliquid excernitur. Descendant autem pituitae, mucisque similia. » Gallice, *la dysenterie.* Manutius vero ex Nepotis subsequentibus verbis, *sine ullis doloribus*, tenesmon non fuisse, auctoritate Celsi, affirmat.

morbi in imum intestinum² prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. Atque hoc priusquam ei accideret, postquam in dies dolores accrescere, febresque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessiri iussit,³ et cum eo L. Corneliū Balbum, Sextumque Peducaeam. Hos ut venisse vidit, in cubitum innixus: « Quantam, inquit, curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos testes habeam, nihil necesse est pluribus verbis commemorare. Quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret; reliquum est, ut egomet mihi consulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi stat alere morbum desinere: namque his diebus quidquid cibi sumpsi,⁴ ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare a vobis peto primum, ut consilium probetis meum; deinde, ne frustra dehortando conemini. »

XXII. Hac oratione habita, tanta constantia vocis atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo¹ in do-

(2) *In imum intestinum.* Cui nomen rectum. Al. leg. *in uuum.* — *Fistula putris eruperit.* Morbo, ut verisimile est, Atticus laboravit, quem vocamus *fistula stercorale.*

(3) *Ad se arcessiri iussit.* Ce *Pomponius Atticus*, à qui *Cicero* escript, *estant malade, fait appeller Agrippa, son gendre, et deux ou trois aultres de ses amis, et leur diot, qu'ayant essayé qu'il ne gaignoit rien à se vouloir guérir, et que tout ce qu'il faisoit pour allonger sa vie, allongeoit aussi et augmentoit sa douleur, il estoit délibéré de mettre fin à l'une et à l'autre,*

les priant de trouver bonne sa delibération, et, au pis aller, de ne perdre point leur peine à l'en destourner. *Montaigne, Essais, II, 13.*

(4) *Quidquid cibi sumpsi.* Post cibi addunt quidam *potionsque*; sed abest ab edit. priuc. ann. 1470, et MSS. pluribus.

(1) *Domo.* Metaphora elegans, quae, vel simili, veteres utuntur. *Plato* ἀποδησῆν, *Paulus* ἐκδησῆν. *Tzs.* — *Acceleraret.* *Heusingerus* praeposuit sibi, quod recepit *Wetzelius*, et, omisso ad ante *id*, *Schmiederus.* *Nempe* dativus, quem pro nexu vocant

mum videretur migrare; quum quidem Agrippa eum flens atque osculans oraret atque obsecraret, ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret, et quoniam tunc quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret: preces eius taciturna sua obstinatione depressit. Sic quum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leviorque morbus esse coepit. ² Tamen propositum nihilo secius peregit. Itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie kalend. April., Cn. Domitio, C. Sosio Coss. decessit. ¹ Elatus est in lecticula, ⁴ ut ipse praescripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, ma-

ecommodi vel incommodi, putatur. Nec temere, licet repugnet Staverenus, quia, addicente usu, ferunt etiam editiones aliquae veteres. Potest igitur vel addi, vel negligi, ita tamen forte, ut, si addatur, durius illud ad ante id absit. Tzs. — *Temporibus.* Aliquo vitae spatio; ita Masout. intelligit. Tzschuck. ad vitae terminos refert a natura constitutos, quos egredi vel contrahere inedia tentabat Atticus. — *Depressit.* Cum delectu, ut, quanta animi luctatione preces reiecerit, declararet. Tzs.

(2) *Leviorque morbus esse coepit.* Or, ayant choisi de se tuer par abstinence, voylà sa maladie guarie par accident: ce remede, qu' il avoit employé pour se desfaire, le remet en santé. Les medecins et ses amis, faisant feste d'un si heureux evenement, et s'en resjouissants avecques luy, se trouverent bien trompez; car il ne leur feut possible pour cela de luy faire changer d'opinion, disant qu' ainsi comme ainsi, luy falloit-il, un iour,

franchir ce pas, et qu' en estant si avant, il se vouloit oster la peine de recommencer une aultre fois. Cestuyà, ayant recogneu la mort tout à loisir, non seulement ne se descourage pas au ioindre, mais il s'y acharne; est estant satisfait en ce pourquoy il estoit entré en combat, il se pioque par braverie d'en veoir la fin: c'est bien loing au dela de ne craindre point la mort, que de la vouloir taster et savourer. Montaigne, Essais, II, 13.

(3) *Decessit.* Anno V. C. 724. Triennio natus erat Atticus ante Tullium Ciceronem, cui undecim annos superstes fuit.

(4) *In lecticula.* Adi Kirchmann, de funer. II, 9. *Leticula* scilicet funebri, nobiliores et ditiores, ceteri sandapila efferebantur. Vide Pignorium de servis, p. 273. — *Omnibus bonis.* De optimatibus, nobilibus explicatur. Sed et proprie de probis omnino intelligi potest. Prius tueatur vulgi. Tzs.

xima vulgi frequentia. Sepultus est iuxta viam Appiam, ⁵ ad quintum lapidem, in monumento Q. Caecilii, avunculi sui.

(5) *Viam Appiam*. Ab Appio Claudio consule lapidibus, Capuam usque, stratam. Sepulturis haec via inclaruit. Intra urbem enim, per duodecim tabularum legem et pontificum decreta, sepelire tunc temporis non licebat. Quam legem his verbis refert Cicero, de Legibus II: «Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito.» — *In monumento Q. Caecilii*.

Cuius hereditatem crevit ex dodrante domumque habitavit, et sepulcrum moriens tenuit, quam et AETERNAM DOMVM vocari in vett. Inscriptionibus, litteratisque lapidibus, animadvertere licet. Scaevrus. De illustribus aliquot sepulcris in via Appia vide Gronovium de Pec. vet. p. 46, et Severanum, lib. III, c. 2, Romae subterraneae. Bosivs.

CORNELII NEPOTIS

FRAGMENTA'

CHRONICORVM

LIB. I.

I. **D**E Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit, utrumque vixisse ante Romam conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit annis circiter centum et sexaginta.² *Gellius XVII, 21, 3.*

Nepoti et Lutatio Romam placet conditam Olympiadis septimae anno secundo. *Solin. cap. II.*

Archilochum Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio

(1) *Fragmenta.* Collegit ea primum Schottus, dein emendavit Bosius, auxit denique Iac. Fr. Heusinger. Brevissimas vero his notas subiecimus, quia non ipsa sunt et sola Nepotis verba, sed vel variis inflexa, vel accessionibus forte subinde aucta. — *Chronicorum.* Tribus haec libris complexus erat, qui a pluribus veterum memorantur. Hinc vero ad Nepotem Catullus, epigr. I:

*Omne aevum tribus explicare chartis,
Doctis, Iupiter! et laboriosis. Tzs.*

(2) *Centum et sexaginta.* Freculphus tamen, Chron. tom. I. lib. III, c. 7, diversa ex Nepote refert sic: «Homerus poeta in Graecia claruit, ut testatur Apollodorus grammaticus, ante urbem conditam anno centesimo vicesimo quarto, et, ut ait Cornelius Nepos, ante olympiadem primam anno centesimo.» Quae discrepantia, ni velis ipsum Nepotem diversas auctorum sententias apposuisse, ex confusis auctoribus et numerorum notis LX et XL, facile intelligitur. Tzs.

Romae regnante, ³ iam tunc poematis clarum et nobilem. *Gellius XVII*, 21, 8.

M. Manlius Romae, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, convictus est consilium de regno occupando iniisse, damnatusque capitis, e saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, praeceptus datus est; ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. *Gellius, ibid. n. 24.*

Alexander Magnus Pellae oritur, ⁴ ut Nepos edit, M. Fabio Ambusto, Tito Quinctio Capitolino Coss., post Romam conditam anno trecentesimo octogesimo quinto. *Solin. Polyhist. c. XL.*

P. Terentius ⁵ maxime familiariter vixit cum Scipione Africano, et C. Laelio, etc., quamvis Cornelius Nepos aequales fuisse tradit. *Donatus, in vita Terentii.*

(3) *Tullo Hostilio Romae regnante.* Ergo anno V. C. 84-113. Cicero autem Archilochum, regnante Romulo, vixisse refert. — *Poematis.* Forma in his nominibus non infrequens, ut *epigrammatis, schematis*, pro terminatione in *ibus*. Tzs.

(4) *Pellae oritur.* Hinc Iuvenalis X, 468:

Vnus Pellaeo iuveni non sufficit orbis.

— *Anno trecentesimo*, etc. At consules illi fuerunt A. V. 403, Caton. Cf. Livium VII, 48. Imo illo anno, qui

hic vulgo notatur, nulli fuerunt consules, sed tribuni militum consulari potestate. Error videtur esse Solini male describentis. Alexander autem vulgo anno urb. cond. 398 natus creditur. Tzschvck.

(5) *Terentius.* Comicorum Latino- rum princeps, natione Afer, patria Carthaginiensis. Vide Cic. in Laelio, ubi Terentium familiarem suum vocat Laelius. — *Aequales.* Quin potius utroque maior natu Terentius. Ne igitur, cum vitae Terentii auctore, de eodem nativitalis anno strictius intelligas.

CORNELII NEPOTIS

EXEMPLORVM LIB. II.

II. A virgine Vestale. ¹ *Sosipater Charisius, lib. I, col. 119. Putsch.*

LIB. V.

Cornelius Nepos in libro exemplorum quinto id quoque litteris mandavit, multis in senatu placuisse, ut ii, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur; sed eam sententiam numero plurium, quibus id non videretur, superatam; eos tamen, qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo intestabiles ² invisosque fuisse, ut taedium vitae ceperint, necemque sibi consciverint. *Gellius VII, 18, 11.*

(1) *Vestale*. Ita, non *Vestali* cum Wetzelio. Nempe ideo hoc exemplum attulit Charisius, ut doceret, ablativum in *e* designere, quando non de re, sed de persona dicitur; eamque lectionem viri docti ex linguae usu probandam esse docuerunt, etsi ille quibusdam minime perpetuus est visus. Tzs.

(2) *Intestabiles*. Proprie qui nec

testimonium edere, nec testamentum facere possunt; hinc latiori sensu detestabiles, abiecti: quo sensu intelligitur in legibus duodecim tabularum, tab. VII; Horat. Satyr. II, 3, 484. Ipsa res, quae spectatur, accidit post eladem Cannensem, A. V. 537, uti dicitur ex Gellio in praecedentibus, et Cicerone de Offic. I, 43; III, 32. Tzs.

liarisque fait. Atque is tamen in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse ¹ videtur, quum eum scripsit tres et viginti annos natum primam causam iudicii publici egisse, Sextumque Roscium, parricidii reum, defendisse. *Gellius XV, 28, pr.*

Frustra Tullium suspicimus. Refert enim Cornelius Nepos, se praesente, iisdem ² pene verbis, quibus edita est, eam pro Cornelio, seditioso Tribuno, defensionem peroratam. *Hieronymus epist. LXXI ad Pammachium, c. 4.*

CORNELII NEPOTIS

LIBER I EPISTOLARVM AD CICERONEM

V. Tantum abest, ut ego magistram ¹ esse putem vitae philosophiam, beataeque vitae perfectricem, ut nullis magis existimem opus esse magistris vivendi, quam plerisque, qui in ea disputanda versantur. Video enim magnam partem eorum, qui in schola de pudore et continentia praecipiant argutissime, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere. *Lactantius Div. instit. III, 15, 10.*

(1) *Errasse.* Recte iudicat Gellius. Nempe Cicero, Caepione et Serrano consulibus (A. V. 646, Cat.) natus, Roscium defendit Sulla et Metello consulibus (A. V. 672); igitur tunc natus annos 27. Tzs.

(2) *Iisdem.* Quod contra fertur de Miloniana, etsi et hic dubitationem iniicit Plinius, epist. I, 20; qui affirmat Ciceronem, quae per plures dies latius dixerit, post recisa ac purgata in unum librum, grandem quidem,

unum tamen; coarctasse: Fragmenta eius servavit Asconius Pedianus. Tzs. E Schotti comment.

(1) *Tantum abest, ut ego magistram,* etc. Haec scripsisse videtur, ut contradiceret his Cic. verbis: «O vitae philosophia dux! o virtutis indagatrix!» etc. Tuscul. quaest. V, 2; et, «in eo *magistra vitae* tot saecula permaneret philosophia.» Ex iisdem quaest. II, 5.

M. TVLLII CICERONIS

AD CORN. NEPOTEM EPISTOLARVM LIB. II.

Itaque nostri, quum omnia, quae dixissemus, dicta essent; quae facete et breviter et acute ² locuti essemus, ea proprio nomine appellari *dicta* valuerunt. *Macrob. Saturn. lib. II, c. 1.*

AD EVNDEM EX LIBRO INCERTO.

Hoc restiterat etiam, ut a te fictis aggrederer ³ donis. *Priscian. Gramm. lib. VIII, col. 792.*

Qui habet, ⁴ ultro appetitur; qui est pauper, aspernatur. *Id. eod. loc.*

Quid? oratorum quem huic ⁵ antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis sententiis aut acutior aut crebrior? quis verbis aut ornatior aut elegantior? *Suet. in Caes. cap. LV.*

Vt Tullius docet, crudelitatis increpans Caesarem in quadam ad Nepotem epistola. Neque enim quidquam aliud est felicitas, inquit, nisi honestarum rerum prosperitas; vel, ut alio modo definiam, felicitas est

(2) *Quas facete et breviter et acute.* Ciceronem constat natura sua iocularibus scommatibus valde delectatum fuisse. Hinc eum invidi consularem scurram dictitabant.

(3) *Aggrederer.* Passive, non sine aliorum exemplis, licet raris. Sic infra *aspernatur.*

(4) *Qui habet.* Id est, dives homo, ο ἔχων. Vid. Lamb. Bos. de Ellipsis. Gr.

(5) *Huic.* Caesari, de quo agitur in Suetonii loco. Idem Cicero, Brut. LXXI, oratores enumerans, negat se videre, cui cedere debeat Caesar; atque eum elegantem, splendidam quoque, imo magnificam, ac generosam rationem dicendi tenere. Et Atticus, ibid. ita iudicabat, illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantissime.

fortuna adiutrix consiliorum bonorum: quibus qui non utitur, felix nullo pacto esse potest. Ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Caesar usus erat, nulla potuit esse felicitas; feliciorque meo iudicio Camillus exulans, ⁶ quam temporibus iisdem Manlius, etiamsi, id quod cupierat, regnare potuisset. *Ammian. Marcell. lib. XXI extr.*

Haec quidam ⁷ veterum formidantes, cognitiones actuum variorum, stylis uberibus explicatas, non edidere superstites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epistola Tullius quoque, testis reverendus, affirmat. *Ammian. Marcell. lib. XXVI, princ.*

Sententiae illius Tullianae ignarus, docentis, infelices esse eos, qui omnia sibi licere existimarunt. *Ammian. Marcell. lib. XXVI, extr.*

IDEM AD ATTICVM

DE NEPOTE.

Nepotis epistolam expecto. Cupidus ille meorum, qui ea, quibus maxime γαυριῶ, legenda non putet? Et

(6) *Camillus exulans.* Ille et alter Romulus dictus fuit, propterea quod, ad interuocionem deletis Gallis, qui urbem incenderant, et Capitolium obsidebant, rempublicam Romanam restituit. De quo vidē Val. Max. V, 3, 2. COURTIN. — *Manlius.* Qui, ob defensum Capitolium, Capitolinus dictus est, et domum in Capitolio publice accepit. Hunc tamen affectatē tyrannidis postea damnatum e

rupe Tarpeia praecipitem dederunt; domus diruta et bona eius publicata. Hunc non praecipitem datum, sed verberibus necatum refert Nepos, fragm. Chronicorum I.

(7) *Haec quidam.* Sensum verborum in hoc fragmento, non ipsa verba esse, facile quis sentit. Ceterum, quod apparet, temere hic aliqua Nepotis fragmentis annumerantur. T. 23.

αἰς μετ' ἀμόμωνα. ⁸ Tu vero ἀμόμων, ille quidem ἀμβροτος.
Lib. XVI, ep. 5.

Male narras de Nepotis filio. Valde mehercule moveor, et moleste fero. Nescieram omnino, esse istum puerum. *Ibid. epist. 14.*

(8) Μετ' ἀμόμωνα. Respicit locum Atticum esse, Nepotem plane *divinum* Homeri, ll. II, 674; eumque ad Nepotis laudem sic transfert, ut ἀμόμωνα afferret. Sed forte, ut volunt, est Q. Metellus Nepos.

CORNELII NEPOTIS

FRAGMENTA

INCERTA PARTIM QVO LIBRO POSITA, PARTIM QVIBVS
VERBIS CONCEPTA

VI. NEPOS auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kalend. Martiis, ¹ admonitum ab uxore, temperius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interPELLARETUR; serius tandem ingressum triclinium dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi; deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus, qui sunt in *Εαυτοτυμωρουμένω*: *Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.* (Donatus in *vita Terentii.*)

L. Otacilius Pilitus, rhetoricam professus, Cn. Pompeium Magnum docuit, patris eius res gestas, nec minus ipsius, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, ut Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. *Sueton. de Clar. rhet. c. III.*

Cornelius Nepos in libello, quo distinguit litteratum ab erudito, ² litteratos vulgo quidem appellari ait

(1) *Kalendis Martiis.* Quibus *matronalia* pro coniugii conservatione celebrabantur. Tzs. — *Temperius.* Alii *temporius* habent, quod recentius;

ceterum comparativus a *tempore.* — In *Εαυτοτυμωρουμένω*. Terentii IV, 4, 1. Tzs.

(2) *Litteratum ab erudito.* Tenen-

eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere, aut scribere; ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Graecis γραμματικοὶ nominentur. *Sueton. de Illustr. grammat. c. IV.*

VII. Praeter physicos, Homerumque, qui universum orbem mari circumfusum esse dixerunt, Cornelius Nepos, ut recentior,¹ ita auctoritate certior. Testem autem rei Q. Metellum Celerem adiicit, eumque ita retulisse commemorat: quum Galliae² proconsul praesset, Indos quosdam a rege Boiorum³ dono sibi datos; unde in eas terras devenissent, requirendo cognosse, vi tempestatum ex Indicis aequoribus abre-

da sunt haec ad notanda vocabulorum affinium discrimina, in primis de grammatici sensu antiquo, qui ex Cicerone etiam et Suetonii libello, unde haec ducta sunt, notus esse aut disci potest. Cf. tamen Ernesti clav. Cic. hia voc. Ceterum initium fragmenti, ex emendatione Casauboni codicisque, ita etiam exhibetur: « Cornelius Nepos libello quodam distinguit. » Tzs.

(1) *Vt recentior.* Locus hic non una facie in editionibus Melae apparet. Codices plerique ut *recentior auctoritate, sic certior*; meliores ut *recentior, ita auctoritate certior*; quod praetuli. Nempe *auctoritate certior* per accommodationem ad *Nepos* ex inversione valet, certiori auctoritate, id est, fide, testimonio. Quod post *certior* vulgo hic inseritur *trahit*, quum soli Vadiano debeat, et sine eo sensus loci expediri possit, nunc expuli. Tzs.

(2) *Galliae.* Ita nunc dedi pro

Gallia, quia id praecunt codices, repetit Plinius II, 67, et res ipsa suadet. Vti enim constat ex Ciceronis orat. pro Murena XX, obtigerat illi Gallia Cisalpina, Transalpina Murenae. Incidit autem in A. V. 690; quia praeter fuerat Cicerone consule, A. 689. Consul factus est A. V. 694. Tzs.

(3) *Boiorum.* Ita nunc dedi pro *Bactorum*, quod hoc nomen plerorumque codicum iudiciis propioribus infertur; etsi in magna illorum inconstantia et diversitate, aliorumque auctorum silentio, pro lectionis eius fide spondere nolim. Quod enim Plinius II, 67, ubi hanc Melae vel Nepotis narrationem repetit, habet *Susavorum*, a Melae codicibus plane est alienum. Lectioni *Bactorum*, id est, Batavorum, uti explicatur, obstat, quo nemo veterem illo tempore regem iis tribuit, cui parebant Boii, qui, etsi mediterranei fuerunt, Indos tamen illos nancisci et sic dono dare potuerunt. Tzs.

ptos, emensosque, quae intererant, tandem in Germaniae littora exiisse. Pompon. Mela III, 5, *extrem. et Plin. N. H. lib. II, c. 67.*

Largitudo.⁴ Charis. lib. I, col. 78.

Eudoxus quidam, avorum nostrorum temporibus, quum Lathurum,⁵ regem Alexandriae, profugeret, Arabico sinu egressus, per hoc pelagus, ut Nepos affirmat, Gades usque pervectus est. Mela III, 9; Plin. II, 67.

Paphlagonia insignis loco Heneto, a quo, ut Cornelius Nepos perhibet, Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. Solinus, c. 44, ex Plinio VI, 2.

Fauces Oceani T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum, VII M. pass.; ubi vero plurimum, X. M. Plinius III, prooemio.

Melpum opulentia praecipuum, quod ab Insubribus, et Boiis, et Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios cepit, Nepos Cornelius tradit. Plinius, eod. libr. c. 17, extr.

Ultra Aquileiam VI M. pass. Formio Amnis, ab Ravenna CLXXXIX M. pass., antiquus auctae Italiae terminus, nunc vero Istriae: quam cognominatam a flumine Istro in Hadriam effluente e Danubio amine, eidemque Istro ex adverso Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente,⁷ plerique

(4) *Largitudo*. Hanc vocem ideo produxit Charisius, ut moneret nusquam nisi apud Nepotem inveniri. *Largitudo* nusquam invenitur, nisi apud Nepotem. Char. l. c.

(5) *Lathurum*. Ptolemaeum Lathurum. Ipsum hoc nomen, in omnibus

Melae Mastis varie deformatum, vindicant nostro Plinius II, 67; et Strabo XVII, p. 795, edit. Paris. Tzschavca.

(6) *Veios cepit*. A. V. 359. Cf. Liv. V, 24; Plin. XXXIII, 7, etc.

(7) *Dulcescente*. Cf. Melae II, 44. Sed tota illa de hoc effluvio narratio

dixere falso, et Nepos Cornelius etiam, Padi accola. *Plin. III, 18.*

VIII. Alpes in longitudinem X M. pass. patere a supero mari ad inferum, Caelius tradit; Timagenes, XXII M. pass. deductis: in latitudinem, Cornelius Nepos centum M., T. Livius tria M. stadiorum, uterque diversis in locis. *Plin. III, 19.*

Inter duos Bosphoros, Thracium et Cimmerium, directo cursu, ut auctor est Polybius, IO M. passuum intersunt; circuitu vero totius Ponti, vices semel centena quinquaginta M., ut auctor est Varro, et fere veteres. Nepos Cornelius trecenta millia quinquaginta adiicit. *Plin. IV, 12.*

In ora Oceani, colonia Augusti, Iulia Constantia... Et ab ea XXXII M. pass. colonia, a Claudio Caesare facta, Lixos. Ibi regia Antaei, certamenque cum Hercule, et Hesperidum horti... Exstat in ea et ara Herculis, nec praeter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa Graeciae mendacia, de iis et amne Lixo prodita, qui cogitent, nostros nuper paulo minus monstrifica quaedam de iisdem tradidisse: praevalidam hanc urbem, maioremque Carthagine magna; praeterea ex adverso eius sitam, et prope immenso tractu ab Tingi; quaeque alia Cornelius Nepos avidissime credidit. *Plin. V, 1.*

Aliqui inter Pontum et Caspium mare CCCLXXV.

satis ab aliis, ipsa re hortatur. Explosa est. Txs. — Et Nepos Cornelius etiam. Vncis Cornelius a multis includitur, quum a libris quibusdam, Chifflet. praesertim, absit.

(1) *Ex adverso eius sitam.* E regione, vel ex opposito maximae Carthaginis. Eodem sensu apud Virgilium legas contra: « Carthago Italiam contra. » *Aeneid. I, 13.*

M. pass. non amplius interesse tradiderunt; Cornelius Nepos CCL. millia. *Plin. VI, 11.*

Polybius in extrema Mauritania contra montem Athlantem a terra stadia octo abesse prodidit Cernen. ² Nepos Cornepius ex adverso maxime Carthaginis a continente passus mille; non ampliorem circuitu duobus millibus. *Plinius VI, 31.*

Nepos Cornelius, qui Divi Augusti principatu obiit, me, inquit, iuvene violacea purpura ³ vigebat, cuius libra denariis centum veniebat; nec multo postrubra Tarentina. Huic successit dibapha ⁴ Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi. Hac P. Lentulus Spinther, aedilis curulis, primus in praetexta usus improbabatur: qua purpura quis non iam, inquit, tricliniaria ⁵ facit? *Plin. IX, 17 et 39.*

Onychem ⁶ etiam tum in Arabiae montibus, nec usquam aliubi, nasci putavere nostri veteres; Sudines ⁷ in Germania, potoriis vasis inde factis primum,

(2) *Cernen.* Nonnulli *Maderam*, alii *Gratiosam* insulam esse putant.

(3) *Violacea purpura.* Graecis, uti interpretantur viri docti apud Polybium XXXIX, 4, *Θαλασσία*, quae pretiosior Tyria. De variis purpurae generibus vide Caesium, Bayssum, et Salmasium, qui omnium accuratissime, in notis ad Tertullianum de Pallio, scripsit. Purpura autem violacea tingebatur circa littora Africae, quae puniceum succum emittebat. Vide eundem Salmasium loco citato. Adde Octav. Ferrarium, de Re vestiaria, praecipue II, 7.

(4) *Dibapha.* Purpura, quae bis tingebatur. Magistratum vestis; uti-

de Cic. ad Attic. II, 9: «Vatnii strumam sacerdotii *διδάπνη* vestiant.»

(5) *Tricliniaria facit.* Id est, ac cubitalia, quibus lecti tricliniarii sternuntur.

(6) *Onychem.* Notum est omnibus onychem esse gemmae cuiusdam generis, humani unguis candorem referentis. *Plin. XXXVI, 5.* Est etiam onyx marmoris genus, in montibus Arabiae praecipue nascens, postea etiam in Germania inventum. Auctor idem *Plin. XXXVI, 7 et 8.* Ex hoc marmore fiebant olim pretiosissima pavimenta; unde Martialis XII, 50: *Calcatusque tuo sub pede lucret onyx.*

COUZE.

(7) *Sudines.* Vetus scriptor, quatenus

dein pedibus lectorum sellisque Cornelius Nepos tradit, magno fuisse miraculo, quum P. Lentulus Spintther amphoras ex eo et urceos magnitudine cadorum ostendisset; post quinquennium deinde, triginta duorum pedum longitudine columnas vidisse se. *Plinius XXXVI, 7.*

IX. Νέπως δὲ Κορνήλιος ἴ οὐχ ὑπὸ γήρωσ, φησὶν, οὐδὲ νόσου παραλλάξει, τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπὸ τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένοσ διαφθαρέντα τὰ δὲ φάρμακα δεσθῆναι μὲν, ὡσ ἀγαπῶτο μᾶλλον ὁ Καλλισθένης ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτην ἔχειν δοκεῦντα τὴν δύναμιν. ἐπιστῆσαι δὲ καὶ καταλύσαι τὸν λογισμὸν, ὥστ' ἔτι ζῶντοσ αὐτοῦ τὴν οὐαίαν διοικεῖν τὸν ἀδελφόν.

« Cornelius Nepos ait, non senio, neque morbo alienata mente fuisse Lucullum, sed a quodam liberto Callisthene venenis corruptum; datum autem esse venenum, ut Callisthenes impensius ab eo diligeretur, quodeiusmodi vi pollereid putaret; ita vero alienasse et solvisse mentem eius, ut adhuc viventis facultates frater procuraret ». *Plutarch. in Lucull. cap. 43.*

Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν, οὐ Κράσσοσ, Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντοσ ἀπὸ Λουσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γαίον.

Cornelius Nepos, non Crassi, sed Bruti eius, qui de Lusitanis triumphavit, filiam nuptum Caio (Graccho) datam, ait. *Plutarch. in Gracch. c. 21.*

Αντίβα δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάχιστοσ ἦν λόγοσ, Μάρκελλον δὲ πεπτωκέμαι πυθόμενοσ, αὐτόσ ἐξέδραμιν ἐπὶ τὸν τόπον καὶ τῷ νεκρῷ παραστάσ καὶ πολὺν χρόνον, τὴν τε βράμην τοῦ σώματοσ καταμαθῶν καὶ τὸ εἶδοσ, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν

passim memorat Plinius. Pro Germania sili *Carmania* legunt.

(1) Νέπως δὲ Κορνήλιος, etc. Ηαc

de re conferri utiliter potest Plutarchus in libello, cui titulus, Εἰ προσ-

δυτέρῳ πολιτευτόν.)

ὑπερήφανον, οὔτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον, ὡς ἂν τις ἐργάσθαι πολέμιον καὶ βαρὺν ἀπεκτονῶς, ἐξέφηεν. ἀλλ' ἐπιθαυμάσας τὸ παραλογον τῆς τελευτῆς, τὸν μὲν δακτύλιον ἀφείλετο, τὴν δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ, καὶ περιστείλας ἐντίμως ἔκαυσε, καὶ τὰ λείψανα συνθεῖς εἰς κάλπην ἀργυρᾶν, καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. Τῶν δὲ Νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομίζουσιν, ὄρμησάν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος. Ἀντιλαμβανομένων δ' ἐκείνων, ἐκβιασθέντες καὶ μαχόμενοι διέδρυσαν τὰ ὅσα.

Πυθόμενος δὲ Ἀννίβας, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπὼν, Οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ, τοῖς μὲν Νομάσιν ἐπέθηκε δίκαν, οὐκ ἔτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν, ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ τῆς ἀταξίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκελλῷ γενομένης. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νάποτα καὶ Οὐαλέριον ² Μάξιμον ἰστοροῦσιν. Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ σεβαστὸς κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασιν ταφῆναι λαμπρῶς.

« Hannibal vero, quum reliquos minimi faceret, Marcellum cecidisse audito, ipse ad locum accurrit; cadaverique assistens, diuque corporis robur et formam contemplatus, neque superbam ullam emisit vocem, neque vultu laetitiam (ut consentaneum erat eum, qui tam molestum et gravem hostem interfecisset) prae se tulit; sed inopinatum viri exitum miratus, anulum ei abstulit, corpus digno habitu ornatum, vestibisque decentibus amictum, cremavit; reliquias in urnam argenteam lectas, aurea superaddita corona, ad filium misit. Sed quidam Numidae, quum in ferentes ea incidissent, adimere vi conati sunt: illis reluctantibus, ac vim vi repellentibus, ossa disiecta sunt.

(2) Οὐαλέριον Μάξιμον. Ad ea forte Maximus, lib. V, cap. 4, ext. 6, de respexit Plutarchus, quae Valerius funere Marci Marcelli retulit.

. « Hannibal, hoc audito, ad eos, qui aderant, Nihil, inquit, utique Diis invitis fieri potest; sumptoque de Numidis supplicio, nullam praeterea de Marcelli reliquiis colligendis curam habuit; ut qui Dei alicuius numine Marcello hunc exitum vitae, et sepulturae privationem ita praeter omnium opinionem evenisse crederet. Haec Cornelius Nepos et Valerius Maximus narrant, Livius et Augustus Caesar, perlatam ad filium Marcelli urnam, et honorifice sepultas eius reliquias, perhibent. » *Plutarch. in Marcell. cap. 30.*

Ἄννιβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδὲ ὅπαξ ἐνίκησεν· ἀλλ' ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκιπίωνος. Ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ, Καίσαρι καὶ Νέπωτι, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν τῷ βασιλεῖ Ἰόθα πιστεύομεν, ἤττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἄννιβᾶ 3 γενέσθαι.

« Hannibalem Marcellus, ut Polybius narrat, ne semel quidem vicit; sed invictus hic vir fuisse videtur usque ad Scipionem. Nos autem Livio, et Caesari, et Nepoti, et ex Graecis scriptoribus regi Iubae credimus, aliquoties Hannibalem a Marcello victum et in fugam versum esse. » *Plutarch. in comp. Pelop. et Marc. c. 1.*

X. Cornelius Nepos, qui divi Augusti principatu obiit, quum scriberet, turdos paulo ante coeptos saginari, addidit, ciconias magis placere, quam grues; quum haec nunc ales inter primas expetatur, illam vero nemo velit attigisse. *Plinius X, 23.*

Apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser... postea praecipuam auctoritatem fuisse lupo

(3) Τῶν σὺν Ἄννιβᾶ. Mirum hoc a Hannibale, cap. V et VI, hunc imperatorem invictum faciat. Bos.

et asellis, ¹ Cornelius Nepos, et Laberius, poeta mimorum tradidere. *Plinius IX, 17.*

Magnitudo loto arbori ² quae piro, quanquam Nepos Cornelius brevem tradat. Vinum quoque exprimitur illi, simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos; baccasque contusas cum alica ad cibos dolio condi. *Plinius XIII, 17.*

Scandula ³ contactam fuisse Romam usque ad bellum Pyrrhi annis CCCCLXX, Cornelius Nepos auctor est. *Plinius XVI, 10.*

Cornelius Nepos tradit, ante Sullae victoriam ⁴ duo tantum triclinia Romae fuisse argentea. *Plin. XXXIII, 11.*

(1) *Lupa et asellis.* Lupus hic nomen est piscis, quem Romani omnibus aliis praetulerunt, quem Catillonem et Liguritorem vocabant; metaphoram ducta ab hominibus gulosis et delicatis, quos ideo Catillones vocabant antiqui, quod, absumptis cibis, ipsos etiam catillos lingerent. Graec. *λάβραξ.* «Luporum laudatissimi, qui appellantur lanati, a candore molli-tiaeque carnis.» *Plin. IX, 17.* Vnde *Martialis XIII, 89:*

Laneus Euganei lupus excipit ora Ty-
mavi,
Aquareo dulces cum sale pastus
aquas.

Asellus similiter est piscis laudatissimus. Vide *Plin. IX, 47.* — *Laberius, poeta mimorum.* Hic poeta mimographus fuit, de quo *Macrob. Saturnal. II, 7;* *Senec. de ira II, 41;* *Horat. Satyr. I, 40, 6:*

Et Laberi mimos, et pulchra poemata
miser.

(2) *Loto arbori.* Lotus arbor frequens in Africa fuit apud Syrtis, unde Lotophagi populi, quod eius arboris fructu credantur victitare; cuius cibus est tam dulcis, ut advenis incutiat patriae oblivionem. Itaque quum Vlyssis socii delati fuissent Africam, et Lotum gustassent, vix inde abduci potuerunt. *Homer. Odys. IX. COUTER.*

(3) *Scandula.* Id est, ligneis asserculis. Hinc Augustus se Romam accepisse lateritiam, reliquisse vero marmoream, teste Suetonio in eius vit. XXVIII dicitur. Hinc *Ducis:*

A la Rome de brique, et libre, et ver-
tause,
Succeda Rome en marbre, esclave
fastueuse.

(4) *Ante Sullae victoriam, scilicet de Marianis.*

Primus invenit lineas ⁵ colorare, testa (ut ferunt) trita, Cleopantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium, tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquini Prisci, Romani regis, patrem, fugientem a Corintho iniurias Cypseli tyranni. *Plin. XXXV, 3.*

Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse totius domus suae in Coelio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram, Formiis natum, equitem Romanum, praefectum fabrum C. Caesaris in Gallia. Adiecit idem Nepos, eum primum totis aedibus nullam, nisi e marmore, columnam habuisse, omnes solidas e Carystio, ⁶ aut Lunensi. *Plinius XXXVI, 6.*

XI. Aedis Martis est in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio. ⁴ *Priscianus lib. VIII, col. 702.*

Non amplius ter bibere Augustum solitum super coenam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. *Sueton. Aug. c. 77.*

(In extrema Britanniae parte Mona, quam ² Cornelius etiam, annalium scriptor, narrat metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, et his feraciorem omnibus, quae pecora magis, quam homines alant. Labi vero per eam multa quam maxima relabique

(5) *Lineas. Vestes*, intellige.

(6) *Carystio*. Scilicet marmore. Carystus, urbs Euboeae; Luna, Liguria. Tzs.

(1) *Ab Hermodoro Salaminio*. Hermodori, architecti celeberrimi, meminit Vitruvius III, 1. Cocatur.

(2) *Mona, quam*. Fere in omnibus libris legitur *Memna, quam*; in ce-

teris *Miniamque* vel *minimamque*, aperta corruptione. Substituendum videtur *Mona*. Cf. Tacitum infra laud. — *Quam Cornelius etiam, annalium scriptor*. Hunc Cornelium Tacitum cum Schotto et Lindenbrogio plurimi existimant, ut videre est ex eius Annalibus pluribus in locis, ac praesertim ex Agricolae XIV et XVIII. Improbat vero Tschuck.

te eorum deum preces expetere, quos, vivos atque praesentes, relictos atque desertos habueris? Ne ille sinat Iupiter, te ea ⁴³ perseverare, nec tibi tantam demerentiam venire in animum! Et, si perseveras, vereor, ne in omnem vitam tantum laboris culpa tua recipias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis.

(*Cornelius Nepos in libro de historicis latinis, de laude Ciceronis.*)

XIII. Non ignorare ⁴ debes, unum hoc genus Latinarum litterarum adhuc non modo non respondere Graeciae, sed omnino rude atque inchoatum morte Ciceronis relictum. Ille enim fuit unus, qui potuerit

Cicero ipse, qui, quum scripsisset Xenoph. Cyrop. VIII, 7, καὶ τὰν ἐμὴν ψυχὴν καταδοῦμενοι, eodem modo vertit haec verba Cyri morientis, De senect. 22: «Sic me colitote ut eum. » Quasi ψυχὴ hic σὺ δαίμων, id est, paternus deus.

(43) *Ea.* Vel ea ratione, via; vel simpliciter est accusativus, cum quo passim hoc verbum coniungi docuerunt Gronovius ad Livium lib. XXII, 38, et Staveren in Observat. misc. Vol. X, p. 403. Tss.

(4) *Non ignorare.* Vtrumque fragmentum est codici antiquo in bibl. Guelpherbyt. servato, et saec. XI exarato, inter codd. Gudianos nr. 278, Ciceronis orationum Philipp., praescriptum ab homine, qui a Nepotis testimonio operi Tulliano petierat commendationem. Duo illa fragmenta reperit cl. Iac. Frider. Heusinger. et in prolus. » de Nepote Cornelio bene merendi aliquot subsidia bibl. Guel-

pherbytanse, » Coelph. 1759, 4, attribuit copioseque vindicavit Cornelio, et » genuina, ait, haec esse Nepotis monumenta, ex indicis tam manifestis tamque consentientibus elacet, ut equidem opiner, de integritate eorum qui dubitet, futurum esse neminem. » Hanc prolusionem Fischer subiecerat editioni suae Nepotis. Sed quoniam illis inde orta est inter Heusingerum atque Klotzium, illam prolusionem in hac editione malui omittere, quam omnia hic repetere. Klotzium enim in Nov. Actis Erudit. m. Febr. 1759, copiose impugnavit eorum fidem. Heusing. autem hunc dissensum aegerime tulit, suamque sententiam acriter uberiusque defendit in prolusione: » Fragmenta Cornelii Nep. Guelpherbytana a censoria Lipsiensis critici virgula vindicata. » Guelpherb. 1760. Klotzium contra in Miscellan. criticis, Ultraiect. 1763, 8, cap. XII, modeste tuitus est suam sententiam. Editis

et etiam ² debuerit historiam digna voce pronuntiare: quippe qui oratoriam eloquentiam rudem a maioribus acceptam perpoliverit, philosophiam ante eum incomptam Latinam sua conformaverit oratione. Ex quo dubito, interitu eius utrum res publica, an historia magis doleat.

Locuples ac divina natura, quo maiorem sui pareret admirationem, ponderatioraque sua essent beneficia, neque uni omnia dare, nec rursus cuiquam omnia voluit negare).

illis Miscellaneis, Heusinger, cognito suo adversario, suam quidem sententiam non mutavit; sed potius eam docte modesteque denuo vindicavit in altera edit. « Fl. Mallii Theodori de metris liber.... praeterque scriptorum aliquot veterum apospasmata, Cornelii Nepotis fragmenta Guelpherbyt. cum defensionibus suis adiecit Iac. Frid. Heusinger. » Lug. Batav. 1766, 8, ubi recusae sunt p. 103, seqq. prior prolusio; posterior autem p. 127, seqq. et p. 155 incipit, « Ad vindicias fragmentorum Nepotis accessio: » de

qua aeque verecunde iudicavit Klotz. in Actis Litter. vol. III, part. III, p. 345. Quae omnia si in hac Nepotis editione repeterem, vererer, ne limites libri migrarem. Theoph. Christ. HARB.

(2) *Et etiam*: Cic. *ad Attic.* XVI, ep. 16, pag. 944: *Et etiam oro*. Item IX, epist. 25; XIII, epist. 7. *Fiscena*. — *Pronuntiare*. Cic. *de Offic.* I, 4, de Demosthene; et Cic. *Brut.* LXXXIII: « Thucydides rerum gestarum pronuntiator sincerus » *Fisca*. Plura Heusing. dabit.

CHRONOLOGIA

RERUM MEMORABILIVM

IN CORNELIO NEPOTE

AD OLYMPIADAS, VRBIS CONDITAE ANNOS EX CATONIANIS
RATIONIBVS, QVAE A VARRONIANIS DVOBVS ANNIS
DISCREPANT, ET CHRISTI NATI DIGESTA.

(ex editione altera Tzschvckii.)

Olymp.	Ann. V. A. Chr. N.	A. Chr. N.	
7, 2.	4.	754.	Ex Varronis rationibus sic habet: Olymp. 6, 4. A. V. 4. A. Chr. n. 753.
27, 2.	84-113.	674.	Tullus Hostilius Romae regnat. Fragm. I. Cf. Liv. I, 22.
30, 4.	95.	657.	Demaratus, Cypseli tyrannidem fugiens, Romam demigrat. Fragm. X.
41, 3.	138.	644.	Tarquinius priscus, quintus Romanorum rex. Fragm. X.
55, 4.	175.	560.	Pisistratus Athenarum tyrannus. Milt. VIII.
62, 3.	222.	530.	Cyrus in bello contra Massagetas perit. De Reg. I.
64, 4.	231.	524.	Darius Cambysi, Cyri filio, succedit. Ibid.
68, 1.	244.	508.	Darius, Scythis bellum illaturus, pontem in Istro facit. Milt. III.
68, 2.	245.	507.	Miltiades, Chersoneso relicta, Athenas redit. Miltiad. III.
79, 4.	252.	500.	Iones, ab Atheniensibus adiuti, Sardes expugnant. Milt. IV.
72, 3.	262.	490.	Darii contra Graecos expeditio, et in pugna Marathonica clades. Milt. IV sq.
72, 4.	263.	489.	Miltiades, Parum insulam infelicem aggressus, in vincula conicitur, in quibus obit. Milt. VII.
73, 3.	266.	486.	Xerxes Dario, Hystaspis filio, mortuo succedit. De Reg. I.
74, 2.	269.	483.	Aristides ostracismo urbe expellitur. Aristid. I. Themistocles portum Piraei et classem novam aedificat. Themist. II.
75, 4.	272.	480.	Xerxes ex Asia in Graeciam transit. Themist. II.

Olymp.	Ann. V.	A. C.	N.
			Pugna ad Thermopylas. Ib. III. Ad Artemisium. Ib. III. Athenae a Persis incensae. Them. IV. Aristides ante tempus ab exilio revocatur. Arist. I. Pugna Salamina. Themist. 4.
75, 2.	273.	479.	Aristides et Pausanias Mardonium Persarum ducem ad Plataeas vincunt. Arist. II. Pausan. I.
75, 3.	274.	478.	Athenienses consilio Themistoclis muros suos, invitis Spartanis, instaurant. Themist. VI.
75, 4.	275.	477.	Athenienses, auctore Themistocle, Piraei portum absolvunt. Themist. VI. Pausaniam cum classe communi in Cyprum mittunt. Pausan. I. Aristidis sequitate Graeciae principatus ad Athenienses defertur. Arist. II. Eiusdem opera aerarium Graeciae in Delo constituitur. Arist. III.
77, 2.	281.	471.	Themistocles Athenis expulsus, et absens proditionis accusatus, ad Artaxerxem confugit. Themist. VIII.
77, 3.	282.	470.	Cimon Persas vincit terra marique eodem die. Cimon. V.
78, 2.	285.	467.	Aristides obit. Aristid. III.
78, 3.	286.	466.	Themistocles Magnesiae moritur. Themist. X.
79, 1.	288.	464.	Cimon vincit Thasios, qui ab Atheniensibus defecerant. Cim. II. Cf. Diodor. XI, 70.
80, 1.	292.	460.	Cimon patria expellitur. Cim. III.
81, 2.	297.	455.	Cimon revocatus cum Lacedaemoniis foedus inigit. Cim. III.
82, 3.	302.	450.	Cimon Persas in Cypro vincit, et maris imperium civibus suis vindicat. Cim. III.
82, 4.	303.	449.	Cimon, pace cum victis Persis composita, in Cypro moritur. Cim. III.
87, 2.	321.	434.	Peloponnesiaci belli initium. Diodor. XII, 38.
91, 1.	336.	416.	Alcibiades, Nicias et Lamachus, duces Atheniensium, ad bellum cum Syracusanis gerendum missi. Alcib. III.
91, 2.	337.	415.	Alcibiades, coniurationis in patriam postulatus, ad Spartanos fugit. Alcib. III seq.
91, 3.	338.	414.	Bellum Decelicum. Alcib. IV.
92, 2.	341.	411.	Alcibiades, ab exercitu receptus, post in patriam restitutus, absens una cum Thrasybulo et Theramene imperio praeficitur, et Lacedaemonios terra marique victos ad pacem cogit. Alcib. V.
93, 1.	344.	408.	Alcibiades Athenas reversus, summusque imperator, adiunctis Thrasybulo et Adimanto, factus, cum Lacedaemoniis minus commode configit, et paulo post iterum in exilium mittitur. Alcib. VI et VII.
93, 3.	346.	406.	Dionysius senior Syracusanis tyrannidem occupat. Dion. I. De Regib. II.
93, 4.	347.	405.	Lysander, Atheniensibus ad Aegros sinnes victis, bello Peloponnesio finem imponit. Lysan. I. Alcib. VIII. Con. I.
.....	.....	.....	Idem Athenis captis triginta tyrannos imponit. Thrasyb. I.

Olymp.	Ann. V. A. Chr. N.		
94, 1.	348.	404.	Alcibiades in Phrygia, quo confugerat, opprimitur. Alcib. X.
94, 2.	349.	403.	Lysander accusatus absolvitur. Lys. III.
94, 4.	351.	401.	Thrasybulus, devictis triginta tyrannis, Athenensibus libertatem restituit. Thrasyb. III.
95, 1.	352.	400.	Agésilus Agidi fratri succedit. Agesil. I.
95, 2.	353.	399.	Conon, Athen. exul, Persarum classi adversus Lacedaemonios praeficitur. Conon. II.
95, 3.	354.	398.	Plato Tarentum venit, inde Syracusas. Dion. II.
96, 1.	356.	396.	Agésilai cum Persis in Asia bellum. Con. II. Agesil. II.
.....	.....	.....	Lysander dux Lacedaemoniorum, in praelio cum Thebanis apud Haliartum cadit. Lys. III. Cf. Diodor. XIV, 81.
96, 2.	357.	395.	Conon Lacedaemonios Pisandro duce praelio navali ad Cnidum vincit. Con. IV.
.....	.....	.....	Agésilus, ex Asia revocatus, ad Coroneam Atheniensis eorumque socios vincit. Agesil. IV.
96, 3.	358.	394.	Conon Athenarum muros ope Thebanorum reficit, et a Tiribazo custodiae traditus. Con. IV et V.
.....	.....	.....	Belli Corinthiaci initium. Diodor. XIV, 86.
96, 4.	359.	393.	Iphicrates Lacedaemoniorum victor ad Corinthum. Iphicrat. II.
.....	.....	.....	Camillus Veios capit. Fragm. VII. Cf. Liv. V, 21.
.....	.....	.....	Melpum a Gallis deletur. Fragm. VII.
97, 2.	361.	391.	Agésilus agrum Corinthium populatur. Agésilus. V.
97, 3.	362.	390.	Thrasybulus, biennio ante Lesbi victor, ab Aspendiis necatur. Thrasyb. IV.
97, 4.	363.	389.	Camillus exulat. Fragm. V.
98, 1.	364.	388.	Galli Capitolium obsident. Fragm. VI.
98, 2.	365.	387.	Chabrias, Evagorae adiutor missus, totam Cyprum subigit. Chabr. II.
98, 4.	367.	385.	Datames ab Artaxerxe Ciliciae praeficitur. Datam. I.
99, 3.	370.	382.	Lacedaemonii, duce Phoebida, Cadmeam, arceam Thebarum, occupant. Pelopid. I.
99, 4.	371.	381.	Manius de saxo Tarpeio delicitur. Fragm. I. Cf. Liv. VI, 20.
100, 3.	374.	378.	Thebani exules ope Atheniensium Cadmeam recipiunt. Pelop. III.
100, 4.	375.	377.	Agésilai in Boeotiam expeditio. Chabr. I. Chabrias de eo victoris. Ibid.
.....	.....	.....	Chabrias, Acorin, Aegypti regem, adiutum profectus, Athenas revocatur. Chabr. II.
.....	.....	.....	Iphicrates ab Atheniensibus auxilio Artaxerxi, regi Persarum, mittitur. Iphicrat. II.
101, 1.	376.	376.	Timotheus Lacedaemonios ad Leucaten superat. Timoth. II.
101, 2.	377.	375.	Lacedaemonii maris imperium (cf. Olymp. 82, 3) Atheniensibus cedunt. Timoth. II.
101, 3.	378.	374.	Iphicrates, exercitui Persarum conductio praef-

Olymp.	An. V. A. Chr. N.		
			fectus, adversus Aegyptios proficiscitur, et paulo post Athenas revertitur. Iphicr. II. Cf. Datam. III.
402, 2.	381.	371.	Epaminondas Spartanos ad Leuctra profigat. Epamin. VIII.
402, 3.	383.	369.	Iphicrates Eurydicea, Macedoniae reginam, viduam, defendit. Iphicr. III.
402, 4.	382.	370.	Epaminondas Laeoniam invadit, Spartam capit, Messenem restituit. Epam. VII, VIII. Pelop. IV.
.....	.....	.....	Idem cum Pelopida Arcadibus in bello cum Lacedaemoniis auxilio a Thebanis mittitur. Pelop. IV. Iphicr. contra Arcadas. Iphicr. II.
403, 1.	384.	368.	Dionysio patri succedit Dionysius iunior. De Reg. II. Dion. II.
.....	.....	.....	Pelopidas ab Alexandro Pheraeo in vincula conicitur. Pelop. V.
403, 2.	385.	367.	Epaminondas exercitum Thebanum, ab hostibus obsessum, incolumem reducit domum. Epam. VII.
.....	.....	.....	Idem Pelopidam ex vinculis liberat. Pel. V.
403, 3.	386.	366.	Epaminondas bellum in Peloponneso gerit. Epamin. VII.
404, 1.	388.	364.	Pelopidas in praelio adversus Alexandrum Pheraeum victor cadit. Pelop. V.
.....	.....	.....	Timotheus cum Olynthis bellum gerit. Timoth. I.
404, 2.	389.	363.	Epaminondas Spartam iterum tentat, Lacedaemonios ad Mantineam vincit, victorque cadit. Epamin. IX.
404, 3.	390.	362.	Agésilus Lacedaem. et Chabrias Athen. a rege Persarum ad Tachum, Aegypti regem, deficiunt. Chabr. II. Agesil. VIII.
.....	.....	.....	Datames ab Artaxerxe deficit. Datam. V.
.....	.....	.....	Chabrias Nectanebo regnum constituit. Chabr. II.
.....	.....	.....	Agésilus moritur. Agesil. VIII.
405, 1.	392.	360.	Philippus in Macedonia regnare incipit. De Reg. II.
405, 3.	394.	358.	Chabrias cum Charete adversus Atheniensium socios, Chios, Rhodios, Coos et Byzantios missus, in praelio occumbit. Chabr. IV.
.....	.....	.....	Dionis fuga et praeparatio ad bellum cum Dionysio. Dion. IV.
405, 4.	395.	357.	Dionis felix cum Dionysio bellum, et huius fuga in Italiam. Dion. V.
.....	.....	.....	Alexandri Pheraei interitus. Diodor. XVI, 14.
406, 1.	396.	356.	Athenienses, ducibus Charete, Iphicrate et Timotheo, cum sociis acriter pugnant. Timoth. I.
.....	.....	.....	Iphicrates et Timotheus ab Atheniensibus multantur. Iphicr. III. Timoth. III.
406, 2.	397.	355.	Dion Syracusis interficitur. Dion. IX. Timol. II.
407, 2.	401.	351.	Alexander M. nascitur. De Reg. II. Fragm. I.
408, 2.	405.	347.	Dionysius iunior Syracusas anno decimo post, quam a Dione pulsus erat, recuperat. Tim. II.
408, 4.	407.	345.	Timoleontis in Siciliam expeditio. Timol. II.

Olymp.	An. V.	A. Chr. N.	
.....	.....	.....	Idem, Hiceta fugato, Syracusanis libertatem restituere conatur. Timol. II, III.
109.	408.	344.	Timoleon, Syracusis a Dionysio ipsi traditis positus, Dionysium dimittit Corinthum. Tim. II.
109, 3.	410.	342.	Idem rempublicam Syracusarum instaurat, pulsisque Poenis ad Crimissum, et pace cum iis inita, toti Siciliae pacem et libertatem restituit. Timol. III.
110, 4.	415.	337.	Timoleon moritur. Timol. V.
111, 1.	416.	336.	Philipppus Macedo a Pausania, satellite, interficitur. De Reg. II.
112, 2.	421.	331.	Alexander M. Darium ad Arbela vincit. Diodorus XVII, 59.
113, 3.	426.	326.	Hephaestionis mors. De Reg. II. Eumen. II.
114, 1.	428.	324.	Alexander M. Babylone moritur. Eumen. II. De Reg. II.
114, 3.	430.	322.	Athenae, Phocione auctore, Antipatri praesidium recipiunt. Phoc. II.
.....	.....	.....	Perdiccas interficitur. Eumen. V.
114, 4.	431.	321.	Eumenes vincit Craterum et Neoptoleum. Eum. III et IV.
.....	.....	.....	Antipater rebus Macedonicis praeficitur. Eum. V.
114, 4.	431.	321.	Eumenes, ab Alexandri exercitu hostis iudicatur et ab Antigono Norae obsidetur. Eum. V.
115, 2.	433.	319.	Eumenes, regum tutor factus, bellum adversus Antigonum parat. Eumen. VI et VII.
115, 3.	434.	318.	Nicanor, a Cassandro Athenas missus, Piraeum occupat, Phoc. II.
.....	.....	.....	Phocion necatur. Phoc. IV.
.....	.....	.....	Eumenes in Persiam copias suas hiematum dividit. Eumen. VIII.
115, 4.	435.	317.	Eumenes adversus Antigonum bellum gerit. Eum. VII.
116, 1.	436.	316.	Eumenes ab Antigono captus occiditur. Eum. X sqq.
119, 4.	451.	301.	Antigonus cadit in praelio ad Ipsam, Phrygiae oppidum. De Reg. III.
123, 3.	466.	286.	Demetrius in custodia Seleuci, generi, morbo perit. De Reg. III.
124, 4.	471.	281.	Lysimachus occiditur a Seleuco. de Reg. III.
.....	.....	.....	Pyrrhi cum Romanis bellum. De Reg. II, Fragm. X.
125, 1.	472.	280.	Seleucus a Ptolemaeo interficitur. De Reg. III.
127, 1.	480.	272.	Pyrrhus, Argos oppugnans, lapide ictus interit. De Reg. II.
128, 4.	487.	265.	Belli Punici primi initium. Hamilc. I.
133, 1.	504.	248.	Hamilcar in Carthalonis locuro classi praeficitur. Hamilc. I. Hoc anno Hannibal natus fertur.
134, 3.	510.	242.	Lutatius, consul, classe Poenos superat ad Aegates insulas, et Sicilia decedere cogit. Hamilc. I.
134, 4.	511.	241.	Belli punici primi finis. Hamilcar. I.
.....	.....	.....	Bellum Africanum, a mercenariis militibus sti-

Olymp.	An. V.	A. Chr. N.	
			pendii causa hoc annum motum, quarto post ab Hamilcare comprimitur. Hamilc. II.
435, 3.	514.	238.	Hamilcar imperator in Hispaniam mittitur, secumque ducit Hannibalem filium annos 9 natum. Hamilc. III. Hannib. II.
437, 4.	523.	229.	Hamilcar in praelio contra Vettones cadit, eisque Hasdrubal, gener, imperator sufficitur. Hamilc. III et IV.
.....	.....	.....	Hannibal equitatus praest. Hannibal. III.
439, 4.	531.	221.	Hasdrubali interfecto succedit Hannibal annos 26 natus. Hamilc. III. Hannib. III.
.....	.....	.....	Hannibal non toto inde triennio totam Hispaniam subigit. Hannib. III.
440, 1.	532.	220.	Hannibal expugnat deletque Saguntum. Hannib. III.
440, 2.	533.	219.	Belli Punici secundi per ann. 17 tracti initium. Hannibal ex Hispania per Gallos et Alpes transit in Italiam. Hann. III.
.....	.....	.....	Idem configit cum Scipione COS. ad Rhodanum. Ib. IV. Cum eodem ad Padum. IV. Cum eodem eiusque collega ad Trebiam. IV.
440, 3.	534.	218.	Idem configit cum Flamio COS. apud Trasimenum. IV. Cum Centenio praetors. IV. Fabium dictatorem eludit. v. (Inepto quidem loco refertur). Rufum, magistrum equitum, fugat. V.
440, 4.	535.	217.	Pugna Cannensis, in qua Varro et Paulus CSS. ab Hannibale vincuntur. IV. Fraga. II.
441, 3.	538.	214.	Fabio et Marcello CSS. Cato tribunus militum. Cat. I.
441, 4.	539.	213.	Gracchus, consul II, ab Hannibale interficitur. Hann. V.
443, 1.	544.	208.	Marcellus, quintus consul, ab Hannibale interficitur. Hann. V.
443, 2.	545.	207.	Hasdrubal, frater Hannibalis, cadit in praelio apud Senam victus a Nerone CS. cui interest Cato. Cat. I.
444, 4.	547.	205.	P. Scipio, post Africanus maior dictus, bellum transfert in Africam. Hann. VI. Cato eius quaestor. Cat. I.
444, 1.	548.	204.	Hannibal patriam defensum ex Italia in Africam revocatur. Hann. VI.
444, 2.	549.	203.	Hannibal vincitur a Scipione ad Zamam. VI.
444, 3.	550.	202.	Belli Punici secundi finis. VII.
445, 1.	552.	200.	Hannibal exercitui praestat cum Magone fratre, resque in Africa gerit usque ad consulatum Sulpicii et Aurelii. VII.
.....	.....	.....	Cum Magone domum revocatur. I.
445, 3.	554.	198.	Cato, praetor factus, Sardiniam provinciam obtinet. Cat. I. Cf. Liv. XXXII, 7.
446, 1.	556.	196.	M. Marcello, L. Furio CSS. Hannibal, domo profugus, ad Antiochum, Syriae regem, abit. VII.
446, 2.	557.	195.	M. Cato, L. Flaccus CSS. Cat. I, II.

Olymp.	An. V.	A. Chr. N.	
146, 3.	558.	194.	M. Cato ex Hispania triumphat. Cat. IV. Cf. Liv. XXXIV, 46.
.....	.....	.....	Scipio Africanus CS. iterum, Cat. II.
146, 4.	559.	193.	Cornelius Merula, Minucius Thermus CSS. Hannib. VIII.
.....	.....	.....	Hannibal, navibus ad Africam accedens, Magonem fratrem, domo excitum, secum abducit. Hann. VIII.
147, 1.	560.	192.	Antiochus ab Hannibale, qui in Syriam redierat, ad bellum contra Romanos concitatur. Hannib. VIII et II.
147, 2.	561.	191.	Hannibal, classis parti ab Antiocho praefectus, contra Rhodios, Romanorum socios, pugnat. VIII.
.....	.....	.....	Antiochus ad Thermopylas a Glabrione caeditur. Ib. VIII.
147, 3.	562.	190.	Hannibal, Antiocho victo, ad Prusiam, Bithyniae regem, confugit. Ib. IX et X.
.....	.....	.....	Idem pugnat contra Eumenem. Ib. X et XI.
149, 1.	568.	184.	M. Cato, L. Flaccus censores. Cat. I, II.
149, 3.	570.	182.	Hannibal hausto veneno perit. Hann. XII et XIII. Etsi de vero anno non constat inter auctores. Cf. et Liv. XXXIX, 56.
155, 2.	593.	159.	Terentius poeta moritur. Fragm. I.
157, 2.	601.	151.	L. Lucullus, A. Albinus CSS. Fragm. III.
157, 4.	603.	149.	Cato moritur. Cat. III. Etsi quidam dissentiunt.
161, 4.	619.	133.	Tib. Gracchus trib. pl. necatur. Fragm. XII.
167, 4.	643.	109.	Atticus nascitur.
173, 1.	664.	88.	P. Sulpicius trib. pl. a Sylla CS. occiditur. Att. II.
173, 2.	665.	87.	Cinna per a. 665-668 CS. a sevit in Syllanos, qua tempestate Atticus Athenas se confert. Att. II.
174, 1.	668.	84.	Sylla, ex bello Mithridatico rediens, Athenas venit. Att. IV.
174, 3.	670.	82.	Sylla Marianarum partium victor, et dictator. Fragm. X.
174, 4.	671.	81.	Cicero Roscium defendit. Fragm. IV.
178, 4.	687.	65.	Cotta et Torquato CSS. Atticus Romam redit. Att. IV.
.....	.....	.....	Cicero defendit Cornelium. Fragm. IV.
179, 2.	689.	63.	Cicero CS. Attic. V. Lentulus Spinther aedilis splendidus. Fragm. VIII.
179, 3.	690.	62.	Metellus Celer Galliae proconsul. Fragm. VII.
179, 4.	691.	61.	Q. Cicero propraetor Asiae. Attic. VI.
180, 3.	694.	58.	Cicero in exilium abit. Attic. IV.
.....	.....	.....	Iul. Caesar, ab hoc inde anno ad a. V. 703, bellum gerit in Gallia. Fragm. X.
182, 4.	703.	49.	Bellum civile inter Caesarem et Pompeium. Att. VII.
183, 1.	704.	48.	Pugna Pharsalica, in qua Pompeius a Caesare vincitur. Att. VII.
184, 1.	708.	44.	Caesar occiditur. Att. VIII:
.....	.....	.....	Brutus et Cassius, percussores Caesaris, ad quos

378 CHRONOLOGIA RERVM MEMORABILIVM

Olympi	An. V.	A. Chr. N.	
			se tota civitas converterat, Antonio superante, in Graeciam et Syriam abeunt. Attic. VIII.
184, 2.	709.	43.	Antonius, hostis iudicatus, cedit Italia. Att. IX.
.....	.....	.....	Idem Mutinae obsidetur, unde bellum Mutinense dicitur. Attic. IX. Fragm. XI.
.....	.....	.....	Idem triumvir reipublicae constituendae Attic. X, XII.
.....	.....	.....	Proscriptiones. Att. X, XII.
.....	.....	.....	Attici mater moritur. Att. XVII.
.....	.....	.....	Cicero occiditur. Fragm. XIII.
184, 3.	710.	42.	Praelium Philippense, in quo cadunt Brutus et Cassius. Att. XI.
187, 1.	720.	32.	Atticus moritur. Att. XXII.

Subiungimus peculiarem chronologiam vita Attici iuxta H. Ernestium, annos Varronianos secutum.

CHRONOLOGIA

HISTORIAE T. POMPONII ATTICI

Anno Urbis 644; triennio ante M. Tullium Ciceronem, Q. Caec. Metello Numidico et M. Iunio Sylla Coss. Tit. Pomponius Atticus nascitur. cap. I.

Anno Urbis 666; Ciceronis 20; Cn. Octavio et L. Cornelio Cinna Coss. Athenas se contulit Atticus, annum agens vigesimum tertium: quando anno proximo praecedente P. Sulpicius Rufus Trib. pl. a Sylla interfectus est. cap. II.

Anno Urbis 674; Cic. 28; P. Servilio Vatia, et Ap. Claudio Pulchro Coss. Athenis Cicero Epicureos, Phaedrum et Zenonem, frequenter cum Attico audivit, ut ipse ait lib. II de Finib. et Tuscul. III, et Acad. I.

Anno Urbis 688; Ciceronis vero 42; L. Aurelio Cotta, et L. Manlio Torquato Coss. aetatis anno 45, quum iam annos 22 Athenis commoratus erat, Romam remigravit. cap. IV.

Anno Urbis 692; Ciceronis 46; ipsius Attici 49; quum legati locum obtinere posset apud Q. Ciceronem Asiae praetorem, nolebat. Quo anno Romae Coss. erant M. Pupius Piso, et M. Valerius Messala. cap. VI.

Anno Urbis 697; Ciceronis 51; Cn. Cornelio Lentulo, et L. Marcio Philippo Coss. pridie Idus febr. T. Pomponius Atticus Pilam uxorem duxit, annum agens aetatis 54; in quibus nuptiis Cicero coenavit. Ep. III, lib. II, ad fratrem.

Anno Urbis 703; Ciceronis 57; Attici 50; L. Aemilio Paulo; et C. Claudio Marcello Coss. Caesarianum bellum incidit: quod sequenti anno prorius in flammam abiit. cap. VII.

Anno Urbis 709; Ciceronis 63; Attici 66; C. Iul. Caesar, quum ipse uva cum M. Antonio consul esset, a coniuratis in Pompeii curia 23 plagis confossus est. Sequenti anno Antonius Mutinam circumsegit, Brutumque oppugnavit: hostis patriae iudicatur. Sed a Lepido recipitur. cap. IX.

Anno Urbis 710; Ciceronis 64; Atticus, natus annos 67, matrem nonagenariam extulit. cap. XVII.

Anno Urbis 712; Attici 69; M. Brutus et C. Cassius, ab Octavio et Antonio ad Philippos victi, sibi met ipsis violentas manus intulerunt. cap. XI.

Annos Urbis 721; quum Atticus 77 annos complisset, decessit et sepultus est.

EXCURSUS VARIORVM

AD

CORNELIVM NEPOTEM

AGMEN ducet I. H. Schlegel, cuius ex *Observationibus criticis et historicis in Cornelium Nepotem* nonnulla excerpemus, quae vel notarum nostrarum modulus non tulit, vel rerum novitas interdum potius commendat, quam veritas; principioque vitam ipsius Nepotis, ubi non semel Vossium explicat aut refellit. Prodiit liber vix notus apud nos, quarta forma, Havniae 1778; de quo I. A. Fabricii notitia litteraria consulenda. Post addemus, quo pauciora hic desiderentur, selectas aliquot Bosii, V. Staveren, atque aliorum animadversiones ex iis, quae videbantur excurrere ultra fines iusti commentarii. Incipit Schlegel.

I. De Cornelii Nepotis vita et scriptis

Constat inter omnes, fuisse *Cornelium Nepotem* familiarem pariter C. Valerii Catulli et T. Pomponii Attici, itaque et ante Caesaris dictaturam et sub Augusti principatu florentem; fuisse auctorem complurium librorum sive ad historiam, sive ad geographiam, sive ad rem litterariam spectantium; et tantam fuisse eius auctoritatem, ut ipse *Cicero* non dubitaret eius de suis scriptis iudicium expetere, et ut complures posterioris aevi scriptores eius testimonio innituntur. Sed de vita eius parum constat. Collegit nonnulla, quae varii auctores subministrant, *Dionysius Lambinus* in praefatione ad editionem suam, et post eum *Gerhardus Ioannes Vossius* in libro *de Historicis Latinis*. Italum fuisse in regione Padana natum, liquet ex utroque *Plinio*. Avunculus

enim Cornelium nominat Padi accolam; *Plinius* iunior idem insinuat in epistola sua ad Severum IV, 28, ubi imaginem *Cornelii* depingendam amico suo commendat. Veronensium rerum scriptores recentiores *Cornelio* patriam assignant Hostiliam, oppidum in agro Veronensi, quod nunc *Ostiglia* appellatur. Testatur *Onuphrius Panvinius* Veronensis, in catalogo illustrium scriptorum Veronensium, cives suos *Corneli Nepoti*, tanquam patriae decori, inter alios illustres Veronenses publica auctoritate statuam posuisse. Quod ob motum etiam probitatem in magna existimatione fuerit *Cornelius*, egregium habetur *Plinii* testimonium. Is enim, ut versicolorum suorum liberiores iocos lusisque excusaret, in epistola ad Aristonem V, 3, clarissimos enumerat inter Romanos viros, imperatores etiam, Caesarem, Augustum, Nervam, eadem licentia usos, et ita pergit: «Neronem enim transeo, quamvis sciam, non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis, sed honesta manere quae saepius a bonis fiunt. (Inter quos vel praecipue numerandus est P. Virgilius, *Cornelius Nepos*, et prius Ennius Acciusque; non quidem hi senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus.» *Vossius* asserit, *Cornelium* referri ab *Hieronymo* in *Chronico Eusebiano* ad annum Augusti quartum. Inde sine dubio clarissimus *G. C. Hamberger*, qui scriptores veteris et medii aevi multa cum diligentia recensuit, inductus perhibet, alios *Cornelii* mortem ad primum, alios ad secundum, alios ad quartum Augusti annum referre. Qua auctoritate suffultus, nescio. Id video, ambiguum et minime convenientem esse rationem, annos ab imperio Augusti computandi, nisi terminus definitur aut a triumviratu, aut a pugna Actiaca, aut a delato Augusti nomine. *Chronicon Eusebianum* non mortem auctoris nostri indicat, sed tempus quo maxime floruit. Sic enim verba sonant: «Octaviani imperii anno quarto, Olympiade 485, *Cornelius Nepos* scriptor historicus clarus habetur.» Credo equidem de *Cornelii* morte nihil certi affirmari posse, et satis esse nobis, quod *Mela* et *Plinius* memorant: «Sub divi Augusti principatu obiit.» Id vero liquet, fuisse *Cornelium* superstitem anno Urbis 724, Cn. Domitio et C. Sosio Consulibus, qui est annus post initum triumviratum undecimus, et ante aeram nostram trigesimus secundus; eo enim anno Pomponius Atticus decessit, et *Cornelius* vitae eius capita quatuor posteriora adiecit.

Quos qualesve libros *Cornelius* conscripserit, partim ipse nos docet in locis quibusdam eorum qui ad nostras pervenere manus, partim etiam e citationibus veterum apparet satis frequentibus. Has magna diligentia fragmentorum nomine collegit *Andreas Schottus*, Antverpiensis doctissimus e S. I., quam collectionem editam video Francofurti anno 1608. Eandem auxit postea paucis in locis *I. A. Bosius*, professor Ienensis anno 1657.

Diserte allegantur a veteribus, *Aulo* praesertim *Gellio*, libri *Chronicorum* per *Cornelium Nepotem*. Ille enim, *Noctibus Atticis* XVII, c. 24, ter laudat *Cornelium*; imo toto hoc capite ad eum potissimum respexisse videtur. Dicit se excerptisse e libris, qui *Chronici* appellantur, quibus temporibus floruerint simul viri insignes Graeci atque Romani. De *Homeri* aetate loquens his verbis utitur: «Vt *Cornelius Nepos* in primo *Chronicorum* dixit.» *Solinus*

« imperatores; quo facilius, collatis utrorumque factis, qui viri praefereendi
 « sint, possit iudicari. » Testis etiam est Plutarchus, qui in vitis M. Marcelli,
 Luculli et Gracchorum fratrum, hunc librum Cornelii habuit ante oculos.
 Sed interit, et est quod dubitem, an vita Catonis, quae superest, pro parti-
 cula huius libri de imperatoribus habenda sit; in brevitate enim sua amplior
 est in scriptis eius, quam in rebus gestis enumerandis.

Alium a se confectum librum memorat Cornelius in vita Dionis, cap. 3 :
 « Sed de hoc (Philisto) in eo meo libro plura sunt exposita, qui *de historicis*
 « conscriptus est. » Hunc locum ita explicandum esse, quod Nepos scripsit
 separatim de historicis graecis et de latinis, discimus e Jac. Frid. Heusingeri,
 clarissimi viri, dissertatione, quae editioni Nepotis Fischerianae adiecta est.
 Is enim, quum codices bibliothecae Guelferbytae perlustraret, observavit
 in perantiquo (ad seculum enim XI refertur), qui orationes Ciceronis Phi-
 lippicas continet, praefixos ei esse eiusdem librarii manu duos e Cornelio
 locos hucusque incognitos, qui sic inscribuntur: *Cornelius Nepos in libro de*
historicis latinis, de laude Ciceronis. Plangit in priore loco Ciceronis mortem
 praemataram, his utens verbis: « Ille enim fuit unus, qui potuerit, qui etiam
 « debuerit historiam digna voce pronuntiare..... Ex quo dabito, interitis
 « eius utrum res publica, an historia magis doleat. » Observavit idem Heu-
 singerus, codicem Cornelii Nepotis in eadem bibliotheca, quam 500 annorum
 aestimat, hanc *vitae Catonis* praeferre inscriptionem: Excerpta e libro
Cornelii Nepotis, de historicis latinis. Citatur Cornelius in vita Terentii, sive
 a Donato sive a Suetonio perscripta; citantur a Suetonio, in libris de claris
 Rhetoribus et de claris Grammaticis loci e Cornelio, qui ad historiam Ro-
 manorum litterariam spectant. Apparet inde, Cornelium non solum de histo-
 ricis, sed etiam de aliis claris auctoribus scripsisse.

Credidit G. I. Vossius, et post eum I. A. Fabricius, conscripsisse Cornelium
 singularem librum *de Regibus*. Vossius his utitur verbis in vita Cornelii:
 « Praeter imperatores seorsim exarasse librum de Regibus, argumento haec
 « erunt, quae Timoleontis vitae subdit: Hi fere fuerunt Graeciae gentis du-
 « ces, qui memoria digni videbantur, praeter reges. Namque eos *attingere*
 « nolimus, quod omnium res gestae separatim sunt relatae. Neque tamen
 « hi admodum sunt multi. » Mihi vero neutiquam haec verba Cornelii, quod
omnium res gestae separatim sunt relatae, ita explicanda videntur, quasi ad
 unum volumen a se conscriptum respiciat. Monstruosum aliquid et bono
 auctore parum dignum habet idea scribendi librum vel historicam vel bio-
 graphicam *de Regibus* in genere, absque ulla denominatione populi, cui im-
 peraverint. Tale quid Cornelio in mentem venisse non credo. Excusat se po-
 tius hoc loco, quod in exponendis Graecorum imperatoribus reges studio
 praetermiserit, et tales quidem reges, qui non nomine, ut Lacedaemonii,
 sed revera regia dignitate utebantur, et quibus locus inter imperatores cele-
 berrimos assignari debuisset. Philippum intelligit et Alexandrum, et com-
 plures inter Alexandri successores, Cassandrum nempe, Antigonum et De-
 metrium Poliorceten, Lysimachum, Seleucum, Ptolemaeum, Pyrrum. Hi
 enim, militari gloria, et rerum gestarum magnitudine, cuius antiquiorum

imperatorum merito aequiparantur. Dicit porro Cornelius: *Neque tamen hi admodum sunt multi*. Namque inter sequentes Macedoniae, Syriae et Aegypti reges *admodum* pauci rebus a se ipsis in bello gestis inclaruerunt. Tales sunt Philippus et Antiochus, qui ambo bellis contra vicinos populos magnam sibi famam paraverant, sed contra Romanos, ingenti licet apparatu, male res gesserunt, et Ptolemaeus Evergetes, qui Cyrenaicam devicit, ipse dux copiarum. Non ait Cornelius, se ipsum horum regum omnium, qui imperatoribus annumerari possunt, res gestas uno volumine comprehendisse, sed quod omnium res gestae *separatim* sunt relatae, id est a diversis auctoribus tunc temporis vulgo cognitis et probatis. Non enim est dubitandum, extitisse ante Cornelium complures libros Latinos, qui quum Philippi et Alexandri, tum etiam posteriorum regum historias continebant, cum quibus Romani vel amicitiam coluerunt, vel bella gesserunt. Ea enim scire Romanorum multo magis intererat, quam quae ad bella Persica et Peloponnesiacum pertinebant.

Libros alios, qui Cornelio temere a quibusdam adscripti sunt, ut Daretis Phrygii versionem Latinam, lubens praetereo. Non enim interest reipublicae litterariae, revocare memoriam errorum, quos semel iterumque solidis argumentis propulere viri docti.

II. De Cornelii scribendi instituto in libris qui supersunt.

Et Graecarum litterarum et patriae amore ductus scripsit Nepos vitas excellentium imperatorum. Romani rudes omnino erant litterarum Graecarum ante bella Punica, quippe qui inter armorum strepitus suam ipsorum linguam non colebant, qui artes omnes, praeter eas, quae ad vitam tuendam maxime necessariae sunt, contemnebant, omnem gloriam in re publica administranda, et in re rustica et militari, exercenda ponentes. Sufficiat duo exempla istius ruditatis in medium proferre. Quum Romani, decemvirali potestate instituta, Graecorum, maxime Atheniensium, *leges* suum in usum convertere vellent, opus habebant interprete Hermodoro, Graeco exule. Romanorum legatus Posthumius, quum verba faceret ad Tarentinos lingua Graeca, iis erat derisui. Sed iam coeperant esse frequentiora commercia et foedera inter utramque gentem, paulo ante bellum Punicum primum. Secundo prospere finito, sperare inceperunt Romani, se aliquando Graecos, praeterea specie libertatis, in potestatem suam esse redacturos. Inde accrevit sensim apud eos cupiditas Graeciae interius cognoscendae; accendebatur etiam Graecorum oratorum exemplis eloquentiae studium, utile imprimis apud Romanos in re publica capessenda. Tum Cato, quamvis senior, arripiebat studium litterarum; tum Graecae fabulae, a tot poetis comicis aequae ac tragicis in Latinum sermonem translatae, placebant populo. Tandem Carthagine destructa et eodem anno Corintho deleta, quum Romani captam teherent Graeciam, quum eorum spoliis aedes suas exornarent, aucta est in immensum Graecarum tam artium quam litterarum cupiditas. Multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri, res Romanas graeco sermone in historiam conferebant, ut ait Iusti-

nus in praefatione ad annum e Trogi Pompeii opere excerptum librum. Latina lingua eodem tempore incredibili studio locupletata et expulsa in tantum repente evecta est fastigium, ut non aemulari modo Graecos, sed et superare vellet Romani. Graeci philosophi, rhetores, artifices Romani convolebant, praemia ibi ingenii et laborum expetitori, quae patria, in servitum quippe redacta, vix concedebat. Contra ea Romani nobiliores Graeciam petebant, ut in scholis eius celebrioribus, quae Athenis, Ephesi, Rhodi habebantur eruditiores redderentur vel eloquentiores. Obstabat tamen aetiori utriusque populi coniunctioni morum diversitas, et segre tolerabant Graeci, nec nisi necessitati cedentes, Romanorum superbiam. Romani vulgo contemnebant Graecos, non solum ut a se victos, sed etiam nulla tunc temporis armorum gloria splendentes.

Monstrare voluit Cornelius, fuisse olim duces inter Graecos, partim virtute et amore patriae, partim etiam prudentia militari, celeberrimis inter Romanos aequiparandos. Librum conscripsit non tam in nobiliorum, eorumque paucorum, gratiam, qui ipsi inter Graecos vixerant, qui optimos eorum scriptores lectitabant et in deliciis habebant, quam in plerorumque civium suorum, qui Graecas res vel plane ignorabant vel leviter tantum tractaverant. Hunc ei fuisse scopum diserte indicat praefatio. Et quo facilius multorum vitas modico volumine comprehenderet, usus est genere scribendi compendiaro, non nisi summas rerum attingens, in temporibus notandis negligentior. Conciliare volebat Graecorum ingenia et virtutes civium suorum animis; sed ubi videbat horum praeconcepas opiniones, magnamque morum diversitatem. Monet itaque in praefatione eos, qui nihil rectum putant, nisi quod ipsorum moribus convenit, ut discant, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, et illustrat hanc admonitionem variis scita delectis exemplis. Recte enim iudicabat Cornelius, praecipuum esse biographi officium, servare mores eorum, quorum vitam describere instituit.

Quo apparatu instructus ad hoc opus se accinxerit, in praefatione lectorem non docet. E paucis, quae in ipso libro occurrunt, citationibus patet, ad manus fuisse Cornelio in rebus Graecis cognoscendis Thucydidem, Theopompum et Timaeum, in rebus Siculis Philistum, in Persicis Dinonem in Romanis praeter alios Polybium, ut et in vita Hannibalis Silenum et Scellum. *Herodotus* desideratur. Ego vitas priorum quatuor in Cornelio imperatorum attentè legens, easque comparans cum historia Herodoti, non possum non quin iudicem, Herodoti opus in Cornelii conspectum non venisse. Nec id mirum. In tanta librorum Graecorum copia, quorum vix vicesima pars temporum iniuriam effugit, non omnia quae ad rem pertinebant, praesertim antiquiora, ad manus esse poterant scriptori in ipsa Graecia degenti, nedum homini Italo. Praeter Thucydidem, quo Cornelius maxime usus videtur, ita ut eius verba nonnunquam presse in sermonem Latinum verterit, auctores omnes reliqui ab eo allegati perierunt. Si superessent, constaret nobis, qua fide et quo delectu fontes adierit. Quum vero dudum hominum oculos fugerint, eo maiori in pretio habendus nobis est Cornelius, cui iam historiae Graecae particulas quaedam non aspernandas unice debemus.

Iacturam haud levem existimo, partem Cornelianae operis alteram de excellentibus inter Romanos imperatoribus iam non haberi. Plutarchus fatetur, se in vitis Marcelli, Gracchorum et Luculli conscribendis Nepotem evolvisse. Quae alia nomina illustranda Cornelius susceperit, ignoramus. Credibile est, eum insignes viros ex omni eo tempore delegisse, quo Romanorum floruit respublica. Foret sane hic liber, si sors ita tulisset, existim ad mentum ad pertegendam historiam Romanam, praecipue in illis temporibus, quibus et Livius et Dionysius Halicarnassensis pari fato deficiunt.

Descripsit Cornelius in operis parte, quae relicta est, Graecae gentis duces qui memoria digni viderentur, praeter reges. Ipse enim expresse dicit, se hos attingere noluisse. Omisit heroes ad mythicum tempus pertinentes, qualis *Theseus*, cuius vitam Plutarchus postea exaravit, ut eum cum Romulo compararet. Omisit viros sapientes, leges, clarosque oratores, quales *Lycurgus*, *Solon* et *Demosthenes*, quorum memoriam idem Plutarchus celebravit. Sed omisit etiam nonnullos viros praecelatos, qui merito imperatoribus Graecis annumerandi fuissent. Tales sunt inter antiquiores *Pericles* et *Nicias*; inter recentiores, qui post Alexandrum celebrati sunt, *Aratus* et *Philopoemen*, *Agis*, et *Cleomenes*, quos omnes descripsit Plutarchus; ut taceam *Aristodemum* et *Aristomenem* Messeniorum, *Leonidam* et *Brasidam* Lacedaemoniorum, *Parmentionem* Macedonum, fortissimos duces, qui itidem a Plutarcho vel omisi vel nobis non relictis sunt. Mihi quidem non culpandus videtur Nepos, quod haec nomina praeterierit. Pendet enim ex arbitrio auctoris biographi, quos potissimum viros illustrare velit; et maiori laudi duco, praetermittere eorum vitas, quorum res gestas et virtutes non probe habemus cognitatas, quam levius tractare res gravissimas. Eam credo Cornelius causam fuisse, cur quorundam ex iis vitam attingere noluerit; aliam vero, quod ad quatuor illos attinet, qui ultimi inter duces Graecorum habentur Aratum, Philopoemenam, Agin et Cleomenem. Illi enim in ea incidunt tempora, quibus Romani potentiores facti Graecae res saepe ac suas nosse coeperunt.

Habemus a Cornelio vitas undecim Atheniensium, trium Spartanorum, duorum Thebanorum, e Corintho vero et Syracusis, ut et ex Alexandri ducebus, non nisi singulorum. His novemdecim imperatoribus Graecis admiscuit unum e Persicis et e Carthaginensibus duos; ipse, credo, probe persuasus, eas gentes, quas Graeci et Romani communiter, sed magna profecto iniuria, barbaras vocitabant, non fuisse a virtutis et prudentiae laude alienas, et nobili permotus consilio, ut cives suos, qui fortuna elati reliquas gentes omnes contemnere solebant, meliora edoceret.

Scriptis Nepos Graecorum historias, eo in hanc gentem studio, ut ipse pro Graeco haberi possit, sed interspersis talibus sententiis, quae bono Romano cive dignae erant. Exempli gratia paucas proferam e compluribus. Narrat Miltiadis capite 6, quale praemium ei sit tributum ob victoriam Marathoniam, causamque subiicit: « Quo facilius intelligi possit, eundem » omnium civitatum esse naturam. Ut enim populi nostri honores quondam fuerunt rari et tenues, ob eamque causam gloriae, nunc autem effusi et

» que obsoleti; sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. » Aurea sunt haec verba lectori, qui Graecorum et Romanorum aliarumque gentium nescit historiam, et qui in causis inquirat servatae apud alios integritatis, apud alios cito consecratae depravationis morum. Laudat *Agasilai* pietatem e. 4: » Qui cum victori praecisset exercitui, maximamque haberet fiduciam » regni Persarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit iussis absentium magistratum, ut si privatus in comitio esset Sparta; » et subiungit: *Cuius exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent!* Haec verba, quae iustum viri boni dolorem e perturbatione patriae conceptum manifestant, aperte respiciunt ad L. Syllam, qui primus omnium, et ad Julium Caesarem, qui sequenti tempore exercitum Romanum, cui praefecti erant, vetante senatu, adversus urbem Romam duxerunt. Possent etiam applicari ad Octavium, qui, cum exercitu a senatu missus contra Antonium, paulo post arma adversus senatum convertit; si certi essentis de anno, quo Nepos vitas excellentium imperatorum conscripsit. De *Thrasylulo* agens, quum Athenas liberare aggressus esset, inquit Cornelius cap. 2: » Neque tamen pro » opinione Thrasyluli auctae sunt opes. Nam iam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant. » Dolens comparat auctor sua ipsius tempora cum illis, quibus Athenae, quatuor fere seculis ante, tristem sub triginta tyrannis servitutem subierant. Quis enim nescit, illa verba, *Fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant*, inter multos alios in ipsum Ciceronem, egregium alioquin civem, congenire?

Haec et alia satis superque declarant, si argumentatione opus esset in re confecta, vixisse auctorem huius libri, Pompeii et Caesaris, Antonii et Octavii aetate, et esse eundem, qui vitam Pomponii Attici conscripsit. Declarant idem quaecumque subinde in hoc libro, ut in praefatione et in Epaminonda, de moribus Romanorum monentur, quae omnia in Caesaris et Augusti aetatem quadrant.

Plane diversus liber est a vitis imperatorum vita Attici, licet ab eodem auctore conscripta. Merito laudatur haec ab omnibus ob ingenuitatem et ob artem singularem, qua hominis privati, a strepitu armorum et ab honoribus alieni, virtutes exponuntur; est tamen nonnunquam obscurior ob negligentiam in tempore notando. Scribendi ratio monstrat auctorem summa humanitate et prudentia praeditum, amicumque constantem et amabilem.

III. *Observationes criticae et philologicae.*

Speciminis loco dabo observationes quasdam criticas, antiquarias, historicas, ea tantum deligens, quae scitu iucunda et utilia, quae ulteriori disquisitioni apta videntur. Si enim omnia, quae ad haec capita referri possunt, examinare instituerem, non essem dissertationem, sed iustum volumen exhibiturus.

I. Attente legentes Cornelium, lacunas in eo observabunt duas, licet nec in codicibus nec in editione principe, et iis quae subsequuntur sunt, ullam notetur earum vestigium. Prima, quam iam observavit Lambinus, est in vita

Lysandri, sub finem cap. II; altera, quae Lambini aciem effugit, et ab Augusto Buchnero primum notata est, in vita *Eumenis*, cap. XI. Vterque locus punctis seu asteriscis indicatur a recentioribus quos novi, plerisque. Vix argumentum maius esse potest, periisse omnes olim ab antiquitate relictos codices huius libri, praeter illum unum, quem Aemilius Probus exscripserat Theodosio exhibendum; et ex solo hoc spographo, qui et ipse dudum periisse videtur, tanquam archetypo, effluxisse sensim omnes, qui adhuc per Europam reperiuntur, codices manu exaratos.

Exatae sunt lacunae, breviores, qualis illa in Eumene habenda est, ex oscitantia librarii; longiores, qualis ea in Lysandro (omissa est enim tota res, quam Nepos narraturus erat) seu ex eadem oscitantia, seu etiam, quod saepius accidit, codicis primarii mutilatione. Pauci inter bonos quoque codices reperiuntur (id enim casui humanae fragilitati dandum) sine aliquo defectu. Si e diversis emanarunt fontibus, exhibebit facile unus, quod desideratur in aliis. Sic nonnulla scripta veterum, quae manca erant in editione prima, novo codice, vel etiam singulis tantum foliis et fragmentis reperta, feliciter suppleta scimus. Sin vero eadem lacunae offenduntur in omnibus, recte iudicantur iidem omnes ducti esse ex eodem fonte, eoque posterioris aevi sive casu sive culpa iam corrupto. Valet itaque de Nepotis Imperatoribus idem, quod celeberrimus et optimus vir, *J. A. Ernesti* pronuntiavit de *Tacito*, Praef. p. 16: « Omnes varietates lectionum, quae in libris scriptis notatas habemus, proprie esse varietates unius exempli, non plurium, quae ex ipso archetypo fluxerint. Vnde fit, ut omnibus codicibus comparandis nihil aliud effici possit, quam ut, quid in uno illo spographo, unde ii venere, fuerit, inveniamus. »

II. Conferens editionem principem anni 1471 cum recentioribus, quae Bosianam vel omnino vel maxima ex parte secutae sunt, Staverniana nempe, Heusingeriana, Fischeriana et Harlesiana, reperi, pluribus in locis receptas esse a *Bosio* anomalias linguae Latinae, quum tamen *Editio princeps* analogae et recta teneatur. Habent e. g. editiones nominatae omnes, *Eum. I, 6*: praefuit equitum *alterae* alae; *Timol. III, 2*: otium *totas* insulae conciliavit; *Thras. II, 2*: quae res illis contemptibus *pernicii* fuit; *Thras. I, 5*: in bello *parserat* fortuna; *Reg. I, 4*: illo *Persas* nemo fuit manu fortior; habent *Hamilc. I, 4* et *Caton. III, 3*, *Poenicum* bellum; quum tamen editio princeps, aliis in locis vitiiis non carens, hic recta teneat aut magis usitata: *alteri*, *toti*, *pernicii*, *pepercerat*, *Persarum*, *Punicum*. Eisdem rectiores lectiones confirmat, praeter alios, codex Thottianus, uno tantum loco *Eum. I, 6* excepto. Scio, vix ullum vel elegantissimum scriptorem, ex antiquis aequae ac e nostris, tam fuisse semper ad regulas purioris styli attentum, ut nunquam aberraverit. Quandoque bonus dormitat Homerus. Scio etiam, regulis grammaticae vulgaribus superstitiose inhaerendum non esse, et posse interdum ab iis recedi, si dentur exempla bene comprobata, elegantes auctores aliter saepius scripsisse. Sed crederem, esse boni Critici, ut non nisi invitus et complurium codicum auctoritate quasi coactus, admittat ea, quae sunt ab usu et regulis aliena; crederem, verum esse artis criticae finem, non mu-

are in peius, quae recte et ex auctoritate codicum edita iam fuerant, sed callatis codicibus, perpensis ex utraque parte rationibus, corrigere quae depravata sunt. Excuso quodammodo Bosium, qui animus fuit praeferre rectis anomala, et qui editionem principem nusquam conspexit. Si conspexisset, fortasse non fuisset tam temerarius mutator. Sed quomodo haberi poterat eius editio pro tam correcta et limata, ut ad apicem eam repetant nostri seculi viri eruditi, ut studiosi litterarum animadversiones eius tanquam speculum artis grammaticae inspicere iubeantur? Dicit e. g. Bosius in annot. ad Timol. III, 2: *Totas* insulae, non *toti*, recte! asserens id contra se ipsum (habuerat enim in editione prioris *toti*), et contra fidem librorum fere omnium. Monstrat enim libellus Fischerianus, solum codicem Gifanianum legere *totas*, et adducuntur contra ea tredecim tam codices quam editiones, consentientes in *toti*. Pari modo praetulit Bosius Reg. I, 4, lectionem: Hi fere fuerunt *Græcias* gentis *dūca*. Fateor, legi etiam ita in editione princeps, sed legunt *Græcae* gentis, praeter codicem Thottianum, Boeclerianus et Azenianus; et quis non videt, hoc esse rectius? Tam pravae artis corrigendi usum perspicio nullum, nisi ut vaga, incerta et aspera reddantur elementa linguae latinae, et ut nugis detineantur, difficultatibusque implicentur pueri, utilissimum auctorem legentes.

III. Negandum quidem non est, scriptores veteres Latinos usurpasse nonnunquam voces rariores, adhibuisse etiam graecas, quo accuratius rem demonstrarent civibus suis parum notam. Sed voces ab usu linguae Latinae alienas in nitido auctore temere admittendas haud puto. Habet e. g. editio Bosiana et quatuor illae, quae eam sequuntur, Thras. II, 2, *Actaeorum*; habent eadem, excepta Heusingeriana, Alcib. IV, 3, *Trierem* a Graeco *τρίηρον*. Legerunt ante Bosium editiones optimaee his in locis, *Atticorum* et *triremem*, quae verba idem significant, multoque magis usui et rei ipsi respondent. Confirmant has lectiones editio princeps, et, praeter alios, codex Thottianus. Quis non credat, ita scripsisse ipsum Cornelium, et immutationem perperam a Bosio esse factam?

IV. Lectitabant veteres Graeci, et Latini etiam doctiores, *Homerum*, eo diligentia, ut memoria paene tenerent immortalia eius poemata. Ideo non mirum, si eum citantes quandoque in voculis aut rebus minutis errarunt. Accidit id Nepoti in vita Datamis, ubi Thyum memorat natum antiquo genere ab illo *Pylaemene*, quem Homerus Troico bello a *Patroolo* interfectum ait. Respondit ad illud. lib. V, v. 576—579. Ibi memoratur Pylaemenes Paphlagonum *μυαθόμων ἀσπιτάων* princeps, interfectus a Menelao, non a Patroolo, qui tam Achillis comes et pugnae superus erat. Non sefellit Cornelium memoria, in iis quae maxime ad rem illustrandam faciebant. Thyo Paphlagonum principe loquens, meminuit, ex Homero comprobari posse, iam olim Paphlagonae suis usos esse principibus seu dynastis, et Pylaemenem generis, ex quo Thyus ortus erat, auctorem interfuisse bello Troiano. Haec recte. Parum intererat eo loco scire, a quo Pylaemenes interfectus diestur, et in eo erravit.

Prætulit Homericum verbum *Dion*, in abstractorem eorum *Heraclidem*

parmetur: Non posse bene geri rem publicam multorum imperiis. Est ille Iliad. II, 204:

Ὀὐκ ἀγαθὸν πολυκισσανόη· εἰς κοίρανος ἴστω,
εἰς βασιλεύς.

Sunt haec verba Vlyssis, qui Graecos iam discessum a Troia parentes cōtraheret, et morem gerere iubet Agamemnoni, penes quem solum deberet esse summa imperii. Citatur versus ille a Nepote his verbis, *Ex secunda rhapsodia Homeri*, non adiecto Iliados nomine. Concludi inde possit, Iliadem Odysseae antelatum et a Romano Cornelii tempore potissimum lectitatum esse.

V. Suspicati sunt primi et eruditissimi inter huius libri commentatores, Longolius, Magius, Lambinus, errasse nonnunquam auctorem, libros Graecos, quibus utebatur, minus attente legentem. Narratur e. g. Phocion. V, 3: «Hic quum ad mortem duceretur, obvius ei fuit *Emphyletus*, quo familiariter fuerat usus. » Nesciunt tale nomen monumenta Graeca, et contextus monent, nominandum hic fuisse aut hominem historicis non ignotum, aut potius in genere amicum quemdam. Opinio itaque est, convertisse Cornelium voces Graecas ἱμφυλος τις, id est, ex more Atheniensium, *tribalis quidam*, quo familiariter usus fuerat Phocion, in nomen homini proprium. Ita factum esse credo; nec video, cur tantopere se torqueant inter recentiores nonnulli, levem illam a Cornelio culpam amovere cupientes. Erroris Cornelium quibusdam in locis accusavit Plinius, ut supra monuimus p. 383; et errasse etiam in rebus historicis haud parvi momenti, evincunt, credo, quaedam quae postea dicturus sum. Veneramur bonos scriptores, non si causam eorum quamcumque suscipimus, et argumentis quibuslibet propugnamus; sed quum errores humanitatis sorte admissos facile excusamus, et bonos ac diligentes, qualis omnino fuit Cornelius, eos, qui, veritatis et elegantiae studiosi, quam plurimas res recte et accurate tradiderunt, a vulgo scriptorum secerimus, quibus, dum chartam impleant, periade est quae scripserint.

VI. Ruditalis et in stylo et in rebus accusavit librum, quem tantopere plurimi commendant, *Gasper Barthius*, argumentatus inde, seculo Augusti non esse omnino dignum. Monstrat certe haec argumentandi ratio, Barthium, quamvis apprime doctum, rerum humanarum modice fuisse gnarum. Extollantur, iure quidem, maximis laudibus secula illa Periclis et Augusti. At quis credat, inter tanta lumina, quae secula illa illustrarunt, non fuisse ignes minores, nullum audaculum, qui scripta sua, parvi licet aestimata, ediderit tamen? Credidit Barthius, vitas quae habemus Imperatorum, originem quidem trahere a Cornelio Nepote, sed esse sequiore saeculo ab Aemilio Probo correptas, seu potius corruptas. Praecipuum ex eius argumentis esse video insignem, quam in vita Iphicratis animadvertit se potuisse, contradictionem, quam iam sub exarum revocabo. Iudicat Barthius, verba auctoris, Iphicr. III, 4, *sed in labore remissus nimis, parumque patiens, ut ait Theopompus*, non convenire posse in eum, qui secundum e. I, 2, multum in bello versatus, multa in re militari nova attulit; concludit, esse talia indigna saeculi aetate

auctore, ideoque non a Cornelio, sed a Probo prolata. Assertit, Iphicratem aliquando exprobrasse Pharnabazo, esse eum verbis alacrem, rebus tardum. Quo ore, qua fronte, inquit Barthius, barbaro vitium exprobrare potuisset Iphicrates, nisi ipsemet laboris et strenuitatis sibi conscius fuisset? Valeret quodammodo argumentum, si animus esset Iphicratis causam omnino suscipere, et eum quovis modo a Theopompi reprehensione liberare. Sed certe concludi inde non potest id, quod vult Barthius. Nepos enim et quisque alius aurei seculi scriptor Latinus non poterat iudicare de imperatore Graeco, nisi secundum ea, quae fide dignus aliquis inter historicos Graecos tradiderat. Nominat hoc loco iudicii sui auctorem, Theopompum. Et quae, quaeso, contradictio reperitur inter Iphicratis caput I et III? Si quis ita iudicans nesciret exempla aliorum, qui, licet in bellis strenui, in labore tamen, id est in negotiis, remissi nonnunquam fuere, edoceri potuisset vel solius Alcibiadis exemplo, et hoc vitium et illam virtutem nonnunquam in eodem homine reperiri.

VII. Sunt loci in Nepote variatione codicum tam ambigui, ut disputari ex utraque parte veritatis quadam specie possit. Conferam tantum codicem Thottianum, editionem principem, et Bosianam, seu, quae eam sequitur, Fischerianam.

Tales loci sunt:

Themist. IV, 2: cuius *fama*, Edit. P. et B. *flamma*, C. Th.

Pausan. IV, 4: vincula epistolae *laceravit*, E. B. *laxavit*, E. P. c. Th.

Alcib. II, 4: Graecae linguae eloquentia *ditissimum*, E. B. *disertissimum*, E. P. et c. Th.

Iphicr. II, 5: Epaminondae retardavit *inceptus*, E. B. *impetus*, E. P. et c. Th.

Concedo, lectiones, quas Bosius recepit, posse defendi, muniri etiam codicum quorundam auctoritate; sed credo, eas, quas tenuere editio princeps, et, praeter alios, codex Thottianus, magis esse probabiles.

Milt. V, 3, legitur, ut in editione Bosiana, sic etiam in ed. princ. et codice Thottiano: « Namque arbores multis locis erant *rarae*, hoc consilio, ut et montium tegerentur altitudine, et arborum tractu equitatus hostium impeditur » Eadem lectionem recepit et tueri videtur Lambinus. Nihilominus cum Harlesio et aliis praefendum credo esse: Arbores multis locis erant *stratae*, quam vocem expetit et ipse sensus, et id quod sequitur: Arborum tractu equitatus hostium impediretur. Aperte enim loquitur auctor de consilio, quod est in re militari usitatissimum, et quod nostris dicitur *Verhack*.

Locus vexatus in vita Attici XII, 3, ut ex editione Bosiana editur: « Nam quum L. Saufeii, equitis Romani, aequalis sui, qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiae, habitabat, habebatque in Italia pretiosas possessiones » explicitus redditur lectione Lambiniana: Qui complures annos, studio ductus philosophiae, *Athenis* habitat. Notandum enim est, voces *cum eo* non inveniri in codicibus primisque impressis, sed adiectas esse e coniectura, ut aliquem sensum praebrent, relata ad *habitabat*. Sed longe clarior est sensus, omisso *cum eo*, adiecto *Athenis*. Non nisi hanc lectionem mutatione ex arbitrio Lambini facta, sed fide codicis antiqui, docuit I. F.

Heusingerus in dissertatione, quae editioni Fischerianae adiecta est. Legit enim ita editio *Corneriana*, cuius supra mentionem feci.

VIII. Est boni commentatoris, observare locos auctorum, in quibus usi sunt voce quadam, significatione peculiari aut minus solita. Tum enim eruditione sua opem ferre debet lectori, non ut fieri solet in illis locis, quos mente ad rem attenta et evolviendo lexico quisvis facile assequitur. Adiungam et eius generis observationes.

Epam. VIII, 2, legitur: Vt in *periculo* suo scriberent. Hanc vocem corruptam crediderunt editores complures, quum per contextum de cippo loqui debere Epaminondam putarent. Edidit Aldus *sepulcro*, ut alias minus felices coniecturas taceam. Sed constanter tenent lectionem *pericu* codices, quibus et annumerandus est Thottianus. Defendit eam multa eruditione Bosius, sed tanta prolixitate, ut annotatio dissertationis speciem referat. Concinne magis, quae ad rem intelligendam faciunt, collegit Gesnerus in Thesauro linguae Romanae. In explicanda significatione ab usu communi aliena nihil est utilius, quam monstrare progressum translationis. Notissima est illa *periculi* significatione *tentamen*, Danice *Forsog*. Vox inde ad scripturam relata significat *Concept*, Danice *Udkast*; in rebus denique judicialibus *sententiam* verbis conceptam, quae praelegi damnato solet, posteaque tabulis publicis inferri. Optime illustratur translata haec significatio loco Ciceronis in Verrem III, 79: Eorum hominum (scribarum) fidei tabulae publicae, *pericula*que magistratum committuntur.

Caton. II, 3: « A multis *tentatus*, non modo nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit. » *Tentatus* hic idem significare, ac in iudicium vocatus, res ipsa docet. Sed rarius est usus, et cum nec a Gesnero explicatum video.

Attic. XVIII, 2. Sic familiarum originem *subtexuit*. Subtexere notat *anweben*, vel quod etiam a Germanis ad materiam in libris tractatam transfertur, *drein verweben*. Sic Livius: Subtexit deinde fabulae huic, etc. Innuit Corneli-
lius, Atticum libro, quo magistratus ornabat, res genealogicas scilicet ad-
discuisse. Non solum hanc significationem non enodatam video a commentato-
ribus, sed etiam in indice latinitatis Bosiano falso explicatam.

Attic. IX, 4, cfr. XVI, 3, utitur auctor voce *divinationis*, eo sensu, quo longe abest a divinatione illa supersticiosa, quam amabant veteres, et quam religio Christiana vix tandem eradicare potuit. Mutuo se explicant hi duo loci, et monstrant auctorem, supra seculum suum sapientem, parum tribuisse superstitioni, multum vero prudentiae et constantiae, et credidisse, in his virtutibus coniunctis veram sitam esse divinandi artem, id est, prospiciendi sibi in rebus adversis.

IV. *Observationes antiquariae.*

Singularem et admirandam rei antiquariae operam praestitit vir optimus *Philippus Daniel Lippert*, professor Dresdensis. Is enim picturae et reliquarum, quae cum ea coniunctae sunt, artium ab adolescentia cultor, tanto in-

census est antiquae elegantiae studio, ut senex didicerit litteras Graecae; et gemmarum effigies magno numero delectas, optime ordinatas, et singulari dexteritate, sua suorumque manu expressas, non solum communicare cum artium studiosis, sed etiam concinne et erudite explicare potuerit. Nemo est qui nescit, quanta sit gemmarum praestantia, quae, veterum arte caelatas, in principum aliorumque summorum virorum museis asservantur. Habet etiam Excellentissimus comes de Thorr, qui tot tantasque res sua doctrina et eo, quo flagrat, artium amore complectitur, gemmas antiquas haud paucas, quas adhuc nec aeri incisas, nec alia via communicatas cum eruditis credo. Opera illa splendidissima, quibus gemmae aeri incisae exhibentur, superare mihi videtur *Dactyliothea Lippertiana*, quae iam quatuor maximae formae volumina refert. Eius enim effigies eundem, quae ipsi archetypi, praestant usum in mythologia et historia illustranda; imo, quum quatuor millium numerum superent et scite dispositae sint, maiorem, quam ab ullo in Europa museo expectari potest: Opto, ut in scholis cultioribus habeatur et tractetur haec Dactyliothea; pretium quamvis magnum, quod ei comparandae impendetur, utilitate facile compensabit.

I. Notabo, quae ex Lipperti opere ad Cornelii imperatores illustrandos pertinent. *Miltiades* ter occurrit, Chilia. II, n. 326 et 327, Suppl. II, n. 424; *Themistocles* bis, Chil. II, n. 330 et 331; *Aristides*, Chil. II, n. 328 et 329; *Alcibiades*, Chil. II, n. 334 et Suppl. II, n. 425 et 426; *Epaminondas*, Chil. II, n. 335; *Phocion*, Chil. II, n. 334. Neminem poenitebit legisse, quae Lippertus scripsit ad has imagines explicandas in voluminibus Lipsiae, annis 1767 et 1776, publicatis.

II. In Cornelio, qui mores Graecorum, ut Romanis plerumque notas, attigit potius quam explicavit, complura inveniet intelligens lector, quae altiore antiquitatis cognitionem requirunt. Vel sola praefatio materiam suppeditare posset libello de his rebus haud inutili aut ingrato. Tum demum florebit Philologiae studium, tum demum et pueri avidis auribus accipient, quicquid ad explicandos auctores tradunt magistri, si cum linguae Latinae studio antiquaria et historica cognitio rite coniungitur. Multa etiam de his rebus praecclare scripsisse video Longolium, Lambinum, Magium; sed multos, qui eos insecuti sunt commentatores, aut neglexisse antiquitates, aut quae de eis congeaserunt, inani disputatione tantoque involvisse verborum ambitu, ut non facile notare et percipere possit lector id, quod ad rem pertinet. Consuli solet in evolvendis auctoribus Lexicon antiquitatum Romanarum, ex parte etiam ad ritus Graecorum pertinens, quod a *Samuele Pitiscio*, magno eruditionis viro, elaboratum, tribus voluminibus prodiit Hagae Comitum 1737, mea ex editione. Id Lexicon, quamvis a Graevii Gronoviique Thesauris, multisque aliis e libris congestum, vix explebit antiquitatum sciscitatoris desideria, apparatu praesertim librorum destituti. Inveni e. g. omissas voces *Possile*, et de qua supra tractavi, *periculum*. Sub *gymnasium* seu *gymnocomitis* pauca collecta sunt, illustrandae illi consuetudini, de qua loquitur Nepos, minus idonea. Nec otium suppetit, nec fortasse suffecerint vires ad explicandam.

dam in multis auctoris nostri locis antiquitatem. Speciminis loco aliquot exhibebo observationes.

III. Quisquis litterarum Graecarum non omnino expertus est, offendetur statim loco illo Cornelii in praefatione: « Nulla Lacedaemone tam est nobilis » vidua, quae non ad scenam eat mercede conducta. » Scimus, Lacedaemonios e lege Lycurgi ludis scenicis seu theatralibus omnino abstinuisse. Manifesti sunt loci Xenophontis, qui familiaris fuit Agesilai, et Plutarchi, qui centum post Cornelium annis scripsit, omnemque adimit excusationem, hunc non de Pausaniae et Agesilai, sed de suo ipsius tempore loqui, quum Lycurgi leges iam essent obsoletae. Et si unquam, corrupto rei publicae statu, Lacedaemonii leges suas adeo neglexerunt, ut scenae operam darent; cur prae ceteris in tota Graecia feminis, Lacedaemoniae viduae nobili tribuatur, quod nisi per fraudem legis cives nonnunquam admisisse suspicamur? Mercede conducuntur, qui in scenam eunt, ut partes nempe agant in comedia, non qui ad scenam, ut spectent. Muneris causa sumptibus publicis in aliis Graeciae urbibus exhibebantur ludi; sed quis mercede conducet eos, quibus spectare volupe est? Effugere interpretes conati sunt has quaestiones, ad quas vix apta excogitari potest responsio, tribus modis. Alii, ab Aemilio Probo profecta haec verba putantes, asserunt, auctorem non de illo aeo loqui, quo imperatores Pausanias, Lysander, Agesilaus vixerunt, sed de eo, quo liber conscriptus pulabatur, Theodosii nempe aetate; tunc forte habitos Lacedaemone ludos scenicos, tunc forte viduas nobles eis adfuisse. Tam absona est haec coniectura, tot contra eam valent rationes, ut operae pretium non sit ei refellendae immorari. Nec mentionem eius fecissem, nisi ea, quod mirum, Lambini nomen prae se ferret. In chartam coniecisse videtur Lambinus hanc observationem, antequam factus est certior, Nepotem esse verum libri auctorem; postea illam delere oblitus. Monstrat hoc exemplum, purgandos esse a lapsibus, sive calami sive iudicii, doctorum etiam virorum commentarios, si iterata editione repetuntur. Explicant alii *scenam* per ludos gymnasticos, quos Lacedaemone magno in pretio fuisse scimus, feminas quoque eis admissas non negamus; sed pugnare videtur haec explicatio contra usum vocis *Scenae*, a Graecis aequè ac Romanis receptum. Et restat quaestio: Quis mercede conducet viduam nobilem, ut eat spectatum? Alii denique, quorum princeps fuit Hieronymus Magius, crediderunt, legi debere *coenam*, non *scenam*. Aut hanc lectionem, aut etiam *ad lenam*, corrigendo textui aptam esse credidit I. M. Heusingerus, esque res largam praebuit materiam disputationis inter ipsum et doctissimum Stavernium. Certum quidem est, Lacedaemoniorum mores non fuisse prae caeteris castos. Sed lectio *ad lenam* non placuit beato Gesnero, iure, ut mihi quidem videtur; et, si exprobrare Nepos voluit viduis Lacedaemoniae morum licentiam, hoc sensu vix adaequate dixisse videtur: Quae non ad coenam eat mercede conducta.

Nihil itaque superest, nisi ut locum indicemus adeo corruptum, Aemilii fortasse Probi culpa, ut probabiliter nec explicari nec emendari possit. Nolim enim accusare Cornelium, cum in moribus Graecorum exponendis, in praefatione

fatione praesertim, ubi exempla deligenda erant notissima et certissima, tam graviter errasse.

IV. Praef. §. 4: *Quis musicam docuerit Epaminondam.* Nihil apertius declarat hanc Graecorum morum a Romanis diversitatem, quam id quod Cicero ait, *Quaest. Tusc.* I, c. 4: « Summam eruditionem Graeci sitam casebant » in nervorum vocumque cantibus. Igitur et *Epaminondas*, princeps, meo » iudicio, Graeciae, fidibus praeclare cecinisse dicitur, *Themistocles*que aliquo » ante annis, quum in epulis recusasset lyram, habitus est indoctor. Ergo » in Graecia musici floruerunt, discebantque id omnes, nec, qui nesciebat, satis » cultus doctrina putabatur. »

Carebant Romani, quum tamen Ciceronis aetate essent florentissimi, bonis musicis perinde ut pictoribus, quia dedecere putabant has artes viros nobiles. Quo minus erat arti honoris, eo minora studia fuerunt.

V. Praef. §. 7: *Gynaecoonitis.* Respondet haec vox ei, quam Turcae aliique Asiae populi usurpant, *Haram*, nisi quod moribus differunt. Graecis enim unam tantum uxorem ducere fas erat, quum Mahomed, ex antiqua gentium Asiaticarum consuetudine, asseclis suis plures permisisset, qua licentia ditiores adhuc interdum utuntur. *Homerus* auctor est, iam olim feminas separatam a viris domicilium occupasse. Monstrat id exemplum *Penelopes*, *Odysseae* libro I. Segregatum fuisse eundem Graecorum morem *Cornelii* etiam aetate, luculentus testis est *Vitruvius*. Is enim, de *Architectura* lib. VI, c. 10, quod inscribitur: « De Graecorum aedificiorum eorumque partium dispositione, » atque differentibus nominibus, satis ab Italicis moribus et usibus discrepantibus; » non solum mentionem facit *gynaecoonitis*, sed etiam docet, quomodo aedificata et instructa esse soleat. » In his locis introrsus constituantur oeci magis, in quibus matresfamilia cum lanificiis habent sessiones..... Haec pars aedificii *gynaecoonitis* appellatur. » Opponitur *gynaecoonitidi andron seu andronitis*, de qua *Vitruvius* l. c.: « Graeci enim *andronas* » appellant oecos, ubi convivia virilia solent esse, quod eo mulieres non » accedant. » Scitum fuit *Diogenis Cynici* de utraque parte aedium dictum, quod refert *Diogenes Laertius*. Quum enim ex eo, *Lacedaemone Athenas* veniente, quaereret aliquis, unde veniret, quo tenderet? respondit: *Ex andronitide in gynaecoonitium*.

VI. *Miltiad.* VI, 3, memoratur *Pocçils*, porticus seu stoa Athenarum, in qua pugna depicta est *Marathonia*, ita ut in decem praetorum numero prima *Miltiadis* imago poneretur, isque hortaretur milites praeliumque committeret. Ad illustrandum hunc locum nihil potest esse luculentius verbis iis, quibus usus est *Aeschines* in oratione adversus *Ctesiphontem*. Vtar versione *Lambini*: « Adite igitur animis ad porticum *Pocçilen*! omnium enim rerum praeclararum » exstant vobis in foro monumenta. Quid igitur est, Athenienses, quod ego » dico? Hic *Marathonia* pugna depicta est. Quis erat imperator? — Neminem » sane vestrum esse puto, qui non ita rogatus responderet: *Miltiades*. At illic » nusquam eius nomen inscriptum est. — Quid ita? Non petiit hoc praemium? » — Petiit quidem, sed populus non dedit; verum ei pro nominis inscriptione » concessit, ut primus milites cohortans pingeretur. »

Patet ex his oratoris verbis, ut et a scriptoris historici narratione, mox post pugnam Marathoniam, Miltiade adhuc vivente et libero, tabulam hanc esse confectam. Itaque ad praemium Miltiadi tributum non pertinet id, quod *Plinius* refert, *Hist. Nat.* XXXV, 8, praelium Marathonium a Panaeno, fratre Phidiae, esse pictum, nec quod *Aelianus*, qui Polygnoto celebri admodum pictori eiusdem generis opus in Poecile tribuit; hi enim duo multis post pugnam Marathoniam annis pingendi arte inclaruerunt. Renovatam potius post combustas a Xerxe Athenas, seu etiam repetitam his pictoribus pugnae Marathoniae tabulam credo. Confirmatur inde id, quod asserit *Plinius* l. c., summae antiquitatis esse apud Athenienses artem pingendi, et mature eos ad culmen pervenisse, ita ut iam Candaulis, i. e. Romuli aetate, Olymp. 22, manifesta fuerit artis claritas atque absolutio. Dicit *Plinius*, *Panaegum*, fratrem Phidiae, praelium Marathonium pinxisse: « Adeo iam colorum duces » percrebuerat, adeoque ars perfecta erat, ut in eo praelio iconicos uces » pinxisse tradatur, Atheniensium Miltiadem, Callimachum, Cynegirum, » Barbarorum Datim et Artaphernem. » Quomodo pingere potuisset artifex, Periclis aetate florens, pugnae Marathoniae duces iconicos, nisi eum praecessisset pictor, pugnae illi coevus? Hanc picturae antiquitatem nec video observatam a commentatoribus *Cornelii*, nec satis vindicatam ab artis huius historicis recentioribus, qui praestantiora quaevis ad Periclis aetatem referre solent.

VII. *Chabr.* I, §. 2: « Obnixoque genu scuto, proiectaque hasta impetum » excipere hostium docuit. §. 3. Hoc usque eo tota Graecia fama celebratum » est, ut illo statu *Chabrias* sibi statuam fieri voluerit, quae publice ei ab » Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletae, » ceterique artifices, his statibus in statuendis uterentur, in quibus » victoriam essent adepti. » Exscripsi locum totum, quo facilius dignoscantur, quae *G. E. Lessing* ingeniosissime commentatus est sub finem libri sui, qui *Laocoon* inscribitur. Quidquid de bonis litteris et artibus scripsit praestantissimus vir, cum quo in prima adolescentia intima familiaritate coniunctus vixi, lego cum maxima voluptate. Eminent enim in eo, quae raro in uno scriptore coniuncta invenias, eruditio late patens, summum ingenii acumen, magna in argumentando vis, mirusque dictionis nitor. Celeberrimus *Winkelmanus* in opere suo de arte pulchriore commentatus erat de *Borghesio*, quem vulgo perhibent, *gladiatore*. Statua illa praeclara multis in libris aeri inculpta habetur. Conspicitur etiam egregia eius effigies gypsea nostra in urbe, in arce Charlottoburgensi. Negavit *Winkelmanus*, esse gladiatorem, aut, ut alii volunt, *discobolum*; credidit esse militem, qui virtute sua, statuque, quo hostis impetum excepit, statuam meruerit. *Lessingus* statuam illam, comparans cum *Nepotis* descriptione, quam supra attuli, iudicat repraesentare *Chabriam*. Vnum ob stare videtur. Sorsum tenet miles ille scutum; quum *Nepotis* descriptio habeat: Obnixoque genu scuto, proiectaque hasta. Sed vir doctissimus ita interpungendum credit: Obnixoque genu, scuto, proiectaque hasta. Attingit eandem rem in alio libro, qui inscribitur: *Antiquarische Briefe*. Potest utique, si vis, interpunctio *Lessingiana* habere locum, Sed si id non detur, haud

minus acceptum et probandum est Lessingii de celebri hac statua iudicium. Si non omnino respondet statui, quo Chabrias impetum hostium excipere decessit, alium representare videtur illustrem Graecum militem, vel etiam victorem Olympiae, cui ad exemplum Chabrisae in eo statu posita est statua, in quo victoriam est adeptus.

VIII. Lysandr. III, 4. *Lacedaemonii omnia ad oracula referre consueverunt.* Aptus in hunc locum commentarius est totus Herodotus, sententiis quippe oraculorum repletus. Monstrat, Graecos omnes oraculis plurimum tribuisse; nullum vero inter eos populum tanta superstitione ab oraculorum effatis pendisse, ac Lacedaemonios. Instituerant oraculorum gratia singulare munus. Utbantur scilicet duobus *Pythiis*, quos Delphos ad exploranda vaticinia mittere solebant, teste Herodoto lib. VI, p. 400. Sed corruptam nonnumquam fuisse *Pythiam*, docet idem Herodotus lib. V, p. 364, et VI, p. 402 et 408.

IX. Agesil. VIII, 5. *Ignorantia bonarum rerum.* Inter Graecos aequae, ac alios qui *elegantiam* affectabant populos, sapientiores eam potissimum in his rebus posuerunt, quae ad animum effringendum pertinent, sed plerique haud minus in illis, quae ad voluptatem luxuriamque. Notabant vocibus *ἀβέλτερία*, *ἀνεπίστα*, homines a cognitione aut sensu bonarum rerum alienos, idque similiter nostrum *Geschmack*, *Smag*, cadit, aequae in cogitandi ac in sentiendi rationem. Pari modo interpretanda sunt verba quae praecedunt. Homini non *beatissimi* suspicionem praebet. Revera *beatus* dici meretur is, qui summo animi bono, frugalitate, fruitur. Sed usurpavit etiam Iuvenalis vocem, ex more Romanorum, pro divite, seu bonis externis affluente.

X. *Catonis* cap. III, describuntur eius *Origines*, seu historiae Romanae libri septem. Librum hunc magnis extollit laudibus Cicero, sed docet simul, iam suo tempore fastidio fuisse Romanis. Confirmatur inde, quod sub initium huius dissertationis monui, accidisse Romanis idem, quod apud nos fieri videmus, ut pro vicissitudine temporum et linguae, boni quoque libri negligantur, fastidiantur, aliique in eorum locum ad tempus succedant, minoris forte pretii. Utile est conferre cum Cornelii descriptione Ciceronis iudicium. Brut. c. 47: «*Im vero Origines eius quem florem, aut quod lumen eloquentiae non habent? Amatores huic desunt, sicut multis iam ante seculis et Philisto Syracensio, et ipsi Thucydidi. Nam ut horum concisis sententiis, interdum etiam non satis spertis, quum brevitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione atque altitudine orationis suae.... Cur igitur Lysias et Hyperides amatur, quum penitus ignoretur Cato? Antiquior est huius sermo, et quaedam horridiora verba; ita enim tum loquebantur. Id muta,* iam neminem astepones *Catoni* »

Hanc Ciceronis defensionem legentibus non erit mirum, Catonis praestantissimum opus iamdudum periisse.

V. *Observationes historicae.*

Nihil magis expedit ad auctores veteres cum fructu aliquo historicae cogni-

tionis legendae, quam alterum ex altero explicare, supplere. Hoc commodam a commentatorum maxima parte frustra expectatur. Pauci inter eos, qui cordi habuerunt promovere cognitionem historiae veteris, allegarunt locos scriptorum ad eandem rem pertinentes, quos evolvere non cuiusque est lecteris. Pauciores, inter quos Lambinus, locos auctorum, eorum praesertim, qui minus in manibus tironum versantur, in annotatione excerpserunt; at generosissimi, auctores in diversa abeuntes aut conciliare inter se, aut, re cognita, iudicium de illis ferre sustinuerunt, quum erroris arguere auctorem, quem commentantur, piaculum quasi ducant. Nec in libris separatis plerisque, quos de historia veteri componere recentiores, accessus datur ad artis historicae penetralia, scientiam scilicet diiudicandi auctores. Alii historiam scribunt, nominatis testibus nullis, quod quidem compendiarie a scriptori, si modo ipse diligens fuerit fontium perscrutator, fas esse ducit. Id enim elementis historiae veteris addiscendis quam maxime convenit. Sed eruditiores oculis suis videre, diversaeque rationes ponderare volunt. Citationibus superfluum alii, quamvis ipsi raro fontes adierint, recentiorum opiniones veterum immisceant testimoniis, nec a variis falsis diiudicant.

I. Innumeris fere sunt Cornelii loci, quibus ex aliis auctoribus, pari aut maiore fide dignis, suppleri potest vel etiam emendari. Varias res, quae historiae supplendae et connectendae inserviunt, tabulis Chronologicis indicabo. Hic deligam potissimum eos locos, quibus Cornelium errasse aut negligentius scripsisse credo; non detrahendi aliqua cupiditate ductus, sed veritatis historicae studio, et inventuti inserviens, quae saepius veteres omnes laudari uno ore rebus in omnibus audit, et ad eos superstitione colendos adigitur. Nihil est magis alienum a vero antiquitatis studio, quum videamus, quod supra monui, reprehendi a Plutarcho Herodotum, a Plinio Cornelium; nihil magis obtundit iudicandi vim, quam acuere maxime debent iuvenes literati. Nam quum saepissime in partes diversas abeant historici veteres (quod idem in nostra historia accidit, et quod humana fert fragilitas) aut legent eos sine iudicio et sine ulla ad res narratas attentione, aut nescient, cui fidem tribuant, cui negent.

II. Dicit huius dissert. p. 386, me non credere, Herodoti historiam unquam in conspectum venisse Cornelii Nepotis. Erunt, quos haec suspicio offendet, qui persuasum sibi habent, auctoribus Latinis aditum patuisse ad Graecos omnes, illosque nulli pepercisse operae hos perlegendi et indagandi. Sed cogitemus, ingentem fuisse copiam omnis generis librorum et apud Graecos, et Cornelii etiam tempore apud Romanos, quorum minima pars aetatem tulit, eoque difficiliorem fuisse delectum. Cogitemus, idem accidisse Graecis ac Romanis, quod nobis, spernere nonnunquam et negligere libros bonos antiquiores, et pro praestantioribus, novitatis gratia, ad tempus habere alios, qui revera erant minoris pretii et fidei. Si exemplo opus est, provocho ad ea, quae Cicero dixit de Catonis Originibus, eademque occasione de Thucydide et de Philisto, excerpta a me superius. Cogitemus etiam, Graecorum libros, praesertim antiquiores, quorum exemplaria sensim multiplicabantur per librariorum mercede conditatos, non ubique fuisse obvios in Italia, Cornelii maxime aetate,

qua non ita dudum flagrare Romani coeperant cupiditate Graecas litteras addiscendi. Dicere haec omnia me puto excusandi potius Cornelii gratia, quam incusandi. Hausisse videtur sua omnia in vitis Miltiadis, Themistoclis, Aristidis et Pausaniae, in quibus Herodoto uti potuisset, e scriptoribus nobis incognitis, sed, ut credo, aetate aequae ac fide minoribus Herodoto. Si, gravi hoc auctore lecto, sciens ab eo dissentisset, haud minus indicasset dissentium, ac factum videmus in vita Themistoclis, ubi de eius in Persas itinere loquens, ait se plures auctores legisse, sed credere potissimum Thucydidi, quod aetate proximus erat.

III. Credo itaque, Cornelium multum errasse in vita Miltiadis conscribenda, quum auctores Graecos secutus sit minus perspicuos, longo forte post Miltiadis aetatem tempore florentes. Tanta est in Miltiadis vita tradenda diversitas, si Cornelium comparare velis cum iis, quae Herodotus, lib. IV et VI, exposuit, ut vel haec sola disquisitio amplam dissertationi materiam praebere possit. Sed quis praeferre dubitabit Cornelio Herodotum, qui coevus erat Cimoni, Miltiadis filio, qui, Halicarnassi natus, nullo ferebatur in aliquam Graeciae civitatem aut familiam partium studio, qui, quae vera essent, sciscitari et poterat et volebat, qui erat integerrimi animi multique iudicii, qui denique, audiente et applaudente tota Graecia, praelegit historiam rerum in memoriam recentium versantium?

IV. Luculenter docuit Herodotus, *Miltiadem*, Cimonis filium, cuius vitam Cornelius exposuit, non venisse in Chersonesum, ut coloniam Atheniensium deduceret, sed ut regnum capesseret in Doloncis, Chersonesi Thracicae incolis, haereditario quasi iure, et annuentibus Pisistrati filiis, qui tum Athenis dominabantur. Iam enim Pisistrati et Croesi aetate patruus Miltiadis huius, Miltiades, Cypseli filius, qui generis originem ab Aeaco Aeginae rege trahebat, Athenis ex oraculo a Doloncis evocatus fuerat, ut ipsos regeret. Ei primum in Chersonesi dynastia successit Stesagoras, fratris Cimonis filius, tandemque huic interfecto alter Cimonis filius, noster Miltiades, qui usque ad id tempus Athenis habitaverat, et uxorem postea duxit Hegesipylam, Oluri Thracum regis filiam. Ita Herodotus res narrat lib. VI, p. 392—394 et 419, ex editione mea, quae impressa est apud Henr. Stephanum anno 1592. Consilium Miltiadis de ponte in Istro flumine dissolvendo exponitur ab Herodoto lib. IV, p. 304, ubi videmus, Miltiadem assensisse tantum consilio et petitioni Scytharum. Chersonesum paulo post reliquit, sive ob incursiones Scytharum, sive, quod probabilius est, ob Darii metum. Sed post triennium repetitus est a Doloncis, iisque imperavit adhuc multos per annos usque ad illud tempus, quo Ionia iterum sub potestatem Darii redacta est. Paulo ante *Lemnum* occupasse videtur, quam insulam non *Cares*, sed *Pelasgi* tenebant, ut Herodotus prodit lib. V, p. 338 et lib. VI, p. 433. De pugna *Marathonia*, de irrita oppugnatione *Pari*, et de Miltiadis accusatione et morte multa traduntur libro VI Herodoti, quae longe absunt a Cornelii narratione. Notabo tantum de pugna *Marathonia*, quod alio loco tradit Herodotus lib. IX, p. 596, pugnam describens Plataeensem. Contentio enim fuit ante hanc pugnam inter Athenienses et Tegeates, quis populum alterum teneret cornu. Oppo-

nebant Tegeatum argumentis Athenienses, se pugna Marathonica vicisse 46 nationes. Ob huius rei famam antelati sunt Athenienses, iudicantibus Lacedaemoniis.

V. In vita *Themistoclis* a Cornelio descripta non notabo ea, quae ille praetermisit. Decet enim biographum, qui, ut ipse alia occasione profitetur, summas tantum rerum attingere voluit, multa praetermittere. Eo amplior fuit, ex instituto suo, in *Themistocle* describendo Plutarchus. Duos tantum locos selegi, in quibus errasse Cornelium credo.

Cap. II, §. 4: « Primus autem gradus fuit capessendae reipublicae bello » *Corcyraeo*, et §. 3: Classe celeriter effecta, primum *Corcyraeos* fregit. » Intestina Graecorum bella, ea maxime, quae paulo ante et post pugnam Marathoniam acciderunt, tam solerter enumerata sunt ab Herodoto, ut certo mentionem fecisset belli Atheniensium adversus *Corcyraeos*, si unquam gestum fuisset. Sed nihil tale in Herodoto. Exponit potius idem *Themistoclis* consilium, de quo breviter Cornelius: « Nam quum pecunia publica, quae » ex metallis redibat, largitione magistratum quotannis interiret; ille per- » suasit populo, ut ea pecunia classis centum navium aedificaretur. » His verbis, lib. VII, p. 489: « Quum magna vis pecuniae e proventu metallorum, » quae sunt e *Laureo*, esset in aerario Atheniensium, eaque esset aequae divi- » denda viritim, denis in singulos puberes drachmis, tunc *Themistocles* » hanc dissuasit Atheniensibus distributionem, sed ex pecunia classem *ducen-* » *tarum* navium ad *Aegineticum* bellum comparare suasit. Hoc enim bellum » Graeciae salutem attulit, cogens Atticos nauticos fieri. » Occasionem belli *Aeginetici* prodit Herodotus lib. V, p. 361, et aperta res est, cadere ea in bellum *Aegineticum*, quae Cornelius, minus accurate historiam Graeciae antiquam tenens, de *Corcyraeo* dixit. At, respondebit aliquis, fortasse etiam, vivente *Themistocle*, cum *Corcyraeis* bellum gesserunt Athenienses? quod nescivit Herodotus, cuius vero memoriam *Nepos*, aliis bonis auctoribus usus, conservavit. Id omnino non probabile. Athenienses in eo demum decennio, quod a pugna Marathonica ad *Salaminiam* effluxit, operam dare coeperunt rei navali; occasionem praebuit bellum *Aegineticum*. Nullum reperitur vestigium, hoc ipso decennio Athenienses ad tantam pervenisse potentiam, ut *Corcyraeos* debellarent, toto fere Graeciae ambitu ab ipsis distantes et iam dudum mari potentes. Efflagitarunt Athenienses hac ipsa aetate a *Corcyraeis* auxilium, quum *Xerxes* transitum in Graeciam pararet, teste Herodoto VII, p. 489. Confessi sunt post id tempus *Corcyraei*, quum in bello adversus *Corinthios* suscepto opem peterent ab Atheniensibus, se iis hucusque nec socios fuisse nec inimicos, in oratione quae legitur apud *Thucydidem* lib. I, c. 32. Asserit denique *Thucydides*, *Themistoclem* exulem, ea potissimum ex causa confugisse ad *Corcyraeos*, quod bene quondam de eis meruerit, lib. I, c. 436. Itaque non *fregit* eos.

Ad eundem *Thucydidem* provocat ipse Cornelius in vita *Themistoclis*, cap. IX; tamen, cap. VIII, longe ab eius narratione discedit. §. 3: « Ad *Admetum*, *Molossorum* regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit. » At *Thucydides* loco nuper citato asserit, *Admetum* non fuisse *Themistocli* ami-

eum; idque, quod ipsa res docet, multo probabilis. Si enim isre huius cum eo fuisset coniunctus, non certe *filiam* Admeti parvulam arripuit, et se cum ea in sacrarium, quod summa colebatur caerimonia, coniecisset. At contra ea Thucydides, consilio uxoris Admeti arreptum fuisse a Themistocle *filium* eius, eundemque supplicem petiisse, et impetrasse ab Admeto *pro* offensiois veniam.

VI. Dicit Cornelius, interfuisse *Aristidem* pugnae Salaminiae; fuisse enim praetorem Atheniensium apud Plataeas; peregrinus, c. II, 2: *Naque* *clivi* *a* *allam* huius in re militari illustre factum.

Notatu dignissima sunt, quae Herodotus memoriae prodidit de rebus Aristide, et apud Salamina, et apud Plataeas gestis, lib. VIII, p. 555, et II, p. 596; plura adhuc de iisdem refert Plutarchus in vita Aristidis. Si brevitatis gratia ea praeterire volebat Nepos, emittenda tamen non fuisset pugnae *Marathonis* memoria, praesertim quum inde appareat, fuisse *Aristidem* non solum, ut ait Cornelius, *fere aequalem* Themistocli, sed etiam aequalem Miltiadi. Certum est e Plutarcho aliisque auctoribus, fuisse *Aristidem* e decem praetorum numero, quamvis nomina eorum non recenset Herodotus. Modestia et virtute sua non minimam Aristides habuit partem in victoria Marathonis.

VII. *Pausan.* I, 2: « Huius illustrissimum est praelium apud Plataeas. Namque illo duce Mardonius.... *haud ita magna manu* Graecia fugatus est.

Accurate enumerat *Herodotus*, lib. IX, p. 597, exercitum Graecorum, qui ad Plataeas cum Mardonio conflavit. Dicit, gravis armaturae 38700, *levis* armati circa singulos Spartiatis collocati 35700, levis armaturae reliqui 34500; totus autem exercitus Graecus undecim myriades, minus mille et octingentis, seu potius, si numeros singulares colligas, 108900 armati. Talis numerus non appellari solet haud ita magnus, sed est maximus, quem unquam in historia Graeca computatum reperi, exercitus. Si Herodoti amplissimam huius pugnae descriptionem perpendimus, iudicabimus facile, quam parum victoria Plataeensis, quae universam Graeciam liberavit, tribuenda sit Pausaniae virtuti, quam multum fortunae et aliorum Graecorum fortitudini.

VIII. *Cimon.* II, 2: « Primum, imperator, apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit: oppidum Amphipolim constituit, eoque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud *Mycalon* Cyprorum et Phoenicum ducentarum navium classem devictam cepit. » Tenent eandem lectionem, a Bosio, et qui eum sequuntur, receptam, omnes codices, nisi quod levi mutatione nominis, Thottianus habet *Michalem*, et editio princeps *mychalem*.

Iam in eo non satis perspicuus fuit Cornelius, quod non notavit tempus, quo Cimon post patris mortem custodia tenebatur, et quo tandem liberatus ad rem publicam pervenit. Cimonis iam magnam fuisse apud Athenienses auctoritatem ante pugnam Salaminiam, discimus e Plutarcho. Is enim tradit, illius potissimum exemplo praevaluisse consilium Themistoclis, Athenarum urbem, appropinquante Xerxe, reliquendi, et defendendi patriam moenibus lignis, seu navibus, *Herodotus* Cimonis mentionem facit nullam, nisi quod

narrationi de morte Miltiadis subiungit, Cimoneum filium unctam exsolvitae. Concludi inde potest, id quod et historiae series confirmat, non admodum longam fuisse Cimonis custodiam. Erravit vero Cornelius in rebus gravioris momenti.

Celebre ad Mycalen praelium non commissum est post illud apud flumen Strymona, et post Amphipolin coloniam constitutam. In praelio ad Mycalen non fuit dux Cimon.

Confudit auctor noster praelium ad *Mycalen*, quod est promontorium Ioniae exadversus Samum percelebre (quod sacrum erat ob templum Panionium a duodecim Ioniae civitatibus ibi exstructum, teste Herodoto lib. I, p. 69), cum illo praelio, haud minus insigni, quod novem annis post commissum est, Cimone duce, ad *Eurymedonta* Pamphyliae fluvium; ea fortasse causa in errorem ductus, quod in utroque praelio et mari et terra pugnatum est. Victoriae Graecorum ad Mycalen amplam descriptionem dedit Herodotus sub fine operis sui. Dux Graeciae communis in eo praelio erat Leutichides Lacedaemonius, dux Atheniensium Xantippus, Perichis pater. Commissum esse eodem die, quo Pausanias victoriam Plataensem reportavit, asserant historici, quos novi, omnes.

IX. *Cononis* et *Agasilai* vitae, comparatae in rebus, quae ad *Tissaphernem* pertinent, satrapen Lydiae. Eminuerunt eodem tempore, aliquot post bellum Peloponnesium annis, virtute bellica inter Lacedaemonios *Agasilam*, inter Athenienses *Conon*, qui quidem iam sub finem istius belli praetor fuerat Atheniensium, et postea inter Persas versabatur. Historia non solum regum, sed etiam satraparum Persarum in Asia, multum illustrat res eius temporis Graecas. Celeberrimus inter eos est Tissaphernes, in cuius intimam amicitiam Alcibiades pervenerat. Is dicitur Cornelio summo studio bellum gestitae adversus Agasilam, Ages. II; in vita vero Cononis de iisdem rebus loquens auctor dicit, Con. II, 2: « Quum Lacedaemonii Agasilam bellaturo misissent » in Asiam, *maxime impulsu a Tissapherne*, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat, et cum Lacedaemoniis coierat societatem; hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator, re quidem vera exercitui praefuit Conon. » Et cap. III: « Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Astomeni, quam ceteris, erat apertum. »

Haec sibi contradicunt, aut ad minimum contradicere videntur. In vita Agasilai laudibus extollit hunc imperatorem, quod vicerit Tissaphernem. At in vita Cononis, Agasilam in Asiam *venisse*, impulsam a Tissapherne. Quae igitur laus Agasilai, et quid mirum, si Tissaphernes se vinci passus est? Exponere conabor rem omnem; tum quidem dissolvatur quodammodo contradictio apparens, sed scriptor non omnino quadam negligentiae culpa liberabitur.

Fuit *Tissaphernes* magna fide in Darium Nothum et in eius filium Artaxerxem Mnemona, sub eorum imperio per complures annos magnam Asiae partem administravit, et prudens perspexit, non esse regis Persiae, eo usque adiuvere Lacedaemonios, ut universam Graeciam in sua potestate tenerent. Sed exosus erat *Tissapherne* Cyro iuniori, eiusque et Artaxerxis matri,

sceleratae isti Parysati; semulum etiam habebat Pharnabazum, Hellesponti satrapen. Tempestive monuerat Artaxerzem, cavere sibi a Cyri fratris consiliis, et opera eius in praelio ad Cunaxa magna fuit ad Artaxerxis salutem. Recte itaque dicit Cornelius: « Reminiscens Artaxerxes, Tissaphernis se opera a Cyrum fratrem superasse. » Quum brevi tempore post praelium ad Cunaxa Lacedaemonii, Agesilai consilio, bellum inferrent Persis, non poterat non infensus esse Lacedaemoniis, qui tam fidum se praestiterat regi. Restitit itaque sub initium belli, quantum potuit, Agesilao in Asia grassanti. Sed quum non ex sententia gererentur res Persarum, *Parysatis*, quae Tissaphernem, ut reliquos omnes, qui Artaxerzem adversus Cyrum adjuverant, infinitis persequeretur odiis et calumniis, prodicionis eum accusavit. Hac accusatione ad desperationem adductus Tissaphernes, irritatus: Parysatis et Pharnabasi calumniis et iniis, factus tandem est proditor, Agesilaum Asiam devastantem non impedivit, fortasse etiam consilia cum eo clandestina iniit. Inde per Cononem apud regem accusatus, iussu eiusdem per Tithraustem necatus est. Ea in hac narratione, quae ad Tissaphernem et Parysatim pertinent, amplius exposita sunt a perillustri *Guldbergio*, *Histor. T. II, p. 427, 443*, veterumque auctoritatibus munita.

X. Notata digna est *Athenarum* per L. Cornelium Syllam expugnatione in bello Mithridatico. Non attigit eam Cornelius, nec necesse per se erat, quum vitam Pomponii Attici, non res eius temporis Romanas persequeretur. Dicit tantum, *Attic. II, 2*: « Posteaquam vidit Atticus, Cinnamo tumultu civitatem esse perturbatam..... idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit. » Memorat postea c. *IV, 4*, Syllam, qui Athenas venerit ex Asia recedens.

Ita loquens, dubium reliquit lectorem de quaestione haud parvi momenti, num Atticus fuerit Athenis iam eo tempore, quo a Sylla obsessae et ad exitum redactae sunt? Cinnami enim tumultus brevi post Syllae ex Italia discessum exarserant. Tum utique gratia, qua Atticus valebat apud Syllam, plurimum prodesse potuisset afflictis Atheniensibus; et tanta res silentio praetereunda non erat.

Persuasus vero sum, eius temporis historiam perpendens, Atticum non ante obsidionem, sed post deditionem, et quietem Athenis restitutam, in hanc urbem demigrasse, quum Sylla iam in Asia bellum gereret adversus Mithridatem. E calamitatibus, quas paulo ante pertulerat Athenarum urbs, explicanda sunt illa Cornelii verba, *Attic. II, 4*: « Saepius suis opibus inopiam a eorum publicam levavit; » similiter et alia beneficia, quae Atticus privatus in civitatem afflictam conferre potuit.

EXCURSVS

I. A. BOSII, A. VAN STAVEREN,

ALIORVM,

AD CORNELIVM NEPOTEM

PRÆFATIO, p. 51. *Nulla Laedaemone tam est nobilis vidua, quae non ad scenam eat mercede conducta.* Viq. Obs. Misc. Nov. tom. VI, p. 516. Staver. Heusingerus, cui *ad scenam ire* non latine dictum videbatur, emendaturus erat, *ad lenam eat.* Secus autem videtur Staver. in Miscell. mem., ac Nepotem morem Laconum, quo etiam mulieres athleticis palaestrae exercitiis operam dabant, respexisse putat, et indicare, Laedaemone nullam fuisse tam nobilem feminam, quae, a viris et in primis adolescentibus quibusvis pretio quodam vili pellecta, non statim suam domum reliquisset, et cum iis ivisset ad palaestram, quam *scenam* vocat, quia apud Romanos scena notet quemvis locum, in quo quis spectaculo est. Dein docet, *ire ad scenam* latine dici; et aliud esse *ire ad soenam*, aliud *prodire in soenam*. *Ire ad scenam* latinissime dicitur, domo egredi ad locum spectaculis edendis constitutum; [*prodire in scenam* notat, sese iam in scena sistere, et spectatoribus conspiciendum praebere, suas iam partes acturum. Nec tautologiae est insimulandus Nepos, quum hic agat tantum de mulieribus Laeaeis, et paulo post de omnibus Graecis tam viris, quam feminis. Denique per *viduas* non adeo intelligendae illi videntur nuptae feminae, quae maritos morte amissos lugeant; sed et innuptae et nuptae maritis destitutae, ac solae in aedibus, quae forte nec clausae, nec quibus custodes appositi sint, relictae. Haec omnia fusius probat Staver., idemque relucit Io. Hildebr. Withofii commentum in Encaeniis criticis, reponentis *Encaenia*. In explicatione tamen Staverenii me offendunt voces *mercede conductae*: cur tunc turpe putabatur? Amplius igitur dispiciendum esse, cum Boeclero arbitror. Forsan dedit Nepos, *quae non nuda eat ad scenam*, h. e. palaestram: *nuda* enim inter non et *eat* facile elabi poterat; et quum nuda puellae certassent cum adolescentibus, nome viduis quoque,

*Senam ad novos amatores sibi parandos, idem lectum fuisse videtur? v. Heusinger. Bentley, ad Phaedri fab. IV, 24, 6, legit ad coenam eat, quae quidem iam coniectura fuit Freinshemii, Magii, Gesseri, etc. Kappii annotat, vide in Opusculis mris, pag. 458 sq. Assensum praebuit cl. Bergstrasser; contra humanissimo tactori in bibl. philol. (Goettingae 1773, vol. II, p. 715) mea coniectura eiusque explicatio videtur esse haud satis tuta. Cl. Tschucke malit eligere Heusingerianam opinionem ad lenam, quod illi apte cum verbis *mercede conducta* coire videtur: sed ea non placuit Schlegelio, qui pag. 76 sq. disputat, postquam variorum VV. DD. examinavit coniecturas, tandem locum iudicat adeo corruptum, Aemilii fortasse Probi culpa, ut probabiliter nec explicari possit, nec emendari. His scriptis, incidi in Io. Godofr. Schickedanz, Rectoris scholae Dessau., prolusionem scholasticam de vidua Lacedaemonica ad scenam eunte, Dessau 1780, 4, 1. plag. Primum scenam retinet, et intelligit palaestram, praecipue, quum Sparta quoddam esset virginum cursu certamen gymnasticum, nec vero puellas, docet, tantum, easdemque maximam partem denudatas inter se certasse, sed etiam cum adolescentibus in gymnasiis consuesse simul corpora exercere; nudationem illam non fuisse turpem, sed simplicem quamdam consuetudinem, ad maius corporis robur et ad nuptias conciliandas aptam, nec adeo viduis quoque indignam. Tum, si cui illa expositio displiceat, emendationem *coenam* commendat, h. e. convivium, praecipue id, quod Konig dicebatur, et extra urbem in tentoria instituebatur: ad quod illae viduae a procis forsan mercede conductae ducebantur. Denique probat vulgatum ad scenam; addit vero et uberius exponit, Cornelium non loqui de vetustis Lacedaemoniorum moribus, sed de iis, qui suo saeculo viguissent, adeoque corruptis et perditis, Lacedaemonis luxui, delictis et auro argentoque adsuetis; viduas igitur vel nobiles illa tempestate a spectaculis scenicis et ludicris artibus, mercede conductas, haud abhorruisse. T. C. Marten.*

MILTIADES V, p. 62. *Nova ars, vi summa... namque arbores... erant stratae.* Schedae Gifanii, *nona partis summa.* Severonis et Schotti libri antiqui, in parte montis summa, quam scripturam et Schottus probat; quod ad montis pedem instrui acies potuit, pugna vero ad montis verticem committi, vegente, ut sit, hostili acie. Sed haec si examinanda forent, magnam singula Schotto difficultatem respondendi afferrent. Mihi persuadeo altius delitescere ulcus, quam ut ex ingenio sine Codd. Mss. ope tolli possit. Interim nova arte licet capere stratagemam, quo contra immensam Barbarorum multitudinem acies inter arborum tractus, in montis radicibus instructa: vim vero animam, alacritatem pugnandi incredibilem, et vincendi fiduciam, qui a suis castris octo fere stadiis in barbaros procurrent. Apposite Vegetius lib. I, cap. 4: *In omni praedio non tam multitudo et virtus indocta, quam ars et caecitiam solent praestare victoriam.* Gebhard. Lambinus transponit hoc pacto: *Deinde postero die sub montis radicibus acies e regione instructa, hoc consilio, ut et mont. teg. altitud. et arborum tractu (namque arbores multis locis erant parvis) equis. host. imped. ne mult. clauderentur; nova arte, vi sum. praed.*

commiserunt. Si vulgatus ordo servaretur, duriusculum fore existimavit. Omnino autem Putesnum sequor, eundem sensum, sine transpositione, agnoscentem. Quid enim durum illud? *Arbores erant hoc consilio, ut teg.* Ad evitandam repetitionem, quum praeclare primo quidem generatim pugnae huius adiumenta, *novam artem* (nov. consilium alibi vocat, singulare nimirum et e re nata celeriter repertum) et *vim summam* ac fortitudinem militum posuisset, deinde *artem* sive consilium (nomen iterare non erat necesse) in instruenda acie locoque legendo exponit: quemadmodum *virtutem* militum num. 5. itidem seorsum ostendit. *Arbores erant hoc consilio*: non sane erant hoc consilio; sed quia erant, consilio solerti aciei accommodabantur; ad ea scilicet, quae praecedunt, referenda est haec *βραχυλογία*. Quod obiectum est, *arborum raritatem non impedire equitatum, sed orbritatem silvae ac densitatem*; non concesserim omnino. Quis enim non videat, arbores licet raras et per seriem enatas, sed multis locis tamen, Miltiadi subsidium, hosti impedimentum attulisse, cuius equites nec ubique, nec libero incursu, impetuque ac recurso, nec quanto cupiebant agmine arborum interventu praeliari poterant. Ergo hic quidem nihil scrupuli. Sola restat, quae memoratur, Marathonii campi planities. Sed quid implicamus rem satis expeditam? An pugnant ista: campus ipse planus erat et equitatu aptus; et sub radicibus montis adsiti, arbores multis locis tractim enatae visabantur. *Gebhardus* tamen de *arboribus prostratis* conicit, ad impediendum equitatum hostium (ut ap. *Frontin.* 2, 9.); igitur pro *rarae* legendum esset *stratae*, quod si in codice ullo reperiretur, iam dubio res careret, optimeque consilii ratio explicaretur, nimirum ut a tergo montibus, latere concaedibus munitis Athenienses intelligeremus. *Boeckl.* Atque sic etiam *Buchnerus* rescribendum censebat. Nam in Commentario ad h. l. Haec, *inquit*, absurdissima lectio est. Legendum vel *stratae* vel *satae*. Significat n. aut depactos passim truncos arborum, aut stratos fuisse, quibus accessus equitum impediretur. Longe inferiores numero erant Graeci; itaque, ne barbarorum multitudine clauderentur, partim a loci ingenio petebant praesidium, partim arte atque solertia efficiebant. Locus faciebat, ne ex altera parte, qua montes surgebant, invadi possent; ars vero, ne, quae patebat campus, incurrere equitatus posset, positis contra truncis arborum, qui impedirent accedentes. Pertinet hoc ad septimam depugnandi rationem Vegetii, de qua, ut caeteris etiam lib. III, cap. 20 exponit. Haec *Buchnerus*. Mibi, ut ingenye fatear, nondum liquet. Ceterum artem, qua Miltiades usus est adversus Barbaros, paulo diversam facit *Clemens Alexandr.* Istrom. p. m. 343. *Noctu, inquit, duxit Athenienses, per loca invis. iter faciens, et eos, qui ipsum observabant, Barbaros decipiens. Hippas enim, qui defecerat ab Atheniensibus, barbaros in Atticam induxerat, et opportuna, quae praesoccupaverat, loca servabat, propterea quod erat peritus regionis. Ad difficile quidem erat, latere Hippiam. Unde merito Miltiades, et locis invis et nocte usus, aggressus Persas, quibus praerat Datis, in certamine cum iis, quorum ipse dux erat, superior evasit.* Vult autem eum in hac re Moysen imitatum. *Bosius.* Cod. Dan. *instructa, nova partis summa prael. commiss.* Leid. et non *apertissima pr. com.* Voss. C. *instructa in parte montis summa pr. com.*

Pro *arbores* Cod. Leid. *arbores*, pro *mulis*, *militis*, et pro *rarae*, *stratae*; sed *rarae* MSS. Oxon. et Voss. A. B. *Stratae* placet Clerico, Bibl. Anc. et Mod. Tom. V, p. 4. Verba *hoc consilio* parenthesi esse excludenda et ad praecedens *praelium commiserunt* referenda, docet Scheff. Ep. 5. ad Nic. Heinsium, quod probatur in Ep. 6. ab Heins. *Stav.* Vehementer miror, quomodo viris quibusdam doctis placere potuerit, locum ita distinguere, ut verba, *namque arb. m. l. e. stratae*, in parenthesi posita habeantur. Ni omnia me fallunt, verba illa, *namque. . . clauderentur*, quod et alii viderunt, pluribus exponunt, quae-
nam illa fuerit nova ars, qua aciem instructam Auctor dixerat. *Stratae* autem malo, quanquam *rarae* etiam in Axen. cod. legitur. *Mosche*. Gu. *nana partis summa*. Vlt. *nona partis summa*. In iisdem *rarae* legitur, sed *stratae* cum Moschio aliiisque praefendum est. G. H. Bardili.

MILTIADES VIII, p. 69. *Mira comitas*. Quidam codd. *communitas*: quam lectionem copiose defendit atque illustrat Bosius ad h. l. tum Clericus, art. crit. P. III. sect. I, c. 7, fin. Gruner, it. Verheyk (qui dissentit) et Tza. ad Eutrop. VIII, 2, 5. Otho ad Gifanii obs. L. L. pag. 77. *Comitas* tamen recte se habere, docent Ravius, Gebhard. et Heusinger ad h. l. quocum, quis *communitatem in aliquo esse*, usquam dixerit, nescio. Atque *humanitas* est veluti genus, qua virtutae praediti se aequae ac reliquos esse homines putant, et *humanitas* tunc opponitur *ὑβρί*, petulantiae, aliorum contemptioni, ingenio superbo: *comitas* vero est species, et spectatur verbis et morum facilitate; comis etiam affabilis est et communis. Atticus tamen dicitur infra in eius vita cap. 3, 4, *communis* (h. e. sequens, humanus, blandus) *infimis*, more Graecorum, apud quos vox Κοινός eandem quoque habet significationem. Sic *Demosth.* orat. de Corona, p. 529 mese edit. *Theophrast.* charact. V, 2. Adde *Fischer* in ind. ad Theophr. v. Κοινός. Contra in vita Attici, c. 45, 4, eius (Attici) *comitas non sine severitate erat*. Saepius autem confunduntur illa vocc. V. Staver. in ed. mai. ad h. l. In *Terentii* Heauton. V, 4, 39 (ubi v. Westerhov.). Quemquamne animo tam *communi* (al. quoque *comi*) esse, aut leni putas? etc. *Harless*.

THEMISTOCLES X, p. 88. *Quum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret*. Alludit Cicer. X, ad Attic.: *ἄθλος scriptor apud Aristophanis Explanatorem: Οἱ δὲ φασίν, ὅτι συνιδῶς ὁ Θημιστοκλῆς, ὅτι οὐχ οἷός τε ἦν διαπράξασθαι τῷ βασιλεῖ, ἀπὸ ἐπηγγελιατο, οὕτως ἐπὶ τὴν τοῦ θανάτου αἵρεσιν παρεγένετο*. Gebhardus. Plutarchus tamen et alias huius rei causas affert; qui videri in Themistocle potest. *Buchn.* Voss. B. *obtinenda*, Diod. Siculus, lib. XI, cap. 58, refert, auctores nonnullos tradere, τὸν Σέρξην ἐπιθυμήσαντα πάλιν στρατεύειν ἐπὶ τὴν Ελλάδα, παρακαλεῖν τὸν Θημιστοκλέα στρατηγὴν ἐπὶ τοῦ πολέμου, τὸν δὲ συγχωρήσαντα περὶ τούτων πίκυς λαβεῖν ἐνόρκους, μὴ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ἄνευ Θημιστοκλέους, σφαγιασθέντος δὲ τοῦ ταύρου, καὶ τῶν ὄρκων γενομένων, τὸν Θημιστοκλέα κύλιπα τοῦ αἵματος πληρώσαντα ἐκπίειν, καὶ παραχρῆμα τελευτῆσαι. Recte acutissimus Dukerus ad Thucydidem lib. I, c. 438, lin. 87, ex hoc Diodori loco colligit, nihil esse, unde intelligi possit, eum pro vero habuisse id, quod de

sanguine taurino a Themistocle hausto circumferèbatur. Symmachi locum a Gebhardo adductum etiam profert Dukerus, et Wess. ad Diodori locum num. 7, qui loca profert medicorum, sanguinis taurini haustum pestilentem esse docentium. Plut. in Tem. pag. 128, ita rem narrat: (Themistocles) ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, Αἴμα ταιπεῖον πίων, ὡς δὲ ἔνιοι, Φάρμακον ἐφήμερον προστυγχάμενος, etc. Thucydides l. I., νοσήσας δὲ τελευτᾶ τὸν βίον λέγουσι δὲ τινὲς καὶ ἐκούσιον φαρμάκῳ ἀποθανεῖν αὐτὸν, ἀδύνατον νομίσαντα εἶναι ἐπιτελεῖσαι βασιλεῖ, & ὑπέσχετο. En ipsa Thucydidis verba eleganter a Nepote expressa, ut Lambinus iam observavit; videmus itaque tam Plutarchum, quam Diodorum Siculum, istum taurini sanguinis haustum habuisse pro fabula; imo Diodorum Siculum haud multum differre a Thucydide, pro certo narrantem, antequam de hac fabula mentionem faciat: ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι κατεβίωσεν, πάντων πρὸς ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν ἐνδορῶμενος· καὶ τελευτήσας (certe naturali morte) ἐν τῇ Μαγνησίᾳ, ταφῆς ἔτυχεν ἀξιολόγου καὶ μνημείου τοῦ ἔτι νῦν διαμένουτος. Plutarchi alias huius rei causas afferentis, ut Buchnerus dicit, locum vide in Themist. p. 127 et 128, et in Cim. p. 490 καὶ μάλιχα, ὅτι τοῦ Θεμιστοκλέους ἐκινδύνετο δοῦσαν εἶναι καὶ δύναιεν ἐν τοῖς βαρβάροις μεγάλην, ὑποδιεγμένου βασιλεῖ κινεῖν τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον στρατηγήσειν. Θεμιστοκλῆς μὲν οὖν οὐχ ἦκιστα λέγεται, τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ἀπογνοῦς, ὡς οὐκ ἐν ὑπερβαλόμενος τὴν Κίμωνος εὐτυχίαν καὶ ἀρετὴν, ἐκὼν τελευτῆσαι. *Staverson. Cod. Axen. obtinenda*, quod vehementer probandum videtur. *Moscha.*

ARISTIDES I, p. 92. *Populiscito.* Vulgati omnes: *plebiscito.* Sed neutiquam spernendum iudico τὸ *populiscito*, quod et hic in MSS. Dan. ac Leidensi, et in iisdem aut aliis Codd. infra legitur 7, 5, 4. 15, 7, 4. 19, 2, 2. Id sive quod abbreviate scriptum esset, *ppliscito* vel *pliscito*, seu quod ignotum illis esset, imperiti librarii in notius mutarunt. Dicebatur autem apud Romanos *populiscitum* lex sive iussum a populo factum. Festus in schedis Farnesianis, ut a viris doctis suppletæ sunt, col. 139: *Scitum populi dicebatur, quod sine plebe cunctus patricius ordo, rogante patricio, suis suffragiis iussit; quod autem aliquo interrogante ex patribus, et plebe suffragante scitum esset, id iam leges scriptæ dicebantur. Sed illud plebiscitum est, quod Tribunus pl. sine patriciis plebem rogavit, id est, consuluit, plebesque scivit.* Tacitus, A. III, 58, 2: *Nulla de eo populi scita; non in libris caerimoniarum reperiri.* Ceterum ita dictum, quia *populus scivit*, h. e. sanxit, constituit. Idem Festus col. 76: *Quod in omnes homines, resve populus scivit, lex appellatur.* Boethius in Topica Cic. lib. III: *Lex est quam populus centuriatis comitiis sciverit.* Aptè igitur noster hac voce expressit decreta sive *ψηφίσματα* Atheniensium, quæ non a plebe, sed ab universo populo in concione sanciebantur. Nam psephismate revocatum cum aliis Aristidem, clare apparet e Plut., cuius hæc sunt, p. 323, verba: *λύσαντες τὸν νόμον, ἐψηφίσαντο τοῖς μεθεῶσι χάθρον.* Similiter Livius 45, 25, decretum Rhodiorum, quod Polybius 30, 5, 5, *ψηφισμα* dixerat, *scitum populi* vocat. *Societatem*, inquit, *ab Romanis ita volebant peti, ut nullum de ea re scitum populi fieret, aut litteris*

mandaretur: quod nisi impetrarent, maior repulsis ignominia esset. Polybius dixerat: τοῦτο δὲ ἐποίησαν, βουλόμενοι οὐ διὰ τοῦ ψηφίσματος καὶ προσβίτας ἀποτυχεῖν, ἰάν ἄλλως δόξῃ Ρωμαίοις, in Excerpt. Legation. ecloga 93. *Bosius.*

PAVSANIAS III, p. 401. *Helotes.* De his separatim doctaque egit *Iul. Carolus Schlaeger* in diss. de Helotibus Lacedaemoniorum servis. Helmst. 1730, 4. Publici vero erant Lacedaemoniorum servi, sic dicti primum ab oppido *Helos*, in agro Laconico, iuxta sinus eiusdem nominis oras, non procul ab illo loco, quo Eurotae aquae cum marinis miscentur. *Helotes* autem (gr. ἑλωταί), et oppidi et regionis incolae, antiquissimis temporibus vixerant cum Lacedaemoniis pari iure paribusque legibus. At quum non ita multo post, quam recepti erant in societatem, *Agis* et *Sous*, reges Lacedaem., illos privassent privilegiis, iisque imposuissent tributa: ii quidem Helotum, qui agros incolabant, dicto paruerunt; incolae autem urbis ipsius *Helos*, suis nixi munitionibus, se negarunt unquam imperata facturos. Quare reges, *Agis* et *Sous*, cum exercitu ad Helotum oppidum profecti, eo haud multo post expugnato, partem Helotum trucidarunt, reliquos vero abreptos constituerunt civium suorum servos, nunquam in libertatem restituendos, aut in exteras vendendos oras. His proprie dictis Helotibus, post elapsa saecula fere tria, adiuncti sunt *Messenii*, simili ratione sediti a Laconibus servituti; unde factum est, ut omnis Helotarum turba *Messeniorum* insigniretur nomine. v. Thucyd. I, 401. Praecipuum autem in Helotum officiis erata grorum cultura, ita tamen, ut redditus tantum praestarent semel constitutos eosque modicos; sed alia, duraque servitia, onera malaque sustinere cogebantur. Quae omnia fusius explicat *Schlaeger*. add. *Perizon.* ad Ael. H. V. III, 20, et *Falken.* ad Theocriti Adoniaz. pag. 268 sq. — De varietate lectionis v. *Bosium* et *Heusinger.* *Harles.*

PAVSANIAS IV, p. 402. *Vincula epistolae laceravit.* Ms. meus legit pro *laxavit*, *laceravit*. Quam scripturam *Schoppii* membranae confirmant lib. IV. *Verisim.* cap. 2. Vinculis autem colligatas antiquorum Graecorum fuisse epistolas, *Curtii* hoc testimonio recte probat *Barthius.* *Parmenion*, ait *Curtius*, I. VII, 2, *vinculum epistolae solvens, quidam rex ageret, requirebat.* *Ernst.* Sic membranae Bavaricae, referente *Schoppio*, *Verisim.* 4, 2, itemque *Mss. Boecl.* et *Ernstii*, rectius, ut opinor, quam *laxavit*, ut vulgo legitur. *Thucydides*: λύει τὰς ἐπιστολάς. *Diodorus*: ἀνίψξει τὰς ἐπιστολάς. At *laxare vincula* non est solvere, aut aperire, sed remittere, aut laxiora facere. Et qui legi potuit epistola, si tantummodo laxata sunt vincula, non discissa? quid attinebat sigillum simile effingere (quod *Thucydides* Argilium hunc fecisse ait), si vincula integra permansere? *Bosius.* *Leid.* et *Voss.* A. C. *laxavit*, B. *laceravit*, sed in marg. a. m. sec. *laxavit.* *Staveren.* Quum in omni hoc loco *Cornelius Thucydidem* est secutus auctorem, tum nunc ei ante oculos obversabatur *Thucydideum* illud: λύει τὰς ἐπιστολάς. *Cornelium* autem multo magis videri posse hoc λύει reddidisse verbo latino *laxavit*, quam *laceravit*, inde potissimum apparet, quod auctores latini commutant inter se verba *solvere* et *laxare*.

zaret, non item solvere et liberare. Hinc Virgil. Aen. II, 259, *laxat claustra Sinon*, i. e. solvit, aperit. Cicero in *Catone mai.* c. 3, hunc facit loquentem illa: *Multorum cognovi senectutem sine querela, qui se et libidinum vinculis laxatos (i. e. solutos) esse non moleste ferrent.* Quin de eadem re duo illa verba promiscue a scriptoribus latinis adhiberi, loco efficitur illo Curtii, ab aliis iam laudato, lib. VII, c. 2. *Mosche. Ax. laceravit, sed Gu. Vlt. laxavit,* quod post Harlesium Bremiumque reposui. Pro *rediisset Gu. rediisset. Bardili.*

CIXON III, p. 414. *Ostracismum.* De huius nominibus, origine, historia et ritu e veteribus Diodorus Sic. 4; Plutarchus Aristide, Themistocle, et alibi (Plutarch. in vita Periclis c. 40. tom. I, p. 394; in vita Arist. c. 4. tom. II, p. 340; in vita Cimón. c. 47, tom. III, p. 274. ed. Hutten. Fisch.); Aristides, Orat. Platon. 2; Pollux, Onomast. 8, 5; Schollastes Aristoph. in Equites pag. 340. et in Vespas. p. 498; Tzetzes Chil. 13, 489; Hesychius et Suidas in ἀστράκισμός, etc. E iunioribus Vbbo Emmius, Vet. Graeciae tom. III, pag. 37 et seq.; Beroaldus, annot. in var. auct. tom. II Thesaur. Crit. p. 257; Hade. Iunius animadversion. 5, 48; Kekerm. de Rep. Athen. 2, 24, 4; Sigonius de ead. 2, 4; Scalger ad Euseb. n. 789 et 1533; Maussacus ad Harpocratonem p. 193 seq., et accuratissime omnium Meursius, Attic. lection. 5, 48. et Sempetitus, Commentar. ad Legg. Atticas lib. 4. tit. 9. Iustusne et reip. utilis, ad eiusque securitatem et statum conservandum aptus sit, olim hodieque disputatum. Ex antiquis supersunt iudicia Aristotelis Polit. 3, 9; Dionis Chrysostomi Oratione 73; Aristidis in Platonis passim, et Valerii Maximi 5, 3 extern. Inter recentiores notae sunt prolixae disputationes duorum prudentissimorum hominum, Pauli Parutae lib. I, discursu 45, et Ludov. Septalii lib. de Ratione Status cap. 6, 7, 8, 9; quorum hic probat, ille improbat. Adde iudicium Arnisaeci, Doctrin. Polit. 2, 5, et quae ad 2, 8, 4, et 2, 10, 2, dicta sunt. *Bosius.*

LYSANDER II, p. 417. *Itaque**** Multa videntur deesse Heusingero, qui non solum ex Bosii consilio lacunam post *itaque*, idque ab iis, quae sequuntur, divellendum censuit, sed etiam ex Polyaeno, strateg. lib. I, cap. 45, quae deesse viderentur, ex parte aliqua supplevit, ut iam antea Boeclerus fecerat. Thasios nimirum in Herculis templum convocavit Lysander, et, se veniam omnibus daturum, deum fidei suae testem adhibuit. At post aliquot dies Thasios securos, et fictis eius verbis fidem habentes, omnes trucidari iussit. *Harl.* Desunt quaedam. Ego ita lego: *rebus suis. Itaque***. Itaque deoemviralem*, etc. Non integrum folium exsectum fuisse, crediderim, ut Heusingero placuit. Nepos enim in vitis suis brevitati studet. Sed librarius, quum in describendo venisset ad voc. *Itaque*, ex incuria et oscitatione quasdam linesas vel periodos praetermisit, et in periodo paulo post sequente, quae iterum a voce *itaque* incipiebat, perrexit et scripsit, *deoemviralem*, etc. Est enim familiare Nepoti, eandem particulam, qua initium periodi fecerat, paulo post repetere, ex. gr. I, 4, 2 et 3, *Neque* minus — *Neque* id magis — *Neque* eo

secius. V, 3, 4, 2, *Nam testarum — Nam quum.* VII, 5, 4 et 2, *Itaque tempus — Itaque* ad Tissaphernem. *ibid. Erat enim ea — Erat enim eodem.* VIII, 2, 2 — 4, 6, *Neque vero — Neque tamen — Neque quisquam.* Sic etiam hoc loco, *Itaque — Itaque —* et alibi. Sic Cicero in epistola ad Lucceium V, 12, quam ipse *valde bellam* dixit ad Atticum IV, 6, quindecies particulam *enim* adhibet, et in eadem epistola 4, 5, 8, *Neque enim — Neque tamen — Neque tamen*, etc. *Kapp.*

ALCIBIADIS VI, p. 434. *Nisi Olympiae victoribus) Atqui nemo, ni fallor, coronas Olympicas aureas aeneasve fuisse litteris prodidit: in reliquis quoque saoris Graeciae agonibus nullus dicit, victoribus tales datas esse coronas. Nam ut a quibusdam scriptum invenio, qui Olympicis certaminibus viciisset, coronam ex olea, ut aliis placet, ex oleastro reportabat: qui Pythiis, lauream coronam cum malis: qui Isthmiis, ex pinu confectam: qui vero Nemaeis, apio coronabatur.* Ita Magius ad h. l. quem et Lambinus sequitur. Quare ita existimat: *Nostrum non inuere, consuetudinem in Graecia fuisse, ut Olympiae victores aureis aeneisque coronis donarentur; sed genera duntaxat coronarum in Alcibiade expressisse, in Olympiicis vero non item: ad hos enim genus, ad Alcibiadem species intendere.* Olympionicas tamen denique non oleaginis modo coronis, ut antiquitus, sed aliquando aureis quoque, donatos fuisse, etiam e Pindaro Olympior. 8, stroph. 4, Thucydide lib. IV sub fin. et Tertulliano de anima c. 29, pridem docuerunt viri docti, in his Muretus, Var. lection. 47, 7, et Pet. Faber, Agonistici 2, 22. Quanquam apud Pindarum ἀθλοῦς χρυσοτέφανος, quorum mater Olympia dicitur, καλλιτέφανος interpretantur non modo recentiores interpretes, sed etiam scholia graeca vetera, ipsamque oleam victoribus datam καλλιτέφανον cognominari volunt; quod prolixè refellit Faber. *Bosius.*

ALCIBIADIS XI, p. 439. *Duo maledicentissimi.* Plura hac de re *Vossius, de hist. Graec.* 4, 7 et 42, et in *Addendis ad locum posteriorem.* *Bos.* Pro *Tymaeus* Leid. et *Voss. A. Tymaeus.* Scio quidem, Theopompum una cum Timaeo calumniae crimine fuisse accusatum; sed omnes veraces auctores, praecipue, qui clavum clavum et scapham scapham appellant, non sunt habendi maledici; veritatis enim Theopompus fuit studiosissimus, ut *Vossius* ostendit. Maxima vero ei fides habenda est, res bellum Peloponnesiacum spectantes describenti, qui ad reliqua belli Peloponnesiaci detexenda animum appulit: v. *Wess.* ad *Diod. Sicul.* lib. IV, cap. 4. Orsus enim est inde, ubi *Thucydides* desiit. v. inter alios *Polybium* in *Exc. de virtut. et vitis* p. 4379. Sed et veritatis studium saepe ei diversa ab aliis de viris illustribus testimonia quasi extorsit. Audiamus de *Lysandro* *Plutarchum* pag. 450: *Καὶ γὰρ ἡ πνία τοῦ Λυσάνδρου τελευτήσαντος ἐκκαλυφθεῖσα, φανερωτέραν ἐποίησε τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ χρημάτων πολλῶν, καὶ δυνάμειω θεραπείας τε πόλεων, καὶ βασιλείας τοιαύτης, μηδὲ μικρὸν ἐπιλαμπρύναντος τὸν οἶκον εἰς χρημάτων λόγον, ΩΣ ΙΣΤΟΡΕΙ ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ.* *Vltima* *Plutarchi*, quae nunc sequuntur de *Theopompo* verba, loco suo relinquo, ὃ μᾶλλον ἐπαινοῦντι πιεζοῦσιν ἂν τις,

ἢ ψέγοντι ψέγειν γὰρ ἤδιον, ἢ ἐπαινεῖν. De Agesilao etiam alia alios latentia detexit. V. Plut. p. 614. Neque video causam, cur vitio ei fuerit versum quod contra Ephesiorum sententiam evulgaverit primus Herostrati nomen. V. Val. Maxim. lib. VIII, c. 44. ext. 5. Scio quidem, scriptorem gravissimum Polybium, qui lib. XII, c. 15, prudens Theopompi dictum de optimo Historico cum posteris communicavit lib. XVI, cap. 44, et (quod iam notavit Torrenius ad Val. Maximum) in Exc. de Virtut. et Vitiis, a pag. 4375 ad pag. 4380, in eum quam plurima evomuisse. Varias variorum de Theopompo sententias Perizonius etiam refert ad Aelianum, lib. III V. H. cap. 48, in fine. Cl. Wesseling tamen iure affirmare se posse opinatur, Diodorum Siculum in Philippi rebus describendis Theopompi vestigia potissimum legisse. Vide eum ad lib. XVI, cap. 3, n. 43; adde Vossium lib. I de Hist. Gr. c. 7, pag. 32. In quem Philippum tamen plurima fuit invecus, unde asperitum dicendi genus *Theopompium* vocatur. V. Pomp. ad Cic. lib. II, ad Att. Ep. 6. Sed quaestio est, vere an false scripserit. Certe Diodoro Siculo igitur fides eius non fuit suspecta; et inter decem historicos non spernendos numeratur in fragm. Bibliothecae Coislin. pag. 597; et ipse Nepos h. l. eum iungit cum Thucydide, qui accurata rerum descriptione omnibus Historicis antecellit, ut dicit Aristides Oration. tom. II, pag. 420. De Theopompo vide Bosium ad Iphierat. cap. 3, §. 2. Nonne egregie et vere descripsit mores Eubuli? v. cl. Ruhnk. in Hist. Crit. Orat. Gr. pag. 66, 67, 85, 87, recte vocavit Agesilaum τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατον. V. Plut. p. 604. Praeterea factiosus, ut tum erant, temporibus non omnia eodem modo referuntur. Phrynichus Comicus carminibus perstrinxit Alcibiadis accusatores. V. Periz. ad Aelian. lib. III V. H. c. 8. *Stav.* De *Timaeo* praeclare disputavit, eiusque librorum fragmenta collegit Franciscus Goeller in doctissimo libro: *De Situ et Origine Syracusarum ad explicandam Thucydidis potissimum historiam scripsit, atque Philisti et Timaei Rerum Sicularum Fragmenta adiecit Fr. Goeller. Lipsiae, 1818, 8, p. 479 sqq. Bard.*

THRASYBVLVS I, p. 442. *Vires, vimque pugnantium.* Arridet mihi Lambini emendatio legentis *vires, virtutemque pugn.* vel *ad vim virtutemque pugn.* Cicero, quem Noster sequitur lib. I, in Verrem cap. 24: *Regem Persen vi et virtute superavit.* Et paulo post, *ex urbe hostium, vi et virtute capta.* Curtius forsitan Nostrum imitatus dicit lib. IX, cap. 7, §. 46, *eximiam virtutem virium:* ubi interpr. De sententia Cicero consulendus pro Balbo, cap. 4. p. 525. *Staver.* Valde obscurus hic locus est, miraque lectionis varietas in codd. et ingens interpretum dissensus. Equidem in coniectura Puteani *ad vices vimque pugnantium* acquiescerem. Nam, postquam hunc locum curatius perpenderam, statim, antequam Bosii notam legissem, ea in mentem mihi venerunt, quae acutissimum illum criticum animadvertisse postea deprehendi, ex iis, quae praecedunt et sequuntur, colligi, hic requiri aliquid, quod ad *fortunam*, et aliquid, quod ad *militēs* pertineat; ut alia omittam argumenta. *Vices* autem proprie vicissitudinem et variationem designare, et a Veteribus de fortuna pariter ac bello usurpari, docet idem ille vir doctus, Quod Savaro

in suo codice invenit, *ad vires nostrum cuiusque pugnantium*, id me non aequè movet, ac Bosium, qui «Vnde rō *nostrum*, ait, quod in suo Sasso invenit? Ut ingenue fatear, haereo, et vereor, ne quid aliud lateat. Equidem non haereo. Quum quis rō *vinque* additum vidisset *pugnantium*, interpretationis causa orae codicis sui rō *vices* adscripsit *imperatorum*; quod quum male pictum et per compendiam scriptum fuisset, librarius quidam male legit *nostrum*, idque temere in textum recepit. Enimvero penes perit sit iudicium. Heusinger legendum iudicat, *abit res ad vires utrimque pugnantium*. Alio modo docte explicat illustratque h. l. cl. Toepfer (*virtutem suspicans*, coll. Plauto Amphitr. 4, 4, 36, ibique Taubmanno; Sallust. B. C. I. n. 5; Lívio IX, c. 47, n. 3 etc.), in amici ad amicam epistola. Dissertit de locis quatuor, etc. 1767. Cl. Kappii interpretationem vide in Opusc. meo. Tu vero compara hanc Nepolis γνῶμην cum sententia Ciceronis plane simili pro M. Marcello, cap. 11. Add. cl. Tzs., qui, Hoc apparet, inquit, hanc sententiam superiori respondere, imperatoribus consilium, militibus vires: *fortuna* vero quod accommodetur, desideramus: an *casusque*? Acute quidem, sed et Tzs. et Toepfer. coniectura ab ita vestigiis priscae scripturae *vinque*. In cod. Boecl. tum in Puteani emendatione *vices* respondet *fortuna*, *vis* militibus; inverso quidem, nec tamen adeo infrequenti ordine. — *Concursu hui* (h. e. *habuit*, sed ex similitudine soni ortum), in cod. Boecl. s. Schefferi, est vitium potius, quam ut a Scheffero, in Obs. misc. belg. p. 207, in *huit* sit mutandum, aut necesse videatur, ut propter lineolam superscriptam voc. *huit* plures litterae desiderentur. Quae quum in altera h. ed. scripsissem, cl. Kappii litteras accepi, in quibus curas secundas superioribus addidit, et «Textus, ait, nequiquam mihi mutandus videtur. Nepos dicere vult: ad victoriam contra hostes reportandam opus esse primum *consilio* imperatoris; deinde et *robore* (*vires*), et forti ac feroci *impetu* (*vinque*) militum; denique *fortuna*, cui Veteres plurimum tribuerunt. Plutarch. vit. Lucull. et Polyb. lib. V.» Staver. in II. mai. edit. Heusingeri lect. improbat; contra e duobus codd. legere malit *abit*, h. e. *abire* solet: nec male. *Harles*.

CONON III, p. 151. Προχρυσίν. Valido consensu libri veteres quae ex eisdem qua scripti προχρυσίν. Gebhard. Quid. Mss. et edition. προχρυσίν, quod, Schotti iudicio, perinde est. Ad rō *venerari* tamen propius accedit alterum. Atque sic et Plinius N. H. II, 37: *Patentibus* (oculis) *dormiunt lepores, multique hominum*; quod χορὺβαντίην Graeci dicunt. Ita enim legendum puto hunc locum. Bosius. Leid. *prochrynesin*. Voss. A. *prochrynesin*. (In Assa: Codice cum verbo Graeco quod omittitur. Dan. Schott. et Leid. 4, προχρυσίν. Gu. *prochrynesin*.) Vide not. post. ut percipies ab interpolatore fuisse adsuta; nam si a Nepote proficiscantur, culpandus est auctor; nam rō *illi* respicit Persas, atqui Persae non expresserunt hanc venerationem per verbum προχρυσίν, sed Graeci. Idem offendit Clericum in Curtio lib. III, c. 3, § 15, *Doryphori vocabantur proximum his agmen*, de Persis agente. Snakapburg. Curtium defendere conatus est. Idem Curtius lib. I, cap. 43, § 7, distinctius loquitur: *Gangabas Persas vocant humeris onera portantes*. Locus libri VII,

cap. 3, § 4, in *Agriaspas*, quos iam tunc mutato nomine *Evergetas* appellabant, incurrit quoque in Clerici oculos. Sed iniuria; nam Curtii verba indicant, Graecos tunc temporis Persarum vocabulum interpretatos fuisse per *Evergetas*. Curtius non peccavit, quod Graecum vocabulum servaverit, ut Clericus putat lib. IX, cap. 4, § 5: *Rhinoceros quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. Ceterum hoc nomen belluis eis inditum a Graecis: sermonis eius ignari aliud lingua sua usurpant.* Haec Curtii verba sunt clara. Interim vide Fabric. T. I. Bibl. Gr. lib. I, cap. 6, num. 41. p. 42. Heusingerus nodum ita solvere conatur, dicens, suctorem per illos intelligere *vel Persae Graece loquentes, vel Cononem potius eiusque cives*. Posterius magis mihi placeat, quam prius; nam Nepos agit de iis temporibus, quibus Persae nondum Graece loquebantur: imo Alexandri temporibus ut rarum quid annotatur a Plutarcho, p. 686 in Al. quemdam fuisse *διγλωσσον ἄνθρωπον, ἐκ πατρὸς Λυκίου, καὶ μητρὸς δὲ Περσίδος γεγονότα*. Et si iam statuumus Cononis aetate Persas exiitisse, qui Graece loquerentur, hos credo tunc non fuisse usuros verbo *προσκυνεῖν*, a Graecis in Persarum contumeliam invento, nec nisi a Graecis scriptoribus, hunc Persarum morem aversatis, usurpato. Sed ad Neptolem ipsum redeamus, qui non posterioris aetatis Graecos, sed antiquissimos auctores est secutus, non ita locutos. Herodotus lib. VIII, cap. 85: *οἱ δ' εὐεργέται τοῦ βασιλέως, Οροσάγγαι καλέονται Περσίδι*. Lib. IX, cap. 20: *Μασίτιος, τὸν Ἕλληνας Μακίσιον καλέουσι*; cap. 140: *ὄνομα δὲ τῶ δειπνῶ τούτῳ, Περσίδι μὲν Τυκτά, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν, τέλειον*. Lib. I, cap. 7: *Κανθαύλης, τὸν οἱ Ἕλληνας Μυρσίλον ὀνομάζουσι*. Et ita debuerat loqui Nepos, et ita loqui solet, ut in not. post. ostendi. Plinius lib. VII, cap. 2, pag. 372, de Indis agens *Philosophos eorum, quos Gymnosophistas vocant, sc. Indi*. Plura adderem, nisi iam nimius fuisset. *Staver.* Illi, i. e. Graeci, ut verissime Bremius. V. supra V, 3, 4; VIII, 3, 2. Cornelium h. I. Graecos in animo habuisse, eumque Graeci alicuius scriptoris verba accurate expressisse, vox *barbarorum* de Persis usurpata satis declarat. *Bardili.*

Dion II, p. 457. *Ambitione*. Equidem secundum primam voc. originem semper interpretatus fui, uti Bosius alique fecerant, magno apparatu, insignique comitatu. Magna ostentatione, studio ad ostentationem comparato, *Stav.* in ed. mai. II, explicat cum Burmanno. Lambsius vero *φιλοτιμῶς*, vel *eis gratiam aucupans*, eiusque explicationem Heusingerus non solum probat, sed copiose quoque illustrat, et, « Itaque, inquit, *magna ambitio* nimiam et indignam tanto rege Platonis captandi contentionem significat, quae vel ex hoc potest existimari, quod venienti obviam processit, suaque manu in curram impositum, ipse auriga, in urbem invezit. » Kohlius in comment. criticis, pag. 204 sqq. *ambire, ambitio, ambitiose*, haud ineleganter illustrat, et nostrum locum, p. 400, ubi, a Magna ambitione, ait, hic erit magna gratiae Dionis, Dionis, Platonis et aliorum aucupatione, eaque maiori, quam quae regis personam deceret, fortasse etiam insidiosa, qua fucum Dion ceterisque facturus Dionysius erat. » *Harles.*

ΙΡΝΙΚΛΑΤΗΣ III, p. 475. *Et animo magno et corpore, imperatoriaque forma, ut ipso aspectu cuius iniicer. admiration. sui. Corporis dignitas duci admirationem tam apud suos, quam apud hostes conciliat. Tacitus XIII, 8, 4: Ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se converteret, corpore ingens, verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus. De Caecina idem, Hist. II, 30, 3. Claudianus, 1, de laudibus Stiliconis:*

Iam tunc conspectus, iam tunc venerabilis ibas,
Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris,
Membrorumque modus, qualem nec carmina fingunt
Semideis; quacumque alte graderere per urbes,
Cedentes spatiis assurgentisque videbas.

Julius Capitolinus de Pertinace, cap. 42: *Fuit autem senex venerabilis, immissa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, ventre prominulo, statura imperatoria. Gebhard. Quae his Trebellii Pollion. verbis recte explicantur: ea corporis magnitudine, ut dignus videretur imperio. Loquitur de Celso. Spartianus de Aelio Vero scribit, eum fuisse pulchritudinis regiae; et in Pertinace, pro imperatoria forma dicit, statura imperatoria. Ernstius. Xenophon, Conviv. p. 697, dicit: Μαλινονται δε και οι μη τους καλους στρατηγους αιρουμνοει. Agamemnon iam magno corpore fuisse dicitur, unde Agamemnonius pro magno. Vid. Menag. ad Diogen. Laert. II, 434. Demetrius esse dicitur τῷ κάλλει, και τῷ μεγέθει διάφορος, a Diod. Sicul. XIX, 84. Licet non omnes Laconum reges magno corpore fuerint; Spartani tamen a magnis, quam parvis regi malebant, Hinc Ephori Archidamum multarunt, quod parvam uxorem duxisset, dicentes: Non reges, sed regulos nobis gignet. V. Plut. in Agesil. p. 596, 597. Sed Archidamus bene dotatam, uti hodie multorum mos est, formosae praeferebat. Adde Athenaeum, lib. XIII, cap. 2, p. 566. Persae non creabant Regem luscum, aut naso, auribus, aliave membrorum parte mutilatum, aut deformem. V. Brisson l. 4, de R. P. 6, p. 40. De Caetheorum regibus v. Strabon. l. XV, pag. 4024. Consule omnino I. L. Cerdam ad Virg. VII Aen. 764. Sic.*

CHABRIAS I, pag. 478. *Proiectaque asta. Chabriae et Gorgiae Thebano id tribuit Polyaeus. V. Wesseling. ad Diodor. Sic. l. XV, c. 32. Tunc milites stare dicebantur εν προβολῃ. V. Cuper. I observ. 42. Projicere hac significatione pro porrigere poni, praeter Lambinum ad h. l. dicit Munckerus ad Hyginum lib. III Astron. poet. cap. 5. Postea idem Chabrias adversus Boeotios pro Corinthiis stetit, eosque maxima clade affecit. V. Diodor. Sicul. l. I. cap. 69. De hac Chabriae victoria Plutarch. T. II Apophth. p. 493: Του δε Χαβριου περι Κορινθου ολιγους τινας των Θηβαίων υπό τα τετρα φιλομαχοῦντας καταβαλόντος, και στήσαντος τρόπαιον, ο Επαμινώνδας καταγελῶν εφη, ενταῦθα δε οὔ τρόπαιον, ἀλλά Εκατήσιον εἰστάναι. Stav. Conf. Polyaeus. Strateg. II, c. 4, 2; Xenoph. Rer. Graec. V. 4, 50. Cf. Less. in Laocoon, p. 286 sqq. statuam gladiatoris Borghesii esse Chabriae statuam*

arbitratur (in qua sententia etiam est cel. Saxius in doctiss. disput. de dea Angerona. p. 6, 7. Vltrai. 1766, ubi, Quis militem, inquit, Graecum genu flexo oppositoque clypei orbe in gemmis passim, veluti in Goriana Musci Florentini tom. 4, tab. 26, n. 44, obvium intueatur, nec Chabriae inventi a Cornel. Nepote, Chabr. 4, descripti opportune meminerit? cuius vicissim scriptoris formula, *obnixo genu scuto, proicotaque hasta impetum hostis excipit*. Qua de re magna lis, quam dirimere nolo, orta est. (Et particula *que* abest a codd. hinc a Bosio atque Heusing. uncis est inclusa). Dissensit Klotz, in Actis litt. vol. III, part. 3; et Heyne V. C. (quem fuisse censorem, suspicor), in Gotting. Act. litter. bl. 430, 1768. Suam vero sententiam et omnem controversiam uberius explicuit, Cornelii locum statuamque copiose illustravit, et, quae scripserat, retractavit Lessing in Briefen antiquar. Inhalts, t. I, p. 97 sq. tom. II, p. 4-58; quem vide. Adde Schlegel. p. 80. Cl. Io. Goult. Lindner, Rect. Arnstad. in peculiari commentat. a tentaminis critico-philologici part. III, Arnstad. 1783, 4. Totum hunc locum uberius exponit, et, post examinatas, Lessingii praecipue, interpretationes, gladiatorem Borghens. docet esse *pugilem*; tum Diodorum Siculum, secundum quem iussit Chabrias, milites *ἐν ὀρθῷ τῷ ὄρατι μένειν* et *δέχεσθαι τοὺς πολεμίους κατακρησσομένως*, sequutus, arbitratur, Agesilaum, quum vidisset Chabriae milites stantes, et scuto neque pectus neque caput tegentes, sed id negligenter, quasi requiescentes, ad genu sinistrum locantes aut demittentes aut obnixo genu gerentes, hastam denique non ita, ut hostem essent excepturi, porrectam, sed vel mediam, vel rectam, vel leviter terram versus inclinatam, manu dextra tenentes, Agesilaum igitur illum militum statum habuisse strategema, quo ne deciperetur, et vinceretur, tuba suos revocasse. Enimvero ab hac quamvis ingeniosa et acuta expositione amplectendâ me dubium retinent verba Cornelii, *impetum excipere hostium docuit*. Comparari forsâ potest locus Valerii Flacci Argon. VI, 234 sq. de equitibus Sarmatis (ubi vide Burmann.): *Id quoque tegmen equis, at equi porrecta per armos. Et caput ingentem campis hostilibus umbram Fert abies obnixa genu*, etc. quae ita interpretatur Burm. contos, quos equites Sarmatae gerebant, porrectos prominuisse per armos et capita equorum, et genibus equitum sustentatos et innixos. Ibid. Burm. laudat Silium Ital. XV, 686: *Sustentata genu per campum pondera conti Sarmatici, prona adversos urgebat in hostes*. Novum Chabriae igitur forsân id erat, quod iusserit, scuta genibus sustentare, hastas porrectas, pronas, in hostes incursuros, tenere, eoque excipere hostium impetum. *Harles.*

ΤΙΜΟΘΕΥΣ IV, p. 187. *Haec extrema fuit aetas*. Qua Philippus Macedonibus, et Dionysius Syracusanis imperitabat; quaque Athenienses cum sociis Chiis, Rhodiis, Cois, et Byzantinis, qui ab eis defecerant, bellum, ducibus Chabria, Charete, Iphicrate et Timotheo, gerebant, quod *sociale* appellatur, et anno quarto, metu potentiae regis Persarum, quem Chares iniuria affectum contra Athenienses provocaverat, aequis conditionibus compositum est. Id quod

scribant Diod. Sicul. lib. XVI, cap. 25, et Corn. neuter in vit. imperatorum iam diotorum. *Ernst*. Sic fere *Diodorus* quoque, XV, 7, 8, et *Iustinus* VI, 9. *Bas*. Adde *Isocratem* in *Araopagit*. p. 244, in fin. et pag. 263. *Aetna* autem extrema imp. Athen. a *Nepote* vocatur istud tempus, qua antiqua imperatorum Atheniensium virtus iam veluti concussis in *Iphicrate*, *Chabria*, et *Timotheo*, quae post horum obitum quasi mortua et sepulta fuit. Omne autem fuit *Auctor* ab isto tempore, quo Atheniensium virtus ad quosdam inventos *Scora*, et cum *Flozo* loquar, pervenit. Vnde *Diodorus Siculus*, lib. XII, cap. 4, quos *Nepos* aequilus, imperatores enumerat, post quos *Graecia*, praecipue *Atheniensium* civitas, stupenda incrementa fecit, ut *Miltiadem*, *Themistoclem*, *Aristidem*, *Cimonem*, et *Myronidem*. *Plut.* vero in *Cim.* p. 494. annotat post *Cimonis* obitum iam eam concussisse, quam scribit: Μὰρ δὲ τὴν ἐπίνοιαν (Cimonis) ταλάνειν πρὸς μὴ τοῖς βασιλέσιν οὐδὲν ἢ λαμπρῶν ἢ αἰδέσθαι ἐπιπέδη καταγοῦνται Ἑλλήνων ἀλλὰ τραπέζης ἐπὶ δεμαγωγῶν καὶ παιδαγωγῶν ἐπ' ἀλλήλων, αἰδέσθαι τὰς χεῖρας ἐν μέσῳ διασχέοντες, συναρπάσσοντες εἰς τὸν πόλεμον, ἀναπαιτὸν μὲν τοῖς βασιλέσιν πράγματα γινόμενοι, φέροντες δ' ἀμύθητοι τοῖς Ἑλληνικαῖς δυνάμειν ἀπεργασσόμενοι ἐπὶ δ' ἐσπερὶ τοῦ Ἀγασίλων εἰς τὴν Ἀσίαν ἰξενερχόμενοι τὰ ὄπλα, βραχίλιος ἤσαντε ποδῶν πρὸς τοὺς ἐπὶ θαλάσῃ βασιλέσιν στρατηγούς καὶ λαμπρῶν οὐδὲν, οὐδὲ μὲν δρῶντες, αὐτὰς δὲ τοῖς Ἑλληνικαῖς γάσσον καὶ παραχρῆσιν ἀπ' ἐτέρων ἀρχῶν δυνεχθόντες ἔχοντες, τοῖς Περσῶν φορῶν ἐν μέσῳ τοῖς συμμάχοις καὶ φιλῶν πόλεμον ἀπολείποντες. Contra *Diodorus Siculus*, lib. XV, cap. 39 et 80, postquam de *Cononia*, *Chabriae*, *Iphicratis* et *Timothei* Atheniensium laudibus egisset, *Epaminondam*, *Thebanum* non tantum his, sed et *Miltiadi*, *Themistocli* et *Cimoni* et aliis, qui ante eum *Medicis* temporibus floruerunt, laenge praetulit: unde etiam *Ciceronis* iudicio *Graeciae* princeps fuit. Vid. *Cic.* lib. I *Tusc.* *Diap.* cap. 2. Sed *Nepos* hic et *Plutarchus* loquuntur tantum de Atheniensibus, qui contra barbaros dimicaverunt. *Plutarchus* quae de *Cimone* dicit, in clariori luce collocat in *T. Q. Flata*. pag. 375: ubi de rarissime exemplo iusti inter mortales etiam honore egerat, sine dubio *Aristidem* intelligens, prout hic verbis: Οἱ γὰρ Ἀγασίλων, καὶ Ἀυσανδρῶν, καὶ οἱ Ἀλυσιῶν, ποδῶν μὲν εὐ δέσπον, καὶ μάχας μὲν κατὰ τοὺς γῆν καὶ θαλάσσης ἀρχόντες ἤπικοντο, χρῆσθαι δὲ πρὸς χάριν εὐγενῶν, καὶ τὸ καλοῦ, οἷς κατέβησαν, αἰὲν ἐρωσαν. Ἀλλ', εἰ τὸ *Μαραθῶνιον* τις ἔργον ἀφελαι, καὶ τὴν ἐν *Σαλαμῶν* ναυμαχίαν, καὶ *Ελατοῦς*, καὶ *Θερμοπύλων*, καὶ τὰ πρὸς *Εὐρυμέδοντα*, καὶ τὸ πρὸς *Κόρινθον* *Κίμωνος* ἔργα, πάσας τὰς μάχας ἢ Ἑλλὰς ἐπὶ δουλείᾳ μεμαχῆται πρὸς αὐτοῦ, καὶ πᾶν πρόπαν αὐτῶν συμφορὰ καὶ ὄνητος ἐπ' αὐτὴν ἔστην, τὸ πλεῖστα κατὰ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν ἡγουμένων περιτραπίσης. Quae ita distinguam. *Bella Medica* a *Miltiade*, *Themistocle*, *Aristide*, et *Cimone* Atheniensibus excellenter gesta sunt pro mutua Graecorum salute et libertate. Post hos, et praecipue post *Cimonis* mortem, praeclearum nihil adversus Persam fuit effectum, et quicquid praecclare fecerint, in mutuum Graecorum perniciem fecerunt; unde *Pausanias*, lib. VIII, cap. 52: Τοῖς δὲ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πρὸς Ἀθηναίους πόλεμον, καὶ μάχαι αἰσῶν τοὺς εὐδοκίμησαντας, γαίη τις ἐν αἰσῶν χροῖας, καὶ ὅτι ἐγγύστα ποιησῆς εἶναι σφῶν τῆς Ἑλλάδος. Inter hos *Epaminonda*

Epictetos, Chabrias et Timotheus ultimi Atheniensium ductum fuere memoria digni. Atticæ virtutis infantiam, multis fabulis admixtam, et adolescentiam Nepos suo loco reliquit. *Stavren.*

DATANUS II, p. 490. *A Patroclo interfectum.* Peccat in historiam Nepos, ut iam ab aliis, et a me monstratum est. (A Menelao interfectus fuit, vid. Homer. II. V, 879). Sed huiusmodi errores commiserunt alii, item boni. Cicero, memorias vitio, lib. V. Tusc. Disp. cap. 34, *Darius* vocat pro *Artaxerxes Mnemone*, ut ante Davisium iam ostendit B. Brissonius, lib. I. de R. Perlat. cap. 83. Idem, lib. II, de Gloria, *Aiacem* pro *Hectore* ponit: v. A. Gell. XV N. A. 6. Diogenes Laertius citat *Platarchum in Lysandri vita* de re, de qua nulla ibi fit mentio. Vid. *Mensg.* ad Diogen. Laert. IV, 4. Strabo refert, *Cæsarem* primum Illensibus agros et libertatem dedisse, lib. XIII, pag. 589; sed Casaubonus docet, hoc iamdiu ante Cæsarem a Romanis ea fuisse cōmēquotos. Plinius Niciam pictorem Attalo regi aequalem facit, qui p̄tus centum annis serius vixit. Vid. I. Perizon. ad Aeliam. III V. H. 34. Lege querelas Dionysii Halicarnasæsi, lib. VII A. R. cap. 4, de Licinili, Oelli, aliorumque scriptorum Romanorum, nullam temporis habentium rationem, negligentia. Lactantii Firmiani errorem chronicum ostendunt interpret. ad lib. I. de fals. rel. cap. 20. Ovidium pro Tibullo citat Seneca. V. Broekh. ad Tibull. I, §, 26. De Pylæmene mentionem quoque facit Livius, lib. I, c. 4: *Ex Paphlagonia pulsus, et sedes, et duces, rege Pylæmene ad Troiam amisso, quærebant. Stav.* Adde Schlegel, p. 69 sqq. *Hartes.*

DATANUS X, p. 200. *Fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset.* In toto paene orbe Ἰθως ἐπὶ πίσει καὶ συνθηκαῖς βεβαταῖς τὰς δεξιὰς δίδουαι ἀλλήλοις, inquit auctor *Scholiorum in Aristophanis Nubes.* At apud Persas fides dextra data omni iuramento sanctior ducebatur atque conservabatur. *Diodorus*, XVI, 34: *Ἐπιτόντος δὲ τοῦ Θετταλῶνος, ὡς καὶ δεξιὰν λαβεῖν ὁ Μέντωρ ἠξίωσεν, ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν βασιλεὺς ὀργισθεὶς ὡς σὺ πιστευόμενος, παρέδωκε τὸν Θετταλῶνα τοῖς ὑπηρέταις, καὶ προσέταξεν ἀφελεῖν τὴν κεφαλὴν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγόμενος ὁ Θετταλῶν ἐπὶ τὴν τιμωρίαν τοσοῦτο εἶπεν, ὅτι σὺ μὲν, ὦ βασιλεῦ, πράξεις ὃ θέλεις, ὁ μὲν τοὶ Μέντωρ θυνόμενος ἅπαντα καταπράξει, δὲ τὸ μὴ δοῦναι τὴν πίστιν, οὐδὲν μὴ συντελέσει τῶν ἐπαγγελουμένων πάλιν ἀκούσας τούτων μετενόησε, καὶ μετακαλεσάμενος τοὺς ὑπηρέτας, ἀφῆναι προσέταξε, καὶ τὴν δεξιὰν ἴδωκε τῷ Θετταλῶνι. Ἐστὶ δ' ἡ πίστις αὐτῆ εὐχαιοτάτη παρὰ τοῖς Πέρσαις.* Curtius, VI, 4, 14: *Neo dubitabat Alexander fidem, quo Persae modo accipiebant, dare: involatum, et vomisset, fore.* Illud autem non satis assequor, an Reges praesentibus, quibus fidem suam obstrictum habant, dextram dextrae iungerent, an verius dextrae simulacrum donarent, sic in eum ustus more gentis fabricatum. Iuxtae dextras dextris praesentibus colligo ex loco *Iosephi, antiquit. Iud.* XVIII, 12: *Ὁ δὲ, inquit (Ἀρτάβανος) τοὺς τε πατέρας θεοὺς ἐπώμνοντο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτοῖς, καὶ τὴν δεξιὰν ἰδίδον, ὅπερ μέγιστον παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνη βαρβάρους παράδειγμα τοῦ θαρσύνεσθαι γίνεται τοῖς ὀμιλοῦσι.* Quomodo vero absentibus fides dextra dabatur? Num per eos, qui ad eam accipiendam missi? Stabilire

haec videtur Xenophon, VI *Cyropaediae*: Μόνον καὶ τὴν ἡμῶν θεῶν τὰ πικρὰ ποίησον, δεξιὰν τε δὲ, ἵνα φέρωμεν καὶ τοῖς ἄλλοις ταῦτα, εἴπερ ἂν αὐτοὶ λάβοιμεν παρὰ σοῦ. *Polyaen.* VII: Δεξιὰν αὐτοῖς ἐπέμψε νόμον Περσικῶν. *Clarius Iust.* XI, 45, 43: *In quam rem unicum pignus fidei regiae dextram se ferendam Alexandro dare.* *Göbhardus.* Vide ibi notas Berneggeri. In MS. Leid. erat: *Mores Pers. rex dextram dedisset.* *Bosius.* Vide et Freinshem. ad Curtiū l. I. Locus Scholiastae Aristophan. *Nub.* vs. 81, etiam citatur a Salvagnio ad Ovidiū l. ibi, vs. 528. Hinc δεξιὰ a Graecis pro foederibus ponuntur, ut docet Potterus ad Lycophron. vs. 51. *Staveren.*

ΕΡΑΜΙΝΟΝΔΑΣ V, p. 240. *Paritur pax bello.* Respexit Nepos locum Thucydides, lib. I, cap. 424: *Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιούται.* Haec Epaminondas et Meneclidae verba multum lucis mutuantur a Polybio, lib. IV, cap. 34, qui consulendus. Ceterum scriptores Romani amant imitari Thucydidem; uti Sallustius B. *Cat.* cap. 3, § 2, ut iam observatum a doctis: uti et Xenophonem. Vid. Bern. Martin, lib. I, Var. *Lect.* cap. 42. Sulpicius in *Epist.* ad Ciceron. imitatur Aeschylum, V. eundem, lib. I. Var. *Lect.* cap. 20. Alii alios scriptores, poetarum ad exemplum, Virgilii praecipue, ut egregie ostendit F. Vrsinus. Nec tantum Romani Graecos scriptores, sed quoque Graeci Graecos, Romani Romanos. De Homero, quem ceteri expresserunt, vid. interpr. Aeliani, l. XIII, V. H. cap. 22. Quosnam auctores Thucydides fuerit secutus, vide Schol. Gr. pag. 648. Si Hecatae Milesii et Herodoti opera conferre liceret, pluribus de iis agi posset. Vide interea Valckenarium ad Herodot. lib. II, cap. 77, lin. 51. Hecataeum ab Herodoto consultum patet e libro V, cap. 437, sed sine dubio magis propter historiam, quam eius verba ipsa; Herodotus enim novam quamdam vim verbis indidit: Vid. Valkenar. ad l. VIII, cap. 22. Homerum tamen et Sophoclem imitatum patet. Vid. eundem ad lib. III, cap. 49 et 80; ad lib. IV, cap. 97. Romanos a Romanis expressos negari nequit, vide de Virgilio Macrobius, lib. VI, Saturn. cap. 4, et sqq. Virgilium fere singuli expresserunt poetae insequentes, et quidem praeterea id sibi laudi duxerunt. Hoc tamen Nepote indignum videtur Heusingero in appendicula annotationum ad Themist. cap. 9, 4, putanti, *parum credibile, Nepotem alienis, quam suis verbis uti maluisse, aut sua ad Ciceronianos numeros exegisse, qui suos quoque saepissime variat.* Sed si Nepos suis, quam alienis verbis uti maluit, cur ergo transtulit Ciceronis verba in sua a se scripta de Thrasylulo, cap. I, § 4: *Itaque iure suo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat.* Locum Ciceronis ex *Orat.* pro Marcello, cap. 2, desumptum esse iam dudum observavit Schottus. Plura non addo. Denique uti verba, ita aliorum sententias Nepos est secutus uti hoc capite, § 2: *Illi genti plus inest virium, quam ingenii,* e Ciceronis cap. 4, de *Fato*: *Athenis tenuis coelum, ex quo auctiores etiam putantur Attioli. Crassum Thebis, itaque pingues Thebani et valentes.* Et hisce antiquius Cyri dictum apud Herodotum, lib. IX, in fine: *Φιλίππυ ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς ἄνδρας γίνεσθαι.* Sed de perversa hac opinione iam pluribus egi in not. post. Quibus adde Wesselingii notam ad Herodotum: sed ad rem. Nepos in praefat. scribit:

Neque sedet, nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconitis appellatur, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione coniunctus. Nonne Nepos h. l. respicit, non quidem verba, sed sententiam Ciceronis, lib. II Tusc. Disput. c. 14: *Quae (feminae) ceteris in urbibus mollissimo cultu parietum umbris occurrunt. Staveren.*

EPAMINONDAS VIII, p. 215. *In periculo.* Quum viri docti non satis congruere huic rei vocem *periculum* censerent, certatim eam emendare conati sunt. Aldus in *sepulcro* edidit: quam lectionem Hotomannus, III obs. 20, tuetur, probatque, et Iac. Gothofredus in commentario ad l. II, Cod. Theodos. de sentent. *ex periculo* recipit, pag. 393 Longolius coniecit *leg. in peristyllo*. Memmius, in *scapulo*. Lambinus, in *cippo*, vel in *cippulo*. Buchnerus, in titulo, i. e. αἰτίας ἐπιγραφή, quod etiam Cl. Kirchmaiero placere video, sed ita, ut videatur, adactus testimoniis Plutarchi et Aeliani, et antiqua consuetudine, id potius de columna sepulchrali sive inscriptione monumenti Epaminondae, causam mortis eius indicatura, accipi velle. Sed omnes istae emendationes nimium a scriptura librorum abeunt, qui constanter in *periculo* legunt. Propius accedit ad eam lectionem coniectura doctissimi viri, Iac. Sirmondi, qui legi vult *pariculo*: quem sequuntur H. Grotius sparsione florum ad Ius Iustinianum, p. 370, et Des. Heraldus in observationibus, cap. 50, ac in animadversionibus in Salmasii observat. ad Ius Att. et Rom. lib. II, cap. 7. Nisi quod Heraldus tandem admittit *periculum* retineri posse, sed ut idem sit ac *pariculum*; qua voce significari volunt τὸ ἴσον, ἰσότυπον, ἀντίγραφον, exemplum ex archetypo descriptum, dicitque ut *pariculae chartas* apud Marculphum. Sed recte docuere Salmasius in observ. ad Ius Att. et Rom. cap. 7, et lib. de modo usurarum, cap. 15 (add. idem ad Solin. p. 858. b. ad hist. Aug. p. 380, a. *Fisch.*); ac Iac. item Gothofredus loco paulo ante laudato, vocem *pariculum* infimae latinitatis esse, nec instituto Epaminondae aut sententiae legis 2 C. Th. de sent. *ex peric.* recte convenire: quum utrobique non ἀντίγραφα sive exempla, sed prototypa et ipsissima ἀυτόγραφα designentur; nec absolute dici *pariculum*, sed *pariculum instrumentum*, *pariculas chartas*, *epistolas*, etc. Ipse Salmasius (de mod. usurar. p. 667, 669 sq. 671, 677. *Fisch.*) cum eruditorum aliis *periculum* exponit, titulum sepulchralem, sive ἐπιγραφήν monumenti: in cuius vicem sententiam, qua condemnandus erat, Epaminondas in cippo suo conscribi voluerit. Non quod id unquam factum fuerit: sed ut Thebanos in invidiam his verbis vocaret. Sed eo sensu hanc vocem vix alibi reperias. Neque credibile est, damnato et capitali supplicio affecto Thebanos fuisse splendidum monumentum aut titulum posituros. Nam verisimile est Thebis non minus, quam Spartae et Athenis, damnatorum cadavera non in sepulcro paterno, sed peculiari loco sepulta. Denique verba, quae Epaminondas in periculo scribi voluit, potius sententiam iudicum aut tabulas publicas, quam elogium sepulchrale, referunt. Quanquam huic interpretationi favere videntur Plutarchus in apophth. et Aelianus XIII, 42, apud quos Epaminondas inbet haec ἐπιγράψαι τῇ στήλῃ. Ἰσθλὴν autem viri docti exponunt columellam sepulchris imponi solitam. (Sic interpretatus est Schef-

scr. ad loc. Aeliani: add. ibid. Perizon. de nostro etiam Nepotis loco). Malim interpretari columenam, cui inscribebantur, quibus ignominia irrogabatur. Sic Athenienses Arthaniam quendam, Plistonactis F. Zelitem, quorum urbs ciccioent, quod Græcos pecunia corrupisset, ut Persæ obsequerentur; condemnationem eius pilæ aeræ inscripserunt, potestate facta volenti eum occidendi, eique ac toti generi ipsius ignominia irrogata; adscripta etiam causa condemnationis, quod aurum e Media in Peloponnesum invertisset. Rem narrant Demosthenes, Philippica III, p. 49, et de falsa legat. p. 235; Aeschines, orat. contra Ctesiph. p. 340; Dinarchus, orat. contra Aristogitonem, p. 77, et Nonnus, sub initium collect. histor. ad Stalirent. (Nazianzeni: qui addit: *στάλη ἐξ τῆς ἁλῆς ἡ χαλκὴ ἐν ἀριστῆσι τετραγώνῳ σχήματι, ἐν ᾧ ἐγγράφηται ἡ τοῦ ἐπιτετραπέδου ἕδρα*. Videri et Meurinus potest in Cecropia, cap. 29. Pari modo devotionis Alcibiadis exemplum in pila lapidea incisum et in publico positam est, de quo Hoster, 7, 4, 5: ubi vide a Gebhardo annotata. Atque hanc morem respiciere. Plutarchum ac Aelianum, haud negatim. Sed ut de eo verba Nepotis, et *periculi* vocem accipi debere potam, nondum adduci possum. Nusquam enim alibi, quod sciam, hoc significata occurrit. Ac fieri potuit, ut hi mentem auctorum, unde narrationem suam hauserunt, non satis perceperint, aut in alios auctores, quam Nepos, inciderint. Quare malim de libello, sive scripto iudicis, verba auctoris nostri scipere, atque illud *aus* non ad Epaminendam, ut eum alii Salmasius facit, sed ad Thebanos referre, quo etiam Schoppius refert. Nam *periculum* indicem sive libellum Græcorum imitatione dici, Salmasius ipse locis alleg. ac in not. ad histor. Aug. pag. 84 annotavit. Idque clare docent tituli utriusque Codicis de sententiis ex *periculo* recitandis. Nam quod in epigraphe, et textu I. II. C. Theodos. *ex periculo recitari*, ac *promi*, id in textu I. 3 Cod. Iustina. de scriptis et in I. I C. Theod. de scripti recitatione proferri; I. II C. Iustina. I. VI Cod. Theod. et I. omnem. XL. C. Th. de appellat. de vel *ex libello dari* dicitur. Etiam in notis Iuris Magnonis legitur: *D.P. de periculo; D. L. de libello*. Et in collatione Carthagin. II, cap. 68, dicuntur *Excoptores, memores periculi et professionis suas, constituta die gesta edere festinasse, ita ut Notarii partis utriusque in dictando non desint*. Neque enim possum assentiri Jac. Gothofredo, ibi *periculi* vocem proprio significato offerri censenti. *Excoptores* sunt scribae, librarii, *ταχυγράφοι*, qui acta seu gesta publici officii excipiebant, servabant, recitabant, et de iure petantibus edebant. Eorum saepe mentio fit in illis collationibus; itemque in Notitia imperii. et alibi: ut docet Gothofredus in Comment. ad I. II C. Th. de numerariis, etc. Vetus inscriptio Rom. apud Gruter. XI. p. 4464: *Hino pater excoptor, lector, levita sacerdos*, etc. Gesta purificationis Cassiliani et Felicis cum Optato edita, p. 767 edit. Alaspinaei; *Novit eos officium publicum, id est, Aodesius et Iunius Excoptores*. Quae repetuntur p. proxima. *L. Aurelius Marcellianus Aug. L. Excoptor* est in Inscr. IV, p. 372; et in aliis *Excoptor* et *Excoptores praesidis*. Fit et in libris Iuris aliquoties mentio *Excoptarum*, ponunturque in scribularum officii. Loca, praeter Gothofredum l. c. et in Paratitulis eius tituli, indicunt Brisson, Lex. Iuris, et Guther. de offic. domus Aug. II, 44 et III, 7.

Graecis sunt ἐπιεικταί. Suidas: ἐπιεικταί, ἐπιεικταί. Male interpretatur *Expectator, Explorer, Contemplator*. Neque liquebat editori novissimo, Aem. Porto. Fortassis nec doctis. Meursius intellexit, vix alias omissurus in *Lexico graeco-barbaro*. In *Exceptores* igitur optime congruit, ut *periculi*, i. e. protocolli, ut hodie loquimur, et *professionis suae memores, gesta edunt*; non item, ut periculi sibi imminenti recordantes id faciant. Quodnam enim periculum illud, et quomodo cum *professione* Exceptorum coniungitur? Apud Capitolinam quoque in Marco Antonio, cap. XI, *periculum praefectorum, quo* (sive, ut Casaubonus legit. *ex quo*) *is semper iura dictasse* dicitur, si Casaubono et Gothofredo credimus, idem est ac libellus sive formula a praefectis praescripta, etsi aliud Salmasio visum. Vide Gothofred. l. c. p. 393. Ac tu quis sequiori demum aevo vocis usum introductam existimet, Cicero quoque *tabulas publicas et pericula magistratuum* coniunxit in orat. frumentaria, sive lib. III, in Verrem, c. 79. *Ordo est honestus, inquit, quis negat* (de scribis loquitur)? *est vero honestus, quod eorum hominum fidei tabulas publicas, periculaque magistratuum committuntur*. Scio aliter haec verba interpretari non solum Hotomaeum l. e. sed etiam Gothofredum. Vult enim *tabulas publicas* vocari *pericula magistratuum*, quod magistratum administrationis tabulae a scribis diligenter conficerentur, ex quibus postea ratio administrationi Senatui reddi posset, et sic, si repetundarum arguerentur, accusatoribus satisfaceret; ideo aptissime, quibus illarum tabularum custodia committitur, *periculum magistratuum* committi dici; eodem sensu, quo ipse Cicero *eum socius et periculum committere* dixit, pro Cluentio, paucis a sine pagella. Sed quis non videt haec coacta nimis esse, et *pericula magistratuum* illic, tanquam monumenta publica, *scribis committi* dici? Sirmondus quidem etiam apud Ciceronem et in utroque Codice, ac in notis Magnonis volebat *periculi* vocem reponi, suffragante Grotio; sed perperam, ut Salmasius ostendit. Cuius rationes frustra convellere conatur Heraldus. Ait, *quae eiusmodi monumentis* (columnis puta aut pilis) *inscribentur auctoritate publica, αὐτόγραφα non fuisse, sed ἀντύγραφα, verum λόβωνα, et eiusdem roboris, ac ἴσων αὐτόγραφοι: sententiarum autem plura fuisse exemplaria; totidem scilicet, quot dabantur executioni mandandae*. Fateor, me non capere, quoniam haec pertineant: neque nunc disputabo, quam vera sint. Illud quaero, cur Epaminondas non in *αὐτόγραφοι*, sed in *periculo*, h. e. ut illi interpretantur, in *ἀντύγραφοι* verba isthaec inscribi petierit: cur item Imperatores non ex libello sive scripto prototypo, sed ex *periculo*, sive exemplo, sententias recitari iusserint. Hoc docere Heraldus debebat. Quid vero faciet *periculis magistratuum* apud Ciceronem? An et illic *ἀντύγραφα* designari dicet? Atqui non opus erat *ἀντύγραφοι*; actorum, quum prototypa sufficeret asservari. Porro apud Nepotem *periculi* vocem Cuiacius comment. d. tit. ad Cod. Iustin. et observ. II, 255; Langheus, Semestr. V, 5, et ibi Bernh. Autannus in notis, p. 239; I. Raevardus, lib. protribunalium, cap. 24; P. Faber, Semestr. II, 24; Osv. Hilliger, ad Donellum XXVIII, 3, lit. H. et ex interpretibus Lambinus, Savaro, Ernstius, de libello sive tabella, in qua sententia de Epaminonda morte multando perscribenda erat accipiunt. Videri tamen possit de tabulis publicis potius, seu

archivo Reip. accipienda; quomodo et Schoppius, Verisim. VI, 48, ac Gebhardus videntur accepisse: nisi quod hic *periculi* vocem vulgato significato exponit; vultque *Epaminondam petiisse, ut in actis illis, in quibus suum periculum ad memoriam notetur, talia inscriberent*; ut *periculum* idem sit, quod annotatio sive commemoratio periculi illius in tabulis publicis: qui loquendi modus exemplo, puto, caret. Melius Schoppius, qui libellum sive analem publicum interpretatur. Vt ita sentiam, facit quod in sententia inscribenda non *multandus* vel *damnatus*, sed *multatus* legatur. Quod magis archivo, quam sententiae iudicum, congruit. Et de huiusmodi monumentis Cicero quoque et Collatio Carthaginiensis videntur loqui. Sed de eo dispiciant amplius, qui me perspicaciores sunt; neque enim quidquam temere affirmare ausim. *Bosius*. Bosii explicationem probavit Gesner in thes. L. L. sub v. *periculum*; et parum discedit Schwabe. Rector Bustad. in Peculiari progr. de periculo Epaminondae, Vinar. 1780. 4, de cuius aliorumque expositionibus plura vid. in nota Harles. ad nostrum locum. Tzsch. ad ed. 2, intelligit *elogium damnationis*, quod columnae inscribi voluit Epaminondas. Ita interpretatur *iudicium, quod capitis periculum affert, condemnationem*, scriptam iudicii sententiam. Praelium autem apud Leuctra commissum est secundum Pausan. VIII, c. 27, pag. 655. Kühn. et Corsin. Fast. attic. IV, p. 7 sq. Olymp. CII. 2. *Editor Bosii*, 1806.

PELOPIDAS III, p. 223. *Ab Archia hierophante Archiae*. Sic omnes hodie legunt, et feliciter restitutum ab Aldo, ut creditur, locum hunc existimant; quoniam apud Plutarchum (in Pelop. c. 10, et de Socrate genio, vol. VIII, p. 356. Opp. ed. Lips.) legitur, *venisse quemdam Athenis ab Archia hierophante ad Archiam cognominem, hospitem et amicum, litteras afferentem*, etc. Et tamen in MSS. et edd. vet. purioribus nullum vocis *hierophante* vestigium, quod sciam, reperire est. Nam in iis fere legitur, *ab Archino uno ex his Archiae*. vel *ab Archia uno Tysarchae*, vel *Tinarchiae*. Quod postremum Longolius et Magius (non assentiente Lambino) a negligentia Nepotis esse censent; qui quum in Graeco scriptore reperisset ἀπ' Ἀρχίου τινὸς τῶν Ἀρχιῶν, ita reddiderit, ac si Τῦραρχία uno vocabulo scriptum esset. Speciose dictum, fateor; si meliores codd. ita legerent. Nunc quid prohibet, ne, prima lectione, quae et optimorum codd. Dan. et Boecl. fuit, leviter immutata, legamus: *ab Archia, uni ex his, Archiae? Ex his*; magistratibus scil. de quibus paulo ante. Pro *uni* librarius scripsit *uno*, quod ad Archiam Atheniensem id pertinere putabat. Quanquam et hoc ferri posset quum Titinius dixerit *uni collegii*; Terentius, *nulli consilii*; Plautus, *coloris ulli*; ut observatum Prisciano. Sic alii *isto, toto, altero*, dixere: de quo Vossius de analog. IV, 6, qui et illud Apuleii huc refer VIII Metam. *uno potiundi studio postponens omnia*. Sic noster alibi, *alterae alae, totae insulae*, pro *alteri. toti*. Fortassis et τὸ *Archino* retineri, vel in *Archinoo* mutari potest; nam utrumque nomen Athenis usitatum fuit. Certe si mittenti et accipienti unum idemque nomen fuisset, vix dubito, Nepotem addita voce aliqua fuisse eos distincturum. Nec Plutarchi loco moveor; nam is saepe aliter, ac reliqui scriptores, nomina effert. *Bosius*. Heusinger, Bipontina, Ith, Schmiedert, Paufler, habent omnes, *ab Archia hiero-*

phante, uni ex his *Archias*. Quam lectionem, ut maxime probabilem, recipimus. *Editor*.

AGESILAVS IV, p. 232. *Tanta modestia*. Imo necessitate coactus (vide ad Pausan. II, 6. *Hart.*); nisi morte multari voluisset ab Ephoris. Vide de Clearcho, Ephoris ipsum revocantibus non obsequuto, Xenophont. I. II. Exp. Cyri, p. 228. Reges enim velut Ephororum nomine bella gerebant, ipsique Ephori bella hostibus indicebant; ex Ephoris regem in hostes emissum comitabantur. Ad haec Agesilao in Asiam profecto triginta Spartani adiuncti erant ab Ephoris. Xenophont. I. II. H. Gr. p. 373; I. III, p. 383, et I. V, p. 436. Itaque recte quidem dici potest Laconicis legibus libenter voluisse parere, ut de eo testatur Xenophon, p. 515 (qui cum Agesilao in Asia fuit, v. Diog. Laert. II, 51, cum nota Aldobrandini): ἐδόμνεος ἀντὶ τοῦ μίγιτος εἶναι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, οἷοι τὰ νόμιμα μὲν ἄρχεσθαι, τὰ νόμιμα δὲ ἄρχεσθαι, attamen hanc obedientiam regiam munus ab eo postulabat. Neque etiam Romae I. Caesar anterioribus temporibus contra leges exercitum retinere fuisset ausus; sed tum temporis mobile vulgus et incertum, scissum erat in studia reip. saluberrimis optimatum sententiis contraria, Caesarisque, qui quovis largitionis et officiorum genere plebeium ordinem iam suum reddiderat, partes sequentum, multam de senatus auctoritate detraxerat, et sic Iulio viam sibi totique reip. postea exitiosam ad tyrannidem munierat. Recte autem docti ad h. l. observant, per nostros imperatores intelligi imperatores Romanos, in primis C. I. Caesarem. (Respici ad Syllam et Caesarem, etiam ad Augustum, censet Schlegel, p. 22 sq.) Sic Romani dicunt *ius nostrum* pro iure Romano, et ita Terent. Eun. A. II. Sc. III. vs. 21: *Haud similis virgo est virginum nostrarum*, ubi vide Donat. Cicero, lib. II de offic. cap. 15, *quod a nostris hominibus saepe usurpatum, i. e. Romanis*. v. Munck. ad Hygin. lib. II, A. P. c. 47. *Stav.*

AGESILAVS VIII, p. 239. *Nectanabe*. *Nectanabe* legendum, non, ut habent exempla Veneta, *Nathabide*. Sic enim hunc appellant *Plutarchus*, *Diodorus Siculus*, *Polyaenus*; nisi quod ἀδιαφώρως *Nectanabus*, et *Nectanabis*, et *Nectanebis* ab illis nominatur. Quod autem in *apophthegm. Lacon. Νεχταβίου* scriptum est, erratum esse puto. *Lambinus*. Ms. Boecler. *Onabide*. *Africano* est *Νεχταναβῶ*, *Abul Faragio* in historia dynastiarum, p. 89, *Nectanebus*, sed *Patricidae* sive *Eutychio* in *Annal.* p. 266, *Pharaon Schaneck*. Ceterum Agesilaus, Tacho regno pulso, Nectanebi adhaeserat: ut apparet e *Xenophonte*, *Plutarcho*, *Polyaeno* ac *Diodoro*. *Diodorus* tamen ait, Agesilaum a Tacho, beneficio eius restituto, non a Nectanebo, magnificis muneribus donatum. Quod ei assentiri non vult *Vserius*, parte I *annalium*, T. V, pag. 269. *Bosius*. Sane a Nectanebo, ut hic Nepos refert, magnificis muneribus fuit donatus Agesilaus, quia Tachum deseruerat, ira in eum exacerbatus, et a Nectanebo steterat, qui eius opera Aegypti regnum, a Mendesio quodam, fugiente Tacho, occupatum, sibi vindicavit: unde a Nepote rex vocatur. Vid. Wessel. ad *Diodor. Sicul.* lib. XV, cap. 93, num. 91. *Plutarchus*, pag. 617, huius Agesilai facinoris verissimum nomen esse *prodicionem*, dicit. Adde

pag. 616. Leid. m. *Notonabide*. Voces A, *Nabide*, B, *Onabide*. Vide not. praec. de vocis scriptura; si hic quoque *Nectanebo* praefatur, ut in *Chabria*, cap. 2, per me licet *Stav.* Ax. Gu. *Notonabide*. Ed. princeps, Arg. utraque Paris. Ald. *Nathabide*. Ed. Mag. Lamb. Boel. Bos. *Nectanebo*. Omnes fere nomen in *abide* finiunt. Optime igitur Heusingerus *Nectanabide* edidit, quod iam in praestantissimo Vit. exemplari claris litteris expressum legitur. *Bardili*.

Evangelus I, p. 242. *Alteras equitum alas*. Sic MSS. Gif. Schott. Boel. itemque alii Lambino memorati, suffragante Gifanio in *Ind. Lucret. v. omnes*. *Caesar*, de B. Gall. I, 27, *ne qua legio alteras legioni subsidio venire possit*. Sic omnes MSS. Brantio visi habuere. Terentius, *Heaut.* II, 4, 30, *habe ipse in itinere alteras dum narret*. Infra XX, ut, 2, *tantum otium totas insulas conciliavit*: sic enim s. MS. legendum. Et ita veteres haec, et similes voces aliam inflexisse, docent Priscianus, lib. VI; Vossius, de analog. 2, 3, et quos ibi laudat, itemque Bangius, lib. I, p. 40. Quare non dubitavi, sic pro *alteri*, quod in omnibus edd. habetur, rescribere. Porro *altera ala* est, quae, c. 43, 4, una dicitur; nisi is locus corruptus est, quod valde vereor: id est, una e duabus. Duae enim antiquitus alas erant, ut vel ipsum nomen docet (de quo Gellius XVI, 4, ac Vegetius II, 4), et quod *dexteras ac sinistras* nominibus distinguantur. Thomas Reinesius, e *πάλυ*, putabat, *diversas* intelligi debere alas, et Eumenem prioribus istorum XIII annorum uni equitum alas, quocumque vocabulo, novissimo autem tempore etiam alteri, quas *haeterios* dicit, praefuisse; adeoque hic de maxima parte XIII annorum, c. vero 43 de extrema, et ultimo vitae Alexandri sermonem nostro esse. Sed non tenuisset h. l. Nepos de prioris praefectura, si aliquam prioribus Alexandri annis gessisset Eumenes. Et qui dixisset *alteras* (h. e. ut ille accipit, *diversas*, alii) eum alas praefuisse, quum prioris nullam mentionem fecerit? *Alter* igitur ala est alterutra, e duabus una. Sic enim loquuntur optimi scriptores Suetonius, *Galba*, c. 40: *Atarum altera aegre retenta in officio*. Cicero II *Offic.* 13: *Quomodo Pompeius alas alteri praefecisset*. Hirtius, de Bello Afr. *Caesar alteram alam mittit*. Sic Noster *alterum cornu* dixit XVI, 4, 3. *Boe*.

Evangelus II, p. 243. *Liberi eius*. *Diodorus* XIV, ait, Alexandrum mortuum esse sine liberis. Idem paulo post addit, *Aridaeum*, *Philippi F.*, Alexandri regis fratrem ex alia matre, ab omnibus principibus regem factum ac probatum; *Perdiccam* autem regni administratorem creatum. Sed *Plutarchus* tradit, *Roxanem* ex Alexandro praegnantem fuisse relictam. Atque hunc incertum filium regem esse, et se interea regni curatorem declarari *Perdiccas* volebat, ut ait eodem loco *Plutarchus*. Idem, *περι τῆς Alexandri τῆρας ἡ ἀπολογία β*, scribit, Alexandrum duas uxores habuisse, alteram *Roxanem*, alteram *Statiram*, *Darii* filiam, utrum autem liberos pepererit, necne, non addit. In *Alexandro* vero narrat, *Statiram*, quum praegnapset, a *Roxane* epistola quadam insidiosa et fallaci plectam, esse interfectam et in puteum deiectam. Alii scribunt, *Barsidem* *Artabasi*, imo *Darii* (ut vult *Arrianus*) filiam, *Me-*

μητρὸς uxorem, viro mortuo, ab Alexandro compressam, filium peperisse, Herculem nomine, qui mortuo Alexandro annum aetatis decimum quintum ageret: quem regni heredem esse oportere potius, quam Roxanae partem incertum ad regnum expectari, Nearchum contendisse. Quid igitur dicendum? Roxanes filius, quum Alexander excessit e vita, nondum natus eret; et non ita longo post, quam natus est, tempore a Cassandro una cum matre interfactus est; et aliquanto ante Hercules Barsines filius ab eodem interemptus erat. Statira ex Alexandro nunquam praegnans fuit. Quare *Diodorus* tacere posuimus, qui dicit Alexandrum sine liberis decessisse. Contra *Probus*, et ei qui alii tradiderunt, Alexandro fuisse filios superstitis, vere dixisse videri possunt. Nam et Roxane iuxta uxor peperit, et Barsine, non ignobilis mulier, quamvis iuxta uxor non esset, multo ante, quam Alexander moreretur, Herculem illum ediderat. Quod si quis dicat, cum solum Alexandri filium fuisse dicendum, qui mortis tempore natus esset; ne in hoc quidem *Probus* mendaciter arguendus est, quod numero multitudinis utatur. Nam *liberorum* appellatione filius unus continetur. Verumtamen non unum fuisse Alexandri filium post eius obitum, ex iis, quae infra proferemus, intelligere licet. De uxoribus autem Alexandri magna controversia est. Ex *Arriano*, lib. VI, quidem intelligere licet, Alexandrum tres uno tempore habuisse. *Lambinus*. Quod autem *liberorum* appellatione et unus filius significetur, testantur *Cicilius L.* *Non est sine liberis*, et *L. Nam quem. D. de V. S.*; *Gellius* II, 13; *Servius* ed illud *Virgilii Aen.* 40, *Gnatis parce tuis*, et *Augustinus* XVI, 40, *de Civ. Dei. Magnus*. Adde *Ind. Bosius*. Adde *Gronovium* ad *A. Gellium*, lib. II. M. Att. cap. 13; et *Arntsenius*, ad *Victorem de Caesaribus*, cap. 26, num. 4, huius significationis plura dabit exempla. Pro *quoad Voss. B. quod ad. Staverem*.

EUMENES XI, p. 257. *Quod nunquam cum fortiore sum congressus*. Ipsi Antigonos antea dixerat: Οὐδένα ἱμαντοῦ κρείττονα νομίζω, μέχρις ἂν ὦ τοῦ ἕξουσος κύριος. V. *Plut.* in *Eumene*, p. 589. Haec vero eius verba extant, p. 594: ἔρου δὲ τοὺς εἰς χεῖρας ἔλθόντας. ἀλλ' οὐδένι κρείττονι προσυχὴν οἶδα. *Sequentia* verba vir doctus in *Obs. Misc. Novis A.* 1740, p. 155, ita constituit: *Hic minime virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi. Neque id falsum. Nam et insigni arte fuit palaestrae, et viribus ad laborem ferendum firmis. Ingeniosus satis, sed nihil definitio. Venustam Eumenis figuram ita describit Plutarchus*, pag. 589: Ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἠδύς, οὐ πολεμικῆ, καὶ τετριμμένη δὲ ἔργων εἰστικός. ἀλλὰ γλαφυρὸς καὶ νεοκρηκῆς, καὶ πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος, ὡς ὑπὸ τέχνης ἀκριβῶς τοῖς μέλεσι θαυμαστὴν συμμετρίαν ἔχουσι. Quae *Plutarchi* verba male *Lambinus* refert ad Eumenis honestam dignitatem; quam in *Eumene* non fuisse declarant *Plutarchi* verba, uti recte *Boecklerus* in *Indice* notavit. *Staver*. Voces *Neque id falsum—figura venusta* uncis coercuit, et delere iubet *Heusing.* quod male cum praecedentibus cohaereant, nec satis latina sint, praesentibus iam *Buchnero* et *Bosio*, qui ea de causa loco apposuit asteriscum, *Bosio* assentitur *cl. Schmieder*, cui tamen verba *neque id falsum* genuina videntur. *Cl. Tzschucke* quoque locum esse garruli librarii censet. Sed hoc aequum durum esse videtur et acerbum iudicium, ac *Claudii Civilis*, h. e. *Wi-*

thofii, emendatio, quam Staver. modo proposuit, audax est. V. cl. Kappii *crisis* in Opp. meis, pag. 464. Loco *non enim virt. forsan legi potest: iam non virtute*. Dein si Eumenes *dignitate honesta* fuisse dicitur, Nepos iudicare videtur formam corporis eximiam, supra vulgarem, augustam et generosam, ita ut mascula illa viroque digna pulchritudine, membrorum structura vultusque splendore reverentiam, et, viribus corporis firmis accedentibus timorem iniiceret adversario. Sic in Dione I, c. 2, laudat *magnam corporis dignitatem*. Atqui proprie *dignitas* in viro, *venustas* in femina laudatur. Ne tamen in eo heroicam corporis magnitudinem fuisse, aliquis suspicaretur, cuius beneficio adversarium vicisset, addidit Nepos, *neque tam* (vel forte, *neque tamen tam*) *m. c. q. f. ven.* Haec interpretatio si placet, nihil deesse, omniaque bene cohaerere videmus. *Dignitas honesta*, h. e. pulchra, quae honorem atque estimationem parat, me non aequae, ac Heusingerum offendit. Adde Bosium, et indic. Heusinger. *Harl.* Haec verba, *neque id falsum — venusta*, quae Heusinger. delere iubet, ob rationes in Harles. Opuscul. varii arg. allatas, reicere non possum. Fateor quidem, ex alieno loco posita videri. At interpretibus fraudi fuit *nam*, quae vero h. l. uti apud Florum II, II, 7, et passim apud Valer. Maxim. aliosque, non est coniunctio causalis, sed transitioni inservit. Nihil ergo mutandum. *Kapp.*

Φρόκτος IV, p. 266. *Emphyletus*. Primus Longolius suspicatus est Nepotem hic lapsum esse, quod minus curiose Graecos codices inspexisset vertissetque; nam ex Aristide patere, in Graecis auctoribus scriptum fuisse *ἐμφυλός τις*, h. e. *tribalis*. Hunc postea Magius aliique sequuti sunt. Schottus tentabat *Euippus*; hunc enim una cum Phocione capitis damnatum fuisse, e Plutarcho in Phoc. et apophthegm. ac Aeliano XIII, 42, constat; quanquam apud Aelianum non *Εὐίππος*, sed *Θούδιππος* legitur. Sed utrumque longius abit a scriptura Nepotis, quam ut error ex affinitate ortus videri queat. *Euphyleti* cuiusdam meminit Andocides, or. de myster. (p. 48, ed. Reisk.), qui an hic locum reperire possit, viderint eruditi. Fortassis apud Aristidem nomen viri corruptum, et in appellativum transiit, quum ipse scripsisset *ἐμφυλός τις*; aut Nepos ex aliis auctoribus narrationem suam hausit; aut denique in corruptos codices incidit. Certe tam oscitanter eum Graecos scriptores tractasse, vix crediderim. *Bos.* Nepotem h. l. lapsum esse, etiam iudicat Schlegel. l. c. p. 70. *Thudippum* quemdam nominat Plutarch. in Phoc. 35, inter eos, qui cum Phocione erant; et c. 36, de interitu illius et Phocionis plura memoriae prodidit. Add. Periz. Animadv. histor. c. 9, p. 404 sqq. ed. Altenburg. Equidem cum Tschuck. non video cur nomen vere proprium esse nequeat, forte in partibus quibusdam corruptum. *Harl.*

Τιμόλων IV, p. 273. *Αὐτοματίας*. Hoc templum *αὐτοματίας* videtur divellere sententiam praecedentium verborum; sed vix credo, hanc vocem hoc loco per *fortuitum casum* esse explicandam. Vox *αὐτόματον* saepe opponitur ei, quod ab hominibus, sive humanarum manuum opera factum est, et pro eo ponitur, quod divinae providentiae originem suam debet. Sic Aelian.

lib. III V. H. cap. 4: Οὐκ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔργα, ἀλλὰ φύσεως αὐτομάτου. Et αὐτόματος κίλαδος sacerdotis Delphicas responsum vocatur, quod reddidit illa vates sibi ab Apolline ipso editum non rogata, sive consulta a Batto: vid. Schol. Pindari, O. Pyth. IV, vs. 407. Et ita, salvo meliori iudicio, ἡ αὐτοματία notat *providentiam quamdam divinam*, sive *beneficium sibi nil tale merenti, nec opinanti ab ipso Deo datum*, quo ducem Dii se potissimum esse voluissent, quum Siciliam recreare constituissent. Audi Plutarchum, Praec. polit. T. II, p. 846: Ὄθεν οἱ μεγάλοι καὶ φαιόμενα καὶ τύχην τοῖς κατορθώμασιν συνεπιγράφουσιν, ὡς Τιμολέων ὁ τὰς ἐν Σικελίᾳ καταλύσας τυραννίδας αὐτοματίας ἰσθὺν ἰδρύσατο. Vide ibi cetera. Ergo hoc factum non athei hominis animum prodit, ut putat Ernstius. Ad haec consecravit suas oedes ἀγαθῶ δαίμονι. V. Plut. T. II, p. 542, de sui laude: quem ἰσθὺν δαίμονα idem vocat, T. I, in Timol. p. 253. Denique in Siciliam profecturus Delphis Apollini sacra fecit. Vide eundem, p. 239. Ergo atheis non est annumerandus, sed modestis, nihil suae virtuti tribuentibus, sed Deo, fortunam regenti omnem. (Stav. ad II edit. mai. praeterea comparat Lucam in Act. apost. XII, 40: Τὴν πόλιν — ἥτις αὐτομάτη ἠνοήθη αὐτοῖς, ubi αὐτομ. notat, non nisi divina ope atque potentia, laudatque Kulm ad Ael. XIII V. H. c. 43, n. 2, ante ipsum in eadem sententia iam versatum. Cf. Tzschucke, quem vide, interpretatur *fortis Fortunae*, neque tamen id, quod Plutarchus narravit, repugnare arbitratur. Contra C. G. Grabener in progr. de αὐτοματίας numine, sacello et cultu, Lips. 1763, intelligit Timoleonteam deam, quae suis viribus effecerit, ut sua sponte sua se obtulerint Timoleonti, quibus opus erat, ut conatus eius e voto succederent, quorum quidem successum et eventum alii prudentiae eius et laborum opus existimassent, quum tamen numinis opus fuisset, clam operantis, conatusque Timoleontis, causis sponte se offerentibus, mirifice iuvantis. *Hart.*) De Timoleontis felicitate, cui, ut Pompeio, venti tempestatesque obsecundare fuere visae, praeclara dat Plutarchus in Tim. pag. 249, 250, 251. *Staveren.*

DE RECIUS II, p. 278. *Ex tribus uxoribus.* Vapulat hic *Lambino* aliisque *Nepos*; quoniam, ut volunt, *Dionysius* duas tantum uxores habuerit. Et sane duas solum memorant *Cicero*, *Tusc.* V, 20; *Valer. Max.* IX, 43, ext. 5; *Aelianus* XIII, 40, et *Diodorus* XIV; sed uno die ductas ac eodem tempore in matrimonio habitas, postquam denuo tyrannidem recepisset. Verum, quum primum eam occupasset, duxerat *Hermocratis* *Syracusani* filiam, quae ob immanes *Syracusanorum* contumelias ipsa sibi mortem conscivit. Sic diserte *Plutarchus*, *princ. Dionis*; quem si recte inspexissent viri docti, nae illi erroris haud arguissent nostrum; nec eorum unus de *tertia concubinas vicem implente* cogitasset. *Bos.* Prima *Dionysii* uxor fuit filia *Hermocratis*, quae, ut *Plutarchus* ait, sibi conscivit mortem. Quod iam in post. not. post *Bosium* docui; adde *Wess.* ad *Diod.* Sicul. lib. XIII, cap. 412: quod huius uxoris factum lib. XIV, cap. 44, ita narrat, ut coniceret, eam ab aliis fuisse trucidatam. Duarum deinceps uxorum eodem tempore a *Dionysio* ductarum fuit altera *Doris* *Locrensis*, *Xeneti* clarissimi civis filia (v. *Wess.* ad *Diod.* l. l.

et *Intemper.* ad Val. Max. lib. III, cap. 63, num. 34). mater *Dionysii* praeterea (ut Claudius scribit in *Eluo* quarto *Vitarum* apud *Africanum* lib. XII, c. 11, p. 541); abest *Aristomache*, *Hippocrisi* f. *Dionis* soror, amplissimo loco notae de quibus etiam agit *Cicero* lib. V. *Tusc.* *Disput.* cap. 29, et ibi *Davidius* commenta, De *Aclini* errore, quem *Wencklingus* observat, egerunt iam *Lambinus* ad *Nepotem* in *Dione* cap. 4, et *Perizonius* ad *Acl.* lib. XII, V. H. cap. 47, et ad lib. XIII, cap. 10. Haec fuerunt tres *Dionysii* sententiae erroris a *Hippote* h. l. imperatae. Vocem *nepotes*, quae abest a multis, quae vidi, editionibus, agnoscent unquam mei codices. *Stavros*.

De *Basilio* III, p. 279. *Alexandria* Sic legit e suo cod. *Gifaniana*, *Ind. Locr. v. Vatis*; firmatque *Lambinus* ibi *Horatii* VI. od. 14: *Portus Alexandriae* *supplex*. Vetus inscriptio *Neapolitana* apud *Gruterum* 376, 3: *PROCVLVS* *SVVS* *VASTI* *CLAS* *CANARIV* *ALEXANDRIAR* *AD* *AECVPTVM*. Alia spud eundem 525, 2: *TR* *IMP* *ALEXANDER* *AD* *AECVPT* *LIB* *IMP*. In *NUMERO* *M*. *Lepidi* apud *Vrsinum* in *Familia* *Rom.* p. 7, capiti turrito subscriptum legitur: *ALEXANDRIA*; et in alio: *ALEXANDRIA*. Sic *Antiochea*. *Ausonius* de claris urbibus: *Tertia Phoebeae lauri domus Antiochea*. *Priscianus* lib. II: *Inveniantur* *antiquitates* *frugumque* *varie* *proferentes* *ALEXANDRIA* *et* *ALEXANDRIA*, *SICIA* *et* *VICIA*, *AEVPTICVM* *et* *AEVPTICVM*, et mox *Ernstii* loco idem laudato id firmat. Quare obtemperandum *Gifanio* censui, momenti, ne deleatur haec antiquitatis vestigia omnium in vet. lib. expressa. Nam hucusque omnes ediderant *Alexandria*. *Bosius*.

HAMILCAR I, p. 280. *Primo Poenico bello*. Cuius scriptores praeter *Ernstium* ad h. l. recenent *Frcisibemius* ad *Flori* II, 2, et *Dauquius* ad I 52ii. E iunioribus id egregie enarravit, tome II *Annelium*, *Steph. Pighius*. Res maris in eo gestas accurate consignavit *Tho. Rivius* lib. III *Historiae* *navalis* *anti-* *quae*, a cap. 9 ad 27 usque: brevius *Claud. Morisotus*, lib. II *Orbis* *maritimi*, c. 13. Ceterum *Poenico* rescripsimus pro *Punico*, fide *Gifaniani* *Codici*, in quo et infra c. IV, 3, et XXIV, 3, 3, *Poenicum* legebatur, teste *Gifanio*, *Ind. Locr. v. Poeniceus*. Atque sic postremo loco etiam *P. Daniel* in suo scriptum reperit. Nimirum ita solebant non modo vetustiores; unde in columna *Duliana* *CLASIS* *POENICAE*, et in fragmento iudiciario passim ante laudato *VELLV* *POENICVM* *PROSVNTVM*; ac sp. *Cn. Naevium* principio *historiae* *suae* (qui et ipsi *Belli Poenici* *titulum* *fecerat*, ut e *Nonio* v. *calamnia* *cognoscimus*) *Poenica*, seu, ut *Paulus Merula* corrigit (vide *commentarium* *eius* in *Ennium*), *fraudes Poenicae*: sed etiam *Augusti* ac *Tiberii* *aetate*. Hinc in *Fastis* *Capitolinis* *triumphalibus* apud *Gruter.* 297, *classis Poenica*; et apud *Valerium* *Max.* *Poenicum* *vallum* III, 2, 20; *Poenicae* *feminae* I, 6, 15; *Poenici* *exercitus* III, 6, 4; *Poenica* *victoria* III, 18, 6; *Poenicus* *astus* V, 4, ext. 6. *Bosius*. (*Add.* *Stav.* ad mai. edit.)

HAMILCAR II, p. 282. *Eaque impetravit*. Haec nec vera fortasse, nec ab auctore profecta sunt. Omnia certe sunt in *Vltraiecti*, nec imperatorum a

Romanis auxiliorum ullus scriptor ~~quam~~ mentionem facit. *Hanc*. Plura disputat Boetius, qui tamen illas voc. expungere non ausus est, quod in optimis libris MSS. inveniuntur. *Harl.* Etiamsi nullus scriptor auxiliorum, Carthaginiensibus a Romanis missorum, fecisset mentionem, uti Heusingerus affirmat; tamen exinde non sequeretur, ut haec verba, *caepe impetravit*, neque vera essent, neque a Nepote profecta. Nam quot, *quese*, in veteri historia occurrunt, a nemine in dubium vocata, etsi unius tantum scriptoris auctoritate nituntur? Sed enim Heusingerus falso existimat, locum Nepotio de auxiliis a Romanis Carthaginiem missis, ad *ἄραξ λυόμενα* pertinere. Nam qui Polybium lib. LXXXIII, p. 117, ed. Grav. 1670, et Zonaram, tom. II. p. 65, ed. Hies. Wolf, legit; in de auxiliis a Romanis tunc missis nequaquam dubitare poterit. *Mapa*.

HANNIBAL V, p. 293. *Quo repente obiectu viso*. Pro *obiectum* Vlt. ed. *obiecto*, ut *viso* nomen sit, quam lectionem, si in pluribus esset, facile admitterem. *Concessus plurimum verborum in eandem vocalem desinentium si quem a probanda hac lectione deterrere, is loca adeat: I, 4, 3, incepta prospersa fitura; I, 3, 6, consilia sua perventura; II, 5, 3, unius viri prudentia Graecia liberata est; II, 6, 2, praecipuo periculo mo, XII, 4, 3, tota Graecia fama celebratum est; XVII, 1, 4, cum Agesilao, suo patre; XVII, 7, 4, contra ea plurima; XVIII, 8, 7, praeterquam cibaria cocta; XXXII, 11, 6, ad sua castra nautica. His omnibus in locis eadem vocali tria deinceps verba finiuntur. Quamvis, ut nostro in loco V, 2, 4, *Qua victoria magna praeda petitus*, et XV, 4, 4, et *si qua alia digna memoriae erunt*. *Obiecti* autem *visum* a Cicero etiam saepius dicitur. vid. *Academ. II, 46, init.* De *Divin. II, 69, med.* et de *Fat. cap. 19, init.* Nihil igitur dubitationis relinquitur, quin *obiecto*, quod participium verbis tantum *terrorem incutit* egregie respondeat, h. l. repomi possit. *Bardili*.*

HANNIBAL VI, p. 294. *Adversus P. Scipionem*. Multa hic multi disputant; sed possit servari lectio *Abdina*, *adversus P. Scipionis filium*, nullo lingua aut veritatis damno. *Editor*.

HANNIBAL VII, p. 296. *Anni bini reges*. Nescio certe, quid Nepoti in mentem venerit, quod *Sufetes* hic *reges* appellaverit; ut qui non observavit, ne essent reges, et annus fuisse datus, et bino. Iustinus, libro XXI, c. 2, rectius *Hannibalem* appellat *consulem*. De supremo hoc Carthaginiensium magistrato, et nomine eius, vide Scaligeri *Castigationes in Festum*, in voce *Sufes*. Suspicio, Auctorem nostrum scripserit, aut certe scribere voluisse *praetores* pro *reges*; quum paulo ante dixerit: *Hic, ut rediis, praetor factus est*. An vero *Sufetes* vocari recte possint *praetores*, *Cornelius* vident. Quem iurare potest, quod omnis magistratus, cui pareret exercitus, appellatus sit *Praetor*. Quae Victorini sententia est. Cui accedit, quod *Andrubal*, *Masinianna* nepos, in *Ep. Liv. lib. 4*, Carthaginiensium *Praetor* appelletur. Atque hoc est nobile illud secundum *Punicum bellum*, *cladium* (sive ut *Ma. mens Flauj*

legit *gladii*) atrocitate priore bello terribilius, quod uberrimus historicorum scriptor Livius decem integris libris copiosissime; Polybius item bona parte eius operis, quod hodie nobis reliquum; Appianus Iberica et Hannibatica; Plutarchus Fabio, Marcello, et Aemilio Paulo, satis copiose; Silius Italicus suo carmine praeclare persecuti sunt. Brevius idem scribunt Florus lib. II, cap. 6; C. Nepos hic in vita Hannibalis; Auctor de Viris illustribus *Hannibale* et *Scipione*; Eutropius maxima parte lib. III; Orosius lib. VI, cap. 44, et quinque seqq. Ne quid de iis dicam, qui sparsim idem attingunt. *Ernstius*. Miratur *Ernstius*, Nepotem reges vocasse suffetes (idque improprie factum, etiam *Salmasius* censebat), suspicaturque eum scripsisse, aut scribere voluisse, *praetores*. Atqui hunc maximum Carthaginensium magistratum etiam Graeci βασιλέας vocant, *Aristoteles Politic.* II, 44; *Polybius* III, 33, et VI, 49, alii. Reges etiam alii Latinorum. Iustinus XXII, 7, 7, *Bomilcar rex Poenorum*. Orosius VI, 6, *Imilco rex Poenorum*. *Bosius*.

CATO I, p. 306. Ex LIBRO POSTERIORE CORNELII NEPOTIS. Vnde haec desumpta sint, et an in aliquo MS. codice inventa, dicere non possum: neque enim alibi, quam in edit. Gebh. et postrema Boecleriana, et quae hanc expressere, ea invenio. Lamb. tamen, et qui eum sequuti sunt, similia praefixere: *Ex libro secundo Aemilii Probi, seu Cornelii Nepotis*. Longolius nil aliud, quam *Catonis vita*; Schottus, *M. Porcii Catonis vita*. Pighius, qui hanc vitam a Carolo Langio acceptam libro IX Annalium Rom. sed pluribus locis ab aliis editionibus discrepantem, inseruit, alicubi et coniecturas suas adscripsit, hunc ei titulum praescripsit, *Vita Marci-Catonis, ex Cornelio Nepote de viris illustribus*. Vt cum sit, verisimilius est, eam ex altero Nepotis libro esse, cuius XXIII, 43, 4, meminit, quam quod Schotto aliisque visum, fragmentum esse vel ἀνακεφαλαίωσεν libri, quem, cap. 3, 5, de Catone *separatim fecisse* se ait; nam id ne credamus, ea ipsa verba faciunt. Quis enim in fragmento aut ἀνακεφαλαίωσει operis alicuius unquam opus ipsum, tamquam diversum, laudavit? Non repugnabo tamen, si quis cum Vossio τῷ πᾶν verisimile censeat fragmentum esse ex opere *de historicis Latinis*; quum de historicis Catonis tam explicate agat, orationum autem et rerum pace belloque gestarum solum velut obiter mentionem faciat. *Bosius*.

ATTICVS, p. 343. Quam varie in codd. et nonnullis edd. inscribatur elegantissimus hic libellus, cognosces ex Bosii nota et Fisch. libello V. L. *Ex libro Cornelii Nepotis de Latinis historicis* in cod. Gifan. cui accedit cod. Guelferbyt. (a lac. Frid. Heusingero curate descriptus) *Ex libro Corn. Nep. de Lat. historicis*. Incipit *vita Attici*. Quae inscriptio Schlegelio in Add. et corrig. ideo probabilis est, quia scripta Attici historia satis ample a Cornelio exponuntur, eoque retractat sententiam, pag. 43 prolatam, vitam Pomponii Attici non esse nisi partem Corneliani operis *de viris illustribus*, a Gellio XI, c. 8, perlecti et citati. Idem Schlegelius in diss. sua doctiss. cap. V, pag. 28 sqq. quatuor antiquissimas et rarissimas ed. vitae Attici e bibl. Thottiana recensuit (ex quibus suppleri possunt, quae scripsi ad Fabricii B. Gr. vol. V, p.

204 sqq.); et ex antiquiss. ed. a. 1470, quae vitas Plutarchi parallel. aliasque; in his *Pomponii Attici*, aut ut in altero exemplo auctiore n. 49, inscribitur: *Incipit vita Pomponii Attici clarissimi viri, e Graeco sermone in Latinum per Cornelium Nepotem translata*, pag. 41 sq. varias in vita Attici lectiones dedit, et adiecit varr. lection. ex Iensonii edit. epp. Ciceronis ad Atticum 1470, cui annexa est vita Attici. Sed has plenius exhiberi in edit. Patav. Nepotis, observavit cl. Tzschuke. Ex illis autem edd. apparet, vitam Attici separatim quondam et ante fuisse editam, quam vulgarentur reliquae. Ad manus quoque sunt duae, sed diversae edd. Ernstii. Prior, in qua textus est in particulas dissectus, et cuique parti sunt notae subiectae, inscripta est: *Vita T. Pomponii Attici ex Cornelio Nepote*, annotat. emendat. variis lectionibus, observat. denique cum ethicis (male excusum est *ethicis*) tum politicis, in usum nobiliss. iuventutis academ. Soranae, illustrata ab *Henrico Ernst*. Hafniae 1629, 12. Posterior, in qua textus est perpetuus, quem excipiunt notae auctiores et diligentius scriptae, habet inscriptionem: *Speculum prudentiae et virtutis civilis, h. e. vita T. Pomponii Attici, scriptore Cornelio Nepote*, cum notis, chronologia, glossario et nomenclatore *Henrici Ernstii*. Adiectae sunt certo consilio annotat. *Christoph. Heidmanni*, V. C. Amstel. 1637, 12. Huius quoque edit. notae differunt interdum ab iis, quas Ernestius, tertium forsitan recensendo vitam Attici, modo contractas modo auctiores miserat Bosio, et quas hic suae inseruit editioni. *Harles*.

ATTICVS III, p. 318. *Et domum*. Amplius *Ma. et domum voluit*, non necessario. *Patria* latius patet, quod sit regio, in qua quis natus, vel educatus. *Cicero de legibus*. *Domus* vero angustiore significatione. Hinc illud: *unde domo?* quo de libro III *Observationum per saturam*, egimus: ut, *Terentius, patria Afer, domo Carthaginiensis*. *Dion. Lambinus* solemne illud suum, *repugnanti- bus libris omnibus, servans, legit, ut eandem et patriam haberet et dominam*, respiciens forte versus *Martialis*. Non probo. Nec enim, quamvis terrarum domina, non tamen Attici *Roma* domina est appellanda. *Schottus*. (*Attamen Schött. et Boecl. Lambinianam lect. in contextum receperunt.*) Subtiliter haec quidem a *Lambino* excogitata lectio, in textum tamen recipi non debuit. In libb. enim: *ut eandem et patriam hab. et domum voluit*. Haec ultima vox, si retinenda sit, admonet nos de vitio totius loci, mutilati aut corrupti. Planissima igitur lectio illa fuerit: *ut eandem et patriam haberet et domum*. Potuisset enim Romam patriam habere, extra Romam natus educatusque: igitur et domum ei contigisse ait. An aptius legerem: *Igit. p. i. m. f. q. in e. p. urbe natus, in qua domicil. o. t. e. imperii, eandem et patr. h. et domum*. Quanquam, ut coepi dicere, vitium gravius subesse credo. Vide omnino *Schottum, observat. lib. III, 8. Bocclerus*.

ATTICVS VIII, p. 324. *Sequitum est illud. Illud tempus* ed. I. cum codd. Schopp. et Ernst. Praeunte Bosio equidem cum Staver. in II. mai. ed. totum locum ita constitui: *Sequitum est illud. Occiso — ad eos convertisse; sic, etc.* Hensing. quoque ex Bosii consilio ita interpretavit h. locum post *conver-*

tisse tamen, sed unciis inclusum, et revera ex superioribus repetendam, addidit *videretur*, quod in codd. Voss. 4 et 3, ac Leip. 2. et add. prr. reperitur. Vulgo sequitur est illud, occiso — convertisset, (qui convertisse videretur.) Sic, etc. Atque pristinam interpretat, retinuit cl. Tzschuck. nisi ut *conver-* *tisse*, omnino *videretur*, daret; in not. tamen mallet *convertisset* cum Rosig. Hart. — Sequitur est illud subintell. quod narraturus sum. Nam illud non ad praecedentia, sed ad sequentia referri debet, uti multa loca, in primis apud Valer. Max., docent. Neque etiam eiusmodi abscessas formulas amari e. gr. infra, cap. IX, 1, sequuntur est bellum gestum apud Martinam: cap. X, 2, Conversa subito fortuna est, Viri docti est coniectura, sequitur est illud, etc. Kayy.

ARTICVS XII, p. 331. Qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiae, habitabat. Vulgarem, qui complures a. st. d. ph. habitabat, et prius lectio confirmat. Levi tamen commutatione tentabam, quicum plures annos st. d. ph. habitarat, ut cum eo addere nihil sit necesse. Lambin. Athenis habitabat audaci coniectura adiecit. Schott. Edit. Rom. qui cum pl. a. st. d. ph. habitabat. Ut nos edidimus, emendavit Vrsinus; sequutique Gothofredus et Gruterus. Neque melius quid nunc occurrit. Illa cum eo facile excidera potuerit ob sequens complures. Vulgatae nullus inest sensus. Schotto et ed. Rom. adversatur, quod statim sequitur habebatque. Bosius. Bosianam adhuc sententiam sequor. Stav. Gu. Ed. princ. s. a. ant. lens. a. 1478, Brix. qui complures annos st. d. philosophiae habitabat. Altera princ. a. 1470, Paris. et Long. qui cum plures annos st. d. philosophiae habitabat. Sed edit. Corp. Arg. Lamb. Schott. Boecl. qui complures annos studio ductus philosophiae Athenis habitabat, quod unice verum esse, vel quae sequuntur verba, habebat in Italia pretiosas possessiones, declarant. Eandem lectionem Iac. Frid. Heusingerus probat in Fragmentis Corn. Nep. Guelpherb. pag. 424 sqq. nosque eam in textum restituere non dubitavimus. Bardili.

ARTICVS XIX, p. 340. Divi (Iulii) filii. Schottiani Gifanianeque codicum lectionem (Divi filii) magis etiam, quam quos ille laudavit, quibusque similes plurimos quum nummos, tum lapides vet. apud Antiquarios habes, confirmant nummi, in quibus Augustus pariter IMP. DIVI. F. omisso Caesaris et Augusti nomine cognomineque appellatur, ut in aere meo mediae magnitudinis (cui similes et Erizzus ac Angelonus exhibent) in cuius adversa facie duo capita (Augusti et Agrippae, ut volunt) cum inscriptione, quam diximus; in aversa, COL. XXII. et crocodilus palmae arbori alligatus, ac duobus ramis insistent. Et in alio apud Occonem, p. 73, in quo eadem inscriptio, et caput Augusti, in aversa vero parte: Q. MAXIMO. ITER. etc. Nempè quum eousque nemo alius inter Divos relatus esset (nam Cn. Pompeii Magni nummus, in quo templum cum hac subscriptione: CONSECRAATIO, legitur, non una causa mihi suspectus est, ut alibi docebo), addito Iulii nomine, quo is ab aliis divis discerneretur, opus non erat. Augustus autem sola Imperatoris appellatione, quae illi aequae ac patri Iulio loco praenominis decreta fuerat,

aliquando designabatur. Quare sic dubito, *Iulii* nomen hic transponendum esse. Quamquam interim non desunt exempla quum nummorum, ut apud Oeconem, p. 37, 42, 44, 46, 50; tum saxorum, apud Gruterum, p. 58, 1, p. 177, 1, p. 226, 5, p. 228, 6, p. 4084, 2, in quibus idem Augustus *Divi Iulii F.* vocatus, Sed in his ubique *Caesaris* nomen praesupponitur. Apparet autem ex hoc loco, scriptum hunc librum ante quam *Augusti* cognomen ei decerneretur. *Bosius.*

ΑΤΤΙΚΩΣ ΞΧΙΙ, p. 344. *Ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret.* Bos. Staver. Tzschuck. Brem. Harles. *ne ad id, q. n. c. ipse quoque acceleraret,* omisso pronomine *sibi.* Codicis Gu. principumque edd. lectionem cum Heusingero *επεγογγινυς,* cuius haec ad locum nostrum annotatio est: Multa sunt Graecorum et Latinorum scriptorum loca, quibus huius generis pronomina abundare videntur, et tamen ab ipsis auctoribus accesserunt. Exemplis, quae a Vechnero, *Hellenolex.* 1, 2, cap. 6, p. 176, et a me ad eum locum collecta sunt, unum addo Horatii I Satyr. 4, 34: *dummodo risum excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico.* Non vult Horatius, ut *sibi risum excutiat, sed ut aliis,* oblectandi sui gratia. *Sibi* itaque apud Horatium commodi est datus, ut hic incommodi, qui cuique orationi adiaci potest. Vid. Sanct. Minerv. II, 4. et ad illum locum Perizon. n. 5. *Quare sibi accelerare ad aliquid* est, cum maximo malo exitoque suo accelerare. *Ad vera,* quod recte Bosius vindicavit, non transponendum puto, ut sit, *ne id, ad quod natura cogeret,* quum *accelerare ad aliquid* non minus recte dicatur, quam *adire ad aliquem.* Nec enim *accelerare* frequentius activum est, quam neutrum. Nihil minus ad quod repeti potest praepositio, quasi sit *ad quod natura cogeret,* quia illa ante pronomina relativa eleganter supprimitur, V. ad V, 3, 4. Haec Heusingerus, cuius sententiam cum Wetzelio Titzius quoque secutus est. *Bardili.*

CORNELII NEPOTIS

CVM PLVTARCHO COMPARATIO,

AVCTORE A. A. B***

Quoniam praeclarissimorum Graecorum facinora iam enarrasset Cornelius Nepos: *Nos tempus est, inquit (Hannib. XIII), Romanorum explicare imperatores; quo facilius, collatis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit iudicari.* Qua ratione propositum illud perfecit, ignotum, nam Romanorum vitas periere; sed eam fuisse sententiam crediderim, ex qua, veluti e fonte quodam, exierunt et in lucem venerunt *Vitae* Plutarchi *parallelae*. Quod enim lectoribus suis suaserat Veronensis ut facerent, Chaeroneus ipse fecit. Et certe nihil excogitari potest, quod gentium virorumque mores et facta melius ante oculos explicet, quam si ea sanae mentis et acutissimi iudicii lance ponderata libraveris; nihil quod memoriae efficacius succurrat, quam si, postquam suo quaeque loco digesta ac disposita lectitaveris, ea omnia repetere, atque uno quasi obtutu possis amplecti. His ergo de causis nos quoque Cornelium Nepotem et Plutarchum inter se conferre non inutile censuimus, quum multa similia habeant, differant in pluribus, quumque non omnibus, in nostra praesertim Gallia, perspicuum sit, quae sint utriusque vitis, quae virtutes; ac multo minus, quando agitur de genere dicendi. Ille enim quum, propter singularem simplicitatem, linguae Latinae adhuc tiro-nibus in manus veniat, non ii sunt, huius nempe aetatae, sermonis aesti-matores, qui Cornelianam brevitatem et lepores Atticos sapiant; postquam vero adoleverint, vix ac ne vix quidem puerilem huiusmodi scriptorem dignum arbitrantur, quem evolvant. Huic autem id contigit, ut eum e Graeca in vernaculam linguam transtulerit noster *Amyx*, et adeo feliciter transtulerit, ut, si doctos quosdam excipias, perpauci admodum sint, qui ipsum auctorem legant, nec illum Plutarcho huic Gallico posthabeant, qui ex aetatis suae vetustate, cum duobus tantum tribusve, *superstes* emerit.

Plurima volumina conscripsit Plutarchus, multa quoque Nepos: sed hic uni historiae adhaesisse et toto ingenio incubuisse videtur; illius vero mens in maxima rerum atque opinionum varietate versata est, et, quod plerumque diversa scribentibus accidit, non pari laude in omnibus. Multa utriusque desiderantur. Cornelii enim Nepotis, decem libri nomine, unus tantum liber re superest; Plutarcho, praeter eos qui ad nostram aetatem pervenerunt, centum circiter et duodecim tribuuntur. De hac vero mole non immerito, ut mea fert sententia, dici potest, quod de se ipso Martialis, uno tamen transposito verbo:

Sunt mala, sunt quaedam mediocria, sunt bona plura.

Nec me *mala* dixisse mirentur, qui Plutarchum ex recentiorum libris potius, quam ex ipsius operibus, noverunt. Quid enim est tractatus ille, *De facie in orbe Lunae*? quid, *de primo frigido*? quid, *de audiendis poetis*? licet hunc ultimum non sine laudibus memoret scriptor Gallicus, *La Harpe*, summus ceteroquin, sed qui, ubi de Graecis agit, aliena saepius quam sua promit, et quasi fiduciario utitur iudicio. In his omnibus si quid boni inest, eg entem sane sefellit. Sunt etiam, quos multis in partibus mancos et indigestos dicere ausim, praesertim quos contra *Herodotum* et *Stoicos* scripsit. Multa tamen plerosque commendant: nam praeter varias, quibus distinguuntur, narratiuoculas, et ea, quae ad veterum mores apprime intelligendos pertinent, omnia in his reperire est, quae ad bene beateque vivendum conferant, indulgentemque illam, et quasi molle nescio quid, vel in ipsa gravitate, subridentem Academicorum philosophiam. Praecipua vero Plutarchi laus, quaeque illius nomen ad remotissimam usque posteritatem feret, opus est illud *de vitis parallelis*. Hoc tantum nomine hic dicendus nobis, et cum Nepote conferendus.

In primis verborum constructionem, proprietatem et elegantiam multi advertunt, atque hac praesertim dicendi arte, inter scriptores de eadem re disputantes, ordinem assignari posse arbitrantur. Hic quidem plurimum inter se differunt Plutarchus et Nepos: qua vero causa tantum discriminis intersit, paucis explicabimus.

Post Graeciam a regibus Macedonum subactam, paulatim et fere nulla intellecta mutatione, in pravum detorqueri coepit lingua Graeca, et a recto illo tramite, quem Plato, Thucydides, Sophocles tam feliciter inierant, paululum deflectere. Mox, quum alieni populi ingruerent, et tum Mithridaticis rebus aliisque bellis, tum longa Romanorum dominatione, frequentius inter Graecos et Barbaros commercium habitum esset, malum invaluit. Tunc quidam litterarum impendentem illam ruinam, quum omnino prohibere nequirent, saltem retardare tentaverunt, et, quod in hac linguarum conditione apud omnes gentes commodum esset, optimorum inter veteres et Atticos praesertim scriptorum vestigiis quam tenacissime institerunt: unde *Atticistarum* nomen illis inditum.

Sed dum pauci, tale exemplum secuti, ad Pericleos fontes adverso flumine navigarent, plures liturso torrentis sese rapi siverunt, in primisque Plutarchus, qui mixtum quoddam et adulterinum dicendi genus amplexus est; ut segetime deseriit praesit, quos inter scriptores sit potissimum annumerandus. Modo enim sublimis exsurgit, modo humilior iacet; quum pleraque in eo plana et aperta sint, saepissime tamen difficiles occurrunt sententiae, obscurioris intellectum et inextinguibilem sensum; multa Xenophontea aetatis venerationem, multa alia sequiorem et vergentem graecitatem fedolent. Illa quoque varia et prope infinita Plutarchi doctrina impedimento fuit, ut pura oratio et simplici concinnitate oratio eius excelleret. Quum enim maximam voluminum multitudinem evolisset, ea omnia rudia saepe elementa ita inter se contulit, ut nunc rhetorum motus et affectus adhibeat, nunc graves philosophorum sententias, et praesertim ubique, post minima intervalla, invenias *divisim membra poetae*.

Si cui vero non omnino apertum videretur, quibus de causis intortam et obscuram dictionem Plutarchi vitio verterem, is legat modo prima Phocionis vitae capita, ut statim notum habeat; quid intelligant hic enim rectum sane sententiam scriptor profert, quasdam nimirum esse civitatis conditiones in quibus necesse sit, ut republicae principes inserviant temporibus, et sede locumque cupiditatibus accommodent; sed dum id omnibus modis contumaciter nititur, similitudinesque congerit modo ex historia, modo ex poetis, modo ex physicorum mathematicorumque praecipis depromptas, rem obscurat, quam illustrare potuisset, si adhiberet modos: Et quidem graves plerumque sententias et acute cogitata inter narrandum inserit egressusque in modum ac vixit stultiter; sed in illi verborum luxurie laborat, longiores et interdum longius arcessitas similitudines evacuat; nec desunt etiam, in quibus praevia aetate suae iudicium prodit. Nam, ingeniosus licet ipse criticus, illud tamen vitium nonnunquam argui potest, quibus ceteros arguit. Exemplum inferre mihi licet ex magis notandum, quod in eodem; quam merito reprehendit Plutarchus, sententia, Tullius, vir multo delicatioris iudicii, magis est *omninoque eximiet*: sed hic, culpa laudator, Eulpiam fugit; sic, qui vidit meliora probavitque deteriora secutus est. Hegesias Magnesianus (alii Timaeum perhibent), quum in historia dixisset, qua nocte hactenus Alexander ebrius, eadem Urbs Ephesiae templum deaegravisse; adiunxit, *mirabile id esse mirandum, quod Diana, quam in parva Olympiadae adesse videret, absisset domo*. De Nat. Deor. II, 27. *Ad hoc frigida sunt, inquit Plutarch. in alexandro*; haec Hegesiae verba, ut ipsum incendium extinguere potuissent. *Deiandum, hercule, detestorem! Vix enim fragilis, Hegesias de Diana tu de Hegesio Plutarchus?*

Ex laus Nepos tribuenda, quod nunquam istis verborum igniculis deceptor. Ille, sententiarum perquisitor, raro admodum propriam mentem exprimitur rerum seriem dicitur, et multum a Plutarchi more abhorret; qui modo physicas idurietates, saepe philosophicas superbiae; unquamque vitam intercipit; quod saepe numero non *δύσκολοι tantum*, ut ipse dicit, sed

quisque sibi iudicii vir aegte feret. Neque contra, si vel minimam sententiam cuiuslibet facti subiunxerit, quasi culpa conscientius sibi videtur. *Hoc loco libet interpolare*, inquit in *Pelopida III*, *etsi seimctum ab re proposita est*. Et tamen eius animadversiones, quae plerumque civilem prudentiam et regendam rempublicam spectant, non solum clarissimum veritatis lumen, sed egregiam quoque brevitatem et vividioris dicti aciem secum ferunt. Sic illa, in *Chabrie*, III, quam Sallustianam diceret: *Est enim hoc commune vltimum in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit, et libenter de his detrahant, quos eminerè videant altius; neque animo aequo pauperes alienam opulentiam intuantur fortunam*. Duo tantum notavi, in quibus peccasse Nepotem censeo, in priori quidem levius, quum ita de *Eumene XIII*, loquitur: *In quo quantà fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari, quod nemo, Eumene vivo, rex appellatus est, sed praefectus; idem, post huius occisum, statim regium ornatum nomenque sumpserunt*. Quod scilicet non tam *Eumeneis*, quam verecundiae causa esse factum scribit Iustinus XV, 2, et ego quoque existimo: non enim uno eodemque temporis momento omnes post *Eumeneis* mortem regium nomen affectarunt; sed, ubi unus praevissit, omnes sunt unius ambitionem imitati. Alterum exemplum gravius arbitror: quod quidem pertinet ad praefectam illam plerorumque veterum opinionem, qui nullam fere nisi civilem virtutem colendam esse existimabant, nullum esse fidei locum erga patriae hostes. Scilicet quum *Darius*, rex Persarum, in bello adversus *Scythas*, pontis in *Istro* flumine facti *Miltiadem* et quosdam principes custodes reliquisset, ille ceteros hortatus est, ut pontem rescinderent; ita enim regem vel hostium ferro, vel inopia, paucis diebus interiturum. *Cuius ratio*, inquit *Nepos*, *Miltiad. III*, *etiam non valuit, tamen magno opere est laudanda, quum amicior omnium libertati, quam suae fuerit dominationi*. *Miltiades* tamen fidem dederat, se nunquam regis consilia proditorum, quam, hercule, fidem de pro ipsius quidem civitatis commodis violare debuisset, sed *Aristidis*, et ipsius etiam *Athenarum* plebis sequare magnum animum, qui paucis post annis, *Themistoclis* consilium, utile quidem, sed inhonestum, communi omnium consensu receperunt.

Ceterum adeo non multos huiusmodi errores in *Nepote* deprehendas. ut contra nemo non fateatur, quidquid is cogitaverit, veritate simul et vi valeret, quodque magni etiam faciendum, eum nunquam in dicendo a recta simplicioris naturae via deflexisse. Hoc quidem quum puro et candido ingenio, tum ipsi, quae *Nepotem* tulit, aetati tribuendum arbitror. Nullo enim sermonis elegantiae apud et accommodatior fuit, quam *Plutarchi* aetas. *Isidorum* *Terentii*, *Lucretii*, ceterorumque praestantium industria, praeca illa *Etruscae* barbariae labe prorsus evanuerat, nec tamen ad hunc politissimum cultum lingua pervenerat, qui ubi in plurimis scriptis enitescit, necesse quodammodo est, ut auctor iam aliud quam ingenuam perspicuitatem, in affectatasque venustates consecratur, si quid novi et singularis in publicum proferre voluerit. Itaque *Nepos* eodem semper tractu fluit; ne unam quidem sententiam, si men-

dosos aliquot locos excipias, in eo inveniri posse puto, quae lectorem vel minime moretur; in omnibus magna est *superbissimi illius aurium iudicii* reverentia; in omnibus exquisita elegantia, miranda proprietates verborum, absolutissima praesertim brevitatis. In hac nempe Sallustium et Thucydidem ad imitandum sibi proposuisse videtur, ita ut hunc non aemuletur modo in plurimis, sed saepius etiam ad verbum transferat, quod *Pausaniae et Themistocles* vitam legenti planum erit.

Sed quoniam Themistocleae epistolae interpretationem significavi, obiter hic notare liceat, id ex ea posse colligi, Nepoti scilicet Graecum sermonem non penitus fuisse perspectum. Haec enim verba Xerxi Themistoclem scripsisse narrat Thucydides I, 137: Πάρτιμι δωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν φιλίαν, quae quidem ita convertit Nepos in Themist. IX: *Nunc autem ad te confugi, exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam*. Hanc vocem διὰ τὴν φιλίαν intelligimus nunc *propter tuam amicitiam*, non *tuam petens amicitiam*. Nec dicat aliquis Nepotem Thucydidis quidem sensum tenuisse, sed verba ipsa transferre non voluisse; qui tum gravius peccavisset. Namque ubi Themistocles se ad Regem confugere profitetur, verba haec, *tuam petens amicitiam*, plane superfluunt. Significantior sensus et ad impetrandam Regis gratiam efficacior, si supplex innuerit, se propter ipsam hanc gratiam ab omni Graecia fuisse exagitatum. Censeo ergo διὰ τὴν σὴν φιλίαν quod Thucydides ad δωκόμενος retulit, Nepotem ad Πάρτιμι retulisse,

At si ex una sententia Romanum historicum Graeco sermone non familiarissime usum mihi in suspicionem venit, ex multo pluribus Graecum linguae Latinae non fuisse peritissimum conici potest, neque ipse inficiatur. Nam dum Romae, et in ceteris Italiae urbibus commoraretur, ut ipse nos in vita *Demosthenis* docet, munia quae obiit et philosophicae disputationes impedimento fuere, ne Latinam linguam diligenter perciperet; Romanorum vero libros, quum iam senior esset, legere coepit, nec tam verbis facta didicit, quam verba factis. Huic inscitiae quidam errores in Plutarcho adscribendi sunt, et id in primis, quod omnia, quae de Romanis imperatoribus memorat, non facillime iis intelligantur, qui Latina scripta non norunt. Quin idem de Graecis etiam ducibus ausim dicere, in quorum Vita multa manca et obscura invenire est, nisi prius antiquos auctores, et eos qui eadem quam Plutarchus tractaverunt, lectitaveris. Multa in *Agésilao* sine Xenophonte, in *Cimone*, *Pericle*, *Nicia* sine Thucydide non intelligas. Saepae etiam errat in rebus notissimis. « Quum Alexander, inquit, raros quosdam et delicatos pisciculos Hephaestioni misisset: *Ego*, inquit Anaxarchus philosophus, *satraparum capita maluissem*. » Qui sensus his verbis in hunc modum expostis subesse possit, nemo, ut arbitror, suspicabit. Nec lucidiora fecit Plutarchus, quum hanc addidit sententiam: Οἶον ἔξε-τελιζοντα καὶ κατιρωμένον τοὺς τὰ περιβλεπτα μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις διώκοντες, ὡς οὐδὲν ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσει πλεον ἔχοντας. Id tantum novimus, ipsum Plut. non percepisse, quid sibi vellent haec Anaxarchi verba. Quum enim Anaxarcho invisus esset Nicocreon, Cypri satrapes, et a philosopho Alexan-

der post lautissimum prandium petiisset, quid in tali convivio posset desiderari: *Delicatissima res*, inquit Anaxarchus, Nicocreonta intelligens, *nempe satrapae cuiusdam caput*. Ceterum, quod non intellexit Plutarchus, Nicocreon optime intellexerat, magno Anaxarchi malo, quem quum in Cyprum insulam tempestas detulisset, captum interfici iussit *memor ira tyranni*.

Quum ergo tot tantaque sint et in verbis et in sententiis, quae Plutarcho vitio vertere iure possis, cur tandem ille Graecos inter historicos cum Herodoto, Thucydide, Xenophonte primas tenet? Cur ab omnibus doctis viris tanti fit, ut quidam interrogatus, quem superesse mallet, si, uno excepto, omnes antiqui scriptores desiderandi forent, Plutarchum responderit? Cur in illo legendo iuniores simul et senes, quod perpauca admodum contigit, tantopere delectantur? Cur Boeotiae oppiduli incola, diu post Graeciae gloriam natus, Atheniensibus illis et Pericleis par in quibusdam partibus, fama superior evasit? Duobus potissimum causis id tribuendum arbitror. Primum enim nullus fortasse Plutarcho maior in describendo fuit; qui tam graphice, ut aiunt, rem depingit, ut non solum narratam audire, sed ipse adesse credideris; tantaque arte omnia disponit, ut vix librum evolvere coeperis, vividis affectibus et praepotenti impetu raptus, huic perlegendo adhaereas, velut in illis accidit commentitiis narrationibus, in quibus auctori quaelibet tingere datur et suo arbitrio res ordinare. Quid autem in his fabulis magnificentius, quid formosius, quam quum Cleopatra, imo Venerem ipsam dixerim, prima vice Antonium aggreditur? Quid lamentabilius, quam Niciae et Atheniensium in Sicilia, Crassi et Romanorum in Parthiense clades? Quid in ipso Homero *τραγικώτερον*, quam illud Corneliæ inter et Pompeium longum supremumque vale? quam Demosthenis et Tullii, Porcii et Phocionis, Eumenis, Sertorii, Gracchorum, Philopoemenis et tot illustrium virorum caedes? Plerosque enim cruenta morte intercepti, quasi sit a natura comparatum, ut viris illis, qui omnia circum se movent, omnia quoque infensis animis obsistant, et gloria ipsa, cui tanta cupiditate inbiant, quasi Horatiana illa *Necessitas, manu gestet athena* catenas, et exilia, et enses, et venena

At non egregium modo narratorem rerum in Plutarcho invenias; sed etiam quae quidem illi praecipua laus est, morum felicissimum indagatorem, enuntiatoremque peritissimum. Optime enim intellexerat, quid propositi habere debeat is, qui vitas clarorum virorum scriplurus est; nempe viros praebere veluti *intus et in cute* conspicuos, nec publica tantum facta, sed privatos quoque mores, privata dicta in commentarios referre. Nam, ut ipse memorat, in plerisque horum virorum publicis facinoribus, fortunae maxima pars tribuenda est; si quid vero privati fecerint, si qua verba dixerint, in his, veluti in quodam speculo, cogitationes ipsas et intimam mentem deprehendere est. Quae quidem apertius et fusius alibi explicat: «Non ego, inquit, historias scribo, sed vitas; nec sane illustrissimis facinoribus semper inest absoluta virtuti aut vitiorum manifestatio; at saepius leve quoddam factum aut dictum, vel puerilis lusus, mores magis aperte declarat, quam cruenta

praelia, et bellicae expeditiones, et oppugnationes urbium. Quam ergo pictores ex vultu et fronte, in quibus motus deprehenduntur, similitudines omnino perdere existiment, ceterarum partium incutibiles; sic nobis concedatur animi praesertim iudiciis adherere, et imaginem cuiusque mentis exprimere; praelia, caeteraque bello vel domi gesta caelestis relinquantur. *in his dedit artis suae quasi legem.*

Nec praecepta tantum, sed exemplum quoque Plutarchus exhibuit. Vbiq̄ enim in Vitis huiusmodi verba aut facta occurrunt, quae non tam fortē et peritum ducem, regem magnanimum, aut integrum magistratum describunt, quam ipsum hominem, qualis fuerit. Equidem quum viderim, in Curtio aut Attiano, Alexandrum bella et incendia longē lateque circumferentem et domito, qua patebat, Cyri imperio, ad aridas usque Scytharum solitudines et Oceanum, terrarum terminum, avaras et insatiabiles porrigentem manus, ambitiosum regem fuisse, mihi perspicuum est; sed plenior, ut existimo, et vividior imago fuisse, si eum, ut Plutarchus, ostendissent, paterum adhuc et in prima aetate, moerentem, quod omnium victor Philippus nihil ipsi vincendum relinqueret, ac deinde Aristoteli iufensum, quod libertum edidisset, in quo occultas doctrinas fecisset publici iuris, dum ipse sibi unī notas vellet, quasi non mundi solum, sed omnium physicarum rerum angustis in limitibus aestuans, superarum quoque et mentibus tantum perceptarum imperiorum appeteret. Nos quidem, quando Caesar populum largitionibus sibi devincit, aut cum Pompeio et Crasso amicitiam coniungit, ut nefario illo triumviratu rempublicam opprimat, perpetuum dictatorem praesentimus; at quanto apertius ipse se declarat, Euripidis versum dictitando: *Si violandum est ius, regni tantum gratia violandum est.* Ceteri Caesarem tyrannum inter Romani fori tumultus ostenderunt; Plutarchus tyrannum in deserto Hispaniensis provinciae oppidulo deprehendit, in quo primum se esse mallet Caesar, quam Romae secundum. Nullus autem vel in ipsa paternae domus vel in rhetoricarum officinarum umbra, curiosam Plutarchi aciem fugiat; qui iam in pueritia pervicaces et invictas Catonum animas detegit. Nam quae pericula unquam morrebit, quem se mors quidem flexit puero a Latibus legatis intentata? Quem unquam tyrannum foret, qui ipse etiam inter condiscipulos tyranni filiam pugnis et unguibus, quum aliter non posset, lacessit et persequitur? Infinitis sim, si omnibus huiusmodi exempla hic afferre velim.

Sed quum inter homines adesse semper videatur suum cuique virtutis vitium, sic summum illud morum et privatae vitae studium scriptorem ad id adduxit, ut quaedam levioris et quasi nullius momenti notaret. Neminem sane fallit, veteres maximam in servandis auspiciis, aequandisque oraculis curam posuisse; neque rem historico omittendam censeo. At minime necesse est, ut fabulosam ideo inepthiarum seriem in quaque virorum vita ordiatur. Non minus quam septem et viginti prodigia aut oracula in *Alexandro* numeravi. Tam porro in memorandis puerilibus iugis industria suspicionem hanc lectori afferre possit, Plutarchum nempe ipsum eadem superstitione

laborasse. Huic vero philosopho, qui pulchram illam expressit sententiam, *superstitionem* scilicet, *apud insulas, in imo tantum loca insinuare*, qui librum ipse *De superstitione* conscripsit, exurgendum quoque erat, nec in imis locis cum insulari illis religionibus, fœdendæ.

Nunquam hac in parte vituperandus Nepos; sed nec esto latidem inortius est, quam Plutarcho tribuimus, viros ipsis factis, quamlibet minutis, describere. Ille tamen idem, ac Plutarchus, sibi proposuisse videtur; nam: *Perceat*, inquit in *Pelopida* I, *ne, si res explicare incipiam, non vitam eius enarrare, sed historiam videam scribere*. Sed multum abfuit, ut, in proposito exsequendo, Plutarchum œdæquasset:

Proximus huic, longo sed proximus intervallo.

Rarissime enim nobis hominem ipsum ostendit gloriæ bellicæ factu, aut evillum maderum apparatus nudatum. Vix unum aut alterum huius quasi necitæ vilæ exemplum afferre possim; quædam in *Cimonis* occurrunt, sed hæc ipsa non minus ad publicos, quam ad privatos motus, pertinentia. At si rectam illam moraliâ historiæ viam non ingressus est Nepos, id huic curæ fortasse tribuendum, quod librum ad finem perducere tanti vehementer cupigerit, ut lex quædam imposita ei fuisse videatur, infra certos scilicet et temporis et voluminis terminos subalere. Hæc veluti fatalis necessitas in unaqueque fere pagina, et iam a præfatione deprehenditur: *Plura persequi, inquit, tum magnitudo voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quæ exorsus sum*. Sic in *Epaminonda* IV: *Quoniam vero hoc volumine illas excellentium virorum concludere constituimus, quorum separatim multis millibus veterum complures scriptores ante nos explicarunt....* Sic alibi sæpiissime; et sic, quum obscuriora sunt diculus viri gesta, eorum rationem explicet: quod patet præsertim ex *Datame*, unde quidam fere tantum in *Datame* veram Nepotis staturum agnoscunt. Sed et id rarum admodum est. Ceterum eam dicendi brevitate in omnibus habuit; namque ille idem Nepos est, qui omnem omnium ævi historiam tribus tantum voluminibus conscripserat, ut testatur *Catullus* his verbis:

Iam factum, quum ansus es, unum Italorum,
Omne ævum tribus explicare chartis,
Doctis, Iupiter! et laboriosis.

Quæ quum ita forent, diversum a Plutarcho dicendi genus adeptus est, et ad hanc festinandi cupiditatem magis accommodatum.

Quidam præterea inter hystoricos orationibus conscribitque viros et gentes depingere voluerunt: quæ laudè Thucydides et Livius ante omnes in nos ruerit, ut, si hæc ornamenta demat, maximè simul eorum virtus abest. In Plutarcho Veturie ad Coriolanum, multæque aliæ orationes; in Nepote Hannibalis ad Antiochum, et Attici mortentis ad amicos verba, satis demerito

strant, eos non contemnendos oratores esse potuisse; sed neuter hoc landis genus consecratus est: prior quidem, ut existimo, quia in hac publica verborum et sententiarum pompa hominem ipsum deprehendi raro admodum arbitrabatur; posterior forte, quia hic apparatus cum ea, cuius adeo studiosus erat, brevitate minime congruebat.

Viros igitur pingere voluit Nepos selectis quibusdam, sed vividis insignibusque, habitus et morum lineamentis. Et certe in virorum imaginibus hoc modo exprimendis, non extremum inter Latinos obtinuit locum, aliquando par Sallustio. Quem, exempli gratia, virum eloquentis depinxit. *Primus ille Romana in historia Crispus, quam Nepos Epaminondam his verbis III: Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patiensque admirandum in modum; non solum populi, sed etiam amicorum ferens iniurias; in primisque commissa celans, quod interdum non minus prodest, quam discrete dicere; studiosus audiendi: ex hoc enim facillime disci arbitrabatur.* Plenam illam et perfectam brevitatem, quae tot tam paucis includit, in primo quoque Alcibiadis capite reperire est; et cuilibet Aristidis, Thrasybuli, Climonis vitas evolventi, plurima huiusmodi occurrent, quibus egregie Sallustiani styli acies emicat. Vna saepe sententia satis est, quae absolutissimam clari viri imaginem in animis excitet. Sic illud de *Datame VII: Quo iustio Artaxerzes commotus, quod intelligebat, sibi dum viro forti ac strenuo negotium esse, qui, quam cogitasset, facere auderet, et prius cogitare, quam conari consuesset.* Quae hic desiderari possunt, ut ille prudenter audax Datames intelligatur?

Sed in hoc dicendi genere hoc praecipue cavendum, ne scriptor suum potius ingenium proferre velit, quam intimam ipsius viri indolem. Magnum enim discrimen interest inter eum, qui egregios viros propriis eorum factis depingit, et eum, qui suis ipsius dictis. Dum prior, egregia quaeque facinora et quae ad mores maxime pertinent, deligendo, virum ipsum ante oculos ponit, et una eademque luce cuncta illuminat; posterior, vividiores sententias proferendo, et e verbis ignes quasi excudendo, scintillas quidem elicit, at quae nonnunquam perstringunt potius, quam illustrent. Ergo indolis, morum, atque omnino veritatis describendae ratione, quae praecipua est, Plutarchum Nepote multo maiorem arbitror; atque ut ingeniosissime, sic et optimo iure de eo locutum Gallicum scriptorem censeo, cuius verba hic transferam (Ess. sur les Éloges ch. IX).

« *Appareant mihi magni omnium aetatum viri: eos videre, dum eis colloqui volo, inquebat ad famosam in Oriente quamdam vatem, quae mortuos ex inferis excitare posse putabatur, quidam excelsi animi generosaeque mentis adolescens, qui mox regnaturus erat. Tum sapiens vir nescio quis, non procul hinc ignotam vitam agitare solitus: Quod petis, ait, ego faciam. En librum hunc lege, et quae vivunt hic mentes, attentius considera; dum leges, circumurgere ingentes umbras miraberis, quae tibi usque adhaerebunt. Et dedit adolescenti Vitae philosophi Chaeronei.* »

Ergo, ut omnia, quae de utroque commentatus sum, paucis complectar, Nepos in dicendo praestantior est, Plutarchus in cogitando frequentior; unus elocutionis studiosior, breuitate et elegantia, alter, sententiarum copia et varietate magis placet. Nullum in priore verbum deprehendas, quod vituperare possis; sed nec gaudia illa, quae lectorem vel invitum rapiunt. In posteriore quaecumque vitia occurrant, ea, praepotentibus rerum effectibus raptus, praeteribis. Ille facta potius docet, hic mores. Eruditus, qui omnem linguae Latinae elegantiam tenere voluerit, Nepotem; philosophus, ut sciat qui homines fuerint, qui nunc sint, Plutarchum legat. Sed multi alii suppetunt Romani sermonis magistri; alterum vero Plutarchum quam apud gentem, qua in aetate reperies?

115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

INDEX

HISTORICVS ET GEOGRAPHICVS

IN

CORNELIVM NEPOTEM

A

- Aca**, urbs Phoeniciae, dicta etiam Ptolemais, in sacris litteris *Accho*, apud Iosephum *Axn*, nunc *St. Jean d'Acre*, XIV, 5.
- Actaei**, antiquum Atheniensium nomen, VIII, 2.
- Adimantus**, collega Alcibiadi datus, VII, 7.
- Admetus**, rex Molossorum, II, 8.
- Adrumetum**, colonia Phoenicum in Byzacio, XXIII, 6. Al. Hadrumetum.
- Aege**, Macedoniae oppidum, XXI, 2.
- Aegates insulae**, sitae in mari mediter. iuxta Siciliam, XXII, 4.
- Aegos flumen**, urbs Helleponti, VI, 4; VII, 8; IX, 4.
- Aegyptus**, nota Africae provincia, XII, 2; XIV, 4 et 5; XVII, 8; XVIII, 3; Aegyptius rex, XI, 2; Aegyptia classis, XII, 2; Aegyptium bellum, XIV, 3; Aegyptii satellites, IV, 3; Aegyptii cum Persis bellum gerentes, XII, 2 et 3; Aegyptiorum munera Agestilo missa, XVII, 8.
- Aemilius** (L. Paullus) occisus, XXIII, 4; consul, XXII, 43; Aemiliorum familia, XXV, 48.
- Aeolia**, Asiae regio ad mare Aegeum, inter Troadem et Ioniam. Eam restituere Atheniensibus aggreditur Conon, IX, 5.
- Aeolis**, eiusdem regionis nomen. Principes eius secum deducit Darius, I, 3.
- Africa**, pars orbis tertia, VI, 3; XX, 2; XXI, 3; XXII, 2; XXIII, 3, 7 et 8; XXIV, 4.
- Afros** corrumpere studet Lysander, VI, 3; Africanorum fortissimi Hamilcar et Hannibal, XXI, 3; Africanae possessiones, XXV, 42.
- Africanus**, vide Scipio.
- Agamemnonis** belli gloria, XV, 5.
- Agesilaus**, Lacedaem. rex factus, in Asiam bellatum proficiscitur, XVII, 2; inducias dat Tissapherni, et servat quamvis perfido, ib.; Phrygiam populatur, XVII, 3; Ephesi militem exercet, ib.; domum revocatur, XVII, 4; Athen. et Boeotios apud

- Coroneam vincit, *ib.*; victoriam clementer exercet, *ib.*; Corinthii belli victor, urbe abstinet, XVII, 5, consilium eius subitum, XVII, 6; munificentia et modestia in cultu, XVII, 7; corporis bonis infelix, XVII, 8; contemptus ab Aegyptiis, *ib.*; moritur, *ib.*; summus dux, XXI, 1; nomine potius quam potestate rex, XXI, 1; ei comparatus Chabrias, XII, 2.
- Agis**, rex Lacedaemoniorum, filium relinquit Leotychidem, XVII, 4.
- Agonides**, rhetor Atheniensis, XIX, 3.
- Agrippa**, M. Vipsanius, filiam Attici ducit uxorem, XXV, 42.
- Alcibiades**. Eo in virtutibus et vitiis nihil excellentius, VII, 4, quomodo educatus, VII, 2; dux bello Peloponnes. delectus, VII, 3, ab inimicis accusatus, et a magistratu Athen. revocatus ad dicendam causam, VII, 4; Lacedaemonem demigrat, *ib.*; hinc ad Tissaphernem, VII, 5; restituitur inde ab Athen. quorum res praeclare gerit, *ib.*; magno applausu excipitur, abolita devotione, VII, 6; rursus in invidiam recidit, VII, 7; Philoclem ad occasionem rei conficiendae frustra excitat, VII, 8; ad Pharnabazum æ confert, VII, 9; cuius opera perit, VII, 40; eius elogium, VII, 44.
- Alcmaeon** (Amphiarai vatis Graeci, et Eriphylos filius) matricida, XV, 46.
- Alexander** M. Babylone moritur, XVIII, 2; morbo consumitur, XXI, 2; Alexander eius filius e Roxane, XVIII, 6.
- Alexander**, Pheraeus tyrannus, Pelopidam in vincula coniicit, XVI, 5; eum Epaminondas bello persequitur, *ib.*; equum in eum concitat Pelopidas, *ibid.*
- Alexandrea**, urbs celeberrima Aegypti, XXI, 3.
- Alpes** Italiam ab Gallia seiungunt, XX, 3; transit eas Hercules Graecus, et post eum Hannibal, *ib.*; Alpici, pro Alpinis incolis, *ibid.*
- Ammon**, cognomentum Iovis, VI, 3.
- Amphipolis**, oppidum Thraciae, sic dictum, quod utriusque flumine Strymone allueretur, V, 2.
- Amyntas** Macedo, XI, 3; eius filius Philippus rex, XVIII, 4; XXI, 2.
- Andocides**, unus e decem Graeciae oratoribus: de quo vid. Plutarch. in vitis Rhetor. et Photium in bibliothec., VII, 3.
- Anicia**, Attici consobrina, uxor Serv. Sulpicii, XXV, 2.
- Antigenes**, praefectus argyraspidum phalangis apud Alexandrum, XVIII, 7.
- Antigonus** persequitur Eumenum, XVIII, 5; obsidet, *ib.*; imperium capit, XXI, 3; in praelio cadit, *ibid.*
- Antiochus Magnus**, rex Syriae, potentissimus, XXIII, 2; non paret consiliis Hannibalis, XXIII, 8; ei legati Romani Hannibalem in suspicionem adducunt, XXIII, 2; apud Thermopylas fugatur, XXIII, 8 sqq.
- Antipater** inter praecipuos amicos Alex. M., XVIII, 2; ei summa rerum decernitur, XVIII, 5.
- Antonius** M. hostis iudicatus cedit Italia, XXV, 9; redit in eam, XXV, 40; triumvir reipublicae constituendae, XXV, 42; absens litteris colit Atticum, XXV, 40.
- Apenninum** transit Hercules, XXIII, 4; mons est Italiam dividens, ab Alpibus ortus.

- Apollinis consilium**, Atheniensibus per oraculum Delphicum datum, II, 2; Apollini donum dat Pausanias, IV, 4; Apollinem consulunt delecti colonorum Athen. oraculum Apoll. Delphic., I, 4.
- Apollocrates** Syracusas obtinet, X, 5.
- Appia via**, XXV, 22.
- Apulia**, Italiae regio, XXIII, 4.
- Arabicus sinus**, fragm. VII.
- Arcades**, populus Graecia in Peloponneso, XV, 6; Arcadium conventus. ib.; ex Arcadia hospes, VII, 40.
- Arcbias**, polemarchus Thebanus, XVI, 3.
- Archias**, hierophants, XVI, 3.
- Archilochus** poeta, fragm. 4.
- Ardeatinum praedium** Attici, XXV, 14: al. Arretinum.
- Arete**, X, 4, 4 et 8.
- Argi**, oppidum in Peloponneso, II, 8; Argivi Alcmaeon et Orestes, XV, 6; in Argivos invehitur Epaminondas, ib.
- Argilius**, ex Argilo, Thessaliae urbe, IV, 4.
- Ariobarzanes**, praefectus Lydiae et Ioniae, XIV, 2, 5 et 13.
- Aristides** cognomine Iustus appellatus, III, 4; obirectatione Themistoclis exul factus, ib.; belli Persici necessitate restitutus, ib.; praetor in praello apud Plataeas, III, 2; iustus, aequus, innocens. ib.; abstinens, III, 3; pauper moritur, ibid.
- Aristomache**, soror Dionis, uxor Dionysii maioris, X, 4 et 8.
- Armenii**, ex Armenia, Asiae regione, orti, XIV, 8.
- Arsidaeus**, filius Datamis, XIV, 6: al. Aridaeus.
- Artabanus** Xerxem interficit, XXI, 4.
- Artabazus**, Pharnaci f., a Xerxe ad Pausaniam mittitur, IV, 2.
- Artaphernes** classi praeficitur a Dario, I, 4.
- Artaxerxes Macrochir**, rex Pers., XXI, 4; pulcherrimae corporis formae laudem habet, ib.; fortissimus Persarum, ib.; morbo moritur ib.; veniam dat Themistocli ad se veniendi, II, 9 et 10; magnis eundem muneribus donat, II, 10.
- Artaxerxes Mnemon**, rex Pers., XXI, 2; iustitiae fama floruit, ibid.; Aegyptiis bellum illaturus, Iphicrategum exercitui praeficit, XI, 2; obit, XXI, 2; apud eum numeso militis fuit Datames, XIV, 4.
- Artemisium**, promontorium Euboeae, II, 3.
- Asia**, una e tribus orbis antiqui partibus, I, 3; succumbit Europae, II, 5; qui Asiam incolebant Graeca lingua loquentes, I, 3; Asiam Tauro tenus regi erepturus erat Agesilaus, IX, 2.
- Aspendii**, XIV, 8, Pamphyliae populi ab Aspendo oppido ad Eury-medontem sito dicti.
- Aspis**, Cataoniae dynastes, XIV, 4.
- Athamanes**, gens Epirotica, Acarnaniae et Aetoliae vicina: al. Acarnanes, XIII, 2.
- Athenae**, civitas clarissima, VIII, 2; splendidissima, VII, 44; antiquitate, humanitate, doctrina, praestat omnes, XXV, 3; propugnaculum est barbaris oppositum, II, 7; ceteris gentibus imperare consueverat, IX, 3; victae Lacedaemoniis serviunt, VII, 9; VIII, 4; liberantur per Cononem, IX, 4; Athenas incendio delet Xerxes, II, 4; Athenarum arx ex manubiis ornata, V, 2; Athenis duae factiones, IX, 3; V. de hac urbe Meursium.

Athenienses colonos Chersonesum mittunt, I, 4; profigant Persas, I, 5; insulas, quae barbaros adiueverant, bello persequuntur, I, 7; classem aedificant, II, 2; petuntur a Xerxe bello, ib.; Apollinis consilio oppidum relinquunt, ib.; confidunt cum classariis Xerxis, III, III, 4; triplicem Piraei portum constituunt, III, 6; victoria a Marathonis et Salaminis magnam gloriam consequuntur, ib.; Amphipolim coloniam mittunt, V, 2; bellum indicunt Syracusanis, VII, 3; oppugnant Chium, V, 4; Samum, et capiunt, XIII, 4; undique bello premuntur, XIII, 3; Atheniensium clari viri quem exitum habuerint, XX, 4; eorum opes senescunt, VII, 5; indicunt Lacedaemoniis bellum, IX, 2; XVII, 4; cum Boeotiis aliisque sociis vincuntur apud Coroneam, XVII, 4; Atheniensium classis contra Xerxem, II, 3; Athenienses summam imperii maritimi obtinent, III, 2.

Attica, regio Graeciae, ubi Athenae sitae, I, 4; VII, 4, etc.

Atticus (T. Pomponius) equestri loco, bene educatus eruditusque, XXV, 4; Cinnano tumultu Athenas studiorum causa migrat, XXV, 2; liberalitate Athenienses devincit, ibid.; a quibus ample honoratur, XXV, 3; Sollae gratus, XXV, 4; amicos Romae non destituit, ib.; redit Romam, ib.; Caecilii avunculi obsequio conciliati heres fit, XXV, 3; Ciceroni et Hortensio amicus perfamiliaris, ib.; bellis civilibus, honoribus, litibus, praefecturis abstinet, XXV, 6; Caesari gratus, nec Pompeio invisus, XXV, 7; aerarii privati factionem disie-

cit, XXV, 8; Brutum abiectum levat, nec Antonium potentem adularatur, ib.; rursus eiusdem Italia pulsus uxorem et liberos, ac familiares tuetur, XXV, 9; a quo reduce et potente conservatur, XXV, 10; prudentia eius in civilibus turbis, ib.; fides et liberalitas erga amicos, XXV, 11; quorum pericula et incommoda levavit, XXV, 12; industria eius in re familiari, XXV, 13; in convivio et voluptatis instrumento cautio, XXV, 14; virtutes *ὁμιλιτικαί*, XXV, 15, 16, 17; scripta et libri, XXV, 18; cum Augusto affinitas et familiaritas, XXV, 19 sqq.; morbus et consilium finiendae vitae, XXV, 21; obitus et exsequiae, XXV, 22; Atticus scripsit historias, XXIII, 13. Aurelius C. Consul, XXIII, 7.

Autophradates, Lydiae satrapes, persequitur eos, qui ab Artaxerxe defecerant, XIV, 2 et 8.

B.

Babylon, urbs Chaldaecae. Babylone moritur Alexander M. XVIII, 2; XXI, 2.

Baebius Cn. Tamphilus cons. XXIII, 43; M. Tamphilus cons. ib.

Bagoas ad Alcibiadem interficiendum mittitur, VII, 10; alii Bagoeus.

Balbus L. Cornelius, XXV, 21.

Barcas cognomine Hamilcar. XXII, 1. Bisanthen (castellum Thraciae) munus Alcibiades, VII, 7.

Bithyni, incolae Bithyniae, XXIII, 11; Bithynia, provincia Asiae min. ib.

Boeotii (s. Boeoti), XV, 8; bellum indicunt Lacedaemoniis, IX, 2; XVII, 4; magis firmitati corporis, quam ingenii acuminis inserviant,

- VII, 41; plus ei genti virium inest, quam ingenti, XV, 5.
- Borni, castellum in Chersoneso Thraciae ad Propontidem, VII, 7.
- Brutus M. (interfector Caesaris) adulescens familiariter utitur Attico, XXV, 8; proficiatur in exilium, ibid.; eius interitus, XXV, 41; penes Brutus est respublica Rom. XXV, 8.
- Byras, interior pars Carthaginiis, fragm. III.
- Byzantium, urbs Thraciae, hodie Constantinopolis, IV, 2; VII, 5.
- Byzantii bello subacti, XIII, 4.
- C.
- Cadmea s. Cadmia, arx Thebarum, dicta a Cadmo, conditore Thebarum, occupatur a Phoebeida Laced. XVI, 4; recuperatus a Pelopida, XVI, 3; XV, 40.
- Cadusii, inter mare Caspium et Pontum sita gens, XIV, 4.
- Caecilius Q. eques Rom. difficillima natura, XXV, 5; testamento adoptat Atticum, ib.; eius domus, XXV, 43; monumentum, XXV, 22.
- Caesar, Iulius, occisus, XXV, 8; eius interfectores, ib.
- Caesaris (Octavii) potentia, XXV, 42, prosperitas, XXV, 49.
- Caesarianum civile bellum, inter Caesarem et Pompeium, XXV, 7.
- Calidus, L. Iulius, poeta, XXV, 2.
- Callias, Atheniensis, divitiis clarus, V, 4.
- Callicrates, civis Atheniensis, Dionem interfici curat, X, 8.
- Calliphron, saltator, XV, 2.
- Callistratus, Atheniensium legatus, XV, 6.
- Camillus felicitior Manlio, fragm. V.
- Camissares, pater Datamis, XIV, 4.
- Canus Gellius, XXV, 40.
- Cannensis pugna, apud Cannas pugnata, XXIII, 5.
- Capitolium, arx Romae, XXV, 20.
- Cappadoces, XIV, 8; Cappadocia, Asiae regio, Dalami data, XIV, 4; ab eodem vindicata, XIV, 5 et 7; Eumeni data, XVIII, 2; ei confinis Cilicia, XIV, 4.
- Captivi gens Asiatica, XIV, 8; Schott. Caspiani.
- Capua, urbs Campaniae, XXIII, 5.
- Cardaces, genus militum apud Peras, XIV, 8.
- Cardianus, ex urbe Cardia in Chersoneso Thraciae ortus, XVIII, 4.
- Cares, Lemni incolae, e Caria, Asiae regione, oriundi, I, 2; XIV, 4; Caria, XVII, 3.
- Carthago, XXI, 2; fuit maxima totius orbis terrarum et potentissima urbs secundum Suidam. Et habuisse initio tertii belli Punici intra se quidem civium septingenta milia, in Libya vero trecentas urbes sub ditione sua dicitur. V. Bochart. Geogr. sacr. Part. I, lib. 4, c. 20. Carthago speciem duplicis oppidi habuit; fragm. III.
- Carthaginenses apud Crimessum fluvium Timoleon fugat, XX, 2; C. Lutatius superat, XXII, 4; Carthaginenses pacem faciunt cum Romanis, ibid.; auxilia petunt a Romanis, XXII, 2; legatos cum donis Romam mittunt, XXIII, 7; Hannibalem domum vocant, ib.; Carthaginenses duo, Hamilcar et Hannibal, omnium barbarorum fortissimi, XIV, 4.
- Cassander, unus e successoribus Alexandri M., nomen regium sumit, XVIII, 43; Macedonia pellitur,

- XIX, 3; cum eo consentiunt optimates Atheniensium, *ibid.*
- Cassius C. interfecto Caesaris floret, XXV, 8; exulat, *ib.*; interit, XXV, 11.
- Cataonia, regio Asiae, Cappadociae vicina, XIV, 4.
- Cato XVII annorum stipendium primum meruit, XXIV, 1; quaestor, aedilis pleb. *ib.*; praetor. *ib.*; consul triumphavit, XXIV, 2; censor luxuriam coercuit, *ibid.* inimicitias suscepit reipubl. causa, *ibid.*; eius elogium, XXIV, 3; studia, *ibid.*; scripta, *ib.*; dictum elegans, fragm. III.
- Catullus, poeta elegantissimus, XXV, 12.
- Catulus, Q. Lutatius, pacem facit cum Carthagine. XXII, 1.
- Centenius C. Praetor cadit, XXIII, 4.
- Ceraunus, cognom. Ptolemaei, XXI, 3; quod ideo nactus est, quod in bello quasi fulminaret.
- Cethegus P. Cornelius cos. XXII, 13.
- Chabrias Athen. clarus invento quodam in praelio, XII, 4; item bellis in Europa et Aegypto, Cypro, XII, 2; Aegyptios sponte iuvat, et ideo domum revocatur, XII, 3; plurimum aberat patria, *ib.*; telis hostium perit, XII, 4.
- Chalcioecos, IV, 5; aedes Minervae Lacedaemone, ita dicta, quod aereum esset templum, ut Livius ait, sive quod aedificatum a Chalcidensibus. Nisi malis ipsius Deae nomen esse. Sane *ἰσὸν τῆς Ἀθῆνας τῆς χαλκιοίκου* vocant Thucydides et alii.
- Chalcis, urbs Euboeae, XIII, 3.
- Chaones, gens Epirotica, XIII, 2.
- Chares Athenis honoratus et potens, XII, 3; plurimum in Sigaeo vixit, *ibid.*; adversus Charetem subornat Phocionem Demosthenes, XIX, 2; non satis in eo praesidii creditur, XIII, 3.
- Charonis Theb. Domus, XVI, 2.
- Chersonesus, sc. Thraciae peninsula, *κατ' ἐξοχὴν* sic dicta, Straboni magna, I, 1 et 2 sqq.
- Chius, insula mediterranei maris, quae hodie Scio dicitur, XII, 4.
- Cicero (M. Tull.) aequalis Attici et amicus, XXV, 1 et 9; eius epistolarum ad Atticum elogium, XXV, 16; Hortensii in eloq. aemulus, XXV, 5; invisus Antonio et infensus, XXV, 9 et 10; futura praedixit ut vates, XXV, 16; quando primam causam iudicii publici egerit, fragm. IV; defensionem pro Cornelio iisdem paene verbis, quibus edita est, peroravit *ibidem.*
- Cicero (Q. Tullius), Marci frater, XXV, 15 et 16; praetor Asiam obtinuit, XXV, 6; Attici sororem in matrimonio habuit, XXV, 5 et 7; eius filius Quintus, XXV, 7.
- Cilices, e Cilicia, regione Asiae minoris, oriundi, XVIII, 8; Cilicia, VIII, 4; XIV, 1 et 4; Ciliciae portae, XIV, 7.
- Cimon Atheniens. ob parentis multam in vincula compactus, V, 4; a sorore liberatur, *ibid.*; ad principatum pervenit, V, 2; Cimonis res gestae, *ibid.*; ostracismo eiicitur, V, 3; revocatur, *ibid.*; eius libertas, V, 4; mors, V, 3.
- Cinnanus tumultus, a L. Corn. Cinna cons. excitatus, XXV, 2; Cinnanae partes, *ibid.*
- Citium, oppidum Cypri, patria Zenonis stoici, V, 3.
- Clastidium, oppidum Galliae Cispa-

- danae, hodie *Chiatoggio*, XXIII, 4.
- Claudius M. cons., XXIII, 7.
- Cleon Halicarnasseus, VI, 3.
- Cleophantus Corinthius, fragm. X.
- Cnidus insula, IX, 4.
- Conon egregius terra marique bellator, IX, 4; ad Pharnabazum se confert, IX, 2; usui est adversus Lacedaemonios, *ibid.*; accusat Tisaphernem apud Artaxerxem, IX, 3; donatur muneribus et bello praeficitur, IX, 4; Lacedaemonios ap. Cnidum fundit, *ibid.*; dum patriae studet, a Tiribazo in vincula coniiicitur, IX, 5; plurimum Cyprî visit, XII, 3; eius memoriam renovat statua filii iuxta paternam posita, XIII, 2.
- Corcyra, XIII, 2; II, 8; Corcyraeum bellum, II, 2.
- Corynthus, X, 4 et 5; XI, 7; XX, 3; a tyranno liberatur, XX, 4; eam oppugnare non vult Agesilaus, XVII, 5; circa eam confertur omne bellum, unde appellatum, *ib.*; Coriathii saepe adiuti Dionysiorum opibus, XX, 2.
- Cornelius L. Cos., XXIII, 8.
- Coronea, urbs Boeotiae, XVII, 4.
- Cotta L. Cos., XXV, 4.
- Cotys, rex Thraciae, XIII, 4; eius filia, XI, 3.
- Craterus, unus e ducibus Alexandri M., XVIII, 2; cadit, XVIII, 4.
- Cretensium avaritia delusa, XXIII, 9.
- Crimeus, Siciliae flumen, .al. Crimissus. Graecis *Κριμισός*, aut *Κριμισός* et *Κριμισός*, XX, 2.
- Crithote, urbs Hellesponti, XIII, 4.
- Critias Atheniensium tyrannus mittit ad Lysandrum, VII, 10; dux tyrannorum Atheniensium cadit in praelio, VIII, 2.
- Cyclades, insulae maris Aegaei, circulari figura sitae, vulgo insulae *Archipelagi*, I, 2.
- Cyme, urbs maritima Aeolidis in ora sinus Smyrnaei, hodie *Focia nova*, VII, 7.
- Cyprus, insula Asiae in mari Syriaco; IV, 2; XII, 2; XII, 3; Cyprii, V, 2; IX, 4.
- Cyrenae, urbs Libyae, praecipua provinciae Cyrenicae, ubi hodie regnum Barcae, versus Syrtim magnam vulgo *Cairoan*, XVII, 8; Cyrenaei, XXIII, 8.
- Cyrus (maior) rex Persarum, in praelio cadit, XXI, 4; Cyrus (minor) frater Artaxerxis Mnem. bellum fratri parat, VII, 9; superatus a fratre, IX, 3.
- Cyzicum obsidione liberat Timotheus, XIII, 4; Cyzicenus, XV, 4.

D.

- Damon, musicus, XV, 2.
- Darius Hystaspis F. Persarum rex, XX, 4; adversus Scythas infeliciter bellat, I, 3; Graeciae dominatum agitat, I, 4; pugna Marathonica vincitur, I, 5.
- Datames bello Artaxerxis in Cadusios illustratus, patri successit, XIV, 4; adversus defectores quoque magni fuit eius opera, XIV, 2; Thyum vincit capitque; *ib.*; quem insolito ornatu regi adducit, XIV, 3; Aspim imprudentem opprimit, XIV, 4; hinc benevolentia regis, sulicorum invidia, XIV, 5; quorum insidias Pandates Datami aperit, *ibid.*; igitur deficit a rege, *ibid.*; adversus Pisidas proficiscitur, XIV, 6; defectionem socieri egregie dissimulat,

- ibid.; hostam vincit, ibid.; a filio proditur regi, XIV, 7; cuius exercitum ingentem adversus se missum concidit, XIV, 8; ad pacem invitatur, ib.; mox insidiis appetitur, quarum primas discutit, XIV, 9; denique Mithridates imagine amicitiae virum illicit, XIV, 10; et in colloquio per fraudem interficit, XIV, 11.
- Datis classi Pers. praeficitur, I, 4.
- Decelia oppidum Atticae, VII, 7.
- Delphi, urbs Boeotiae, I, 4; II, 2; VI, 3.
- Delphicus Deus, Apollo, IV, 5.
- Delus, una Cycladum insularum in mari Aegaeo, III, 3.
- Demades, orator Atheniensis, Athenas tradi cupit Antipatro, XIX, 2.
- Demagnetus, Atheniensis, petulans homo, XX, 5.
- Demetrius, rex Asiae, Antigoni filius in custodia generipetit, XXI, 3.
- Demetrius Phalerens, Atheniensis, in factione optimatum erat, XIX, 3; ei CCC statuae decretae, I, 6.
- Demosthenes, celeberrimus Athenis orator, imo Graecorum oratorum princeps, in exilium pulsus, XIX, 2; proditus a Phocione, ib.
- Dercyllus, Antipatri praefectus Atticae, XIX, 2.
- Dianae templum apud Gortynios, XXIII, 9.
- Dion, historicus, IX, 6.
- Diomedon Cyzicenus Epaminondam frustra tentat corrumpere pecunia, XV, 4.
- Dion Syracusanus describitur a bonis fortunae, animi, corporis, X, 4; Dionysio intimus, ibid.; legationibus adhibitus, ibid.; Platoni Syracusas accito deditus, X, 2; similitatem tacitam cum Dionysio exercet, X, 3; mox suspectus Corinthum dimittitur, X, 4; uxore et filio spoliatur, ibid.; bellum parat tyranno, X, 5; Syracusis potitur et ad pactiones tyrannum redigit, ib.; adversis conflictatur, X, 6; multa impotenter agit, X, 7; a Callicrate quodam simulata amicitia decipitur, X, 8; et interficitur, X, 9; post mortem converso affectu desideratur, X, 10; eius caedis mentio etiam, XX, 2.
- Dionysius prior diligit Dionem, X, 1 et 2; eius causa Platonem accessit, ibid.; somno sopitus obit, ib.; idem fortis, continens, ambitiosus, felix, XXI, 2.
- Dionysius filius Platonem et Philistum accessit, X, 3; Dionem ingenui praestantia suspectum Corinthum dimittit, X, 4; a quo bello petitus ad pactiones redigitur, X, 5; Dione interfecto, rursus Syracusis potitus est, XX, 2.
- Dionysiorum tyrannus, X, 1.
- Dionysius Thebanus, musicus, XV, 2.
- Dodona, urbs Chaoniae in Epiro, Iovi sacra: pro oraculo Dodonaeo, sive potius sacerdotibus oraculi, VI, 3.
- Dolopes Scyrum obtinent, V, 2, populi Thessaliae.
- Drusilla natus Tiberius Claudius Nero, coniuge scilicet Tib. Claudii Neronis, quae post Augusto nupsit, Livia Drusilla, XXV, 49.

E.

Elis, VII, 4; urbs Eleae, regionis Peloponnesi, primaria, Homeri aetate vici formam adhuc habens, paulatim vero vicinorum huc commigra-

- grantium multitudine et opibus aucta.
- Elpinice Cimonis soror, V, 4.
- Emphyletus, XIX, 4.
- Ennius Q. poeta a Catone Romam deductus ex Sardinia, magnique aestimatus, XXIV, 4.
- Epaminondas Thebanus, honeste natus, XV, 2; diligenter educatus, ibid.; bonis animi ac virtutibus egregius, XV, 3; abstinentiae exemplum edit, XV, 4; dicta eius acuta, XV, 5 et 6; patiens fuit iniuriarum, XV, 7; retinet imperium diutius, quam per leges licebat, ibid.; accusatus ut se defenderet, XV, 8; fortis in morte, XV, 9; uxorem nunquam duxit, XV, 10; bello civili abstinuit, ibid.; Thebas solus illustravit, ibid.; Epaminondae impetus, XI, 2.
- Ephesus, XI, 8; XVII, 3; olim a Caribus et Lelegibus habitata, post colonia Atheniensium et Ionum, principe Androclo, Codri postremi regis Attici filio aucta, inter urbes Ioniae post Miletum multis seculis maxima, ditissima, Asiae totius intra Taurum montem emporium nobilissimum.
- Epirus, regio Graeciae trans sinum Ambracium versus occidentem in ora maris Ionii, XXV, 8.
- Epirotas Pyrrhus, XXI, 2; Epirotae, XIII, 2.
- Epiroticae possessiones, quas habet aliquis in Epiro, XXV, 44.
- Eretria, Euboicarum civitatum maxima, capitur, I, 4; fuit et alia eiusdem nominis urbs in Thessalia.
- Eryx, XXII, 4; mons post unum Aetnam reliquos Siciliae magnitudine superans, in cuius vertice templum Veneri positum erat, quas propterea poëta Erycina dicitur. Ceterum sic quoque appellata urbs fuit inter fastigium et radices montis illius sita, quae nunc vicus *vallis Masarac*, vel *Trapano del monte* vocatur.
- Etruria, sive Haetruria, quae alijs veterum Tuscia, nunc *la Toscana* dicitur, XXIII, 4; pars Italiae notissima, inter mare Tyrrhenum ad occasum et meridiem, montem Apenninum ad septentrionem, et Tiberim fluvium ad ortum.
- Evagoras, XII, 2.
- Euboea, I, 4; II, 3; insula Graeciae, orae Atticae post promontorium Sunium, itemque Boeotiae et Locrensi et Maliensi obiecta, et pelago non lato ab iis dirempta.
- Eudoxus, fragm. VII.
- Eumenes Cardianus scribe primum Philippi, XVIII, 4; inde Alexandri, ibid.; post cuius mortem Cappadociae praefectus destinatur, XVIII, 2; Leonnati insidias vitat, ib.; Perdiccae fidus, XVIII, 3; pugnat cum Cratero et vincit, XVIII, 4; damnatur capitis, XVIII, 5; obessus callidum usurpat inventum, ibid.; evadit, ib.; Olympiadi prudenter consulit, XVIII, 6; et subvenit, ibid.; adversus Antigonum bellum suscipit, XVIII, 7; imperii auctoritatem apud suos commento assecutus, ibid.; vincit Antigonum, XVIII, 8; veteranorum licentia impeditur, ibid.; Antigonum adventantem deludit arte, XVIII, 9; cui perfidia militum deditur, XVIII, 10; et conservasset ille, ibid.; nisi invidia consilii totius obstitisset, ibid.; igitur in duram custodiam coniectus, XVIII, 11; insciente denique Antigono interficitur, XVIII,

- 42; et ab eo honorifice funeratur, XVII, 43.
- Eumenes rex Pergamenus, Romanis amicus, vincitur dolo Hannibalis, XXIII, 44.
- Eumolpidae, VII, 4 et 6; familia sacerdotum Athenis, ab Eumolpo dicta, quos et concilio publico aliquando praefuisse auctor est Alexander ab Alex., IV, 44.
- Europa, I, 3; XII, 2.
- Europaei adversarii, ab Europa hostes, XVIII, 3.
- Eurybiades, rex Lacedaemoniorum, II, 4.
- Eurydice, mater Perdiccae et Philippi, XI, 3.
- Eurysthenes, rex Spart., XVII, 4 et 7.
- F.
- Fabius Q. Maximus dictator Rom. in agro Falerno Hannibali se obiicit, XXIII, 5; callidissimus imperator, ibid.; Q. Fab. Max. cos., XXIV, 4; Fabiorum familia, XXV, 48.
- Fabiani milites, *συνεδοχταῖς* de praestantibus militibus, XI, 2.
- Falernus ager, XXIII, 5, in mediterraneis Campaniae.
- Feretrius, XXV, 20, cognomen Iovis.
- Flaccus, L. Valerius, XXIV, 4 et 2.
- Flaminius, L. Quintius, consularis, XXIII, 42.
- Flaminius cos. occiditur, XXII, 4, Flaminius circus, fragm. XI.
- Flavius C. XXV, 8.
- Fregellae, XXIII, 7; Latii oppidum clarum, a L. Opimio excisum a. 630 ab V. C., ut Livius refert.
- Fulvia, uxor Antonii, XXV, 9.
- Furius L. cos. XXII, 7.
- G.
- Galba Serv. qui praetor Lusitanos diripuit, XXIV, 3.
- Gallia; ab ea Italiae sciungunt Alpes, XXIII, 3.
- Gellius Q. Canus, XXV, 40.
- Geminus Servilius, XXIII, 4.
- Germania; in ea potiora vasa ex onyche facta, fragm. VIII; in Germaniae littora Indi quidam exiere, fragm. VII.
- Golonnae, locus in agro Troadis, IV, 3; rectius Colonnae.
- Gongylus Eratriensis, IV, 2.
- Gortynii, XXIII, 9; Gortyna sive Gortyna, urbs Cretae, etiam Strabonis setate clara, Cnoso finitima, nunc exiguus pagus.
- Gracchus T. Sempronius insidiis perit, XXIII, 5.
- Graccho C. filia Bruti nuptum data, fragm. IX.
- Graecia, pro regione, II, 9; pro incolis Graeciae, I, 6; Graius saltus, XXIII, 3.
- Gruntium in Phrygia castrum, VII, 9.
- H.
- Haliartus, VI, 3; urbs Boeotiae ampla et locuples, arcto loco inter imminentiem montem et lacum Copaidem, nec procul a lacu alio minore et Permesso oppido. Bello Macedonico funditus deleta est a Romanis.
- Halicarnassus vel Halicarnasseus, ortus Halicarnasso, urbe Cariae, II, 4; VI, 3.
- Hamilcar, Carthagini. primum imperator fortunam Carthag. in melius convertit, XXII, 4; eius in pace facienda consilium, et pertinacia,

- ibid.; res trepidas rursus restituit, fines imperii propagat, otium reddit tota Africa, XXII, 2; Hasdrubali filiam collocat, XXII, 3; in Hispania res magnas gerit, XXII, 4; in praelio cadit, ibid.; odium eius in Romanos, ibid.; Hamilcar et Hannibal fortissimi et callidissimi Afrorum, XXI, 3; imo omnium barbarorum, XIV, 4.
- Hannibal** Carthaginiensis, maior ceteris imperatoribus, XXIII, 4; adversus hostem invictus, suorum invidia debilitatur, ibid.; hereditario in Romanos odio Philippum, mox Antiochum concitavit, XXIII, 2; apud quem in suspicionem adductus purgat se, ibid.; novem annos natus in militiam ductus, ibid.; iuravit inimicitias cum Romanis, ibid.; imperator fit minor quinque et viginti annis natus, XXIII, 3; Hispaniam triennio subigit, Saguntum expugnat., ibid.; Pyrenaeum saltum transit, ibid.; apud Rhodanum, Padum, Trebiam, Romanos vincit, XXIII, 4; apud Trasimenum rursus, quamvis aeger oculis, ibid.; ut et in Apulia, ibid.; Fabium strategemate deludit, XXIII, 5; Minucium, Sempronium Gracchum, Marcellum vincit, ibid.; in Italia semper praelio superior, ibid.; revocatus domum cum Scipione de pace frustra agit, XXIII, 6; mox pulsus Adrumeti contrahit copias, ibid. interim pace cum Romanis, facta, res in Africa gerit, XXIII, 7; ex quo imperio domum revocatus praeturam laudabiliter gerit, ibid.: deinde metu deditiois profugus ad Antiochum, domi exul iudicatur, ibid.; denuo Carthaginienses ad bellum conatur inducere, XXIII, 8; configit adversus Rhodios, ibid.; Antiocho fugato Cretam profectus, XXIII, 9; astu quodam opes suas servat, ibid.; hinc ad Prusiam venit, eumque adversus Romanos instigat, XXIII, 10; Eumenem mirabili dolo superat, ibid.; repetitus a Romanis, et mox in castello suo circumseesus, venenum sumpsit, XXIII, 12; de tempore mortis ambigitur, XXIII, 13; Graecas litteras didicit, ibid., quos rerum suarum scriptores nactus sit, ib.; laudatur, XXI, 3; XIV, 4; Marcello interfecto, quomodo se gessit, fragm. IX; ab eodem victus est, ibid.
- Hasdrubal** male audit ex contubernio Hamilcaris, XXI, 3; fit eius gener, ibid.; succedit ei, ibid.; mores vestitus pervertit, ibid.
- Hellespontus**, modo fretum inter Sestum et Abydum significat, modo regionem freto adjacentem, inde a Dardano usque ad Cysicum, II, 5, etc.
- Helotes**, ἑλωτες, servi Lacedaemoniorum, IV, 3.
- Helvius C.**, XXIV, 4; aliter Aelius.
- Hephaestio** magni aestimatur ab Alexandro, XVIII, 2.
- Heraclides**, X, 5; interficitur, X, 6.
- Hercules**: ex Herculis progenie princeps, XVII, 4; Hercules Graius ante Hannibalem Alpes cum exercitu transit, XXIII, 3.
- Hipparinus**, X, 4.
- Hippo**, XXII, 2; urbs Africae valentissima.
- Hipponicus**, omnium Graecorum divitissimus, VII, 2.
- Hispania citerior**, XXIV, 2; id est, Tarraconensis provincia. Quum enim antiquitus in tres partes divisa esset Hispania, a Romanis

postea in duas, ceteriorem et ulterio-
riorem, quae Baeticam et Lusitani-
am veterem complectitur, distin-
gui coepit.

Histiaeus Milesius, I, 3.

Hystaspes, Darii pater, XXI, 4.

Homerus, XIV, 2; X, 6; fragm. 4.

Hortensius Q. princeps eloquentiae,
Ciceronis aemulus, XXV, 5.

I

Icetas vincitur, XX, 2.

Indi quidam, vi tempestatum ex In-
dicia aequoribus in Germaniae lit-
tora abrepti, Q. Metello Celeri a
rege Baetorum dono dantur; fr.
VIII.

Iones, I, 4.

Ionia, Asiae minoris regio, I, 3; VII,
5; IX, 2, etc.

Iphicrates Atheniensis, disciplina mi-
litari nobilis, XI, 4; in qua multa
melliora et nova attulit, *ibid.*; prae-
sertim in armatura, quam expedi-
torem reddidit, *ibid.*; plurimum
in Thracia vixit, XII, 3.

Iphicratenses milites, pro praestanti-
bus, XI, 2.

Ismenias captus, XVI, 5.

Ister fl., I, 3.

Istria unde dicta, fragm. VII.

Italia, VII, 4; X, 5, etc.

J

Jason tyrannus, XIII, 4.

Junia familia, XXV, 18.

Jupiter Ammon, VI, 3; Feretrius,
XXV, 20; Jovis antistites, VI, 3.

L

Labeo Q. Fabius Cos. XXIII, 13.

Lacedaemon, VI, 3.

Lacedaemonii: ab iis auxilium Athe-
niones petunt, I, 4; ab iis cuncta
Graecia liberatur, IX, 4; Lacedae-
monii principes Graeciae, VI, 4;
terra marique duces, III, 2; eorum
potentia, VII, 9; tyrannia, id est
insolens in ceteros Graecos domi-
natus, XV, 5; Lacedaemonii intel-
ligunt, de principatu sibi cum
Atheniensibus certamen fore, II,
6; tyrannos imponunt Atheniensibus,
VIII, 4; bellum iisdem indi-
cunt, V, 3; auxilio privati socio-
rum, XV, 6; retinent arcem Theb.,
XVI, 4; in societate, quam cum
Artaxerxe fecerant, non manent,
IX, 2; post Leucetricam pugnam
nunquam se refecerunt, XVII, 7;
eorum potentia percules, XVI, 2;
eorum reges duo, XVII, 4; VI, 3;
Lacedaemonii victus atque cultus
parcimoniae dediti, VII, 44; omnia
ad oracula referebant, VI, 3.

Laco, per antonomasiam, pro Age-
lao, XIII, 4; XVII, 2.

Laconica, sc. regio, XIII, 2.

Laelius C. Terentio aequalis, fragm.
I et VI.

Lamachus, unus e collegis Alcibiadis,
VII, 3.

Lamestius, XX, 5.

Lamprus, musicus, XV, 2.

Lampacum, aliis Lampascus. II, 40;
urbs insignis cum portu optimo,
circiter initia Hellesponti, per
quem Propontis in mare Aegaeum
enititur, Callipoli, in Chersaneso
Thraciae sitae, opposita.

Lathyrus, rex Aegypti, fragm. VII.

Lemnus insula, I, 4 et 2.

Lentulus Spinther, fragm. VIII.

Leonidas, rex Lacedaem. II, 3.

- Leonnatus**, unus ex Alexandri amicis, XVIII, 2.
- Leotychides**, XVII, 1.
- Leabus**, XII, 3; insula in Aegaeo pelago, magnitudine soli Euboeae concedens inque meridiem a septentrione porrecta.
- Leucosyri**, XIV, 1: nunc Cappadoeces; sic dicti ad differentiam fusci coloris Syrorum.
- Leuctra**, vicus Boeotiae, IV, 7; XVII, 6.
- Leuctrica pugna**, XV, 6 et 10; XVI, 4.
- Ligures**, XXIII, 4.
- Longus Tiberius**, XXIII, 4; collega P. Corn. Scipionis cos.
- Lucani**, pro regione Lucanorum, XXIII, 5.
- Lucretius**, XXV, 12; poeta ingenio et facundia praecellens.
- L. Lucullus**, XXV, 5; fragm. IX.
- Lusitani**, XXIV, 3.
- Lutatius C.** fudit Carthag., XXII, 1.
- Lycus**, pater Thrasybuli, VIII, 4.
- Lycus Syracusanus**, X, 9.
- Lydi**, XIV, 8.
- Lydia**, regio Asiae, IX, 2; XIV, 2.
- Lysander Lacedaemonius Atheniensis** iam diu in Peloponnesios bellum gerentes casu conficit, VI, 1: hinc elatus et dominationi suae studens X viros constituit passim, ibid. quae potestas sublata rursus, VI, 3; crudelis manet et perfidus, VI, 2 et 4; reges abrogare molitur, ideoque oracula corrumpere instituit, VI, 3; sed iudicio liberatur, ibid.; denique occiditur apud Halicarnazum, ibid.; a Pharnabazo delusus egregia accusatione, VI, 4; factiosus et potens, XVII, 1; muros diripuit Athen., IX, 4.
- Lysimachus**, III, 1; alius, XVIII, 10; praelio cadit, XXI, 3.
- Lysis Tarentinus**, philosophus Pithagoreus et Epaminondae praceptor, XV, 2.

M

- Macedones veterani**, XVIII, 10; Macedonum militum fama, XVIII, 3.
- Macedoniam praecoccupare destinaverat Leonnatus**, XVIII, 2; **Olympias** repetit, XVIII, 6; **Macedonia pulsus est Cassander**, XIX, 3.
- Magalia**, seu ut alii, **Magaria**, pars exterior Carthaginiensis, Byrsam amplectens, fragm. III.
- Magnesia**, urbs Asiae apud Macandrum, II, 10.
- Magnes**, civis Magnesia, XIV, 5.
- Mago**, frater Hannibalis, XXIII, 7; domum revocatur, ibid.; fraternis calamitatibus involvitur, XXIII, 8; eius interitus, ibid.
- Mamercus**, dux Italicus, capitur, XX, 2.
- Mamurra**, eques Romanus, frag. X.
- Mandrocles**, XIV, 5.
- M. Manlius**, fragm. I.
- Mantineia**, urbs Arcadiae, XV, 9.
- Marathon**, campus clade Persarum et Miltiadis tropaeo insignis, I, 4.
- Marathonia pugna**, I, 6; victoria, II, 6; **Marathonium tropaeum**, II, 5.
- Marcellus M. Claudius** cos. XXIII, 13; XXIV, 1; quinque cos. apud Venusium cadit, XXIII, 5; quomodo morte eius audita, Hannibal se gesserit, et quomodo corpus eius tractarit, fragm. IX; an Hannibalem vicerit ibid.; **Marcellus Claudius**, alius, qui postea vixit, XXV, 18; **Marcellorum familia**, ibid.
- Mardonius** quis, IV, 1; a quo victus, ibid. et III, 2.

- C. Marius filius**, XXV, 4; hostis iudicatus iuvatur ab Attic. XXV, 2.
- Massagetae**, populi Scythiae Asiaticae, XXI, 4.
- Media**, XVIII, 8; Asiae regio, ab occasu transversa oblique Parthiae occurrens.
- Medi satellites**, IV, 3; ex Medis, pro e Media, XVIII, 8.
- Medica vestis**, fluida et perlucida, IV, 3.
- Melpum**, opp. Italiae Transpad., fr. VII.
- Meneclides**, obtrektor Epaminondae, XV, 5.
- Menelai portus**, XVII, 8.
- Meneatheus**, filius Iphicratis, XI, 3; matrem pluris facit, quam patrem, ibid.; fit praetor, XIII, 3.
- Messena restituta**, XV, 8; XVI, 4.
- Metellus Q. Celer**, fragm. VII.
- Micythus**, XV, 4.
- Milesius**, Mileti urbis civis, I, 3.
- Miltiades colonos Chersonesum ducit**, I, 4; Lemnum et Cycladas capit, I, 2; consilium dat excutiendae dominationis Persicae, I, 3; Marathonica pugna vincit, I, 5; quale praemium victoriae ceperit, I, 6; Pari oppugnatione casu abstrahitur, I, 7; ob id damnatus in vinculis moritur, ibid.; vera damnationis eius causa, I, 8; laus eius, I, 4, 2, et 8.
- Minervae aedes**, IV, 5; templum, XVII, 4.
- Minucius Rufus M. F.**, XXIII, 5; Q. Minucius cos., XXIII, 8.
- Mithridates**, Ariobarzani fil., XIV, 4 et 10.
- Mithrobarzanes**, XIV, 6.
- Mitylenaei multa millia iugerum agri Pittaco muneris dantes**, VIII, 4.
- Mocilla L. Iulius**, praetorius, XXV, 44.
- Molossi**, gens Epirotica, II, 8.
- Munychia**, portus Atticae, ut Stephanus ait, seu, ut Strabo, collis, Chersonesi speciem praebens, introitum habens oris angusti, VIII, 2.
- Mutina**, XXV, 9.
- Mycale**, urbs Cariae, V, 2.
- Myus**, urbs Asiae, II, 10:

N

- Naxus**, insula in Aegaeo mari, II, 8; hodie *Nicosia*.
- Nectanabis**, rex Aegypti, XVII, 8; et Nectanebus, XII, 2. V. Excurs.
- Neocles**, sive ut in quibusdam MSS. Neoclus, II, 4.
- Neontichos**, VII, 7: castellum in Thracia.
- Neoptolemus cadit**, XVIII, 4.
- Nepos Corn. M. Ciceronis**, ut qui maxime, amicus familiarisque fuit, fragm. IV.
- Neptuni fanum**, asyllum, IV, 4.
- Nero C. Claudius**, XXIV, 4; **Ti. Claudius Nero**, Drusilla natus, qui Augusto successit, XXV, 19.
- Nicanor**, Cassandri praefectus, Piraeo potitur, XIX, 2.
- Nicias**, unus e collegis Alcibiadis, VII, 3.
- Nilus fl.**, XVIII, 5.
- Nomentanum praedium**, XXIV, 44; de Nomento, oppido Latinorum, v. Cluver. Ital. antiq.
- Nora**, castellum Phrygiae, XVIII, 5.
- Numidae frustra insidiantur Hannibali**, XXIII, 6.
- Nysaeus**, X, 4,

O

Octavius Caesar Atticum familiariter per epistolas colit, XXV, 20.
 Oedipus, parricida et incestuosus, XV, 6.
 Olympiae victor, praef.; Olympiae victores quibus coronis donati, VII, 6.
 Olympias, mater Alexandri, Eumenia consilium, mox et auxilium implorat, XVIII, 6.
 Olympiodorus, tibicen, XV, 2.
 Olynthus, urbs Thraciae, XVI, 4.
 Olynthii bello subacti, XXIII, 4.
 Onomarchus, custodum praefectus, XVIII, 11.
 Orchomenii, VI, 3.
 Orestes matricida, XV, 6.
 Otacilius L. Pilitus, fragm. VI.

P

Pactye, urbs in Isthmo Chersonesi Thraciae ad Propontidem. Al. Perinthus, VII, 7.
 Pagus fl. XXIII, 4 et 6.
 Pamphylium mare, XXIII, 8.
 Pandates, XIV, 5.
 Paphlago, per antonomasiam, pro Thyo, XIV, 2.
 Paraetaca, regio Mediae, XVIII, 8.
 Parus insula (una e Cycladibus, candido marmore celebris) oppugnata, I, 7. Parium crimen, super Pari oppugnatione intentatum, I, 8.
 Patroclus, XIV, 2.
 Paulus L. Aemilius cos. XXIII, 13.
 Pausanias, varii moris homo, Mardonium fudit, IV, 4; hinc incivilis insolentis, ibid.; quae felicitate augetur, IV, 2; ambit amicitiam Xerxis, ibid.; ideo multatur ibid.; vincula rursus meretur et effugit,

IV, 3; suoapte indicio apprehenditur, IV, 4; in Chalcioeco interit, IV, 5; fit eius mentio, III, 2; rex Lacedaemoniorum dicitur, VIII, 3.
 Pausanias, Phil. percussor, XXI, 2.
 Peducaeus Sextus, XXV, 21.
 Pelopidas, Theban., per factiosos patria pellitur, XVI, 4; adolescentibus undecim stipatus insolito habitu Thebas redit, XVI, 2; magistratus violentos occidit, XVI, 3; libertatem reddidit, Cadmeam restituit, ibid.; altera Thebis persona fuit, XVI, 4; adversa perpeusus, XVI, 5; cadit in praelio, ibid.; vir fortis, XV, 7.
 Peloponnesus, X, 40; XV, 7, etc.; Peloponnesii, IX, 5; Peloponnesium, vel, ut vulgo, Peloponnesiacum bellum, VII, 3, etc.
 Perdiccas, Amyntas et Eurydiccs filius, XI, 3.
 Perdiccas inter amicos Alex. M. XVIII, 2.
 Pergamense naves, XXIII, 11.
 Pericles, vitricus Alcibiadis, VII, 2.
 Perperna M. Censorius, XXIV, 4; al. Perperna.
 Persae fusi, 4, 5; venatibus et luxuriae dediti, VII, 11; Persarum dominatio, I, 3.
 Persia, totum imperium Persarum, cuius pars est Persis, XII, 3.
 Persis, II, 40; Persidis finitima regio, XVIII, 7; Persicum bellum, II, 2; Persicae res, IX, 5.
 Peucestes, corporis custos Alexandri XVII, 7.
 Phalereus portus, al. Phalericus, II, 6; unus e tribus Atheniensium et antiquissimus, et brevissimo ab urbe spatio remotus.
 Pharnabazus, VII, 40; satrapes regius, VI, 4; satrapes Ioniae et Lydiae,

- IX, 2;** dux belli Aegypt. destinatus, XIV, 3.
- Pherae,** colonia Laced., IX, 4.
- Phidias,** in vulg. pro Pilia, uxore Attici, cui Athenienses statuam posuerunt, XXV, 3.
- Philippides,** cursor eius generis, qui hemerodromi vocantur, I, 4. Al. **Phidippus,** vel **Phidippides** malunt.
- Philippense** praelium, quo Augustus scil. Brutum et Cassium devicit, XXV, 44; sic dicitur quod prope **Philippos,** Thessaliae urbem, commissum.
- Philippus,** Alex. M. pater, XI, 3; idem Amyntae filius vocatur, XVIII, 4; idem **Philippus** rex, XIX, 3; Macedo multa moliebatur, sc. dominationis consilio, XIII, 3; a Pausania occiditur, XXI, 2; eius domus et familia, XVIII, 6.
- Philippus Aridaeus,** Alexandri frater, XIX, 4 et 3.
- Philippus,** rex Maced., Demetrii filius, Persei pater, XXIII, 2.
- Philistus,** historicus, Syracusas reducitur, X, 3; tyrannidi amicus, ibid.
- Philocles,** praetor Atheniensium, VII, 8.
- Philostratus,** frater Callicratis, Atheniensis, X, 9. Al. **Philocrates,** vel **Philocratus.**
- Phocion,** Atheniensis, Bonus cognom., XIX, 4; paupertate memorabilis, ibid.; eius dictum super ea, ibid., Demadis consiliis mixtus Demosthenem pellit, XIX, 2; Piraeecum securitate sua prodidit, ibid.; capitis damnatus a populo, XIX, 3; causam dicit apud Philippum. ib.; Athenas reductus damnatur, XIX, 4; eius dictum, ibid.; a servis sepultus est, ibid.
- Phoebidas,** Lacedaemonius, X, 4.
- Phoenices** victi, V, 2; **Phoenicibus** naves imperatae, IX, 4.
- Phryges,** XIV, 8.
- Phrygia,** VII, 9; XIV, 2.
- Phyle,** Castellum Atticae, VIII, 2.
- Pilia,** uxor Attici, XXV, 3.
- Piraeaei** portus triplex, II, 6; XIX, 2; VII, 6; VIII, 2.
- Pisander,** VII, 5; IX, 4.
- Pisidae,** populi iuxta montem Tau-
rum habitantes, XIV, 4.
- Pisistrati** tyrannis, I, 8.
- Pittacus,** unus e septem sapientibus, VIII, 8.
- Plataeae,** urbs Boeotiae, apud quam cum universo exercitu Mardonius Persa caesus est, III, 2; IV, 4.
- Plataenses,** I, 5; **Plataense** praelium, III, 2.
- Plato** Tarentum venit, X, 2; a Dionysio patre Syracusas perducitur, ibid.; rursum a filio precibus Dionis, ut antea, Athenis arcessitur, X, 3; persuadet tyrannidis finem facere, ibid.; a patre Dionysio venundari iussus, X, 2; **Platonis** symposium, VII, 2.
- Poecile,** Ποικίλη, I, 6; porticus Atheniensis a varietate picturarum sic dicta, quae ibi positae.
- Poenus,** per antonomasiam pro Hannibale, XXIII, 40; Poenicum bellum primum, XXII, 4; secundum, XXII, 4.
- Polybius,** historicus, XXIII, 43.
- Polymnis,** Epamin. pater, XV, 4.
- Polysperchon** Cassandrum Macedonia pellit, XIX, 3.
- Pompeium** qui et cur secuti, XXV, 7; Cn. Pompeii M. res gestas scripsit L. Otacilius, fragm. VI.
- Pontus,** XXIII, 40.
- Procles,** vel **Proclus,** XVII, 4.

Proserpinae aedes, X, 8.
 Prusias, Bithyniae rex, XXIII, 10;
 ius hospitii violare non audet in
 Hannibale, XXIII, 12.
 Ptolemaeus, ex Alex. M. amicis, po-
 stea Aegypti imperio celebratus,
 XVIII, 40; XXI, 3.
 Ptolemaeus Ceraunus interficit Se-
 leucum, XXI, 3.
 Pydna, urbs Macedoniae littori ac-
 cubans, II, 8.
 Pylaemenes, Thyi pater, XIV, 2.
 Pyrenaeus saltus, XXIII, 3.
 Pyrrhus, Epirotes, ictu lapidis interiit,
 XXI, 22.
 Pythia, I, 4; II, 2; subaud. sacerdos
 Apollinis Pythii, quae consulenti-
 bus respondebat: alio nomine Phoe-
 bas.

Q

Quirinalis collis, XXV, 13.

R

Rhodanus fl. XXIII, 4 et 6.
 Rhodii confligunt cum Antiochi co-
 piis, XXIII, 8.
 Roma vocatur Vrbs, in qua domici-
 lium orbis terrarum est imperii,
 XXV, 3; quando condita, fragm. I.
 Romanus populus omnes gentes vir-
 tute superavit, XXIII, 4; Romanum
 nomen, populus, XXIII, 7; Ro-
 mano non licebat alibi civem fieri,
 XXV, 3.
 Romulus, XXV, 20.
 Rubrum mare, XXIII, 2.

S

Sabini, XXIV, 4.
 Saguntus expugnata, XXIII, 3.
 Salamin, vel Salamis, II, 2; III, 9.

Insula christissimi nominis ad stadia
 quasi LXX in longum porrecta,
 incipiens a regione Megaridis, sed
 maiore sui parte Eleusinio littori
 ditionis Atticae opposita, freto an-
 gusto ab Amphiale promontorio
 seiuncta, cum urbe cognomini,
 quondam in Austrino latere, quod
 Aeginam intuetur, posita, deinde
 in latus adversum contra Atticam
 translata.
 Salamina pugna, III, 2; victoria, II,
 6.
 Samothracia, XXV, 11.
 Samus, VII, 5; XIII, 4; deficit ab
 Athen., XIII, 3.
 Sardes urbs Lydiae, XVII, 3; IX, 5.
 Sardinia, XXIV, 4; Sardiniensis
 triumphus, ibid.
 Saufeius L., XXV, 12.
 Scipio P. Cornelius ter vincitur ab
 Hannibale, XXIII, 4; eius filius,
 Africani pater, XXIII, 6.
 Scipio Africanus principatum in ci-
 vitate obtinuit, XXIV, 2.
 Scipio Cornelius, pro Cornelius Sci-
 pio, Attici familiaris, XXV, 18.
 Scismas, XIV, 7; Al. Sysmas.
 Scyrus, insula, una ex Cycladibus,
 V, 2.
 Scythae premunt Darium, I, 3.
 Scythissa, XIV, 4.
 Seleucus, XVIII, 5 et 10; a Ptole-
 meo dolo interfectus, XXI, 3.
 Sena, XXIV, 4; Piceni, sive Umbriae
 in Italia oppidum.
 Servilia, Bruti mater, XXV, 44.
 Servilius Cn. Geminus, XXIII, 4.
 Servius Galba, XXIV, 3.
 Sestus, XIII, 4, civitatum Chersonesi
 praecipua et munitissima, habens
 portum cum statione navium op-
 portunissimum, colonia Aetolica,
 patria Herus, amicae Leandri Aby-

- deni notati, Hellespontum per noctem ad amicam traicere soliti: cui ex obliquo Abydus in littore Asiae respondebat cum portu quoque egregio, declinans paulum ad austrum a pontis loco, ut Sestus ad Boream. Hodie *Dardanellas*.
- Seutes, rex Thracum, VII, 8.
- Sicilia, VII, 5 et 6; eam Dion armis capit, X, 5; in pristinum statum restituit Timoleon, XX, 4; Siciliae possessionem Carthaginenses complures annos tenuerunt, XX, 2.
- Siculi, XX, 3.
- Sigaëum, XII, 3; Idae promontorium vocat Aristoteles.
- Silenus, historicus Graecus, XXIII, 43; alii male Philenius.
- Sinus Arabicus, fragm. VII.
- Socrates, VII, 2.
- Sophrosyne, X, 4.
- Sosilus, historicus et Hannibalis praeceptor, XXIII, 43.
- Sosius C. cos. XXV, 22.
- Sparta sine muris, XVII, 6; oppugnata, XV, 8; paene capta, XVII, 6; Spartam omnium sociorum legati convenerunt, XV, 6; sub potestatem Xerxis redacturum se pollicetur Pausanias, IV, 2.
- Spartani, XVI, 2; XXI, 4.
- Strymon fl. Traciae, V, 2.
- Sulla Atticum frustra Athenas deducere cupit, XXV, 4; Sullae seni Atticus fuit iucundissimus, *ibid.*
- Sullanæ partes, XXV, 2.
- Sulpicius P. cos., XXIII, 7; Sulpicius trib. pl. interfectus, XXV, 2; Sulpicius histor. XXIII, 43; Sulpicius Serv., XXV, 2.
- Syracusae, X, 2, 3, 5, 6; XX, 4, 2, 3; initio a Corinthiis conditae, XX, 3; libertati restitutae, XX, 4.
- Syracusani Timoleonem publice sepiunt, XX, 5; Syracusanis bellum indictum, VII, 3.
- Syria, XXIII, 8.
- Sysamithres, VII, 40.

T

- Taenarus, IV, 4; promontorium et urbs in finibus agri Lacedaemoniorum.
- Tamphilus Cn. Baebius, cos., XXIII, 43; M. Baebius, *ibid.*
- Tamphilana domus, XXV, 43: al. Caeciliana.
- Tarentum, X, 2: urbs Calabriae per ampla et praepotens. Tarentina purpura, fragm. VIII.
- Taurus, mons Lyciae, IX, 2; XIV, 4; XVIII, 3.
- Terentius, P. Scipionis Afr. et C. Laelii aequalis, fragm. I.
- Thacus, XVII, 8.
- Thasus insula Thraciae et Macedoniae vicina, VI, 2; Thasii, V, 2.
- Thebae, VII, 4; liberatae a Pelopida et Epaminonda, XVI, 4; XV, 48; exitio ereptae, XV, 8; quando imperarint et servierint, XV, 40; Thebani occidunt Lysandrum, VI, 3; formidantur a Lacedaemoniis, XVI, 4; Spartam oppugnant, XV, 8; viribus, non ingenio censendi, XV, 5.
- Themistocles qua adolescentia, ingenioque usus sit, II, 4; bello Corcyrae rempublicam praecclare gerit, II, 2; confligit primum cum Xerxe, II, 3; eundem astu et loco vincit, II, 4; in Asiam relegat, II, 5; muros Atheniensium restituit consilio et arte, II, 6 et 7; eiicitur; II, 8; absens proditionis damnatur, *ibid.*; varia fuga agitur, *ibid.*;

- epistola eius ad Artaxerxem, II, 9; a quo magnifice donatur, II, 40; opiniones de morte eius, *ibid.*; aequalis et obrectator Aristidis, III, 4.
- Theopompus, historicus, II, 3; VII, 44.
- Theramenes, VII, 5.
- Thermopylae, II, 3 et 4: angusti aditus, unde et nomen portarum; alteram vocabuli partem ab aquis calidis; quae in faucibus, accipere.
- Thessaliae tyranni, XVI, 5; civitates, *ibid.*
- Thracas, I, 4; XI, 2; a Cimone fugati, V, 2; pecuniae Alcibiadis insidiantur, VII, 9; vinolenti et rebus veneris dediti, VII, 44.
- Thracia, VII, 7; XII, 3.
- Thressa, Thracia femina, XI, 3.
- Thrasylbulus patriam a triginta tyrannis liberat, VIII, 4; contra quos primo Phylon occupat, VIII, 2; mox Munychiam, *ibid.*; ubi civiliter victoria utitur, *ibid.*: constituta pace, legem oblivionis fert, servatque, VIII, 3; qualis corona ei data, VIII, 4; in tabernaculo denique interfectus est, *ibid.* Fit eius mentio, VII, 5 et 7.
- Thucydides, II, 4 et 9; IV, 2; cuius aetatis historicus, VII, 44.
- Thurii, pl. urbs Italiae, Sybaris ante dicta, VII, 4.
- Thyus, dynastes Paphlagoniae, XIV, 2; a Datame capitur, *ibid.*
- Timaeus, histor., VII, 44; maledicus, *ibid.*
- Timoleon, Corinthius, patriam a tyranno liberavit, Syracusas servitute, Siciliam oppressione, XX, 4; fratrem, qui tyrannidem occupaverat, interficere iussit, *ibid.*, unde iudicia in se concitavit hominum et matris odium, *ibid.*; Dionysio Sicilia depulso pepercit, XX, 2; Carthaginiensium copias fugavit, Mamercum cepit, *ibid.*; res Siciliae instaurat, XX, 3; privatus sponte factus, magno tamen publice in honore fuit, *ibid.*; oculorum in senectute iacturam fert moderate, XX, 4; modestia eius, *ibid.*; pietas, *ib.*; conviciorum patientia, *ib.*; praelia maxima natali die fecit, XX, 5; celebri sepultura honoratus, *ibid.*
- Timoleonteum, gymnasium Syracus., XX, 5.
- Timophanes, frater Timoleontis, tyrannidem occupat, et imperio fratris occiditur, XX, 4.
- Timotheus, Atheniensis, describitur, XIII, 4; eius facta illustris, *ibid.*; statua rari honoris, XIII, 2; emeritus revocatur ad militiam, XIII, 3; accusatus proditionis multatur, *ibid.*; Chalcidem se confert, *ibid.*; moderate et sapienter vixit, XIII, 4. Fit eius mentio, XI, 3; Lesbii plurimum vixit, XII, 3.
- Tiribazus Sardibus praest, IX, 5.
- Tissogoras, frater Miltiadis, I, 7.
- Tissaphernes, VII, 5; praefectus Pers. deficit a rege, IX, 2 et 3; hostis iudicatus, IX, 4; inducias petit et violat, XVII, 2.
- Tithraustes chiliarchus, IX, 3; dux, XIV, 3.
- Torquatus L., condiscipulus Attici, XXV, 4; consul, XXV, 4; A. Torquatus, XXV, 44.
- Trasimenus, lacus in agro Perusino, XIII, 4.
- Trebia, fluvius ex Apennino monte in Padum fluens, XXIII, 4 et 6.
- Truadis ager, IV, 3.

466 INDEX HISTORIC. ET GEOGRAPH.

Troezen, vel Troezenis, II, 2: urbs
Peloponnesi clarissima, penululum
a littore recedens.
Troicum bellum, XIV, 2.
Tusculum municipium, XXIV/4:

U

Utica, XXII, 2: urbs Libyae post
Carthaginem maxima, quam Vel-
leius Paternulus, I, 2, circa Codri
tempora Tyriae, paucis annis post
Gades, condidisse scribit.

V

Valerius L. Flaccus, XXIV, 4.
Varro C. Terentius, victus, XXIII, 4.
Veneti, fragm. VII.
Venusia, urbs Apuliae, Horatii pa-
tris, XXIII, 5.

Vettones, Hispaniae citioris populi,
XXII, 4.
Volumnius P. praefectus fabrum An-
tonii, XIV, 42.
Vulsonis Cn. Manlii res gestae Han-
nibali memoratae, XXIII, 43.

X

Xenophon Socraticus, XVII, 4.
Xerxes mari et terra bellum infert
Europae II, 2; in Asiam suam re-
legatur, ibid. et XXI, 4; ab Artar-
bano ferro interimitur, XXI, 4.

Z

Zacynthii adolescentes, X, 9.
Zama, XXIII, 6: urbs Africae, hodie
Zamor.

INDEX

GRAMMATICVS

IN

CORNELIVM NEPOTEM

A

- A** stirpe, ab initio familiae et origine, XXV, 18.
- Ab tam tenui initio tantas opes profigetas, tantillis ab initio viribus, XVI, 2.
- Abdere se in Thraciam, VII, 9; veluti in sinum securitatis: de eo, qui suam fortunam occultare studet. Boecl.
- Abest a persona principis, non decet principem, XV, 4; abesse ab invidia, remotum esse ab obtreptionibus invidiae, XII, 3; ab urbe, peregre esse, XXV, 20.
- Abiectus opponitur florenti, XXV, 8.
- Abripere, intercipere, XIV, 4; abripi, de iis qui ex solo patrio in aliud traiciuntur, I, 4.
- Abrogare alieni imperium, pro non prorogare, XV, 7.
- Abstinentia, animi scil. adversus pecuniam invicti, XV, 4, etc.
- Accedere ad manum, collatis signis dimicare, XVIII, 5; ad rempublicam, capessere rempublicam, IX, 4.
- Accipere conditionem, ratum habere id, quod offertur, XIV, 8; acceptus male, qui praefilio fusus, XVIII, 8.
- Accubare, humi iacere, XVII, 8.
- Accusare cum accusativo rei, VI, 4; cum ablat. rei per ellipsin praepositionis de, VI, 3; I, 8; VII, 4; cum genitivo rei, I, 7; IV, 2, etc.
- Acer, ἀξέθυμος, irritabilis, XIII, 3.
- Acerba mors, luctuosa, tanquam praematura, V, 4; acerbius imperium, crudelitas, XVIII, 6; acerbitas, rigor, X, 6; acerbitas temporis pristini, indigna prist. temp. illata, VII, 6.
- Acheron, pro inferis, X, 10.
- Acquiescere significanter, de morte, vitam laboriosam secuta, XXIII, 13.
- Acroama, XXV, 14: Acroamata vocantur quicumque sive in theatro, sive in convivio (uti h. l.) voluptatis causa audiuntur, musici omnes, et scurrae, moriones, qui

- cantu nervorum, tiliarum et vocum, facete ridicule dictis, recitatione etiam aliqua, delectant aures. Conf. Ernest. in Excurs. VIII ad Suston. Aug.
- Actor, XXV, 3; ab auctore, secundum Buchnerum, ita differt, ut hic suadeat, ille curet et agat.
- Adhibere memoriam nullam contumelias, ea ad ultionem non uti, XV, 7; in convivium, secum ducere, Praef.
- Adire ad aliquem, II, 7.
- Adiungere aliquid, addere iis, quae dicta sunt, XV, 40.
- Adiutor, collega belli gerendi, IX, 4.
- Adolescens, de quadragenario, XXV, 8; de triginta annos habente, admodum adolescentulus, XXII, 4.
- Adiorior oppugnare, VIII, 2, etc. Aggredior hoc facere, conatum cum effectu notat. Adoriri Dodonam, de conatu corrumpendi sacerdotes Dodonaeos, VI, 3.
- Adscitus lepor, XXV, 4: opponitur nativo.
- Adversum tenere proficiscentibus, de vento, qui proficiscentibus flatu est contrarius, qui contra spirat, I, 4; adversum Athenas, e regione, II, 3.
- Adversarius, de eo, qui factionem comparat, X, 7; adversarius populus, hac voce notatur τὸ φιλαίτιον, sive adversandi premendique superiores libido, XIII, 3; adversarius in rep. administranda, ἀντίτιχος, ἀντιπολιτευόμενος, XV, 5; adversarii, obrectatores, acmuli, XV, 7.
- Aedes, pro templo, XXV, 20; IV, 5; X, 8.
- Aedium primus locus, atrium, Pr.; pars interior, ibid.; pars superior, X, 4.
- Aedificator, qui aedificandi studio ducitur, XXV, 43.
- Aedificium, de casa, VII, 40; de castello, XXIII, 42.
- Aedilis plebis ad differentiam Aedilium Curulium, et Cereal., XXIV, 4.
- Aemulari aliquem, contendere de gloria cum aliquo, XV, 5.
- Aenese coronae, VII, 6; statucae, XXIII, 9; loricae, XI, 4.
- Aequiparare aliquem labore, corporisque viribus, VII, 44.
- Aequam conditionem versurae non habere; non invenire, qui aequo ac modico foenore mutuum det pecuniam, quo debita sua solvat; XXV, 2.
- Aequitas, III, 2: coniuncta cum iustitia et innocentia, lenitas est et clementia.
- Aequitate summa res Chersonesi constituit, I, 2; ubi, interprete Ravio, aequitas iuris, *ισονομία* est intelligenda.
- Aequitas animi, VIII, 2: animus paucis contentus.
- Aeris terna millia, scutati triginta, XXV, 43: aeris terna millia sunt 3000 assium. Si omittas aeris, subaudi nummum, ut sint 90 scutati, quae verisimilior summa. Manut.
- Aestimata est lis eius tot talentis, quantus in classem sumptus factus erat, I, 7: ex antecedenti consequens notatur, i. e. ex aestimatione delicti, multa. Asconio litem aestimare est, pecuniam de qua lis fuit, et propter quam reus condemnatus est, in summam redigere.

- Valerio maximo, V, 3, est poensam finire, h. e. multam definire.
- Aetas extrema, senectus, XXIV, 2; XXV, 10; aetas extrema imperatorum, ultimi tum imperatores erant, XIII, 4; aetatis vacatio, senectutis immunitas a bello, XXV, 7; aetati omni aptissimus, hominibus cuiuscumque aetatis, XXV, 16.
- Afferre manus, vim facere, XX, 4.
- Affinis, vir sororis; haec enim propria vocis acceptio, XX, 4; ita affinitas, X, 4.
- Affictae res, inclinatae, accisae, IX, 2.
- Agere, proprio sensu, XIV, 3; colloqui, X, 2; tractare, transigere, V, 4; administrare, XXIII, 8; movere, perturbare, XXV, 9; causam populi, studere democratiae, XIX, 3; egit nihil aliud quam ut, *περίπρασις* maguae contentionis et studii, XXIII, 10.
- Agellus, de tenui possessione, XIX, 4.
- Agnoscere natum, ipso Cornelio interprete, suum dicere, XVII, 4.
- Agricola solers, rei rusticae peritus, XXIV, 3.
- Ala equitum, XVIII, 4: Alae dictae exercitus equitum ordines, quod circum legiones dextra sinistraque, tanquam alae in avium corporibus, locabantur.
- Alienum, intempestivum, *ἄσπονδον*, I, 6; plane inidoneum, II, 4; extraneum, VIII, 4; XV, 4; alienatae insulae, quae defecerant, V, 2.
- Alter persona, unus ex duobus, quibus respublica plurimum debet; additur, secunde tamen, ut referatur ad superiorem et primum, XVI, 4; alterae alae, pro alteri, XVIII, 4.
- Ambitione magna deducere aliquem, X, 2: vehementi studio et contentione, et cum ostentatione quadam; seu, ut alii explicant, *φιλοτιμος*, honorifico apparatu ac comitatu.
- Ambitus largitiones, captatoriae donationes in ambiendis per malas artes honoribus, XXV, 6.
- Amiciores conciliantur homines, XXII, 2.
- Amici regis, Persarum sc. I, 3: ita vocantur principum consiliarii, praefecti, proceres.
- Amicos tueri, opibus officioque adesse eis, XV, 3.
- Amicitia, pro societate, XV, 6.
- Amiculum agreste duplex, XIV, 3. Ferrarius, de re vestiaria, P. II, 4, 9 et 10, putat duplex vestimentum dictum, quod densum crassumque ac duplici filo contextum et villosum esset; vel quod duplici panno consertum. Graecis est *χλαίνα διπλή*.
- Amittere optimates, X, 7: eorum favorem.
- Amoenitas domus, id quod domui amoenitatis causa coniunctum est, XXV, 13.
- Anagnostes, XXV, 13.
- Anfractus longior viae, XVIII, 8.
- Angustiae maris, II, 3.
- Animadvertere, considerare, XV, 6; conspicari, XVI, 5; animadversa varietas fortunae, observata, XIII, 4.
- Animatae bene insulae, in fide manentes, V, 2, oppon. alienatae, V, 2.
- Animus, pro fiducia constantiaque, I, 4; maximas, pro fiducia sui constantiaque, X, 5; animo isto esse, id consilii habere, XVIII, 11; animo bono facere, proposito non scelesto, XVII, 6; animo bellare, h. e. con-

- Calces remittere, de equis, XVIII, 5.
- Callida liberalitas, quae non honesti studio, sed tempori datur et utilitati, XXV, 11; callide cogitare, perite, solerter, sapienter, ut nihil te lateat fugiatque, XIV, 8; callidissime conicere de futura, perspicacissime et providentissime, II, 1.
- Canere, vox propria de oraculis vaticibus, poetis, XXV, 16.
- Canes venatici, XVI, 2.
- Capere dolorem ex curatione morbi, XXV, 21; fructum oculis, voluptatem percipere, XVIII, 11; humanitate, VII, 9; elegantia vitae aliquem, XXV, 19; conciliare sibi, sui reddere studiosum.
- Capessere rempublicam, II, 2: Cic. accedere ad rempublicam de gerendis magistratibus.
- Caput Graeciae, urbs domina, princeps, imperans ceteris, XV, 10.
- Capitulatum, κεφαλιωδῶς, summatum, XXIV, 3.
- Carere, non uti, XVI, 1.
- Caritas patriae, VII, 5 et 8; XV, 4. Caritatem ita distinguit Cic. in partit. orat. XVI, ut caritas sit Deorum, patriae, parentum; et amor fratrum, coniugum, liberorum, familiarium.
- Casa, domus exigua, tugurium, VII, 40.
- Castrum, munitus muro locus VII, 9; eius diminut. castellum, XXIII, 12; castra nautica, XXIII, 11, de statione navium.
- Casus, infortunium, XVIII, 11.
- Causam interponere, II, 7; causari, praetextu uti; interserere, I, 3; causam transferre, culpam, XV, 8; causam dicere, defendere se in iudicio, VII, 4; causa capitis, iudicium capitale, XIX, 2.
- Celebrare, sc. funus, de officio exequiarum, XX, 5.
- Celebritas, frequentia, Praef.
- Censor, XXIV, 2; censorius, qui aliquando censuram gessit, XXIV, 1.
- Certus, fidus, IV, 2; XVII, 10; certus dies, praestituta, XII, 3.
- Chordae, cithara, XV, 1.
- Cibaria, XVIII, 8.
- Ciconiae in deliciis ciborum, frag. X.
- Circulus, XV, 3: coetus vulgo coentium ac fabulantium, qui collatis capitibus videntur veluti orbem facere. Lipsius.
- Citari auctorem, voce praeconiis declarari, proclamari, Praef.
- Citharizare, canere cithara, XV, 1.
- Civiles fluctus, XXV, 6; procelles, XXV, 10: de bellis civilibus.
- Civitas, quae libertate usa est, ἡ δημοκρατουμένη πόλις, I, 8; civitatis alienae esse, h. e. alienigenam, XVIII, 1.
- Clandestina consilia, occulta molitio, XXIII, 2.
- Classis communis Graeciae, II, 3; classi praeficere, ἀρχιθάλασσαν constituere, I, 4.
- Classarii, milites classis, I, 7.
- Clava, XIV, 5.
- Coarguere tyrannidem, cum exprobratione tyrannidis convincere, XV, 6.
- Cogitare: quum cogitasset, facere amdebat, XIV, 7. Cogitare distinguitur a facere, conari, ita ut consilium primo et deliberatio adhiberi, deinde maturari factum intelligatur. Ita cogitata, IV, 3, sunt molimina, quam vocem coniurationi et insidiis propriam notavit pridem Bernegg. ad Justin. XXI, 4. Alias

Attingere potūcen, aliquid operae in illo studio ponere, XXV, 18; regionem, eo pervenire, X, 5; summas rerum, ἀκροθιγῶς διῆχθαι, XVI, 4: opp. res explicare.

Avare facere, VI, 4.

Audire: quod quidem nos audierimus, III, 4. Formula elegans corrigendi, quae generalius dicta sunt. Audientes dicto, XI, 2, obedientes.

Avertere puppes, de recedentibus, XXIII, 11.

Augeri adiuvarique ab aliquo, promovi ad maiora ope consilioque alicuius, XIX, 2; agro, urbibus augeri, donari, locupletari, XIII, 4.

Aulici, XIV, 5.

Αὐτοματῶς sacellum, XX, 4: v. Plut. περὶ τῆς ἀμαρτυρίας, et Gyraldum in hist. Deorum, syntagm. XVI. Non assequuntur rem, qui per casum fortuitum vertunt, quomodo Lamb. Melius Xylander, qui Fortem Fortunam. Coluit haud dubie cum Siculis hoc numen Timoleon, hoc respectu, quo fortuna omnium actionum laborumque humanorum domina et moderatrix cōfedita est; ut sit illa ipsa ἀγαθὴ τύχη, cui multa Graeci Romanique monumenta consecraverunt, cuius cultum ex veteri astrologia deducendum autumat Seldenus, de Diis Syr. Syntagm. 4, 3. Retulit ad huius deae auspicia ac numen, quidquid habuit Timoleon successuum: unde patet, qualis Dea, et quo sine culta. Avunculus, XXV, 13, etc.

B.

Barba promissa, si. proluxa, XIV, 3. Barbarus, qui Graecis est peregrinus, B, 4; IX, 4; I, 7; XVIII, 3, etc.

Beatus: non beatissimus, nec ditissimus, nec pauperimus, XVII, 8.

Bellum agere, opp. suscipere, XXIII, 8; totum delere, eleganter ἀπ' αὐτοῦ et insperato sine imposito, hostibus impetu oppressis, VII, 8; ducere, in longum extrahere, VII, 8; XIV, 8.

Benevolentia civium, pro pignorbis et documentis benevolentiae, VII, 6.

Benignitas, de praestito auxilio, XX, 2.

Bonus civis, significanter de eo, qui habitus statusque civilis amans, officii civilibus servit, II, 3; Bonus, Gr. χρηστός, cognom. Phocion: in virtutis honorem datum, XIX, 4; boni, nobiles, optimates, XXV, 22, res bonae, delicatae, laetae, splendidae, XVII, 8; bonum naturale, bonum naturae, VIII, 4; X, 4.

Bonitas, pro aequitate civilis imperii, I, 8; excellens, virtus et moderatio animi, XX, 5; Attici, morum facilitas, τὸ εὐκρινὸν καὶ εὐμίλον, XXV, 24; naturalis perpetua, moderati cautique iudicii constantia, τὸ εὐσταθὲς τῆς φρονήσεως, XXV, 9.

Boreas ventus, aquilo, I, 2.

C.

Cadere, de morte bellica proprie, IV, 4; cadit imperii maiestas, evertitur, XVI, 2; res cadit praeter opinionem, h. e. evenit, I, 2.

Cadi, fragm. VIII.

Caduceum, κηρυκτικόν: tabellarius cum caduceo, caduceator, κήρυξ, XXIII, 11.

Caerimonia summa colitur hoc sacrum, sanctitas religione inviolabilis notatur, II, 8.

- nibus elatorum et incivilium hominum, qui, suo statu non contenti, ambitiose res novas quaerunt.
- Concutere opes alicuius, labefactare potentiam, XV, 6.
- Condiscalpulus, *συμμαθητής*, XXV, 5.
- Conditio, de pactione, XIV, 8; de facultate, XXV, 2; de matrimonio, XXV, 42.
- Conditor urbium visus Timoleon, quia eas instauraverat, ac refecerat, XX, 3. Sic aliis condere urbem, gentem, imperium, est perpolire, corrigere, et quasi ex integro restituere: vid. Freinsh. ad Flor. I, 3.
- Conductitiae catervae, XII, 4; de mercenariis militibus, qui ferme delectui domestico opponuntur.
- Conferrae legem in perniciem civitatis, legi obsequendo perniciem patriae afferre, XV, 7.
- Conficere, colligere, XXIII, 40.
- Confidere, plus est, quam sperare, cui opponitur, I, 4.
- Conficere bellum, XII, 2.
- Confluere, de copia et studio concurrentium ad aliquem, VII, 6.
- Conscripti patres, XXIII, 42, de senatu Romano usurpatur, qui tamquam solemnium titulo ita compellari, vocarique consuevit: conscripti aliam si proprie dicebantur, qui a Bruto primum lecti in senatum, expulso regno, *οἱ καταγραφέντες εἰς τὸ βουλευτικὸν συνέδριον*: vide Liv. II, 4; nec ignorari interim debet, etiam primos illos ab Romulo institutos centum senatores, *κατὰ τὰς ἐγγράφους* dici Halicarnasaeo l. II.
- Consentire, conspirare, XIV, 5; consensio, conspiratio, VII, 3; globus
- consensus* conspirantium, XXV, 8.
- Consequi quid, XXIII, 40, perficere; consecuta est eum magna prosperitas, h. e. magnam adeptus est prosperitatem, XXV, 49.
- Conservare simulacra, aras, honorem earum et ius tuendi supplices non imminuere, XVII, 4.
- Consilium, *στρατήγημα*, ars, prudentia, callidum et subitum inventum, quale est illud Themistoclis, II, 6, et Datamis, XIV, 6, consilium meum non est, IX, 4, h. e. iudicii et arbitrii intelligendo; in consilium dari, XIII, 3, de adiutoribus datis; ad consilium refertur de re aliqua, dicuntur principes, aut ducis belli, cum amicis et legatis ac tribunis deliberantes, XVIII, 42.
- Consobrina, XXV, 2.
- Conspici ut in neutram partem conspici posset, XXV, 43, h. e. ut in neutram partem notari posset, neque sordium, quia aderat modus, neque luxus, quia aberat superfluum: nempe conspici dicuntur, quae velut eminent ac prae aliis notantur.
- Constituere: constituendae reipublicae triumvir, ordinandae, instaurandae, XXV, 42.
- Consuetudo, XXV, 4; *ἑμίλια*, convictio, familiaritas.
- Consulere sibi, II, 8, prospicere, providere; rebus suis, VI, 2: bene notanda est *ἑμφασίς* horum locorum, et phraseos iudoles; quum enim de ultimo veluti remedio cogitatur, latine consulere sibi quia dicitur.
- Contendere, de lucta, XV, 2: ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere. Erat duplex luctandi genus: erectum, quum

- stātes;** volutatorium, quando iacentes etiam concertabant. Nobilius illud, viltus hoc et abiectius et conductitiorum athletarum proprium. Mirum itaque non est, abstinuisse ab hoc Epamidoandam, nec nisi ad eum finem, h. e. tantisper, pugnasse, quoad et quamdiu stans complecti adversarium et contendere cum eo posset.
- Contentio,** acris et ambigua deliberatio, I, 4.
- Convenire hoc in illum videtur, ipsi hoc factum tribuendum videtur,** suspicio huius rei in illum competit, VII, 3; quae conueuerant inter regem Pausaniamque, de quibus pacti fuerant, IV, 4.
- Conuentus Arcadum,** magnus Arcadum senatus, οἱ μύριοι, XV, 6.
- Convertit se ad eum civitas,** XXV, 8: spem libertatis et restituendae reipublicae omnem in illo posuit. Exstat in somnio Scipionis, II, ap. Cic. locus, qui hulus est tanquam παράφρασις quaedam: Iu te unum, atque in tuum nomen se tota convertet civitas; te senatus, te omnes honi, te socii, te Latini intuebuntur; tu eris unus, in quo nitatur civitatis salus.
- Convictus,** προσομιλία, XXV, 8.
- Copiosa via,** opponitur viae desertae, et mox explicatur, omnium rerum abundans, XVIII, 8.
- Cupula,** ἰμάς, lorum, quo ligantur canes venatici, XIV, 3.
- Corona aurea Romanis a Carthaginiensium legatis donatur,** XXIII, 7. Inter dona, victoribus aut praepotentibus cultus causa et gratulationis mitti solita per legatos, saepe coronae aureae memorantur; cf. Curt. IV, 2. Coronis aureis donatur interfectus Pelopidas, XVI, 5; στεφάνους ἐπιτυχίους intelligit Paschal. de corona, II, 3; alias etiam in coronis mortuorum aureae memorantur. Cic. pro Flacco, XXXI; Kirchm. de funer. I, 11: sed ex Plutarcho liquet, hic illas, non has intelligi. Corona facta duabus virgulis oleaginis, VIII, 4.
- Corripere et complecti partes omnium, potentiam ad se trahere,** XVIII, 2; vel, ut Diodorus loquitur, I. XVIII, τῶν ἄλλων περιαιρῆσθαι τὰς ἐξουσίας.
- Corrumpere Delphos, sacerdotes oraculi Delphici, pecunia seu promissis,** VI, 3.
- Cullei, sacci, cum utribus, inter vasa militaria, traiciendo amni, vel potius aquae commodius portandae,** XVIII, 8.
- Cultus domesticus, usus familiae,** XXV, 43; quotidianus, XXV, 14: hac voce notantur ea, quibus in externo paratu, famulatio, vestitu, et similibus indigent homines, aut utuntur.
- Curatio, sc. morbi,** XXV, 21.
- Custos gazae regiae,** XIV, 5; custodes corporis, σωματοφύλακες, XIV, 9; XVIII, 17; pontis, I, 3.
- Custodia, captivitas,** XVIII, 11; XIX, 3; V, 4; custodiae imperium, XVIII, 11, tribuitur ei, qui carceris custodibus praest; custodia illa, I, 3, pontis tenendi cura.

D.

Damnari voti, XX, 5. Macrobius, III Saturnal. 11: Haec vox, ait, voti reus, propria est sacrorum, ut reus vocetur, qui suscepto voto se numinibus obligat; damnatus autem,

- qui promissa solvit, adeoque compos voti factus.
- Dare fidem, iurare, XIV, 10; manum, victum se confiteri, XXII, 1; vela ventis, de navibus in altum proVectis, XXIII, 8; veniam, annuere postulatis, II, 10; se in gratiam alicuius facere, XXV, 9.
- Dea pax, XIII, 2: nam ethnici *πάνα θεοποιούσι*, praesertim *τά νόνα*, virtutes, vitia.
- Debere, de eo quod fieri decet, IX, 4; X, 2; XXV, 4.
- Debilitari, terreri, frangi, XIV, 6; imminui, XVII, 5; premi, collabesceri, XXIII, 1.
- Debitum naturae reddere, XXI, 1: *περίπρασις* mortis; nam, ut ait Flaccus, debemus morti nos nostraque.
- Decedere, mori III, 3, etc.; morte ex conspectu hominum, significanter de morte voluntaria, taedio ingratitude sumpta, XX, 1; de foro, publico abstinere et luce fori, XXV, 10.
- Decernere exercitu, XVIII, 9; classe, XXIII, 10; acie, I, 4.
- Decurrere in spatio, de equis exerceri cursu solitis, XVIII, 5.
- Defensio, excusatio in iudicio facta, XV, 8.
- Deierare, valde et sancte iurare, fragm. XII.
- Deicere: hoc deiecto, significanter, de eo, qui cecidit in praelio, VIII, 3.
- Delecta manus, militum sc., I, 1; XVI, 4: non semper praestantiam notat haec vox, sicut vulgo existimant, sed certos homines ad negotium destinatos nominatosque. Sic II, 3; III, 3.
- Delegare, ablegare, remittere, XXIV, 3.
- Demergere, deprimere, X, 6.
- Depellere de provincia, de successore in regenda prov., XXIV, 2.
- Deponere prius animam, quam odium, de inexpiabili odio, XXIII, 1: deponere odium usitatum, sed animam rarius; dixit tamen Propertius. Lamb.
- Desperare, spem omnem abicere, XVIII, 9; II, 10, etc.; desperati, abiecti, afflictique, XXV, 8; desperatis rebus provinciarum, quum diffisi essent provinciis, ibid.
- Destitui ab aliquo, de reiectis precibus negatoque auxilio, VII, 5.
- Deterior, *ἀδιόστερος*, inferior, infirmior, XVIII, 3.
- Detrahere de aliquo, de invidiosa et obtreptoria depressione, XII, 3.
- Devertere, scilicet ex itinere in urbem, VI, 2. Sic enim leg. eo loco, non divertere; ita namque locutus Vester, docet Dausiquius in Orthog.
- Devocare est, vocare de foro ad coenam, V, 4: hoc sensu occurrit etiam apud Ciceronem, Horatium, etc.
- Deverere aliquem, de publico devotionis ritu, VII, 4 et 6: de verbo et more v. Brisson. form. I, et Plutarch. in Alcib.
- Devotio in pilis scripta, de elogio sive indice devotionis, VII, 4 et 6.
- Deuti, pro abuti, XVIII, 11.
- Dextra manus missa, fides per internum interposita, XIV, 10.
- Diadema, regium capitis insigne, cum sceptro in sella positum, XVIII, 7. Ita solebat in aula fieri et tabernaculo regis: quem morem hic observare iubet Paschal. de coron. X, 10; ut imitatum intelligamus Eumenem usitatum regni

- schema, reponendique et asser-
vandi diadematis consuetudinem.
- Dibapha Tyria, purpuræ genus,
fragm. VIII.
- Dicere, diserte, XV, 3; in dicendo
exercitatus, XV, 5; dicendo valere,
VII, 4; hæc vox proprie eloquen-
tiam notat, et artem; dicitur ma-
trem vixisse, IV, 5, græcism. Sic
Diodor. Sic. XI, 45, λέγεται τὴν
μητέρα πλύνθον ἀναθεῖναι, etc.
Scioppius tamen latinam, sed el-
lipticam constructionem facit, ut
plena phrasî hæc fuerit: dicitur
(refertur) dictum, matrem Paus.
vixisse.
- Dictitare, crebro iactare, X, 7; præ-
tendere, VI, 1.
- Dictator, XXIII, 5: græc. αὐτοκρά-
τωρ, στρατηγός.
- Difficillima natura, XXV, 5; asperitas.
- Dignitati servire, XXV, 6, consulere
existimationi et honori suo; digni-
tas magna corporis, X, 4; augusta
corporis forma, consistens in ma-
gnitudine, proportione, et pulchri-
tudine; honesta, XVIII, 41, ma-
scula et viro digua pulchritudo;
pro dignitate vivere, XXV, 2: in-
telligitur hic dignitas vitæ exactæ
ad τὰ καθήκοντα.
- Dilabi, fuga et discessione, qua quis-
que potest salutem petere, VI, 2;
de nuda discessione, XVIII, 3.
- Diligentia, XV, 7: φιλοπονία.
- Dimicare de fama, de causa in iudi-
cio disceptanda, XIII, 4.
- Dimittere, deponere, XX, 2; XXIII,
42; negligere, XVII, 8.
- Diripere Lusitanos, de provincialibus
praetoris rapinis, XXIV, 3.
- Disertus, VII, 4; quid distet ab elo-
quente Cicero docet, Orat. I, 24:
Eum statuebam disertum, qui pos-
set satis acute atque dilucide apud
mediocres homines ex communi
quadam opinione dicere; eloquen-
tem vero, qui mirabilis et magni-
ficentius augere posset atque ornare,
quæ vellet, omnesque omnium re-
rum, quæ ad dicendum pertine-
rent, fontes animo ac memoria
contineret.
- Dispalata multitudo, XXIII, 5, pala-
bundi et dispersi passim, vagantes-
que.
- Dispensare pecuniam, IX, 4, de eo,
quem ταμίαν Græci vocant, pecu-
niis cogendis administrandisque
praefecto; dispensator aliquando
dicitur: servile alias id nomen; v.
Marcell. Donat. in Sueton. August.
67, et Buchneri thes.
- Dissolvere, abrogare, gr. καταλύειν,
VI, 3.
- Dissolutus, neglectum legis, boni
moris, existimationis significat,
VII, 4; hæc dissolutio (ita enim
vocat Treb. Poll. in Valer. iun.)
contemptum parit; sicut flagitia et
iniquitas principum, timorem; ut
sententiose locutus sit Pollio, quum
dixit: Non est quidquam ad auda-
ciam malis, ad spem bonorum bonis
promptius, quam quum vel malus
timetur, vel dissolutus contemnitur
imperator. In Gallien. c. v.
- Divinus, XXV, 9, qui ea parte pru-
dentiae, quæ divinatio, sive provi-
dentia dicitur, valet, rectitudine,
inquam, constantisque consilii ac
propositi.
- Divinare de exitu, XVII, 6; divinatio
est prudentia, XXV, 16; divinatio
appellanda est perpetua naturalis
bonitas, XXV, 9.
- Divum: sub divo, IV, 5, in aperto
aëre, non sub tecto.

- Divus, *ἀεθροθεός*, consecratus, absolute ponitur pro Julio Caesare, XXV, 49.**
- Dodrans:** ex dodrante heres, XXV, 6; novem partes hereditatis intellige, quum dodrans novem partes s. uncias assis, ex XII sc. constantis, significet. Nam assis vocabulo hereditatem totam; XII partibus assis, partes hereditatis appellari, omnes noverunt.
- Dolor desiderii, ex desiderio conceptus, XXV, 4; tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret, XXI, 4; sensus: indignatione iusta in aelus matris et vindictam ita exarsit, ne oblivisceretur interim, matrem esse, super cuius facinore doleret; igitur filii officio animoque dolor irritati coniugis estcoercitus.**
- Domesticae res, vires propriae, intestinae, XXIII, 40.**
- Domicilium imperii orbis terrarum erat in ea urbe, XXV, 3; de Roma; quasi fortuna imperii ibi habitaret. Tac. caput rerum, I A. 47; urbs unde in omnia regimen, III A. 47; Cic. domicilium imperii atque gloriae, I de Orat. 23; Flor. destinata hominum ac Deorum domicilio civitas, I, 43. Id. imperii sedem caputque terrarum vocat, I, 7.**
- Dominatio, de intemperantia, qua in alios affectatur imperium, II, 7; de imperio vi capto occupatoque, adeoque de tyrannide, I, 3.**
- Dominatus, pro *αὐτοκρατία*. opposit. regno, quod nomine tale est, non potestate, XXI, 4.**
- Domus, pro loco domicilii, I, 2. domi bellique, VII, 7; pro patria, XXIII, 8; pro familia s. gente, XVIII, 6; II, 9.**
- Dubio an, elegantior pro dubio. an non, VIII, 4.**
- Ducera feram bestiam, victam agere, XIV, 3; existimare, credere, VII, 2; XX, 2; protrahere, XIV, 8; II, 7; duci adversus aliquem, sc. militatum, XVIII, 3; impelli, moveri, V, 4; teneri, XXV, 42; ad mortem, XIX, 4.**
- Ductus, opera in gerendo administrandoque bello, IV, 4; XIV, 5: differt ductus ab auspiciis; quippe quae ad summam fati et fortunae pertinent; interdum tamen coniunguntur, ubi idem auctor actorque.**
- Dux manus, qui parti copiarum praest, XVI, 4: opp. imperatori, qui totis; duces mari, *θαλαττοκράτορες*, quibus summa belli maritimi commissa est, XIII, 2.**
- Dynastes Paphlagoniae, XIV, 2; dynastae alias etiam reguli vocantur, sicut ipse Nepos, XIV, 3, nobilem regem: distinguuntur a magistratu et civitate, neque aliud quid sunt, quam toparchae. Alex. Genial. dier. IV, 23, Paphlagonum dynasten, cum Cappadociae satrapa, exarcho Longobardorum, Cretensium Cosmis cet. comparat.**

E.

- Edere in vulgus, vulgo rumore spargere, XIV, 6.**
- Efferre, asportare, XV, 4; evehere, X, 6; VII, 41; funerare, XVIII, 4, etc.; efferri, insolescere, in superbiam corrumpi, IV, 4; divulgari, X, 8.**
- Effusi honores, largi nimium, et coniuncti cum prodigalitate, I, 6; effusae largitiones, immodicae XXV, 6.**

- Elaborare cupide, niti, contendere,** III, 1.
- Elegans, non magnificus: fit oppositio inter cultum domesticum, vel cum modo et munditie, vel cum sumptu et splendore dispensatum,** XXV, 43.
- Elephantus ornatus,** XXIII, 3.
- Eloquentia antistat innocentiae, i. e. superat eam, valet contra eam,** III, 1.
- Eloquescere virtutibus, inclarescere,** IV, 1; elucet ex his illud, illud potissimum et ad gloriam illustre est, XII, 1; eluxit eloquentia eius, XV, 6, illustri argumento cognita est.
- Eminere altius, honoribus, potentia,** XII, 3.
- Enumerare familiam, de genealog.** XXV, 48.
- Enuntiare, revelare rem secretam,** IV, 4.
- Ephemeris, XXV, 43; diurnum Latini vocant: significat hic libellum quotidianarum expensarum et erogationum. Aliud signific. diurni commentarii apud Suet. Aug. 64, in quos etiam dicta et sermones annotabant.**
- Ephori Lacedaemoniorum, II, 7, de horum potestate et officio v. Nic. Cragium de rep. Laced. l. II, c. 4; add. Vbb. Emmii tom. III Graeciae vet. pag. 422 sqq.; Arnis. de rep. II, 6, 2 sqq., et Meurs. Miscell. Lacon. II, 4.**
- Epigramma, inscriptio, titulus, elogium; qualia donis adduntur, quae Diis sacrabant, IV, 1.**
- Erexit eum haec contumelia, i. e. ad industriam et emendationem excitavit, exacuit, II, 1.**
- Evadere: timeo quorsum haec evadant, quem eventum habitura sint, X, 8.**
- Evocare, accire, ad se vocare, IX, 41.**
- Exadversum, e regione, II, 3; exadversus, cum obsistendi significatione, VIII, 2.**
- Exagitatus a Graecis, II, 9; Thucyd. διαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. metaph. a venatoribus, qui exactam cubilibus suis feram nullibi patiuntur consistere, donec in potestatem veniat.**
- Exanimari, de moriente, XV, 9.**
- Exardescit bellum, XXII, 2.**
- Excedere pugna, desistere, XV, 9.**
- Excipere has partes, in se suscipere negotium, X, 8; eleganti translatione a scena sive histrionibus, quorum hic vel ille huius vel istius ὑποκειμένου partes excipit atque agit.**
- Excogitare, respondet Aristotelico ἐξεργάσκειν, quo facultas expediti in actu civili consilii notatur, II, 1; excogitatum est a quibusdam, de singulari invento firmandae molitionis cuiusdam, XXV, 8.**
- Exemplum devotionis, i. e. formula descripta, ἀπόγραφον, VII, 4; exemplis rerum docere lectores, XXV, 49: notatur applicatio παραδειγμάτων καὶ νουμάτων ad χρήσεις γνωμικὰς καὶ πρακτικὰς, in quo praecipua historiae philosophia consistit: ut ostendantur, inquam, officiorum fontes commemoratione actuum ex officio profectorum, i. e. exemplorum moralium.**
- Exhaustus, cui pecunia deest et instrumenta belli cetera, VII, 8; XXII, 1; consumptus, XXIII, 6; metaph. a fontibus et puteis desumpta.**

- Exheredatus**, pro abdicato ob vivendi licentiam et dissolutionem, II, 4. Alias abdicat pater filium, dum vivit; exheredat post mortem.
- Exiguus**, XVII, 8; significat tenuitatem, gracilitatem, maciem, et opponitur pinguedini.
- Exiles res**, tennes, calamitosae, de difficultatibus a fortuna adversante obiectis, XVIII, 5.
- Exitus**, de fine vitae, XIX, 4; XVIII, 43; aedificii, de foribus, XXIII, 42.
- Existere**, cooriri, VII, 3.
- Expedire rem**, de ancipiti negotio, XVIII, 9; expedire se, de eo, qui multitudine circumventus est, XVIII, 5; de eo, qui locorum angustiis clausus est, XXIII, 5; expedita ad dimicandum manus, XIV, 6; intellige, facultatem dimicandi non impeditam loco aut praecisam.
- Expensum sumptui ferre**, expensos sumptus in commentarium referre, XXV, 43.
- Expers consilii**, non conscius, XVII, 6; litterarum Graecarum, ignarus hist. et rer. Graec., Praef.; periculi, immunis, XXV, 2.
- Explorare**, in rem praesentem venire, II, 7.
- Exponere**, enarrare, cum quarto casu. Praef.; cum sexto atque praepos. *de*, X, 3; XVI, 4, etc.; aliquem e nave, verbum nauticum, II, 8.
- Exposcere aliquem**, petere ut dedatur, XXIII, 7.
- Expriimere imaginem vitae**, de ζωγράφω, XV, 4.
- Exsplendescere clarius**, vox valida et efficax, ad radios ingenii et praecellentiam se erumpentem, XXV, 4.
- Exstare**, durare, conservari, manere, XX, 2.
- Exstinguere**, e medio tollere, XXV, 9; aliquos, sc. oppugnando perdere, XVII, 5; contumeliam industria, veluti redimere, aut memoriam contumeliae delere, II, 4.
- Exsultare**, de equis, verberibus ad subsultandum coactis, XVIII, 5; oppon. remittere calces, ibid.
- Externum malum**, de bello externo, XXII, 2.
- Extremo bello**, pro fine belli, IX, 4.

F.

- Fabrum praefectus**, qui fabricis praefuit et machinis bellicis, XXV, 42.
- Factio**: sine factione amicis officia praestanda existimabat, XXV, 8; i. e. sine pactione et conspiratione occulta.
- Facies**: pro forma et modo totius corporis, XVII, 8.
- Facilitas gravitati mixta**, XXV, 45.
- Fallere verbo**, falsi tituli specie, XV, 5.
- Fastigium**, oppon. periculum, XXV, 4; fastigio pari stare in utraque fortuna, nec altius se efferre, nec demissius gerere, XXV, 44.
- Fatigare lectores**, VI, 2; fatigari fame, XVIII, 42.
- Fautor optimatum**, VII, 5; natura faulrix, XVII, 8; oppon. malefica, ibid.
- Felicitas** quid sit, fragm. V.
- Ferocia**, de animosa elatione, XXII, 4.
- Ferocior**, animosior ad bellandum, II, 2; ferocius, elatius, arrogantius, XVIII, 44.
- Ferus**, durus, immobilis, implacabilis, VII, 6.
- Ficta dona**, fragm. V.
- Fictilia vasa**, XXIII, 40.

Fidenti animo, XXII, 3: de eo, qui ex successu animosus est.

Fiducia nimia magnae calamitati solet esse, XVI, 3: intell. securitas ex confidentia.

Fidus: pacem non fidam futuram putabat, non servatum iri, XIV, 8. Ita fidus non tantum de homine, sed et de iis, quae sunt hominis, et ad hominem pertinent, dicitur: qualis epitheti translatio in omnibus linguis est frequens.

Figura venusta, de congruo totius corporis habitu, XVIII, 44: opp. hic magno corpori.

Fingere fortunam sibi, XXIII, 44, fingere se, effingere suos mores in rectitudinem officiorum vitae, ibid.

Firmae copiae, respectu peritiae bellandi, indurata bello manus, XVIII, 3; firmae vires, de eo, qui invictus laboris, operis, etc., XVIII, 44.

Fistula putris, XXV, 24: al. puris legunt.

Flagitium: cum flagitio domum redire, cum dedecore ex armis relicti, XXII, 4: proprie vox militaris est.

Florere, de potentia et excellentia imperii, XVIII, 4; rebus quibusdam, gestorum gloria, V, 3; florens, adhuc vivens, superstes, XXV, 44.

Foenus, de usuris, XXV, 9.

Forma imperatoria, imperator digna, XI, 3.

Fors, pro casu, XVI, 2.

Fortuna non simplex, XX, 4, varia, vel utraque, ut alibi; fortunam suam oculere, VII, 9, statui suo et celebritati latebras quaerere tum famae tum securitatis.

Forum: in foro esse coepit, XXIV, 4, fori studiis et civilis actus rudimentis operam dare.

Frangere: Corcyraeos fregit, bello debilitavit, vicit et victis superbiam ademit, II, 2; de abiectioe animi, II, 4; frangi cura, vehementer angi: de aegritudine animi, X, 7.

Frequens: frequentior familiaritas, de crebriore convictu usuque, XXV, 49; frequentissimus conventus legationum, de magno consensu et numero, XV, 6; frequentia vulgi maxima, de comitatu funebri, XXV, 22.

Fructus rei familiaris, lucrum, commodum, quo res familiaris augeri potest, XXV, 6; fructus, hortorum et praediorum, V, 4; fructus pietatis, praemium, XXV, 5; fructum oculiscapers, delectationem, XVIII, 44.

Funus militare honestumque, XVIII, 43; amplum, XVIII, 4.

G.

Galea venatoria, XIV, 3.

Gazae regiae custos, XIV, 5; γαζοφύλαξ, γαζοφυλακοῦντις appellatur illi Persarum praefecti. Briss. de regn. Pers. I. 4.

Gener, pro marito sororis, IV, 4.

Genere Graecus, I, 3, vocatur, qui genus quidem ex Graecis ducit, domo tamen et patria Graecus non est.

Generosus, nobilis, II, 4; V, 4; generosa fama maiorum, fama ex maioribus generosis, X, 4; generosi condiscipuli, γενναῖοι, animo erecto excelsoque praediti, XXV, 4.

Germana soror, consanguinea, eadem

- patre nata, sed non eadem matre, Praef., et V, 4.
- Globus: sic ille consensionis globus, huius unius disensione dissectus est, XXV, 8. •
- Gloriosum, ἀλαζονείων, XX, 4.
- Gradus, sc: honoris et amicitiae, XVIII, 4; XIX, 2; imperii secundus, de proxima a rege dignitate, IX, 3.
- Graecae litterae, de lingua Graeca, XXIII, 43; pro historia Graeca, Praef.
- Grammatici quinam Graecis dicantur, fragm. VI.
- Gravitas Lacedaemoniorum in suspendenda, dum res penitissime exploraretur, fide, IV, 4.
- Gubernator sc. navis, XII, 4: propria nauticae rei vox.
- Gymnasium Timoleoncum, XX, 5.
- Gynaeconitis, Praef. Gr. γυναικωνίτις, s. γυναικωνίτις, locus in aedibus, solis mulieribus ad habitandum datus: cf. Vitruv. VI, 10.
- II.
- Hemerodromi, gr. ἡμεροδρόμοι, I, 4, cursores diarii: nobis Eilboten. Liv. XXXI, 24, interpretatur, ingens die uno cursu emetientes spatium.
- Heredium, XXIV, 4, praedium parvulum, teste Festo. Varro, lib. I, de RR. c. X, bina iugera, quot a Romulo primum divisa dicebantur viritum, quae heredem sequerentur, heredium appellarunt.
- Hermes Andocidis, VII, 3: Hermæ statuæ erant Mercuriales quadratæ sine manibus et pedibus, de quibus vid. Thucyd., lib. VI, et eius scholiasten.
- Heterice, XVIII, 4: ἵσμος ἐτραπέζην Arrianus passim vocat, h. e. equitatum amicorum ad corporis custodiam delectorum.
- Hiems, pro tempestate, XXV, 10.
- Hierophantes, XVI, 3, genus sacerdotii Atheniensis.
- Hirta tunica, hirsuta, hispida, XIV, 2.
- Historia et vita opp., XVI, 4: illa est scriptio publico rerum actui apta, ideoque instructior; hæc privata moribus servit, ideoque simplicior.
- Honor regni, pro ipso regno, XVII, 4; honoris corona, VIII, 4.
- Hospitium, V, 3; hospitio alicui contineri, esse inter hospites, VI, 4.
- Humilia, vilis, XVII, 8; humili, infra dignitatem honesti viri positum, Praef.
- I.
- Ignorantia bonarum rerum, ἀβελτερία, XVII, 8.
- Imaginem consuetudinis atque vitæ alicuius exprimere, XV, 4, mores et vitam alicuius describere.
- Imbui cupiditatibus, X, 4.
- Imitari consuetudinem gentis, VII, 44, moribus eius vivere.
- Imminere, moliri oppressionem, XVIII, 10.
- Immodestia, de licentia militum et dedignatione parendi, VI, 4; VII, 8.
- Impedimenta, VIII, 2, significatione militum, pro sarcinis, instrumentis, vehiculis ipsisque iumentis, quæ expeditionum necessitatibus et vecturis inserviunt.
- Imperium maius, I, 6, de prolati finibus; singulare perpetuumque, monarchia, XXI, 2; quibus singulis ipsarum (earumdem, quarum præ-

- elipes erant) urbium perpetuo dederat imperia, I, 3, de tyrannide principibus a Dario concessis; imperii summam tenere, praesens cum perpetuo imperio, ib.; neque id magis imperio, quam iustitia, consecutus est, non tam potestate iurisdictionis, quam aequitate administrationis, I, 2.
- Impetus**, repentina oppressio, VII, 8; incursum, XII, 4.
- Impius**, de fraticide, XX, 4.
- Implicitus** magnis rebus, IV, 4, ex difficultate coeptorum in varias emergendi angustias coniectus.
- Impotens** dominatio, de intemperantis imperii insolentia et abusu potestatis, VI, 4.
- Inclinatae** iam erant tyrannorum copiae, fugam spectabant, XVI, 5.
- Incurrentes**, qui in hostem impetum faciunt, XII, 4.
- Index**, qui rem defert, IV, 4.
- Indicium**, narratio, manifestatio, IV, 4.
- Indignari**, indigne ferre, XVIII, 4; X, 4.
- Indulgere** alicui, favoris honorisque significatu, quem exhibemus viro bene merenti, X, 2; de creditoribus solutionem debiti non urgentibus, XXV, 2; de dissoluta educatione, X, 4; dolori, eius impetum sequi, obsequi dolori, XXI, 4; indulgere sibi, licentiae significatu, VI, 4; sibi liberaliter, splendidius vivere, XII, 3; indulgens pater, in laude pos., XXV, 4; indulgentia in suos, XXV, 7: nam haec vox significanter de affectu necessitudinum, et facilitate *συγγενικῆς ὀμιλίας* usurpatur.
- Industria**, φιλοπονία, XXIV, 3.
- Infirmatus**, vituperatus, VII, 44.
- Inferre** bellum in It., bello Italiam patere, XXII, 4; signa in hostem, in hostem ira, XIV, 6; mala in domum alicuius, vexare, detrimentis afficere domum, II, 9; inferri aliquo dicitur corpus mortui, sepeliendum sc., IV, 5.
- Infinium** bellum, inexpiabile, implacabile, XIV, 40.
- Infodere**, de sepultura, IV, 5.
- Innocentia**, abstinencia, continentia; opp. avaritiae, III, 2.
- Inservire** studiis gentis, imitari mores et consuetudinem, VII, 44.
- Insolens**, de elato sermone; XX, 4; tantum absit ab insolentia gloriae, ut etc., XVII, 6: gloria h. l. est ipse sensus gloriae ex re bene gesta, ex quo facile oritur elatio insolens et insultandi libido.
- Instituta**, mores, Praef.
- Insuetus** male audiendi, de eo qui sinistre de se opinantes saepe fert, X, 7: nec tam assuetudinem, quam patientiam negat.
- Intemperantia**, immodestia et licentia militum, XVIII, 8; *υπερημία*, incivilis elatio, III, 2.
- Intercedit** cupiditas maior (h. e. vehementior impetus animi cupientis) in hac re, intervenit consiliis melioribus, X, 4.
- Intercipere**, XI, 2, in via praeter opinionem deprehendere, opprimere, delere.
- Interdici** non poterat socero generi, contubernium et convictus generi, XXII, 3.
- Interior** pars aedium, Praef.
- Internecio**: ad internecionem gesta bella, XVIII, 3, ad partis aut partium interitum: *ἑκτενωδὲς πόλεμος*.
- Interponere** causam, II, 7; alibi interponere, I, 4; *σπυροσφύρα*.

- praetextu uti; interponere, de iudicio sententiaque descriptioni inserta, XVI, 3; se, ope sua intervenire, XXV, 2 et 9.
- Interpretari, rationem rei reddere, XXV, 3.
- Intestabilis, detestabilis, execrandus, fragm. II.
- Intestinus, domesticus, interior, XXII, 2.
- Intueri non aequo animo fortunam alienam, invidiae *περίφρασις*, XII, 3.
- Invehi multa in aliquem, XV, 6; nonnulla, XX, 5; alicuius exagitandi ergo probra spargere: ubi simul multa et nonnulla in quarto casu Graecorum imitatione usurpata observabis.
- Inventum, strategema, XII, 4.
- Invidiae crimen, ex invidia impositum, sive, ubi invidia pro crimine sufficit, VII, 4.
- Invocati, non vocati ad coenam, V, 4.
- Ire in ius de re aliqua, XXV, 6, notat disceptationem rei et litigationem apud iudicem.
- J.
- Janua: puer ab ianua prospiciens, XXIII, 42. Pignorius de serv. p. 244, existimat, puerum ab ianua dici, quomodo a litteris aliquem esse dicimus.
- Judicium: ille sui iudicii, etc., homo *αὐτογνώμων*, XXV, 40, in bonam partem, qui suo potissimum iudicio sibi standum ea temporum perturbatione intelligebat.
- Judicia privata, II, 4, quae in privatis, non communibus reipublicae causis versabantur.
- Jumentum, de equis, XVIII, 5.
- Jussu populi, formula *δημοκρατικῶν*, XIII, 4.
- Justus, cognom. Aristidis, III, 4; iustus tyrannus, de Miltiade, qui potestatem neque per vim ceperat, neque immoderate gesserat, I, 8.
- Iustitia, pro aequitate civilis animi ac *ἰσότης*, III, 2.
- K.
- Kalendae, pridie Kal. Apr., XXV, 22.
- L.
- Labor animi, contentio, VII, 4; opp. remittere se, ibid.
- Laedere pietatem, XX, 4.
- Lapis, de milliario, XXV, 22.
- Largitudo, fragm. VII.
- Lautus eques Rom., XXV, 42, pro divite.
- Laxare vincula epistolae, IV, 4.
- Lecticula elatus Atticus, XXV, 22, sc. funebri, quae *Μύχη* Graecis; ea nobiliores et ditiores, ceteri sandapila efferebantur: cf. Kirchn. de fun. II, 9.
- Lectoris satietas et ignorantia, XVI, 4: quantum haec sc. ex nimia brevitate, illa ex multitudine.
- Legationis ius sanctum ap. omnes gentes, XVI, 5; legatio, per metonym. de legatis, XV, 6.
- Lenire invidiam obsequio, X, 6, mitigare.
- Levare inopiam alicuius, XXV, 2, sublevare.
- Lex de prohibendis sepultura proditoribus, II, 40; lex *ἀμνηστίας*, VIII, 3; lex de non retinendo ultra praefinitum tempus imperio, XV, 7; lege agere cum aliquo, mox legibus experiri, XX, 5, legitimis

- actionibus experiri, sicut enim eius, qui ius reddebat, est ius dicere; ita is, qui ius suum persequatur, et aliquid eorum, quae lege continentur, apud praetorem, aut ius dicentem, in iure obibat, lege agere dicebatur: cf. Brisson. V form. et Sigon. de iudic. I, 7 et 9.
- Liberator patriae, X, 40.**
- Liberalitas temporaria, callida, XXV, 44:** quae spectat tempus, captat felices, et temporis causa largitur, tempori et fortunae accommodat benignitatem.
- Liberaliter polliceri, prolixè, ample, VI, 4.**
- Liberius vivere, de licentia morum, II, 4.**
- Libertas, δημοκρατία, XX, 3; I, 8; VII, 3.**
- Librarii, XXV, 43, servi, quorum opera in excubendis et curandis libris Veteres utebantur.**
- Licentia civium immoderata, notatur intemperantia libertatis, τὸ ὀχλοκρατικὸν ἐν τῇ πόλει, VII, 4; licentia inveterata, de militarem disciplinam dedignantibus, XVIII, 8.**
- Lintea Loricae, XI, 4.**
- Litteris coli ab aliquo, de familiaritate epistolaris commercii, XXV, 20**
- Litterati quinam olim dicti, frag. VI.**
- Litteratissimi pueri, scil. servi, XXV, 43.**
- Lotus arbor, fragm. X.**
- Lucrum: ille universa (quae Alcibiades bello Peloponnesio gesserat) naturali quodam bono (h. e. singulari naturae felicitate) fecit lucri (effecit, ut ipsi sc. Thrasybulo, non Alcibiadi, collegae eius, praeclare gesta tribuerentur), VIII, 4.**
- Lumina oculorum, pro ocalis, XX, 4.**
- Lupo, pisci, praecipua auctoritas in cibus, fragm. X.**
- LLS., XXV, 4. Sestertium Antiqui his modis exprimunt, IIS., HS.; LLS., duarum librarum et semissis caractere; superposita lineola, millenarii index, sestertium in neutro significat. Vide Budaeum et Glareanum de asse, et praesertim tabulas Scioppianas.**

M.

- Maculare gloriam belli magnam turpi morte, IV, 5.**
- Magister equitum pari ac dictator imperio, XXIII, 5:** per turbulentas rogationes ita acciderat; alias enim dictator imperio parebat.
- Magistra vitae philosophiae, fragm. V.**
- Majestas imperii, XVI, 2, de summo imperio, quod penes Lacedaemonios et terra et mari erat.**
- Maleficam naturam in corpore fugendo nancisci, XVII, 8, de errore ac deformitate naturae in corpore; opp. habere naturam fauricem, ib.**
- Malum externum, bellum cum hoste externo, XXII, 2.**
- Manceps, XXV, 6, qui a populo aliquid emit, conductive: eius rei quoniam sublata manu indicium facit, seque auctorem profitetur, manceps dicitur; conf. Sigon. de antiq. iur. c. R. II, 4.**
- Manupiae, V, 2: praedam, sive pecuniam ex praeda redactam intelligi ostendit Gellius, XIII, 23.**
- Manus: aliquem ad manum habere, ministerio alicuius uti, XVIII, 4; manum dare, de victis et succumbentibus, XXII, 4: est autem translatio a gladiatoribus ducta; manus aliquo porrigere, de extorsio-**

- nibus, quibus exhaustum immodicis sumptibus aerarium repletur, X, 7.
- Maritima villa**, XXV, 14; civitates maritimae, IX, 4; maritimum imperium: III, 2; maritimi praedones, piratae, II, 2.
- Marmoris** crusta primum parietes operuit Mamurra, fragm. X.
- Medimnus**, Graecorum mensura, Romanos sex modios capiens, XXV, 2.
- Mel** cadaveribus circumfusum, conservabat ea a putredine, XVII, 8.
- Messa**, propositum, consilium, XVI, 1, etc.
- Messa secunda**, XVII, 8: ballaria intelliguntur, quae postulos cibos convivis, iam cibo potuque satiatas, apponebantur, ad eorum appetitum quasi denuo excitandum.
- Mentio**, de tota expositione vitae, XV, 4.
- Mercenarii** scribes, non sine nota vilis animi et operae: haec vox honestis ac industriis viris, qui fidem potius, quam lucrum spectant, maiorumque rerum actores sunt, opponitur, XVIII, 1.
- Metalla**, fodinae metallicae, II, 2; V, 4.
- Metiri**, aestimare, XVIII, 1.
- Migrare**, non ex vita, sed ex domo in domum videbatur, de Attico in morte constantiam vocis atque vultus servante, XXV, 22.
- Minuere**, violare, XVII, 4.
- Mirabilia** cupiditas, vehemens, ingenia, I, 5.
- Miscere** plurima, de aeditiosis et turbulentis molitionibus, IV, 1.
- Misus ephorum**, XVII, 4, mittentibus ephoria.
- Mobilis**, inconstans, XIII, 3; mobilitas fortunae, X, 6.
- Moderata vita**, civilitatis nomine et bonitatis, quam alibi vocat, XIII, 4.
- Modestus**, *ἄσμετος*, XV, 3.
- Modestia**, civilis communique scilicet et legibus congruens animus intelligitur, I, 1; de civilitate obsequia patriam, XVII, 4.
- Modius**, XXV, 2.
- Moenia** lignea, senigmatica de navibus, II, 2.
- Monumentum**, sepulcrum, XXV, 22; monumenta, indicia rei memoriae conservantia, II, 10: a monendo enim deducit Varro.
- Mora** Laedaemoniorum, XI, 2: Morae Laconum erant cohortes 500, aut 700, aut 900 militum.
- Mos** maiorum, XVII, 1; more meliorum petere honores, XXV, 6, sine fide et fallaciis, ut Cicero explicat: provocabatur autem in plerisque rebus, cum pondere et proverbiali veluti formula, ad morem maiorum, i. e. instituta inde a maioribus propagata; morum similitudo plus valet in amicitia, quam affinitas, XXV, 5; morum praefectus, XXII, 3, magistratus publicus, censor; fortunam sui cuique mores fingunt, XX, 11; mos crudelitatis, de crudelitate ipsa, VIII, 3.
- Movere** se, sc. ex pristina habitatione, XVIII, 6; movere, persuadere, II, 4; moveri quae possunt, bona mobilia, quae vulgo dicuntur, II, 2.
- Municipium**, XXIV, 1: colonias inter et municipia hoc intererat, quod coloniae, verba Gellii sunt, ex civitate Romana quasi propaga-

rentur, municipia in civitatem extrinsecus vocarentur.

Musica, Praef.; musice a principis persona abest, XV, 1.

Mysteria facere, VII, 3, Cereris sacra arcana: alio nomine Initia: vid. Iustin. V, 1.

N.

Natu magno, aetatis notione, IV, 5.

Nativus lepor, de pura et inaeffectata sermonis gratia, XXV, 4: oppon. adscitus.

Natura videtur experta in hoc, quid efficere possit, VII, 1: ponitur hic natura, tanquam effectrix rerum; sic natura faustrix, propitia, XVII, 8; natura difficillima, ingenium difficile, XXV, 5; neque id natura solum fecit, naturali ingenii propensione, XXV, 17; naturale bonum, VIII, 1, naturalis quaedam gratiae apud omnes obtinendae felicitas.

Nautica castra, XXIII, 11, non statio militaris navium, sed praesidia in proximo littore collocata intelliguntur, quae navium stationem e terra tuebantur, et vallo fossaque in semicirculum ductis cincta erant.

Navis triremis, X, 4; oneraria, II, 2; longa, ibid. Onerariae naves, *ολκίδες*, serviebant commatui transvehendo. Bellicarum navium maxime eminent naves longae, respectu scil. onerariarum, quae latiore ventre et rotundiores, et ex longis triremes, dicta iuxta numerum transtrorum et remorum, supra se invicem locatorum, serie tamen fortassis non directae; vide Savilii milit. Rom. p. 66, 70, et Gyrald. de navigiis. Navis domi-

nus, II, 8. Thucyd. et Polyæn. *ναύκληρον* vocant: sed Themistocles, ep. XIX, pariter ut Nepos, *τὸν δεσπότην τῆς ναῦς*, idque rectius; fuit enim navis, qua Themist. utebatur, ut ex iisdem scriptoribus cognoscimus, ex eo genere, quod Graeci *ολκίδας* vocant, ac, ut videtur, alicuius mercatoris.

Necessarius homo, significatione propinquitatis, de socero, XIV, 6.

Necessitas, de urgente calamitate, II, 8.

Necessitudo, affinitas, X, 1; XXV, 19; necessitudo sortis, XXIV, 1: collegarum sorte lectorum consensio, et vinculum coniunctioque notatur.

Nitidus, pinguis, XVIII, 5.

Nomen nobile, fama clara, I, 8; nomen Romanum, cum granditate quadam pro populo, XXIII, 7; nomen regium, titulus, XVIII, 13; nominatim, expresso nomine, I, 1.

Nova res, insolita, XIV, 6; novitas ornatus, insolentia, XIV, 3.

Nox prima, vigilia prima, XVIII, 9.

Nudare vagina telum, distingere, XIV, 11.

Numen Deorum, XVII, 2; XX, 4: notat hic auspiciam, curam, *ἀπόνοιας*; in priore loco pro ipsis diis potest capi.

Nuptiae, pro matrimonio, XXV, 5.

Nutu eius geruntur omnia, i. e. arbitrio, placito, VI, 2.

O.

Obducta nocte, XXIII, 5: obcuram, nebulosam, non serenam explicat Lambin. quemadmodam Horatio Epod. XIII frons obducta dicitur; verum potius obduci hic nox di-

- . citur, ut in Georg. Virgilio ob-
 tendi.
- Obiectu illo repentino viso**, i. e. obiecta specie oculis, XXIII, 5.
- Obire diem, mori**, X, 10; integre obire diem supremum, I, 7, etc.
- Obnixo genu scuto**, i. e. obnixo in scutum, obfirmato genu ad scutum, XII, 1.
- Obruere, terra operire, infodere**, XIV, 11; obrui vino, epulis, X, 4; vitis, IV, 1.
- Obsequi studiis suis, iis cum studio et opportunitate inservire**, XXV, 2.
- Obsequium, civilitas, comitas, indulgentia**, X, 6.
- Observantia**, de ea, qua quis perofficioso et peramanter alios observat, XXV, 6.
- Obsoletus honor, spreus et vulgatus**, I, 6.
- Obstare consiliis alicuius, propositum intervertere**, X, 9.
- Obterere laudem virtutis**, XX, 1, includit significatum contemptus ac suppressionis.
- Obtigit ille quaestor Scipioni**, XXIV, 1: ita saepe Rom. auctores, de magistratibus sorte datis.
- Obtinere locum eundem, idem officium gerere**, XVIII, 1.
- Obtrectare inter se**, non aemulari tantum, sed adversari sibi mutuo, detrahere, III, 1: *ζηλοτυπίαν* Lamb. exponit; sic enim Cic. Tuscul. quaest.: Obtrectatio est ea, quam intelligi zelotypiam volo, aegritudo ex eo, quod alter quoque potiaturo eo, quod ille ipse concupierit.
- Obtrectator, ἀντιτασσομενος**, mox adversarius in administranda republ., XV, 5.
- Occasus, mors**, XVIII, 13.
- Occupationes infinitae, negotia**, XXV, 20.
- Occurrere rei, mederi**, XVI, 4.
- Odiosa multa, delicate iocoseque tacerere**, VII, 2.
- Offendere, deprehendere**, XVII, 1; offensus fortuna, casu obvius, V, 4; offendere, peccare, labi, XIX, 2; aliquem iratum sibi reddere, XXV, 7.
- Officinae armorum**, XVII, 3.
- Officio tribuere alicui, honesti rectique studio facere**, XXV, 6; officium, de obsequio imperantis debito, I, 7, etc.; officia praestare alicui, tanquam civis civi et magistratui, cum nota obsequii ega imper., I, 2. Significatus benevolentiae et promptae humanitati, ac per haec praestitae operae, in isto: officium suum praestare, s. in iudicio, XXV, 9, et alibi; officia urbana, quae in urbanis negotiis Romae in foro, comitiis ceterisque rebus gravioribus praestari solent, XXV, 4.
- Oleaginae virgulae, et ex iis corosae**, VIII, 4, victoriae symbolo oblatae: nam a ludis Olymp. ad seria transferri eiusmodi res usitatum & elegans.
- Olympiae victor, Praef.**
- Onyx, fragm. VIII.**
- Oponium**, II, 10; XVII, 8.
- Optimatium causam agere, de factione aristocratica**, XIX, 3; ita optimatum fautor, VII, 5.
- Opulentes**, XII, 3: Veteres enim promiscuae opulens et opulentus dixerunt.
- Ordire reliquos, vitam reliquorum exponere**, VII, 11.

Ordinem suum uterque retinebat, de ambobus regibus Spartanis, quorum ille ex Procli, hic ex Eurysthenis familia semper surrogabatur, XVII, 4.

Origines Catonis, XXIV, 3; laudatae Ciceroni in Bruto, XVII.

Ornare arcem, exstruere, *κατασκευάζειν*, ut Plutarch. loquitur, V, 2; magistratus, volumine edito sc. de magistratibus, XXV, 48: nisi malis cum Vossio et Barthio legere ordinare; ornatus elephantus, instructus ad pugnam, XXIII, 3: sic Gellius, V, 2, ornatus armatusque ad praelium equus.

Ornamentum, honores, dignitates, opes, XXV, 7.

Os, VII, 4; XXV, 4; pro loquela et pronuntiatione.

Ostracismus, V, 3.

Otium, pax, XX, 3; XXII, 2; XV, 5.

P.

Pactio, induciarum sc. iuramento sancita, XVII, 2.

Palaestra quomodo utendum, XX, 2: palaestrae vocantur, quae alias gymnasia.

Pani praebendo urbs destinata, II, 40: is olim Orientis principum mos, ut quibus bene cuperent, uxoribus cumprimis (vid. Cic. in Verr. III, 33), assignarent urbium, vel provinciarum etiam vectigalia in necessarios usus.

Parma, XI, 4, scutum breve, pelta tamen maius.

Passus, I, 4; XXIII, 6: his Veteres metiebantur suos lapides et milliaris; faciunt autem 1000 pass. unum lapidem Italicum, 4000 pass. unum mill. Germanicum.

Paterna provincia, cuius praefectus pater fuit, XIV, 4.

Patrimonium, possessiones, XXV, 42.

Patiens, sc. ducitiae et laboris, *καταρτυτικός*, VII, 4; XV, 3; quo sensu patientia apud Lacedaem, summa laus dicitur, XI, 4; *φιλοπονία*, XVIII, 4.

Patruelis: a fratre patruela, fragm. III.

Patruus, XVII, 4.

Pausa, quae pausa erit? qui finis, fragm. XII.

Pedestres exercitus, opp. classiariis, adeoque et equitatum comprehendunt, IX, 4.

Pedisequi omnes Attici aut anagnostae aut librarii, XXV, 43.

Pellicere aliquem, sc. in suas partes, XVIII, 2.

Pelta, scutum parma brevius, XI, 4.

Peltastae, XI, 4: sic eos et Stalius vocat Theb. I, 445; Livius et Laetant. peltatos.

Penates, dii domestici, II, 7.

Pendere alicui pecuniam ex foedere, numerare, XXIII, 7: pendebant Veteres monetas, quas nunc numeramus: inde tot vocabula ponderum in re monetaria mansere.

Per se: si per se virtus ponderanda sit, sine adscitio rerum externarum pretio, sola, VIII, 4; per suos, venia et concessu suorum, XVIII, 40; per senatum, XXIV, 2, propter senatum obstantem.

Peraeque, XXV, 43, aequaliter, eodem modo.

Percellere, pervertere, XIV, 6.

Perdita luxuria, extrema, X, 6: intenditur vituperium probrose; perdita impiaque consilia, fragm. V, transfertur hic epitheton ad ea, quae

- sunt in homine, quemadmodum et alibi similia.
- Perfectrix** beatae vitae philosophia, fragm. V.
- Periculum**, XV, 8: in foro Romano sensu dicebatur duplici: 1° significabat iudicium, quod capitis periculum affert; condemnationem. (Cic. pro Rosc. XXX): 2° pericula magistratuum dicebantur tabellae, libelli, in quibus aliquid scribitur, quales sunt codices Pisonis, Verr. I, 46. Priorem significatum huc pertinere non liquet: v. Excursus in h. l.
- Periurium** Deos hominesque alienat, XVII, 2.
- Perpetua oratio**, continua, XV, 5; opp. brevitatis respondendi, ib.
- Perpudescit**: quando perpudescet miscenda atque perturbanda repub., fragm. XII.
- Persona**: personis summorum virorum non satis dignum, conditione et loco eorum, Praef.; persona, significanter, pro viro, cui administrationes publicae innituntur, XVI, 4.
- Pervehi**, VII, 4; fragm. VII.
- Pervertere civitatem**, evertere, VI, 2; mores vetustos, corrumpere, XXII, 3.
- Petulans homo**, immodestus, procax, XX, 5.
- Phalanx**, XII, 4; Alex. M. XVIII, 8; Laconum, XVI, 4; Macedonum, XVIII, 7: vide descriptum hoc militum agmen ap. Curtium, III, 2; et quae ib. Freinsb. notavit.
- Pietas**, de affectu in necessitudines, XXV, 47, etc.; eadem voce obsequium in patriam notatur, XVII, 4.
- Pila lapidea**, in qua inclusa devotio Alcibiadis, VII, 4; ex more sc. infamiae consciscendae usurpato.
- Plaga**, pro calamitate, XVIII, 5; plagae, vulnera, XVIII, 4.
- Plebiscitum**, quod plebs sciscit, iubet, ψήφισμα δήμου, III, 4, VII, 5; XV, 7.
- Posticae quaestiones** Attico propositae, XXV, 20: quae cuiusmodi fuerint, docet Wowerius de Poly-math. X, 42.
- Ponderare**, considerare, VIII, 4.
- Ponere, donum in templo statuere**, IV, 4; constituere, existimare, habere, numerare, VIII, 4; XXIII, 2; Praef.; deponere, IV, 5.
- Populus iubet**, de populi decreto et lege, formula δημοκρατικῆ, XV, 7; urbanus populus opp. exercitui, V, 2.
- Populares**, qui populo student, XIX, 3: δημοκρατικοί, quos Plutarch. in Arato φιλοπολίτας, vocat.
- Populiscitum**, decretum populi, ψήφισμα, III, 4. etc.
- Portae Ciliciae**, claustra, aditus, XIV, 7.
- Possidere**, occupare, II, 6; possessio Siciliae, imperium, quod ibi obtinetur, XX, 2.
- Potestas**, imperium, praefectura, IX, 4; omnium rerum, summa imperii, VI, 4; potestatem sui facere, offerre se pugnae, XVII, 3; potestatem habere cuiusvis conditionis, XXV, 42, de eo, cuius matrimonium et affinitas ubique optata.
- Praecipere alicui**, quid faciendum sit, ei praedicere, de responso oraculi, I, 4.
- Praefectus classis**, VI, 4; IX, 4: Γραύαρχος et στολάρχης.

- Praefecturae** consulum praetorumque, XXV, 6, a consulibus praetoribusque delatae praefecturae: erant enim tales praefecturae in exercitu variae, ab imperatore deferri solitae.
- Praeoccupare** alterum, insidiis tollere, X, 4.
- Praes**, XXV, 6: publicorum conductores (mancipes) praedes dabant: est adeo praes, qui populo se obligat, et a magistratu interrogatur, in publicum ut praestet; inde, quum respondet, dicitur praes, V. Brisson. form. VI.
- Praetor**, II, 2; III, 2; XXIII, 7, etc. Intelliguntur his locis magistratus militares, στρατηγοί, quos recte Latini praetores vocant: ita enim, teste Asconio, comm. in Verr. III, 44, vocatur, qui exercitum ducit.
- Preces** Deorum expetere, fragm. XII.
- Premere** adversarium, vexare, instigare, XIV, 7; XXIII, 44: est venatorium verbum, quum ita urgetur bestia, ut nulla elabendi amplius copia sit: inde ad militiam; per metaph. vero et ad disput: transfertur, quemadmodum non semel Cic. usus est.
- Princeps**, primus, praecipuus, VIII, 4; XIV, 5; V, 3; auctor rei alicuius, XXV, 8; cum nota potestatis et officii, I, 2; optimates, XXV, 46.
- Principatus**, non imperii, sed auctoritatis praecipuus in civitate locus, V, 2.
- Principia**, castrorum sc., XVIII, 7, locus castrorum, ubi tendebant duces, tribuni, etc.; ubi ius dictum, signa asservata, altaria culta.
- Privatus**, oppon. magistratibus et qui sunt cum imperio domi militiaeque, VII, 3; XII, 4; XV, 7, etc.
- Privignus**, VII, 2; XXV, 49.
- Probare** auctorem, ei potissimum credere, II, 40.
- Probabilis** orator, XXIV, 3, non omnino contemnendus: cf. Cic. Brut. LXXXV, etc.
- Procacitas** hominis, audax petulantia in incessendo, XX, 5.
- Procellae** civiles, bella, discordiae, XXV, 40.
- Producere**, prorogare, XXV, 24; elicere, XXIII, 5.
- Profecta** hasta, porrecta advers. incumbentem, XII, 4.
- Proinde** ac si, pro, perinde ac si, VI, 2; VII, 6.
- Propagines** clarorum virorum, XXV, 48.
- In propatulo**, in loco aperto et ad conspectum exposito, XXIII, 9: integrè Cic. Verr. IV, 49, in propatulo loco.
- Proprius**, VI, 4, de eo, qui deditus obstrictusque alicui, factionem eius et nutum se secuturum promittit; non propria munera, VIII, 4, non diutina, veluti nil solidae possessionis ob invidiam habentia.
- Proscriptio** equitum, XXV, 40: intelligitur hic crudele illud flagitium, quod dominationi firmandae civium clarissimorum capita et bona, haec quidem hastae subiecta, illa autem libidini et supplicii publice exposita ad promiscuas neces destinabantur, propositis publicis edictis. Primus sceleris auctor Sylla, testibus Velleio et Floro. Scilicet id agebant tyranni, ut quos acies et civile bellum non absumperat, praescriptione interciderent, secu-

- riorique, demotis optimis quibusque, dominatu ipsi uterentur.
- Προσκύνησις*, IX, 3: veneratio Persarum regibus delata hoc vocabulo exprimebatur; ratio ista: divinum aliquid regi suo tribuebant, *σιχόνα θεοῦ* interpretantes, ut est ap. Plutarch.; igitur honorem quoque divinum habuerunt, unde τὸ *προσκύνησις*, adorare, translatum. Noster per venerari ibidem expressit, scilicet non capite tantum flexo, submissisque genibus, sed prostrato humi corpore.
- Prudentia militaris comparata fortunæ, VIII, 4; prudentia est divina tio quaedam, XXV, 46.
- Publicare bona, VII, 4; VIII, 4; XXIII, 7, publico, vel fisco vindicare.
- Pullulare coepit luxuria XXIV, 2; metaphora ab arborum pullis.
- Pulvinar Paci institutum, XIII, 2: inter honores divinos pulvinaria fuisse, id quidem astis constat; de significato vero non consentiunt: Lambinus lectulos, in quibus Deorum statuæ collocarentur, exponit; sane plerique aut pro lectulis in templo stratis, aut pro lecticis apparatus Deorum, acceperunt. Marcellus Donatus, ad Suet. Caes. 76, reiectis aliis significationibus, interpretatur pulvinaria, quæ super lectos stratos in templis ad simulacra numinum sublevanda ponebantur.
- Pulvinus, XVI, 3.
- Purpura violacea, fragm. VIII.
- Q.
- Quærere, sensu proprio, VII, 5; IX, 2; interrogare, XIV, 4; explorare, XVI, 3; deliberare, XVIII, 9.
- Quæstio, pro iudiciali cognitione et disceptatione, VII, 4.
- Quæstor consuli sorte obtigit, XXIV, 4: nam consulibus aut prætoribus, exeuntibus in bellum et provincias, quæstores additi, qui ex eo provinciales appellantur; additi autem plerumque sorte, quum iuberet senatus, ut in sortem provincias conicerent. [Sigon. de ant. iur. prov. II, 3.
- Querimonia, offensuscula, contentio, XXV, 47.
- Quidam, IV, 4; V, 4; XV, 5; XX, 5: additur hoc pronomen nominibus propriis eleganter, interdum designandi causa, interdum contemptum, ut in ultimo exemplo: aliquando, quasi de ignotiore, obscuro, aut obiter memorato accipiendum videtur.
- Quies, *ἀδιαφορία*, quando bello et partibus abstinemus, XXV, 7; sic quietus, qui est neutrarum partium, XVI, 4.
- Quiescere, dormire, VII, 40; omittere, desistere, VII, 4; pacem agitare, arma interim non movere, XVII, 5.
- Quotidianus victus, in dies singulos præberi solitus, XVIII, 42; cultus, XXV, 44, sumptus, X, 7.
- R.
- Radices montis, ima montis, I, 5.
- Ratio, sententia, consilium, I, 3; XXIII, 40; ratio temeraria, de modo et via agendi, XIII, 3; quorum ratio nisi explicata fuerit, etc., XIV, 4: notatur hic accuratior expositio circumstantiarum, quas vulgo appellant.

- Recreare aliquem, reficere, semianimem sanitati restituere, refocillare, XVIII, 4; Siciliam, in integrum restituere, sc. depulsa servitute, XX, 4.**
- Recuperare aliquem, liberare ex vinculis hostium, XVI, 5; rarius de personis occurrit; adolescentulos, ex transfugio retrahere, XVII, 6; patriam restitui in patriam ab exilio, XVI, 2.**
- Redimere ab Acherunte, X, 10; Cicero dixit excitare ex Acherunte, post redit. in senat.**
- Regnum, *μοναρχία*, imperium unius, XX, 3; tyrannis, XX, 1.**
- Relegare ad aliquod volumen, XXIV, 3, amandare ad librum aliquem.**
- Religio, iurisiurandi scil. vel obligatio per iusiurandum facta, X, 8; XVII, 2; veneratio rerum religiosarum, XVII, 4; religionem minuire, maius *ἰσποσύλα* scelus, XVII, 4: significat hic religio ipsam sanctitatem, placita, inatituta religionis.**
- Reminisci, recordari, XIX, 4; excogitare, VII, 2; pendere post factum, quid factum ait, XIV, 5.**
- Repentina vis, tumultus, seditio, VII, 3.**
- Repere, opp. ire de viarum angustiis, XXIII, 3.**
- Reperire, Aristoteli *ἔξευρίσκειν*, de consilio felicitate prompteque invento, II, 4.**
- Reprimere regios spiritus, praesidentiam, ferociam tyranni opinione potentiae conceptam contundere, X, 5.**
- Repugnare victoriae patriae, repudiare eius obtinendae consilia, VII, 8.**
- Res Graecae, XXIV, 3; Italicae, ib.; Persicae, IX, 5; Romanae, fragm., III; memoria rerum Graecarum, etc.; res militaris, I, 8; III, 2: omne circa bella gerenda negotium ac scientia comprehenditur; habet et publicae administrationis operisque significationem haec vox ut res gerere in Afr., XXIII, 7; rerum summa; imperium summum ac potestas, XVIII, 5; etiam τὴν πολιτείαν notat, ut in illo, res constituere, I, 2; res divina, de sacris et immolatione hostiarum, XXIII, 2; domesticae res, vires bellicae, XXIII, 40; res exiles, calamitose, XVIII, 5; respublica, pro administratione reipubl. X, 6; XXIV, 2.**
- Resacrare, VII, 6, est religione devotiois solvere, execrationem in alicuius caput factam irritam declarare.**
- Respicere aliquid, considerare, I, 8.**
- Respondere, causam dicere in iudicio, XV, 8.**
- Retrahere ab interitu, XV, 8.**
- Rex, ἀπῶς pro rege Persarum, XVII, 2, et alibi: scil. Persarum, et postea Parthorum reges non solum a suis, sed etiam a Graecis et Rom. scriptoribus, ob potentiam et imperii amplitudinem, nunc μεγάλου βασιλέως, et magni regis, nunc absolute βασιλέως, et regis titulo insigniebantur.**
- Rhapsodia secunda Homeri, X, 6; liber secundus Iliad. Homeri: nam ita vocantur eius poetæ libri.**
- Rhetor Atticus, de legato, XV, 6.**
- Robur libertatis, vires ad reparandam libertatem unice aut praecipuae, VIII, 2.**
- Rostrum, navis sc., XII, 4.**

Rusticum praedium, opp. villae suburbanae et maritimae, XXV, 44.

S

Sacrilegi, qui templorum religionem violant, XVII, 4.

Sacrilegium, de sacris violatis, VII, 6.

Salis plus, quam sumptus habebat tectum, XXV, 43; plerique hic saltem pro gratia, venustate, arte accipiunt; satis novi translationem vocabuli, nec libenter tamen credo, Nepotem ita scripsisse: videtur enim mihi, nescio quo modo, inconcinne hic usurpari. Boecl.

Saltare commode, h. e. concinne apteque ad modos ac numeros; Praef.

Salum, altum mare, undarum et fluctuum plenum, II, 8.

Sanctitas, integritas, quae opponitur avaritiae et crudelitati, VI, 4: hinc sanctae manus, non pollutae captandis et acceptandis muneribus provincialium, apud Valer. Max., II, 2.

Sarmenta, XXIII, 5.

Satellites Medi et Aegyptii, IV, 3: peregrinum hoc satellitium Pausaniae ad tyrannica instituta pertinet, quod aliquoties tradit in politicis Aristoteles.

Satrapes, VII, 40, etc.: hi sunt, quos alibi principes provinciarum, praefectos, praetores vocari constat; eratque omne Persarum imperium in satrapiis divisum.

Scandulis Roma per annos 470 connecta, fragm. X.

Scena, pro ludis scenicis, Praef.

Scienter, perite atque ex arte Praef.

Scribae, XVIII, 4, apud Romanos mercenarii, apud Graecos honorati, ib; loquitur autem Nepos de eiusmodi scribis, qui hodie *scrivarii* in magnarum potestatum consiliis habentur.

Scriptitare res Romanas, scribere historiam Rom., fragm. III.

Scrutari aliquem, ante colloquium sc., XIV, 44.

Scytala, σκυτάλη, IV, 3; clandestinae litterae. Erat autem scytala lignum rotundum, levigatum, oblongum; eiusmodi duo habere soliti sunt Lacones: alterum, quod sibi servarent Ephori, alterum, quod imperatori daretur abeunti. Illi igitur quoties huic mandare quid vellent, obvolvebant lorum album, in eoque scribebant, quod revolutum deinceps tabellario tradebatur: id hoc consilio fiebat, ne, qui perfecebat, legere scripta posset; imperator autem, circumplicato circa scytalam loro, sententiam scripti facile cognoscebat?

Sella aurea, inter insignia regia, XVIII, 7.

Senatus datur legatis, XXIII, 7: admittuntur ad senatus audientiam legati.

Senescere, metaph. de potentia decrescente, VII, 5.

Sensus, consilium, propositum, X, 8; ingenium, propensio, studium, VII, 5.

Separatis temporibus, repetitis vicibus, XVIII, 40.

Septemtriones, I, 4.

Sertae loricae, ex annulis ferreis inter se nexis consertae, XI, 4.

Sessores, incolae, V, 2.

Sestertium centum millia, 2500 Philippici, XXV, 8.

- Sidere**, de nave, quae mergi incipit, XII, 4.
- Signatus liber**, VI, 4; epistola signata, XVI, 3; de ratione obsignandi libros et epistolas vide Salmas. et Herald. in scriptis adversariis.
- Signum**, quo sc. epistolae obsignantur, IV, 4.
- Sola loca**, deserta, XVIII, 8.
- Solitudo**, tribuitur ei, qui paucos secum habet, VIII, 2.
- Solvere epistolam**, aperire, inciso lino, quo colligata est, XXIII, 11; alibi dicit Noster vincula epistolae laxare, IV, 4.
- Sopor**, soporiferum medicamentum, X, 2.
- Sortis necessitudo**, collegium sorte datum intelligitur, XXIV, 1.
- Sparum vel sparus**, XV, 9; vile genus teli fuisse satis constat: cetera diverse traduntur.
- Splendidus**, non sumptuosus, studens decoro vitae cultui, sed absque profusione, XXV, 13.
- Splendor vitae**, cultus morisque cum gravitate, elegantia, VII, 11.
- Sponsalia**, pro ipsa desponsatione, XXV, 20.
- Sponsor omnium rerum**, qui fidem suam interponit, in sistendo vadium, in facienda versura, XXV, 8.
- Stare ab aliquo**, pugnare pro aliquo; XIV, 6; pari fastigio in utraque fortuna, gerere se pari modo, XXV, 14; stat mihi, decretum est mihi, XXV, 21.
- Statura corporis**, XIV, 9; XVII, 8.
- Status**, corporis habitus, XII, 1; status vitae, mos vivendi et disciplina, X, 4.
- Stipendium primum meruit**, XXIV, 1; militiae initium not. Numero enim stipendiorum Romani annos militiae signabant.
- Stipulatio**, in credenda sc. pecunia. Est enim stipulatio (solemnis ad interrogata promissio) vinculum omnium obligationum adstringendarum, ut ait Brisson.
- Stirps**, domus, familia, XXI, 2; liberi, XV, 10; genus, XVIII, 1.
- Stramenta**, XVII, 8.
- Strategemata**, I, 5; XVIII, 5 et 9; XXIII, 5 et 10.
- Stratum**, super quo accumbitur, XVII, 8.
- Studia gentis**, mores et consuetudines, VII, 11.
- Subalere telum**, quod sub alis gestatur, VII, 10.
- Subiicere librum**, supponere epistolam in locum alterius, VI, 4.
- Subornare**, XIX, 2, occulte aliquem instruere.
- Subscribere**, XXV, 6, assensum nomine subscripto testificari, iuvare accusationem.
- Substringere caput loro**, XVIII, 5.
- Subtexere originem familiae**, XXV, 18.
- Suborbana villa**, XXV, 14.
- Suffragari**, VII, 5; XVII, 1: de commendatione, qua primates, et gratiosi viri alicuius patrocinium suscipiunt, partes tuentur, aut dignitatem alicui conciliant; unde suffragatores προσήγοροι Graecis et συνήγοροι, qui aliis suffragationem suam ap. principem commodant.
- Summa**, substantiva, XVI, 5; XIV, 3; XV, 3.
- Supellex modica**, non multa, ut in neutram partem conspici posset, XXV, 13.

Supplex, qui se in fidem alicui tradidit, II, 8; qui confugit in templum et asylum, IV, 4.
Supprimere classem, sustinere, reprimere, *ἀπέχου*, XIII, 3.
Symposium Platonis, VII, 2.

T

- Tabellarius cum caduceo**, *κάρυξ*, XXIII, 44.
Taciturna obstinatio, pertinacia in tacendo, XXV, 22.
Talenta quinque, 3000 coronati, XV, 4; sumpto sc. talento Attico communi, quod plerumque intelligi solet nuda nominatione talenti, pro 60 minis, s. 600 coronatis s. scutatis; aliud (maius) putant 80 minis constituisse, 800 scutatis; vide Gronov. de pec. vet. III, 3.
Talis vir, cum nota excellentiae, II, 40; sic talis tamque clarus vir, IV, 3.
Tantum quod, pro simul ac, XIV, 6.
Tardiores fore hostes, ex praefidentibus cautiores, et pro impetu curam usurpatorios, I, 4.
Telum, pro gladio, XIV, 44; X, 9.
Temporius discumbere, maturius, fragm. VI.
Tempus longinquius, II, 4; tempus, occasio, VII, 8, et alibi; tempus turbidum, de civili tumultu et caede, XVI, 4.
Tenesmus s. tenesmus, *τεναςμός*, morbi genus in difficili irritoque egerendi constu, XXV, 24.
Tenuis honores, non magno sumptu constantes, I, 6.
Ter ante separatis temporibus, tribus vicibus, XVIII, 40.
Testamento adoptare aliquem, XXV, 5.
Testari, *ἐμπατικῶς*, asseverare, II, 4.
Testarum suffragia, II, 8; V, 3; III, 4; de ostracismo, s. exilio decenniali testularum, quae Graecis *ὄστρακα*, suffragiis (i. e. inscripto testis multandi nomine) illis irrogato, quorum Athenis potentia nimia videbatur, et hoc pacto ad democraticae aequalitatis statum contemperanda; v. Plut. in Aristide et Them. Testa trita lineae primum coloratae a pictoribus, fr. X.
Testatior memoria, ad famam insignior, et per monumenta notior, VII, 4.
Testudines, I, 7, instrumentum *κροχνητικόν*, de cuius usu figurae vid. Lips. poliore. I, 8; alia est testudo, scutis militum feri solita.
Timidi (h. l. providi, cauti) mater non solet flere, VIII, 2.
Titubare, animi pendere, incertum esse, quid agendum; XVIII, 9.
Tollere reges, abrogare eorum potestatem, VI, 3.
Torques, XIV, 3, Persarum moribus inter insignia regia; interim non modo aureus torques, sed armillae aureae, acinaces, etc., inter honores satrapis a rege concessos, et praemia benevolentiae regiae. Vide Brisson. de regn. Pers. lib. 4.
Tractus arborum, longa series, sive arbores passim ac longo ordine positae, I, 5.
Tribunus pl. XXV, 2; militum, XXI, 4.
Triclinium, fragm. VI; triclinia argentea olim Romae rara, ib.; tricliniaria sc. vestimenta, ibid.
Trimestres induciae, XVII, 2.
Tripus aureus Delphis positus, IV, 4.

Tristis, morosior, difficilior, XV, 2.
Triumphus Sardiniensis, ex devicta Sardinia, XXIV, 4.
Triumvir reip. constituendae, XXV, 42; hoc titulo dominationis consilia tegebant Octavius, Antonius, Lepidus.

Tropaeum, structa armorum congerie adornari solitum post victoriam, in loco praelii, XIV, 8; tropaeum Marathonium, metonymice, pro victoria Marathonia, II, 5.

Tuba revocare milites, XII, 4.

Tumultus tam propinquus tamque magnus, de bello, quod Darius Atheniensibus inferebat, copiis suis in campum Marathona deductis, I, 4.

Turdi quando saginari coepti, fragm. X.

Tutela: in tutelam suam pervenire, XVIII, 2, ad pubertatem adeoque *αὐτονομίαν* pervenire.

Tyrannus, bono sensu, I, 8; is qui in libera civitate potestate est perpetuus; frequentius in malam partem usurpatur, X, 4 et 7; XX, 4; XVI, 5, etc.

Tyrannis, X, 4; I, 8; VII, 7; XX, 2, etc.

U

Ultimus, primus, XXV, 4.

Ulro appetitur, qui habet, i. e. ditioribus non diu quaerendi sunt amici, sed sponte se offerunt, fragm. V.

Undecemviri, XIX, 4; erant οἱ ἐνδεκα iudices, quibus cura carceris et suppliciorum demandata.

Urbs, de insula, I, 2.

Utique, certe, XV, 2; et uti, fragm. XII.

Utraque fortuna, secunda et adversa, XXV, 44.

Utres ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos, XVIII, 8.

Utrobique, et terra, et mari, XXIII, 10.

V

Vacatio aetatis, XXV, 7, excusatio sexagenarii a stipendiorum obligatione.

Vacuefacere insulam, eiectis sc. incolis, V, 2; vacuefactae possessiones, desertae, bello vastatae, XX, 3.

Vadimonium, est sponsio, ad certum diem se sistendi in iudicio, vel per se, vel per procuratorem: quam qui implebant, obire s. sistere vadimonium dicebantur, XXV, 9; vadimonium imponere, vadari aliquem, sc. ad promittendum dotis vadibus adigere, certa die in iudicio se adfuturum, XX, 5.

Vagina nudare telum, IV, 44.

Valvae aedis, IV, 5.

Varius, virtutibus et vitis tanquam contrariis coloribus, distinctus, IV, 4.

Vates, de Cicerone futura praecinente, XXV, 16.

Vela ventis dare, XXIII, 8.

Venari fortiter, inter Persarum instituta, VII, 44.

Venditare se florentibus, apud florentes cum ostentatione et iactantia prompti animi operam suam s. offerre, s. praestare, s. ingerere, XXV, 44.

Venerari, stricte sumpta voce, *προσχυνεῖν* ita Latine redditur, IX, 3.

Venerus, VII, 44.

- Ventitare** ad comitia amicorum, XXV, 4.
- Venudari**, tanquam mancipium, X, 2.
- Verberando** necatus est, de Manlio, fragm. 1.
- Verbo**, opp. reipsa, quum aliud simulatur, aliud fit, XIX, 3.
- Verbosiores** epistolae, prolixiores, XXV, 20.
- Versuram** facere, XXV, 2, aes alienum ex aere alieno solvere.
- Versus**: multa millia versuum, IV, 4: versus h. l. sunt lineae quas vocamus: horum numero metiri libros solebant, eumque in ultima cera adscribebant.
- Vertens** annus, totus, XVII, 4.
- Vesperascente** coelo, XVI, 2.
- Vestis** medica, IV, 3, quam a Medis Persae habuere.
- Veterani** milites, XVIII, 40; eorum licentia et insolentia, XVIII, 8.
- Victor** Olympiae, Ὀλυμπιονίκης, Praef.
- Victus** et vita distinguuntur, ut haec exteriorem inter homines et in publico consuetudinem, ille interioris et familiaris vitae instru-
- menta, domumque ac mensam inuast, VII, 4.
- Vigere**: qui paulo ante victores viguerant, VII, 5; cum amplificatio-
ne et elogio effertur, quod simpliciter dixisset, victores fuerant.
- Vigilia**, XVIII, 9; VIII, 4.
- Villa** sumptuosa, suburbana, maritima, XXV, 44.
- Vinea**, I, 7, instrumentum in oppugnandis urbibus, accessibus seruiens, quos tegit.
- Violacea** purpura vigeat, erat in pretio, fragm. VIII.
- Virilis** sexus, pro filio, XVII, 4.
- Viritim** lecti milites, IV, 4.
- Vitulina** caro inter opsonia refertur, XVII, 8.
- Volumen**, ita librum suum vocat auctor, Praef., XXIII, 43; XXV, 8.
- Voti** damnatus, compos, XX, 5.
- Vulnus**, X, 6; XIV, 6; frequentissime dolor et luctus, quem parentes liberique invicem ex calamitatibus ac mortibus liberorum, parentum ac proximorum percipiunt, vulnibus comparantur.

T A B V L A

RERVM QVAE HOC VOLVGINE CONTINENTVR

E ditoris Parisini praefatio.	Pag.	7
C. Nepotis vita et scripta, ex G. I. Vossio.		11
Notitia litteraria de C. Nepote , ex I. A. Fabricio.		17
De C. Nepote testimonia et iudicia. (Adde Corn. Frontonis Epist. ad M. Aurel. p. 24 sqq. edente Angelo Maio).		36
Index praecipuarum editionum		44
C. Nepotis praefatio.		49
I. Miltiades		54
II. Themistocles.		70
III. Aristides		90
IV. Pausanias.		95
V. Cimon.		106
VI. Lysander.		114
VII. Alcibiades.		121
VIII. Thrasybulus.		141
IX. Conon.		148
X. Dion.		155
XI. Iphicrates.		171
XII. Chabrias		177
XIII. Timotheus		182
XIV. Datames		188
XV. Epaminondas		203

XVI. Pelopidas.	219
XVII. Agesilaus	226
XVIII. Eumenes	240
XIX. Phocion	260
XX. Timoleon.	267
XXI. De Regibus	275
XXII. Hamilcar.	280
XXIII. Hannibal	285
XXIV. Cato	306
XXV. Atticus.	313
Cornelii Nepotis fragmenta	347
Chronologia rerum memorabilium in Cornelio Nepote	371

EXCURSUS VARIORVM AD CORN. NEPOTEM.

I. H. Schlegel observationes

I. De C. Nepotis vita et scriptis.	380
II. De Cornelii scribendi instituto in libris qui supersunt.	385
III. Observationes criticae et philologicae	388
IV. Observationes antiquariae	393
V. Observationes historicae.	398

*Excursus I. A. Bosii, A. Van Staveren, aliorum,
ad Cornelium Nepotem.*

Praefatio, p. 51. <i>Nulla Lacedaemoni tam est nobilis vidua, quae non ad scenam eat mercede conducta . . . . .</i>	405
Miltiades, cap. V, p. 62. <i>Nova arte, vi summa..... namque arbores..... erant stratae. . . . .</i>	406

TABVLA

Miltiades, VIII, p. 69. <i>Mira comitas.</i>	408
Themistocles, X, p. 88. <i>Quum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret.</i>	ibid. 409
Aristides, I, p. 92. <i>Populiscito.</i>	410
Pausanias, III, 101. <i>Helotes.</i>	ibid.
Pausanias, IV, p. 102. <i>Vincula epistolae la- ceravit.</i>	411
Cimon, III, p. 111. <i>Ostracismum.</i>	ibid.
Lysander, II, p. 117. <i>Itaque***</i>	412
Alcibiades, VI, p. 131. <i>Nisi Olympiae victoribus.</i>	ibid.
Alcibiades, XI, p. 139. <i>Duo maledicentissimi.</i>	ibid.
Thrasybulus, I, p. 142. <i>Vires, vimque pugnan- tium.</i>	413 414
Conon, III, p. 151. <i>προσχυεῖν.</i>	415
Dion, II, p. 157. <i>Ambitione.</i>	ibid.
Iphicrates, III, p. 175. <i>Et animo magno et corpore, imperatoriaeque forma, ut ipso aspectu cuius iniiceret admirationem sui.</i>	416
Chabrias, I, p. 178. <i>Proiectaque hasta.</i>	ibid.
Timotheus, IV, p. 187. <i>Haec extrema fuit aetas.</i>	417
Datames, II, p. 190. <i>A Patroclo interfectum.</i>	419
Datames, X, p. 200. <i>Fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset.</i>	ibid.
Epaminondas, V, p. 210. <i>Paritur pax bello.</i>	420
Epaminondas, VIII, p. 215. <i>In periculo.</i>	421
Pelopidas, III, p. 223. <i>Ab Archia hierophante.</i>	424
Agesilaus, IV, p. 232. <i>Tanta modestia.</i>	425
Agesilaus, VIII, p. 239. <i>Nectanabe.</i>	ibid.
Eumenes, I, p. 242. <i>Alterae equitum alae.</i>	426
Eumenes, II, p. 243. <i>Liberi eius.</i>	ibid.
Eumenes, XI, p. 257. <i>Quod nunquam cum for-</i>	

<i>tiore sum congressus.</i>	427
Phocion, IV, p. 266. <i>Emphylotus.</i>	428
Timoleon, IV, p. 273. <i>Αὐροματίας.</i>	ibid.
De Regibus, II, p. 278. <i>Ex tribus uxoribus.</i>	429
De Regibus, III, p. 279. <i>Alexandrea.</i>	430
Hamilcar, I, p. 280. <i>Primo Poenico bello.</i>	ibid.
Hamilcar, II, p. 282. <i>Eaque impetrarint.</i>	ibid.
Hannibal, V, p. 293. <i>Quo repentino obiectu viso.</i>	431
Hannibal, VI, p. 294. <i>Adversus P. Scipionem.</i>	ibid.
Hannibal, VII, p. 296. <i>Annui bini reges.</i>	ibid.
Cato, I, p. 306. <i>EX LIBRO POSTERIORE C. N.</i>	432
Atticus, III, p. 318. <i>Et domum.</i>	433
Atticus, VIII, p. 324. <i>Sequutum est illud.</i>	ibid.
Atticus, XII, p. 331. <i>Qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiae, habi- tabat.</i>	434
Atticus, XIX, p. 340. <i>Divi (Iulii) filii.</i>	ibid.
Atticus, XXII, p. 344. <i>Ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret.</i>	435
C. Nepotis cum Plutarcho comparatio, opus in- ditum.	436
Index historicus et geographicus in C. Nepotem.	447
Index grammaticus in C. Nepotem.	467

FINIS.

Facultate obtenta.

